DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

EMANET ve EHLİYET

İSLÂM İLMİHALİ

YUSUF KERİMOĞLU

Düzenleyen bilginDk
2018-07-08

2

ölçü yayınları

YUSUF KERİMOĞLU

Emanet ve Ehliyet

(İslâm İlmihali)

İKİNCİ CİLT

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DOKUZUNCU BÖLÜM

NIKAH VE TALAK (AİLE HAYATI)

- NİKAH'IN TARİFİ VE MAHİYETİ
- NİKAH'IN SIFATI
- NİKAH'IN RÜKNÜ
- NİKAH'IN ŞARTLARI
- NİKAH'IN HÜKÜMLERİ
- EVLENME'DE RIZA MESELESİ
- NİKAHLANMASI HARAM OLAN KADINLAR
- BU HUSUSLARLA İLGİLİ DİĞER MESELELER
- NİKAH'TA VELAYET VE KEFÂLET
- MEHİR'İN MAHİYETİ
- MEHİR'İN MİKTARI
- MEHİR'İN ÇEŞİTLERİ
- MEHİR'LE İLGİLİ DİĞER MESELELR
- AİLE'NİN GEÇİMİNİ SAĞLAMAK KİMİN ÜZERİNE VACİBTİR?
- AİLE'DE KARŞILIKLI HAK VE GÖREVLER
- TALAK'IN (BOŞAMA'NIN) TARİFİ VE MAHİYETİ
- TALAK'IN (BOŞAMA'NIN) RÜKNÜ
- SARHOŞ İKEN BOŞAMA
- MÜKREH'İN (ZORLANAN VE TEHDİT EDİLEN) KİMSENİN BOŞAMASI
- GAYR-İ CİDDİ (ŞAKA VE OYUN İÇİN) BOŞAMA
- BOŞAMA'DA SARİH VE KİNAYELİ SÖZLER
- BOŞAMA'NIN (TALAK'IN) HÜKMÜ
- BOŞAMA'DA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR
- BU KONU İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- BOŞAMA'NIN SAYISI
- BOŞAMA (TALAK) HUSUSUNDA KADINI MUHAYYER BIRAKMAK
- ŞARTA BAĞLI OLAN TALAK (BOŞAMA)
- BOŞAMA'DA (TALAK'TA) ŞAHİD GEREKLİ MİDİR?
- İLÂ'NIN MAHİYETİ
- HUL NEDİR?
- ZIHAR'IN TARİFİ VE MAHİYETİ
- EŞLERİN KARŞILIKLI LANETLEŞMESİ (LİAN)
- ULU'LEMR'İN VEYA KADI'NIN (HAKİM'İN) EVLİLİĞE SON VEREBİLECEĞİ HALLER
- CİNSİ İKTİDARI OLMAYAN (CİMA EDEMEYEN) KİMSE: İNNİN
- SÜSLENMEYİ TERKEDİP,-YAS TUTMAK (İHDAD)
- BOŞANMA SONUCU ÇOCUKLARIN DURUMU (HIDANE)
- LAKİT (BULUNAN ÇOCUK), HÜRRİYET, KÖLELİK.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1073

● Şurası muhakkaktır ki; Allahü Teala (cc) insanları belirli bir fıtrat üzere yaratmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de: **«O halde (Habibim) sen yüzünü muvahhid olarak, Allah'ın o fıtratına çevir ki, o insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratışına (hiçbir şey) bedel olamaz. Bu dimdik ayakta duran bir dindir Fakat insanların çoğu bilmezler»** (1) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de geçen «Fıtratûllah»; bütün insanlar için aynıdır. Kat'i nass'larla sabittir ki, erkeklerin ihtirasla bağlı oldukları şeylerin başında «Kadın» gelir. (2) Neslin devamı noktasından; erkek ve kadının birbirine karşı duyduğu şiddetli temayül oldukça önemlidir. İslâm dini; erkek ve kadın arasındaki sevgiyi değil, sevgiyi bahane edib, şer'i şerifin hudutlarını aşmayı haram kılmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim aşık olur, iffetini koruyup aşkını gizleyerek ölürse, şehid sevabına nail olur»** (3) buyurduğu bilinmektedir. Ayrıca birbirlerine karşı sevgi duyan erkek ve kadın'ın nikâhla biraraya getirilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Nitekim: **«Birbirlerini sevenler için nikâh kadar uygun birşey yoktur»** (4) Hadis-i Şerifi, meseleyi kavramamızı kolaylaştırmaktadır.

1074

● İslâm ûleması; erkek ve kadının birbirlerine karşı duyduğu şiddetli temayülü esas alarak: **«Şehvet'in kulağı yoktur. Mücerred ahlaki nasihatlerle ve uhrevi terhib ve tergiblerle mesele çözülemez. Dolayısıyle evlenmeleri kolaylaştırmak şarttır»** hükmünde ittifak etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Size dini ve ahlakı hoşunuza giden bir erkek müracaat edecek olursa derhâl evlendirin (Kızınızı verin). Aksi halde yeryüzünde fitne ve çok tehlikeli bir fesad çıkar»** (5) buyurmuştur. Erkeklerin en zayıf bulunduğu

(1) Er Rûm Sûresi: 30. (Geniş bilgi için/Mecmuatu't Tefasir-İst: 1379 C: 5 Sh: 44

(2) İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'ani'l Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 351

(3) El Aclûni-Keşf u'l Hefa-Beyrut: 1351-52 C: 2 Sh: 268 Had. NO: 2538.

(4) El Münavi-Feyzû'l Kadir-C: 5 Sh: 294.

(5) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 632-633 Had. NO: 1967 K. Nikâh:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

husus; kadın'a karşı olan zaafıdır. Kur'an-ı Kerim'de **«İnsan zayıf yaratılmıştır»** (6) hükmü beyan buyurulmuştur. İbn-i Kesir bu ayet-i kerime'nin tefsirinde; erkeklerin zayıf olduğu konuların başında kadınların geldiğini ve sahabe-i kiram'ın (bu ayet-i kerime'nin tefsirinde buna ağırlık verdiklerini izah eder. (7)

1075

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim sakalları ve bacakları arasında bulunanlar (Ağzı ve ferci) hususunda bana garanti verirse, ben de ona cennet hususunda garanti veririm»** (8) buyurduğu bilinmektedir. Yine bir başka hadis-i şerif'te **«İnsanları en ziyade ateşe (Cehenneme) sürükleyen şey, ağızları ve ferç'leridir»** (9) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm toplumunda en önemli konulardan birisi «Cinsi terbiye'dir». Ancak şurası unutulmamalıdır ki, cinsi terbiye sadece «Nasihatla» olmaz. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kimin bir çocuğu olursa güzel bir isim koysun ve en güzel şekilde terbiye etsin!.. Bülûğa erince de derhal evlendirsin. Bülûğa erdiği halde evlendirmez ve o bir günah işleyecek olursa, bundan hasıl olacak günah babaya** da terettüp eder» (10) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle çocuk bülûğa erince derhal evlendirmek, en iyi terbiye usulüdür. Vakti giren namaz ve hazır bekleyen cenaze nasıl tehir edilmeyip; derhal icabına bakılıyorsa, evlenme hususunda aynı titizlik gösterilmelidir.

1076

● Dürrü'l Muhtar'da: «Bizim için hiçbir ibadet yoktur ki, Hz. Adem devrinden bu güne kadar meşru olsun, cennet'te de devam etsin!.. Bundan yalnız iman ile nikâh müstesnadır. Nikâh fukaha'ya göre kasten milk-i müt'a ifade eden bir akittir. Yani erkeğin, şer'an nikâhına mani bulunmayan bir kadından istifade etmesini helâl kılan bir akittir» (11) hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları kaydeder: «Çünkü nikâh bir vecihle ibadet, bir vecihle muameledir. Nikâhla cihadın her ikisi, müslümanın ve islâmın vücut bulmasına sebeb olmakta müşterek iseler de,

---

(6) En Nisa Sûresi: 28.

(7) İbn-i Kesir-A.g .e. C: 1 Sh: 479.

(8) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. K. Rikak: 23 C: 7 Sh: 184, ayrıca Sünen-i Tirmizi-K. Zühd babı.

(9) Ahmad b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 291, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 1418 Had. NO: 4246.

(10) Et Tebrizi-Mişkâtu'l Mesâbih-Şam (Dımesk): 1961 C: 2 Sh: 170.

(11) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 247.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

musannıf nikâhı evvel zikretmiştir. Çünkü müslüman ferdlerin nikâhla çoğalması, harple (Cihad'la) çoğalmasından kat kat fazladır» (12) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi yerine getirmezse benden değildir. Zira ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim»** (13) Hadis-i Şerifi; evlenme hususunda ne kadar titizlik gösterilmesinin gerektiğini beyan etmektedir. İbn-i Hümam: «Sırf ibadetlerle meşgul olmak için evlenmeyi terketmekten ise, evlenip evlâd-û ıyal ile meşgul olmak daha efdaldir» (14) hükmünü zikretmektedir. Ibn-i Abidin: «Hatta ûlema «Nikâhla meşgul olmak, nafile ibadetlere kendini vermekten efdaldir» demişlerdir. Yani nikâhla ve nikâhın şamil olduğu nefsi haramdan korumak ve çocuk terbiyesiyle meşgul olmak, nafile ibadetten hayırlıdır demek istiyor» (15) buyurmaktadır.

1077

● Molla Hüsrev: «Muhit sahibi ve ona tabi olan Kafi sahibi ve diğer muhakkık ûlema «Nikâh'ın lûgat manasının» zam ve cem (Eklemek ve bir araya toplamak) olduğunu beyan etmiştir» (16) hükmünü zikrediyor. İslâmi ıstılâhta; Şer'an nikahlanmalarına bir mani bulunmayan bir erkekle, bir kadının birbirlerinden istifade etmek arzusuyla yaptıkları akide nikâh denir» (17) tarifi esas alınmıştır.

NİKAH'IN SIFATI

1078

● Dürri'l Muhtar'da: «Nikâh tevakan (Şiddetli şehvet) halinde vacip olur. Nikâhlanmadığı takdirde yüzde-yüz zina edeceğini bilirse farz olur. (Nihaye) Bu mehir ve nafakaya malik olduğuna göredir. Aksi takdirde (Mali durumu yerinde değilse) terkinden dolayı günahkar olmaz. (Bedai) Esah kavle göre, itidal halinde «Sünnet-i Müekkede» olur ve terkinden dolayı günaha girer. Namuslu olmayı ve çocuk doğurmayı niyet ederse sevab kazanır. Itidalden murad; cimaa, mehir ve nafakayı vermeye kadir

---

(12) İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 592 Had. NO: 1846.

(13) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 330.

(14) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 5 Sh: 247.

(15) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 325.

(16) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 267, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-C: 3 Sh: 3, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 326, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 2 Sh: 341, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 5 Sh: 248.

(17) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 5 Sh: 258.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2) Şer'i şerifin; nikâhlanmasını helâl kıldığı bir kadının bulunması da, nikâhın şartlarındandır. Nihaye'de böyledir.

3) Nikâhı akdedenlerden her birisinin (Kadın ve erkeğin) sözünü, diğerinin işitmesi şarttır. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Nikâh her ikisinin de anlamadığı bir sözle (Farklı farklı lisanlarla) akdedilmiş olsa, yine de sahih olur. Muhtar olan kavil budur. Muhtarü'l Feteva'da da böyle zikredilmiştir.

4) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **Nikâh ancak şahidlerle olur»** (25) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle nikâh akdedilirken şahidlerin bulunmaları da şarttır. Alimlerimizin tamamı, şahidlerin bulunmasını nikâhın caiz olmasının şartlarından saymışlardır. Bedai'de de böyledir. Nikâhta şahit olan kimselerin şahitliklerinin sahih olabilmesi için; şu dört şartın o kimselerde bulunması gerekir: a) Müslüman olmak, b) Hür olmak, c) Akıllı olmak, d) Bulûğa ermiş olmak!.. Kölelerin şahitliği ile nikâh kıyılmaz. Bunların müdebber veya mükateb olmaları arasında da bir fark yoktur. Delilerin ve çocukların şahitlikleriyle de nikâh akdedilmez. Müslümanın nikâhında, kafirin şahitliği geçerli değildir. Bahru'r Raik'te de böyledir.

5) Nikâhın sahih olması için; şahitlerin her iki tarafın (Erkek ve kadının) söylediklerini de duymaları şarttır. Fethu'l Kadir'de de böyledir. Akid esnasında; iki tarafın da sözlerini işitmeyen kimselerin (Meselâ bu esnada uyumakta olan iki şahit'in) hazır bulunması ile kıyılan inkâh mün'akid olmaz. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. (26)

---

(25) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 351.

(26) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 267-268, Ayrı-İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 190, İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai fi Tertibi's Şerai-Beyrut 1974 C: 2 Sh: 230-231, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 3 Sh: 350-354 Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 4, Molla Hüsrev-Düreru'l Hükkam fi şerhu Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: (Not: İçinde yaşadığımız toplumda erkek ve kadın «Belediye kayıt sistemi» ile evlenmekte ve mahkeme kanalıyla boşanmaktadır. Hangi dine mensub olursa olsun, hatta hiçbir dine inanmasa dahi, T.C. Vatandaşı olan erkek ve kadın «Belediye kayıt sistemi»yle evlenebilir. Meselâ: İslâm dini; mü'min bir kadının, başka dinlerden olan erkeklerle evlenmesini haram kılmıştır. Ayrıca «süt kardeşler» arasında nikâh akdedilemez!... «Belediye kayıt sisteminde ise; farklı dinlerden olan iki vatandaş evlenebilir, süt kardeşliği engel değildir!.. Dolayısıyle «Belediye kayıt sisteminde» aranan şartlar, T.C. Kanunlarının koyduğu şartlardır. Bu husus iyi bilinmelidir. Halk arasında «İmam nikâhı» tabiri yaygındır. Bu «Ulû'lemr'e dayanan, ihtilâf halinde şer'i şerifin hüküm vereceği nikâh anlamınadır.»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

NİKAH'IN HÜKÜMLERİ

1082

● Nikâhın sahih bir şekilde akdedilmesinden sonra, şu hükümler gündeme girer;

1) Erkek ve kadının, birbirinden istifade etmeleri *helâl olur*. İbn-i Abidin: «Nikâhın hükümlerinden biri; her iki tarafın birbirinden istifade etmesinin helâl olmasıdır» (27) hükmünü zikreder.

2) Mehir vermek ve kadının nafakasını (Oturacağı ev, yiyeceği ve giyeceği) temin etmek erkek üzerine farz olur.

3) Erkek ve kadın; birbirlerine varis olurlar.

4) Erkek; kadın'ın şer'i şerife uygun olmayan kıyafetlerle dolaşmasını men eder.

5) Sıhriyyet sebebiyle; meydana gelen akrabaların bir kısmı ile nikâhlanmaları haram olur.

6) Birden fazla kadınla evli olan erkeğin; hanımları arasında adaletle hareket etmesi vacip olur.

7) Kadın; yatağına davet ettiği zaman kocasına itaat etmek zorundadır. İtaat etmediği zaman, kocasının onu te'dib etmeye selâhiyeti vardır. İyi geçinmeleri ise müstehabtır. Bahru'r Raik'te de böyledir. (28)

EVLENME'DE RIZA MESELESİ

1083

● Hanefi fûkahası: «Kadın; ister bakire olsun, ister dul olsun, zevcini seçmekte hürdür. İzni ve müsaadesi olmadan kat'iyyen evlendirilemez» (29) hükmünde müttefiktir. Nitekim İmam-ı Merginani: «Kadın hürdür ve tekliflere muhatabtır. Öyle ise başkası için kadının üzerine icbar (zorlama) hakkı olamaz. Veli'si, kızından izin istediği zaman; eğer o kız sükût eder veya gülümserse bu izindir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) buyurdu ki: «Bakire

---

(27) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar- İst: 1985 C: 5 Sh: 249.

(28) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 270.

(29) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 5 Sh: 2-4, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai f tertibi's Şerai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 242, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 395.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olmaktır. Nehir sahibi vacib olduğunu tercih etmiştir. Çünkü peygamber (SAV) nikâhlı olmaya devam buyurmuş, ondan yüz çevireni inkar etmiştir» (17) hükmü kayıtlıdır. Feteva-ı Hindiyye de; «Nikâh itidal halinde müekked sünnettir. Ihtiyaç halinde (Şiddetli şehvet duygusu bulunduğu durumda) evlenmek ise farzdır. Zulüm ve korku (kul hukukuna riayet edememe) halinde nikâhlanmak mekruhtur. El İhtiyar Şerhû'l Muhtar'da da böyledir» (18) denilmektedir.

1079

Mali durumu yeterli olmayan veya aile hukukunu koruyamıyacağı hususunda endişeye kapılan kimsenin evlenmesi mekruhtur. Ibn-i Nüceym «Zinadan korunmanın farz olduğunu» esas alarak: Evlendiği takdirde zinadan korunacağı, aksi takdirde zinaya düşeceği zann-ı galib'le sabit olan kimse, aile hukukuna riayet edemiyeceği ve eşine cefa edeceği korkusu bulunsa bile evlenmesi gerekir» (19) hükmünü zikreder. Ancak evlenmese dahi, «Zina'ya düşmeyeceğini» bilen ve evlendiği takdirde yüzde-yüz zulmedeceğini hisseden kimsenin evlenmemesi esastır. (20) Ibn-i Abidin: «Çünkü nikâh ancak nefsi iffetlendirmek ve sevab kazanmak gibi yararlarından dolayı meşru olmuştur. Kadına zulmetmekle ise günaha girer; haram fiilleri irtikab eder. Böylece bu zararlıların üstün gelmesiyle yararlı tarafları yok olup gider... Zahire bakılırsa, sünnet yerine getirmek maksadıyla değil de, mücerred şehveti gidermek niyetiyle evlenir ve birşeyden korkmazsa, bundan bir sevap kazanmaz. Çünkü sevap ancak niyetle kazanılır. Binaenaleyh bu nikâh mübahtır. Nasıl ki şehvetini gidermek için cima etmek de böyledir. Lakin Resûlullah (SAV)'a: «— Bizden birimiz şehvetini gideriyor. O halde ona nasıl sevab veriliyor?» diye sorulduğunda şu manada bir cevap vermiştir: «— Ne dersin, şehvetini haramla giderse idi, cezalandırılmayacak mı idi». Bu cevap mutlak olarak sevab verileceğini ifade etmektedir. Meğer ki «Hadisten murad,nefsin iffetini korumak için şehvetini gidermektir» denilel.. Eşbah sahibinin açıkladığına göre, nikâh sünnet-i müekkededir. Binaenaleyh niyete muhtaçtır. Sonunda şöyle denilmiştir: «Mübah fiillere gelince; niyetine göre bunların sıfatları değişir. Bunlardan ibadete kuvvet kazanmak veya ibadetlere erişmek kasdedilirse ibadet olur. Yemek, uyumak, mal kazanmak ve cima etmek bu kabildendir. Sonra Fetih

---

(18) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 267.

(19) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik- Kahire: 1311 C: 3 Sh: 84.

(20) El Cezirî-Kitabu'l Fıkh Ale'l Mezahibi'l Erbaa-Beyrut: 1969 C: 5 Sh: 7, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e C: 5 Sh: 256. Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhu Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C:1 Sh: 326.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sahibi'nin şunları söylediğini gördüm: «Evvelce söylemiştik ki; nikâh bir niyetle yapılmazsa mübah olur. Çünkü bu takdirde ondan maksat mücerred şehveti gidermek olur. Adeten esası ise bunun hilafınadır. Bende derim ki: Onda fazilet vardır. Şu cihetten ki, o kimse meşru olmayan bir yoldan şehvetini giderebilirdi. Bazen bundan meşakkatler lâzım geleceğini bildiği halde nikâha dönmesinde günahı terk kasdı vardır» (21) hükmünü beyan ediyor.

NİKAH'IN RÜKNÜ

1080

● Feteva-ı Hindiyye'de: «Nikâhın rüknü, icab ve kabûlden ibarettir. Kafide de böyledir. İcab, hangi taraftan olursa olsun (Erkek veya kadın) önce birisinin «Aldım» veya «Vardım» diye bir söz söylemesidir. Kabul ise bu sözün müsbet olan cevabıdır, İnaye'de de böyledir» (22) hükmü kayıtlıdır. Hanefi fûkahası: «Nikâh; icâb ve kabul ile akdedilir. Bu icab ve kabul mazi sigasıyla ifade edilen veya biri mazi, diğeri muzari sigasıyla ifade edilen iki lafızla olur» (23) hükmünde müttefiktir. Mesela: «Seni zevc veya zevce olarak aldım» gibi.. Veya «Kendini bana nikâh et» sözüne karşılık, diğeri «nikâhladım», «seni zevce olarak aldım» derse, akid sahih olur. (24)

1081

NİKAH'IN ŞARTLARI

● 1) Nikâhlanan kimselerin; akil, baliğ ve nikâh akdi konusunda hür olmaları şarttır. Akıl; nikâh akdi hususunda asli şarttır. Mecnunun ve aklı ermeyen çocuğun nikâh akdetmesi sahih olmaz. Diğer iki şart ise; nikâhın infaz edilmesinin şartıdır. Akıllı çocuğun nikâhı, velisinin izni ile akdedilir. Bedai'de de böyledir.

---

(21) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 256 vd.

(22) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 267.

(23) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai fi tertibi's Şerai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 229, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 3, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 5 Sh: 260-262.

(24) Günümüzde genellikle; «— Bunu eşliğe veya kocalığa kabul ediyor musun?» suali sorulmakta karşı tarafta «Ediyorum» demektedir. Bu ifadelerle nikâh mün'akid olmaz!.. Dikkat edilmelidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sın, bütün büyük annelerdir. Kızlar: Bir kimsenin kendi sülbünden gelen kızları ile oğullarının ve kızlarının kızları ve ne kadar aşağı inerse insin bunların da kızlarıdır. Kız kardeşler: Baba-Ana bir kız kardeşler, baba bir kız kardeşler ve ana bir kız kardeşlerdir. Erkek kardeş kızları ve kız kardeş kızları: yani yeğenler!.. Bunlar da ne kadar aşağı inerse insin, nikâhları haramdır. Halalar: Halalar üç kısımdır. a) Anne-Baba bir halalar b) Baba bir halalar c) Anne bir halalar!.. Kezâ babanın, dedenin, annenin ve büyük annenin halaları da, her ne kadar yukarı çıkarsa çıksın,hala hükmündedir. Teyzeler: Baba-Ana bir teyzeler, baba bir teyzeler, ana bir teyzeler, babaların teyzeleri ve annelerin teyzeleri haramdır. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (36)

1088

● **SÜT SEBEBİYLE NİKAHLARI HARAM OLANLAR:** Resûl-i Ekrem (SAV)' in: **«Nesebten dolayı haram olan şey, redâ'dan (Süt emmeden) dolayı da da haram olur»** (37) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Emzirenin sütünün, emen kimsenin midesine az veya çok olarak varması halinde, nikâhlanma haramlılığı meydana gelir. Az'dan maksad; sütün mideye ulaştığının bilinmesidir» (38) hükmünde müttefiktir. Ancak süt emmenin de belirli bir süresi vardır. Resûl-i Ekrem (SAV) **«Çocuğu sütten kestikten sonra, süt kardeşliği olmaz»** (39) buyurmuştur. Süt emme vakti; İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a)' ye göre otuz ay (iki buçuk yıl), İmameyn'e göre yirmi dört ay (İki yıl)'dır. Süt emme vakti geçtikten sonra; süt emmekten dolayı nikâhlanma haramlılığı meydana gelmez. Meselâ; üç yaşındaki bir çocuk, herhangi bir kadını emse, o kadın süt anne hükmünde değildir. Ancak süt çocuk için helâl kılınmıştır. Mükellef olan bir kimse, herhangi bir kadının sütünü emse, haram işlemiş olur. Zira süt, insanın cüz'ü hükmündedir. İnsanın bir cüzünü yemek ise, haramdır. (40)

1089

● **SIHRİYYET SEBEBİ İLE NİKAHLARI HARAM OLAN KADINLAR:** Sıhriyet (Damadlık) sebebiyle nikâhları haram olan kadınlar dört kısımdır: A) Karıların anneleri (Kayınvalide) ile; baba ve anne cihetinden onların ne kadar yukarı olursa olsun büyük anneleridir. B) Bir erkek; karısının kızları ve

---

(36) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 278.

(37) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 360 vd.

(38) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1695 Cl.

(39) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi serhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C 1 Sh: 355.

(40) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 191.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bunların da, her ne kadar aşağı inerse insin kızlarını, alamaz. Ancak bu hükümde; bu erkeğin karısı ile (ki bu kadın o kızların annesidir) cima etmiş olması şarttır. Hâvil Kudsi'de de böyledir. Karısının kızlarının, bu adamın yanında olup-olmaması da müsavidir. Kadıhan'ın Camiû's Sağir Şerhi'nde de böyledir. Alimlerimiz, bir adamın karısının, başka kocasından olan kızının da (Kızlığı, üvey kızı) haramlığı hususunda halveti de; cim'a makamında kabul etmişlerdir. C) Bir kimsenin; oğlunun, oğlunun oğlunun, kızının oğlunun -kendilerliyle halen nikâhlı bulunmayan- karılarını alması da haramdır. Bunlar ne kadar aşağı giderse gitsin ve karılarına cima yapmış olsunlar veya olmasınlar, bu kadınlarla o kimsenin nikâhlanması haramdır. Ancak oğulluğunun ayrılmış olan karısı müstesnadır. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. D) Baba ve Anne tarafından, büyük babaların ne kadar yukarı giderse gitsin, onların babalarının karılarını nikâhlamak ve cim'a etmek de ebeddiyyen haramdır. Havi'l Kudsi'de de böyledir» (41)

1090

● **DÖRT'TEN FAZLA YABANCI KADINI- BİR KİŞİNİN NİKAHI ALTINDA TOPLAMASI:** Molla Hüsrev: «Hür erkek için; hür kadınlardan ve cariyelerden ancak dört kadının nikâhı sahihtir. Yani hür erkeğin dörtten fazla kadını nikâhında bulundurması caiz olmaz. Çünkü Allahü Teala (cc): **«Kadınlardan hoşunuza gideni, ikişer, üçer ve dörder olmak üzere nikâhlayın»** (En Nisâ Sûresi: 3) ayet-i kerimesiyle açıklamıştır. Şu halde adet üzere ahsis, o kimse için daha fazlayı meneder» (42) hükmünü beyan eder. İslâm ûleması; nikâhın, ümmet-i muhammed'in çoğalmasına ve şirke karşı güçlü hale gelmesine vesile olduğunu esas olarak, bu noktadan ibadet hükmünde olduğunu beyan etmiştir. (43) Fetava-ı Hindiyye'de· «Hür erkeklerin, hür kadınlardan veya cariyelerden dördü ile evlenebilme hakları vardır. Hidaye'de de böyledir. Bir köle; hür veya cariyelerden iki kadınla evlenebilir. Bahru'r Raik'te de böyledir. Bir kimse arka arkaya beş kadını nikâhlamış olsa, önceki dört kadının nikâhı caiz olur, beşincisinin nikâhı caiz olmaz» (44) hükmü kayıtlıdır.

---

(41) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 274.**

(42) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 332.**

(43) **Maalesef günümüzde «İdeolojik kaynakların tesirinde kalan bazı müslümanlar; dört kadınla evlenmeyi çok kerih bulmaktadırlar. Allahü Teala (cc)'nın «Helâl» kıldığını; «Haram» ilân eden kimse, kafir olur. Çünkü bu kimse, muhkem nass'ları yalanlamıştır!... «Kasm» bahsinde bu konu üzerinde duracağız.**

(44) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 277.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kız, kendi içinde müşavere yapar. **Eğer sükût ederse razı olmuş demektir».** Esasen sükût etmesinde, «Razı olma» hususu açıktır. Evlenme arzusunun olduğunu beyan etmekten ve açığa vurmaktan utanır. Ancak razı değilse, red etmekten asla utanmaz. Gülmek ise, rıza hususunda sükût etmekten daha üstündür. Ağladığı zaman ise; durum böyle değildir. Çünkü ağlamak; o işe kızdığını ve razı olmadığının delilidir» (30) hükmünü beyan ediyor. Peki kadın dul ise durum nedir? Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Dul kadın kendisiyle istişare edilmedikçe, nikâh edilemez»** (31) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «Dul kadının, nikâh hususunda konuşması ayıp sayılmaz. Şu halde dul kadının (İstiyorum veya istemiyorum şeklinde) konuşmasına bir engel yoktur» (32) hükmünde ittifak etmiştir Sonuç olarak; kadın hür'dür ve tekliflere muhatabtır. Kendi rızasının dışında kat'iyyen evlendirilemez. Eğer kendi rızasının dışında evlendirilirse, «Kadı'ya» müracaat ederek, nikâh akdini feshettirebilir.

1084

İslâm dini, nikâh'ta karşılıklı rızayı esas aldığı gibi; şer'i hududları aşmamak kayıt ve şartı ile, evlenecek kimselerin birbirlerini görmelerini de esas almıştır. Nitekim Molla Hüsrev: **«Bir kimse, bir kadını nikâhlamak isterse, her ne kadar o zaman şehvet duymaktan korksa da, o kadına bakması caiz olur.** Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Mugire (RA)'ye şu tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir: **«Sen bir kadınla evlenmek istediğin zaman, o kadını mutlaka gör!.. Çünkü görmek ikinizin kaynaşmasına daha uygundur»** (33)

1085

İmam-ı Şafii (rh. a) **«Şu iki mahiyet bulunmadığı süre içerisinde bütün kadınların ferci haramdır. Bu iki mahiyetten birincisi; nikâh, diğeri de cariye olarak mülkiyete geçen** (Teserri akdi ile elde edilen) kadınla temas etmek!.. Esasen Allahü Teala (cc)'nın mübah kıldığı iki yol ve mahiyet budur.» (34) hükmünü beyan eder. Dolayısıyle; tek başına karşılıklı rıza yeterli değildir. Mutlaka aralarında şer'i bir bağ (Nikâh veya teserri akdi) zaru-

---

(30) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 197.

(31) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1036 Had. NO: 64 (1419).

(32) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 2 Sh: 401. Ayrıca İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Sh: 52.

(33) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 314, Ayrıca Hadis-i Şerif için/Mansur Ali Nasıf-Tac Tercemesi-İst: 1978 Eser Yay. C: 2 Sh: 515 Had. NO: 832, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 2 Sh: 401.

(34) İmam-ı Safi'-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm.) Sh: 344 Madde: 931.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ridir. İslâm dini; birbirleriyle nikâhlanmaları müebbeden (Ebedi) ve muvakkaten haram olan kadınların durumlarını beyan etmiştir. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

NİKAHLANMASI HARAM OLAN KADINLAR

1086

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Babalarınızla evlenmiş olan kadınlarla evlenmeyin. Ancak (cahiliyet devrinde geçen) geçmiştir. Şüphe yok ki o bir hayasızlıktı. (Allah'ın en büyük) hışmına bir sebebti. O n kötü bir yoldu.Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, birader kızları hemşire kızları, sizi emziren (süt) analarınız, süt hemşireleriniz (Süt kardeşleriniz), karılarınızın anaları, kendileriyle (zifafa) girdiğiniz karılarınızdan olup, himayenizde bulunan üvey kızlarınız(la evlenmeniz) size haram edildi. Eğer onlarla (üvey kızlarınızın analarıyla) zifafa girmemişseniz (onlarla evlenmenizde) size bir beis yok. Kendi sülbünüzden gelmiş oğullarınızın karıları (ile evlenmeniz) ve iki kızkardeşi birlikte almanız da (keza haram edildi) Ancak (cahiliyet devrinde) geçen geçmiştir. Çünkü Allah hakıykaten yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir. (Harb esiri olarak) Sağ ellerinizin malik olduğunuz kadınlar (Teserri akdi ile aldığınız cariyeler) müstesna olmak üzere, diğer bütün kocalı kadınlar(la evlenmeniz de size haram edildi. Bu hürmetler, hududlar) üzerinize Allah'ın farzı olarak (yazılmıştır) Onlardan maadâsı ise-namûslu ve zinaya sapmamış (insanlar) halinde (yaşamanız şartıyle) mallarınızla (Mehir vermek ve cariye satın almak suretiyle) arayıb nikâhlamanız için size helâl edildi. O halde onlardan hangisiyle faideleniyseniz ücretini takdir edildiği vech ile ver'n!.. O mehrin miktarını ta'yin ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey (miktar) hakkında üstünüze bir vebal yoktur. Şüphesiz ki Allah hakkıyle bilicidir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.»** (35) hükmü beyan buyurulmuştur.

1087

● **NESEB SEBEBİ İLE NIKAHLARI HARAM OLANLAR:** Neseb sebebiyle nikâhları haram olan kadınlar şunlardır: Analar, kızlar, kız kardeşler, halalar, teyzeler, erkek kardeşlerin kızları, ve kız kardeşlerin kızları.. Bunlarla nikâhlanmak ve cima etmek ebediyyen haramdır. Anneler: Bundan kasıd; erkeğin kendi annesi ile baba ve anne tarafından ne kadar yukarıya çık-

(35) En Nisâ Sûresi: 22, 23, 24.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

böyle yapmamak yani bunları nikâhlamamak ve zaruret olmadıkça kestiklerini yememektir. Fethû'l Kadir'de de böyledir.» (53) hükmü kayıtlıdır.

1095

TALAK SEBEBİYLE NIKAHI HARAM OLANLAR: Kur'an-ı Kerim'de: **«Boşama (Talak) iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salıvermektir. Onlara (Kadınlara verdiğiniz bir şeyi (Mehri geri) almanız size helâl olmaz»** (54) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «Bir kimsenin; üç talakla boşadığı hür bir kadını, o kadın başka bir erkekle tezevvüc etmeden geri alması helâl olmaz» (55) hükmünde ittifak etmiştir.

1096

BU HUSUSLARLA İLGİLİ DİĞER MESELELER

Mut'a nikâhı batıldır. (56) Evlenilmesi meşru olan bir kadına: «Şu mal karşılığında, senin kadınlık yönlerinden bir ay süreyle faydalanayım» gibi bir teklif, karşı taraftan da müsbet cevabla teşekkül eden bu nikâh, ehl-i sünnet ve'l cemaat'in müctehid imamları indinde batıldır. Resûl-i Ekrem (SAV) mut'a nikâhına önce izin vermiş, daha sonra da bu izni neshetmiştir. Nitekim İbn-i Mace'nin rivayet ettiğine göre, Resûlullah (SAV) mut'ayı haram kılarak şöyle buyurmuştur. **«Ey insanlar, size mut'a nikâhı için izin vermiştim. Dikkat ediniz, şüphesiz Allahü Teala (cc) mut'a nikâhını kıyamet gününe kadar haram kılmıştır»** (57) İmam-ı Malik (Rh. a)'in Hz. Ali (RA)'dan sağlam bir senedle rivayet ettiğine göre, Hz. Ali (RA): **«Resûl-i Ekrem (SAV) kadınlarla mut'a nikâhı yapmayı ve ehl-i eşek etini yemeyi yasakladı»** (58) buyurmuştur. Esasen mut'a nikâhı; herhangi bir talak sözkonusu olmadan kendiliğinden ortadan kalkan (süre dolar-dolmaz) ve taraflar arasında miras sözkonusu olmayan bir evlilik şeklidir. (59) Mut'a

---

(53) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 281.

(54) El Bakara Sûresi: 229.

(55) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 6 Sh: 88 vd., Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 282.

(56) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 195, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai fi tertibi's Şerai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 272-273.

(57) Fahrüddin-i Razi-Mefatihû 'l Gayb-İst: 1308 C: 10 Sh: 61.

(58) Fahrüddin-i Razi-A.g.e. C: 10 Sh: 51, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1027 Had. NO: 29 (1407) K. Nikâh. Bab: 3.

(59) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 2 Sh: 273.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nikâhına, bir-çok yönüyle benzeyen «Muvakkat (Geçici) nikâh'ta» batıldır. (60)

NIKAH'TA VELÂYET VE KEFAET

1097

● Önce «Veli» ve «Velâyet» kavramları üzerinde duralım. «Veli'nin» lugat manası; sahib, (61) ve düşmanın hilâfı'dır. (62). Örfen «Veli»; Allahü Teala (cc) yı bilen (Mü'min) kimsedir. Malûm olduğu üzere; mükellef hür kadının nikâhı velisiz münakid olur. (63) Ancak küçük çocukların, akli melekelerinde zaaf bulunan kimselerin ve kölelerin nikâhlarının sıhhati için velinin izni şarttır. (64) Zira bunlarda «Aciz» olma durumu sözkonusudur. Lehlerindeki ve aleyhlerindeki durumları kat'i olarak kavrayamazlar. Hanefi fûkahası: «Şu dört sebeble, velâyet hakkı sabit olur: a) Karabet (Akrabalık, b) Velâet (Efendilik) c) İmamet -(Ulû'l Emir ve O'nun naibi olmak) d) Malikiyet (Sahibi bulunmak)» hükmünde ittifak etmiştir. (65) İbn-i Abidin: «Velâyet; başkası üzerinde ister-istemez sözünü geçirmektir. Bu söz, velâyet'in fıkhi tarifidir. Nitekim Bahır'da da böyle denilmiştir. Yoksa lugat itibariyle manası sevgi ve yardımdır. Nitekim Muğrib'te beyan edilmiştir.» (66) hükmünü beyan eder.

1098

● «Veli'nin izni, nikâhın sıhhatinin şartı mıdır?» suali çerçevesinde ehl-i sünnet'in müctehid imamları farklı sonuçlara varmışlardır. Hanefi fûkahası; Veli'nin izni, nikâhın sıhhatinin şartı değildir» hükmünde müttefiktir. Bu hususta kaide şudur: Kendi malında tasarruf eden herkes, nefsinde de tasarruf eder. Malında tasarruf edemeyen (Küçük çocuk, köle ve mecnun

---

(60) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 385-386, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 283, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 195.

(61) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 334.

(62) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 357.

(63) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 391.

(64) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 334, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 198.

(65) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 288, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-C: 4 Sh: 212, El Mavsıl-El İhtiyar-C: 3 Sh: 94.

(66) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 5 Sh: 358.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1091

BİRBİRİNİN MAHREMİ OLAN KADINLARI BİR NİKAHTA TOPLAMAK: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim Allah'a ve ahiret gününe iman etmişse, suyunu iki kız kardeşin rahiminde birleştirmesin»** (45) buyurduğu sabittir. Hanefi fûkahası: «Bir kimse, iki kız kardeşi, aynı anda nikâhı altında birleştiremez. Birbirinin kız kardeşi olan iki cariyenin arası da cim'a ile cem edilemez. Bunların kardeşliğinin neseb yönünden veya süt emme yönünden olması müsavidir. Bir kimsenin karısı ile; O'nun (Karısının) neseb veya süt emme yönünden halasını veya teyzesini nikâhı altında birleştirmesi caiz olmaz» (46) hükmünde müttefiktir.

1092

CARİYE'Yİ HÜR KADIN ÜZERİNE ALMAK VEYA BUNLARI BİR ARADA ALMAK: Hanefi fûkahası; hür kadınla evli olan kimsenin, cariye ile evlenemiyeceğini esas almıştır. (47) Zira kefaet (Denklik) noktasından hür kadın daha üstündür. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Cariye; hür kadın üzerine alınmaz»** (48) buyurmuştur. Ancak önce teserri akdi ile cariye alır, daha sonra da hür bir kadını nikâhlarsa bu sahih olur.

1093

BAŞKALARININ HAKKI SEBEBİYLE NİKAHI HARAM OLAN KADINLAR: Bir kimsenin; başka birisinin nikâhı altında bulunan kadını nikâhlaması caiz değildir. Kezâ; iddet beklemekte bulunan kadını nikâhlamak da sahih olmaz. Bu iddet'in; boşanmaktan, ölümden, fasid nikâhtan veya şüpheli nikâhtan olması halleri de müsavidir. Yani ne sebeble olursa olsun, iddet beklemekte olan kadın nikâhlanamaz. (49)

1094

ŞİRK SEBEBİYLE NİKÂHI HARAM OLANLAR: Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Mü'minler, Allah'a eş tanıyan (Şirk koşan) kadınlarla, onlar iman edinceye kadar evlenmeyin. İman eden bir cariye; müşrik bir kadından (bu sizin hoşunuza gitmese de) elbette daha hayırlıdır. Müşrik erkeklere de, onlar**

---

(45) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 360.

(46) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 277, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye serhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 192.

(47) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 333.

(48) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 194.

(49) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 280.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

iman edinceye kadar (mü'min kadınları) nikâhlamayın. Mü'min bir kul, müşrikten elbette hayırlıdır. Onlar (Müşrikler) sizi cehenneme çağırırlar. Allahü Teala ise, kendi iradesiyle cennet'e ve mağfirete çağırır. Allah, insanlara ayetlerini apaçık söyler. Ta ki, iyice düşünüp ibret alsınlar» (50) hükmü bu yan buyurulmuştur. Dürri'l Muhtar'da: «Veseni bir kadını nikâh etmek, bi'llcma haramdır» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken «Veseni kelimesi, "Vesen"e tapmaya nisbet edilmiştir. Vesen cüssesi olan, yani insan suretinde ağaçtan, taştan veya gümüşten, cevherden oyulan heykeldir. Cem'i evsen gelir. Sanem ise, cüssesiz surettir. Lugat ülemasından birçokları, aralarında böyle fark yapmışlardır. Bazıları aralarında fark olmadığını söylemiş, birtakımları da suretten başkasına vesen denileceğini bildirmişlerdir. Bidaye'de böyle denilmiştir. Nehir. Fetih'te beyan edildiğine göre; güneşe, yıldızlara ve beğendikleri suretlere tapanlara, muattile (Allah (cc)'ın sıfatlarını inkar eden fırka) Zındıklar, Batiniler, ibahacılar da evsâne tapanlara dahildir. Veciz şerhinde: **«İtikad edenlerin kafir sayıldığı her mezhep, evsâne (Heykele) tapanlara dahildir»** denilmiştir. Ben derim ki; bu dürzilere, Nusayrilere ve Teyamine'ye de şamildir. Onlardan da kız alıp-vermek ve kestiklerini yemek caiz değildir. Çünkü semavi bir kitapları yoktur» (51) buyurmaktadır. Şimdi soralım; başta komünizm olmak üzere değişik ideolojilere itikad eden kimselerin semavi bir kitapları mı vardır? Her ideoloji mensubu, o ideolojinin kurucusunun heykeli önünde ibadetini edâ eder!.. Mü'min bir kızın; küfür ideolojilerinden herhangi birine itikad eden velisi (Babası veya yakını) «Velâyet» hakkını kaybeder. İmam-ı Merginani: «Kafirin mü'min üzerinde velâyet hakkı yoktur. Çünkü Allahü Teala (cc) buyurdu ki: **«Elbette Allah, ebedi olarak kafirler için mü'minler üzerine bir yol kılmayacaktır»** (En Nisâ sûresi: 141) Bundan dolayı kafirin, müslümanla ilgili şehadeti kabul olunmaz» (52) hükmünü zikreder!.. Feteva-ı Hindiyye'de: «Mecûsilerin ve veseni'lerin nikâhları caiz olmaz. Siracû'l Vehhac'ta da böyledir. Putlara tapanlar, güneşe ve yıldızlara ibadet edenler, güzel resimler (Suretler) yapıp onlara tapanlar ile zenadike, batiniyye, ibahiye ve saire gibi, itikaden küfür olan bütün mezheplerin mensupları da nikâhı caiz olmayanlara dahildirler. Fethû'l Kadir'de de böyledir. Müşrik ve mecûsi olan bir Cariye'de, mülk-i yemin (Teserri akdi) olması sebebiyle cim'a edilemez. Müslüman erkeklerin; harbi veya zimmi, hür veya cariye olsun, ehl-i kitab olan kadınlarla nikâhlanmaları caizdir. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Bu hususta evlâ olan ise;

---

(50) El Bakara Sûresi: 221.

(51) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 336-337.

(52) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 199.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olan bir erkeğin dengi değildir. (76) Nitekim Feteva-i Hindiyye'de: «Fasık olan bir erkek, saliha olan bir kadına kefaet noktasından eşit (Denk) değildir. Mecma'da da böyledir. Bir kimse küçük yaştaki kızını, içki içen veya başka kötü itiyatları olan bir şahsa -iyi kimsedir veyo içki içmez zanniyla- nikâhlasa, sonra da onun bu hallerini öğrense, kız da baliğa olunca: «— Ben bu nikâha razı değilim» dese; koca tarafının çoğunluğu salih kimseler olsa dahi, yine de bu nikâh batildir. Ve bu meselede ûlemamızın ittifakı vardır. Zahiriyye'de de böyledir» (77) hükmü kayıtlıdır.

:103

Ibn-i Abidin: «Haseb, bir kimsenin babalarının oğulcak hallerini saymasıdır. Bunu Halebi, kamus'tan naklelmiştir. Yani kadının babaları ve dedeleri şeref, diyanet ve cömertlik hususunda damadınınkinden aşağı olması müstehabtır. Mevkii, yüksekllk ve mal'da aşağı olunursa, kadın kocasına itaat eder, onu küçümsemez. Aksi takdirde kendini ondan yüksek görür. Fetih'te şöyle deniliyor: «Tebarani'nin Hz. Enes'ten, Onun da Peygamber (SAV)'den rivayet ettiği bir hadiste: **«Her kim bir kadını mevkii için alır, Allah ancak onun zelil olmasını ziyade eder. Her kim kadını mali için alırsa, Allah ancak onun fakirliğini ziyadeleştirir. Her kim bir kadını hasebi için alırsa, Allah onun ancak alçaklığını ziyade eder ve her kim bir kadını** gözünü (zinadan) yummak, **namusunu korumak veya akraba hakkına riayet etmekten başka bir maksatla almazsa, Allah kadını ona, onu kadına mübarek kılar»** buyurulmuştur. Bahir sahibi, şunu da ziyade etmiştir: Kadınların dünürlüğü ve mesarifi en sade olanını seçer. Bakire almak daha iyidir. Çünkü hadist'te: **«Bakireleri almaya bakın. Çünkü onların ağzı tatlı, rahimleri daha temizdir. Aza onlar daha razıdırlar»** buyurulmuştur. Uzun alık, kısa çirkin, çenesi düşük, ahlakı bozuk, çok cahcahlı ve yaşlı kadın alınmaz. Çünkü bir hadiste: **«Doğuran bir kara kadın, kısır güzelden daha hayırlıdır»** buyurulmuştur. Hür kadın almaya kudreti varsa, cariyeyle ve leniyle evlenmemeli, kadın da; dindar, ahlâklı, cömert ve zengin ailesi seçmeli, faasıkla evlenmemelidir. Bir adam genç kızını ihtiyar adama ve cariyesine vermemeli, onu dengiyle evlendirmelidir. Denetim memur, tanıklık sahibi olan her müslümandır. Erkekler rağbet göstersin diye kadın ziynetleriyle kıymetli elbiselerle süslemek sünnettir. Boşanmanın diğer velilerde kız, istenmez. Çünkü bu cefa ve hıyanettir» (78) hükmünü zikretmiş.

---

(76) İmam-ı Kasani-El Bedaiü'ş Sanai-Beyrut; 1974, C: 2, Sh: 308, Aynca, Ebul Hüseyin-Fethü'l Kadir-Beyrut; 1318 C: 2 Sh: 404

(77) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-i Hindiyye-Beyrut, 1400, C: 1, Sh: 290.

(78) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ala'd Durri'l Muhtar-Beyrut, 1966, C: 2, Sh: 309-310.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MEHİR'İN MAHİYETİ

1104

● Allahü Teala (cc) ve Resûl-i Ekrem (SAV) bir işe hükmettiği zaman mü'min erkek ve kadınların kendi akli çözümlerini öne sürerek, aksine davranışta bulunmaları caiz değildir. (79) Mehir; kitap, sünnet ve icma ile sabit olan bir hükümdür. (80) İbn-i Abidin: «Sonra inaye sahibi mehri şöyle tarif etmiştir: «Mehir, nikâh kıyılırken bud (cim'a istifadesi) karşılığında kocaya vacip olan malın adıdır. Bu ya adını söylemekle yahud akidle olur». Bu tarifte; şüphe ile cimada ne lâzım geldiğine şumulü yoktur diye itiraz olunmuştur. Bundan dolayı bazıları mehri: «Kadının nikâh akdiyle yahud cim'a ile hakettiği malın ismidir» diye tarif etmişlerdir. Nehir sahibi buna cevap vermiş: «Tarif edilen şey, akitle hasıl olan nikâhın hükmüdür» demiştir. (81) hükmünü zikretmektedir.

1105

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Kendileriyle temas etmediğiniz, yahud kendilerine bir mehir tayin etmediğiniz kadınları boşamışsanız (bunda) üzerinize bir vebal yoktur»** (82) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası bu ayet-i kerime'yi esas alarak: «Boşamak (Talak) ancak şer'i nikâh üzerine terettüb eder. Mehir tayin etmeksizin ve kendileriyle temasta bulunmaksızın talak (boşama) beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle mehir; nikâh'ın rüknü veya şartı değildir!.. Nikâh sonucu ortaya çıkan bir hükmüdür. Netice olarak mehir tayin etmeksizin kıyılan nikâh sahihtir. Kadın bu akidle «Mehr-i Misl'e» hak kazanır» (83) hükmünde ittifak etmiştir

1106

● Nikâh sırasında «Mehr'in» miktarını belirtmek ve kadına teslim etmek müstehabtir. (84) Kadın; nikâh anında tesbit edilen mehrin tamamını veya bir kısmını almadan, kocasına kendisini teslim etmeyebilir!.. Şer'an hiçbir vebal altına girmez. İbn-i Abidin: «Kocası bir dirhemden maada bütün

---

(79) İbn-i Huzeyme-Es Sahih-Beyrut: 1390 C: 1 Sh: 75.

(80) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 5 Sh: 62-63, Ayrıca İbn-i Hümam Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 434.

(81) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 457.

(82) El Bakara Sûresi: 236.

(83) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 204, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 341.

(84) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 274.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gibi) nefsinde de tasarruf edemez. İbn-i Abidin «Veli'nin izni meselesini» izah ederken bu hususdaki Hadis-i Şeriflerin mahiyetlerini şu şekilde beyan ediyor: «**Hangi kadın kendini velisinin izni olmaksızın evlendirirse, onun nikâhı batıldır, onun nikâhı batıldır, onun nikâhı batıldır**» hadisine gelince: Gerçi Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Bir de: «**Velisiz nikâh yoktur**» hadisi vardır. Onu Ebû Davûd ve başkaları rivayet etmiştir. Bunlar Peygamber (SAV)'in: «**Kocasız kadın, kendisini evlendirmeye velisinden daha haklıdır**» hadisine muarızdır. Bu son hadisi Müslim, Ebû Davûd, Tirmizi, Nesai ve Muvatta'da İmam-ı Malik rivayet etmişlerdir. Kocasız kadın dul da olabilir, bakire de!.. Böyle bir kadının velisi ancak onun rızasıyla nikâh akdine girişebilir. Hadis-i Şerif, kadını akit yapmak için velisinden daha haklı göstermiştir. Bu hadis, senedinin kuvvetiyle ve sahih olduğuna ittifak edilmekle tercih olunur. İlk iki hadis böyle değildir. Zira onlar zayıf yahut hasen'dirler. Yahut tahsis suretiyle araları bulunur. Veya «Nikâh yoktur» sözünden murad, nikâh'ın kemali yoktur diye tevil edilir. Yahud, veli'den murad, nikâh onun iznine bağlı olan kimsedir Yani nikâh ancak kâfirin müslüman kadınla evlenmesini önlemeye, bunak kadına, köle ve cariyeye velâyeti olan kimsenin izniyle kıyılır. Batıldan murad; velinin kızı denği olmayana vermesini sahih görmeyenlerin kavline göre kelimenin hakikatidir. Yahud sahih görenlerin kavline göre hükmüdür. Mutlak olan nasslarda bunların hepsi geçerlidir. Murazayı def etmek için bunu irtikab etmek (Yani Veli'den izin almak) vacip olur. Bu hususdaki sözün tamamı Fetih'te izah edilmiştir» (67)

1099

Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Aişe (R. Anha) validemizi, daha altı yaşında iken babası Hz. Ebu Bekir (RA)'den istemiş ve onun izni ile nikâhları akdedilmiştir. (68) Hanefi fûkahası: «**Nikâh, asabeden olan veliye aittir**» Hadis-i şerifinin; çocuklar için icbar velâyetinin delili olduğu hususunda ittifak etmiştir. (69) Zira asabe'den (Birbirine miras düşen yakın akraba) merhamet ve birbirinin iyiliklerini arzu etme «Fıtri» olarak mevcuttur. Nitekim her baba; çocuğunun mutlaka mes'ut olmasını arzu eder.

1100

Kafir olan babanın; müslüman olan kızının üzerinde «Velâyet» hakkı

---

(67) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 5 Sh: 360.

(68) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 4 Sh: 212.

(69) El Mavsili-El İhtiyar-C: 3 Sh: 94, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 407.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yoktur. (70) Faasık üzerinde ise ihtilâf mevcuttur!.. Eğer kızını mehr-i misil'den az bir mehirle ve dengi olmayan bir kimse ile evlendirmeye kalkarsa, kadı (şer'i şerifle hükmeden hakim) faasık olan baba'ya engel olur!.. Dengi ile evlendirirse ve mehr-i misil hususunda hassasiyet gösterirse, maslahat gereği «Velâyeti» geçerli olur.

1101

● Nikâh'ta dikkat edilecek hususlardan birisi de «Kefaet»tir!.. Dürri'l Muhtar'da: «Kefaet; "Kafee" fiilinden alınma bir mastardır. «Denk olmak» manasınadır. Burada murad, hususi bir denkliktir. Yahud kadının (Evleneceği erkekten) daha aşağı olmasıdır. Kefaet (Denklik) nikâhın geçerli veya sahih olması için, nikâhın başında erkek tarafından muteberdir. Çünkü şerefli bir kadın, alçak bir adama kadınlık etmekten çekinir. Onun için kadın tarafından kefaet itibara alınmaz. Zira kadını alan kocasıdır. Kadının aşağılığı onu rencide etmez. Bu sahih kavle göre, bütün imamlarımızca böyledir» (71) hükmü kayıtlıdır. Hanefi fûkahası erkeğin; Neseb yönünden, İslâmiyet noktasından, «Hürriyet» açısından, Mal'a sahib olma durumundan, hirfet (Sanat, ticaret, ziraat ve bunun gibi sahalarda kabiliyet) noktasından ve diyanet'en evleneceği kadının aşağı olmaması üzerinde durmuştur. (72) Esasen bu sahalarda; kadın erkekten üstün olursa, aile saadetinin temini güç olur!.. Kefaet; nikâh kıyılmadan önce erkek'te aranır (73) Nikâh kıyıldıktan sonra; kefaet üzerinde durulmaz.

1102

● Şurası muhakkaktır ki; ilim ve salih amelle kazanılmış olan asalet önemlidir. Kur'an-ı Kerim'de: **«De ki; hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?»** (74) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine bir başka Ayet-i Kerime'de: **«Allah içinizden iman etmiş olanlarla, kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini artırır»** (75) denilmek sûretiyle; ilim, iman ve salih amelle derecelerinin farklılaşacağı zikredilmiştir. Mü'min ve muttaki bir kız; faasık

---

(70) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh:

(71) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 5 Sh: 422.

(72) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 290-294, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 5 Sh: 22-30, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 2 Sh: 417-426, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 200-202.

(73) İmam-ı Kasani-El Bedaiü'ş Sonai fi tertibi'ş Şerai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 320.

(74) Ez Zümer Sûresi: 9.

(75) El Mücadele Sûresi: 11.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mehrini vermiş olsa, o (bir) dirhemi almak için kadın kendisini teslim et- n eyebilir» (85) hükmünü beyan etmektedir.

MEHİR'İN MİKTARI

1107

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«On dirhem'den daha az mehir olmaz»** (86) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası bu Hadis-i Şerifi esas alarak; «Mehrin en azı on dirhem gümüştür. Dirhemler; tıpkı zekâtta olduğu gibi, yedi miskal ağırlığında olmalıdır. Madrub (basılmış, darbedilmiş para) olup- imaması müsavidir. Külçe gümüş şeklinde de olabilir» (87) hükmünde ittifak etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde, beş dirhem gümüşle bir koyun satın alınabildiği bilinmektedir. (88) Dolayısıyle Asr-ı Saadette; mehrin miktarı ile, iki koyun satın alınabilmektedir. (89)

1108

Resûl-i Ekrem (SAV) gerek kendi izdivaçlarında ve gerekse kızlarının izdivaçlarında 12 ukiyye (bir ukiyye 40 dirhem'dir) miktarında gümüş takdir etmiş, daha fazlasını ne vermiş, ne de taleb buyurmuştur. (90)

1109

Hz. Ömer (RA)'in hilâfeti döneminde «Mehir» alabildiğine yükselmiş, bunun üzerine Halife bir hutbesinde: **«Kadınların mehirlerini ne kadar çok artırdınız. Resûl-i Ekrem (SAV) devrinde mehir, dörtyüz dirhemi geçmezdi. Eğer fazla mehir vermek; Allahü Teala (cc) ind'nde bir takva ve üstünlük olsaydı, siz «Mehir» hususunda onları asla geçemezdiniz. Ben iyi biliyorum ki Resûl-i Ekrem (SAV) devrinde bir erkek, dörtyüz dirhemden fazla**

---

(85) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 5 Sh: 543.

(86) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 2 Sh: 435, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 5 Sh: 64, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 204.

(87) Molla Hüsrev- Ag.e. C: 1 Sh: 341, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 302, İbn-i Abidan-A.g.e C: 5 Sh: 459-260.

(88) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 2 Sh: 150, Ayrıca Şerhû Damad: Beyrut: D. İhya Yay. İst: 1316 Mtb. Amire Tb. ofset C: 1 Sh: 197.

(89) Bu hususu meselenin kavranması için zikrettik!.. Bir dirhem 3,2 gr. ağırlığındadır. Dolayısıyle 10 dirhem gümüş, 32 gr. dır.

(90) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 422-423 K. Nikâh: Bab: 22 (Not: 12 ukiyye, yaklaşık 1'5 kgr. gümüş eder) Ayrıca, Sünen-i Ebû Davud-İst:)1401 Çağrı Yay. C:3 Sh: 582-583 K. Nikâh: 29 Had. NO: 2106, Sünen-i Nesai- C:6 Sh: 115-119 K. Nikâh: 66 (Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde mehrin 400 dirhem olduğu, bundan fazla verilmediği hassaten tasrih olunmuştur)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mehir vermezdi» buyuruyor. Hutbesini bitirip inerken Kureyşli bir kadın: «— *Ey Emirü'l Mü'minin, Allahü Teala (cc)'nın:* **«Eğer bir kadını bırakıp da yerine başka bir kadını almak isterseniz, öbürüne yüklerle mehir vermiş olsanız bile, birşey almayın» (En Nisâ Sûresi: 20)** buyurduğunu işitmediniz mi?» diye itirazda bulunur. Bu itiraz üzerine Hz. Ömer (RA): **«Ey insanlar!.. Bundan (dörtyüz dirhemle sınırlamaktan) vazgeçtim. Artık dileyen dilediği kadar mehir verebilir»** (91) buyurur. İslâm ûleması; mehrin en fazla miktarını karşılıklı rızaya bağlamış, ancak bu hususta ifrada gitmenin «evlenmeleri güçleştireceği ve nesil emniyetini tahrib edeceği» gerekçesiyle mekruh olduğunu beyan etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Kadının istenmesinin kolay ve rahiminin doğurucu olması, onun uğurundandır»** ve **«Mehrin en hayırlısı, en ehven olanıdır»** hadis-i şerifleri; bu hususta mü'minlerin takınması gereken tavrı beyan etmektedir. Dolayısıyle mehir hususunda 12 ukiyye'yi aşmamak, «Sünnet'e riayet» noktasından önemlidir. (92)

1110

● Alış-verişi ve kullanılması haram olmayan herşey mehir olarak verilebilir. Menkûl ve gayr-i menkûl mallar, zinet eşyaları, hayvanlar, misli şeyler ve menfaatler de «Mehir» olarak tesis olunabilir. Ancak İslâm dininin haram kıldığı; şarab, domuz eti vs. «Mehir» olamaz. Taraflar; şarab ve domuz eti gibi haram olan maddeleri «Mehir» olarak anmışlarsa, bu durumda tesbit olunmamış farzedilir ve kadına «Mehr-i Misil» takdir olunur. (93)

1111

● Kur'an-ı Kerim'de: **(O kimse Hz. Musa'ya) Dedi ki: Bu iki kızımdan birini, sen bana sekiz yıl ecirlik etmek üzere, sana nikâhlamak istiyorum. Eğer hizmetini on yıla tamamlarsan o da kendinden»** (94) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse bu ayet-i kerime'de karşılığında ücret alınabilen bir menfaat (Çobanlık) mehir olarak zikrolunmaktadır. Hz. Şuayb (as), Hz. Musa (as)'ya belirli bir hizmet karşılığında (Menfaat) kızını nikâhlayabileceğini bildirmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Menfaatlerin mehir

---

(91) İbn-i Kesir Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 407, Ayrıca İbn-i Kudame-El Muğni-Kebire: 1970 C: 7 Sh: 210.

(92) Şüphesiz ki «Mehir»; İslâm dininin kadına vermiş olduğu bir haktır. Dolayısıyle hiç kimsenin; böyle bir hakkı iptal etmeye gücü yetmez!.. Ancak «Mehir»; evlenmeyi güçleştirecek ve imkansız kılacak miktara çıkarılmamalıdır.

(93) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 277 vd, ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El übab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 16.

(94) El Kasas Sûresi: 27.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olup-olamıyacağı konusundaki ihtilâf zikredildikten sonra» şu hükümlere yer verilmektedir: «**Essah olan Hz. Musa (as) ve Hz. Şuayb (as)'ın kıssasını delil alarak bu nikâhın caiz olduğunu kabul etmektir Allahü Teala (cc)'nın ve Resûlü'nün (SAV) bildirdiği kıssalar, inkar edilmez bir şeriattır. Kafi'de de böyledir**» (95) denilmektedir. Dolayısıyle menfaatler de mehir olarak verilebilir.

MEHİR'IN ÇEŞITLERI

1112

Mehir genel olarak «Mehr-i Müsemmâ» ve «Mehr-i Misil» olmak üzere ikiye ayrılır.

1113

MEHR-İ MÜSEMMA: Nikâh akdi sırasında; taraflar arasında miktarı tesbit olunan mehire «Mehr-i Müsemma» denir. Mehr-i Müsemma; kendi içerisinde ödeme şekline göre «Mehr-i Muaccel» ve «Mehr-i Müeccel» olmak üzere ikiye ayrılır. «Mehr-i Muaccel»;nikâh anında erkek tarafından kadına derhal ödenen kısımdır. Hz. Ali (RA)'nin, Hz. Fatıma (R. Anha) ile evlenirken zırhını vermesini esas alan fûkaha, mehr-i Muaccel'in müstehab olduğunda ittifak etmiştir!.. Mehr-i Müeccel ise; taraflar arasında belirli vadelere bağlanan kısımdır.

1114

MEHR-İ MİSİL: Nikâh esnasında; taraflar arasında «Mehir» hiç konuşulmamışsa kadına «Mehr-i Misil» takdir edilir. Hatta erkek kadına: «Hiç mehir taleb etmeksizin benimle evlen» teklifinde bulunsa, kadın da cevaben: «— Kabul ettim» dese, yine de kadına «Mehr-i Misil» verilir. Kadının «Mehr-i Misli; babası tarafından akrabalarının mehrine göre takdir olunur. Kız kardeşleri, halaları, hala kızları gibi. (96)

---

(95) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 303.**

(96) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 211, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 306. (Hanefi fûkahası İbn-i Mesûd (RA)'un: «Kadın için, kendi akrabası olan kadınlarına mehri kadar mehir vardır. Ondan ne noksanlık olur, ne fazlalık» buyurduğunu esas almışlardır. Mehr-i Misil'de: «İki kadının takvada, güzellikte, malda, akılda ve beldedeki durumları dikkate alınır»**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MEHİR'LE İLGİLİ DİĞER MESELELER

1115

● Mehir'in te'kidi ve kat'iyyet kazanması; halvet-i sahiha, cim'anın (karı-koca hayatının başlaması) tahakkuku veya karı-kocadan birinin ölümüyle sakıt olur. (97) Nikâh akdi esnasında «Mehir» hususunda herhangi bir anlaşma olmamış; halvet-i sahiha ve cim'a tahakkuk etmeden talak (boşama) vukû bulmuşsa kadına müt'a verilmesi gerekir. (98) Müt'a; elbise, baş örtüsü ve çarşaf'tan ibaret, üç parça elbisedir. (99) Halvet-i Sahiha; kadın ile erkeğin; hissen, şer'an ve tav'an cima yapmaya mani bir halleri olmadan, bir yerde ve bir arada bulunmaları demektir!.. Eğer cim'a etmeye kat'i bir engelleri mevcutsa buna «Halvet-i Faside» denir. (100) Nikâhlanmaları müebbeden (yani ebedi olarak) haram olmayan erkek ve kadınların bir arada oturmaları durumunda «Sahih» veya «Fasid» halvet teşekkül eder. Bu sebeble İslâm ûleması «Haremlik» ve «Selâmlık» hususunda titizlik göstermişlerdir.

1116

● Nikâh akdi esnasında «Mehir» miktarının koca tarafından artırılması caizdir. Nikâh'tan sonra da mehir artırılırsa, bu sahih olur. Ancak kadının mehir miktarındaki bu artışa rıza göstermesi esastır. (101)

1117

● Kadın, mehrinin tamamını kocasına hibe edebilir. Cima'nın tahakkuk etmiş olmasının veya olmamasının bu bağışa (Hibeye) herhangi bir etkisi olmaz. Bu hibe'ye; kadının velisinin (Babası veya diğer akrabalarının) itiraz hakkı yoktur. (102) Ancak bütün alimlerimize göre; hiçbir baba, kızının mehrini hibe edemez. Zira mehir; kat'i olarak kadına ait bir maldır. Tasarruf hakkı da, sadece ve sadece kendisine aittir.

---

(97) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 334-335, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 303.

(98) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 438, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 304.

(99) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 205, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 5 Sh: 82 vd. (Not: Feteva-ı Hindiyye'de (C: 1 Sh: 304): «Müt'a; baş örtüsü, gömlek ve çarşaftan ibaret üç parça elbisedir. Bu onların örfüdür. Bize göre de bizim örfümüz muteberdir. Hulasa'da da böyledir» denilmektedir. Dolayısıyle bu hususta örfe riayet edilir. Müta'nın değeri; beş dirhem (16 gr. gümüş) kıymetinden az olamaz. Bu hususta titizlik gösterilmelidir).

(100) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 206, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 304.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1118

● İki kadının; mehirleri belirlenmeden, biri diğerine mukabil olmak üzere iki erkeğe tezvic edilmesine **«Nikâh-ı Şigar (Trampa Nikâhı)»** denir. Meselâ iki erkek; birbirlerine kız kardeşlerini (mehirlerini birbirine bedel sayarak nikâh etmiş olsalar «Nikâh-ı Şigar» teşekkül eder. Hanefi fûkahası; Resûl-i Ekrem (SAV) mehirleri birbirinin bedeli kabul edip; kadınlara hiçbirşey vermeden yapılan «Nikâh-ı Şigar'ı» yasaklamıştır. Buradaki nehiy: «Mehir'le» ilgilidir. Dolayısıyle şart geçersiz olur ve her ikisine de «Mehr-i Misil» verilir» (103) hükmünü beyan etmiştir. Şafii fukahası: «Nikâh-ı Şigar batıldır» (104) hükmünde müttefiktir.

AİLE'NİN GEÇİMİNİ SAĞLAMAK KİMİN ÜZERİNE VACİBTİR?

1119

● Darû'l İslâm'da (Şer'i Devlet'te) aile sistemi; «Nesil Emniyeti'nin» temel direğidir. Mü'min erkek ve kadınların; aile sistemi içerisinde istişareyi esas almaları gerekir. Ancak son tahlilde karar ve hakimiyet (Yani aile reisliği) erkeğe aittir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Erkekler, kadınlar üzerine hakimdirler. O sebeble Allahü Teala onlardan kimini, kiminden üstün yaratmıştır»** (105) hükmü beyan buyurulmuştur. Şurası muhakkaktır ki; erkek fıtri olarak kadından daha güçlü olarak yaratılmıştır. Tedbir, temkin, sabır ve güçlüklere karşı mukavemet noktasından erkek (Kadına oranla) daha kuvvetlidir. (106) Gerek mehir vermek, gerekse ailenin nafakasını temin etmek; erkeğin üzerine vacibtir. (107)

1120

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler. (Bu hüküm) emmeyi tamam yaptırmak içindir. Annelerin nafakaları (maruf vech ile ihtiyaçları) çocuk kendisinden olan babaya aittir»** (108) hükmü beyan

---

(101) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 312.**

(102) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 316.**

(103) **İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 5 Sh: 105 vd, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 486 vd.**

(104) **Ebû İshak Es Şirazi-El Mühezzeb-Kahire: 1276 C: 2 Sh: 46.**

(105) **En Nisâ Sûresi: 34.**

(106) **Mecmuat'u't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 64.**

(107) **İmam-ı Kasani-E Bedaiü's Sanai fi tertibi e Şerai-Beyrut: 1974 C: 4 Sh: 17. Ayrıca Şeyh Abdülganî El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 91 vd.**

(108) **El Bakara Sûresi: 233.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

buyurulmuştur. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV) Hind b. Utbe'ye kendisine ve çocuğuna yetecek miktarda; kocası Ebû Süfyan'ın malından, onun izni olmasa dahi almasına izin vermiştir. İmam-ı Şafii (rh. a) bu iki nassı zikrettikten sonra: «**Kur'an-ı Kerim'de ve sünnette; kadının nafakasının ve çocuğun emzirme ücretinin babaya ait olduğunu dair delâlet bulunmaktadır**» (109) hükmünü zikreder. Hanefi fükahası: «Eğer kadın çocuğunu emzirmek istemezse veya çocuğu başka bir kadının (süt annenin) sütüne alışmışsa, o işle ilgili ücret kocaya aittir» (110) hükmünde müttefiktir. Nafaka konusunda İmam-ı Merginani şunları beyan etmektedir: «Kadın nefsini kocasının evine teslim ettiği zaman (Yani kocasının evine yerleştiği andan itibaren) nafakası kocasının üzerine vaciptir. Burada asıl olan Allahü Teala (cc)'nın şu kavlidir: «**Varlıklı olan (Zengin) kimse, zenginliği ölçüsünde infak etsin**». Bir de Resûl-i Ekrem (SAV)'in vedâ haccı hadisinde: «**Kadınlarının rızıkları (yiyecekleri) ve elbiseleri maruf bir şekilde sizin üzerinize borçtur**» hükmü mevcuttur. Nafaka; kadının kendisini kocasının evinde bulundurmasının bir mükafatıdır» (111)

1121

● Sahabe-i Kiram'dan Hz. Muaviye b. Hayde (RA): «— **Ya Resûlallah!.. Kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakları nedir?**» sualini tevcih edince Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Yediğin gibi ona da yedirmek, giydiğin gibi onu da giydirmek, yüzüne vurmamak, onu kötülememek, bir de darılıp ayrı yatmaya mecbur kaldığında onu ancak ev içinde yapmaktır**» (112) buyuruyor.

1122

● Kur'an-ı Kerim'de: '**Hali vakti geniş, zengin) olan nafakayı zenginliğine göre versin. Rızkı kendisine daraltılmış bulunan (fakir) da nafakayı, Allah'ın ona verdiğinden versin. Allah hiçbir nefse, ona verdiğinden başkasını yüklemez. Allah güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder**» (113) hük-

---

(109) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 517 Madde: 1500.

(110) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 345.

(111) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 39. (Not: Günümüzde «Hayat Müşterektir» sloganı ile kadınlar; hem ev içinde, hem de dışarda çalışmaya zorlanmaktadırlar. Ayrıca «Kadın-erkek eşitliği» iddiası ile; erkeklerin güçlükle yaptıkları işlerde dahi çalıştırılan kadınlara rastlanmaktadır.)

(112) Ahmed b Hanbel-El Müsned-C: 4 Sh: 446, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud, Sünen-i İbn-i Mace, Muhyiddin-i Nevevi-Riyazü's Salihin-Ank: 1970 C: 1 Sh: 321.

(113) Et Talak Sûresi: 17.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası bu ayet-i kerime'yi esas alarak; «Kocanın fakirliği ve nafakayı temin edememesi sebebiyle nikâh feshedilmez, aralarının ayrılması gerekmez. Kadına; kocası adına borç alması tavsiye edilir» (114) hükmünde müttefiktir.

1123

● Koca zengin ise, karısına hizmetçi tutması için de, ayrıca nafaka verir. Zira hizmetçi, ihtiyacı gidermek menzilesindedir. (115) Ancak bir hizmetçiden fazlası için nafaka takdir olunmaz Koca zengin değilse; essah olan kavle göre, hizmetçi için nafaka gerekmez. (116)

1124

● Hanefi fûkahası: «Koca, karısını kendi ailesinden hiç kimsenin bulunmadığı bir evde oturtmakla mükelleftir. Ancak kadın; kocasının ailesi ile birlikte oturmaya razı olursa ne alâ!.. Eğer kocanın başka kadından çocuğu varsa, o çocuğunu karısıyle beraber oturtmaya (Cebren) hakkı yoktur. Buna mukabil; koca; kaynanası, kayınpederi veya kadının başka erkekten olan çocuğunun veya ailesinden birisinin, karısının yanına girmelerine mani olabilir. Ancak bunların diledikleri zaman kadını görmelerine ve onunla konuşmalarına mani olamaz» (117) hükmünde müttefiktir. Eğer kadın zengin olur; kocası kendisine ait olan evde otururşa, kocasından kira talebinde bulunabilir. (118) Zira İslâm dininde «Karı» ve «Koca» arasında; mal ayrılığı esastır. Borcu sebebiyle hapse düşen kadının nafakası, kocasının üzerine vacip değildir. (119)

1125

● Küçük çocukların nafakası, babanın üzerinedir. Bu hususta babaya hiçbir kimse ortak olamaz. Cevheretü'n Neyyire'de de böyledir. (120)

---

(114) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 96, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 329.

(115) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 414, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 328-329, Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 95.

(116) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 545.

(117) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 334-335, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C:3 Sh: 96, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü'l Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 43.

(118) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut 1974 C: 4 Sh: 14-15, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 544.

(119) Şeyh Abdü'gani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 94.

(120) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 560

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

AİLE'DE KARŞILIKLI HAK VE GÖREVLER

1126

● Koca karısının «Mehr-i Muaccel'ini» zifaftan önce vermek ve nafakasını temin etmek mecburiyetindedir. Aksi takdirde kadın; cinsi temastan kaçınabileceği gibi, kocasının izni olmadan evden dışarı çıkabilir. (121) Kadın; mehrini aldıktan sonra kocasının meşru emirlerine itaat etmek mecburiyetindedir. Bu itaat şer'i şerifle sınırlıdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala'ya isyan hususunda mahlûka itaat yoktur»** (122) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle hem koca, hem karı; Allahü Teala (cc) ve Resûlü (SAV)'nün tekliflerine muhatabtır ve mükelleftir. Kadın; kocasının İslâm dinine uymayan tekliflerine ve emirlerine itaatle yükümlü değildir. Hayız halinde olmadığı süre içerisinde (Diğer hastalık halleri müstesna) kocasının cinsi isteklerine boyun eğmesi zaruridir. (123) Karı-koca arasında; sadakat, emniyet, yardımlaşma, saygı, iffet ve namusu muhafaza gibi güzel hasletlerin bulunması bir vecibedir.

1127

● Koca; karısına sözle ve fiille güzel muamelede bulunmalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Onlarla (Kadınlarla) iyi geçinin»** (124) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sizin en hayırlınız, âilesdine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım»** Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası; karşılıklı güzel muamelenin mendub ve müstehab olduğunu beyan etmiştir. (125) Karısının rızası olmadan kocanın «Azil» (126) yapması mekruhtur. Azil'in mekruh oluşu İmameyn'e göre; kadının cinsi yönden tatmininde eksiklik meydana getirdiği içindir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a) ise; hem cinsi yönder. tatminsizlik, hem de kadı-

---

(121) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 472-473, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 543-544, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 211-212 (Not: Nikâh akdi esnasında «Mehr'in» miktarını beyan etmek ve kadına teslim etmek müstehabtır. Dolayısıyle mü'minler bu hususta titizlik göstermeli ve «Mehr'i Muaccel'i» nikâh anında kadına vermelidirler.)

(122) İbn-i Kesir Tefsirü'l Kur'anil Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 518.

(123) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai fi tertibi'ş Şerai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 334.

(124) En Nisâ Sûresi: 19.

(125) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 2 Sh: 334 vd.

(126) «Azl»; çocuk olmaması için tedbir almaktır. İbn-i Abidin; «Azl, meniyi fercin dışına indirmektir» tarifini esas almış. Netice itibariyle; cinsi temas sırasında meninin rahime varmasını engellemek için alınan bir tedbirdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nın da çocuk üzerinde hakkı üzerinde durmuştur. Dolayısıyle koca; çocuk istemediği gerekçesiyle, karısının izni olmadan «Azil» yapamaz. Ancak karısının izniyle «Azil» yapabilir.

1128

Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Peygamber!.. Zevcelerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle. Bu onların tanınıp ezâ edilmemelerine daha uygundur.»** (127) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerîme'de örtünme ile ilgili olarak geçen «Celâîb» kelimesi, «Cülbab'ın çoğuludur. "Cülbab"; müfessirlerin ittifakına göre; tepeden tırnağa giyilen tek parça elbisedir. Nitekim Ayet-i Kerime'nin nüzûlünden sonra mü'min kadınlar siyah çarşaflara bürünmüşlerdir. (128) Yine Kur'an-ı Kerim'de: **«Mü'min kadınlara da söyle; gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, zinetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesna. Baş örtülerini yakalarının üstüne (Kapayacak surette) koysunlar»** (129) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Kaseni: «Yabancı bir kimse; kendisine na-mahrem olan yabancı bir kadının bedeninden el ve yüz hariç, hiçbir yerine bakamaz. Çünkü Allahü Teala (cc) **«Mü'min erkeklere söyle; gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar»** (En Nûr sûresi: 30) buyurmuştur. Ancak meydanda olan zinet yerlerini, yüz ve ellerine bakmaya Allahü Teala (cc)'nın şu kavliyle müsaade edilmiştir: **«Onlardan meydanda olan müstesna»**. Bu ayet'ten murâd zinet yerleridir. Meydana çıkan zinet yerleri ise; yüz ve elleridir. Kühül (Sürme çekmek) yüzün zineti, yüzük ise elin zinetidir. Çünkü kadın alış-veriş ve dünyevi işlerinde yüzünü ve ellerini açmak zorundadır. İşlerini ancak onları izhar etmekle başarabilir. Öyle ise onları açmakta zaruret vardır. **Bu İmam-ı Azam'ın kavlidir»** (130) hükmünü beyan ediyor. Dürri'l Muhtar'da: «Genç kadının, erkekler arasında yüzünü açması menedilir. Fakat bu avret olduğu için değil, fitneden korkulduğu içindir» (131) hükmü kayıtlıdır. Dolayısıyle kadın için tesettür «Farz-ı Ayn»dır!.. Kocası; kadının örtünmesini emrettiği zaman (Meşru bir emir olduğu için) itaat etmesi zaruridir.

---

(127) **El Ahzab Sûresi: 59.**

(128) **Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 138, Ayrıca Ebû Bekir El Cessas-Ahkamû'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 3 Sh: 457, Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh:356.**

(129) **En Nûr Sûresi: 31.**

(130) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 121.**

(131) **İbn-i Abidin Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 118.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1129

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Herhangi bir kimse; yabancı bir kadının eline dokunmaya bir zaruret olmadığı halde dokunursa, o kimsenin eline kıyamet gününde ateşten bir kor bırakılır»** (132) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle koca'nın, karısından başkasına (yani kendisine nikâh düşen başka bir kadına) dokunması haramdır. (131) Molla Hüsrev: «Bir erkek, bir kadını tedavi etse, zaruret miktarı o kadının hastalık yerine bakabilir. Uygun olan erkek tabibin, tedaviyi başka bir kadına öğretmesidir. Çünkü cinsin cinse bakması daha hafiftir. Görülmez mi kî.. Öldükten sonra kadını kadın yıkar, erkek yıkamaz» (134) buyurmaktadır. Sonuç olarak; gerek koca, gerek karı, İslâmi hududlara riayet noktasında titizlik göstermek zorundadırlar.

1130

● Mehrini almış olan kadın; kocasının evinde oturmaya mecburdur. Kocasının izni olmadığı süre içerisinden evden dışarı çıkamaz. (135) Ancak muayyen zamanlarda kadının anne ve babasını ziyaret hakkı vardır. Bu ziyaret, haftada bir keredir. Anne ve baba'nın dışında kalan diğer akrabalar için ziyaret hakkı, senede bir keredir. (136) Bunun dışında kadın; mahremi bulunduğu zaman üzerine «Farz-ı Ayn» olan haccını (Kocasının izni olmadan) edâ edebilir!.. Ancak nafile hacc ve umre için kocasının izni şarttır. Şimdi kadın kocasının izni olmadan «İlim meclisine» devam edebilir mi? sualine cevap arıyalım. Feteva-ı Hindiyye'de: «Kadının; kocasının izni olmadan ilim meclisine gitmeye hakkı yoktur. Kadının ilim cihetinden mühim bir meselesi varsa, kocasına söyler, eğer kocası biliyorsa meseleyi izah eder, bilmiyorsa bir âlime sorar ve cevabı karısına getirir. Ancak kocası meseleyi bilmez ve bir âlime de sormazsa; bu durumda kadının (Kocasının izni olmasa dahi) o meseleyi sorarak öğrenme hakkı vardır. Bir kadının babası kötürüm olsa; kocası da kadını babasına bakmaktan men etse; kadının (Kocasının yasaklarına rağmen) babasına gidip bakmaya hakkı vardır. Velev ki babası gayr-i müslim bile olsa» (136) hükmü kayıtlıdır.

---

(132) Şerhû Damad-İst. 1316 Mtb. Amire Baskısından ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 540.

(133) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh:

(134) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-el Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 342, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 212, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 373.

(135) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 2 Sh: 332-333, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 43, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 335.

(136) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 341 vd.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1131

Kur'an-ı Kerim'de: «**(Vakar ile) Evlerinizde oturun. Evvelki cahiliyet devri kadınlarının kırıla-döküle, süslerini göstere göstere) yürüyüşü gibi yürümeyin**» (137) hükmü beyan buyurulmuştur. Mü'min kadınlar için asıl olan; evlerinde oturup, çocuklarını İslâma göre terbiye etmek ve kocasına hizmet etmektir. (138)

1132

Kur'an-ı Kerim'de: «**İyi kadınlar itaatli olanlardır. Allah kendi haklarını nasıl koruduysa, onlar da öyle göze görünmeyeni (erkeğin namusunu, şerefini) koruyanlardır. Şerlerinden, serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince; onlara evvelâ öğüt verin. Vazgeçmezlerse (kendilerini) yataklarında yalnız bırakın. (Yine vazgeçmezlerse) döğün. Size itaat ederlerse, aleyhlerine bir yol aramayın. Çünkü Allahü Teala (cc) yücedir, çok büyüktür**» (139) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerîme'de geçen «Nüşûz» kelimesini izah ederken; bir kadının kocasına buğuzla davranmasını, şer'i şerife uygun isteklerini şiddet ve husumetle reddetmesi hadisesi üzerinde durmaktadırlar. (140) Resûl-i Ekrem (SAV)'in bu gibi durumlarda: «**Meşru olan (Şer'i şerife uygun) bir hususta size isyan ederlerse, şiddetli olmayan bir şekilde dövün**» (141) buyurduğu bilinmektedir.

1133

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**İki karısı olan kimse kasm'da, o ikisinden birisine meylederse, kıyamet gününde yarısı mâil (Meyleden, eğilmiş) olarak gelir**» (142) buyurduğu bilinmektedir. Dürri'l Muhtar'da: «Kasm, paylaştırmak demektir. «Kısm» ise nasibtir. Kasm; zevceler arasında gecelemek, elbise, yiyecek ve sohbet hususunda müsavi taksime ve adalete yani zulm etmemeye riayetin vacip olmasıdır. Ayet'in zahirine bakılırsa bu farzdır» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «El Muğrib'de şöyle

---

(137) **El Ahzab Sûresi: 33.**

(138) **Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 5 Sh: 115 (Not: Meşru bir durum sözkonusu olmadığı sûre içerisinde, bir kadın için asıl olan evinde oturmasıdır. Ev içerisindeki kıyafetine «Melâbe»; dışarıya çıktığı zaman giydiğine «Cilbab» denir.**

(139) **En Nisâ Süresi: 34.**

(140) **Mecmuatu't Tefasir-C:2 Sh: 64.**

(141) **Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 3 Sh: 320-321 (Not: Malûm olduğu üzere dövme esnasında başa vurmak haramdır. Esasen «te'dib hakkı»; şer'i hududlara riayeti sağlamak içindir. Nefsi tatmin için kadını dövmek, büyük bir zulümdür.**

(142) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 517.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

denilmektedir: «Kasm mastardır. "Kaseme'l kassamû'l malê beyne'ş-şurekai" derler ki: «Kassam malı ortaklar arasında paylaştırdı, herkese hissesini verdi» demektir. Kadınlar arasında kasm'da bunlardandır. Yani erkek; onlar arasında gecelemeyi ve benzeri şeyleri taksim eder Misbah'ta hisseye «Kasm» denildiği açıklanmıştır. Böylece anlaşılır ki, buradaki «Kasm»dan murad; aslında olduğu gibi masdardır. Ama ondan «Taksim veya hisse» manaları da kasdedilir. Ayetin zahirine bakılırsa bu farzdır Çünkü Teala Hazretlerinin «**Adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız bir kadın yeter**» ayet-i kerimesi, kadınlar arasında haksızlık edeceğinden korkarsa bir kadınla yetinmesni emir buyurmaktedir. Bu emrin vucûb ifade etmesi ihtimali de vardır» (143) buyurmaktadır. Molla Hüsrev: «Kasm»ı izah ederken: «Kadınlar arasında, onların yanında gecelemede ve sohbette haklarını vermek manasınadır. *Cima'da (Cinsi temasta) değildir. Çünkü* cim'a (Cinsi temas) isteğe doyanır. Koca muhabbette (Sevgi'de) olduğu gibi, cima'da da eşit muamele edemez. Giyilen elbise ve yenilen yemekte (Yani nafaka'da) *adalet (Eşitlik) vacip olur» (144) hükmünü beyan eder.*

1134

● İslâm dini; bir erkeğin adalete riayet etmesi şartıyla bir, iki, üç veya dört kadınla evlenmesini mübah ilân etmiştir. (145) Allahü Teala (cc) ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in beyan buyurduğu «Teaddüd-ü Zevcat» konusu günümüzde alu-orta tenkit edilmektedir. (146) Unutulmamalıdır ki; Allah ve Resûlü'nün «Mübah» olduğunu beyan ettiği bir hususu «Haram» ilân etmek, açık bir isyandır.

1135

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Kadınlar arasında adalet (ve eşitliği tatbik) etme hususunda ne kadar hırs gösterseniz asla güç yetiremezsiniz. Bari (birine) büsbütün meyledib de ötekini (ne dul, ne kocalı bir durumda) askı-**

---

(143) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 6 Sh: 90.**

(144) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 355.**

(145) **İbn-i Kesir Tefsirü'l Kur'an'im Azim- Beyrut. 1969 C: 4 Sh: 451.**

(146) **Bu konu üzerinde biraz durmakta fayda vardır. Tarihte erkeklerin tek eşle evlenmesini mecburi kılan ilk kanun Doğu Roma (Bizans) İmparatoru Justinien tarafından çıkarılmıştır. (Geniş bilgi için/Abdülaziz Bayış-Angilikan Kilisesine Cevap-Ank: 1974 Sh: 164-165) Bilindiği gibi Bizans Devleti; temelde «Hellenist» kültüre dayanır. Dawson, «Batı Medeniyeti'nin» mahiyetini izah ederken: «Hellenizmi bir yana bırakacak olursak, ne batı medeniyeti; ne avrupa insanı düşüncesinin ortaya çıkması mümkün değildir» diyerek, günümüzdeki Çağdaş uygarlığın «Hellenizme» dayandığını itiraf eder. (Geniş bilgi için, bakınız Madde: 111-112)**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

da gibi bırakmayın. Eğer (Nefsinizi) ıslah eder (Haksızlıktan) sakınırsanız, şüphe yok ki Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir» (147) hükmü beyan buyurulmuştur. Hz. Aişe (r. Anha) validemizden rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (SAV) hanımları (Annelerimiz) arasında «Kasm»a riayet eder ve: «Allah'ım!.. Bu benim malik olduğum hususlardaki kasm'ımdır. Malik olamadığım hususlarda beni hesaba çekme» duasında bulunurdu. (148) Dolayısıyle «Kasm»; nikâh sonucu ortaya çıkan bir hak'tır. Erkek; mehir verme hususu başta olmak üzere, hepsini ayrı ayrı evlerde oturtmak, gecelemek hususunda eşitliğe riayet etmek, yiyecek, giyecek ve elinde olan diğer hususlarda adalete riayet etmek borcundadır. (149) Kadın; evlenme anında, üzerine başka bir kadını nikâhlamamasını şart olarak koşabilir.

1136

Imam-ı Merginani: «Sefer halinde olan erkek için; hanımları arasında «Kasm» yoktur. Erkek sefere çıkarken, hanımlarından dilediğini yanına alabilir. Evlâ olan; hangisi ile sefere çıkacağı hususunda kur'a çekmesidir. Bu durumda kur'a hangisine çıkarsa, onunla sefere gider. İmam-ı Şafii (rh. a) dedi ki; hanımların (Sefere çıkma hususunda) kur'aya tabi tutulmaları haklarıdır. Zira rivayet edilmiştir ki; Resûl-i Ekrem (SAV) bir sefere çıkmayı murad ettiği zaman, hanımları arasında kur'a çekerdi» Ancak biz (Hanefi fûkahası) deriz ki; bu onların kalblerini hoş tutmak ve hatırlarını kırmamak içindir. Dolayısıyle kur'a çekmesi müstehab olur. Zira kocasının sefere çıkması durumunda, kadının herhangi bir hakkı yoktur. Görülmez mi ki!.. koca için onlardan hiçbirisini beraberinde götürmeme hakkı mevcuttur» (150) hükmünü beyan eder.

1137

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Bir kadını kocasına karşı ifsad eden ve onu isyana sevkeden bizden değildir» (151) buyurduğu bilinmektedir. Dolayı-

---

(147) En Nisâ Sûresi: 129.

(148) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 517.

(149) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 340-341, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Ktab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 30 (Not: Feteva-ı Hindiyye'de (C: 1 Sh: 341) «Bir hasımı olduğu halde, bir kadınla daha nikâhlanmak isteyen kimse, aralarında «Kasm'a (Eşitliğe, adalete) riayet edemiyeceğinden korkarsa, ikinci defa evlenmesine ruhsat yoktur. Ancak böyle bir korkusu bulunmayan kimse, ikinci defa evlenebilir. Fakat ikinci defa evlenmemek daha evlâdır» denilmektedir.

(150) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 222.

(151) Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C. 2 Sh: 397.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şiyle karşılıklı hak ve görevlerin ihmal edildiği hallerde dahi; aileyi ayakta tutmaya gayret etmek gerekir. Eğer geçimsizlik şiddetlenirse ve kusur kadın'da olursa; önce nasihat etmek, sonra yatağında yalnız bırakmak ve şiddetli olmayan bir şekilde dövmek tavsiye olunmuştur. (152) Bütün bu tedbirlerden sonra netice alınmazsa ne yapılacaktır? Kur'an-ı Kerim'de: **«(Eğer karı ile kocanın) Aralarının açılmasından endişeye düşerseniz, o vakit (kendilerine erkeğin) âilesinden bir hakem, (Kadının) âilesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarında (ki darginlik yerine geçinme) onları (barışmaya) muvaffak buyurur. Şüphesiz ki Allah hakkı ile bilicidir. (Her şeyden) haberdardır»** (153) hükmü beyan buyurulmuştur. Sonuç olarak; erkek ve kadının âilelerinden teşekkül eden hakemler, ailenin durumunu müzakere etme durumundadırlar.

TALAK'IN (BOŞAMA'NIN) TARİFİ VE MAHİYETİ

1138

● Önce «Talak» kelimesi üzerinde duralım. Lugat manası; mutlak surette bağı kaldırmak, çözmek ve salıvermektir (154) İslâmi ıstılâhta: «Nikâh akdini, hususi bazı lafızlarla halen ve mealen ortadan kaldırmaya talak denir» (155) tarifi esas alınmıştır.

1139

● Boşamanın caiz olduğu; kitap sünnet ve icma ile sabittir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Peygamber!.. Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları (Hayız hallerinden) temizlenmeleri vaktinde boşayın»** (156) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine bir başka ayet-i kerime'de: **«Talak ikidir. Ondan sonra ya kadınlar iyilikle tutmak, ya güzellikle salıvermek vardır»** (157) buyurulmaktadır. Hz. Ömer (RA)'den rivayet edilmiştir: «Resûl-i Ekrem (SAV) karısı Hafsa'yı boşadı, sonra yine ona rücû etti» (158)

---

(152) Daha önce bu hususu izah etmiştik: Bakınız: Madde 1132.

(153) En Nisâ Sûresi: 35.

(154) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 37, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 358.

(155) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 348, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 37.

(156) Et Talak Sûresi: 1.

(157) El Bakara Sûresi: 229.

(158) Sünen-i Darimi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 556-557 K. Talak Bab: 2. Ayrıca Sünen-i Nesai, Sünen-i Ebû Davud ve Sünen-i İbn-i Mace.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İmam-ı Merginani; nikâh'ın dünyevi ve uhrevi bir-çok maslahatlara teallûk ettiğini izah ettikten sonra: **«Talak'ın mübah kılınmasının sebebi, musibetten kurtulmaya ihtiyaç olduğu içindir»** (159) hükmünü zikreder. Esasen nikâh sebebiyle ortaya çıkan dünyevi ve uhrevi maslahatlar ortadan kalkar, kadın ve erkeğin birarada yaşaması imkansız hale gelirse, boşama vacip olur. Eşlerin birbirlerine karşı şiddetli kin ve buğzu gibi.. (160) İbn-i Hümam boşanma sebebleri arasında şu hususları zikreder: «Eşlerin birbirlerinden nefret etmesi, şiddetli geçimsizlik, cinsi acz sebebiyle vazifelerini yerine getirememek, fuhuşla irtikap ve Allahü Teala (cc)'nın kesin emirlerini bütün ikazlara rağmen terk etmekte ısrarı.. (161) Dürri'l Muhtar'da: «Hatta ezâ veren veya namazı terkeden kadını boşamak müstehab bile olur. Gâye. Bu şunu ifade eder ki, namaz kılmayan kadınla geçinmekte günah yoktur. İyilikle elde tutmak mümkün değilse, kadını boşamak vacip, talak (Boşama) bid'i olursa haramdır. Talakın iyiliklerinden biri de onunla kötülüklerden kurtulmaktır» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları beyan etmektedir: «Ezâ veren kadın sözünü mutlak bırakmıştır. Binaenaleyh kendine ezâ verenle, başkasına ezâ verene; diliyle ezâ verenle, fiiliyle ezâ verene de şamildir. «Veya namazı terkeden kadın»; öyle anlaşılıyor ki, namazdan başka farzları terketmek de namaz gibidir. İbn-i Mes'ud (RA)'nun «Kadının mehri boynumda borç olarak Allahü Teala (cc)'ya kavuşmam, namaz kılmayan bir kadınla geçinmemden daha hayırlıdır» dediği rivayet olunur. «Bu şunu ifade eder ki...» Yani, boşamanın müstehab olması, namaz kılmayan kadınla geçinmenin günah olmadığını ifade eder. Bunu bahır sahibi söylemiş ve şöyle demiştir: «Onun için feteva kitaplarında ûlema, erkek karısını namazı terkettiği için dövebilir demişlerdir. Fakat buna bel bağlamamışlardır. Halbuki kadını namazı terkettiği için dövmek hususunda iki rivayet vardır. Bunları Kadıhan zikretmiştir. «İyilikle elde tutmak mümkün değilse...» Meselâ erkek enenmiş veya aleti kesik yahut kalkınama. olursa; yahut şekkaz veya bağlı olursa, kadını boşaması vacip olur. Şekkâz; kadınla düşüp kalkmazdan önce aleti kalkıp, sonra cim'a için kalkmayan kimsedir. Bağlıdan murad sihirlenen kimsedir» (162)

---

(159) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mühtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 227.

(160) Not: Eşler arasında şiddetli kin ve buğz mevcutsa, en iyi çare boşamadır. Fükaha bu gibi hallerde boşamanın vacip olduğunda müttefiktir. Bu vacip terkedilirse, daha büyük musibetler ortaya çıkabilir.

(161) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1310 C: 3 Sh: 21 vd.

(162) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 6 Sh: 147-148.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1141

● Feteva-ı Hindiyye'de: «Koca karısını istediği zineti yerine getirmediği, şer'an temiz olduğu halde davetine icabet etmediği, namaz kılmadığı veya namazın şartlarını yerine getirmediği için dövebilir. Fethü'l Kadir'de de böyledir. Bir kimsenin namaz kılmayan bir karısı olursa, o kimse mehrini ödemeye gücü yetmese dahi onu boşayabilir» (163) hükmü kayıtlıdır. Dolayısıyle kadın'ın bütün nasihat ve ikazlara rağmen, Allahü Teala (cc)' nın farzlarına riayet etmemesi, meşru bir boşama sebebidir.

1142

● Meşru herhangi bir sebeb mevcud değilken boşamak mekruhtur!.. Ayrıca kadının, meşru bir sebeb yokken boşanmayı arzu etmesi de, caiz değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV): «**Kocasından, bir zaruret olmadan boşanmayı isteyen kadına cennet kokusu haram olur**» (164) buyurmuştur. Esasen nikâh; ümmet'in nüfûsunun çoğalması ve nefsin ıslâh edilmesi noktasından çok önemlidir. Şer'i herhangi bir özür mevcut değilken, sırf nefsani arzuları dikkate alarak boşamak «Nikôh'ın» hafife alınmasına sebeb olur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Allahü Teala (cc) indinde, helâlin en sevimsizi talaktır**» (165) buyurduğu bilinmektedir. Boşamak, en son gündeme gelecek bir hadisedir. Ancak bazı hallerde «Vacip» olur.

TALAK'IN (BOŞAMA'NIN) RÜKNÜ

1143

● Feteva-ı Hindiyye'de: «Talak'ın (Boşama'nın) rüknü; kocanın karısına hitaben «Sen boşsun» demesi veya buna benzer bir söz söylemesidir! Kafi'de de böyledir» (166) hükmü kayıtlıdır. Islâm dini; (istisnai haller hariç) boşamada erkeğin iradesinin esas olduğunu beyan etmiştir. Ancak nikâh akdinden sonra da erkek, karısına boşama yetkisi verebilir. Buna «Tevfiz-i Talak» deniimiştir. Bunun «Vekâlet'le» de herhangi bir ilişkisi yoktur. Çünkü vekil her an azledilebileceği halde; tevfiz hakkı tıpkı temlik gibidir. Mutlak olarak verildiği takdirde erkek için vazgeçme hakkı yoktur.

---

(163) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 341.

(164) Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 277, 283, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-K. Talak: 18, Sünen-i Darim.

(165 Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 650 Had. NO: 2018.

(166) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 348.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(167) Her iki tarafta (Hem erkek, hem kadın) talak (Boşama) hususunda irade sahibi olur.

1144

Imam-ı Merginani: «Akıl-Baliğ olduğu zaman her kocanın talakı (Boşaması) geçerli ve sahih olur. Ancak sabinin mecnunun ve uyuyan kimsenin boşaması sahih değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV): **«Her talak caizdir. Sadece küçük çocuğun (Sabinin) ve bunamışın (Mecnunun) talakı caiz değildir»** buyurmuştur. Malûmdur ki ehliyet: temyiz kudreti olan akıl iledir. Küçük çocuk ve mecnun (bunamış): temyiz kudreti noktasından aklı yok hükmündedir. Uyuyan kimsenin de boşama hususunda rıza ve ihtiyarından söz edemeyiz» (168) hükmünü beyan etmektedir.

SARHOŞ İKEN BOŞAMA

1145

Hanefi fûkahası; «Allahü Teala (cc)'nın muhkem ayetleri ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in mütevatir sünnetleriyle haram kılınan herhangi bir müskiratı kendi iradesiyle kullanan kimsenin boşaması (Talak'ı) muteberdir» (169) hükmünde müttefiktir. Zira Kur'an-ı Kerim'de: **«Ne söylediğinizi bilinceye kadar şarhoş iken namaza yaklaşmayınız»** (170) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de hitab sarhoşlaradır. Dolayısıyle mükellef tutulmuşlardır. Fetava-ı Hindiyye'de: «Mezhebimize göre, herhangi bir müskirat veya nebiz ile sarhoş olan kimsenin talakı (Boşaması) muteber ve vaki olur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Zorla veya zaruretten dolayı içki içip sarhoş olan ve o sırada karısını boşamış bulunan kimse hususunda ihtilâf edilmiştir. Sahih olan kavle göre; bu kimseye (İkrah sebebi veya zaruret dolayısıyle içtiği için) hadd tatbik edilmeyeceği gibi, talakı da vaki olmaz. Bu durumdaki tasarrufu geçerli değildir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir» (171) hükmü kayıtlıdır. Sonuç olarak; İslâm dininin haram kıldığı herhangi bir müskiratı kendi arzusuyla içip, sarhoş olan

---

(167) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 6 Sh: 196-vd, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 113 vd, Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 2 Sh: 758 vd.

(168) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 229.

(169) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 3 Sh: 99 vd, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut 1316 C: 3 Sh: 40, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 230.

(170) En Nisâ Sûresi: 43.

(171) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 355.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kimsenin talakı muteberdir. Sütleğen otu, bal şerbeti veya bunun gibi mübah olan bir yiyecek sebebiyle veya kendi iradesinin dışında (İkrah ve zaruret) olursa müstesnadır. Müctehid imamlardan bir kısmı (İmam-ı Kerhi, İmam-ı Tahavi, Ahmed b. Hanbel) «Sarhoşun aklı zail olmuştur. Halbuki tasarruf ehliyeti için temyiz kudreti şarttır. Dolayısıyle sarhoşun talakı muteber olmaz» hükmünü beyan etmişlerdir. Hanefi fûkahası: «Sarhoşun aklı haram olan müskirat sebebiyle ve kendi ihtiyarıyla ortadan kalkmıştır. Dolayısıyle içki içmeyi menetmek için (talakın muteber olması) hükmen bakidir» Hükmünde ittifak etmiştir. Sonuç ola ak; kendi arzusuyla haram olan bir müskiratı kullanan kimse sarhoş olur ve o hald iken karısını boşarsa, bu talak (boşama) sahihtir.

1146

● **MÜKREH'İN (ZORLANAN KIMSENIN) BOŞAMASI:** Hanefi fûkahası; «Aklı ve büluğa ermiş her kocanın; isteyerek veya ikrah altında iken yaptığı her talak (Boşama) muteberdir» (172) hükmünde müttefiktir. Sahabe-i Kiram'dan bir zat öğle uykusunda iken; karısı göğsüne binmiş ve hançerini çekerek: **«— Beni üç defa boşa, aksi takdirde öldürürüm»** demiştir. Bu tehdit karşısında, üç defa boşamak mecburiyetinde kalmış ve daha sonra Resûl-i Ekrem (SAV)'e müracaat ederek maruz kaldığı durumu izah etmiştir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): **«Boşamada öğle uykusunun hükmü yoktur»** buyurarak, talakın muteber olduğunu zikretmiştir. Hanefi fûkahası, ikrah rızayı ortadan kaldırsa dahi, ihtiyarı ortadan kaldırmaz. Zorlanan kimse; iki şerrin ehvenini tercih ederek, irade ve ihtiyarını beyan etmiştir. Rızanın bulunmaması neticeyi değiştirmez» hükmünde ittifak halindedir. Şafii fukahası ise; ihtiyar ile rıza'nın birbirinden ayrılmayacağını esas almıştır. İkrah altındaki kimse; talak'a (Boşamaya) razı değildir. Dolayısıyle Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Şüphesiz Allah ümmetinden, hata, unutma ve yapmaya zorlandıkları şeyin hükmünü kaldırmıştır»** hadis-i şerifi esastır. İkrah sebebiyle ortaya çıkan talak'ın hükmü yoktur. Hanefi fûkahası bu hadis-i şerif'in; ahiretteki hükümle ilgili olduğunu; hata, unutma ve ikrar sebebiyle yapılan amellerden, hesaba çekilmeyeceğinin bilindiğini zikretmektedir. (174)

---

(172) **Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab ş. şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 45, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 353.**

(173) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: ? Sh: 100, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 39 vd İmam-ı Mavsili-El İhtiyar-C: 3 Sh: 124.**

(174) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 61.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1147

GAYR-İ CİDDİ (ŞAKA VE OYUN İÇİN) BOŞAMA: Resûl-i Ekrem (SAV)' in: «**Üç şey vardır ki, bunların ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir. Bunlar nikâh, talak ve yemin'dir**» (175) buyurduğu bilinmektedir. Hem Hanefi, hem Şafii fûkahası; «Bir mükellef; şaka veya oyun (eğlence) için karısını boşamış olsa, bu muteberdir» (176) hükmünde müttefiktir.

1148

Dövülmek veya başına vurulmak gibi bir sebeble; temyiz kudretini kaybedib, aklı zail olan kimsenin bu durumda iken yaptığı talak muteber değildir. (177)

1149

Dilsizin (Ahras, konuşamayan) talakı işaretle vaki olur. (178) Zira bu işaretler; (Ahras için) söz yerine kaimdir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Dilsiz (Ahras) olan kimsenin bu hususiaki malûm işaretleriyle talakı (Boşaması) vaki olur. Buradaki dilsizden kasıd; anadan doğma dilsiz olan veya sonradan ahras (dilsiz) olmasına rağmen, bu hali ölünceye kadar devam eden kimsedir. Dilsizin (Ahras'ın) bu konudaki işaretlerinin anlaşılması da şarttır. Muzmarat'ta da böyle zikredilmiştir. Dilsizin mektub yazmaya gücünün yetip-yetmemesi arasında fark yoktur. Fethû'l Kadir'de de böyledir. Bilinen bir işareti olmayan veya yaptığı işaretin mahiyeti hakkında şüpheye düşülen ahras'ın (Dilsizin) bu işaretleri batıldır. Mebsut'ta da böyledir. Ahraslığı (Dilsizliği) sonradan olan ve devamlı bulunmayan (Ara sıra konuşabilen veya zorlamayla konuşabilen) kimsenin işaretlerine itibar olunmaz. Ahras (Dilsiz) işaretle; üç'den daha az talakta bulunmuşsa, bu talak, talak-ı ric'dir. Muzmarat'ta da böyledir. Nihaye'nin sonunda Timûrtaşi'den naklen; ahraslığın (Dilsizliğin) devamlılığının takdiri, bir senedir» denilmiştir. İmam'dan gelen rivayette ise; «Sonradan ahras olan kimsenin bu vasfı ölünceye kadar devam ederse, işareti ile talakı vaki olur» denmiştir. Alimlerimiz «Fetva bu son kavil üzerinedir» demişlerdir. Nehrû l Faik'te de böyledir. Ahras (Dilsiz) karısını boşadığına dair bir mektub veya yazı yazarsa, bu yazısı ile talakı (Boşaması) vaki olur. Hidaye'de de böyledir» (179) hükmü kayıtlıdır.

---

(175) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 6.

(176) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 229, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 39.

(177) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 353.

(178) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1964 C: 1 Sh: 230. Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 46, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 42.

(179) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 354.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1150

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Talak erkeklerin, iddet beklemek ise kadınlarındır»** (180) buyurduğu bilinmektedir. «Tevfiz»; erkeğin kendi elindeki bir haktan (Boşama hakkından) kadına temlikte bulunmasıdır. «Tevfiz» hakkı verildiği zaman; hem erkek, hem kadın talak hususunda yetkili olur. Aksi takdirde (İstisnai durumlar hariç) boşama hakkı sadece ve sadece erkeğe aittir. (181) Yeryüzündeki hiçbir güç; erkekten, bu hakkı zorla alamaz.

BOŞAMA'DA SARİH VE KİNAYELİ SÖZLER

1151

● Dürri'l Muhtar'da· «Talak'ın lafızları; sarih ve ona mülhak olan sözlerle kinaye lafızlarıdır. Talakın mahalli nikâhlı kadındır. Ehli de, akıl-bâliğ ve uyanık olan kocadır. Rüknü istisnadan hali olan lafz-ı mahsustur» (182) hükmü kayıtlıdır. Hanefi fukahası: «Talaka ehil olan koca; karısını sarih ve kinayeli sözlerle boşayabilir» (183) hükmünde müttefiktir. Sarih söz; kendisiyle neyin murad edildiği açıkca anlaşılan sözdür (184) Mesela. «Ben seni boşadım» veya «Sen şu günden itibaren boşsun; iddetini bekle!..» gibil.. Sarih sözle yapılan talakta; mükellefin niyet önemli değildir. Zira niyet etse de, etmese de, talak vaki olur. (185)

1152

● Bizzat talak için konulmayıp; talaka veya talaktan başkasına muhtemel olan söze **«Kinayeli Söz»** denir. Daha açık bir ifade ·e; kendisiyle neyin murad edildiği gizli olan, ancak mükellefin niyeti ve halinin delâletiyle kavranabilen sözdür. (186) Talak niyeti ile; «İddetini bekle, rahimini istib·

---

(180) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 42.

(181) Not: Uzun yıllar ideologlar: «— Efendim, İslâm'da erkek karısına «boş ol!» derse, boşanma (Talak) meydana gelir. Bu kadınların ezilmesine sebeb olur» gibi iddiaları yaydılar.

(182) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C Sh: 150.

(183) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 40141 Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 230-231, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 344.

(184) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 361.

(185) Mehmed Zihni Efendi-Münâkebat ve Müfarakat-İst: 1324 Ş. Mürettibiye Mtb. Sh: 141-142, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 6 Sh: 187-194.

(186) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 367, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai fi tertibi Şerai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 105 vd.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ra et veya sen birsin» gibi sözler sarfedilirse, ric'i talak vaki olur. Hanefi fükahası kinayeli sözlerle talak hususunda üç hal üzerinde durmuştur. Bunlar: 1) Rıza ve mülâyemet hali 2) Karı-kocanın boşanma hususunu aralarında müzakere etme hali 3) Şiddetli geçimsizlik ve kavga durumunda teşekkül eden öfke hali! (187) Genel olarak rıza ve mülâyemet halinde; niyet sözkonusu olmadığı durumda, kinayeli lafızlarla talak'ın vaki olmayacağı esas alınmıştır. Diğer iki halde ise durum farklıdır. Şöyle ki; şiddetli geçimsizlik ve kavga halinde iken: «—Defol, annenin ve banın yanına git» diyen veya «Iddetini bekle» emrini veren koca, boşamaya niyet etmiştir!.. Boşanmayı aralarında müzakere eden karı-koca arasındaki galip olan halde budur!.. Ancak talaka ehil olan koca; «— Ben bu sözümle boşamaya niyet etmedim, boşayabileceğimi ihsas ettirdim» derse, iddiası kazaen tasdik olunur. Zira, «Defol!.. Annenin ve babanın yanına git!..» sözü, hem talaka, hem de talaktan başka bir şeye hamledileb'lir. «İddetini bekle» emri ise farklıdır. Sonuç olarak; kinayeli lafızlarda ehil olan kocanın niyeti esastır.

TALAK'IN (BOŞAMANIN) HÜKMÜ

1153

Talakın hükmü; karı koca arasındaki ayrılığın «Talak-ı Ric'i» de, kadının iddet müddeti bitince, «Talak-ı Bain»de ise; derhal vukû bulmasıdır» (188) Şimdi «Talak-ı Ric'i» ve «Talak-ı Bain» üzerinde duralım.

1154

Kur'an-ı Kerim'de: **«Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler. Eğer onlar Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını (söylemeyerek) gizlemeleri onlara helâl olmaz. Kocaları ise bu bekleme (iddet) müddeti içinde barışmak isterlerse, onları geri almaya (herkesten) daha layıktırlar. Erkeklerin meşru surette kadınlar üzerindeki (Hakları) gibi, kadınların da onlar üzerinde hakları vardır. (Yalnız) Erkekler onlar üzerinde (daha üstün) bir dereceye sahiptirler. Allah mutlak galibtir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir»** (189) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle yeniden nikâh ak-

---

(187) İmam-ı Kusani-A.g.e. C: 3 Sh: 105, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 368, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 375. İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 243, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 3 Sh: 90-91.

(188) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 348.

(189) El Bakara Sûresi: 228.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dine ve mehir tesbitine lüzûm olmaksızın, kadının iddet müddetiyle sını - . olcrak, geri dönme imkanı veren talak'a «Ric'i talak» denir. Hanefi fû kahası: «Bir erkeğin kendisiyle cinsi temas (Cim'a) ettiği karısını, bir ma karşılığı olmaksızın, açıkça ve işaret yoluyla üç talak hakkını kullanmadan, şiddet ve mübalağa ifade eden sözlerden uzak, sarih boşama sözleriyle boşamasına «Ric'i Talak» denir» tarifini esas almıştır. (190) Dikkat edilirse bu tarifte ric'i talak'ın şartları beyan edilmiştir. Şöyle ki; a) Talak, cinsi temastan (Cim'adan) sonra vukû bulmuş olmalıdır. b) Bir mal karşılığında (Hul sebebiyle) olmamalıdır. Zira mal karşılığı talak, «Bain» talaktır. c) Talaka ehil olan koca, karısını sarih sözlerle boşamalı, üç talak'ın tamamını zikretmemeli ve talak sırasında şiddet ve mübalağa ifade eden kelimelerden uzak durmalıdır.

1155

● **RİC'İ TALAK'IN HÜKÜMLERİ:** Ric'i talakta, nikâh, iddet müddetinin sonuna kadar devam eder. Dolayısıyla kadın, iddet müddetinin sonuna kadar kocasına haram değildir. Ancak şehvetle kucaklama, öpme ve cinsi temas halinde, rücû etmiştir. Tabii olarak talak (boşama) haklarından birisini kaybeder. Iddet müddeti içerisinde; karı veya kocadan birisi ölürse, birbirlerine varis olurlar. Eğer koca; iddet müddetinin sonuna kadar karısına rücû etmezse, iddet bittiği andan itibaren birbirlerine yabancı (Mahrem) olurlar. Bu durumda (Eğer üç talak hakkını kullanmamışsa) yeniden nikâh akdi ve mehir tesbiti ile evlenebilirler. Ancak iddet müddetinin sonunda kadın; hür ve tekliflere muhatab hale gelmiştir. Bir başkasıyla da evlenebilir. İddet müddetinin sonunda mehrinin tamamını talep etmek kadının hakkıdır. (191)

1156

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hz. Hafsa (R. Anha) validemizi boşadığı ve daha sonra rücû ettiği bilinmektedir. (192) İslâm ülemâsı: «Zifafa girdiği karısını boşayan kimse, iddeti bitmeden talak'dan rücû edebilir. Ayrıca bir kimse, zifafa girdiği karısını ric'i bir talakla boşasa, ister sağlıklı, iste-

---

(190) **Mehmed Zihni Efendi-Münakehat ve müfarakat-İst: 1324 Sh: 147, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 101.**

(191) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 3 Sh: 278 vd, Ayrıca İmam-ı Kasani-A. g.e. C: 3 Sh: 101-103, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1304 C: 2 Sh: 8-9.**

(192) **Sünen-i Darimi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 556-557 K. Talak Bab: 2 Ayrıca Sünen-i Nesai, Sünen-i Ebû Davud ve Sünen-i İbn-i Mace.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nasta olsun, kendisi veya karısı iddet müddeti bitmeden önce ölürse, birbirlerine mirasçı olurlar» hükmünde icma etmiştir. Tek bir ihtilâf mevcud değildir.

1157

Talak-ı Ric'i den sonra; kadının iddet müddeti içerisinde iken, henüz baki olan nikâhı devam ettirmeye «Rec'at» denir. Hanefi fükahası Rec'at'ın müstehab olduğu hususunda müttefiktir. (193) Feteva-ı Hindiyye'de. «İki çeşit rec'at vardır. Bunlar: Sünnete uygun olan rec'at ve Bid'at olan rec'at'tır. Sünnete uygun olan rec'at: «Kocanın, karısına (talak'tan döndüğünü) söz ile bildirmesi ve bu hususta iki şahid tutmasıdır.» Bir kimse karısına rücû ettiği zaman sözle müracaat edib: «Sana geri döndüm, müracaat ettim» veya «— Karıma müracaat ettim» der, bu hususta iki şahid tutmazsa veya şahid tuttuğu halde onlara bildirmezse, bu «Bid'at» olur. Fakat bu şekildeki rec'at de sahihtir, ancak sünnete muhaliftir. Bir kimse karısına cim'a etmek, şehvetle öpmek veya fercine şehvetle bakmak gibi amellerde bulunursa, ona müracaat etmiş sayılır. Ancak bu şekildeki rücû (Rec'at) mekruhtur. Müstehab olan; kocanın şahidleri tuttuktan ve onlara durumu beyan ettikten sonra rec'at etmesidir. Cevheretü'n Nevyire'de de böyledir» (194) hükmü kayıtlıdır. Bu hususta İbn-i Ömer (RA)'dan gelen Hadis-i Şerif esas alınmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV) İbn-i Ömer (RA)'e hayız halinde iken boşadığı karısına rec'at etmesini emretmiş, ancak bu hususta iki şahid tutmasını emretmiştir. İki şahid tutulması maslahat noktasından müstehabtır, ancak rec'at'ın şartı değildir. Şafi'i fükahası, Hz. Ata'dan rivayet edilen «Rec'at beyyine iledir» haberini esas alarak; «Rec'at sözlü olarak yapılır, fiille yapılamaz. Ayrıca kocanın rücû ettiğine dair iki adil şahid bulundurması da şarttır» (195) hükmünde ittifak etmiştir.

1158

TALAK-I BAİN: Nikâh akdini derhal ortadan kaldıran ve aile hayatını sona erdiren talaka «Bain (ayrılığı gerektiren) talak» denir. Bunlar; a) Nikâh akdinden sonra, zifafa girmeden (Cinsi temasta bulunmadan) koca, karısını boşarsa bu «Bain Talak» olur. Zira bu gibi durumda iddet sözkonusu değildir. b) Karı-Koca, İslâmi bir hayat yaşayamıyacakları hususunda ittifak eder ve kadın, bir miktar mal vermek suretiyle boşanmayı talep

(193) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab şi şerhil Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 57-58. Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh9.

(194) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 468.

(195) Ebû İshak Es Şirazi-El Mühezzeb-Kahire: 1374 C: 2 Sh: 102-104.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ederse, kocası da buna razı olursa «Bain» talak meydana gelir (196) c) Koca, üçüncü boşama hakkını kullanırsa, bu durumda da bain talak meydana gelir.

1159

● **TALAK-I BAİN'İN HÜKÜMLERİ:** Talak-ı Bain'de; evlilik hayatı derhal sona erer. Ancak kadın; iddet müddeti içerisinde kocasının evinde kalır ve nafakası (bu süre içerisinde) geçerlidir. Mehrin tamamını derhal kadına vermek mecburiyetindedir. Birbirlerine varis olamazlar. 197) Sadece, cinsi temastan önce boşanan kadın için nafaka yoktur.

TALAK'TA (BOŞAMADA) DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

1160

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit, iddetlerine doğru boşayın. O iddeti de sayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki apaçık bir kötülük (meydana) getirmiş olsunlar. Bunlar Allah'ın hududur. Kim Allah'ın hududunu (çiğneyip) aşarsa, muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur.»** (198) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV) Sahabe-i Kiram'a hanımlarını boşayacakları zaman; hayız halinden temizlendikten sonra yapmalarını ve iddet müddeti içerisinde bir daha boşamamalarını buyurmuştur. (199) Hanefi fûkahası; talak'ı: «Sünnet'e uygun olan talak ve bid'at olan talak» olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sünnet'e uygun olan talak da kendi arasında; «Ahsen» ve «Hasen» olmak üzere ikiye ayrılır. (200) Şimdi bunları izaha gayret edelim.

1161

● **AHSEN (EN GÜZEL) OLAN BOŞAMA ŞEKLİ:** Boşama; şiddetli geçimsizlik ve eşlerin birbirlerinden nefret etmeleri durumunda gündeme girer.

---

(196) Bu konuyu «Hulû» bahsinde izah ettik, bakınız: Madde: 1177-1182.

(197) Mehmed Zihni Efendi-Münekehat ve Müfarakat-İst: 1324 Sh: 247-249. (Not: Hasta olan bir kimse; bu esnada karısını «Talak-ı Bain»le boşar, kadının iddet müddeti bitmeden ölürse, karısı ona varis olur. Hz. Ömer (ra) ve Hz. Osman (ra) döneminde tatbikat budur. Geniş bilgi için/İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 145 Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3).

(198) Et Talak Sûresi: 1.

(199) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 22-24, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 88-89.

(200) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 348.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Talaka ehil olan kocanın; öfkesine kapılıp, fevri hareket etmesini önleyen ve her iki tarafın zararına yol açmayan boşama şekli «Ahsen» (En güzel) olanıdır. Yoksa talak bizzat «Ahsen» (en güzel) değildir. Dürri'l Muhtar'da: «İçinde cim'a (Cinsi temas) bulunmayan temizlik müddetinde yalnız ric'i bir talak ile boşayıp, kadını iddeti geçinceye kadar terketmek, diğer talaklara nisbetle ahsen (en güzel) talaktır» (201) hükmü kayıtlıdır. Dolayısıyle meşru boşama sebebi bulunan mükellef; 1) Karısının ayhalinden (Hayız'dan) temizlenmesini beklemelidir. 2) Temizlik süresi içerisinde kendisiyle cim'a (Cinsi temas) etmeden, bir talakla boşamalıdır. Eğer birden fazla talak'la boşarsa ahsen olmaz, bid'at olur. 3) Talak «Ric'i» olmalıdır, kat'iyyen «Bain» olmamalıdır 4) Kadının iddet müddedi bitinceye kadar; onun her türlü ihtiyacını (Nafakasını) karşılamalı, bu arada başka talak hakkı kullanmamalıdır. Feteva-ı Hindiyye'de bu dört maddeye, «eğer hamile ise doğumunu beklemelidir» hükmü ilave edilmiştir. (202)

1162

● **HASEN (GÜZEL) OLAN BOŞAMA ŞEKLİ:** Abdullah b. Ömer (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerifte «Hasen» olan husus izah olunmuştur. Hadis-i Şerif şudur: Abdullah b. Ömer (RA) **«Karımı hayız halinde boşadım. Babam Ömer, bu durumu Resûl-I Ekrem (SAV)'in yanında beyan etmiş, bunun üzerine Resûlullah: «— Ona emret de, karısına dönsün!.. Tâ ki kadın, içerisinde boşandığı bu hayızdan başka yeni bir hayız görsün; ondan sonra boşamak isterse onu temiz iken ve kendisiyle cim'a (Cinsi temas) etmeden boşasın!.. İşte Allah'ın emrettiği vecihle iddet için talak budur»** (203) Hanefi fükahası: «Kendisiyle kadını; içinde cim'a bulunmayan bir tuhr (temizlik) halinde, bir ric'i talakla boşamak ve iddetin sonuna kadar, tuhr (temizlik) hallerinde birer daha boşamaktır» (204) hükmünde müttefiktir **İmam-ı Malik (rh.a) «Ancak üç tuhr (temizlik) halinde bir defa ric'i talakla boşamak sünnettir. Bunun dışındaki boşama şekilleri bid'attır.** Zira talak, ihtiyaç sebebiyle mübah kılınmıştır. Bir defa Ric'i talakla; bu ihtiyaç karşılanmış olur» (205) hükmünü beyan etmiştir. İbn-I Abidin: «Üç

---

(201) İbn-I Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 6 Sh: 152.

(202) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh 348.

(203) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1095, K. Talak: 1, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhi Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 227, İbn-I Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 24-26.

(204) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 37, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayet'ü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 227, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 348.

(205) İbn-I Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1310 C: 3 Sh: 23.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

temizlik müddetinde birer defa boşamak hür kadınlara mahsustur. Kadın cariye olursa, iki temizlik müddetinde birer defa boşanır. Bercendi. Temizlik müddetinin evveli ve sonu hakkında geçen hilâf burada da mevcuttur. Nitekim Bahır sahibi buna tenbihte bulunmuştur. «Ve boşamamak Şartıyle...» Yani hayız halinde boşamamak şartıyla demektir. Çünkü bu bir temizlik müddetinde iki talakla boşamak gibidir, ve mekruhtur. Şarihin, «o hayız müddetinde ve o temizlik müddetinde talak bulunmamak» dememesi, sözümüz üç talakı, üç temizlik müddetine dağıtmak hususunda olduğu içindir. «Üç ayda, birer defa boşamaktır. Yani kadını kameri ayın başında boşarsa ki bundan murad, hilâlin göründüğü gecedir. Üç ay itibara alınır. Aksi takdirde talakı üç aya dağıtmış olmak için, her ay bilittifak otuz gün üzerinden hesap edilir. İmam-ı Azam'a (rh.a) göre; iddetin bitmesi hakkında dahi bu usul takip edilir. İmameyn'e göre bir ay gün hesabıyle, iki ay da hilâl hesabıyla itibara alınır. Fetih sahibi diyor ki; «Fetvanın imameyn'in kavline göre olduğu söylenir. Çünkü bu daha kolaydır demişlerdir. Fakat bu birşey değildir» (206) buyurmaktadır.

1163

● **BID'AT OLAN BOŞAMA ŞEKLİ:** Boşamaya ehil olan kocanın; karısını, hayız halinde iken veya temizlik halinde cinsi temastan (Cim'a'dan) sonra veya bir defada üç talak birden boşamasıdır. (207) İbn-i Abidin; bid'at olan talak'ı izah ederken: «Bid'i bid'ata mensub demektir. Burada ondan murad, haram olan talaktır. Çünkü ûlema boşayanın asi olduğunu açıklamışlardır. Bahır. Ayrı ayrı zamanlarda üç defa boşamaktır. Bir kelimeyle üç defa boşamak evleviyetle bid'i talak olur. İmamiyye taifesinden rivayet olunduğuna göre, üç lafzıyla talak vaki olmadığı gibi; hayız halinde de vaki olmaz. Çünkü haram kılınmış bir bid'attır. İbn-i Abbas'tan bir rivayete göre, bu sözle bir talak vaki olur. İbn-i İshak, Tâvus ve İkrime buna kaildirler. Çünkü Müslim'in bir rivayetinde: «İbn-i Abbas dedi ki: Resûlullah (SAV) ile Ebû Bekir devrinde ve Ömer'in hilâfetinin iki yılında üç talak bir sayılırdı. Nihayet Omer, halk öyle bir işte acele ettiler ki, kendilerine o işte mehil vardı. Bunu onlara geçerli kılsak hal. dedi ve aleyhlerine yürürlüğe koydu» buyurulmuştur. Sahabe ve Tabiûn un cumhuru ile onlardan sonra gelen müslümanların imamları üç talak vaki olduğuna kaildirler» (208) hükmünü beyan etmektedir.

---

(206) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar-Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1968 C: 6 Sh: 154.

(207) Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 37-38, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 228, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 24-25.

(208) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 6 Sh: 156.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BU KONU İLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

1164

Talakla ilgili ilimler; nikâh akdi yapan erkekler üzerine «Farz-ı Ayn» dır. Dikkat edilirse talak'a (Boşamaya) niyet eden erkek; Hayız, iddet ve cima hususunda titiz olmak durumundadır. Kadın hayızdan kesilmiş veya henüz hayız kanı görmemişse durum ne olacaktır? Kur'an-ı Kerim'de: **«Kadınlarınız içinden artık hayızdan kesilmiş olanlarla, henüz hayız görmemiş bulunanların (iddetleri) de, eğer şüphe ederseniz onların iddeti üç aydır. Hamile kadınların iddetleri ise, doğum ile birlikte sona erer. Kim Allah'tan korkarsa, Allahü Teâlâ kendisine her işinde bir kolaylık verir. İşte bunlar Allah'ın size indirdiği emirdir. Kim Allah'tan korkarsa (Allah) onun kusurlarını örter, onun mükafatını büyütür»** (209) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «Yaşının küçüklüğü veya ihtiyarlık sebebiyle hayız (Adet) görmeyen kadını sünnet üzere boşamak şu şekilde olur: önce bir talak boşar, bunun üzerinden bir ay geçtikten sonra bir talak daha boşar, bir ay daha geçince bir talak daha boşar. Hamile olan kadının, cinsi temastan sonra boşanmasında bir mahzur yoktur» (210) hükmünde müttefiktir

1165

Kendisiyle nikâh akdi yaptığı bir kadını; gerdeğe girmeden önce boşamak isteyen koca; ister hayızlı, ister temizlik döneminde boşayabilir. (211) Zira cinsi münasebet (Cima) bulunmadığı için; nesebin tesbiti ve rec'at sözkonusu değildir.

TALAK'IN SAYISI

Kur'an-ı Kerim'de: «**Talak (boşama) iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salıvermektir. Onlara (Kadınlara) verdiğiniz bir şeyi (mehri geri) almanız size helâl olmaz**» (212) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle ehliyet sahibi bir mü'min talak (boşama) hususunda

---

(209) **Et Talak Sûresi: 4-5.**

(210) **Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 38-39, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1136 C: 3 Sh: 29-30, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 227-228.**

(211) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 340, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 39.**

(212) **El Bakara Sûresi: 229.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

titiz olmak ve şer'i hududlara riayet etmek borcundadır. (213) Malûm olduğu üzere talak'ın sayısı hür kadınlar hakkında üç, cariyeler hakkında iki dir!.. Şimdi üç talak bir anda verilebilir mi? sualine cevap arıyalım.

1167

● Hanefi fükahası; «Boşamaya ehil olan koca; üç talak'ın bir anda vaki olmasına niyyet eder ve bir defada, üç (üç defa) boşarsa, üç talak vaki olur, gerisi lagvdır» (214) hükmünde müttefiktir. Meselâ bir kimse karısına hitaben: «Seni üç'ten, dokuza kadar boşadım, iddetini bekle» veya «Sen benden yüz talakla boş ol» derse yalnız üç talak tahakkuk eder. Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları; bu hususta Sahabe i Kiram'ın icmaının teşekkül ettiğini beyan etmişlerdir. (215) Hanefi fükahası; üç talak'ın bir anda kullanılmasının bid'at olduğunu, bunu yapan mükellefin sünnete muhalefet ettiği için asi (günahkar olacağını, ancak sonuç itibariyle beynunet-i Kübra (Büyük ayrılığın) meydana geleceği hususunda müttefiktir.

1168

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Yine erkek karısını (Üçüncü defa olarak) boşarsa ondan sonra kadın kendinden başka bir kimseye nikâhlanıp varıncaya kadar, ona (birinci kocasına) helâl olmaz. Bununla beraber eğer bu (yeni) koca da onu boşar da, onlar (birinci koca ile zevce) Allah'ın sınırlarını ayakta tutacaklarını (tatbik edeceklerini) zannederlerse (iddet bittikten sonra) tekrar birbirlerine dönmelerinde (Evlenmelerinde) her ikisi hakkında da vebal yoktur. Bunlar bilir, anlar bir kavm için Allah'ın açıkladığı sınırlardır**» (216) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle talak'a ehil olan koca; karısını üç defa boşarsa nikâh'ın helâlliği kaybolur (217) Tekrar evlenebilmeleri için; o kadının başka bir kimseyle evlenmesi şarttır. Peki bu evlenme, anlaşmalı şekilde yapılabilir mi? İbn-i Abbas (RA) bu durumu

---

(213) **Not: Malûm olduğu üzere Türkiye Cumhuriyeti Darü'l İslâm (Şer'i devlet) değildir. Dolayısıyle Medeni kanun evlenme'de «Belediye Akdi»ni, boşamada mahkemeyi esas almıştır. Ayrıca Medeni Kanun'da boşama sayısı sınırsızdır.**

(214) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: t.y C: 6 Sh: 68 vd, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 1 Sh: 229, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 24-26.**

(215) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 6 Sh: 156-157, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1216 C: 3 Sh: 26, İbn-i Kudame-El Muğni-Kahire: 1970 C: 8 Sh: 124.**

(216) **El Bakara Sûresi: 230.**

(217) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 348.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Resûl-i Ekrem (SAV'e sormuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): **«Hayır!.. Ancak isteyerek yapılacak nikâh helâl kılar, anlaşmalı (hileli) nikâh değil, ayrıca Allah'ın kitabıyla alay da değil!.. İkinci kocanın, o kadının balcığından tatması (Cinsi temas, cim'a etmeleri) da şarttır»** (218) buyurmuştur. Hanefi fükahası, Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala helâl kılana ve kendisi için helâl kılınana lanet etsin»** Hadis-i şerifini esas alarak: «Helâl kılma şartıyla (anlaşmalı olarak) o kadınla evlendiği zaman nikâh mekruhtur. Eğer yeni koca; o kadınla cima ettikten sonra boşarsa, birinci kocaya helâl olur. Aksi takdirde helâl olmaz. Zira bu fiilde (birinci kocaya helâl olabilmesi için anlaşmalı evlenmede) «Muvakkat nikâh'ın manası mevcuddur» (219) hükmünde müttefiktir. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«(Üç talakla boşanan) kadın; birinci kocasına, yeni kocasının balcığını tadıncaya kadar helâl olmaz»** (220) buyurduğu da bilinmektedir. Sonuç olarak «Hulle»nin (Helâl kılmanın) şartları şunlardır: a) Üç talakla boşanan kadın iddet müddetini doldurmalıdır. b) Bundan sonra başka bir erkekle; sahih bir nikâhla evlenmelidir ve aralarında cinsi temas (Cim'a) olmalıdır. c) Ölüm veya meşru sebeblerle boşanma meydana gelmelidir. Hiçbir zaman üç talakla boşayan kimseye; bu kadın, yeniden helâl olsun niyetiyle davranmamalıdır. d) İkinci kocadan sonra da, iddetini tamamlamalıdır. e) Kadın, birinci kocasıyla yeniden nikâh'a razı olmalıdır.

1169

● İmam-ı Şafii (rh. a) *nikâh kelimesinin hem cinsi münasebete, hem* de akid suretiyle meydana gelen evliliğe delâlet edebileceğini beyan ettikten sonra: «Kocası tarafından üç talakla boşanan ve sonra başka adamla evlenen bir kadına Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurmuştur: **«Sen onun, o da senin balını tadıncaya kadar ilk kocana dönmen helâl olmaz»**. Yine Süfyan, Ibn-i Şihabtan, O da Urve'den, O da Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre; «Rifae'nin karısı Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelip dedi ki: **«— Ben Rifae'nin karısıydım. Sonra beni üç talakla kat'i olarak boşadı. Ben de Abdurrahman b. Zebir ile evlendim. Fakat onun erkekliği elbise saçağı gibidir»**. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) **«— Galiba sen Rifae'ye dönmek istiyorsun!.. Hayır, sen onun, o da senin balını tadıncaya *kadar bu helâl olmaz»*** buyurdu Sünnet kat'i olarak göstermektedir ki; ilk kocasından üç talakla boşanan bir kadın, ikinci koca ile nikâhlanıp, bu yeni kocası ile cim'ada (Cinsi mü-

---

(218) **İbn-i Kesir-Tefsirü't Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 280.**

(219) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü't Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 11, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü't Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 386,** Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 473.

(220) **İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 175.**

nasebette) bulunmadıkça, birinci kocasına (Üç talakla boşayana) dönemez. Ancak nikâh ve cinsi münasebetten sonra (her hangi bir sebeble boşanırsa) ilk kocasına dönebilir» (221) *hükmünü beyan etmektedir.*

TALAK HUSUSUNDA KADINI MUHAYYER BIRAKMAK

1170

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey peygamber zevcelerine de ki; «— Eğer siz dünya hayatını ve onun zinet ve ihtişamını arzu ediyorsanız, gelin size boşanma bedellerini vereyim de, hepinizi güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı ve ahiret yurdunu diliyorsanız, şübhe yok ki, Allah içinizden güzel hareket edenler için büyük bir mükâfat hazırlamıştır»** (222) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime; Resûl-i Ekrem (SAV)'in hanımlarının, O'nda olmayan bazı zinet ve eşyaları taleb etmeleri üzerine nazil olmuştur. (223) Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) hanımlarını; boşanma veya aile hayatına devam hususunda muhayyer bırakmıştır. Nitekim Hz. Aişe (r. anha) validemiz; **«— Resûlullah (SAV) bizi muhayyer bıraktı da, biz Allahü Teala ve Resûlüne tercih ettik!.. Bu muhayyerlik bizim aleyh'imize bir hüküm meydana getirmedi»** (224) buyurmuştur. Hanefi fûkahası: «Talaka ehil olan koca, nikâhlı hanımına: «— Sen talak hususunda yetkilisin ve muhayyersin. İstersen kendini boşa» derse, o meclis devam ettiği müddetçe kadının boşama (Talak) hakkı vardır. Bu husus Sahabe-i Kiram'ın icmaı ile sabittir. Meclis dağıldığı an, bu muhayyerlik ortadan kalkar» (225) hükmünde müttefiktir. Nikâh akdi esnasında kadın erkeğe: «— Bir talak hakkı elimde olmak üzere seninle evlendim» der, erkek de: «— Bir talak hakkı elinde olmak üzere seni zevceliğe kabul ettim» cevabını verirse, bununla «Tevfiz» gerçekleşir!.. Bu tevfiz hakkı meclisle sınırlı değil, süreklidir!.. Ancak evliliğin devamı sırasında; erkeğin kadını talak hususunda muhayyer bırakması, meclisle sınırlıdır.

---

(221) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 153-161 Madde: 444-447.**

(222) **El Ahzab Sûresi: 28-29.**

(223) **Mecmuat'ut Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C. 5 Sh: 108-109.**

(224) **İbn-i Hümam-Fethü'l-Kadir-Beyrut: 1310 C: 3 Sh: 103.**

(225) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 6 Sh: 196 vd, ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaii'ş Senai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 113 vd, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 243-244, Şerh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 387.**

ŞARTA BAĞLI OLAN TALAK

1171

Bir şarta bağlı olarak yapılan boşamalarda; şart yerine geldiği zaman talak vaki olur Meselâ: Talaka ehil olan koca karısına: «— Eğer sen babanın evine benim iznim olmadan gidersen, boş ol» veya «Falan işi yaparsan, boşşun» derse, kadın babasının evine izinsiz gittiğinde veya «falan» işi yaptığında boş olur. Zira talakın (boşamanın) bağlı olduğu şart tahakkuk etmiştir. (226) Şart lafızları; dilden dile farklılık arzeder. (227) Şartın geçerli olabilmesi için bazı mahiyetlerin bulunması gerekir. Bunlar a) Şartın gelecekte vuku bulması imkan dahilinde olmalıdır. Meselâ: «Eğer deve iğnenin deliğinden geçerse, sen boş ol» demek mümkün değildir. Çünkü koşulan şartın vukuu imkansızdır. b) Şart boşama sırasında mevcut olmamalıdır. c) Şarta bağlı talakın (boşamanın) yapıldığı sırada; kadının hakikaten ve hükmen karısı olması gerekir. Meselâ; bir erkek, yabancı bir kadına: «—Eğer baban bizim eve gelirse, sen boşşun» derse bununla talak meydana gelmez. (228)

TALAK'TA (BOŞAMA'DA) ŞAHID GEREKLİ MİDİR?

1172

Kur'an-ı Kerim'de: **«Sonra (o kadınlar, boşadıklarınız) iddet müddetlerini doldurdukları zaman onları ya güzellikle tutun, yahud güzellikle kendilerinden ayrılın ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahid yapın (Ey şahidler, siz de) Şahidliği Allah için edâ edin. İşte bu (yok mu?) Allah'a ve ahiret gününe iman etmekle olanlara onunla öğüt verilir. Kim Allah'tan**

---

(226) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 46-47, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire:1965 C: 1 Sh: 250-251.

(227) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 415, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürer'i'l Hükkam fi şerhü Gurer'i'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 377 (Not: Arapça'da şart lafızları «İn, izâ, izâmâ, Küllü, küllema, metâ, metâma'dır», Farsça'da «Eğer, Hemi, hemişe, hergâh, her zaman, herbâr'dır. Türkçe'de «Eğer, her ne zaman, her ne vakit vb Genel olarak Şart, ceza'nın bağlandığı şeydir.)

(228) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 128 vd, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 128-130. Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 47-48, (Not: Şartın meydana gelip-gelmediği hususunda karı-koca arasında ihtilâf olursa, söz kocanın sözüdür. Ancak kadın aksine kat'i delil getirirse sözü muteber olur. Şartın meydana gelişinin bilinmesi yalnız Kadına bağlı ise; söz kadına aittir. Meselâ: «Eğer adet (Hayız) görür isen boş ol» derse, kadın da «Hayız (Adet) gördüm» deyince talak vaki olur)

korkarsa (Allah) ona bir kurtuluş yolu ihsan eder» *(229) hukmu beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası, Talak ve Rec'at'ta iki adil şahidin bulundurulmasının müstehab olduğunu ve isbat kolaylığı sağlıyacağını beyan etmiştir. (230) Ancak şahid; talak'ın (Boşamanın) şartı değildir. Şahidsiz olarak yapılan talak (Boşama) muteberdir.*

İLA'NIN MAHİYETİ

1173

● Once kelime üzerinde duralım. Lugat manası; mutlak yemindir. Islami ıstılâhta; «Ehil olan kocanın, nikâhlısı olan kadınla cinsi temasta (Cim'ada) bulunmayacağına dair Allahü Teala (cc)'nın adını veya sıfatlarını veya oruç, hac, namaz, talak vs... gibi hususları anarak yemin etmesine ilâ denir. (231)

1174

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler için, dört ay beklemek vardır. Eğer erkekler (O müddet içinde, zevcelerine) dönerlerse, şüphe yok ki Allah cidden yarlığayıcı, hakkı ile esirgeyicidir»** (232) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in hanımlarına «ilâ» yaptığı bilinmektedir. (233) Dolayısıyle «İlâ»; kitap, sünnet ve Sahabe-i Kiram'ın icmaı ile sabittir. Hanefi fûkahası: «Bir koca, karısına hitaben: «— Vallahi seninle cinsi temasta (Cim'ada) bulunmayacağım» veya «Vallahi sana dört ay yaklaşmıyacağım, Cim'ada bulunmayacağım» derse, ilâ yapmış olur. Cariye için bu süre iki aydır. Şayed bu süre içerisinde cim'a yaparsa, yemini bozulup keffaret vermesi icab eder, ilâ'da düşer. Eğer karısına ilâ sebebiyle dört ay yaklaşmazsa, «Bain Talak» tahakkuk eder»

---

(229) Et Talak Sûresi: 2.

(230) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 163-164, Ayrıca Ebû Bekir El Cessas-Ahkamû'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 3 Sh: 455-456, İbn-i Kesir- Tefsirû'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 379.

(231) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 7 Sh: 19-20, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El L bab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 59-60, Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 387.

(232) El Bakara Sûresi: 226.

(233) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1135-1108 Had. NO: 30 (1497) K. Talak: 5, Ayrıca Sahih-i Buhari-K. Talak: 21, Sünen-i İbn-i Mace-K. Talak: 28, Sünen-i Nesai-K. Talak: 32, Sünen-i Tirmizi-K. Talak: 21.

...hükmünde muttefiktir. Ric'i talakla boşanan kadın üzerine yapılan ...sih olur. Zira nikâh hükmen mevcuddur. Ancak «Talak-ı Bain»le bo...nan kadın üzerine yapılan ilâ muteber değildir. Çünkü ilâ için nikâh'ın ...ıkan veya hukmen mevcut olması şarttır. (235)

1175

İlâ yapan koca, cim'a edemiyecek derecede hasta olursa veya kadın ...m'a edilemiyecek derecede hasta veya engeli bulunursa (yani dört ay ...inde meşru bir sebeble cim'a imkanı olmazsa» kocanın ilâ'dan rücû et...mesi: «—Ben ilâ'dan vazgeçtim ve karıma rücû ettim» sözü ile tahakkuk eder. Yemin keffareti vermesi gerekir. İlâ müddeti içinde cim'a engelleri zail olursa, sözle yaptığı rücû batıl olur, cim'a etmesi zaruret haline gelir. (236) Feteva-ı Hindiyye'de: «İlâ'da kullanılan *alfızlar iki çeşittir. Bunlar;*) Sarih lafız b) Kinayeli lafız'dır. «Cinsi temastan (Cim'adan) nefsini menettiğini açıkca ifade eden lafızlara «Sarih Lafız» denir. Kinayeli lafız ise; kendisiyle sadece cim'a manası anlaşılmayan, başka manaya gelme ihtimali de bulunan lafızlardır. Bunlarda niyyet olmadığ. müddetçe ilâ olmaz. Sarih lafızlarda niyyet şart değildir» (237) hükmü kayıtlıdır. Imam-ı Merginani, cahiliyye döneminde ilâ'nın (yani karısıyla cinsi temas etmemek uzere yemin'in) boşama manasına geldiğini, şer'i şerifin ilâ'ya müddet koyarak talakı (boşamayı) tehir ettiğini kaydetmektedir. (238) Sonuç olarak; kocanın yemin sebebiyle karısına dört ay yaklaşmaması talak hükmündedir. Imam-ı Şafii (rh.a) «Kadı'nın (Şer'i şerifle hükmeden hakim'in) eşler arasını ayırması gerekir, ancak o zaman «Bain» talak olur» (239) hukmunü beyun etmiştir.

1176

Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları: «Cinsi ilişkiye engel teşkil eden her yemin ilâ'dır. Yeminden (İlâ'dan) geri dönme, bir özür bulunmadığı

---

(234) **İmam-ı Merginani-El Hidaye serhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 11, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 60, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 183-184, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 387.**

(235) **Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 61, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 13.**

(236) **İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 195 Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh:62.**

(237) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 477.**

(238) **İmam-ı Merginani-El Hidaye serhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1964 C: 2 Sh: 12.**

(239) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 184.**

(240) **Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. El Münzir-Kitabu'l İcma-Ank: 1983 Sh: 59.**

takdirde, cinsi ilişkide bulunmakla gerçekleşmiş olur» hükmünde icma etmişlerdir. (240)

«HUL» NEDİR?

1177

● Önce *kelime* üzerinde duralım. Lugatta mutlak surette izale etmek, gidermek manasınadır. (241) İbn-i Abidin: «Hûl lugatta gidermektir!.. Araplar «Hala'tün-na'le» derler. «Ayakkabımı çıkardım» manasına gelir. Kadın kocasına fidye vererek ayrılırsa buna «muhâlea» denir. İsmi hul'dür. Bu kelime elbiseyi çıkarmaktan istiare edilmiştir. Çünkü karı-kocadan her biri, diğerinin elbisesi mesabesindedir. Hul'u yapınca, sanki her biri elbisesini çıkarmış gibi olur. Bunu bahır sahibi Misbah'tan nakletmiştir» (242) buyurmaktadır. Feteva-ı Hindiyyede: «*Muhalea, nikâh akdini, hul'a mahsus sözlerle izale etmek*, ortadan kaldırmaktır. Fethü'l Kadir'de de böyledir. Muhalea; alım-satım lafızlarıyla sahih olur. Bu manaya gelen farsça (ve başka dilden) sözlerle de sahihtir. Zahiriyye'de de böyledir. Hul'un şartı, tıpkı talak'ın şartları gibidir. Hükmü ise; bain bir talak'ın vukû bulmasıdır. Tebyin'de de böyledir.» (243) hükmü kayıtlıdır.

1178

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Boşama iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır. (Ey Kocalar) onlara (Karılarınıza) verdiğiniz bir şeyi (mehri geri) almanız size helâl olmaz. Meğer ki, erkekle kadın, Allah'ın hududlarını ayakta tutamıyacaklarından korkmuş (ümidini kesmiş) olsunlar. Eğer bu suretle siz de onların (Karı ve kocanın) Allah'ın hududlarını hakkıyla muhafaza ve ifa edemiyeceklerinden korkarsanız, o halde (kadının) fidye vermesinde (Muhalea yapmasında) ikisi üezrine de vebal yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Onları (Çiğneyib) geçmeyin. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir**» (244) hükmü beyan buyurulmuştur.

1179

● İbn-i Abbas (RA)'den rivayet edildiğine göre; Sabit b. Kays'ın karısı Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelerek: «**—Ey Allah'ın Resûlü!.. Kocam Sabit b.**

---

(241) Şeyh Abdulgani El Meydani-El Lübab f şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 64, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 389.

(242) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 6.

(243) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 488.

(244) El Bakara Sûresi: 229.

Kays'ı ahlâkı ve dini hususunda ayıblamıyorum. Fakat kendim mü'min olduktan sonra kütranı nimete (veya küfür derecesinde hata işlemekten) düşmekten korkuycrum» dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «(Mehir olarak aldığın) Bahçeni geri verecek misin? sualini sordu. «— Evet» cevabını alınca Resûlullah (SAV) Sabit b. Kays b. Şemmas'a «— Bahçeyi kabul et ve onu bain talakla boşa» (245) buyurdu

1180

Hanefi fûkahası: «Karı-koca arasında geçimsizlik devam eder ve Allahü Teala (cc)'nin emirlerini yerine getirememekten korkarlarsa, kadının mal mukabilinde kocasından hul etmesinde (Muhaleâ yapmasında) vebal yoktur. Koca, mal karşılığında boşamayı kabul ederse, bain talak tahakkuk eder. Kadının bu malı vermesi şarttır. Geçimsizliğin sebebi koca'nın tutumları ise, kadından boşanma bedeli alması mekrûhtur. Geçimsizlik kadından geliyorsa, kocanın mehir olarak kadına verdiğinden fazlasını taleb etmesi mekrûhtur. Fakat böyle yaparsa (günah işlemiş olmakla beraber) kazaen sahihtir. Esas olan; vermiş olduğu mehri, veya daha azını geri almasıdır.» (246) hükmünde müttefiktir.

1181

Resûl-i Ekrem (SAV)'ın: «Hull, bain bir talaktır» (247) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle, koca mahiyeti malûm olan bir mal veya menfaat karşılığı karısın. boşamaya razı olduğu an. «Muhalea» gerçekleşmiş olur. Zira koca açısından bu yemin hükmündedir. Mal veya menfaate sahip olur-olmaz, «Talak-ı Bain» tahakkuk eder. Nikâh'ta mehir olabilen herşey; hul'de de, bedel olabilir. Tek fark; mehrin miktarı on dirhem'den az olamaz. Ancak hull, on dirhem'den az olabilir. (248)

1182

Karşılıklı anlaşma yoluyla ayrılma (MÜBAREE) mümkündür. Yani Allahü Teala (cc)'nın hududlarına riayet edemiyeceklerini anlıyan karı-koca;

---

(245) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 170 K. Talak: 12, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C 3Sh: 204.

(246) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 64-65, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 13-14, İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 151-152, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 199-201, İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 6 Sh: 171-173.

(247) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 200, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 13.

(248) Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: Sh: 66-67.

konuyu kendi aralarında müzakere ederek, herhangi bir mal karşılığı olmaksızın boşanabilirler. Imam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) «Muhalea (Hulî) ve Mubaree sonuçunda; karı- kocadan her birinin diğeri üzerinde iddet nafakasından başka, nikâhla ilgili bütün hakları düşürür» hükmünü beyan etmiştir. Sonuç olarak; aile hayatı islâmi hududlar içerisinde devam ettirilebilirse mesele yoktur. Islâmi hududlara riayet edemedikleri kendilerince sabit olan karı-koca'nın, birbirine zulme sapmadan ayrılmaları esastır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Hem kadınları boşadınız da, iddetlerini bitirdiler mi, artık onları ya (kendilerine rec'atla) iyilikle tutun ya iyilikle bırakın. Onları (Kadınlarınızı) sırf zulmedebilmeniz için, zararlarına olarak tutmayın. Kim böyle yaparsa muhakkak kendisine yazık etmiş olur. Allah'ın ayetlerini oyuncak yerine koymayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini ve öğüt vermek için indirdiği kitabı ve hikmeti düşünün. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah her şeyi hakkı ile bilendir»** (249) hükmü beyan buyurulmuştur. Allahü Teala (cc) birbirlerine zulmeden karı-koca'dan intikamını alır. Dolayısıyle şer'i hududlara riayet hususunda titizlik şarttır.

ZIHAR'IN TARİFI VE MAHİYETİ

1183

● Dürri'l Muhtar'da: «Lugaten zıhar; «Zahera» fiilinin masdarıdır. Kocası karısına: «— Sen bana annemin sırtı gibisin» dediği zaman, araplar «Zâhera min imraetihi» derler. (Karısına sırtını dönaü manasınadır) Şer'an bir müslümanın karısını(Velev kitabiyye veya küçük yahut deli olsun) yahud, *kadının bütününü ifadeye yarayan uzuvlarından birini veya cüz-ü şâyi'ini* kendine ebediyen haram olan birine zevali mümkün olmayan bir vasıfla benzetmektir» hükmü kayıtlıdır. Ibn-i Abidin bu metni şerhederken şunları zikretmektedir: «Bu zıhar'ın lugat manalarından biridir. Çünkü «Zâhera» fiili zahr'dan alınmıştır. Sırt sırta verdiği zaman araplar «zâhertehû» derler. Bahr'da Misbahtan naklen şöyle denilmiştir: «Hassaten zahr kelimesiyle zikredilmesi sırt manasına gelen (Zahr) hayvanın binilecek yeri olduğu içindir. Cim'a halinde kadına binilir. Binaenaleyh anneye binmek, *hayvana binmekten istiare edilmiştir. Sonra bir kimsenin karısına* binmesi, yasak olan anneye binmeye benzetilmiştir. Burada latif bir istiare vardır. Sanki erkek karısına: «— Sana nikâh için binmek bana haramdır» demiş gibidir» (250) Sonuç olarak; zıhar «Zahera» fiilinin masdarıdır, sırt manasına gelir. İslâmi ıstılâhta; «Talaka ehil kocanın, karısı-

---

248) El Bakara Sûresi: 231.

250 İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 58.

nı kendisine gerek sıhrıyet, gerek neseb, gerek süt sebebiyle ebeddiyyen haram olan kadının bakılması haram olan bir uzvuna benzetmesine «Zıhar» denilmiştir. (251) Ayrıca zıhar; nikâhı baki olmakla beraber, karısıyla cim'a etmeyi kendisine haram kılmaktır.

1184

Cahiliyye döneminde araplar arasında yaygın adetlerden birisi de; bir erkek karısını boşamak istediği zaman ona: «—Sen bana annemin sırtı gibisin» derdi. Bu sözle; boşanmanın tahakkuk ettiği örf halindeydi. Sahabe-i Kiram'dan Evs b. Samit (RA) eşi Havle binti Salebe (R.Anha)'ye kızarak. «—Sen bana annemin sırtı gibi ol» der ve evi terkeder!.. Havle b. Salebe (r.anha) Resûl-i Ekrem (SAV)'e defalarca müracaat ederek; «İhtiyarlığını, fakirliğini ve çocuklarına bakacak bir durumu olmadığını» beyanla, bir çare bulmasını istirham eder. Bu arada gece-gündüz Allahü Teala (cc)'ya yalvarmayı da ihmal etmez. Daha sonra «Zıhar»la ilgili ayet-i kerime'ler nazil olur.)252) Şimdi bu ayet-i kerimeleri zikredelim.

1185

Kur'an-ı Kerim'de: «**(Habibim) Zevci hakkında seninle direşip duran (Nihayet halinden) Allah'a da şikayet etmekte olan (kadın)ın sözünü (umul doğu vech ile) Allah dinlemiştir. Allah sizin konuşmanızı (zaten işitiyordu. Çünkü Allah hakkı ile işitici, kemaliyle görücüdür. İçinizden «Zıhar» yapageleneierin (karıları) onların anneleri değildir. Anneleri kendilerini doğuranlardan başkası değildir. Şüphe yok ki onlar, herhalde çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Muhakkak Allah çok bağışlayıcı, çok yarlığayıcıdır. Kadınlarından «Zıhar ile ayrılmak isteyib de, sonra dediklerini geri alacaklar (için) birbirleriyle temas etmezden önce, bir köle azad etmeleri (lazımdır). İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır. Fakat kim (bunu, köle'yi) bulamazsa, birbiriyle temas etmeden önce faasılasız iki ay oruc (tutsun). Buna da güç yetiremezse, altmış yoksulu (doyursun). Bu (hafifletme) Allaha ve Resûlüne iman (da sebat) etmekte olduğunuz içindir. Bu (Hükümler) Allah'ın (tayin ettiği) hududlardır. (Bunları kabul etmeyen) Kafirler için ise, elem verici bir azab vardır.»** (253) hükmü beyan buyurulmuştur.

---

(251) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 224-225, Ayrıca Şeyh Abdülgani-El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 67.

(252) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 318, Ayrıca Mecmuatu't-tefasir-İst· 1979 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 194-198.

(253) El Mücadele Sûresi: 1,2,3,4.

1186

● Zıhar'ın tahakkuku için bir takım şartlar vardır: Bunlar: 1) Zıhar'da bulunan koca; akıl-baliğ, uyanık ve mü'min olmalıdır. Küçük çocuğun, delinin, uyuyan kimsenin ve kafirin zıharı muteber değildir. 2) Kendisine teşbihte bulunulan kadın, zıhar yapan erkeğe, neseb, süt veya sıhriyyet sebebiyle nikâhı ebediyen haram olmalıdır. Binaenaleyh; teyzeye, kız kardeşe, süt kız kardeşe ve kayınvalide'ye teşebbih ile zıhar sabit olur!.. Baldıza teşbih ile sabit olmaz. Zira baldızla evlenmek ebediyen değil, muvakkaten haramdır. 3) Kendisine teşbih edilen kimse, kadın olmalıdır. Dolayısıyle bir kimse karısına «Sen bana babamın, erkek kardeşimin veya kayınpederimin sırtı gibi ol» dese, zıhar olmaz 4) Kendisine zıhar yapılan uzuv, müzahir (Zıhar yapan kimse) için, bakılması haram olan bir uzuv olmalıdır. Binaenaleyh koca karısına: «—Sen bana annemin eli gibi ol» dese, bununla zıhar olmaz. 5) Kendisiyle zıhar yapılan söz; sarih bir tabir ise niyyete muhtaç olmaz. Ancak kinayeli bir söz ise, niyyet şarttır. (254)

1187

● Molla Hüsrev: «Zıhar'ın hükmü; kocanın nikâhlı karısıyla cim'a etmesinin, dokunmasının ve öpmesinin, keffaret verinceye kadar haram olmasıdır. Çünkü Allahü Teala (cc): **«Kadınlarından zıhar ile ayrılmak isteyib de, sonra söylediklerini geri alacaklar (için) birbirleriyle temas etmezden önce, bir köle azad etmeleri (lâzımdır)»** buyurmuştur. Keffaretin vacip olmasının sebebi, zıhar yapmak ve daha sonra ondan geri dönmektir. Zira keffaret; ibadet ile ukûbat arasında döner» (255) hükmünü zikretmektedir. Sonuç olarak «Zıhar»da; nikâh ortadan kalkmaz. Ancak keffaret verince ye kadar karısıyla cinsi temasta (Cim'ada) bulunması haramdır. (256) Cinsi temas, kucaklaşmak ve öpüşmek gibi fiilleri yapmadıkları süre içerisinde aynı evde bulunmalarında (Haremlik-selâmlık açısından) hiçbir mahzur yoktur. Zira aralarında nikâh mevcuttur. Erkek cinsi teması ve ona yolaçan hususları kendi kendisine haram etmiştir. Zıhar'dan vazgeçmek isteyen kimse (Müzahir); azad etmek için köle bulamazsa hiç ara vermeden iki ay oruc tutar. Eğer sıhhi durumu buna (müsait değilse, altmış miskini doyurur. Müzahir (Zıhar yapan kimsenin) bu tertibe riayet etmesi zaruridir. (257)

---

(254) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 229-235, Ayrıca İmam-ı Mergisani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 10-19.

(255) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkem fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 393.

(256) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 48.

(257) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 233, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 70-71.

1188

● Müzahir (Zıhar yapan kimse) ard-arda iki ay oruç tutmaya karar verirse; içinde Ramazan ayı ve oruç'un yasak edildiği (Ramazan ve Kurban bayramı günleri) günler bulunmayan iki ay ard-arda oruç tutar. İki ay fasılasız oruç tutmak, nass'la sabit olduğu için, bir gün dahi orucu terkederse, tekrar başlar!.. Velev ki bu terk hastalık ve yolculuk gibi özür ile veya zıhar yaptığı karısı ile iki ay içinde geceleyin kasden, yahud gündüz unutarak münasebette bulunsun. Bu hallerde dahi oruç'a (İki ay fasılasız tutmak niyetiyle) tekrar başlar. (258) Eğer sıhhi durumu oruç tutmaya müsait değilse, altmış yoksulun hepsine birer fitre miktarı yiyecek veya onun kıymetini verir. (259) Bunun dışında; bir yoksulu altmış gün doyurursa bu da caizdir. Fakat altmış günlük yiyeceğini o yoksula bir günde verirse, yalnız o günün nafakası yerine geçer. (260)

1189

● Şimdi bir mükellef «Zıhar» yapıp; yani karısına: «—Sen bana annemin sırtı gibi ol» deyip, cinsi temastan (Cim'adan) yıllarca uzak durabilir mi? sualine cevap arıyalım. Nikâh bahsinde de izah ettiğimiz gibi; kadının da cim'a hususunda hakkı vardır. Dolayısıyle kocasından bunu taleb edebilir? Fakat «Zıhar» sebebiyle, kocasının kendisine yaklaşmasına mani olmak zorundadır. Hanefî fûkahası; «Kadı (Şer'i şerîfle hükmeden hakim); zıhar yapan kimseyi (Müzahiri) zevcesinin menfaatini esas alarak keffaret'e zorlar, bu hususta yetkilidir» (261) hükmünde ittifak etmiştir. Şayet zıhar yapan koca (Müzahir) keffaret vermeden önce karısı ile cinsi münasebette bulunursa, Allahü Teala (cc)'ya istiğfar eder ve keffaret verir. (262) Said b. Cübeyr (RA) «iki keffaret gerekir» demiştir.

---

(258) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 21, Ayrıca Seyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 73, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 239-240, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 394.**

(259) **İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 241, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 73. (Not: Zekât bahsini izah ederken Sadaka-ı Fıtr üzerinde durmuştuk, bakınız Madde: 919, 920, 921, 927)**

(260) **İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 22, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 73.**

(261) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 393.**

(262) **Not: Resûl-i Ekrem (SAV) «Zıhar yaptıktan sonra, keffaret vermeden önce cim'a yaptığını itiraf eden bir Sahabe'ye; «— Allahü Teala (cc)'ya istiğfar et ve keffareti verinceye kadar yeniden bunu yapma» emrini vermiştir. İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 227.**

1190

● *Feteva-ı Hinddiyye'de:* «Keffaret bedelini; zekât malının verilmesi caiz olmayan kimselere vermek mümkün değildir. Yalnız bundan zimmet ehlinin fakirleri müstesnadır. Bu İmameyn'in kavlidir. Esah olan mü'min fakirlerin buna daha çok müstehak olduğudur. Harb ehlinin (Harbi'lerin) fakirlerine, her ne kadar «Darü'l İslâm'da» ikamet etseler ve güvencemiz altında olsalar dahi verilemez. Mebsut şerhin'de de böyle zikredilmiştir. Bir kimse; gerekli araştırmayı yaptıktan sonra keffaret bedelini bir şahsa verse ve sonradan onun ehil olmadığı anlaşılsa İmam Ebû Hanife (rh.a) ile İmam-ı Muhammed (rh.a)'e göre bu caizdir. Bahru'r Raik'te de böyledir. Bir kimse, zıhar keffareti için, bir başkasını yemek yedirmekle görevlendirse, o da öyle yapsa, caizdir.» (263) hükmü kayıtlıdır.

EŞLERİN KARŞILIKLI LANETLEŞMESİ (LİAN)

1191

● Liân; «Lâane» fiilinin masdarıdır. İftial babından, semaî (işitmekle bilinen) bir masdardır. Kıyasa göre «Mülâane» denilmeliydi, lugat ûleması «Liân» şeklinde kullanmıştır. Kovmak, uzaklaştırmak ve lanet gibi manalara gelir. (264) İslâmî ıstılâhta: «Koca hakkında Hadd-i Kazf, kadın hakkında hadd-i zina makamına geçen, lanete ve gadaba yakın olan yeminlerle kuvvetlendirilmiş şehadete «Lian denir» (265) tarifi esas alınmıştır.

1192

● İbn-i Abbas (RA)'den rivayet edildiğine göre Sahabe-i Kiram'dan Hz. Hilâl b. Ümeyye (RA), Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzurunda iken, karısı «Havle»nin, Şerik b. Sehma ile zina ettiğini beyan eder. Bunun üzerine Resûlullah (SAV): **«—Dört şahidini hazırla ve iddianı isbat et!.. Yoksa sırtına had vurulur»** hükmünü tebliğ eder. Hilâl b. Ümeyye (RA): «— Ya Resûlullah!.. Bizden birisi karısının üzerinde bir erkek görürse, şahid aramaya mı gidecek? O adam, biz şahidleri bulup gelinceye kadar işini görüp, savuşup gitmez mi?» diyerek içinde bulunduğu zor durumu izaha gayret eder Resûl-i Ekrem (SAV): **«—Sen şahidlerini hazırla!.. Aksi halde sırtına hadd-i**

---

(263) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 513.

(264) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 74, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 96.

(265) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 287, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 514.

kazf vurulur» buyurur. Bunun üzerine Hz. Hilâl b. Umeyye (RA): «—Ya Resûlullah!.. Seni hak peygamber olarak gönderen Allahü Teala (cc)'ya yemin ederim ki, muhakkak ben doğru söylüyorum. Şundan eminim ki, Allahü Teala (cc) benim sırtımdan Hadd-i Kazf'ı kaldıracak bir ayet-i kerime indirecektir» (266) der ve teslim olur.

1193

Kur'an-ı Kerim'de **«Zevcelerine (zina isnad eden), kendilerinin kendilerinden başka şahidleri de bulunmayan kimseler (e gelince:) Onlardan her birinin (yapacağı) şahidlik, kendisinin hakikaten sadıklardan olduğunu, Allahü Teala (cc)'ya yemin ile, dört defa şahidliğidir. Beşinci (şehadet) de; eğer yalancılardan ise, Allah'ın laneti muhakkak kendisinin üstüne (olmasını ifade etmesi)dir. O (Kadın)ın; billahi onun (zina isnadında bulunan kocasının) muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehadet etmesi, beşincide de; eğer o sadıklardan (doğru söyleyenlerden) ise muhakkak Allah'ın gazabının kendisinin üzerine (olmasını ikrar etmesi, ondan bu azabı (Hadd-i Zina'yı) defeder»** (267) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'nin inzalinden sonra Resûl-i Ekrem (SAV) o kadına haber göndermiştir. Kocası Hz. Hilâl b. Ümeyye (RA) ile karısı Havle arasında ilk lian (Karşılıklı lanetleşme), Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzurunda edâ edilmiştir. (268)

1194

Dikkat edilirse lian'ın sebebi; kocanın karısını, başkalarıyla «Hadd-i Zina» gerektirecek şekilde zina etmekle suçlamasıdır. (269) Mesela; koca karısı için; «—Ben onu, başkalarıyla zina ederken gördüm» veya «Karım zina etmiştir» demesi gibi!.. Kocanın bu ikrarı sonucunda, lian vacib olur. (270)

---

(266) **İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 265-266, Ayrıca İmam-ı Mavsili-El İhtiyar-İst: 1950 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 167, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi verhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 396, Abdi'l Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi Ank: 1975 (3 Bsm) C: 11 Sh: 139-141 Had. NO: 1717.**

(267) **En Nûr Sûresi: 6, 7, 8, 9.**

(268) **Abdi'l Latifi'z Zebidi-A.g.e. C: 11 Sh: 142 (Not: Lian hadisesi, Hicret'in dokuzuncu yılında, şaban ayında vukû bulmuştur)**

(269) **İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 2 Sh: 339, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 515.**

(270) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 247-248, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 515.**

1195

● **LİAN'IN ŞARTI:** *Lian yapacakların karı-koca olmaları şarttır. Ayrıca aralarındaki nikâhın sahih olması gerekir. İster cim'a etmiş, ister etmemiş olsunlar farketmez.* (271) Eğer aralarındaki nikâh fasid veya batıl olursa, «Lian» vacip olmaz. Bir kimse karısını «Talak-ı Bain» veya «üç talakla» boşar, daha sonra da zina isnadında bulunursa, «Lian» gerekmez. Ancak o kimse bu iddiasını dört şekilde isbat edemezse «Hadd-i Kazf» uygulanır.

1196

● **LİAN'IN HÜKMÜ:** Cim'a (Cinsi temas) ve cim'anın mukaddemeleri hükmünde olan (Öpmek, okşamak vs..) davranışlar haram olur. Daha açık bir ifade ile lianın hükmü; kadından faydalanmanın haram olmasıdır. (272) Erkek karısı hakkında «Zina ettiğini» iddia eder ve lian'a razı olmazsa; kadı (Şer'i şeriflé hükmeden hakim) lian yapıncaya kadar veya «Ben yalancıyım» diye itirafta bulununcaya kadar hapseder. (273) Kadın içinde durum aynıdır. Lian'a razı olmazsa habsedilir.

1197

● **LİAN NASIL YAPILIR?:** Lian'ın sıfatı; kadı önce kocaya dört defa şehadette bulunmasını emreder. Koca her defasında: **«Eşhedü billah!.. (Allah'a şehadet ederim ki) Hakikaten ben sadıkım, doğru söyleyenlerdenim. Karıma «Zina etti diye söz atmamda sadıkım» der!.. Beşinci şehadette «Eğer karıma zina diye söz atmamda yalancı isem, Allah'ın laneti yalancının üzerine olsun»** demek durumundadır. Bu şehadet'erin hepsinde de eliyle karısına işaretle bulunur!.. Sonra karısı da dört defa: **«Eşhedü billah!.. Kocam bana «Zina etti» diye isnadda bulunmasında yalancıdır»** der!.. Beşinci şehadet'e: **«Eğer kocam «Zina etti» diye isnadda bulunmasında doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabı üzerime olsun»** diyerek, susar. Kadın beş şehadetinde de eliyle kocasını işaret eder. (274) Lian esnasında ayağa kalkmak şart değildir. Ancak ayakta yapılması mendub olur. Eğer zina isnadı çocuk sebebiyle olursa, lian olayı farklı bir mahiyet kazanır. Bu farklılaşma şehadet'tedir. Şöyle ki kadı; önce kocaya; «—Eşhedü billah!.. Çocuğun benden olduğunu kabul etmemekte sadıkım» diye, dört defa şe-

---

(271) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 397.

(272) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 514-516.

(273) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 23, Seyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 75, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 250-251.

(274) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 416, Ayrıca Molla Hüsrev.

hadette bulunmasını, beşincide de; «Eşhedü billah!.. Eğer çocuğun benden olduğunu kabul etmemekte yalancı isem, Allah'ın laneti üzerime olsun» demesini emreder. Daha sonra kadına: «Eşhedü billah!.. Kocam çocuğu kabul etmemek hussunda elbette yalancılardandır» diye dört defa şehadette bulunmasını, beşincide de: «Eğer elbette kocam, çocuğu kabul etmemek hususunda doğru sözlülerden ise, Allah'ın gazabı benim üzerime olsun» demesini emreder. Şartlarına uygun olarak tahakkuk eden «Lian»dan sonra kadı; çocuğun nesebini annesinin üzerine kaydeder ve aralarını ayırır Bu bir «Bain» talak hükmündedir. (275) Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Lian yapan iki kişi, ebediyyen bir araya gelemez»** Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fûkahası; «Lian'ın hükmü baki kaldığı müddetçe, karı-koca ebediyyen bir araya gelemezler» (276) hükmünde ittifak etmiştir. Ancak koca; zina isnadından rücû ederse, durum değişir. Dürrî'l Muhtar'da: «Kendisinin olmayan çocuğu ikrar etmek (yani kendisinin olduğunu söylemek) *haramdır*» hükmü kayıtlıdır. (277)

1198

Karı ve koca'nın; lian yapmaya ehil olabilmeleri i in; şahidliklerinin kabul edilir olması şarttır. (278) Eğer şer'i şerifle hükmeden kadı; yaptığı tahkikat sonucu, karı ve koca'ya şahidliğe ehil bulmazsa «Lian» yaptırmaz. Bu hususla ilgili ilimler kadı'ların üzerine «Farz-ı Ayn»dır. Lian'ın rüknü; yemin ve lanetle te'kidi şehadettir. (279) Lanetleştikten sonra; velev ki kadı tarafından araları ayrılmadan olsun, kadından istifade ve cim'anın haram olduğu hususunda ittifak vardır İmam-ı Şafii (rh.a) «Lian»dan sonra; koca rücû etse dahi, karısının ebediyyen haram olacağını beyan etmiştir. (280)

ULÛ'LEMR'IN VEYA KADI'NIN EVLİLİĞE SON VERECEĞİ HALLER

1199

Nikâh akdi sırasında mevcud olan veya sonradan meydana gelen bir eksiklik veya bozukluk sebebiyle evliliğe son vermeye «Fesih» denilir!.. Ni-

---

(275) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: *1965* C: 2 Sh: 25, Ayrıca Seyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 520.**

(276) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: *1316* C: 3 Sh: 255.**

(277) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 119.**

(278) **Seyh Abdülgani *El Meydani*-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 76, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 28.**

(279) **İbn-i *Abidin*-A.g.e. C: 7 Sh: 98.**

(280) **İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 255.**

kâh akdi sırasında mevcûd olan eksiklik sebebiyle fesihler şunlardır. A) **Nikâh'ın sıhhat şartlarından herhangi birisinin bulunmadığı, akid'den sonra anlaşılması.** Meselâ: Nikâh akdinden sonra karı-koca'nın «Süt Kardeşi» olduğunun beyyine ve ikrarla sabit olması gibi. B) **Babası veya velisi tarafından evlendirilen küçük kız; baliga olduktan sonra, kefaet veya başka bir meşru sebeble kadı'ya müracaat edebilir!..** Kadı; müracaat edenin sebeblerini tahlil eder ve haklı bulursa nikâhı fesh edebilir. C) Ve-'nin de; **meşru sebebler ileri sürerek nikâh'ın feshi için kadı'ya başvurma hakkı vardır.** Nikâh akdinden: karı-koca'dan herhangi birisi irtidat ederse, nikâh derhal münfesih olur!.. Karı-koca'dan birisi; diğerinin usûl ve furu'undan birisiyle hürmet-i müsahere'yi gerektiren, bir fiil işlemişse, nikâh derhal münfesih olur!.. Müşrik olan karı-koca'dan birisi İslâm'a girer, diğeri İslâm'a girmeyi reddederse, nikâh derhal münfesih olur!.. (281) Misalleri daha da çoğaltmak mümkündür. Fesih'in talaktan (Boşama'dan) farklı olduğu bilinmektedir. Fesih; bazı hallerde ulû'lemr veya onun tayin ettiği Kadı vasıtasıyla gerçekleşir, bazı hallerde ise kendiliğinden tahakkuk eder!..

1200

● **CİNSİ İKTİDARI OLMAYAN (CİM'A EDEMEYEN) KİMSE: İNNİN:** Tenâsül uzvu olduğu halde (cinsi iktidarı olmayan ve) kadınlarla cima edemeyen kimseye innin denir. (282) Hanefi fûkahası: «Bir kadın; kocasının innin olduğu iddiası ile «Ulû'lemr'e» veya «Kadı'ya» müracaat edebilir. Bu müracaatında ayrılmayı taleb ederse; Kadı (Şer'i şerifle hükmeden hakim) koca'ya karısı ile cim'a edib-edemediğini sorar, eğer koca cim'a edemediğini ikrar ederse, kocaya bir yıl müddet tanınır. Zira mevsimlerin cim'a etme üzerinde etkileri mevcûddur. Bir yıl içerisinde; cinsi iktidarında herhangi bir değişme olmaz ve cim'a edemezse, aczinin asıl bir afet olduğu anlaşılır ve kadı: ayrılığa hükmeder. İşte bu hüküm «Talak-ı Bain» mahiyetini taşır» (283) hükmünde ittifak etmiştir. Feteva-i Hinddiyye'de: «Bir yıl mühlet vermenin başlangıcı, kadının müracaat ve dava tarihidir. Tecil yal-

---

(281) Hanefi fûkahası; «Nikâh'ın feshi» üzerinde titizlikle durmuştur.

(282) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 522, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 262-263, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 399.

(283) İmam-ı Merginanî-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 26, Ayrıca Mecmunü'l Enhur (Şerhü Damad) Beyrut: ty D. İhya Yay. (İst: 1316 Mth. Amire Th. Ofset) C: 1 Sh: 461-462, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 2631264, Molla Hüsrev-A.g.e C: 1 Sh: 399-400.

mız kadı'nın (Şer'i şerifle hükmeden hakim'in) mukim olduğu şehirde geçerlidir. Kadı'nın haricinde, başkasının teciline (bir yıl mühlet vermesine) itibar edilmez. Zahiri'r rivaye'de kameri yıl esastır. Sahih olan da budur. Hidaye'de de böyledir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a)'den Hasan'ın rivayetine göre, itibar güneş yılına göredir. Güneş yılı, kameri yıldan bir-kaç gün fazladır. Şemsü'leimme Serahsi itiyad olarak, bu rivayeti esas almıştır. Cumhur'un görüşü de budur. Mebsut'ta da böyledir. Fetva'da bunun üzerinedir. Güneş yılı; 365 gün, bir de günün dört'te biri ile, günün yüzyirmide bir parçasıdır. Kameri yılı ise, 354 gündür. Kafi'de de böyledir. Mücteba'da; «Şayed tecil ay içine raslarsa, itibar senenin günlerinin sayısınadır» denilmiştir. Bahru'r Raik'te de böyledir. Senenin içine Ramazan ayı ve kadının hayız günleri de dahildir. Erkeğin ve kadının hasta olduğu günler, hesaba alınmazlar. Eğer aynı yıl içerisinde koca hasta olursa, o hasta olduğu günlerin sayısı kadar, geriye bırakılır. Bu İmam-ı Muhammed'den rivayet edilmiştir. Fetva'da bunun üzerinedir. Feteva-ı Kübra'da da böyledir. Kocanın hacc yolunda harcadığı veya gaib olduğu günler hesaba dahildir. Fakat kadın hacca giderse veya gaib olursa, bu günler hesaba dahil edilmez. Tebyin'de de böyledir» (284) hükmü kayıtlıdır

1201

Kadının; şer'i devlete, kocasının innin olduğunu ve bu sebeble ayrılmak istediğini beyan etmesi vacip değildir. Zira cim'a istifadesi kendi hakkıdır. Ancak böyle bir durumda, kadından zulmü defetmek için koca'nın ya tedavi olması veya tedavisi mümkün değilse boşamasıdır. Çünkü «cinsi aciziyyet» meşru boşama sebebidir. (285)

1202

Eğer koca'nın tenasül uzvu kesikse (Mecbub); karısının «Ulü'lemr'e» veya «Kadı'ya» müracaatı ve ayrılığı talep etmesi halinde, araları derhal ayrılır. (286) Zira bu gibi durumlarda; bir yıl mühlet verip, denemekte fayda yoktur. Hayaları kesilen buruk (enenmiş) kimse'nin durumu ise farklıdır. Tıpkı innin'de olduğu gibi bir yıl mühlet tanınır. Zira bu süre içerisinde cinsi temas yapabilme imkanı mevcuttur. (287) Fakat her-halûkarda; ve-

---

(284) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 523.

(285) Not: Cinsi iktidarsızlığa tıp dilinde «Empotans» denir. Sebebi organik bir bozukluk veya psikolojik bir hal olabilir. Hz. Ömer (ra), Hz. Ali (ra) ve Hz. Abdullah b. Mesud (RA)'dan rivayete göre; kadı'nın «İnanmış» bir yıl müddet tanıması şarttır. Zira cinsi iktidarsızlığın devamlı mı yoksa geçici mi olduğu bu süre içerisinde anlaşılır.

(286) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 399.

(287) İmam-ı Merginanî-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh:

:âyet hakkı olan bir kimse (Ulû'lemr veya Kadı) ayrılmalarına hükmedebilir. (288)

1203

● Şafii fukahası Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Cüzzamlı olan kimseden, arslandan kaçtığın gibi kaç**» hadis-i Şerifini esas alarak; hissen ve teb'an cima istifadesine engel olan her hastalık halinde, nikâh'ın feshinin mümkun olduğunu esas almıştır. (289) Ancak karar yetkisi; «Ulû'lemr'in» veya Kadı'nındır.

1204

● Eğer koca delirir veya cüzzam hastalığına tutulur veya baras illetine mübtelâ olursa; İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ve İmam-ı Yusuf'a (rh.a) göre kadın'a, ayrılma hususunda muhayyerlik hakkı yoktur. İmam-ı Muhammed (rh.a) ise; «Kadının zararını defetmek için, bu gibi hallerde muhayyerlik sözkonusudur.» hükmünü beyan etmiştir. (290) Dikkat edilirse bütün bunlar; istisnai durumlardır. Ulû'lemr'in veya Kadı'nın; mü'minler üzerinde velâyeti (Velilik hakkı) mevcuddur. Nikâh akdinden sonra ortaya çıkan her türlü noksanlık veya bozukluk halinde; hem erkeğin, hem de kadının şer'i devlete müracaat hakkı vardır. Nitekim erkek kadının mehrini vermediği zaman, şer'i şerifle hükmeden kadı (Hakim); erkeği, mehri verinceye kadar hapseder!..

1205

● Cinsi iktidarı olmayan kimsenin (İnnin'in) veya tenasül uzvu kesik olan erkeğin, halveti sahihtir. Dolayısıyle kadın «halvet-i sahiha» sebebiyle mehrinin tamamını alır ve iddeti iddet bekler. (291)

---

(288) **Not: «Ulû'lemr, Kadı, Amil ve Cum'a imamı'nın bulunması; İslâmi hükümlerin hakkıyla edâsı için zaruridir. İbn-i Hümam «Kitbû'l Müsayere» isimli eserinde (İst: 1979 Çağrı Yay. Sh: 265): «Muhakkak ki imam nasbetmekten maksad, İslâmi hükümleri ikame etmek içindir» buyurmaktadır. Dolayısıyle «Ulû'lemr, Kadı, Amil ve Cum'a imamı» nasbedilmesi hususunda hassasiyet göstermeyen kimseler, (Ne kadar dindar görünürse, görünsünler) İslâmı hafife alan tiplerdir.**

(289) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 267.**

(290) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 526, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 27, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 400, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 268. (Not Cinnet hali yeni ise, bir yıl beklenir. Ancak devamlı ise kadı; eşler arasını bain talakla ayırır. Zira koca cinnet halinde iken, talak'a (Boşanmaya) ehil değildir)**

(291) **İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 26, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 400. İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 265, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 524.**

1206

Bir kadın, «Ulû'lemr'e» veya «Kadı'ya» müracaat ederek, kocasının ünin olduğunu ve ayrılmak istediğini beyan eder; kocası da aksini iddia ederse durum ne olacaktır? Bu gibi hallerde şer'i şerifle hükmeden kadı; erkeğe yemin teklif eder!.. Eğer erkek; şartlarına uygun şekilde «Yemin» ederse, kadı bunu tasdik eder ve aralarını ayırmaz!.. Ancak kadın «Bakire» ise; mütehassıs olan kadınlar'dan «ehl-i hibre» tayin edilir.

IDDET'İN TARİFİ VE MAHİYETİ

1207

İddet; lûgat'ta «Saymak» manasına gelir. (292) Kelime «uddet» şeklinde okunursa; «Bir şeye hazırlanmak» manasını ifade eder. İslâmî ıstılâhta: «Sebebi bulunduğu zaman; kadının bilinen bir vakti beklemesine iddet denir» (293) tarifi esas alınmıştır. Feteva-ı Hindiyye'de: «İddet, malûm olan bir zamanı beklemektir. Hakiki veya şüpheli nikâhın sona ermesinden sonra, kadına lâzımdır. Cinsi temasta bulunmak (Cima etmek) veya ölüm sebebiyle te'kid edilmiş olur. Nihaye şerhinde de böyledir. Bir kimse; sahih olan bir nikâhla bir kadınla evlense onunla cim'a ettikten veya sahih halvette bulunduktan sonra boşasa, kadına iddet gerekir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Şayed nikâh fasid olur ve kadı (Şer'i şerifle hükmeden hakim) aralarını, cim'adan önce tefrik ederse, iddet lâzım olmaz. Ancak aralarını sahih halvetten sonra tefrik ederse iddet beklemesi gerekir. Cim'adan sonra tefrik ederse, ayrıldıkları tarihten itibaren iddet müddeti sayılır. Ayrılık hükümle olmasa bile, bu şartlarda iddet lâzımdır. Zahiriyye'de de böyledir. Zina eden kadına iddet gerekmez. Bu İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.a) ile İmam-ı Muhammed'in kavlidir. Tahavi Şerhinde de böyledir» (294) hükmü kayıtlıdır. İddet müddetleri; talak (boşama) ölüm ve diğer hallerde farklı farklıdır. Şimdi bunları izaha gayret edelim.

1208

İDDET'İN ŞARTI: Karı ve kocanın birbirlerinden ayrılmasıdır. Yani nikâh veya nikâh şüphesinin tamamen ortadan kalkmasıdır. (295)

---

(292) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 80, Ayrıca İbn-i Hümam-Fetbû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: * Sh: 209.

(293) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 3 Sh: 192, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 139.

(294) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 526.

(295) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 7 Sh: 143.

1209

İDDET'İN RUKNÜ: Şartı bulunduğu zaman sabit olan bazı fillerdir. Kadının iddet süresi içerisinde evlenmesinin haram olması, dışarı çıkmaması vs...

1210

● Hayız gören hür kadın için; gerek talak (boşanma), gerekse nikâhın fesh olması hallerinde iddet; üç tam hayız müddetidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de«**Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç kuru (hayız veya temizlenme) müddeti beklerler**» (296) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «Karı-koca arasında ister talak, ister nikâhın fesh olması sebebiyle ayrılık vaki olduğu zaman; hayız gören ve hür olan kadınlar üç kuru müddeti beklerler. İddet; nikâh sebebiyle, kadının rahminde arız olan durumun (Hamile olup-olmadığını) kat'i olarak bilmek içindir. Dolayısıyle kuru'dan murad; adet (hayız görmesidir» (297) hükmünde ittifak etmiştir. Şafi fûkahası; ayet-i kerime'de geçen üç kuru'nun; hayız değil, temizlik müddeti olduğunu beyan etmiştir. İmam-ı Şafii (rh.a) sahabe-i kiram'ın «Kuru» kelimesi çevresinde ihtilâf ettiğini, bir kısmının hayız, bir kısmının da temizlik müddeti kabul ettiğini zikretmektedir. (298) İmam-ı Merginani; «Kuru» kelimesinin, iki zıd manada da kullanıldığını beyan ettikten sonra Resûlü Ekrem (SAV)in: «**Cariye olan kadının iddeti, iki hayızdır**» Hadis-i şerifini delil getirerek, «Kuru» kelimesinin hayızla açıklanmasının daha evlâ olduğunu kaydetmektedir. (99) Sonuç olarak; ister talak, ister nikâhın fesh sonucu olsun, kat'i ayrılık meydana geldikten sonra; hayız gören hür kadın üç adet (hayız) müddeti beklemek durumundadır.

1211

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Kadınlarınız içinden artık hayızdan kesilmiş olanlarla, henüz hayız görmemiş bulunanların (iddetleri) de; eğer şüphe ederseniz (onların) iddeti üç aydır. Hamile olanların iddetleri ise; doğum ile birlikte sona erer**» (300) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «Kadın yaşlılığı veya küçüklüğü sebebiyle hayız (adet) görmüyorsa, iddet müd-

---

(296) El Bakara Sûresi: 228.

(297) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 27-28, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 80, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 401, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 270.

(298) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 562 Madde: 1684-1685-1686.

(299) İmam-ı Merginani-El Hidaya Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2

(300) Et Talak Sûresi: 4.

det üç aydır. Hamile olan kadınların iddetleri ise; doğum yaptığı ana kadar devam eder. Dolayısıyle zamanla değil, doğumla sınırlıdır» (301) hükmünde müttefiktir. Diyelim ki; hamile olan bir kadını kocası boşarsa, kat'i ayrılıktan bir gün sonra kadın doğum yaparsa, iddetini tamamlamış olur. (302)

1212

Kocası ölen kadının; iddet müddeti, dört ay on gündür. (303) Kur'an-ı Kerimde: «**İçinizden ölenlerin (geride) bıraktıkları zevceler; kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman, artık onların kendileri hakkında meşru vech ile yaptıkları fiillerden dolayı size günah yoktur. Allah ne işlerseniz (hepsinden) hakkı ile haberdardır**» (304) hükmü beyan buyurulmuştur.

1213

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Cariye olan kadının talakı ikidir, iddet müddeti de iki hayızdır**» (305) Hadis-i Şerifini esas alan hanefi fûkahası: «Hayız gören cariye'nin talak ve feshi için iddet müddeti iki hayızdır. Adet (Hayız) görmeyen Cariye'nin ise; bir-buçuk aydır. Kocası ölen cariyenin ölüm iddeti ise; iki ay beş gündür. Zira kölelik, yarı kılıcıdır. Hayız yarım kabul etmediği için, iki ile beyan olunmuştur» (306) hükmünü beyan etmiştir.

1214

Hayızdan kesilmiş bir kadın (veya hayız olmayan küçük kız); ay hesabıyla iddet beklerken, iddetin son gününde hayız olsa nasıl amel edecektir? Hanefi fûkahası; «Hayız kanının geri dönmesi veya gelmesi; yeni bir hüküm getirmiştir. Bununla birlikte ay hesabı sona erer. Kadın hayız va-

(301) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 80, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 272, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 527-528.

(302) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 402, İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh 157, İmam-ı Mavsılli-El İhtiyar-İst: 1979 C: 3 Sh: 178.

(303) Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 81, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 278..

(304) El Bakara Sûresi: 234.

(305) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 27, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 272.

(306) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 401, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 80, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 272, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 528.

lerini esas alarak, yeniden iddet bekler» (307) hükmünü beyan etmiştir.

SÜSLENMEYİ TERKEDİP, YAS TUTMAK (İHDAD)

1215

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc)'ya ve ahiret gününe iman eden bir kadının; ölü üzerine üç günden fazla ihdâd etmesi (süslenmeyi terkedib, yas tutması) helâl değildir. Ancak ölen kocası için yas tutması müstesnadır. Zira onun için dört ay on gün yas tutar»** (308) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Talak-ıBain'le boşanmış veya kocası ölmüş olan kadın; korunmasına ve nafakasının teminine sebeb olan nikâh ni'metinin elinden gittiğini göstermek içi süslenmeyi terk eder ve güzel kokular sürünmez. Bilâkis kederini izhar eder.» (309) hükmünde ittifak etmiştir. Şafii fûkahası; «Süslenmeyi terkedib, yas tutmak (ihdâd); sadece kocası ölen kadın için meşrudur. Boşanmış kadın için ihdad (yas tutmak) sözkonusu değildir» (310) hükmünü beyan etmiştir. Ibn-i Abidin: «Rahmeti diyor ki: **«Hadis mutlaktır. Onu Peygamber (SAV)'in zevceleri mutlak kabul etmiş, Ümmü Habibe babası öldükten üç gün sonra, güzel koku getirilmesini istemiştir. Zeyneb dahi, kardeşi öldükten sonra böyle yapmış ve her biri: «Benim kokuya ihtiyacım yok. Şu kadar var ki Resûlullah (SAV)'ı: «Allah'a ve ahiret gününe imanı olan bir kadına üç günden fazla yas tutmak helâl değildir ilh...»** buyururken işittim, demişlerdir. Nasıl izâm gelsin ki, İmam-ı Muhammed babası veya oğlu ölen kadına yas tutmanın helâl olmadığını mutlak olarak ifade etmiş, o yalnız kocaya mahsustur, demiştir» (311) buyurmaktadır.

1216

● Güzel koku sürünmek, yağlanmak, sürme çekmek, kına yakınmak, güzel elbise giymek ve bunlar gibi, «Süslenme» kavramı içerisine dahil olabilecek fiillerden şiddetle kaçınmak gerekir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Müslüman ve baliğa olan kadın; kocası öldüğü veya kat'i olarak ayrıldığı zaman, id

---

(307) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 402. Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 277-278, İmam-ı Merginani A.g.e. C: 2 Sh: 29.

(308) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 292

(309) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 85, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 404, İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 196-199.

(310) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mütetdi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 31, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e C: 3 Sh: 295.

(311) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 7 Sh: 201.

deti içerisinde yas tutar. Kafi'de de böyledir. İhdad; güzel koku sürünmek, yağlanmak, sürme çekmek, kına yakınmak, saç boyamak, güzel sarı ve kırmızı elbise giyinmek, gerdanlık ve bilezik gibi zinet eşyası kullanmak, ince keten ve ipekli elbiseler giymek, süslenmek ve taranmak gibi fiillerden kaçınmaktır. Tatarhaniye'de de böyledir. Şemsü'leimme: «Bu söylenen elbiselerden maksad; yeni ve süslü olanlarıdır. Eğer eski olur da, onlarla süslenme imkanı sözkonusu olmazsa, giyilmesinde bir mahzur yoktur» demiştir. Muhiyt'te de böyledir. Tarağın seyrek dişli tarafı ile (veya seyrek dişli tarakla) taranmakta da bir beis yoktur. Ancak sık dişli tarakla, saçlarını taraması mekruhtur. Zira bunda zinet ve süslenme esastır. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir.» (312) hükmü kayıtlıdır.

1217

● Süslenmeyi terkedip, yas tutmak; a) Kitab ehli olan kadına b) Baliğa olmamış (Henüz hayız görmemiş) kadına c) Deli, bunak veya mecnun olan kadına d) Yaşl. kadına e) Fasid nikâh sonucu evlenen, daha sonra nikâhı feshedilerek iddet bekleyen kadına f) Ric'i talakla boşanan kadına vacib değildir. (313)

İDDET BEKLEYEN KADINA EVLENME TEKLİFİNDE BULUNMAK

1218

Kur'an-ı Kerim'de: **«(İddet bekleyen) Kadınları nikâhlayacağınızı ta' riz etmenizde (hissettirmenizde), yahud böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanızda üzerinize bir vebal yoktur. Allah bilmiştir ki, siz onları mutlaka hatırlayacaksınız. Ancak kendileriyle gizlice vaadleşmeyin, (Ta'riz sureiyle) meşru bir söz söylemeniz ise başka. (Farz olan iddet) Sonunu bulunca kadar da nikâh bağını bağlamaya azmetmeyin ve bilin ki Allah, kalblerinizde olanı muhakkak biliyor. Artık ondan sakının ve yine bilin ki, şüphesiz Allah çok yarlığayıcıdır, gerçek hilm sahibidir»** (314)) hükmü beyan

---

(312) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1100 C: 1 Sh: 533 (Not: Süslenmeyi terkedip, yas tutmak için (İhdad); kadının müslüman ve baliğa olması şarttır. Ayrıca ölüm veya talak-ı bain'le ayrılık gerekir. Talak-ı Ric'i ile boşanmış kadının; yas tutması değil, bilakis süslenmesi müstehabtır. Çünkü nikâh ni'meti henüz elinden çıkmış değildir.)

(313) İmam-ı Merginanı-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 32. Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 534, İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 199-200.

(314) El Bakara Sûresi: 235.

buyurulmuştur. Dolayısıyle *iddet* bekleyen kadına sarih olarak evlenme teklifinde bulunmak caiz değildir. Talak-ı Bain'le boşanmış veya kocası ölmüş kadına iddeti içerisinde iken ta'rizle (Kapalı bir şekilde, çıtlatma) evlenme teklifinde bulunmak mümkün müdür? Hanefi fükahası: «Ric'i talakla boşanmış kadına; gerek sarih, gerek ta'riz suretiyle evlenme teklifinde bulunmak haramdır. Talak-ı Bain'le boşanmış kadına da iddeti içerisinde iken evlenme teklifinde bulunmak caiz değildir. Ancak kocası ölmüş olan kadına; sarih bir şekilde değil, ancak ta'riz suretiyle (Hissettirme, çıtlatma) teklif yapılabilir. Ta'riz şekli: «— Ben evlenmek istiyorum» veya «Şu şu vasıflarda olan, saliha bir kadını arzuluyorum» gibi sözler sarfetmektir. İddet bekleyen kadınla, gizlice nikâh hususunda vaadleşmek de caiz değildir» (315) hükmünde müttefiktir.

İDDET BEKLEYEN KADININ EVİNDE OTURMASI ESASTIR

1219

● Talaktan (Boşanmadan) dolayı iddet bekleyen kadın; (Gerek Talak-ı Bain, gerek Talak-ı Ric'i olsun) gece gündüz evinden çıkamaz. (316) Zira iddet müddeti içerisinde nafakası, kendisini boşayan kimse üzerine vaciptir.

1220

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey peygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın. O iddeti de sayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Onları (Boşadığınız kadınları) evlerinden çıkarmayan, kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki apaçık bir fuhuş (kötülük) meydana getirmiş olsunlar. Bunlar Allah'ın hududlarıdır. Kim Allah'ın hududunu (çiğneyib) aşarsa muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur»** (317) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle; muhakkak evden birisinin çıkması zaruri olursa; kadının evinde iddet beklemesi, erkeğin (iddet'le sınırlı olmak üzere) o evi terketmesi gerekir. Bu daha evlâdır. (318) Bu hususdaki istisna; kadının fuhuşla irti-

---

(315) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 296 vd, Ayrıca Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 1 Sh: 534.

(316) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 405, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 296-297, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 86.

(317) Et Talak Sûresi: 1.

(318) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 296, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: Sh: 405.

kap etmiş olmasıdır. Zira fuhuşla irtikap eden kadın; «Hadd-i Zina»nın tatbiki için evinden çıkar. (319) Boşanmış kadını; iddet müddeti içerisinde, zor kullanarak evinden çıkarmak caiz değildir. Nitekim yine aynı sûre'de: **«(Boşanan) o kadınları gücünüzün yettiği kadar, ikamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun. (Evleri) başlarına dar etmek (onları çıkmaya mecbur kılmak) için kendilerine zarar vermeyin. Eğer onlar hamile iseler; doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Eğer (kendilerinden olan evlâdlarınızı) sizin faldenize emzirirlerse, onlara ücretlerini verin. Aranızda güzelce müşavere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız o halde (çocuğu) onun (hesabına) bir başka (kadın) emzirecektir»** (320) hükmü beyan buyurulmuştur.

1121

● Kocası ölen kadının durumu farklıdır. Zira onun nafakasını temini; kendi nefsiyle ilgilidir. Dolayısıyle geçimini temin için gündüz vakti, evden çıkmaya muhtaç olur. (321) Resûl-i Ekrem (SAV)'in kocası öldürülen bir kadına hitaben: **«Evinde vakar ile otur!... Ta ki iddet müddetini doldurıncaya kadar»** (322) buyurduğu bilinmektedir. Herhangi bir meşru sebeb bulunmadığı süre içerisinde; kocası ölen kadın da evinde iddet müddetini tamamlar. Nafakasını temin edemezse veya evin kirasını ödeyememe durumları meşru özüre dahildi (323) Bu gibi durumlarda; başka bir evde, iddetini tamamlamasına ruhsat verilmiştir.

1222

● İddet bekleyen kadın; yolculuğa çıkamaz. İddeti bitmediği müddetçe; hacc ibadetini edâ için dahi olsa, yolculuğa çıkması caiz değildir. (324)

BOŞANMA SONUCUNDA ÇOCUKLARIN DURUMU (HIDANE)

1223

● Önce «Hıdane» kavramı üzerinde duralım. Lugatta, çocuğu kucağa almak, bağrına basmak ve terbiye etmek gibi manalara gelir. (325) İslâmi

---

(319) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2

(320) Et Talak Sûresi: 6.

(321) Seyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 86, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 405, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 38.

(322) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 297-298.

(323) Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 86, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C:2 Sh: 38.

(324) Seyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 535.

(325) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 7 Sh: 248, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 410.

ıstılâhta; «Hür, akıl-baliğ, güvenilir ve muktedir olan eşlerin; boşandıktan sonra çocuklarını terbiye etmesi ve ihtiyaçlarını karşılamasına hıdane denilmiştir.» Esasen lugat manası ile ıstılâh manası birbirinin aynıdır.

1124

● Abdullah b. Amr (RA)'dan rivayet edildiğine göre; kocası tarafından boşanan bir kadın Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelerek: «— **Ya Resûlalah!.. Şüphesiz ki şu oğlum için karnım bir kap, memem su tulumu, sinem de bir muhafaza idi. Şimdi babası beni boşadı ve çocuğumu elimden almak istiyor?»** diye şikayette bulunu.. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Sen başka bir kocaya varmadığın müddetçe çocuğu almaya daha haklısın»** (326) buyurmuştur.

1225

● Çocuk; yeme, içme, giyinme, taharet ve yıkanmada, bir başkasına muhtaç olduğu devrede anne tarafından terbiye edilir. İslâm ûlemaşı; annenin şefkatine muhtaç olunduğu dönemde; «Hıdane» işinin; anneye mahsus olduğu üzerinde ittifak etmiştir. Hz. Ebû Bekir (RA)'in; Hz. Ömer (RA)'in boşamış olduğu karısından olan oğlu Asım hakkında hüküm verirken: **«Annesi evlenmediği müddetçe oğluna daha hak sahibidir. Çünkü anne; daha şefkatli, daha lütûfkâr, daha merhametli ve çocuğuna daha düşkündür»** buyurmuştur. Sahabe-i Kiram'dan hiç kimse; Hz. Ebû Bekir (RA)'in bu kararına itirazda bulunmamıştır. Dolayısıyle bu hususta Sahabe-i Kiram'ın icması teşekkül etmiştir. (327) Sonuç olarak; çocuk temyiz yaşına gelinceye kadar. anne ve anne tarafının terbiyesi altındadır. Ancak bu hususta bir-takım şartlar aranır: Hürriyet, Akıl-Baliğ olmak, terbiyeye kudretin bulunması, emin olmak ve kadının evlenmemiş olması!.. Feteva-ı Hindiyye'de: «Çocuğa bakma ve onu terbiye etme hususunda; insanlar arasında en çok hak sahibi olan, nikâhın mevcudiyeti halinde veya (Ölüm, boşanma vs. gibi) nikâhtan ayrılma halinde olsun annedir. Fakat irtidat eder veya fısk-û fücürü zahir olur veya terbiye hususunda kendisine güvenilemezse, o müstesnadır. Kafi'de de böyledir. Kezâ; hırsız veya şarkıcı veya ağıt yakan birisi olursa, çocuğu terbiye etmede (Hıdane'de) hakkı olmaz. Nehrû'l Faik'te de böyledir. Sahih rivayete göre aciz olan anne; çocuğuna bakması için zorlanamaz» (328) hükmü kayıtlıdır.

---

(326) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 314, Ayrıca Ahmad b. Hanbel-Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 182, Sünen-i Ebû Dâvud-K. Talak: 5 C: 2 Sh: 707-780 Had. NO: 2276.

(327) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 4 Sh: 40 vd, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 314-315.

(328) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 541.

1226

Kur'an-ı Kerim'de: «**Anneler çocuklarını iki yıl emzirirler. (Bu hüküm) emmeyi tamam yaptırmak isteyenler içindir. Onların (annelerin) ma'ruf vech ile yiyeceği giyeceği, çocuk kendisinden olan babaya aittir. Kimse gücünün yetmediği hususlarda (Takatinden ziyadesiyle) mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinden olan (bir baba) çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın**» (329) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle çocuk sebebiyle; ne anne, ne da baba zarara sokulmaz. Boşanan kadın, bir başkasıyla evlenmediği ve terbiye hususunda emin olduğu sürece; çocuğu alır. Nafaka ise babanın üzerine vaciptir. Çocuğun bütün ihtiyaçlarını (Yiyeceği, giyeceği vs.) babası karşılamak durumundadır. (330)

1227

Çocuğun terbiyesi; kat'iyyen ihmal edilemez. Boşanma sonucu kadın çocuğu yanına almak istemezse; baba'da başka birisiyle evlenmek niyetiyle çocuğa sahip çıkmazsa; kadı (Şer'i şerifle hükmeden hakim) baba'ya cebri olarak (Zorla) hıdane görevini verir. (331) Çocuğun terbiye işlerini üzerine alacak hiçbir akrabı ve yakını bulunmazsa; «Ulû'lemr» veli durumuna geçer. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)· «**Velisi olmayan kimselerin velisi Ulû'lemr'dir**» buyurmuştur. Bu işle Ulû'lemr; ya bizzat kendisi veya tayin ettiği bir kimse ilgilenir. Çocuğun bütün ihtiyaçları «Beyt ü'lmal'den» karşılanır. (332)

LAKİT (BULUNAN ÇOCUK), HÜRRİYET, KÖLELİK

1228

Önce «Lâkit» kelimesi üzerinde duralım. Lugat'ta melkût manasına olarak; ne olursa olsun yerden kaldırılmış, bulunmuş şey demektir. Fail vezninde mef'ûl manasınadır. İslâmi Istılâhta; «Ailesinin fakirlikten (bes leyememekten) korkarak veya zina suçundan kaçmak niyetiyle, bir yere atmış olduğu diri çocuğa lakit denir» (333) tarifi esas alınmıştır. Terkedil-

(329) El Bakara Sûresi: 233.

(330) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetû'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 37. Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 316.

(331) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 1 Sh: 541.

(332) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 4 Sh: 41-44.

(333) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 205. Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 139, İmam-ı Mavsili-El İhtiyar-İst: 1980 C: 2 Sh:29.

miş olan çocuğun (Lakit) yerden alınıp-kaldırılmadığı takdirde, öleceği kesinlikle bilinirse alınması «Farz-ı Kifaye« olur. Gören mükelleften başkası çocuğun terkedildiği yeri bilmezse, onun üzerine çocuğu almak «Farz-ı Ayn» olur. Çocuğun ölüm ihtimali kesin olmazsa, yerden alınıp-kaldırılması mendup'tur. Zira bu fiilde terkedilmiş olan o çocuğa (Lakit'e) karşı; şefkat gösterme sözkonusudur, şefkat ise amellerin en efdalidir. (334)

1229

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her doğan çocuk, muhakkak İslâm fıtratı üzerine doğar»** (335) buyurduğu bilinmektedir. Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları: «Bulunan çocuk (Lakit) hürdür. Ayrıca Darû'l İslâm'da ölü olarak bulunan çocuğun yıkanması ve müslüman mezarlığına defnedilmesi esastır» (336) hükmünde müttefiktir. Bu hususta icma hasıl olmuştur.

1230

● Hanefi fûkahası: **«İnsan için asıl olan hürriyettir. Zira insanlar müslümanların en hayırlısı olan Hz. Adem (as) ile Hz. Havva (R. Anha)'nın çocuklarıdır. Ayrıca Darû'l İslâm'da hürriyet esastır»** (337) hükmünde ittifak etmiştir. Bulunan çocuğun (Lakit'in); bütün ihtiyaçları «Beytülmal'den» karşılanır. Velisi; Ûlu'emr'dir. Evlenme çağına gelinceye kadar terbiye edilmesinden (Hıdane'den) evlenme anındaki bütün masraflarından ve gelirlerinden «Ulû'lemr» veya onun görevlendireceği kimse mes'uldür. (338) Bulunan bir çocukla (Lakit'le) ilgili olarak bir zımmî; «— Bu benim evlâdımdır, kaybetmiştim» iddiasında bulunsa ve beyyine getirse, kadı neseb olarak bunu tanır. Fakat çocuk müslüman olarak yetiştirilir. Ancak çocuk Havra'da veya Kilise'de bulunmuşsa, müstesnadır. Zimmet ehlinin ikamet ettiği mahalle veya kölesi bulunmasında da durum aynıdır. Bir kimse; bulunan çocuğun (Lakit'in) kölesi veya Cariye'si olduğunu iddia etse kabul olunmaz, çocuk hürdür. Bir köle; lakit'in (Bulunan çocuğun) kendi çocuğu olduğunu iddia etse, nesebi ondan sahih olur. Fakat çocuk hür ve müs-

---

(334) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 109-110, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 129.

(335) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 104, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 8 Sh: 2047 K. Kader: 6 Had. NO: 2658.

(336) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ank: 1983 Sh: 74.

(337) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 196-197, Ayrıca İmam-ı Mergınani-El Hidaye serhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 173, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 111, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 129.

(338) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 417-418, Şeyh Abdülğani El Meydani-A.g.e. C: 2 Sh: 205-206, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 196-197.

lüman olarak kabul edilir. (339) Bu noktada «Hürriyet» ve «Kölelik» kavramları üzerinde duralım.

1231

Ruhlar aleminde iken Allahü Teala (cc) bütün insanlardan «Misak» almıştır. Bu bir anlamda Allahü Teala (cc) ile insanlar arasında tahakkuk eden manevi bir mukaveledir. (340) Emaneti yüklenmesi sebebiyle; insan; yeryüzünde, Allahü Teala (cc)'nın halifesi hükmündedir. İnsanın lehindeki ve aleyhindeki haklarına sahip olabilmesine «Ehliyet» denilmiştir. Allahü Teala (cc)'nın imtihan için beyan buyurduğu emir ve nehiylerine «Teklif» adı verilir. Teklif ehliyete dayanır. (341) Dolayısıyle «Hürriyet'in» kaynağı fıtridir. Bir insan; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri inkar eder ve müslümanlara karşı savaşırsa «Kölelik» vakıası ortaya çıkar. Nitekim İbn-i Abidin: «Bulunan çocuk (lakit) bütün hükümlerde hürdür. Hatta kazf (zina isnad) edene, had vurulur. Çünkü ademoğlunda asıl olan hürriyettir. Zira insanlar müslümanların en hayırlıları olan Hz. Adem ile Hz. Havva'nın çocuklarıdır. Bazı insanlardaki kölelik hali ise; daha sonra ortaya çıkan küfür sebebiyle meydana gelmiştir» (342) hükmünü beyan eder!.. Sonuç olarak kölelik; küfre dayanan bir olaydır.

1232

İnsanların hürriyetinin teminatı; tevhid akîdesidir. Hiçbir mü'min; zorbalık veya kaba kuvvet yoluyla köleleştirilemez. Resûl-i Ekrem (SAV)'in hür bir insanı kuvvet kullanarak köleleştiren kimsenin namazının asla kabul olmayacağını beyan buyurduğu bilinmektedir. (343) Dolayısıyle bir islâm beldesi; kafirlerin istilâsına uğrarsa, o beldedeki mü'minler «Esir» olabilirler, ancak onlara «Köle» denilemez!.. Fakat müstevlilerle; akalde dayanan bir anlaşma yaparlarsa (Yani mürted olurlarsa) durum değişir.

---

(339) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 173-174, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 2 Sh: 206-207, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 419-420, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 113 vd, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 285-286.

(340) Abdülaziz El Buhari-Keşfü'l Esrar-İst: 1308 C: 4 Sh: 238.

(341) İmam-ı Serahsi-Temhidü'l Füsûl fi ilmu'l Usul-Beyrut: 1393 C: 2 Sh: 332.

(342) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 333. (Not: Kölelik, küfür sebebiyle ortaya çıkan bir ehliyet arızasıdır. Bazı çevreler bilerek veya bilmeyerek yeryüzünde kölelliğin kalktığı iddiasındadırlar. Bu iddia; muhkem naslara karşı direnmeyi beraberinde getirir. Yeryüzünde küfür tamamen kalkmadan «Kölelik» kalkmaz.

(343) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 311 Had. NO: 970.

Kafir olan müstevlileri kendilerine «Ulü'lemr» tanıyanlar; muhkem nass'lara karşı direndikleri için, ebedi bir azaba müstehak olurlar.

1233

● Bir insan; ruhlar aleminde gerçekleşen «Misak'ı» bozar ve İslâm'a karşı savaşırken ele geçirilirse «Köle» olur. Daha sonra mü'min olduğu takdirde; Allahü Teala (cc)'nın hukukuna riayet etmiş demektir. Ancak mü'minlerle savaştığı ve onların can emniyetini tehlikeye attığı için «Kul Hukuku» devam etmektedir. Bu durumda; hangi mü'minin elinde köle ise; ona itaat etmek mecburiyetindedir. Bütün ihtiyaçları efendisi tarafından karşılanır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) köle ve cariyelerle ilgili olarak: **«Onlar sizin kardeşlerinizdir. Allahü Teala (cc) onları sizin elinizin altına vermiştir. Onlara kendi yediğinizden yediriniz, giydiğinizden de onlara giydiriniz. Allah'ın (cc) kullarına sakın işkence etmeyiniz»** (344) buyurmuştur. Köleye gücü yetmeyeceği işleri yaptırmak caiz değildir. Köle ve Cariye'lerin evlenmesi de; efendisinin izni ve yardımıyla gerçekleşir. Mü'min olan bir köle; iki kadınla evlenebilir.

1234

● İslâm ûleması; insanın «Mal» hükmünde olamıyacağını, hiçbir uzvunun alış-verişe konu edilemiyeceği hususunda müttefiktir. (345) «Köle ve Cariye» alış-verişinde konu; bizzat kendisi değildir. Zira insan olarak herhangi bir değer tayin etmek imkânsızdır. Efendisi (yani Mü'min olan mücahid); cihad meydanında kendi hayatını ortaya koyarak onu ele geçirmiştir. Köle ve Cariye; İslâmı kabul eder ve belli bir mal vererek (Önceki müslümana karşı savaşma cinayetini) affetmesini, hürriyetini iade etmesini taleb edebilir. Efendisi ile köle arasında; belli miktarda para ve mal karşılığında azad edilmek üzere yapılan akde «Mükatebe» ve böyle bir akid yapan köleye de «Mükateb Köle» denir. (346) Esasen keffaretler de; ilk sırayı köle azad etmek almıştır. Meselâ; zıhar yapan bir kimse zengin ise, ancak köle azad etmek suretiyle karısına dönebilir. (347) Bu durumda köle azad etmek, ibadet hükmüne geçer. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in mü'min olan kölelerin azad edilmesini teşvik ettiği de bilinmektedir. Nitekim bir Hadis-i

---

(344) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 355.

(345) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 126, Ayrıca İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire:1311 C: 5 Sh: 277, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 172.

(346) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 65, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 127.

(347) Daha önce bu konu üzerinde durmuştuk. Bakınız: Madde: 1187.

Şerif'te: «**Herhangi bir müslüman ki, mü'min bir köleyi azad eder!.. Allahü Teala (cc) o azad edilen kölenin her uzvu mukabilinde, azad eden kimsenin bir uzvunu cehennemin ateşinden kurtarır**» (348) buyurduğu bilinmektedir. Sahabe-i Kiram'dan Abdurrahman b. Avf (RA) 30.000 köleyi azad etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in, Hz. Aişe (R. anha)'nin, Hz. Ebû Bekir (RA)'in, ve Hz. Osman (RA)'nın binlerce köleyi azad ettikleri bilinmektedir. Esasen Sahabe-i Kiram mü'min olan kölelerin azad edilmesi hususunda birbirleriyle yarıştıkları bilinmektedir.

1235

● Harbi'lerin (İslâm'a karşı savaşan kafirlerin) köleleri; Darû'l İslâm'a kaçar ve müslüman olurlarsa derhal hürriyetlerini elde ederler. Herhangi bir bedel ödemeleri gerekmez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) Taif'ten kaçarak Medine'ye gelen ve müslüman olan kölelerle ilgili olarak: «**Onlar Allahü Teala (cc)'nın azadlılarıdır**» (349) buyurmuştur. İslâm ûleması; «Mükateb olan köle'nin; hür kadından doğan çocuğunun «Hür» olacağı hususunda icma etmiştir. (350) Yine Azad edilmiş bir cariye'nin; doğurmuş olduğu çocuk da hürdür (351) Sonuç olarak; kölelik küfre dayanan bir hadisedir. Köle olan bir kimse İslâm'a girerse; ruhlar alemindeki «Misak'a» dönmüştür. Bu durumda onun köleliğini ortadan kaldırmak için, diğer kardeşlerinin gayret göstermesi vacib olur. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) ve Sahabe-i Kiram bu hususta, bütün mü'minlere en güzel örneği vermişlerdir.

---

(348) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 8 Sh: 346.

(349) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 54.

(350) İbn-i Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1988 Sh: 74.

(351) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 374-375, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 118, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 54.

(352) Molla Hüsrev «Kölelik, tevhid akidesinden yüz çevirmenin cezası olarak, Allahü Teala (cc)'nın koyduğu bir hakirliktir» hükmünü zikrediyor. (Dürerü'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 6)

ONUNCU BÖLÜM

UKÜBAT (HUDUD, TA'ZİR, KISAS, DIYET)

- HUDUD KAVRAMI'NIN MAHIYETI
- SUÇLU TAHKIR EDİLMEZ.
- HAD'LERİ KİM TATBIK EDER?
- HUDUD CEZALARI'NIN TASNİFİ.
- HADD-İ ZİNA'NIN MAHIYETI (NESİL EMNIYETI)
- HADD-İ KAZF (ZİNA IFTİRASI, HAYSİYET VE ŞEREFLERIN KORUNMASI)
- HADD-I ŞURB (IÇKİ CEZASI, AKIL EMNIYETİ)
- HADD- SİRKAT (HIRSIZLIK CEZASI, MAL EMNIYETI)
- HIRSIZLIĞIN TASNİFİ.
- YOL KESME (KAT'İ TARIK, HIRABA) CEZASI.
- TA'ZİR CEZASI'NIN TARIFİ VE MAHIYETI.
- MEŞRÛ MÜDAFA.
- CİNAYET NEDİR?
- ÖLDÜRME ÇEŞİTLERI.
- KISAS'TA UMUMI BİR HAYAT VARDıR.
- KISAS'IN VACİB OLMASI IÇIN GEREKLİ ŞARTLAR.
- KISAS'IN KEYFİYETI (KISAS NASIL TATBIK EDILIR?)
- BIR CEMAAT'IN, BIR FERDİ ÖLDÜRMESİ.
- DIYET'İN MAHİYETİ.
- DIYETI KİM ÖDER? (AKILE'NIN ÖNEMI)
- FAİL-İ MEÇHUL CİNAYETLER VE KASAME.
- CENIN'E KARŞI IŞLENEN CİNAYETLER (GURRE)
- TIBBÎ MÜDAHALEDEN DOĞAN ZARARLAR VEYA ÖLÜM.
- HAYVANLARIN IŞLEDİĞİ CİNAYETLER.
- IHMAL SONUCU ORTAYA ÇIKAN CİNAYETLER.
- INSAN UZVUNA KARŞI IŞLENEN CİNAYETLER.
- GENEL BIR DEĞERLENDİRME.

● «Hudud»; had kelimesinin çoğuludur ve menetmek manasına gelir. (1) Kapıcı ve gardiyana «Haddad» denilir. Kapıcı başkasının içeri girmesini, gardiyan ise içerden dışarı çıkılmasını men eder. Bir şeyin mahiyetini tarif ve tayin eden şeye de «Had» denilir. Çünkü tarif girmeyi ve çıkmayı meneder. Hane gibi, gayri menkûllerin nihayetlerine, yani sınırlarına da «Hudud» denilir. (2) Nitekim devletlerin de birer «Hudud»ları vardır. Islâmi ıstılâh'ta; **«Allahü Teala (cc)'nın hakkı olmak üzere yerine getirilmesi farz olan ve kat'i nass'larla takdir edilmiş bir ukûbet (ceza)'dır»** (3) Had kelimesi aynı zamanda «Esirgemek» manasına da gelir. (4) Çünkü Allahü Tecla (cc) kullarını zarara uğratacakları şeylerden, bunlarla korumuş, esirgemiştir. İbn-i Abidin: «Çünkü bodler; nesebi, malları, akılları, haysiyet ve namusu koruma gibi maslahat ve menfaati beşeriyete

---

(1) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 36, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 94, Şeyh Abdülgani-El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 181.

(2) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 111

(3) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 142-143, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 94.

(4) Abdi'l Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank: 1975 (3 Bsm) C: 12 Sh: 250.

ait olduğu için meşru kılınmıştır. Bu kelime (yani Allahü Teala (cc)nın hakkı olması) had'lerini asıl hükümlerini beyan dır ki, insanların zarar görecekleri şeylerden men olunup, İslâm beldelerinin fesat ve fitne'den korunmasıdır. «Fethü'l Kadir'de zikredilmiştir ki; gerçek olan bazı meşayihin dedikleridir. Şöyle ki: Had'ler, zararları bütün beşeriyete dokunan bir takım fena hareketlerden insanları alıkoyar. Bu lar suçlular hakkında birer ceza olduğu gibi, bunları görenler hakkında da birer ibret ve uyanma vesilesi teşkil eder ve ammenin menfaatlarını tazammun oulunur» (5) hükmünü beyan etmektedir.

1237

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü Teala (cc)'ya yemin olsun ki, arzusunu İslâm'a tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz»** (6) buyurduğu bilinmektedir. Esasen bir belde'de «Had» cezalarının tatbiki; o beldedeki insanların Allahü Teala (cc)'nın hukukuna riayet ettiklerinin en büyük isbatıdır. İslâmi hududlar ikame edilmiyor ve hükümler infaz edilmiyorsa; o beldede yaşıyan insanların; can, mal, nesil akıl ve din emniyetlerinin varlığından sözedilemez. Günümüzde Allahü Teala (cc)'nın koyduğu hududları çirkin görüp, kendi heva ve heveslerine göre hududlar çizmeye çalışan siyasi güçler mevcuttur. Bunlar tıpkı «Firavn» gibi, ilâhlığa özenmişlerdir. Kim bunların çizdiği hududları meşru sayarsa; kelime-i Tevhid'in mahiyetini inkar etmiş olur. Hanefi fûkahası: **«Had'lerden maksad, alemi fitne ve fesad'dan kurtarmaktır»** (7) hükmünde ittifak etmiştir. Dolayısıyle Had'lerin tatbik edilmediği beldelerde; «Fitne ve Fesad» siyasi güç haline gelmiş demektir.

1238

● Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmetmek farzdır. İbn-i Abbas (RA): «Her kim Kur'an-ı Kerim'i red ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in sözünü inkar ederek, Allah'ın indirdiği hükümle. e hükmetmezse kafir olur» (8) hükmünü beyan etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: **«insanlar arasında, Allah'ın indirdiği hükümlerle hüküm ver, sakın onların (insanların) heva ve heveslerine uyma»** (9) emri verilmiştir. Bu

---

(5 İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 162.

(6) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 480.

(7) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 98, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 162, 372. İbn-i Hüma m-A.g.e. C: 4 Sh: 129.

(8) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 2 Sh: 61 vd.

(9) El Maide Sûresi: 49.

emir, bütün insanlara şamildir. Esasen şer'i şerife gör hükme bağlanmayan hiçbir kaza (Mahkeme), kaza hükmünde değildir. (10) İslâmi ıstılâhta kaza: «Mü'minlerin velâyetine haiz olan kadı'nın; mü'minler arasında husumeti ve ihtilâfı ortadan kaldırmak için, şer'i şerife göre verdiği hükümdür» (11) **Dolayısıyle mü'minler arasındaki husumet ve ihtilâfların ortadan kaldırabilmesi için Kadı'nın (Şer'i şerifle hükmeden Hâkim'in) bulunması şarttır.** Kafirlerin istilası altında iken dahi; mü'minlerin, kendi içlerinden bir kadı seçmeleri vaciptir. (12) Zira yeryüzünde küfür ahkamıyla hükmetme hakkı hiç kimseye tanınmadığı gibi; küfür ahkamına razı olmak da, tanınmamıştır.

1239

Had'ler; doğrudan doğruya Allahü Teala (cc)'nın hakkıdır. Haddi gerektiren bir suç işleyen kimse; makamı ve mevkii ne olursa olsun mutlaka cezalandırılır. Ulü'l-emr olan kimse de dahil; hiç kimsenin had'leri affetme yetkisi yoktur. Nitekim Mekke'nin fethi sırasında, Ben-i Mahzum kabilesinden bir kadın hırsızlık yapmıştır. Sahabe-i Kiram'dan Hz. Usame b. Zeyd (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelerek, «Hadd-i Sirkat'ın» uygulanmaması için istirhamda bulunur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): **«Muhakkak ki, İsrail oğulları arasında şerefli (soylu) birisi hırsızlık ettiği** zaman, onu cezasız bırakırlar, **zayıf birisi yaptığı zaman ise, elini keserlerdi. Şimdi sen, Allahü Teala (cc)'nın had'lerii den bir had için şefaat mi ediyorsun? Ben hırsızlık eden kadın kızım Fatıma olsaydı, muhakkak onun da elini keserdim»** (13) buyurmuştur. Esasen şefaat; Allahü Teala (cc)'nın hakkı olarak farz kılınan haddin ikame edilmemesini talep etmektir ki, bunun caiz olamıyacağı açıktır. Fukaha; tevbe etmenin dahi, dünya'da haddi düşürmeyeceği hususunda icma etmiştir. (14)

---

(10) İmam-ı Kasani-El Bidaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh. 142.

(11) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 17 Sh: 28 vd, Ayrıca İmam-ı Mavsili-El İhtiyar-İst: 1980 C: 2 Sh: 109, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 306.

(12) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 6 Sh: 298.

(13) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. K. Sitte Serisi C: 8 Sh: 10, Ayrıca Sünen-i Darimi-K. Hudud 5 C: 1 Sh: 569, Sahih-i Müslim- K. Hudud: 2 C: 2 Sh: 1314, Sünen-i İbn-i Mace-K. Hudud: 6 C: 2 Sh: 851, Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 3 Sh: 386, 395.

(14) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 163, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 112. (Not: Ancak yapılan suça tekabül eden had kat'iyyet kazanmadan (Beyyine ve ikrar ile sabit olmadan) yapılan tevbe sahihtir. Dolayısıyle Kadı'nın (Şer'i şerifle hükmeden hakim'in) huzuruna çıkmadan önce yapılan tevbe (zararları izale kaydıyla) haddi düşürür. Çünkü had henüz, kat'iyyet kazanmamış, beyyine ve ikrarla sabit olmamıştır.)

SUÇLU TAHKİR EDİLMEZ

1240

● Hadd gerektiren herhangi bir suçu işleyen mü'min hakir görülemez. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in döneminde evli olan bir mü'minin zina ettiği kendi ikrarı ile sabit olmuştur. Tabii ki «ikrar» sözkonusu olduğu için «Recm» cezasının tatbiki gerekmektedir. Recm cezası ikame edildikten sonra, iki kişi kendi aralarında konuşurken suçluyu «— **Köpek gibi taşladıklarından**» sözediyorlar. Resûl-i Ekrem (SAV) bu konuşmaya muttali oluyor ve üzüntü içerisinde sükût ediyor. Bir müddet sonra davul gibi şişmiş ve korkmuş bir eşek leşine rastlıyorlar. Peygamberimiz efendimiz (SAV): «— **Fülân ve filân zatları çağırınız**» buyuruyor. O iki zat yanlarına gelince: «— **Derhal ininiz ve şu eşek leşinden yiyiniz**» emrini veriyor. O iki zat: «— **Ey Allahü Teala (cc)'nın Resûlü, bu leşi kim yiyebilir**» diyerek tereddüt içerisinde kalıyorlar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Sizin biraz evvel, recm edilen kardeşiniz hakkında yaptığınız dedi-kodu, şu pis eşek leşinden daha çirkindi. Yemin ederim ki cezasını çeken o suçlu kardeşiniz, şimdi cennet'in nehirlerinde yüzmektedir**» (15) buyuruyor. Bu Allahü Teala (cc)'nın hudutlarına teslim olmanın bir mükafatıdır. Yine şarab içtiği için «Hadd-i Şürb» cezasına çarptırılan bir mü'mine hakaret ve lanet edenlere hitaben Resûl-i Ekrem (SAV): «**O suçlu kimseye hakaret ve lanet etmeyiniz. Vallahi bildiğim kimsenin Allahü Teala (cc)'yı ve Resûlü'nü çok sevdiğidir**» (16) buyuruyor.

1241

● Hz. Omer (RA) bir hutbesinde: «— Ben memurlarını sizleri dövmeleri ve haksız yere mallarınızı almaları için göndermedim. Ben size onları ancak dininizi öğretmeleri ve Hz. Peygamber (SAV)'in sünnetini ta'lim etmeleri için gönderdim» (17) buyurmuştur. İşkence ederek, tehdit ve hapis yoluyla zarara uğratarak; itirafta bulunan bir suçlunun, bu itirafının «ikrar» (Delil) olamıyacağı üzerinde ittifak vardır. (18) Nitekim bir Hadis-i Kudsi'de: « **Kullarıma işkence etmeyiniz**» (19) emri verilmiştir. Esasen İslâm toplumunda suçların açığa çıkarılması esas değildir. Hatta had cezasını gerektiren herhangi bir suçu işleyen mü'mini gören kim-

---

(15) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 550-551 Had. NO: 4428.

(16) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 14 K. Hudud: 5.

(17) İmam Ebû Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1979 Bahar Yay. Sh: 190.

(18) İmam-ı Şerahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 184-185.

(19) Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 4 Sh: 172-173

se; o mü'minin suçunu örtebilir, şahidlik etmeyebilir. (20) Hatta Kadı'nın (Şer'i şerifle hükmeden hakim'in) Zina isnadı ve hırsızlık gibi şikayete bağlı cezalarda, deliller öne sürülmeden önce: «— Bu şikayetinden vazgeç ve afvediver. Allahü Teala (cc) afveden bir kulun, izzet ve şerefini artırır» diye nasihatta bulunması müstehabtır. (21)

HAD'LERİ KIM TATBIK EDER?

1242

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Dört şey Ulû'lemr'in (Velâyet hakkı olan kimsenin, Vali'nin) hakkıdır: Hadd cezâlarını tatbik etmek, ganimetleri mücahidler arasında taksim etmek, Cum'a namazını kıldırmak ve Zekât'ı** toplamak» (22) buyurduğu bilinmektedir. Ehl-i Sünnet'in müctehid imamları; had cezalarını tatbik etme hakkının «Ulû'lemr'e» ait olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu husus «Akaid» kitablarında ayrıca yer almıştır. (23) Hanefi fûkahası: **«Ulû'lemr'in (bey'at sebebiyle) mü'minler üzerindeki velâyeti mutlaktır. Had'ler ise, Allahü Teala (cc)'nın hakkı olarak farz kılınmıştır. Dolayısıyle had'leri tatbik etmek; Ulû'lemr veya onun tayin ettiği kimseye ait bir görevdir»** (24) hükmünde ittifak etmiştir. Bu noktada «Ulû'lemr herhangi bir suç işlerse nasıl cezalandırılacaktır?» sualine cevap arıyalım: «Ulû'lemr'e hadd cezası tatbik edilmez. Zira had'ler Allahü Teala (cc)'nın hakkıdır ve haddin tatbik edilmesiyle Ulû'lemr görevlidir. Başkasının bu hususta yetkisi yoktur. Ulû'lemr'e kısas tatbik edilir ve mal ile cezalandırılır. Çünkü kısas ve mal'da (Diyet'te) kulun hakkı mevcuttur. Hak sahibi; ya ûlu'lemr'in temkini ile veya İslâm ordu-

---

(20) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 105, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-C: 2 Sh: 152, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-C: 4 Sh: 103 (Not: Suçun vaki olduğu zaman şahidliği; sırf mü'minin günahını setretmek ve nasihat etmek niyetiyle gizlemek caizdir. Ancak daha sonra şahid'lik için kadı (Hakim) huzuruna çıktığında, şehadeti kabul edilmez. Çünkü töhmet sözkonusudur)

(21) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 52, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 111.

(22) Siracüddin Ebû Hafs Ömer El Gaznevî-El Gurretü'l Münife-Kahire: 1950 Sh: 168, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 129.

(23) Daha önce bu konu üzerinde durmuştuk, Bakınız Madde: 215, 216, 217.

(24) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 98, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 146-147, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 67 (Not: İmam-ı Şafii (rh.a) köle üzerinde efendisinin velâyetini esas alarak, efendi kölesine

larından yardım talep ederek onu alır.» (25) *Darû'l İslâm'da «Mezalim» mahkemeleri; Ulû'lemr'in ve onun tayin ettiği kimselerin haksız icraatlarını takible görevlidir. Haddi gerektiren bir suç işleyen Ulû'lemr'i, mü'minlerin azletme hakları vardır.*

1243

● İslâm ahkamının tatbik edilmediği beldelerde; *insanları suça iten* sebebler çeşitlidir. Meselâ bir beldede; şarabın üretimi ve tüketimi tamamen serbest bırakılmış, hatta siyasi güçler tarafından içilmesi teşvik edilmişse, o belde de insanların «Akıl emniyeti» tahrib edilmiş demektir. Fukaha; had cezalarının tatbik edilmesi için, haddi gerektiren suçun «Darû'l İslâm'da» işlenmiş olmasının şart olduğunda ittifak etmiştir. Hz. Mekhûl (Rh.a)'den rivayet edilen bir Hadis-i şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Darû'l Harb'te had cezaları tatbik edilmez»** (26) buyurduğu bilinmektedir. Küffarın istilâsı altında olan beldelerde had cezaları tatbik edilemez. Zira küfür ahkamının tatbikiyle birlikte o beldedeki mü'minler; din, can, akıl, nesil ve mal emniyetlerini kaybetmişlerdir. Bir belde de mü'minlerin nüfus oranı % 99, Kafirlerin oranı % 1 olsa; had' cezaları tatbik edilmediği süre içerisinde o belde «Darû'l Harb'tir»!.. Zira Had cezaları; Allahü Teala (cc)'nın hakkı olarak, mütevatir nasslarla farz kılınmıştır. O belde de; % 99 gibi çoğunluğu teşkil eden müslümanlar; kafirlerden (Küfür ahkamını tatbik eden hükümetlerden ve ordulardan) çekindikleri için had cezalarını uygulayamazlar, yoksa mütevatir nass'ları inkar ettikleri için değil!.. Bu durumda o beldede; hakimiyet ve emniyet kafirlerin, esaret ve korku ise müslümanların üzerinedir, her ne kadar nüfûsun çoğunluğunu müslümanlar teşkil etse dahi, orası Darû'l Harb olur. (27) Sonuç olarak; bir İslâm beldesi küffarın istilâsına uğrar uğramaz «Darû'l Harb'e» dönüşmez. Ancak o belde'de küfür ahkamı tatbik edilmeye başlandığı zaman; hakimiyet ve emniyet kafirlerin olacağı için «Darû'l Harbe» dönüşmüş olur. Bu durumda bütün mü'minler üzerine cihad «Farz-ı Ayn» olan bir ibadet haline gelir!.. Tıpkı Namaz gibi. Küfür ahkamını *icra* eden müstevli kafirlerle cihad etmeyen müslüman, tıpkı namazı terkeden gibi *fasık'tır!..*

---

hadd cezasını tatbik edebilir hükmünü beyan etmiştir. Hanefi fükahası; Ulû'lemr'in izni olmadan, efendi kölesine hadd uygulayamaz» hükmünde müttefiktir.)

(25) İbn-i Hümam-Fethül Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 160.

(26) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 99-100, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 103, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 155.

(27) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 131 (Not; bu konu üzerinde daha önce durmuştuk, bakınız madde: 724)

1244

Had cezalarının tatbik edilmesi; mü'minlerin kalblerinde ortaya çıkabilecek kin ve intikam ateşlerini söndürür. Ayrıca insanların Allahü Teala (cc)'nın hukukuna riayetini sağlar. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim suçlardan birini irtikap eder de, onun cezasına çarptırılırsa, bu onun keffaretidir»** (28) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Had cezaları sebebiyle; hem ûlû'lemr, (tatbik etme açısından), hem de mü'minler (Teslim olma açısından) imtihan olunmaktadırlar.

HUDUD CEZALARININ TASNİFİ

1245

Hudud suçları; Zina, **(Hadd-i Zina)**, Hırsızlık, **(Hadd-i Sirkat)**, Zina iftirası **(Hadd-i Kazf)**, Şarab içme ve sarhoşluk **(Hadd-i Şürb)** ve yol kesme, eşkiyalık **(Kutta-i Tarik veya Hırabe)** olmak üzere beş çeşittir. (29) İmam-ı Kasani Şarab içme ve sarhoşluğu ayrı ayrı mütalaa etmiştir. (30) İbn-i Abidin: «Had'ler altı nevidir: 1) Zina Haddi 2) Şaraba mahsus had 3) Diğer sarhoş edici maddelerden sarhoşluk haddi. 4) Kazf (iftira) haddi 5) Hırsızlık haddi 6) Yol kesme haddi» (31) hükmünü beyan etmiştir. Hadd-i Zina; «**Nesil emniyetini**», Hadd-i Kazf; «**Şeref ve haysiyetlerin korunmasını**», Hadd-i Şürb; «**Akıl emniyetini**», Hadd-ı Sirkat ve Hırabe ise; «**Mal emniyetini**» sağlamak içindir. Dolayısıyle bütün bu cezalar; Allahü Teala (cc)'nın hakkı için farz kılınmıştır. **Tatbik edilmediği takdirde; Allahü Teala (cc)'nın hukukuna tecavüz ortaya çıkar.** Şimdi bunların mahiyetleri üzerinde duralım.

«HADD-I ZİNA»NIN MAHIYETİ (NESİL EMNİYETI)

1246

Zina: «**Mükellef olan bir erkeğin; cinsi münasebette bulunma hakkı ve şüphesi olmayan, kendisine cinsi meyil duyulabilen bir kadınla, arzu ve rızasıyla önden (fercinden) cinsi temasta bulunmasına verilen isim-**

(28) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 15, Ayrıca Sünen-i Darimi-K. Hudud: 21 C: 1 Sh: 578, Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 1 Sh: 99, 159, Sahih-i Müslim-K. Hudud: 10 C: 2 Sh: 1333, Sünen-i İbn-i Mace, K. Hudud: 33 C: 2 Sh: 868.

(29) Feteva-ı Kadıhan-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 467 (Feteva-ı Hindiyye'nin kenarında)

(30) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 33.

(31) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 161-162

dir» (32) Bu haddi icabettiren «Zina'nın» tarifidir!.. El, göz, kalb ve diğer organların da zinası vardır. Ancak bunlar «Had» cezasını gerektirmez. İmam-ı Kasani «Zina'yı» tarif ederken, fiilin «Darü'l İslâm'da işlenmesini de» zikretmektedir. (33) Dürri'l Muhtar'da: «Haddi icab eden zina; İslâm memleketinde (Darü'l İslâm'da) Mükellef, natık (konuşan) bir şahsın o anda veya geçmiş zamanda şehvet sahibi bulunan ve mülkünden veya mülkü şüphesinden uzak bulunan bir kadının ön tarafına (Fercine) tenasül uzvunun sünnet mahallini kendi ihtiyarıyla ithal etmesidir. Musannıf zinanın tarifinde «İslâm memleketinde» (Darü'l İslâm'da) diye kayıtladı. Çünkü Dar-ı Harp'te zina haddi tatbik edilmez» (34) hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Musannıf had icap eden günahlara önce zinayı izah ederek başladı. Çünkü zinâ haddinin meşru olmasının hikmet ve maslahatı âşikardır. Allahü Teala (cc) bu ceza ile beşeriyetin temizliğini, insan şerefini ve insan neslini korumayı temin edecek en kuvvetli bir adalet müeyyidesi vücûda getirmiştir. Zina; nice aileleri mahveder, nice namuslu kimseleri ebediyyen bir muhcubiyet altında bırakır, nice şahsiyetlerin neseblerini şüpheli gösterir. Bu itibarla bir zina hadisesi, herhangi bir düşmanlık neticesi meydana gelen bir öldürme hadisesinden daha meş'um ve utanç veren bir cinayettir» hükmünü beyan ediyor.

1247

● Kur'an-ı Kerim'de: «Zinaya yaklaşmayın, çünkü o, şüphesiz bir hayasızlıktır, kötü bir yoldur» (35) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerime'de geçen «Zinaya yaklaşmayın» hükmünü tefsir ederken; gizli ve açık her türlü zinanın haram olduğunu, ayrıca kalben zinaya meyletmekten ve sebeb olabilecek davranışlardan da kaçınmanın gerekliliği üzerinde durmuşlardır. (36) Dolayısıyle İslâm dini; hem zina'yı, hem de zinaya vesile olabilecek davranışları yasaklamıştır.

---

(32) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 61-62, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 115-116.

(33) İmam-ı Kasani-El Bedaü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 33.

(34) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 164-165 (Not: İbn-i Hümam ve İbn-i Nüceym'de; zina'nın tarifinde «Darü'l İslam'da işlenmesini» esas almışlardır. Esasen Haddin tatbiki için bu şarttır. Zira Darü'l Harb'te; Ulü'lemr'in velâyeti sâkıt olmuş değildir. Bu sebeble hadd-i zina'yı uygulama imkanı yoktur.)

(35) El İsrâ Sûresi: 32.

(36) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 35, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 36.

1248

● «Nikâh» bahsının hemen girişinde; erkek ve kadının birbirlerine karşı şiddetli meyil duyduğunu ve neslin çoğalması için o «Fıtrat» üzere yaratıldığını izah etmiştik!.. (37) Şer'i hududları aşarak; zina eden «Erkek» ve «Kadın» hadd cezasına çarptırılır. Kur'an-ı Kerim'de: **«(Bu) İndirdiğimiz ve (Hükümlerinin tatbikini) farz kıldığımız bir suredir. Onda açık açık** ayetler indirdik. **Ta ki iyice belleyib ibret alasınız!.. Zina eden kadınla, zina eden erkekten her birine yüzer değnek (Celde) vurun. Eğer Allah'a** ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara, **Allah'ın dini(ni tatbik) hususunda** *acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir zümre de, bunların azabına* **(bu cezalarına) şahid olsun»** (38) hükmü beyan buyurulmuştur.

1249

● Bekâr olan erkek ve kadın'ın; zina etmesi halinde 100 değnek (celde) cezasına çarptırılacakları hususunda icma hasıl olmuştur. (39) Bu cezadan (Hadd'en) önce; eziyyet ve hapis cezası tatbik ediliyordu. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Kadınlarınızdan fuhşu irtikap edenlere karşı içinizden** dört şahid getirin. **Eğer şehadet ederlerse,** *onları ölüm alıp-götürünceye,* yahud Allah onlara bir yol açıncaya kadar-kendilerini evlerde alıkoyun. Sizlerden fuhşu irtikap edenlerin her ikisini de eziyyete koşun. **Eğer tevbe edib, nefislerini ıslâh ederlerse, artık onlara (eziyyetden) vaz geçin. Çünkü Allah tevbeleri en çok kabul eden, en çok esirgeyendir»** (40) hükmü beyan edilmiştir. Hz. Ubade b. Samit (RA)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV): **«Benden alınız!.. Benden alınız!.. Allahü Teala (cc) şüphesiz zina edenler için bir yol göstermiştir. Bekâr'ın Bekârla zinası yüz değnek ve bir sene sürgündür. Evlinin evliyle olan zinası ise yüz değnek ve recm'dir»** (41) buyurmuştur. Dolayısıyle Hapis ve eziyyet cezaları neshedilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Allahü Teala (cc) şüphesiz onlara (Zina edenlere) bir yol göstermiştir» sözü, bu neshin delilidir.

---

(37) **Bakınız Madde: 1073, 1074, 1075.**

(38) **En Nûr Sûresi: 1, 2.**

(39) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 36 vd, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 98, Şeyh Abdülgani El Meydani-El *Lübab fi şerhi'l* Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 184, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 125-126.**

(40) **En Nisâ Sûresi: 15, 16.**

(41) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 247 Madde: 686.**

1250

● Hz. Zeyd b. Halid (RA)'den rivayet edildiğine göre; Resûl-i Ekrem (SAV)'in yanına gelen iki davacıdan birisi: «— **Ey Allah'ın Resûlü!.. Aramızda Allahü Teala (cc)'nın kitabıyla hükmet**» dedi. Diğeri de: «— Evet!.. **Ya Resûlallah, aramızda Allah'ın kitabıyla hükmet, izin verirseniz meseleyi anlatmak için konuşmak istiyorum**» diyerek söz istedi. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «— **Peki, buyurun konuşabilirsiniz**» diyerek müsaade etmesi üzerine: «— **Oğlum, bu adamın yanında işçi olarak çalışıyordu. Bunun karısıyla zina etti. Oğlumun recm cezasına çarptırılacağını söylediler. Bu yüzden fidye olarak, yüz koyun ve bir cariyemi bu adama verdim. Daha sonra ilim ehli kimselere sorduğumda: «oğlumun cezasının yüz değnek ve bir yıl sürgün olduğunu; bu adamın karısının ise, recm edilmesi gerektiğini» beyan ettiler. Şimdi ihtilâf halindeyiz**» dedi. Resûl-i Ekrem (SAV) her iki tarafı dinledikten sonra: «**Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü Teala (cc)'ya andolsun ki; aranızda Allahü Teala (cc)'nın kitabıyla hükmedeceğim. Yüz koyunun ve cariyen sana tekrar iade edilecektir. Oğlun için yüz değnek ve bir sene sürgün vardır**» buyurdu. Daha sonra yanında duran Hz. Üneys (RA)'e: «— **Ya Üneys!.. Şu adamın karısına git, eğer zina ettiğini itiraf ederse, recm cezasını tatbik et**» emrini verdi. Kadın sucunu itiraf edince «Recm» cezası uygulandı. (42) İslâm ûleması: «Hür bir kimse, sahih bir nikâhla evlenir ve karısıyla normal yolla cinsi ilişkide bulunursa, o muhsan olur. Eğer böyle bir karı veya koca zina ederse, recm olunurlar» (43) hükmünde ittifak etmiş ve icma hasıl olmuştur.

1251

● Hanefi fûkahası: «Zina; beyyine ve ikrarla (itirafla) sabit olur. Beyyine; Kadı (Şer'i şerifle hükmeden hakim) huzurunda erkeğin veya kadının zina ettiğine dair, adil dört şahidin beyanıdır. Hakim bu şahid'lere, «**Zina nedir, mahiyetini izah ediniz?**» sualini sorar, daha sonra (Eğer şer'i şerife uygun tarif yapabilirlerse) Zina eden kimsenin; «**Nerede, ne zaman ve kiminle zina ettiğini**» izah etmelerini taleb eder. Şahidler bunları açıkladıktan sonra; «**Biz zâni'nin şu kadına; sürmedanda sürme milinin durduğu gibi (yani zekerini, fercinin içinde) «Zina» ettiğini, dördümüz de gördük**» derlerse, şahidler hakkında gizli ve açık tahkikata başlar. Adil oldukları sabit olursa, hüküm verir. En ufak bir şüphe halinde ise; Resûl-i

---

(42) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 30 K. Hudud: 38, Ayrıca İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 C: 2 Sh: 822 K. Hudud: 1 Had. NO: 6, İmam-ı Şafii A.g.e. Sh: 248-250 Madde: 691, Sünen-i İbn-i Mace-K. Hudud: 7 C: 2 Sh: 852 Had. NO: 2549.

(43) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ankara: 1988 Sh: 79.

Ekrem (SAV)'in: «Had'leri şüphelerle kaldırınız» Hadis-i Şerifine uyarak, amelde bulunur (44) hükmünde müttefiktir. Zina ile ilgili şehadet'in hükümleri oldukça sarihtir. İbn-i Abidin: «Zina hakkında şehadete gelince; bunun şartları çok ağır olduğu için sübûtu enderdir. Hatta Peygamberimiz (SAV)'in asr-ı saadetlerinde ve Peygamberimiz (SAV)'den sonra ashab-ı kiram devrinde zina cinayeti, şehadetle (Şahidlerin isbatıyla) sabit olmamıştır. Ancak ikrar ile sabit olmuştur» (45) hükmünü beyan etmektedir.

1252

Ikrar; akil, baliğ olan bir kimsenin, şer'i şerifle hükmeden kadı (Hakim) huzurunda, zina ettiğini itiraf etmesidir. Bu ikrar dört defa yapılır. Kadı (Hakim) her seferinde; «— Sen bu işi yapmamışsındır, öpmüş veya okşamışsındır» veya «— Git buradan, sen deli misin?» diye reddeder. Zira Resûl-i Ekrem (SAV); Hz. Maiz (RA)'in, zina ettiğine dair olan ikrarında bu şekilde davranmıştır. (46) Eğer mükellef; bütün bu ikazlara rağmen dört defa zina ettiğini ikrar ederse hakim; «Zina'nın mahiyetini, nerede ve kiminle zina ettiğini» sorar. Bunları açıklattırdıktan sonra Hadd cezasına hükmeder. (47) Zinası ikrarla sabit olan kimse; hadd-i zina tatbik edilmeden önce veya tatbik sırasında «— Ben zina yapmadım» diyerek rücû edebilir. Bu durumda had cezası düşer. (48)

---

(44) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 181-184, İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Sonai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 34-38, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 96-97, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 147-149, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 121-125, Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 64-66.

(45) İbn-i *Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar*-İst: 1883 *C: 3 Sh: 220.*

(46) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 121, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 24, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 96 (Not; Ulü'lemr veya kadı'nın; Zina ettiğini ikrar eden kimseye, rücû etmesini telkin etmesi ve ona «— Belki de sen onu öptün veya şehvetle dokundun da, zina yaptım sanıyorsun» demesi müstehab olur. Zira Resûl-i Ekrem (SAV), Hz. Maiz (RA)'e: «— Belki de o kadına dokundun veya öptün,» diyerek, yol göstermiştir.)

(47) Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 182-183, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 95, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 147.

(48) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 120-121, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 96 (Not: Hanefi fükahası «İkrarı sebebiyle had cezasına mahkûm olan kimse, cezanın tatbikinden önce rücû ederse had düşer». Zira rücû haberinin doğru olma ihtimali vardır. Bu ise; ciddi bir şüphedir» hükmünde müttefiktir İmam-ı Safii (Rh.a) ikrar'dan rücû'nun sahih olmadığına hükmetmiştir.

1253

● Zina ettikleri sabit olan; köle ve cariyelerin cezası, elli değnektir. (49) Dürri'l Muhtar'da: «Şehadetle veya ikrar ile zina suçu sabit olan kimse evlenmemiş (Bekar) ve hür olursa, yüz değnek vurulur. Köle olursa, ayet-i kerime'nin delâletiyle yarısı (elli değnek) vurulur. Kaadı Beyzavi ve diğer kibar-ı müfessirin ayet-i kerime'deki muhsanatı, hür olan kadınlarla tefsir etmişlerdir» (50) hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken: «Ayet-i kerime'nin delâletiyle ilh...» Bu Allahü Teala (cc)'nın: **«Cariyeler evlendikten sonra bir fuhuş irtikab ettiler mi, o vakit üzerlerine (muhsane) hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı (verilir)»** kavli kerimidir. (51) Bu ayet-i kerime cariyeler hakkında nazil olmuştur» hükmünü beyan eder.

1254

● Haddin tatbik edilebilmesi için; suçun bütün unsurlarıyla tam olarak ve mükellefin rızasıyla gerçekleşmiş olması şarttır. (52) İkrah altında gerçekleşen zina fiilinde; hadd cezası tatbik edilmez. Ayrıca gerek fiilde, gerek mahalde herhangi bir şüphe bulunmamalıdır. Şüphe; gerçekte sabit olmadığı halde, sabite benzeyen bir durumdur. Fiilde şübhe; delil olmayanı delil zannetmektir. Mahalde şüpheye «Hüküm şübhesi» de denir. Fiilin kendisine haramlığını kaldıran bir delil bulmasıyla gerçekleşir. (53) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Elinizden geldiği kadar müslümanlardan cezaları kaldırınız. Eğer onun için bir çıkar yol varsa hemen salıverin. Zira Ulû'lemr'in veya Kadı'nın (Hakim'in) afvetmekte hata etmesi, had cezasını tatbik etmesinde yanılmasından daha hayırlıdır»** (54) buyurduğu bilinmektedir. Hadd cezalarında; (ister mahalde, ister fiilde olsun) her türlü şüphe sanığın lehinedir.

1255

● Hadd-i Zina'nın rüknü; velâyet hakkı bulunan kimsenin (Ulû'lemr veya Kadı'nın) celde (değnek) veya recm'i uygulamasıdır. Recmin tatbik

---

(49) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 185, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 63

(50) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 8 Sh: 180.

(51) En Nisâ Sûresi: 25.

(52) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 147.

(53) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 36, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 64.

(54) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 33 K. Hudud: 2 Had. NO: 1424-Ayrıca El Beyhaki-Sünenü'l Kübra-C: 8 Sh: 238.

edilebilmesi için bulunması şer'an lâzım olan bazı vasıfların bir şahısta toplanmasına «İhsan» denilir. İhsanın şartları yedidir. Bunlar; 1) Hür olmak 2) Akıllı olmak 3) Erginlik çağında bulunmak 4) Müslüman olmak 5) Sahih nikâhla evlenmiş olmak 6) Zevcesinde de bu vasıfların bulunması 7) Bu vasıflar toplandıktan sonra, aralarında cinsi yakınlığın (Cim'anın) bulunmuş olması. (55)

1256

Bekâr olduğu halde zina eden hür erkek ve kadın'a; herhangi bir uzvunun telef olmamasına riayet edilerek 100 değnek vurulur. Başına, yüzüne ve cinsiyet organlarına vurulmaz. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) had vurmakla görevlendirdiği kimseye **«Yüzüne ve cinsiyet organına vurma, oralardan sakın»** emrini vermiştir. (56) Hz. Ali (RA)'den rivayet edildiğine göre; avret yerlerini örten elbiseler bırakılır, diğerleri çıkarılır. Erkek zani'ye had; ayakta iken tatbik edilir, kadına ise oturduğu yerde uygulanır. Haddi tatbik eden kimse, sopayı fazla kaldırmaz, orta halli bir vuruşla tatbik eder. Bu sırada bir cemaatin bulunması ve teşhir esastır. (57) Hasta olan zani'ye, iyileşinceye kadar had cezası tatbik edilmez, sıhhat bulması beklenir. (58)

1257

Evli olduğu halde zina eden ve şer'i şerifle hükmeden hakim (kadı) tarafından recm cezasına çarptırılan kadın ve erkek'in cezası infaz edilirken bazı hususlara riayet vaciptir. Eğer zina'nın sabit olması şahitler vasıtasıyla gerçekleşmişse, önce dört şahid taşlamaya başlar, daha sonra Kadı, daha sonra da cemaat!.. Dört şahid'den birisi taşlamaktan çekinirse, had düşer!.. Eğer Zina, mükellefin ikrarı (itirafı) ile sabit olmuşsa, önce kadı (Hakim) taşlar, daha sonra cemaat!.. Taşlama sırasında ikra-

---

(55) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 8 Sh: 188, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 99, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 62, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 130-131 (Not: İslâm üleması «Mükellef, sırf nikâh akdiyle muhsan olmaz. Nikâhla birlikte cinsi ilişkinin (Cim'a'nın) gerçekleşmesi şarttır» hükmünde ittifak etmiş ve bu hususta icma hasıl olmuştur. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV)'in; «Allahü teala (cc)'ya şirk koşan kimse, muhsan olmaz» buyurduğu da bilinmektedir. Fasid nikâh veya mülk-ü yemin (Teserri akdi sonucu alınan cariye) sebebiyle cinsi münasebette bulunan kimse de, «Muhsan» olmaz)

(56) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 126, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 62

(57) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 97.

(58) Seyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 189.

rından (itirafından) rücû eder veya kaçarsa bırakılır. (59) Hastalık recm cezasının tatbikine mani değildir. Ancak recm edilecek olan kadın hamile ise; had cezası tehir edilir. Değnek (celde) cezasında da durum aynıdır. Doğumunu yapıncaya ve nifas hali bitinceye kadar «Hadd-i Zina» uygulanmaz. Çünkü karnındaki çocuğun hayatı muhteremdir, velev ki zina sebebiyle olsun!.. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Dikkat ediniz!.. Bir suçlu ancak kendi aleyhine suç işler»** (60) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası «Babası belli olmayan zina mahsulü bir kimseye, diğer bir şahıs zina isnadında bulunsa, kendisine (İsnad'da bulunana) hadd cezası tatbik edilir. Zira o adam iffetlidir. Annesinin işlediği zina fiili, onun iffetini ortadan kaldırmaz. Veled-i zina olan bir şahsın; kadı önündeki şehadeti (şahidliği) muteberdir. Çünkü annesinin ve onunla zina eden babasının fiili, zina mahsulü olan çocuğun adaletine gölge düşüremez» (61) hükmünde ittifak etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV) muhsane olduğu halde zina eden Gamidiyye isimli kadını, hamile olduğu için recm etmemiş, doğumundan sonra gelmesini emretmiştir. Doğumdan sonra recm için gelen kadına: **«Geri dön!.. Çocuğun sana ihtiyacı kalmayıncaya, senden müstağni oluncaya kadar ona bak»** (62) emrini vermiştir. Dolayısıyle «Hıdane» görevini yapacak kimse olmadığı zaman; çocuk sütten kesilinceye kadar recm cezası tatbik edilmez. Ancak çocuğa bakacak bir kimse bulunursa (süt emzirme ve ihtiyaçlarını karşılama noktasından); doğumu müteakip recm cezası infaz edilebilir. (63)

1258

● «İhsan» şartlarına haiz ve zina ettiği kat'i olarak (Beyyine veya ikrar'la) tesbit edilen mükellef «Recm» edildikten sonra, cenazesi yıkanır, cenaze namazı kılınır ve defnedilir. (64) Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Maiz (RA) recmedildikten sonra: **«Ona kendi ölülerinize yaptığınız gibi, yapınız»** (65) emrini vermiştir.

---

(59) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 121-124, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 184-186.

(60) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 890 Had. NO: 2669.

(61) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 127, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 92 (Not; annesinin zinasından çocuğu mes'ul değildir. Fukaha sadece «Veled-i Zina'nın» imametini; kendisini yetiştirecek bir babası olmadığı için ve cahil kalma ihtimalinin fazlalığını esas alarak, «Mekruh» bulmuştur)

(62) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 137, Ayrıca Hadis için, İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 Çağrı Yay. K. Hudud: 1 C: 2 Sh: 821.

(63) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 59, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 64.

(64) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 184.

1259

Had cezalarının «Hassas» olduğu malûmdur. Dolayısıyle şahitlerde bazı vasıflar aranır. **Şahitlerde «Ehliyet» (Şehadeti tehammül) şartları şunlardır:** 1) Şahidin, hadise sırasında akıll olması gerekir. 2) Zina hadisesi sırasında âmâ (kör) olmaması şarttır. 3) Şahidin, hakkında şehadet edeceği zina hadisesini, zinaya taraf olan erkek ve kadını bizzat görmesi zaruridir. Görenden dinlemesi kat'iyyen sahih değildir. Ancak nikâh, neseb, ölüm vb. gibi hadiselerde, halktan duyma kafidir. (66) **Bir kimsenin şahidliği «Edâ» edebilmesi için de bazı şartlara haiz olması gerekir, bunlar:** 1) Şahidin, şehadeti edâ esnasında akıl-baliğ olması şarttır. Küçük çocuğun (sabi'nin), Mâtuh'un, deli'nin şahitliği kabul edilmez. 2) Zabt sahibi olmalıdır. Yani iyi işitip anlayan, gördüğünü kat'iyyen unutmayan ve kavrama gücü olan kimse olmalıdır. Hadd i Zina'da kat'i olmayan hiçbir şahitlik geçerli değildir. 3) Hür olması lâzımdır. Zira had cezalarında köle ve cariyelerin şehadeti sözkonusu değildir. 4) Konuşur olması şarttır. Dilsizin şahidliği kabul edilmez, ayrıca âmâ olmaması da esastır. 5) Şahid'in adil olması da şarttır. «Adil olmak»tan murad; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere göre amel etmektir. Büyük günah işledikten sonra tevbe edenin veya küçük günahlarda ısrar edenin şehadeti, kadı'nın (Hakim'in) tavrıyla ilgilidir. Eğer şahit; çevresince tezkiye edilmezse, had cezalarında sözü muteber olmaz. (67) Zira şartları gerçekleşen şehadet'te söz; hakkı ispat manasınadır. Dört şahid'den üçü adil, biri fasık olursa, had cezası tatbik edilemez. (68) Çünkü «Hadd-i Zina» için zaruri olan şahid sayısı tamamlanmamıştır. 6) Şahit; şehadeti sebebiyle menfaat sağlamamalıdır, bir borcundan kurtulmamalıdır. Ayrıca Şahit; akraba da olmamalıdır. 7) Şahid; «Hadd-i Kazf» sebebiyle cezalandırılmış olmamalıdır. (69) **Şahidliğin geçerli olabilmes için de belirli şartlar vardır.** Bunlar: 1) Şehadet vazifesi; Kadı'nın (Şer'i şerifle hükmeden hakim'in) huzurunda ve yargı meclisinde, topluca edâ edilmelidir. Had cezalarında tek tek şahitlik geçerli değildir. 2) Zina suçu için «Dört»; diğer hududlarda ve kısas'ta iki şahid'in ittifak etmesi şarttır. (70) 3) Şahidler ara-

---

(65) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 125.

(66) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 266.

(67) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 372. Ayrıca İmam ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 270.

(68) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 168.

(69) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 378 (Not: Hadd-i Kazf sebebiyle cezalandırılmış olan müslüman, velev ki tevbe etse dahi şahidliği muteber değildir. Zira Allahü Teala (cc): «Ebediyyen onların şahidliğini kabul etmeyin» (En Nur Sûresi: 4) emrini vermiştir.)

(70) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 65-67. Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiu's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 47-49.

sında «Akaid» farklılaşması olmamalıdır. Meselâ; zina ettiği veya şarab içtiği iddia edilen şahıs müslüman ise, şahid'in de müslüman olması şarttır. Şahid «Zimmi» olursa, sözü muteber kabul edilmez. 4) Şahitlik için, gecikme olmamalıdır. «Hadd-i Kazf» dışındaki suçlarda; şahitin gecikmesi, mürur-u zaman ve töhmet'ten hali değildir.

1260

● Had cezaları ve bu hususla ilgili ilimler kadı (Şer'i şerifle hükmeden hakim) üzerine «Farz-ı Ayn»dır. Şehadet (Şahid'likle) ilgili ilimler ise; Darü'l İslâm'da bütün mü'minler üzerine vacibtir. Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmetmeyen ve küfür ahkamını icra eden mahkemelerde adalet sözkonusu olamıyacağı için şahitlik yapmak caiz olmaz. Ancak ikrah (Zorlama) hali müstesnadır.

HADD-İ KAZF (Zina iftirası, haysiyet ve şereflerin korunması)

1261

● Kazf'ın lügat manası atmaktır. (71) İslâmi ıstılâhta; «Muhsan bir erkeğe ve muhsane bir kadına; serahaten veya delâleten zina isnadında bulunmaya «Kazf» denir» (72) tarifi esas alınmıştır. Zira «Hadd-i Kazf»; ancak muhsan olan kimseye yapılan zina isnadında, gerekli şahid getirilemediği zaman uygulanır.

1262

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan, sonra (bu hususla ilgili) dört şahit getirmeyen kimselerin her birine) de seksen değnek vurun. Onların ebedi şahidliklerini kabul etmeyin. Onlar fasıkların ta kendileridir**» (73) hükmü beyan buyurulmuştur.

1263

● İbn-i Abidin: «Vâsile (RA)'den Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Her kim bir zimmiye kazf'te bulunursa kıyamet gününde kendisine ateşten kamçılarla had vurulur**» buyurduğu rivayet olunmuştur. Taberani. Ümmü'l-Mü'minin (Mü'minlerin annesi) Aişe (RA)'ye gerek gizli, gerekse aşikar kazfet-

---

(71) Şeyh Abdülganî El Meydanî-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 195, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 245.

(72) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 160. Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 105-106.

mek (74) küfürdür. Kezâ Hz. Meryem (RA)'e hakkında da yapılan kazf küfürdür.» (75) hükmünü zikretmektedir. Darû'l İslâm'da; mü'minler Ulû'lemr'e bey'atla, gayr-i müslimler de «Zımmet akdi» imzalamak suretiyle bütün haklara haiz olmuşlardır. Bu haklarından birisi de, şeref ve haysiyetlerinin korunmasıdır. Hanefi fûkahası, gayr-i müslim zimmi'nin gıybetinin yapılmasının da haram olduğunu, onların şeref ve haysiyetleriyle oynayıcı şiirler yazmanın caiz olmayacağını esas almıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Allahü Teala (cc)'ya şirk koşan kimse muhsan değildir**» (76) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle zimmi'ye zina isnadında bulunan kimse, «Hadd-i Kazf'e» muhatab olmaz. Ancak «Zimmet Akdini» ihlâl ettiği hususunda Kadı (Şer'i şerifle hükmeden hakim) karar verirse, ta'zir olunur.

1264

Recm'in yapılabilmesi için aranan «İhsan» şartlarından; sahih nikâhla evlenmiş olma ve zevcesine cinsi yakınlıkta bulunma (Cim'a) vasıfları, Hadd-i Kazf'in ihsanında şart değildir. (77) Hanefi fûkahası: «**Müslüman, hür, akıllı, bülûğa ermiş ve zina fiilinden masum olan (Namuslu, hayatta hiç zina etmemiş) erkek veya kadına; zina isnadında bulunan (Kazfeden) şahıs; gerek hür, gerek zimmi, gerekse kadın olsun haddi kazf tatbik edilir. Hür olan kazif'e (Zina isnad edene) 80 değnek, köle olan kazife ise 40 değnek vurulur. Kazf (İftira) suçu da, beyyine (Şahid) ve ikrarla sabit olur**» (78) hükmünde müttefiktir.

1265

Bir kimse, muhsan olan bir şahısa «Ey Zina eden» diye isnad'da bulunsa, diğeri de bu söze *mukabil* olmak üzere «Asıl zina eden sensin» dese her ikisine de «Had» uygulanır. (79) Zira zina iftirası (Kazf) cezası; şeref ve haysiyeti, ırz ve namusu, aile sistemini korumak içindir. Allahü

---

(74) «İfk» hadisesini bahane ederek, zina isnadında bulunan kimse, muhkem nassı inkar etmiş olur. *Muhkem nassı inkar etmek* ise küfürdür.

(75) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 246.

(76) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 192.

(77) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 247..

(78) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 195-196, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 112-113, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 150-151, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 190-191, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 247-251.

(79) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh:

Teala (cc) zina'yı fahiş bir *fiil* olarak beyan buyurduğu gibi, zina'nın sözle *yayılmasını* da *haram* kılmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Kötü sözlerin iman edenlerin içinde yayılıp-duyulmasını arzu edenler (yok mu?) dünyada da, ahirette onlar için pek acıklı bir azab vardır»** (80) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyla; zina etmek haram kılındığı gibi, sözle de (Müstehcen konuşmalar ve fıkralar yoluyla da) fuhuşun yayılmasına hizmet etmek «Haram» kılınmıştır.

1266

● *Hadd-i Kazf'in* tatbiki için; iftiraya uğrayan kimsenin, kadı'ya (Şer'i şerifle hükmeden hakime) müracaat etmesi şarttır. (89) Zira kazf haddinde; hem Allahü Teala (cc)'nın, hem de kazfe uğrayan (İftira edilen) şahsın hukuku vardır. Nitekim bir kimse; şarab içtiği için «Hadd-ı Şürb'e», bir kimseye de zina isnadında bulunduğu için «Hadd-i Kazf'e» mahkûm edilse, önce «Hadd-i Kazf» cezası infaz edilir.

1267

● *Bir kimse; muhsan olan bir erkeğe zina isnadında (Kazf'ta) bulunsa,* daha sonra hiçbir husumet yokken Kadı'nın huzuruna gelerek ikrar (İtiraf) etse, fakat 80 değnek (celde) cezasından korkarak ikrarından rücû etse, bu rücû kabul edilmez. Ayrıca Zina isnadı sebebiyle «Hadd-i Kazf» cezasına çarptırılan bir kimse; yaptığı bu günahtan tevbe etse dahi «Şahit»liği kabul edilmez. Yine zimmet ehli (Gayr-i Müslim vatandaş) bir şahıs «Hadd-i Kazf» cezasına muhatab olduktan sonra, kendi dininden olan «Zimmi» hakkında şahitlik edemez. (82) Bir gayr-i Müslim (Zimmi) Hadd-i Kazf cezasına çarptırıldıktan sonra; Allahü Teala (cc)'nın verdiği hidayetle mü'min olursa, İslâm'a girmesi geçmişi sildiği için; şahidlik edebilir.

HADD-İ ŞÜRB (AKIL EMNİYETİ)

1268

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey İman edenler!.. İçki (Hamr), kumar, (İbadet etmeye mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki, muradınıza eresiniz»** (83) hükmü

---

(80) En Nûr Sûresi: 19.

(81) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 190, Ayrıca Şeyh Abdülgani-A.g.e. C: 3 Sh: 195.

(82) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 378.

(83) El Maide Sûresi: 90.

beyan buyurulmuştur. İmam-ı Gazali: «Hadd-i Şürb» (içki cezası) insanların akli melekelerini muhafaza içindir. İlâhi teklife muhatab olan akıl, ancak bununla muhafaza edilebilir» (84) hükmünü beyan eder. İnsanı, zararlı (Şer'i şerifin haram kıldığı) fiillerden alı-koymak, akla ait bir görevdir. Nitekim insan; akıl sebebiyle, diğer canlılardan daha üstündür. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Bizatihi şarab haram kılınmıştır**» (85) buyurduğu bilinmektedir.

1269

İbn-i Abidin: «Şarab müslümanlığın ilk devresinde haram kılınmamıştı. Ashab-ı Kiram şarabı içip, sarhoş oluyorlardı. Tirmizi'den naklen Fetih'te zikredilmiştir ki; Hz. Ali (RA)'den: «**Bir gün Abdurrahman b. Avf (RA) ziyafet verip, bize yedirdi ve şarab içirdi. Sarhoş olduk. Namaz vakti gelince ben imam oldum ve Kafirûn suresini yanlış okudum. Bunun üzerine şu mealdeki ayet nazil oldu. «— Ey Mü'minler; siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın» (En Nisâ Sûresi: 43) diye rivayet edilmiştir.** Eğer içki müslümanlığın ilk devresinde haram olsaydı, Ashab-ı Kiram'ı fıska nisbet etmek lâzım gelirdi. Sonra ben Tuhfe-i İbn-i Hacer'de: «Müslümanlar İslâmiyetin ilk devresinde içerlerdi» diye zikretmiş olduğunu gördüm. (86) hükmünü zikretmektedir. Birçok muteber kaynak'ta; Hz. Saad b. Vakkas ile sahabe-i Kiram'dan bir zat'ın, sarhoşken kavga ettikleri, Hz. Ömer (RA)'in ise; içki'nin haram kılınması için dua ettiği zikredilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «**Şeytan; şarab ve kumar ile ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (Hepiniz) vaz geçtiniz değil mi?**» (87) Hükmü beyan edilmektedir. İçki haram kılındıktan sonra Resûl-i Ekrem (SAV): «**Gerçekten Allahü Teala (cc) şarabı haram kılmıştır. Şimdi kimin elinde ondan birşey bulunduğu halde bu hüküm kendisine ulaşırsa, artık onu ne içsin, ne de satsın**» (88) emrini vermiştir. Bunun üzerine Sahabe-i Kiram ellerinde ve hanelerinde bulunan şarab küplerini kırmış ve tamamını dökmüşlerdir. Yine Resûl-i Ekrem (SAV) «Şarab»la ilgili olarak: «**içilmesini haram kılan Allahü Teala (cc), satılmasını (Alış-verişini) de haram kılmıştır**» (89) buyurmuştur. Sonuç olarak şa-

---

(84) İmam-ı Gazali-El Mustafa min İlmü'l Usûl-Beyrut: 1937 C: 1 Sh: 287.
(85) El Mavsili-El İhtiyar-İst: 1980 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 98.
(86) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 8 Sh: 289.
(87) El Maide Sûresi: 91.
(88) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1206 Had. NO: 67 (1578) K. Müsakat: 12.
(89) İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 C: 2 Sh: 846 K. Eşribe: 5.

rab'ın haram oluşu; kitap, sünnet ve sahabe-i Kiram'ın icmaı ile sabit olmuştur.

1270

● Hanefi fükahası: «Büluga ermiş, akıllı (deli olmayan) bir müslüman; kendi rızasıyla şarab içip, kokusu ağzında hissedildiği halde yakalanırsa veya iki adil şahid, şarab içtiği hususunda şahidlikte bulunurlarsa veya şarab içtiğini kendisi itiraf ederse; had cezası tatbik edilir» (90) hükmünde ittifak etmiştir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Kim şarab içerse ona had tatbik ediniz, (Celde vurunuz) yine içerse, tekrar had tatbik ediniz**» (91) buyurduğu bilinmektedir. Şarab içmenin ve sarhoşluğun had'di; hür için seksen, köle için kırk değnektir. «Hadd-i Zina» bahsinde izah ettiğimiz üzere, vücûdunun çeşitli yerlerine, orta halli bir vuruşla tatbik edilir. Başına, yüzüne ve tenasül uzvuna vurulmaz. (92)

1271

● Susuzluktan ölüm tehlikesi noktasına gelen (ızdırar haline düşen) bir müslüman; bu hali defetmek niyetiyle şarab içerse kendisine had tatbik edilmez. (93) Ayrıca «Dilsiz» olan (Yani konuşamayan) kimse için de, şüphe sözkonusudur. Dolayısıyle «Hadd-i Şürb» tatbik edilmez.

1272

● Şarab içen mükellef; velev ki bir yudum dahi içse ve sarhoş olmasa, yine «Hadd-i Şürb» tatbik edilir. Ancak diğer sarhoşluk veren içkilerde «Hadd-i Şürb'ün» tatbik edilebilmesi için, mükellefin sarhoşluğunun sabit olması şarttır. (94) Zira Şarabın haramlığı kat'i nass'larla sabittir. Sarhoşluk veren diğer içkilere gelince; Hz. Cabir (RA)'den rivayet edilen bir

---

(90) Şeyh Abdülganı El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 192-193, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Hidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 110-111, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 159.

(91) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 D. Sadr Mtb. C: 4 Sh: 179.

(92) Şeyh Abdülganı El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 194, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 111, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l-Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 70, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 185.

(93) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 40, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 24 Sh: 26-28 (Not: Izdırar halinde bir fiilin suç olmaması için: a) Zaruretin başka yolla giderilmesi mümkün olmamalı b) Kat'i ölüm tehlikesi bulunmalı c) Başkasını muzdar hale sokmamalı d) Başkasının ölümüne sebeb olmamalıdır. Bu dört şartın dışında, zaruret miktarını aşmamalıdır.)

(94) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 184, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 160.

Hadis-i Şerif'te, çoğu sarhoşluk veren içkilerin, azının da haram olduğu açıkça beyan buyurulmuştur. Hadis-i Şerif şudur: **Yemen'den gelen bir mü'min, Resûl-i Ekrem (SAV)'e kendi beldelerinde arpa ve dan'dan imal ettikleri «Bira» isimli içkinin, hükmünü sorar. Resûl-i Ekrem (SAV): «— O içki, sarhoşluk verir mi?» diyerek, içkinin mahiyetini öğrenmek arzusunu izhar buyurur. Suali soran kimse «— Evet, sarhoşluk verir» deyince, Resûl-i Ekrem (SAV): «— Her sarhoşluk veren şey hamr (şarab) hükmündedir»** (95) buyurur. Hz. Ömer (RA)'in: **«Hamr (Şarab) aklı örten ve gideren şeydir»** tarifini yaptığı da bilinmektedir. (96) Sonuç olarak; sarhoşluk veren her türlü içki'nin, azı da, çoğu da haramdır.

1273

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Ümmetimden bir gurub, başka bir isim koyarak, şarabı helâl sayacaktır»** (97) buyurduğu bilinmektedir. Günümüzde, başka başka isimlerle, her türlü müskirat; gerek siyasi iktidarlar, gerek diğer çevreler tarafından piyasaya sürülmektedir. Sarhoşluk veren her türlü içki haramdır. Bu noktada «Sarhoşluk Nedir?» sualine cevap arıyalım. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) göre sarhoş; erkek ile kadını, yer ile göğü ayırt edemeyen ve ne söylediğini bilmeyen (Hezayan eden) kimsedir. (98) Sarhoş olan kimse; iki adil şahit veya kendi ikrarıyla; kadı (Şer'i şerîfle hükmeden hakim) tarafından «Had» cezasına çarptırıldığı zaman, aylıncaya kadar beklenir. Had cezası ayıldıktan sonra tatbik edilir. (99)

1274

İçki içen on kimseye had vurulmaz. Bunlar: 1) Mezhebin muhtar kavline göre zimmiye (Gayr-i Müslime) 2) Mürted olmadan önce içip, tekrar müslüman olana 3) Çocuğa 4) Deli'ye 5) Dilsize 6) Zorla kendisine içki içirilene 7) Susuzluktan ölmek üzere olup, ölmeyecek kadar su ye-

---

(95) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1597 vd. K.Eşribe: 7.

(96) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 8 Sh: 234.

(97) Sahih-i Buhari-İst: 140- Çağrı Yay. C: 6 Sh: 243 K.Eşribe: 6, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 91-92 Had. NO: 3688 K.Eşribe: 6.

(98) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 105, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 111.

(99) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 194, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 185, Molla Hüsrev-Düreru'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 70.

rine içen kimseye 8) Hıll dahilinde içip, harem-i şerif'e sığınana 9) Hakikaten ve hükmen içkinin haram olduğunu bilmeyerek içen kimseye 10) Darû'l Harp'te içen kimseye (100) Darû'l Harp'te müslüman olan kimse; Mü'minlerin imamının (Ulû'lemr'in) sultası altında olan ve Şer'i ahkamın tatbik edildiği Darû'l İslâm'a hicret etse, bu arada içki içip sarhoş olsa: «— **Şarab'ın haram olduğunu bilmiyordum, bu sebeble içtim**» ikrarında bulunduğu an, hadd cezası uygulanmaz. Zira İslâmın hükümleri kendisine ulaşmamıştır. (101) Fakat Darû'l İslâm'da doğup-büyüyen kimsenin «— Ben şarabın haram olduğunu bilmiyordum» şeklindeki ikrarı kabul edilmez. Had tatbik edilir.

1275

● İslâm ûleması «Şarabın»; alış-verişe konu edilemiyeceğini, yani «Mal-ı mütekavvim» sayılmayacağı hususunda ittifak etmiştir. Şarab ticaretiyle zengin olan kimseye; hacc ibadeti farz olmayacağı gibi, ze'kât'ta farz olmaz!.. Çünkü «Haram»dan kurtulmak için, bütün kazancını fakir-fukaraya dağıtmak zorundadır. Şarabı döken veya şarab mahzenini soyan kimseye; herhangi bir ceza uygulanmaz. Çünkü şarab; «Mal-ı Mütekavvim» olmadığı için, suç işlenmemiştir. Tabii bu «Darû'l İslâm'da» sözkonusudur. Şarabın devlet eliyle üretildiği ve tekel vasıtasıyla satıldığı toplumlarda «Kanunen» ceza görürler. Ancak şer'an suç işlememişlerdir. Şarabın alış-verişi haram olduğu gibi, üretilmesi de haramdır. Hanefi fûkahası: **«İslâm'ın haram kıldığı ameller ve menfaatler üzerine yapılacak her türlü icare sahih değildir»** hükmünde müttefiktir. (102) Dolayısıyle şarab ürettiği için, hiç kimse ücrete hak kazanamaz!..

HADD-İ SİRKAT (HIRSIZLIK CEZASI-MAL EMNİYETİ'NIN SAĞLANMASI)

1276

● İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için Allahü Teala (cc) tarafından yaratılmış ve istenildiği zaman elde edilip kullanılabilen, insandan maada (gayri) şeylere mal denir. (103) İmam-ı Şafii (rh.a) haramı ihtiyaç olarak

---

(100) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 235.

(101) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 24 Sh: 32, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 235.

(102) Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 2 Sh: 100, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 283, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 240 (Not: Genel kaide: «Ma'siyete (haram, kötülüğe) dayanan icare sahih olmaz. Ma'siyete dayanan akit, hak meydana getirmez» şeklindedir)

(103) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 5 Sh: 277.

kabul etmediği için: «İhtiyaçlarımızı karşılayan şeylere mal denir» (104) tarifini esas almıştır. Dikkat edilirse; her iki tarifte de ortak olan nokta «*İnsanın ihtiyaçlarının karşılanması*»dır. İslâm dini; insanın zaruri maslahatlarının arasında «Mal emniyetini» beyan etmiş, hırsızların ve çete kurarak soygun yapan kimselerin cezalandırılmasını esas almıştır. (105) Şimdi bu konu üzerinde duralım.

HIRSIZLIK NEDİR?

1277

Once «Sirkat» kavramı üzerinde duralım. Lugat manası; başkasına ait bir malı gizlice almaktır. «Sirkat» gizlilik demektir. (106) Islâmi ıstılâhta: «**Mükellef olan bir kimsenin; kendisinin mülkü veya mülk şüphesi olmayan, asgari on dirhem gümüş değerindeki bir malı, muhafaza altında olan bir mekandan, gizlice alınasına «Sirkat» (Hırsızlık) denir**» (107) tarifi esas alınmıştır. Hadd-i Sirkat'ın tatbiki için nisab miktarı mal (yani asgari on dirhem gümüş değerindeki mal) esas alınmıştır. Ancak haram olması itibariyle nisab miktarı olsun veya olmasın; başkasının malını çalmak kat'iyyen caiz değildir. Hırsızlık büyük günahlardandır.

HIRSIZLIĞIN TEŞEKKÜLÜ

1278

Kur'an-ı Kerim'de: «**Erkek hırsızla kadın hırsızın; o irtikab ettiklerine bir karşılık (ceza) ve Allah'tan (insanlara) ibret verici bir ukubet olmak üzere, ellerini kesin**» (108) hükmü beyan buyurulmuştur. Buradaki ellerden *kasıt, sağ elini* kesmektir. (109) Hadd-i Sirkat'ın (El kesme cezasının) tatbik edilebilmesi için, hiçbir şüpheye mahal bırakmayan bir «Sirkat» hadisesinin teşekkülü şarttır. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

---

(104) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 78.

(105) İmam-ı Gazali-El Mustasfa Min İlmü'l Usûl-Beyrut: 1937 C: 1 Sh: 287.

(106) İmam-ı Kasani-El Bidaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 65, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 218-219, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 200.

(107) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 118, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 133, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 65, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 170

(108) El Maide Sûresi: 38.

(109) İmam Ebû Bekir El Cessas-El Ahkamü'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 2 Sh: 414, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 237.

1279

● **MÜKELLEF OLMAK ŞARTTIR:** Çocuğun, delinin veya cinnet getirmiş kimsenin hırsızlık yapması «Hadd-i Sirkat'ı» gerektirmez. Ancak çaldıkları mal, kendilerinden geri alınır. Bazen deliren, bazen sıhhat bulan kimse; sıhhatli olduğu bir sırada hırsızlık yapmışsa eli kesilir. (110) Erkek olmak, hürriyet ve müslüman olmak şart değildir. Dolayısıyle hırsızlık yapan kadın, köle, cariye ve gayr-i müslim'in (Zimmi'nin) eli kesilir. (111) Mü'minler; «Ulû'lemr'e» bey'atla mal emniyetine haiz oldukları gibi, gayr-i müslim'ler de, «Zimmet» akdi imzalamak suretiyle «Mal Emniyetine» haiz olmuşlardır. Gayr-i müslim'in (Zimmi'nin); malını çalan müslümanın da, eli kesilir. Ancak Ulû'lemr'e «Zimmet Akdi» ile bağlı olmayan gayr-i müslim'in (Harbi'nin) malı masum değildir.

1280

● **ÇALINAN MALIN NİSAB MİKTARINA ULAŞMASI ŞARTTIR:** Hadd-i Sirkat'ın (El Kesme cezasının) tatbiki için; asgari on dirhem gümüş veya bir dinar altın değerinde olması şarttır. (112) Bu değer; Hadd-i Sirkat için gerekli olan nisab miktarıdır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«El kesme cezası, ancak bir dinar'da veya on dirhem'de olur»** (113) buyurduğu bilinmektedir. Bu Hadis-i Şerif; fakih olan sahabe'den Hz. Abdullah İbn-i Mesûd (RA)'dan rivayet edilmiştir. Yine fakih olan İbn-i Abbas (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te **«Resûl-i Ekrem (SAV) kıymeti bir dinar veya on dirhem olan mücenn kalkanının çalınması sebebiyle, bir adamın elini kesti»** (114) buyurulmuştur. Hz. Ömer (RA)'e elbise çalan bir hırsız getirilir. Suç sabit olduğu için Hz. Ömer (RA) elinin kesilmesini emreder. Hz. Osman (RA) ise; «— Onun çaldığı eşyanın değeri, on dirhem gümüş değerinde değildir» diyerek, itiraz eder. Bunun üzerine «Ehl-i Hibre» tayin edilir, Ehl-i Hibre; çalınan eşyanın değerini sekiz dirhem gümüş olarak belirleyince, Hz. Ömer (RA) el kesme cezasını tat-

---

(110) İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 5 Sh: 56, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 67.

(111) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 223, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 318, İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik. Kahire: 1311 C: 5 Sh: 54.

(112) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 170.

(113) İbn-i Hümam-a.g.e. C: 4 Sh: 221, (Not: Ayrıca İbn-i Abidin: «Çünkü İmam-ı Azam (rh.a) :«(Çalınan mal) On dirhemden az olursa el kesilmez» diye merfû olarak, rivayet edilen Hadis-i Şerif'le amel etmiş» hükmünü zikretmektedir. Bu Hadis, Ahmed b. Hambel (rh.a)'in «El Müsned» isimli, hadis mecmuasında, ravileriyle birlikte zikredilmiştir)

(114) Sünen-i Nesai-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 79 K.Ka't El Sarık. Bab: 10, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-C: 4 Sh: 545-546.

bik etmez. Hz. Ali (RA)'de hilâfeti döneminde; çalınan malın değerinin on dirhem gümüşe ulaşıp-ulaşmadığına dikkat etmiştir. Dolayısıyle çalınan malın değeri; on dirhem gümüş veya bir dinar altına ulaşırsa, «Hadd-i Sirkat'ın» tatbik edileceğinde Sahabe-i Kiram'ın icmaı vardır. (115) Bu miktarın aşağısında; el kesmenin tatbik edileceğini beyan eden ûlema da, mevcuddur. Ancak bu ihtilâflıdır. İhtilâf ise; ihtimali de, beraberinde getirir. İhtimal sebebiyle el kesilmez.

1281

ÇALINAN MAL; MÜTEKAVVİM (MUBAH VE KIYMETLİ) OLMALIDIR: *İslâm dininin; yenilmesini, içilmesini ve alış-verişini haram kıldığı mal*lara «Gayr-i mütekavvim» denir. Bunların kıymeti yoktur. Meselâ: Şarap, domuz eti ve çalgı aletleri vs... Kafirler indinde değeri ne olursa olsun; *İslâm dininin haram kıldığı mallar*, kıymetli değildir. Çalanın eli kesilmez. (116) Ayrıca saklanması mümkün olmayan; çabuk bozulan ve çürüyen malları çalan kimselerin de elleri kesilmez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ağaçta bulunan yaş meyva ve hurma göbeği için, el kesme cezası yoktur»** (117) buyurmuştur. Ağaçtaki meyva, süt, et, karpuz ve çürüyen (Uzun süre saklanması mümkün olmayan) sebzelerde el kesme cezası tatbik edilmez. (118) Ayrıca kıymetli olmakla birlikte; mal hükmünde olmayan canlıların çalınmasında da «Had» cezası yoktur. Meselâ: Hür bir çocuğu çalan kimsenin eli kesilmez. (119) Çünkü insan mal değildir.

1282

ÇALINAN MAL'DA, MİLKİYET ŞÜPHESİ OLMAMALIDIR: «Hadd-i Sirkat», mal emniyetini sağlamak hususunda, Allahü Teala (cc)'nın hakkı olmak üzere farz kılınmıştır. Dolayısıyle bir kimsenin kendi malını çalması hırsızlık olamıyacağı gibi, milkiyet şüphesi olan malı çalması da

---

(115) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 138.

(116) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 120-121 (Not: Altından yapılmış haç işareti, satranç, tavla, zar vb. eşya'da da el kesilmez. Zira çalan: «Münkeri nehyetmek istedim» diyebilir)

(117) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 228, Ayrıca Sünen-i Darimi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 570 K.Hudud: 7, Sünen-i Ebû Davud-C: 4 Sh: 549. Kitabü'l Hudud: 12 Hd. NO: 4388, Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 865 K.Hudud: 27 Had. NO: 2594, Sünen-i Tirmizi-C: 4 Sh: 52-53 K.Hudud: 19 Had. NO: 1449.

(118) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 69, Ayrıca İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 5 Sh: 58, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 203.

(119) Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 204.

«Hırsızlık» olmaz. Meselâ; bir baba, oğlunun malını *gizli bir yerden ve izni olmadan* çalsa, bu sebeble eli kesilmez. *Zira* «— *Babam, benim* izninim *olmadan* malımı alıyor» şeklinde şikayette *bulunan bir sahabe'ye* hitaben Resûlullah (SAV): «— **Sen ve malın babanındır**» (120) buyurmuştur. Dolayısıyle çocuğunun malını çalan *babaya* hadd-i sirkat uygulanmaz. (121) Bir mükellef; «Beytü'lmal'den» *gizlice bir malı* çalsa, eli kesilmez. Zira ortada milkiyet şüphesi *vardır.* Şöyleki; Beytül'mal bütün müslümanlara aittir!.. Malûm olduğu *üzere* Ayet-i Kerîme'de: «**O irtikap ettiklerine bir karşılık (ve ceza) ve Allah'tan insanlara ibret verici bir ukubet olmak üzere, ellerini kesin**» *hükmü* beyan buyurulmuştur. Bu sebeble; hırsızlık *fiilinde (herhangi bir) şüphe* olmaması, halis olması şarttır. Milkiyet şüphesi, *«Suç'un» mahiyetini* değiştirir. Malik olmak ve milkiyet şüphesi, *haddi düşürür.*

1283

● **GİZLİLİK ESASTIR:** *Hırsızlığın rüknü; gizlice olmaktır.* (122) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Aşikâre zorla alan, aşikâre kapıp, süratle kaçan ve emanetindeki malı çalan kimsenin üzerine el kesme yoktur**» (123) buyurduğu *bilinmektedir.* Zira bu fiillerde esas olan «Gasb» ve «Emanet'e hıyanet'tir». *Müctehid imamlar:* «Emanete hıyanet eden kimsenin eli kesilmez» (124) hükmünde ittifak etmiş, icma hasıl olmuştur.

1284

● **MAL; KORUNMUŞ YERDEN (HIRZ'DAN) VE GİZLİCE ALINMALIDIR:** Sahibinin; muhafaza etmek lüzûmu hissetmeaığı, bir malın değerli olmayacağı malûmdur. Hanefi fûkahası: «Malın korunması iki noktada toplanabilir. **Birincisi: «Bizzat korunan yer»dir ki;** içinde eşya saklamak maksadıyla hazırlanıp, izinsiz girilmesi yasak olan *evler, dükkanlar, çadırlar,* kasalar ve sandıklar gibi. **İkincisi: «Başkası sebebiyle korunan yer»dir ki;** esasen eşya saklamak üzere hazırlanmamış ve izinsiz girilmesi yasak ol-

---

(120) Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 2 Sh: 179, 204, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 769 Had. NO: 2291 K. Ticaret: 64.

(121) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 151, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 70.

(122) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 118. Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 220.

(123) Sünen-i Darimi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 571 K. Hudud: 8, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 864 K. Hudud: 26 Had. NO: 2591, Sünen-i Ebû Davud-C: 4 Sh: 551-552 K. Hudud: 13.

(124) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ank: 1983 Sh: 78

mayıp, ancak içerisine konacak malların yanına muhafız (bekçi) bulunan mescidler, yollar ve sahralar gibi... Dolayısıyle «Bizzat korunan yer» lerden; gizlice alınan mallar sebebiyle «Had» tatbik edilir. Ancak sahibinin izniyle bizzat korunan yere giren kimse, hırsızlık yaparsa, had tatbik edilmez. Meselâ: Müsafirin hırsızlık yapması gibi!.. «Başkasının sebebiyle korunan yer»den; muhafız yokken çalınan mal, korunmuş mal hükmünde değildir. Ancak muhafız varken çalınırsa, hırsızlık teşekkül eder» (125) hükmünde müttefiktir.

1285

Kur'an-ı Kerim'de: «**Size göre gerek kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kızkardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden, gerek (başkalarına ait olup da) anahtarlarına malik (ve hazinedarı) bulunduğunuz (evler)den, yahud da sadık dostlarınızın evlerinden yemenizde bir günah yoktur**» (126) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle bir kimse; evlenemiyeceği (nikâhı kendisine haram olan) kan hısımlarından mal çalsa, eli kesilmez. Çünkü bunlar birbirlerinin evlerine izinsiz olarak girerler. Öyle ise; evleri birbirlerine nisbetle hırz (korunmuş, muhafazalı) değildir. Hırz (Korunmuş, muhafazalı) olmayınca; hırsızlık fiili, halis suç durumunda değildir. (127) Elbette akrabanın malını çalmanın «Haramlığı» bakidir. Ancak «Had» tatbik edilmez.

1286

Bir adam; hırsızlık niyetiyle bir başkasının evine girse, eşyaları toplasa, fakat dışarı çıkmadan yakalansa eli kesilmez. Çünkü suç bütün unsurlarıyla teşekkül etmiş değildir. (128) Ancak evin masuniyetini ihlâl ettiği için ta'zir cezası uygulanır.

---

(125) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 150-151, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 123-124, İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 8 Sh: 320-321, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 4 Sh: 240-241.**

(126) **En Nûr Sûresi: 61.**

(127) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 70-75, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 152, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 238-239, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C. 3 Sh: 205-206.**

(128) **İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 147.**

1287

● Soygunculuğu ve hırsızlığı maharet haline getiren ideolojik sistemlerin militanları: «— Efendim, bu devirde hırsızın eli kesilir mi?» iddiasını kitlelere yayma gayretindedirler. Hadd-i Sirkat (Hırsızlık cezası); kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Hırsızlığın mahiyetini ve hangi şartlarda nasıl amel edileceğini; bizzat Resûl-i Ekrem (SAV) izah buyurmuştur. Bir kimse: «Bu devirde hırsızın eli kesilmez» derse, Allahü Teala (cc) ve Resûlü'nü yalanlamış olur. Ayrıca «Hırsızlığı» müdafaa ettiği de unutulmamalıdır.

HIRSIZLIK CEZASI'NIN (HADD-İ SIRKAT'IN) KEYFIYETİ

1288

● Şer'i şerifle hükmeden hakim (Kadı); hırsızlık hadisesine şahidlik eden kimselere: «Hırsızlığın nasıl olduğunu, nereden yapıldığını ve çalınan malın miktarını» sorar!.. (129) Eğer «Hırsızlık» hadisesi; mükellefin kendi ikrarı ile ortaya çıkmışsa; ikrarından vazgeçmesi için kadı'nın telkinde bulunması mendubtur. Çünkü yanında mal bulunmadığı halde, hırsızlık yaptığını ikrar eden bir kimse Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzuruna getirildiğinde, Peygamberimiz Efendimiz (SAV) hırsızlık haddini defetmek için o şahsa hitaben: «— Senin hırsızlık yapacağını zannetmiyorum» buyurmuş, o zat ise: «— Hayır, hırsızlık yaptım ya Resûlallah» demiştir. Resûl-i Ekrem (SAV) iki veya üç defa «Senin hırsızlık yaptığını zannetmiyorum» diye buyurduğu halde, o da ısrarla, yaptığını beyan etmiştir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) elinin kesilmesini emretmiş ve «Hadd-i Sirkat» uygulanmıştır. (130)

1289

● Hırsızın elinin kesileceği vakit; malı çalınan davacı'nın hazır bulunması şart olduğu gibi, şahidlerin de hazır bulunmaları şarttır. Hatta şahidler kaybolsalar yahut ölseler, hırsızın eli kesilmez. Esasen şahidlerin hazır bulunmaları; hadd'lerde şarttır. Zira malı çalınan davacı «— Ben hata ettim, bu çaldığı mal onun alacağıydı veya ben emanet olarak bırakmıştım» diyebilir. Şahidler de; son anda «Yalancı şahitlik» yaptıklarını

---

(129) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 225, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 78.

(130) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 327, Hadis İçin; Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 542-544 Had. No: 4380 K. Hudûd: 3.

ikrar edebilirler. (131) Ancak malı çalınan davacı; **hadd-i sirkat'ın tatbiki** kesinleştikten sonra: «— Efendim; bu her ne kadar hırsızlık yapmışsa da, ben mal sahibi olarak afvediyorum» dese dahi, had düşmez. Çünkü Hadd'ler Allahü Teala (cc) hakkı olarak farz kılınmıştır. «Hadd-i Kazf» ve «Hadd-i Sirkat'ta»; zarara uğrayan kimsenin müracaat etmeme hakkı vardır. Esasen davacı olmadıkları süre içerisinde, afvetmeye ve bir mü'minin günahını setretmeye karar vermiş olurlar. Kadı huzurunda kat'ileştikten sonra; «Ulü'lemr» dahi hadd'in tatbikini kaldıramaz.

1290

Hırsızın sağ eli bilek mafsalından kesilir ve dağlanır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**(Hırsızın) Elini kesiniz ve onu dağlayınız**» (132) emrini vermiştir. Hadd-i Sirkat'ta asıl olan elin kesilmesidir, öldürme değildir. Dolayısıyle; mü'min ve kamil (Mütehassıs) bir tabibin, kanı durdurması gerekir. Eğer hırsızlık haddi; mükellefin ikrarı sebebiyle tatbik edilmişse, bütün masraflar «Beytü'lmal»den karşılanır. Eli kesilen hırsızın; çaldığı mal yanında ise, sahibine geri verilir. Ancak malı harcamışsa, ödemesi lâzım gelmez. (133) İkinci defa hırsızlık yapan kimsenin, sol ayağı kesilir. Üçüncü defa hırsızlık ederse, herhangi bir uzvu kesilmez. (134) Zira Hz. Ali (RA): «**Hırsızlık sebebiyle bir kimse'de; yemek yiyeceği ve istinca edeceği bir el ve yürüyeceği bir ayak bırakmama hususunda, Allahü Teala** (cc)'dan haya ederim» (135) buyurmuştur. Sahabe-i Kiram'dan herhangi bir itiraz olmadığı için, bu konuda icma hasıl olmuştur. Üçüncü defa hırsızlık yapan kimse; tevbe edinceye kadar ta'zîren hapsedilir.

HIRSIZLIĞIN TASNİFİ

1291

Şer'i hükümler itibariyle «Hırsızlık» ikiye ayrılır. Bunlar; 1) Küçük hırsızlık (Serikat-ı Suğra) 2) Büyük hırsızlık (Serikat-ı Kübra) Hanefi fûka-

---

(131) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 84-88, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 8 Sh: 326-328.

(132) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 247, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 82.

(133) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 166, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 130, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 210 (Not: Resûl-i Ekrem (SAV): «Hırsızın üzerine, onun sağ eli kesildikten sonra ödettirme (tazminat) yoktur» buyurmuştur)

(134) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 86-87, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 88.

(135) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-C: 2 Sh: 136.

hası: «Hırsızlığın zararı ya yalnız mal sahibine olur veya hem mal sahibine, hem de bütün müslümanlara olur. Birincisine serikat-ı Suğra (Küçük hırsızlık), ikincisine Serikat-ı Kübra (büyük hırsızlık) denir. Bunlar tarifte ve şartların çoğunda müşterektirler. Zira bunların her birinde muteber olan malı gizlice almaktır. Fakat serikat-ı suğradaki gizlilik; mal sahibinin veya onun muhafızının gözünden gizlice almaktır. Serikat-ı Kübra'daki gizlilik ise; mü'minlerin yollarını ve beldelerini muhafaza etmeyi taahhüd eden «Ulû'lemr'den» almaktır.» (136) hükmünde müttefiktir. Fukaha büyük hırsızlığı (Serikat-ı Kübra'yı) Kat'ı tarik (Yol Kesme) ve «Hıraba» başlığı altında, ayrıca ele almıştır.

YOL KESME'NİN (EŞKİYA'LIĞIN) CEZASI

1292

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Allah'a ve Resûlüne harb açanların, yeryüzünde (yol kesmek suretiyle) fesadçılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri ya asılmaları, yahud (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çaprazvari kesilmesi, yahud da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Ahirette ise, onlara (Başkaca) pek büyük bir azab vardır**» (137) hükmü beyan buyurulmuştur. Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim'de; Hz. Said b. Cübeyr ve Hz. Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre, bu ayet-i kerime «Ureniyye» kabilesinden irtidat ederek, yol kesenler hakkında nazil olmuştur: Şöyle ki; Ureniyye kabilesinden bir cemaat Medine'ye gelerek müslüman olur. Medine'nin havasına alışamadıkları için, verem hastalığına tutulurlar. Resûl-i Ekrem (SAV) bunlara «Zekât» develerinden bir kısmını yanlarına vererek, memleketlerine gitmelerini, develerin sütü ve sidiği ile tedavi olmalarını emreder. Ureniyye kabilesinden olan bu kimseler sıhhat bulduktan sonra irtidat ederek, çobanları öldürür ve develere el koyarlar. (138) Sahih olan rivayete göre, ayet-i kerime bu olay üzerine nazil olur. İslâm ûlemcsı; sebebin hususi olması, hükmün umumi olmasına mani değildir. Bu oyet-i kerime'nin hükmü bütün yol kesenlerle ilgilidir» (139) hükmünde ittifak etmiştir. Daha önce; «Mürted»lerin fıkhi durumları üzerinde durmuştuk. Malûm olduğu üzere «İrtidat» en büyük suçtur. (140)

---

(136) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 6 Sh: 317, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 78, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 210, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 118.

(137) El Maide Sûresi: 33.

(138) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 2 Sh: 49-50.

(139) Mecmuat'ut Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 275-277.

(140) Geniş bilgi için, bakınız: Madde: 226, 227, 228, 710.

1293

Resûl-i Ekrem (SAV)'in yol kesenlerle (Eşkiya) ilgili olarak: **«Yol kesen kimse mal alırsa eli kesilir, öldürürse, öldürülür, hem mal alır, hem öldürürse asılır»** (141) buyurduğu bilinmektedir.

1294

Yol kesicilik cinayetinin tahakkuku için bir takım şartlar vardır. Bunlar: 1) Bu cinayet; kuvvet ve kudret sahibi bir kimse tarafından silâhla veya bir çete tarafından yapılmalıdır. 2) Yol kesme; Darû'l İslâm'da olmalıdır. 3) Bu cinayet şehir'de gündüz yapılmış ise; silâhla yapılmış olmalıdır. 4) Yol kesici kimse ile, yolu kesilen şahıslar masûm olmalı ve aralarında akrabalık bulunmamalıdır. 5) Yol kesicilerin hepsi; akıllı, büluğa ermiş ve konuşan kimseler olmalıdırlar. 6) Yol kesicilerden her birine; aldıkları maldan halis on dirhem gümüş miktarı mal düşmelidir. (142)

1295

Yol kesiciye «Muharib» adı verilir. Çünkü Ulû'lemr'e **«Bey'at»le** veya «Zimmet Akdi» ile bağlanan ve bu sebeble; can, mal, akıl, nesil ve din emniyetine haiz olan kimselerin yollarını kesmekle savaş açmıştır. Bu savaş; ister siyasi sebeblerle, ister mal elde etmek niyetiyle olsun, durum değişmez!.. **Meşru olan Ulû'lemr'e savaş açmak; Allahü Teala (cc) ve Resûlüne savaş açmak hükmündedir. Çünkü Ulû'lemr; Allahü Teala** (cc)'nın ve Resûlû'nün beyan buyurduğu hükümleri uygulamakla memurdur.

1296

Silahlı olan bir kişi veya bir çete; yol kesmek niyetiyle davranır, mal almadan ve cana kıymadan (Adam öldürmeden) yakalanırlarsa, Şer'i şerifle hükmeden hakim (Kadı) *tevbe edinceye kadar* kendilerini hapseder. Bu mücerred tevbe değildir, Kendilerinde; salih kimselerin hallerinin zuhur etmesi, dikkate alınır. Bu hususta kadı yetkilidir. (143) Şayet yol kesiciler (Muharibler); hiçbir mal almadan bir kimseyi (İster müslüman, is-

(141) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 55.

(142) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 272-274, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1955 C: 3 Sh: 363.

(143) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 93, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 198, İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: Ty. C: 9 Sh: 195-196. İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 360.

ter zimmî) öldürürlerse, kendileri «Hadden» öldürülürler. Bu kısas değildir. Dolayısıyle veli'nin affetmesi veya diyete razı olması sözkonusu olamaz. Eğer yol kesiciler; hiç kimseyi öldürmemiş, ancak nisab miktarından fazla mala el koymuşlarsa, el ve ayakları çaprazlama kesilir. Yani sağ eli ile sol ayakları kesilir. (144) Ancak yol kesici'ler (Muharibler); hem mal almış, hem öldürmüşlerse «Ulû'lemr» muhayyerdir. İsterse; önce el ve ayaklarını çaprazlama keser, sonra kendilerini hadden öldürür. İsterse; yol kesici muharibleri, derhal idam ettirir. İsterse, kendilerini canlı olarak asar, karınlarını deşmek suretiyle ölüme terkeder. Ancak üç günden fazla asılı olarak bırakmaz. (145)

1297

● Şimdi «Yol kesici'ler» (Muharibler) yakalanmadan önce tevbe ederlerse, durum ne olur? sualine cevap arıyalım. Kur'an-ı Kerim'de: **«Şu kadar ki; siz kendileri üzerine kadir olmadan (kendilerini elə geçirmeden) evvel tevbe eden (yol kesici)ler, müstesnadır. Biliniz ki Allah şüphesiz çok yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir»** (146) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fükahası: «Yol kesme suçunu işlemiş, zorla mal alan veya adam öldüren bir kimse, Ulû'lemr yakalamadan önce tevbe ederse, şahsi haklar (kul hakları) hariç olmak üzere, diğer suçu affedilir. Yol kesen kimsenin tevbesi; bir daha işlememeye azmetmekle birlikte, eğer mal almışsa sahiblerine geri vermesi, mal almamışsa Kadı huzuruna gelerek, tevbe ettiğini beyan etmesiyle tahakkuk eder» (147) hükmünde müttefiktir. Nitekim Hz. Ali (RA) döneminde; Basra Valisi, «Yol kesen bir kimse iken, yakalanmadan tevbe eden Zeyd b. Haris'e nasıl bir ceza uygulanacağını» sorar. Hz. Ali (RA) cevabında: **«Haris yol kesen bir kimseydi. Tevbe etti ve vazgeçti. Onun hakkında hayırdan başka birşey düşünülemez»** (148) buyurdu. Dolayısıyle tevbe eden yol kesici; el koyduğu malları sahiblerine iade ederek, helâlleşmak durumundadır. Esasen irtidat, Ulû'lemr'e isyan (Bağy) ve hırsızlık suçlarında; yakalanmadan önce tevbe etmek ve şahsi hakları tazmin etmek suretiyle hadd cezalarından

---

(144) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 211, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 268-269, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 85.

(145) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 93, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 133, Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 212.

(146) El Maide Sûresi: 34.

(147) İmam-ı Kasani-El Bedaiû'ş Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 96, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 133, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh:

(148) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty. C: 9 Sh: 204, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 96.

kurtulmak mümkündür. Mürted; yakalanmadan önce kelime-i şehadet'i söylerse veya kadı huzurunda nadim olduğunu beyanla yeniden islâm'a döner ve tevbe ederse, öldürülmez. Ulû'lemr'e isyan eden Bağyi'ler; hata ettiklerini kabul eder ve Ulû'lemr'e itaat ederlerse, isyan sırasında öldürdükleri insanlara mukabil kısas edilmeyecekleri gibi, telef ettikleri malları da tazmin etmezler. (149) Ancak Hadd-i Zina, Hadd-i Kazf ve Hadd-i Şürb (Şarab ve diğer sarhoşluk veren içkileri kullanma) gibi cezalarda, tevbe «hadd cezasını» düşürmez.

TA'ZIR CEZASI'NIN TARİFİ VE MAHİYETİ

1298

Önce «Ta'zir» kelimesi üzerinde duralım. Lugat manası; mutlak olarak edeblendirmek (Te'dib etmek), menetmek ve azarlamaktır. (150) Şer'i ıstılâh'ta **«Miktar bakımından hadd'den az olan te'dib şekline «Ta'zir» denir»** tarifi esas alınmıştır. (151) Had cezası ile Ta'zir arasındaki farklar şunlardır: 1) Had cezalarının miktarı muayyendir, takdir olunmuştur. Artırma veya eksiltme sözkonusu olamaz. Ta'zir ise; takdiri ve tatbiki Ulû'lemr'e ve onun naiblerinin reylerine (ictihad'larına) bırakılmıştır. 2) Hadd cezaları, şüphe halinde düşer. Ta'zır cezaları ise; kuvvetli şüphe halinde vacib olur. 3) Had cezaları; çocuklara tatbik edilmez. Zira çocuğun kasdı; hata hükmündedir. Ta'zir ise; temyiz çağını geçmiş (iyiyi-kötüyü ayırt edebilen) çocuk için meşrudur. Mütechhirûn âlemadan bazıları; şu farkları da ziyade etmişlerdir. 4) Ta'zir cezası; Ulû'lemr ve onun naibleri tarafından tatbik edilebileceği gibi, *koca, karısı hakkında, efendi kölesi hakkında ve her müslüman bil-fiil yapıldığını gördüğü bir fenalıktan dolayı* üsûlü dairesinde ta'zir yapabilir. Had ise; yalnız Ûlû'lemr ve onun naibleri tarafından icra olunur. 5) Kul haklarıyla ilgili ta'zir hakkında ikrar'dan dönme sahih değildir. Halis had'lerde ise, ikrar'dan rücû sahihtir. 6) Had cezalarında; şahidler tezkiyeye *havale edildikleri* takdirde, aleyhine şahidlik yapılan kimse hapsedilir. Ta'zirde ise; şahidler tezkiyeye *havale edildiklerinde*, itham altında olan kimse hapsedilmez. Zira hapis cezası, zaten ta'zir hükmündedir. 7) Had cezalarında, şefaat ve afv caiz değildir. Ulû'lemr veya onun naibleri şefaat sebebiyle, hadd cezası-

---

(149) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 127-128.

(150) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 211, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 74.

(151) Seyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 167. Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 63, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 75.

nı icra etmekten vazgeçemezler. Ta'zir cezasında ise, şefaat ve afv muteberdir. 8) Had cezaları; kendilerine mahsus mürûr-u zaman sebebiyle düşer. Ta'zir cezalarında mürûr-u zaman yoktur. (152)

1299

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim had olmayanı (Ta'ziri), had derecesine ulaştırırsa, o kimse (İslâm'ın koyduğu ölçüyü) aşanlardandır»** (153) buyurduğu bilinmektedir. Ta'zir cezasını gerektiren suçları, genel olarak iki bölümde izah edebiliriz. (154) **Birincisi; hakkında şer'i şerifte ceza bulunduğu halde, suçun unsurlarının tam gerçekleşmemesi sebebiyle «Had» uygulanamayan fiiller.** Meselâ: «Bir erkekle, bir kadının gayr-i meşru bir şekilde yakalanması» durumunu ele alalım. «Hadd-i Zina'nın» tatbiki için, adil şahid gereklidir. Kendilerinin ikrarı olmadığı süre içerisinde, üç şahid'le dahi tatbik edilemez. Ancak kadı; gayr-i meşru bir şekilde bulundukları için «Ta'zir» edebilir. **İkincisi; Kat'i nass'larla haram olduğu beyan edilmekle birlikte, hakkında ceza konulmamış fiiller!..** Meselâ; Allahü Teala (cc) «Faizi» haram kılmıştır. Fakat faizcilere uygulanacak ceza, hadd olarak beyan buyurulmamıştır. «Ulü'lemr» veya Naibi, faizcilere «Ta'zir» cezasını tatbik eder. Eğer Ta'zir; dövmekle icra edilecekse en azı üç değnektir. Zira daha azında menetme sözkonusu değildir. Imam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) indinde ta'zir dayağının en çoğu, otuz dokuz değnektir. Imam-ı Ebû Yusuf (rh.a); «Insan için esil olan hürriyettir» hükmünü esas alarak; ta'zirin en çoğu yetmiş beş değnektir buyurmuştur. Hz. Ali (ra)'den de; yetmiş beş değnek hususunda bir rivayet mevcuttur. Ancak rivayetin kat'iyyeti isbat olunamamıştır. (155)

1300

● Dürri'l Muhtar'da: «Mecmaû'l Feteva'da zikredilmiştir ki; haddi gerektirmeyen şeylerde misliyle cezalandırma caizdir. Bu hususta Cenab-ı Hak (cc) tarafından: **«Kim kendisine (yapılan) zulmün ardından herhalde hakkını alırsa, artık bunlar aleyhinde (Mes'ûliyete) bir yol yoktur.»** (Eş Şuara: 41) ayet-i kerimesiyle izin ve ruhsat verilmiştir. Ama Allahü Teala

---

(152) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 3 Sh: 280, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 167.

(153) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 214.

(154) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 64.

(155) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 117, Ayrıca Şeyh Abdülganî El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 180, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 75, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 215-216, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 281.

(cc)'nın: «**Kim afveder, barışı sağlarsa mükafatı Allah'a aittir**» *kavl-i kerimine* nazaran, afvetmek efdaldir. Ta'zir edilmesi lâzım olan kimse, ziyade te'dibe muhtaç olursa, dövme ile beraber hapsedilmesi sahih ve caizdir. Hapis suretiyle ta'zir cezası; suçluyu resmi hapishanelerden birine koymak suretiyle yapılabileceği gibi, kendi hanesinde tevkif edip dışarı çıkmaktan men etmek suretiyle de olabilir. Nehir. Had'ler içinde en şiddetli dayak, ta'zir dayağıdır. Çünkü ta'zir adet cihetinden hafiftir, fakat vasıf cihetinden hafif değildir.» (156) hükmü kayıtlıdır.

1301

● Yeryüzünü fesada veren veya fesadı başka türlü izale edilemeyen kimselerin öldürülmeleri caiz midir? sualine cevab arıyalım. Hanefi fükahası; «yeryüzünü fesada veren veya fesadlarını başka türlü gidermek mümkün olmayan kimselerin ta'ziren öldürülmeleri caizdir.» hükmünde müttefiktir. Meselâ; luti'liği (Livata) alışkanlık haline getiren bir kimse öldürülür. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a)'ye göre: «Luti'lik; zina hükmünde değildir. Çünkü luti'likte «Nesil Emniyetini» tahrib sözkonusu olamaz. Ayrıca Sahabe-i Kiram «Lûti'lere» verilecek ceza hususunda, ittifak edememiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Lut kavminin yaptığını yapanı yakalarsanız, faili de, mef'ûlü de öldürün**» hadisi şerifi lutiliği «Helâl» itikad edeni öldürün *manasınadır.* Dolayısıyle lûti'nin öldürülmesi, «Ta'zir» cezasıdır» (157) hükmünü beyan etmektedir. *İmameyn'e* göre; livata fiilini alışkanlık haline getiren kimse «Hadden» öldürülür. (158) Ancak bir kimsenin ta'ziren öldürülmesine; «Ulû'lemr» veya onun tayin ettiği kadı, karar verebilir. Meselâ; Şarab içen kimseye «Hadd-i Şürb» vurulur. Ancak şarab veya esrar ticareti yapan; bütün ta'zir cezalarına rağmen, bu işten vazgeçmeyen kimse öldürülür. Çünkü fesadın, ölümden başka bir yolla izale etme imkanı kalmamıştır. *Şafii fukahası;* «Ta'ziren» öldürmenin caiz olamıyacağına kaildir.

---

(156) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 8 Sh: 289. (Not: İslâm fıkhında «Hapis» cezası; zaman ile sınırlı *değildir. Tevbe etmek ve yaptığı* fiilden nadim olmak; serbest bırakılmayı beraberinde getirir.)**

(157) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 102, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 191-192, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 8 Sh: 209-213.**

(158) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1310 C: 4 Sh: 156-157. (Not: İmam-ı Azam'a göre, livata'da haddin olmaması hafif olduğu için değil, aksine çok büyük bir günah olduğu içindir. Çünkü bir kavle göre «Had» günahları temizleyicidir. Livata ise, temizlenmiyecek derecede büyük bir günahtır)**

1302

● *Resûl-i Ekrem (SAV)'in:* ***«İyi huylu, şahsiyet sahibi kimselerin, hudud cezaları hariç, ufak-tefek kusurlarını affediniz»*** (159) *buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla «Ta'zir» cezasında; takdir hakkı «Ulû'lemr'e» ve «Kadı'ya» bırakılmıştır. Suç işleyen kimsenin durumu dikkate alınır.* (160)

1303

● *Herhangi bir haramı irtikap ettiği için «Ta'zir» cezasına çarptırılan kimse, cezanın icrası sırasında ölürse, kanı hederdir. Herhangi bir şekilde diyet ödenmez. Zira Ulû'lemr veya kadı; görevini ifa etmiştir.* (161) *Ancak koca, karısını, muallim, öğrencisini «Ta'zir»le edeblendirmek isterken, ölüm vakıası ortaya çıkarsa «Diyet'ini» vermeleri vacip olur. Zira onların ta'ziri hafif tutma mecburiyetleri vardır.* (162)

MEŞRU MÜDAFA

1304

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: ***«Kim malını koruma uğrunda öldürülürse şehiddir. Kim Allah'ın dinine yardım ve onu muhafaza uğrunda öldürülürse şehiddir. Kim canını (Nefsini) müdafaa uğrunda öldürülürse şehiddir ve kim ehlini koruma uğrunda öldürülürse şehiddir»*** (163) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fükahası: «Cana, mala, dine, ırz ve namusa yapılan haksız tecavüzlere karşı, meşru müdafaanın caiz olduğu hususunda» ittifak etmiştir. (164) Ancak meşru müdafaa için şu şartların bulunması esastır. A) Haksız bir tecavüz bulunmalı ve bu tecavüzü başka yollarla (Ulû'lemr'e, Muhtesibe, Kadı'ya vs şikayetle) defetme imkanı bulunmamalıdır. B) Meşru müdafaa, tecavüzün sınırını aşmamalıdır. C) Meşru müdafaa anında, haksız tecavüz devam ediyor olmalıdır. Nitekim Resûl-i Ek-

---

(159) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 540 K.Hudud: 4 Had. NO: 4375.

(160) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 71, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 64.

(161) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 117-118, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 305, İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 5 Sh: 52 (Not: İmam-ı Şafii (rh.a) «ta'zir cezası infaz edilirken ölen kimsenin «Diyet'inin» Beytülmal'den ödenmesinin vacip olduğuna» kaildir. Zira ta'zirden kasd; öldürmek değil, te'dib etmektir. «Hanefi fükuhası ise; «Ulû'lemr veya Kadı»; şer'i şerifin kendisi üzerine vacip kıldığı bir görevi ifa etmiştir. Dolayısıyla şer'i bir cezanın infazı sırasında meydana gelen ölüm, ecel'le ölüm gibidir» hükmünde müttefiktir)

rem (SAV) kavga sırasında meydana gelen bir olayda «Diyet'e» hükmetmemiştir. Şöyle ki; Kavga anında birisi, diğerinin elini ısırmıştır. Eli ısırılan şahıs; elini kurtarabilmek için kuvvetle çekerken, ısıranın iki ön dişi kırılmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV) bu olayda kısas'a, hükmetmemiştir. (165) Zira meşru müdafaa sözkonusudur.

1305

Şurası muhakkaktır ki; insanın can emniyeti herşeyin üzerindedir. Nefse karşı haksız bir tecavüz sözkonusu olduğunda, meşru müdafaa vacip olur. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Müslümanlar üzerine kılıç çeken kimse, kendi kanını helâl kılmış olur»** (166) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle silâh çekerek bir müslümanı öldürmek isteyen kimse, haksız tecavüz peşindedir. Müslümanın kendisine silâh çekeni; başka bir yolla durdurma imkanına sahip değilse, öldürmesi vacip olur. Kendisine ne kısas, ne de diyet gerekmez. (167) Aynı şekilde; Bir mü'min kadın silâh zoruyla kaçırılır ve ırzına geçilmek istenirse, mütecavizi öldürebilir. Şer'an mes'ûl değildir. (168) Dikkat edilecek husus; haksız tecavüzün başka bir yolla giderilme imkanının olmamasıdır.

CİNAYET NEDİR?

1306

Cinayet kelimesi; ağaçtan meyvayı düşürmek manasınadır. İslâmi ıstılâh'ta: «Gerek nefse tealluk etsin, gerek maia tealluk etsin, Allahü Teala (cc)'nın haram kıldığı bir fiili irtikap etmeye «Cinayet» denilmiştir. (169)

---

(162) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 216-217.

(163) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 28-30 K.Diyet: 22.

(164) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 24 Sh: 37, Ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuâ'l Enhur (Serhû Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tab. Ofset Beyrut: ty. D. İhya Yay. C: 2 Sh: 623-624.

(165) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 41, Ayrıca Sahih-i Müslim-C: 3 Sh: 1301 K.Kasame: 4, Sünen-i Ebû Davud-C: 4 Sh: 708-710 K.Diyet: 24.

(166) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 92, Ayrıca Sünen-i Nesai-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 117 K.Tahrim: 26.

(167) İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 8 Sh: 344, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 92.

(168) Şeyhülislâm Ali b. Muhammed-El Feteva-İst: 1324 C: 2 Sh: 291.

(169) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 140, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 3 Sh: 27-28, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400

Fukâha'nın «Cinayet» kavramını daha ziyade insanın hayatına ve uzuvlarına karşı işlenmesi «Haram» kılınan fiilleri izah için kullandığı bilinmektedir. (170) Şurası muhakkaktır ki; «Cirayet'ler» daha ziyade ferdi ızdırar halinde bırakmaktadır. İslâm toplumunu, ferd vasıtasıyla ilgilendirmektedir. Bu suçlarda «Kul hukuku» daha ağırlıktadır. Cinayet'e muhatab olan ferd ve ailesi verilecek cezada söz sahibidir. Hududlarda şefaat ve afv sözkonusu olmadığı halde; gerek öldürmede, gerek yaralama'da, zarara uğrayan ferdin veya ailesinin afvetmesi mümkündür. (171) Ancak «Ulû'lemr'in veya Kadı'nın»; ne şefaat, ne de afv yetkisi, sözkonusu değildir. Ancak sulh olmalarını veya zarara uğrayan tarafın afvetmesini istirham edebilir. Fakat kat'iyyen bu konuda emir veremez, yetki kullanamaz.

1307

● Allahü Teala (cc)'nın «Haram» kıldığını irtikap etmek ve farz kıldığını ihmal etmek de; birer «Cinayet» hükmündedir. Meselâ; insanın kendini öldürmesi veya kasden bir uzvunu koparması «Haram»dır. İntihar eden kimse; Allahü Teala (cc)'nın tekliflerine karşı ayaklanmış ve imtihan'dan kaçmıştır. Tevbe imkanı bulamadan ölmüşse, kendisini büyük bir azab beklemektedir. Fukaha; «İntihar eden kimsenin cenaze namazı kılınır mı, kılınmaz mı?» suali çerçevesinde farklı sonuçlara varmıştır. Fakat intihar etmenin, büyük günah olduğu hususunda ittifak vardır. Ferdin; kendi nefsine karşı işlediği cinayet'ler, (Nehyedileni (Haramı) irtikap, emredileni yapmamak) konumuzun dışındadır.

1308

● Fukaha'nın cinayet kavramını ele alışı dikkatle incelenirse; iki hadise ile karşı karşıya geliriz. Birincisi; masum olan bir kimsenin, haksız

---

C: 6 Sh: 2. (Not: Esasen «Hesaba çekilmeyi gerektiren her türlü suça «Cinayet» denilmiştir. Öldürme, uzvun koparılması veya ta'tili (İş göremez duruma getirilmesi) Can'a karşı işlenen cürümdür. Zina etmek, zina iftirasında ve gayr-ı meşru ilişkilerde bulunmak «Irz ve namusa» karşı işlenen «cinayet'tir»; yol kesmek, soygun, hırsızlık, gasb ve siyasi sebeble mülkiyeti tahdid «Mala» karşı işlenen cinayettir.»

(170) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 27 Sh: 84. Ayrıca İbn-i Hümam-Fethu'l Kadir-Beyrut: 1318 D. Sadr Mtb. C: 8 Sh: 244, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi serhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 88.

(171) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 246, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 26 Sh: 59 (Not: Kısası taleb etmek; öldürülen kimsenin gerek neseb noktasından, gerek sebeb (Hısımlık, akrabalık) noktasından mirasçısı (Asabesi) olan kimselerin hakkıdır. Bu hak, Kat'i nass'larla tanınmıştır. Şefaat ve afv yetkisi de; kısası taleb etme hakkı olan herkese aittir.)

(172) Ömer Nasuhi Bilmen-A.g.e. C: 3 Sh: 28.

yere öldürülmesidir ki, buna «Cinayet fi'n-nefs» denir. İkincisi; masum bir kimsenin vücûdundan uzvunun koparılması, ta'tili (işlemez hale getirilmesi) veya yaralanmasıdır ki, buna «Cinayet madûnen'nefs» denir. Yani öldürmeden daha aşağı olan cinayet. (172) Kasden işlenen her cinayet, haramdır.

ÖLDÜRME ÇEŞİTLERİ

1309

Ruhun çıkmasında müessir olan fiile «Oldürme» denir. (173) Müessir fiilin tek tek sayılması mümkün olmadığı için, faiiin (Oldüren'in) durumu esas alınır. Imam-ı Azam Ebû Hanîfe (rh.a)'ye göre öldürme çeşitleri şunlardır: A) Kasden öldürme B) Kasıd benzeriyle öldürme C) Hataen (istemeyerek) öldürme. (174) Müteahhirûn ûlema'nın öldürme çeşitlerini beyanı farklıdır. Şöyle ki; A) Kasden öldürme B) Kasıd benzeriyle öldürme C) Hataen öldürme D) Hata yerine sayılan öldürme E) Tesebbüben (Bir sebeble) öldürme. (175)

1310

Şurası muhakkaktır ki, mükellefin kasdını kat'i olarak bilmek mümkün değildir. Zira «Kasıd»; kalbe ait bir vakıadır. Hanefî fûkahası: «Kasden öldürme, uzuvları dağıtmak hususunda silâh veya silâh benzeri aletle tahakkuk eder» (176) tarifini esas alarak; kasden öldürmeden neyin kasdedildiğine açıklık getirmiştir. Öldürme aleti ekseriya keskin olur. Dolayısıyle demir ve ona benziyen madenlerden, kamuş kabuğu, ateş, çam, ağaç ve taştan yapılmış öldürme aletleri, kasdın varlığına delâlet eder.

1311

Kur'an-ı Kerim'de: **«Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebedi kalıcı olmak üzere, cehennemdir. Allah ona (Kasden öldürene) gazab etmiştir, ona lanet etmiştir ve ona çok büyük bir azab hazırlamış-**

---

(173) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 148, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürer'in Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 88.

(174) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 26 Sh: 59, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 88.

(175) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 186 Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 141, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 244-245.

(176) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 234-235, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 88-89.

tır» (177) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Allahü Teala (cc) indinde, dünyanın yok edilmesi, bir mü'mini öldürmekten daha ehven (hafif)dir**» (178) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle meşru (Şer'i) bir sebeb olmadan, herhangi bir kimseyi öldürmek, büyük günahlardandır.

1312

● Hataen veya bir sebeble (tesebbüben) öldüren kimse de; titizlik göstermediği ve gerekli tedbiri almadığı için günahkardır. (179)

1313

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Bundan dolayıdır ki, İsrailoğullarına şu hakikati hükmettik: Kim bir canı, bir can mukabilinde (Kısas) veyâ yeryüzünde bir fesad çıkarmaktan dolayı olmayarak, öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur. Andolsun ki peygamberimiz onlara beyyineler (apaçık ayetler, deliller, mucizeler) getirmişti. Sonra hakikaten yine içlerinden bir çoğudur ki, bunların arkasından, (Hala) yeryüzünde (Fesad ve cinayet hususunda) muhakkak haddi aşanlardır**» (180) hükmü beyan buyurulmuştur. Esasen haksız yere (Meşru bir sebeb olmadan) bir kimseyi öldürebilen katil; aynı gerekçeyle, bütün insanları öldürebilir. Nitekim günümüzde Tağuti güçler; hiçbir gerekçe göstermeden binlerce insanı katletmektedirler. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; haksız yere öldürülen her insanın günahından, Hz. Adem (AS)'in oğlu Kabil'e bir pay ayrıldığını beyan buyurduğu bilinmektedir. (181) Kitap ve sünnet'le sabittir ki; ilk insan'dan, günümüze kadar, meşru bir sebeb olmadan insan öldürmek haram kılınmıştır. Bu haram kıyamete kadar sürecektir. Çünkü; meşru bir sebeb olmadıkça, insanın kanını dökmek haramdır. (182)

---

(177) En Nisâ Sûresi: 93.

(178) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enhur fi mülteka el Ebhur (Şerhü Damad) İst: 1316 Bek. Ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 615.

(179) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 90.

(180) El Maide Sûresi: 32.

(181) Abdü'l Latîfü'z Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank: 1975 (3 Bsm) C: 9 Sh: 88 Had. NO: 1371, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 42 K. Ilm: 14 Had. NO: 2673.

(182) İmam-ı Serahsi-Şerhü's Siyeri'l Kebir-Kahire: 1971 C: 1 Sh: 333.

KISAS'TA UMUMİ BİR HAYAT VARDIR

1314

Bir insanı kasden öldürmek; bütün insanların «Can emniyetini» hiçe saymak demektir. İslâm dini; meşru (Şer'i) bir sebeb olmadan insanın kanının dökülmesini haram kıldığı gibi; bu fiili işleyenlere de, ne gibi ceza tatbik edileceğini beyan etmiştir. Kur'an-ı Kerîm'de: «**Ey iman edenler!.. Maktüller (Öldürülenler) hakkında size kısas (Misilleme) farz kılındı. Hür, hür ile, köle, köle ile, dişi, dişi ile!. Fakat kimin (Hangi katilin) lehinde, maktulün (Öldürülenin) kardeşi (Velisi) tarafından cüz'i birşey afvolunursa (Hemen kısas düşer). Artık örfe uymak (Şer'i şerifin ve akl-ı selimin müstahsen bulduğunu yapmak, borcu) ona, (Maktulün velisine) güzellikle ödemek lazımdır. Bu Rabbinizden bir hafifletme ve esirgemedir. O halde kim bu (afv ve edâ'dan) sonra, (Katile veya taraflarına muhasemede ve) tecavüzde bulunursa, onun için pek acıklı bir azab vardır. Ey Sâlim akıl sahibleri, kısasta sizin için (umumi) bir hayat vardır. Ta ki,** adam öldürmekten **sakınasınız**» (183) hükmü beyan buyurulmuştur.

1315

Şimdi «Kısas» kavramı üzerinde *duralım. Kısas; yapılan fiilin, misli*nin (Aynısının) icra edilmesidir. (184) Kısas'ta; bedeliyet mahiyeti mevcuddur. Bu sebeble; kasden adam öldürmede kısas, birinci öldürmenin misli, ikinci öldürmedir. Yani maktûle (Öldürülene) mukabil, öldüren (Katil) öldürülür. Kasden yaralamada kısas; ya birinci uzvun misli, ikinci uzvun kesilmesi; yahud da, birinci yaralamanın misli, ikinci yaralama demektir. (185) Misli olmayan şeylerde «Kısas» yapılamaz. Meselâ; bir kimse sopa ile birisine vurup, akli melekelerini giderse, o kimseye aynısı tatbik edilemez. Bu durumda «Kısas» yerine; «Diyet» gündeme girer. Molla Hüsrev: «Allahü Teala (cc)'nın «**Kısas'ta sizin için (Umumi) bir hayat vardır**» ayet-i kerimesi, kasden adam öldürmede «Kısas» *cezasının tatbiki*ne delâlet eder. Zirâ tefsir ve meani kitaplarında zikredildiği gibi ayetin manası: Bir kimse, öldürdüğü takdirde, kendisinin de «Kısas» yoluyla öl-

---

(183) El Bakara Sûresi: 178-179.

(184) İmam-ı Kasani-El Bedaîü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 241, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 60.

(185) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 165, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 148, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 270-271, Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuaü'l Enhur fi mülteka El Ebhur-İst: 1316 Mtb. Amire Tb. Ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 624.

dürüleceğini tefekkür ederse, ister-istemez ödürmekten kendisini menededer. Şayed öldürmezse, kendisi de öldürülmez. Bu durumda her ikisi de hayatta kalırlar. Bunun «Kasden» öldürmeye mahsus olduğu açıktır. Çünkü hataen öldüren kimse, öldürülmez, diyet ile kurtulur» (186) hükmünü beyan etmektedir.

1316

Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah'ın haram kıldığı cana, haklı bir sebeb olmadıkça kıymayın. Kim mazlûm olarak öldürülürse, biz onun (Öldürülenin) velisine, bir selâhiyet vermişizdir. O da (Öldürülenin velisi de) öldürmekte israf etmesin. Çünkü o cidden (ve zaten) yardıma mazhar edilmiştir»** (187) hükmü beyan buyurulmuştur. Şimdi öldürmede haklı sebebler nelerdir? sualine cevap arıyalım. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Bütün ilâhları reddedib, yalnız Allahü Teala (cc)'ya iman eden ve benim Allah'ın Resûlü olduğumu tasdik eden bir kimsenin kanı, ancak üç şeyden biri ile helâl olur. (Bunlar) 1) Zina eden seyyib 2) Can'a karşılık can (Kısas) 3) Dinini terkedib, cemaatten ayrılan»** (188) buyurmuştur. Haklı yere öldürülme (Meşru sebeble) durumunda, öldürülenin velisi hiçbir talebte bulunamaz. Ancak şer'i hududlar dikkate alınmadan; herhangi bir kimse öldürülürse, öldürülenin Veli'si (Asabesi) selâhiyet sahibidir. Şimdi «Kısas» cezasının tatbiki için; hangi şartların bulunması gerektiği üzerinde duralım.

KISAS'IN VACIB OLMASI İÇIN GEREKLI ŞARTLAR

1317

● **KAATİL BÜLÛĞA ERMİŞ VE AKILLI OLMALIDIR:** Sabi'nin veya Deli'nin; «Ehliyet» arızası sözkonusudur. Kısas ise; bir cezadır ve ancak «Cinayet» sebebiyle tatbik edilir. Çocuğun ve deli'nin kasdı, «Hata» hükmündedir. Bu sebeple; çocuk veya deli, bir kımseyi öldürürse, kısas tatbik edilmez. (189) Akilesi; öldürülen kimsenin velisine «Diyet» verir. (190) Çünkü hataen öldürme sözkonusudur.

---

(186) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 89.

(187) El İsra Sûresi: 33.

(188) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. K. Diyet: 6 C: 8 Sh: 33.

(189) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 86-87, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 89.

(190) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 234-235.

1318

MAKTÛL'ÜN HAYATI MUTLAK OLARAK DOKUNULMAZ (YANI KANI MASUM) OLMALIDIR: Müslümanlar «Ulû'lemr'e» bey'at etmekle, gayr-i müslimler de «Zimmet Akdi» imzalamak suretiyle «Can emniyetlerine» haiz olurlar. Dolayısıyle ister Bey'at'la, ister «Zimmet Akdi» sebebiyle olsun; insanın kanı masûm olur. Bir müslüman kasden ve teammüden bir gayr-i müslim'i «Zimmi'yi» öldürürse, «Kısas» tatbik edilir. (191) Zira Resûl-i Ekrem (SAV) «Zimmet» ehlinden bir gayr-i müslimi öldüren kimseye «Kısas» cezasını tatbik etmiş ve şöyle buyurmuştur: **«— Elbette ben, benim zimmetim altında bulunanların hakkını almaya en lâyıkım»** (192) Hz. Ali (RA)'nin **«Zimmet ehlinin (Gayr-i Müslimlerin) cizye vermeleri, malları bizim mallarımız gibi, kanları bizim kanlarımız gibi olması içindir»** (193) buyurduğu bilinmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kafire karşılık mü'min öldürülmez»** hadîs-i şerifi, Zimmet akdi imzalamayan, harbi'lerle ilgilidir. Dolayısıyle bir müslüman; mü'stemen (Eman'lı) bir harbi'yi öldürürse, kısas edilmez. (194) Çünkü müstemen (Eman'lı) dahi olsa, harbi'nin kanı ebeden masûm değildir, geçicidir.

1319

KAATİL, KASDEN VE SİLAHLA ÖLDÜRMÜŞ OLMALIDIR: Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Her şey için hata vardır. Ancak kılıç hariçtir»** (195) buyurduğu bilinmektedir. Burada kılıç; öldürme aleti ve silâh manasına kullanılmıştır. (196) Hanefi fûkahası; keskin ve delici bir aletle öldürmeyi, «Kasden» öldürme olarak vasıflandırmıştır.

1320

MAKTUL (ÖLDÜRÜLEN) MÜTECAVİZ OLMAMALIDIR: Meşrû müdafaa halinde iken, bir kimseyi öldürene kısas uygulanmaz. Çünkü tecavüzü başka türlü menetme imkanı bulamamış olabilir. (197)

---

(191) **İmam-ı Merginanî-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 160.**

(192) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 K. Diyet: 22 C: 8 Sh: 42-44.**

(193) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 91.**

(194) **İbn-i Hümam-Fethûl Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 257-258, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fî şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 144, İmam-ı Merginanî-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 160.**

(195) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 122. Ayrıca İmam Ahmed B. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 272.**

(196) **İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 26 Sh: 122.**

(197) **İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 8 Sh: 344, Ayrıca İmam-ı Merginanî-A.g.e. C: 4 Sh: 164, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fî şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 92. İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 268-269.**

1321

CİNAYET DARÛ'L İSLÂM'DA İŞLENMELİDİR: Ulû'lemr'e karşı isyan edenlerin ele geçirdikleri beldelerde, herhangi bir isyancıyı (Bağiyi) öldüren kimseye kısas cezası uygulanmaz. Zira meşrû olan «Ulû'lemr'e» karşı isyan edenler, savaş haline geçmişlerdir. İsyancıların kanı masum değildir. (198) Darû'l Harp'te ikamet eden bir müslümanı öldürene de, «Kısas» cezası uygulanmaz. (199) Ancak «Diyet» sözkonusu olur. Çünkü Darû'l Harp'te ikamet eden mü'minin; kanı masûm değildir, şer'i şerifçe korunmamıştır. Ayrıca maktûl (Öldürülen) izinle veya ticaret maksadıyla Darû'l Harb'e gitse; orada onu bir müslüman öldürmüş olsa dahi, kaatile kısas uygulanmaz. (200) Dolayısıyle Cinayet'in «Darû'l İslâm»da işlenmiş olması, her türlü şüpheyi ortadan kaldırır. Darû'l Harp'te ise; «Can emniyeti» sözkonusu değildir. Fakat şurası unutulmamalıdır ki; adam öldürme nerede olursa olsun, meşru bir sebeb olmadığı müddetçe haramdır. Ancak «Kısas» cezasının tatbik edilip-edilmemesi, «Dar»ın mahiyetiyle ilgili bir hadisedir.

1322

MAKTUL (ÖLDÜRÜLEN), KAATİL'İN CÜZÜ OLMAMALIDIR: Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Baba, çocuğu karşılığında kısas olunmaz»** (201) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyla; baba, çocuğunu, dede, torununu öldürdüğü için kısas olunmaz. (202) Ancak çocuk babasını, torun dedesini öldürürse, **«Kısas»** tatbik edilir. Zira bu öldürmede, **«Mirasa»** konma arzusu mevcuddur. Ayrıca çocuk babasına, torun dedesine ihanetle davranabilir. Fakat gerek baba, gerek dede; fıtri olarak himaye etme ve evladını sevme durumundadır.

1323

MAKTÛL'ÜN (ÖLDÜRÜLENİN) VELİSİ MALÛM OLMALI VE KISAS TALEBİNDE BULUNMALIDIR: Kur'an-ı Kerim'de: **«Kim mazlûm olarak öldürülürse, biz onun (öldürülenin) velisine bir selâhiyet vermişizdir. O da**

---

(198) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 236.

(199) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 363.

(200) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 237-240.

(201) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 161, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 259, Sünen-i Darimi-İst: 1401 Çağrı Yay. K. Diyet: 6 C: 1 Sh: 586, İmam Ahmed b. Hanbel-A.g.e. C: 1 Sh: 49, Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 K.Diyet: 22 C: 2 Sh: 888 Had. NO: 2661, Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 K.Diyet: 9 C: 4 Sh: 18 Had. NO: 1400.

(202) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 235, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 144, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 161, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 91, İbni Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 259.

(öldürülenin velisi de) öldürmekte **israf etmesin. Çünkü o cidden (ve zaten) yardıma mazhar edilmiştir»** (203) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle «Kısas'ı» taleb hakkı, maktulün velisine aittir. Öldürülen kimselerin asabesi (Miras'ta hak sahibi olanlar) «Kısas» talebinde bulunmazsa veya bir kısmı bulunur, bir kısmı afvetmeye veya sulha razı olursa «Kısas» düşer. (204) Çünkü «Kısas»; cüzlere ayrılmayı kabul etmez, İkrah'la bile olsa, «Kısas»ta afv muteberdir. (205) Maktulün velisi; afvetmeye yetkili olduğu gibi, belirli bir mal karşılığı «Sulh» yapmaya da yetkilidir. Hz. Enes b. Malik (RA)'den rivayet edildiğine göre; Resûl-i Ekrem (SAV)'e «Kısas»la ilgili herhangi bir mesele arzolunduğu zaman, maktulün velilerine devamlı olarak afvetmelerini tavsiye buyurmuştur. (206) Dolayısıyle «Ulû'lemr»; öldürülenin veli'lerine afvetmeleri veya sulh yapmalarını tavsiye eder. Ancak kat'iyyen bu konuda; selâhiyet sahibi değildir. Zira selâhiyet; kat'i nass'la; maktülün (öldürülenin) velilerine aittir. Esasen zarara uğrayanlar da, onlardır.

KISAS'IN KEYFİYETİ (KISAS NASIL TATBİK EDİLİR)

1324

Şurası muhakkaktır ki; İslâm dini «İşkence'yi» haram kılmıştır. Nitekim savaş meydanında dahi; el, ayak, burun, kulak keserek veya göz oyarak cezalandırma yasaklanmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İnsanların öldürmede; en merhametli olanları, mü'minlerdir»** (207) buyurduğu bilinmektedir. Savaş anında dahi; kin ve garezi ortaya koymamak, sırf Allahü Teala (cc)'nın dininin yücelmesini esas almak şarttır. Buna **«ihlâs»** denir. Ülema; ihlâs'la ilgili ilimlerin «Farz-ı Ayn» olduğunda ittifak etmiştir. Dolayısıyle «Kısas» cezası tatbik edilirken, en kolay öldürme şekli hangisi ise o tatbik edilir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kısas, ancak kılıçla-**

---

(203) El İsrâ Sûresi: 33.

(204) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 149-156, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 94 (Not: Maktulün velisi yoksa, «Ulû'lemr»; ya *kısası* tatbik eder veya Diyet'e hükmeder. Afv etme yetkisi yoktur)

(205) İmamu-l Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 182.

(206) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 3 Sh: 213, 252, Ayrıca Sünen-i İbn-i Macc-K. Diyet: 35 C: 2 Sh: 898.

(207) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 120 K. Cihad-Bab, fi nehyi an'i müsle. Had. NO: 2666

dır» (208) Hadis-i Şerifi, bunun delilidir. Şimdi «Kısas'ı kim tatbik eder?» sualine cevap arıyalım. Hanefi fûkahası'na göre bu hususta yetkili olan Ulû'lemr veya naibidir. Eğer maktulün velisi, «Kısas» hususunda tecrübeli ise, Ulû'lemr kendisine tatbik izni verebilir. Ancak tecrübeli değilse, izin verilmez. (209) Bu hususta tecrübeli olan kimse, «Kısas'ı»; Ulû'lemr'in ve maktulün (Öldürülenin) velileri huzurunda icra eder.

BİR CEMAAT'İN; BİR FERDİ OLDÜRMESİ

1325

● Şimdi «Bir cemaat (Dernek mensubu, çete vs), kasden ve teammüden bir ferdi öldürürse durum ne olur?» sualine cevap arıyalım. Hanefi fûkahası; «Bir cemaat; kasden ve teammüden bir ferdi öldürürse, o cemaatin tamamı «Kısasen» öldürülür» (210) hükmünde müttefiktir. Zira Hz. Ömer (RA)'in hilâfeti döneminde, Sana'da bir cemaat, kanı masum olan bir ferdi öldürdükleri için «Kısas» cezasına çarptırılmıştır. Hz. Ömer (RA): **«Eğer Sana'lılar hep ittifak edib, bir kimseyi öldürürlerse; ben Sana'lıların tamamına, «Kısas» uygularım»** (211) buyurmuştur. Esasen «Kısas»; insanların can emniyetini sağlamak için emir buyurulmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Sâlim akıl sahipleri, kısasta sizin için (Umumi) bir hayat vardır. Ta ki (Adam öldürmekten) sakınasınız»** (212) hükmü beyan buyurulmuştur. Eğer bir cemaatin; bir ferdi öldürmesinde, «Kısas» tatbik edilmezse, adam öldürmede bu usûl yaygınlık kazanır. Kaldı ki; «Serikat-ı Kübra» (Yol kesme, hıraba) bahsinde de izah ettiğimiz gibi; herhangi bir çete, «Mal almak» kasdıyla yol keser ve kanı masûm olan bir kimseyi öldürürlerse, «Hadden» öldürürler. (213) Bu hususta Afv ve sulh'-

---

(208) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 161, Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 145, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 95, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 260, Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 889 K. Diyet: 25 Had. NO: 2667, 2668.

(209) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 246.

(210) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 7, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 150, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 94-95, İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 8 Sh: 310.

(211) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 168, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 289, İbn-i Hümam-A.g.e C: 8 Sh: 278-279, Seyh Abdülgani-A.g.e. C: 3 Sh: 150.

(212) El Bakara Sûresi: 179.

(213) Daha önce bu konu üzerinde durmuştuk, bakınız Madde: 1296.

te sözkonusu değildir. Öldürülen kimsenin veli'sine; herhangi bir yetki de, verilmez. Zira öldürme «Kısas» değil; had'dir.

DIYET'İN MAHIYETI

1326

Kur'an-ı Kerim'de: «**Bir mü'minin, diğer bir mü'mini yanlışlık eseri olmayarak (Kasden) öldürmesi yakışmaz. Kim bir mü'mini yanlışlıkla (Hataen) öldürürse, mü'min bir köleyi azad etmesi ve (Olenin) ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki onlar (o diyeti) sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer (Öldürülen) mü'min olmakla beraber, size düşman bir kavimden (Darû'l Harb ahalisinden) ise, o zaman öldürenin mü'min bir köle azad etmesi lâzımdır. Şayed kendileriyle aranızda anlaşma olan bir kavimden (Darû'l Musalaha ahalisinden) ise; o vakit** mirascılarına bir diyet vermek ve bir de **mü'min köle azad etmek gerekir. Kim (Bunları) bulamazsa, Allah'tan tevbesinin kabulü için, birbiri ardınca iki ay oruç tutması icab eder. Allah her şeyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir»** (214) hükmü beyan buyurulmuştur.

1327

Diyet; insan veya insan uzvunun telef edilmesi karşılığı olarak, verilmesi gereken tazminat'ın adıdır. (215) Diyet'in meşruiyyeti kitap, sünnet ve sahabe-i Kiram'ın İcmaı ile sabittir. Kasden öldürmede «Kısas» sözkonusudur. Ancak maktulün velisi «Diyet'e» rıza gösterirse, selâhiyet kendisinindir. Diğer öldürme çeşitlerinde «Diyet» verilmesi vacibtir. (216) İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) diyet'in: «100 deve veya 1000 dinar altın veya 10.000 dirhem gümüş olarak verilmesini» esas almıştır. İmam-ı Yusuf (rh.a) ve İmam-ı Muhammed (rh.a): «Bu üç maldan olmakla beraber, 200 sığır veya 2000 koyun veya hullelerden 200 hulle (yeni ve iyi kaliteli elbise)dir. Her hulle iki elbise'dir» (217) hükmünü beyan etmişlerdir. İnsan uzvunun koparılması (Kat'ı) veya Ta'tili (İş göremez ha-

---

(214) En Nisâ Sûresi: 92.

(215) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 300-301, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 24, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 102-103.

(216) Öldürme çeşitlerini daha önce izah etmiştik, bkmız Madde: 1309.

(217) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 24, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 302-303, Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 103, El Cezîri-Kitabû'l Fıkh Ale' Mezahibü'l Erbaa-Beyrut: 1392 C: 5 Sh: 368-369.

le getirilmesi) veya yaralanmasında, mağdura ödenmesi vacip olan ve miktarı belli olan mala «Erş» denir. (218) Tabii ki, «Erş'in» vacip olması için, misli sözkonusu olmadığı için kısas tatbik edilemez olmalıdır. Zira esas olan «Kısas»tır. (219) Kısas imkanı olmadığı zaman «Erş'e» hükmedilir. Hem «Kısas» imkanı olmaz, hem de şer'i şerifin beyan buyurduğu «Erş'in» miktarı bilinemezse; «Ehl-i Hibre» (Bilirkişi) tayin edilir. «Ehl-i Hibre'nin» mağdura ödenmesini esas aldığı mala da, «Hukumet-i Adl» ismi verilir. Dolayısıyle insan veya insan uzvuna karşı; hataen işlenen her cinayette, mutlaka mağdur'a mal ödenir.

1328

● Darû'l İslâm teb'asından olan gayr-i müslim'in (Zimmi'nin) diyeti, tıpkı müslümanın diyeti gibidir. (220) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her ahid sahibinin ahdi halinde diyet'i bin dinardır»** (221) buyurduğu bilinmektedir. Hz. Abdullah İbn-i Mesû'd'dan, müslümanla-ahid sahibinin diyetinin eşit olduğuna dair bir rivayet mevcuddur. Ayrıca Hz. Ebû Bekir (RA) ve Hz. Ömer (RA) devrinde, tatbikat bu şekilde olmuştur. (222) İmam-ı Şafli (rh.a), Hz. Amr b. Şuayb (RA)'dan rivayet edilen: **«Zimmilerin diyeti, müslümanların diyetinin yarısıdır»** Hadis-i şerifini esas alarak, eşitlik sözkonusu olamıyacağını beyan etmiştir. (223)

1329

● Kadının diyeti; nefse kıymak (yani öldürmek) veya nefisten aşağısında, erkeğin diyetinin yarısıdır. Bu hüküm mevkûf olarak Hz. Ali (RA)'den, *merfû olarak da Resûl-i Ekrem (SAV)'den rivayet edilmiştir.* (224) Hür bir mü'minin diyeti ile Köle'nin diyeti de, birbirine eşit değildir. Dolayısıyle diyet'in miktarına; **«Hürriyet ve Cinsiyet»** tesir eder. İmam-ı Şafli

---

(218) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 103.

'rh.a) indinde ise: «**İslâm, hürriyet ve cinsiyet**» diyet'in miktarının belir-'enmesinde esas alınır.

1330

● Hanefi Fûkahası: «Hataen veya hata yerine sayılan öldürmelerde, diyet'le birlikte, keffaret de şarttır. Keffaret mü'min bir köleyi azad etmek veya buna imkan bulamazsa, iki ay fasılasız (Devamlı) oruç tutmaktır.» (225) hükmünde müttefiktir. Ayrıca «Keffaret»lerde; illet kat'i olarak tesbit edilemiyeceği için, ictihad yapılamaz. Bu sebeble; hataen veya hata yerine sayılan öldürmelerde, yoksul ve miskinleri doyurmak, keffaret yerine geçmez. Çünkü bu hususta nass varid olmamıştır. (226)

1331

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Kaatil için miras yoktur**» (227) buyurduğu bilinmektedir. Bu *hadis-i Şerifi esas alan Hanefi fükahası*; «*Kasden öldüren kimse, maktulün (Öldürülenin) mirasından mahrum olur.* Ayrıca kasden öldürmede (ister kısas icab etsin, ister etmesin) keffaret'te yoktur. Zira keffaret, ibadet ile ceza arasında döner. Kasden öldürmede ibadet düşünülemez» hükmünde müttefiktir. Şimdi öldürme çeşitlerini esas alarak «Ceza»ların mahiyetini izaha gayret edelim.

1332

● Kasden adam öldürmenin cezası; kısasen öldürülmek ve miras'tan mahrumiyettir. Ahirette'de çok büyük bir azaba *müstehak olunacağı* «Nass»la beyan buyurulmuştur.

1333

● Kasıd benzeriyle öldürmenin cezası; keffaret, mirastan mahrumiyet ve kaatil'in akilesi üzerine; (Maktulün, asabesine verilmek üzere) ağır bir

---

(224) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 254, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 103, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 307, Şeyh Nizamüddin ve Beyet-A.g.e. C: 6 Sh: 25, Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhü Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. C: 2 Sh: 639, El Cezîri-A.g.e. C: 5 Sh: 370-371.

(225) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 169-170, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 95, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 253.

(226) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 90. Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 71, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 253.

(227) Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1956 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 26, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 89.

diyettir. Bu develerden verilecek olursa; iki yaşına girmiş 25 dişi deve, üç yaşına girmiş 25 dişi deve, dört yaşına girmiş 25 dişi deve ve beş yaşına girmiş 25 dişi devedir. Toplam 100 deve!.. Bunlardan kırkının gebe olması da dikkate alınır. (228) Bu çeşit öldürme de, büyük günahtır.

1334

● Hataen adam öldürmenin cezası; *keffaret, mirastan mahrumiyet* ve *katilin* akilesi üzerine diyettir. Hata sayılan öldürmenin cezası da; tıpkı *hataen* öldürme gibidir. Titiz davranmadığı ve gerekli tedbirleri almadığı için, mükellef (Kasden öldürme gibi olmasa da) günaha girmişitr. Bir sebeble öldürmenin (Tesebbüben) cezası; diyet'ten ibarettir. (229) Keffaret yoktur. Zira mükellef bizzat öldürmemiş, ölüme sebeb olmuştur. Meselâ: Başkasının mülkünde bir kuyu kazan kimseyi ele alalım. Eğer bu kuyuya bir kişi düşer ve ölürse «Tesebbüben» öldürme vakıası ortaya çıkar. Esasen kendi mülkünde kuyu kazmış olsaydı, «Diyet'te» gerekmezdi. Şimdi «Akile» kavramı üzerinde duralım.

DİYET'İ KİM ÖDER? (AKILE'NİN ÖNEMİ)

1335

● İslâm üleması: «Diyet'in kim tarafından ve nasıl ödeneceğini» izah ederken «Akile» üzerinde durmuştur. «Akl» kelimesi; men etmek, tutmak ve korumak manalarına gelir. (230) Suç işleyen kimseden; «Diyet» borcunu kaldırmak ve onun bir daha suç işlememesini kontrol etmek, baba tarafından en yakın akrabaların görevidir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh.a) ister hazır, ister gaib olsun, «Asabe» (Mirasçı) durumunda olan kimselerin, akile'ye dahil olduğunu esas almıştır. Ayrıca suçlunun da aralarında bulunduğu; bir kütüğe yazılı olan ve aynı yerden maaş alan «Divan» ehli de, «Akile'ye» dahildir. Hz. Ömer (RA)'in «Divan'ları» kurduktan sonra, Sahabe-i Kiram'ın huzurunda diyeti divan ehline yüklediğini ve hiçbirisinin buna itiraz etmediğini esas alan Hanefi fükahası, «aynı kütükte yazılı olan ve aynı yerden maaş alan kimselerin «Diyet'i» ödeme

---

(228) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhû Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Th. Ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 637-638, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 169, Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 152. (Not: Bu tasnif Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Abdullah b. Mesûd, Hz. Ebû Musa El Eş'ari ve Hz. Mugire b. Şube'den rivayet olunmuştur. Buna «Diyet-i Mugallaza» denir.)

(229) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 177-178, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 142-144.

230) İbn-i Manzur-Lisanü'l Arab-C: 11 Sh: 458, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 124.

hususunda birbirlerine yardımcı olmaları gerektiğinde» ittifak etmiştir. (231) Imam-ı Şafii (rh.a) indinde akıle, suçlunun bağlı bulunduğu aşirettir. Suçlu mükellef'in; hiç kimsesi bulunmaz ve hiçbir kütüğe de yazılı olmazsa, «Beytü'lmal» akıle görevini üstlenir. (232) Çünkü hataen bir kimseyi öldürmüş kimse'nin, tek başına «Diyet'i» ödeyebilmesi oldukça güçtür. Meselâ; koyun üzerinden diyeti hesap edelim. Bir koyunun fiatını 30.000 TL kabul edersek; 2000 koyun, 60.000.000 TL. eder. 1983 yılında Suudi Arabistan'da işçilik yapan bir kimse, trafik kazası yapıyor. Mekke Kadı'sının tesbit ettiği «Diyet-i Mugallaza'nın» türk lirası karşılığı; 9.370.000 TL.

1336

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in, «Huzeyl» kabilesinden iki kadının kavgası sonucunda ortaya çıkan «Cenin» cinayetini hükme bağlarken (gebe kadının karnına vuranın) âkile'sine hitaben: «— **Kalkınız, ceninin diyetini veriniz**» emrini vermiştir. (233) Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV) «**Kasden işlenen cinayette Akıle'nin bir şey ödemekle yükümlü olmadığını**» da, hassaten beyan buyurmuştur.

1337

● Hanefi Fükahası: «Beş yüz dirhem'e kadar olan cezalarda, Akıle hiçbirşey ödemekle mükellef değildir. Bunu cinayeti işleyen kimse, bizzat kendisi öder. Beşyüz dirhem gümüşü aştığı zaman; suçlunun akilesine dahil olan (kadın ve çocukların dışındaki her ferd) üç veya dört dirhem ödemek durumundadır. Hz. Ömer (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'den bu ödemenin üç yıl içerisinde olacağını rivayet etmiştir» (234) hükmünde ittifak etmiştir. Bu noktada: «— Efendim, suç işlemedikleri halde, suçlunun akrabalarına veya aynı kütükte bulunan kimselere tazminat nasıl yük-

---

(231) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: Ty. C: 27 Sh: 125-126. Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye serhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 225, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 177-178.**

(232) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 254-256, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1970 C: 3 Sh: 54-55. Madde: 237-238.**

(233) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 125, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1309-1311 K. Kasame: 11. Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 696 K. Diyet: 21.**

(234) **İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 27 Sh: 127, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 256, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 85, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 125.**

lenir?» sualine muhatab olabiliriz. Bu bir «Sadaka» hükmundedir. Ayrıca birbirini kontrol etmeyi ve «Tebliğ» hizmetini düzenli yapmayı beraberinde getirir. Malûm olduğu üzere âkile; kaatilin «İkrar» ettiği veya kasden işlediği cinayetin diyetinden mes'ûl değildir. Maktûlün velisiyle «Sulh» yapma durumunda da; «Akıle», hiçbirşey ödemez. (235) Mesele bu noktadan ele alındığı zaman; «Suç'a» teşvik unsurunun da, bulunmadığı kavranır.

«FAİL-İ MEÇHUL» CİNAYETLER VE KASAME

1338

● İslâm toplumunda (Darû'l İslâm'da) hiçbir ferdin kanı heder edilmez. Fail-i Meçhul bir cinayet'ten; başta Ulû'lemr olmak üzere, mü'minler ve gayr-i müslimler (Zimmiler) mes'üldürler. Zira şer'i bir sebeb olmadan bir kimseyi öldüren, bütün insanlığı öldürmüş gibidir. «Kasame'nin» lugat manası güzelliktir. Aynı zamanda «Kasem», yemin manasına da kullanılır. «İksam» ise; yemin etmek, manasınadır. İslâmi ıstılâhta: «**Kaatili bilinemiyen ve üzerinde katl (Öldürülme) alâmetleri bulunan maktulün; bir mahalde bulunması üzerine, orada mukim bulunan kimseler üzerine muayyen bir miktarda ve özel surette yaptırılan yemine «Kasame» denir.** (236)

1339

● Hanefi fükahası «Fail-i Meçhul» (Kaatili bilinmeyen) bir cinayette, maktulün (Öldürülenin) bulunduğu mahaildeki bütün insanların topluca «Davalı» duruma düştüğünü esas almıştır. Öldürülen kimsenin asabesi (Veli'leri) ise «Davacı» durumundadırlar. Dolayısıyle Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Delil getirmek davacı'ya, yemin etmek ise davalı'ya düşer**» Hadis-i Şerifi gereğince, amel edilir. Maktulün (Oldürülenin) veli'lerinin talebi üzerine, o belde'de mukim bulunan elli kişiye: «**— Billâhi biz öldürmedik, öldüreni de (Katili'de) bilmiyoruz**» diye yemin ettirilir. Eğer elli kişi yoksa, yemin sayısının elli'ye tamamlanması için, bir kişiye bir-kaç defa yemin ettirilmesi gerekir. Zira bu husus sünnet'le sabittir. O mahalle halkı

---

(235) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 180, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 413-414.

(236) Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1930 C: 5 Sh: 58-44, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 77, Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 120, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 373-374.

yemin etmekten çekinirse; yemin edinceye veya kaatili teslim edinceye kadar hapsedilirler. Mahalle halkı muayyen olan yemini, özel surette edâ ederse, yeminden sonra «Diyet» üzerlerine vacib olur. (237) Yemin; o mahallede mal sahibi olan erkekler üzerinedir. Kiracı olan veya müşteri olarak o mahallede bulunan kimseler; «Yemin'den» sonra vacip olan diyet'e iştirak etmezler. Çocuklara ve kadınlara yemin ettirilmez.

1340

Yemin'den sonra; her birine üç veya dört dirhem gümüş olmak üzere, maktulün (Oldürülenin) velisine «Diyet» ödemesi emredilir. Diyet'in tamamı üç yıl içerisinde ödenmek zorundadır. (238) Sonuç olarak «Kasame»; Can emniyeti'nin Darû'l İslâm'ın tamamında, ferdlerce hassasiyetle korunmasını temin eder. **Kasamenin Sebebi:** Maktulün (Öldürülen kimsenin) bulunması ve kaatilinin bilinmemesidir. **Kasame'nin Rüknü:** Sünnet'le sabit olan özel yemindir. **Kasame'nin Hükmü:** Yeminden sonra o belde'de mal sahibi ve mukim olan kimselere diyet'in vacip olmasıdır. O mahallede oturan kiracılara ve ticaret için gelmiş kimselere diyet ödemek vacip değildir.

1341

Maktül (Öldürülen kimse) bir şahısın hanesinde bulunursa; yalnız o şahısa yemin ettirilir ve diyet; akilesinin üzerine vacip olur. (239) Bu İmam-ı Azam Ebû Hanife (Rh.a)'nin kavlidir. Eğer maktül (Öldürülen) bir gemi'de bulunursa «Kasame»; o geminin yolcuları ve mürettebatı üzerinedir. (240)

1342

Maktül mahalle mescidinde bulunursa; «Kasame» ve «Diyet» o mahalle halkının üzerinedir. Ancak Cum'a Camisi veya Bayram Namazları'-

(237) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 217-218, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 121, Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 2 Sh: 172-174, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 77-78.

(238) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 110-118, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 220-221, İmam-ı Kasan-El Bedaiü'e-Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 288-289.

(239) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 174, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 220-221.

(240) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enbur (Şerhû Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. Ofset. Beyrut: ty C: 2 Sh: 684, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e.

nın edâ edildiği musalla'da bulunursa «Kasame» yapılmaz. Maktulun (Öldürülenin) diyeti, «Beytü'lmal»den karşılanır. (241) Zira Cum'a ve Bayram namazları; bir şehir'de, tek bir yerde edâ edilir. Dolayısıyle Cami'nin bulunduğu mahalle halkı, tek başına mes'ûl tutulmaz. Ana yolda bulunan «Maktül» için de, durum aynıdır. Zira Hz. Omer (RA)'nin hilâfeti döneminde Arafat'ta vakfe anında bir şahıs ölü olarak bulunmuştur. Üzerinde öldürülme alametleri açıkca görüldüğü için Hz. Ali (RA): «— **Ey İmam, bu kimsenin kanına heder olmuş nazarıyla bakamazsın. Failini (Kaatili) bulabiliyorsan ne alâ!.. Bulamıyorsan; diyet'ini «Beytül'mal»den tediye etmelisin»** buyurmuştur. Tatbikat'ta bu şekilde olmuştur. (242) Çünkü, hiçbir mü'minin kanı heder edilemez.

1343

● Şurası muhakkaktır ki; «Kasame», suçu isbata yarıyan bir delil değildir. Ancak öldürülen kimsenin bulunduğu mahalde; mukim olan kimseler üzerinden, «Kısas» cezasını düşürmek için tanınmış bir yemin hakkıdır. Zira o mahalle halkı; maktulün (Öldürülenin) velisi indinde, topluca «Suçlu» durumundadırlar. Dolayısıyle «Davalı» duruma geçmiş olurlar. Yemin'le ve diyet'in ödenmesiyle birlikte, hûsûmet ortadan kalkar. Ayrıca o mahallede mal sahibi olan kimseler; çevrelerinde cereyan edebilecek katliamlara karşı uyarılmış olur. Bu da, «Can emniyeti» noktasından, oldukça önemli bir tebliğ ve ikazdır.

CENİN'E KARŞI İŞLENEN CİNAYETLER (GURRE)

1344

● Bir kimse; bir kadının karnına vurup, rahiminde bulunan çocuğun ölü doğmasına veya düşmesine sebeb olursa «Cinayet» işlemiş olur. Anne rahmindeki çocuğa «cenin» denir. Şurası muhakkaktır ki; «Cenin» anneye tabidir, bu açıdan ayrı bir canlı olarak ele alınamaz. Ancak «Miras» ve «Vasiyyet» gibi hususlarda ayrı bir canlı olarak dikkate alınır. Şöyle

---

C: 8 Sh: 175 (Not: Ölü iki köy arasında bulunursa, hangi köye daha yakınsa, o köy halkına yemin ettirilir ve diyet'i talep edilir. Ölü Çarşı'da bulunursa, çarşı'da mülk sahibi olan kimseler mes'uldür.)

(241) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 395-396, Ayrıca Serhû Damad-C: 2 Sh: 684, Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 175 (Not: Hapishane'de bulunan ölünün diyeti'de «Beytülmal'den» karşılanır.)

(242) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh 290.

ki, bir kimse, karısı hamile iken ölse, rahimde bulunan çocuk «Asabesi» içerisine dahildir. (243) Dolayısıyle bu açıdan ayrı bir canlı hükmündedir.

1345

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Cenin hakkında gurre; köle olsun, cariye olsun, onun kıymeti beşyüz dirhemdir»** (244) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Hamile kadının karnına vurmak veya başka yollarla «Cenin» öldürülürse bakılır, eğer o erkek ise, erkeğin diyetinin yirmide biri (Beşyüz dirhem), kız ise, kadının diyetinin onda biri (bu da beşyüz dirhem), kaatil üzerine veya akılesi üzerine vacip olur. Gurre; bir sene içerisinde ödenir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in gurre'yi, akile üzerine bir sene içerisinde ödenmek üzere vacip kıldığı, sahih senedlerle malûm olmuştur. Eğer cenin ölü düşüp, annesi de ölürse; cenin için «Gurre», Anne için «Diyet» vacip olur. Eğer cenin diri olarak doğar, fakat o darbeden dolayı ölürse «Diyet» gerekir» (245) hükmünde ittifak etmiştir.

1346

Bir kadın: ilâç veya kendi karnına vurmak suretiyle, ölü bir çocuk düşürürse, o kadının akilesi üzerine gurre vacip olur. (246) Şöyle ki; kadının akilesi (Asabesi, mirascıları) çocuğun sahibi durumunda olan baba'ya, beşyüz dirhem gümüşü, bir yıl içerisinde ödemek durumundadırlar. «Cenin»in korunması; neslin çoğalması noktasından da oldukça önemlidir. Molla Hüsrev: «Hamile bir kadın vefat eder, karnındaki çocuğu diri olursa; kadının karnı sol tarafından yarılıp, çocuk çıkarılır. Haniye'de de böyle zikredilmiştir» (247) buyurmaktadır.

---

(243) İbn-i Nüceym-El Bahrû'r Raik-Kahire: 1311 C: 8 Sh: 389.

(244) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 326, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 108, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 139.

(245) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 34-35, Ayrıca İbn-i Nüceym-El Babru'r Raik-Kahire: 1311 C: 8 Sh: 390, El Cezîri-Kitabû'l Fıkh Ale'l Mezahibi'l Erbee-Beyrut: 1392 C: 5 Sh: 372-373, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 170, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 108-109. İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 189-190, El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lili-l Muhtar-İst: 1980 C: 5 Sh: 44.

(246) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhû Damad) İst: 1310 Mtb. Amire Tb. Ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 650.

(247) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 167.

1347

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Evlâdlarınızı fakirlik korkusuyla öldürmeyiniz. Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Hakikat onları öldürmek büyük bir suçtur»** (248) hükmü beyan buyurulmuştur. Başta kürtaj olmak üzere, «Cenin'e» karşı işlenen her türlü cinayet; büyük bir günahtır. Bir kimse; kasden bir cenin'i öldürürse, sadece «Gurre» vermekle, günahtan kurtulmaz. Ayrıca böyle bir fiilden dolayı tevbe etmek zorundadır. Ancak «Gurre» vermediği müddetçe, tevbe sahih olmaz. Hiçbir mü'min doktorun da; «Kürtaj» yapması düşünülemez. Çünkü kürtaj yapmak, haram olan bir fiildir. Başta spiral olmak üzere, ilâç ve diğer tıbbî yollarla «Doğum kontrolü» yapmak da, caiz değildir. Zira bu fiillerde; «Fıtrat'a» müdahele sözkonusudur. Hiçbir gücün, Allahü Teala (cc)'nın yaratmış olduğu fitri durumu; bozma veya değiştirme veya iptal etmeye, gayret etme hakkı yoktur. (249)

1348

● Mü'min ve mütehassıs bir doktor; doğum yapması halinde annenin hayati tehlike geçireceğini «Zann-ı Galibi» ile beyan ederse; zaruret hali ortaya çıkar. Ancak ızdırar halinde; doğum kontrolüne cevaz verilebilir.

TIBBİ MÜDAHELEDEN DOĞAN ZARARLAR VEYA ÖLÜM

1349

● İslâm ûleması; tıp ilminin tahsil edilmesinin «Farz-ı Kifaye» olduğu hususunda ittifak etmiştir. İmam-ı Muhammed (rh.a) «Tedavinin caiz olduğunu söylerken Resûlullah (SAV)'den rivayet edilen şu Hadis-i Şerife dayanıyoruz: **«Tedavi olunuz ey Allah'ın kulları!.. Muhakkak ki Allah, hiçbir hastalık yaratmamıştır ki, onun için deva yaratmamış olsun. Ancak ölüm ve yaşlılık bundan müstesnadır».** Tedavinin yasak olduğunu söyleyenlerin rivayet ettikleri mensuhtur. Çünkü Peygamber (SAV) Hendek günü, ucu uzunca bir okla elinin damarı kopan Saad b. Muaz'ı dağlayarak

---

(248) **El İsra Sûresi: 31 (Not: Müfessirler; hem anne rahmindeki, hem de doğumdan sonraki çocuğun öldürülmesinin haram olduğunu beyan etmişlerdir.)**

(249) **Papaz Thomas Malthus tarafından ortaya atılan «Geometrik hız prensibi'ne» göre, dünya ileri bir tarihte «Açlık» tehlikesi geçirecektir. Bu sebeble «Doğum Kontrolü'nü» sart görür!.. Son yıllarda Batıcı-Laik kadrolar; mü'minlerin nüfûsunu kontrol edebilmek için, korkunç bir propagandaya başlamışlardır. Emperyalist kafirlerin; mü'min kadınların rahimlerindeki çocuklara dahi, düşman oldukları sezilmektedir. Unutulmamalıdır ki, kürtaj haramdır.**

tedavi etmiştir. Esad b. Zürare (RA)'yi de, yine dağlayarak tedavi ettiği mervidir» (250) hükmünü beyan etmektedir. İmam-ı Şafii (rh.a): «İlim iki türlüdür. Biri fıkıh ilmidir ki, bu dini bir ilimdir. Diğeri tıb ilmidir ki, o da bedene ait bir ilimdir. Bunlardan başkası meclislerin süsüdür» (251) buyurmaktadır. Ancak şurası da unutulmamalıdır ki; tıbbi müdaheleler her zaman şifa ile sonuçlanmaz. Zira Şifa'yı veren, sadece ve sadece Allahü Teala (cc) dır. Şimdi «Tıbbi müdaheleden doğan zararlardan veya ölüm halinden doktor mes'ûl müdür?» sualine cevap arıyalım.

1350

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim daha önce bilmediği bir yolla tedaviye kalkarsa, meydana gelecek zararı tazminle mes'üldür»** (252) buyurduğu bilinmektedir. Ancak bu Hadis-i Şerif'te; tabib zikredilmemiştir. Dolayısıyle herhangi bir kimse; bilmediği halde, tedavi etmeye kalkar ve sonuçta zarar ortaya çıkarsa, tazmin eder. İmam-ı Azam Ebû Hanife (Rh.a)'ye göre; tıb ilmi «Farz-ı Kifaye» dir ve zaruridir. Mütehassıs bir tabibin, elinde olmayan sebeblerden dolayı meydana gelecek zararlardan mes'ûl tutulması halinde, hiç kimse tedavi etmeye cesaret edemez. Ayrıca hastanın veya velisinin izni sözkonusu olduğu zaman, doğacak zararlardan mes'uliyet düşünülemez. (253) İmam-ı Malik (rh.a) «Herhangi bir tabib; «Ulû'lemr'in» ve hastanın izniyle, tıb ilmine uygun bir şekilde (Fahiş hata yapmadan) tedavi ettiği zaman, meydana gelecek zararlardan mes'ûl olmaz.» İmam-ı Şafii ve İmam-ı Ahmad b. Hanbel (rh.a) «Hastanın veya velisinin izni durumunda, tıb ilmine uygun şekilde tedavi eden tabibin, mes'ûliyeti sözkonusu olmaz.» Sonuç olarak tıbbi müdahaleden doğan zarar veya ölümlerden mes'ûl olmamak için; 1) Tedavi yapan kimse tabib (doktor) olmalıdır. 2) Müdaheleyi iyi niyetle ve tedavi kasdıyla yapmalıdır. 3) Tedaviyi, tıbbi usûllere riayet ederek ve fahiş hatalardan sakınarak yerine getirmelidir. 4) Hastanın ya bizzat kendisi veya veli'si tedaviye izin vermelidir. (254)

---

(250) İmamı-ı Muhammed-Siyer-i Kebir-İst: 1980 Eve Yay. C: 1 Sh: 144.

(251) İmam Burhanüddin Ez Zernuci-Ta'limü'l Müteallim-İst: 1980 Sh: 46.

(252) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 710-711 K. Diyet: 25.

(253) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 305.

(254) Abdülkadir Udeh-Et Teşriü'l Cinâi-Kahire: 1959 (2 Bsm) C: 1 Sh: 524-525 (Not: Bu eser «İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk» adıyla, türkçe'ye çevrilmiş, ve İhya Yayınevince yayınlanmıştır-İst: 1977 C: 2 Sh: 59-65)

1351

● *İslâm ûlemâsı:* «*Doktor, bir kasdı yoksa sorumlu olmaz. Sünnetçi, yanlışlıkla zekeri veya haşefe'yi, yahud da bunların bir kısmını keserse diyet gerekir ve bunu akilesi verir*» (255) hükmünde ittifak etmiştir.

HAYVANLARIN İŞLEDİĞİ CİNAYETLER

1352

■ Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Hayvanın yaralaması hederdir**» (256) buyurduğu bilinmektedir. Bu sebeble; hayvanın firar ederek kendiliğinden işlediği cinayet ve zarardan sahibi *mes'ûl değildir.* Hanefi fûkahası «Hayvanın suç işlemesi» ile «Hayvanın üzerinde suç işleme (Sürücü'nün Cinayeti)» hadiselerini ayrı ayrı olarak ele almıştır. Bir kimse, köpeğini kışkırtır ve ısırması için salıverirse, cinayeti bizzat tasarladığı için, meydana gelecek zarardan mes'ûl olur. Ancak köpek firar eder, başı-boş dolaşırken kendiliğinden bir kimseyi ısırırsa, meydana gelen zarardan sahibi *mes'ûl olmaz. Fûkaha ;kasden salıverme ve tedbirsiz davranma hallerinin* dışında, hayvanın işlediği cinayetten sahibinin mesû'l olmayacağında ittifak etmiştir. (257)

1353

● Hayvanın üzerindeki kimse (Sahibi veya sürücüsü); hayvanının çiğneyerek ezdiği, ön ayaklarıyla vurduğu ve ısırdığı zaman, meydana gelecek zararı tazmin etmekle mükelleftir. Hayvanın işemesinden veya yola terslemesinden meydana gelecek zararları tazmin etmez. (258) Ancak arka ayaklarıyla teptiği veya kuyruğunu vurmak suretiyle meydana getirdiği zararlar hususunda ihtilâf vardır.

1354

● Hayvanın üzerindeki kimse (Sahibi veya sürücüsü); herhangi bir şahsı öldürürse, keffaret vacip olur. Zira mübaşirdir, yani cinayeti bizzat iş-

---

(255) **Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim b. El Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1983 Sh: 84.**

(256) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 16-47 K. Diyet: 28, 29, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 715 K. Diyet: 30, Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 113, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 361.**

(257) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 201-202, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 53. Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 113, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 351-352.**

lemiştir. Hatta öldürülen (Maktûl) binicinin murisi ise; ona varis olamaz. Çünkü kaatil mirastan mahrum olur. (259) Hayvanı önünden sürüp giden kimse ile çekip götüren kimse, bunun aksinedir. Onlara keffaret vacib olmaz ve ölümüne sebeb oldukları kimseye varis olabilirler. Çünkü tesebbüben (Bir sebeble) öldürme sözkonusu olur. Ancak akilesi'nin diyet vermesi gerekir. Çünkü bizzat mübaşir (cinayeti işleyen) değilse de, cinayete sebeb olma sözkonusudur.

1355

● Bir kimse; bir hayvana ağaç veya başka bir vasıta ile (iğne, mıh vs.) dürttüğü için, hayvanın tekmesine hedef olur ve ölürse kanı hederdir.

İHMAL SONUCU ORTAYA ÇIKAN CİNAYETLER

1356

● Kat'i nasslarla yapılması emredilen bir fiili yapmamak; insanlara zarar veriyorsa, edâ etmeyen mükellef cezalandırılır. Meselâ: «Kur'an-ı Kerim'de **«Ey iman edenler!.. Tayin edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir yazıcı da doğrulukla (onu) yazsın. Katib, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da, yazdırsın. Rabbi olan Allah'tan korksun, ondan (borcundan) hiçbirşeyi eksik bırakmasın. Eğer üstünde hak bulunan (borçlu) bir beyinsiz veya bir zaif olur, yahud da bizzat yazdırmaya gücü yetmezse, velisi dosdoğru yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahid yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa, o halde razı olacağınız şahidlerden bir erkekle, iki kadın (yeter, Bu suretle) kadınlardan biri unutursa, öbürünün hatırlatması (kolay olur). Şahidler (Şehadeti edâ'ya) çağırıldıkları vakit kaçınmasın»** (260) hükmü beyan buyurulmuştur. Eğer böyle bir durumda, şahidler görevlerini ifa etmezlerse, zarar ortaya çıkar. Bu bir ihmal neticesinde de olabilir. Bu gibi durumlarda kadı (Şer'i Şerifle hükmeden hakim) şahidleri ta'zir cezasına çarptırabilir.

---

(258) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 162-164. Ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuaü'l Enhur (Şerhü Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. Ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 659-660.

(259) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 199, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 112, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 349-350 (Not: Sürücü ile yaya çarpışsalar; ister kasdi, ister hataen, ister bir sebeble olsun, yayanın ölümü halinde diyet gerekir. Kasdi ve hataen çarpmalarda; ayrıca sürücü'ye keffaret vacip olur. Bir sebeble (Tesebbüben) olursa, keffaret vacip olmaz. Günümüzdeki bütün trafik suçları, bu genel hüküm içerisinde değerlendirilebilir. Zira umumi yoldaki kaza halinde «Diyet'ine» düşmeyeceği kesindir).

(260) El Bakara Sûresi: 282.

1357

● Allahü Teala (cc)'nın zalimleri sevmediği ve zulmü haram kıldığı kat'i nasslarla sabittir. Farz'ların ihmali bir zulümdür. Hanefi fûkahası; mübah olan fiillerin yapılabilmesi için, o fiilin hiç kimseye ezâ vermemesini ve zulme sebeb olmamasını esas almıştır. Eğer mübah olan bir fiil; başka bir mü'mine ezâ veriyorsa, mübahlık zail olur. (261) Ana yola meyleden, yıkılacak haldeki duvarını düzeltmesi kendisinden istenen mükellef; imkanı varken düzeltmez, bu duvar bir başkasının üzerine yıkılarak, ölümüne sebeb olursa, «Diyet'i» ödemek zorundadır. (262) Bu kasdi bir öldürme değildir, ancak «İhmal» sonucu ortaya çıkan bir cinayettir. Tedbir almadığı için, günahkâr olur. Bir kimse, kendi mülkünde bir kuyu kazar ve bir insan bu kuyuya düşerek ölürse «Diyet» ödemez. Çünkü kendi mülkünde tasarruf hakkı vardır. Ancak kendi mülkü olmayan bir yerde kuyu kazar; o kuyuya bir kimse düşerek ölürse, «Diyet'i» ödemek durumundadır. (263) Hanefi fûkahası, ihmal sonucu ortaya çıkan cinayetler hususunda hassasiyetle durmuştur.

İNSAN UZUVLARINA KARŞI İŞLENEN CİNAYETLER

1358

● Darü'l İslâm'da; can emniyeti esas olduğu gibi, insanın uzuvlarının muhafaza edilmesi de esastır. Uzva karşı işlenen hiçbir cinayet, cezasız bırakılmaz. İnsanın uzvuna karşı işlenen cinayetler: 1) Bir uzvun kesilmesi ve vücûddan ayrılması 2) Uzvun ta'tili (İş göremez hale getirilmesi) 3) Baş yaraları ve diğer yaralama şekilleridir. (264) Şimdi bunların mahiyetlerini izaha gayret edelim.

---

(261) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 188.

(262) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 283-284, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 110-111, (Not: Ana yola meyleden duvarın yıkılmasını; müslüman talep edebileceği gibi, zimmi (Gayri müslim)'de talep edebilir. Şer'i şerifte hükmedi n kadı'nın, yıkılma tehlikesi olan duvarın yıkılmasını geciktirme hakkı yoktur.)

(263) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 102-163, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 334-336, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 109, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 101-102.

(264) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 290.

1358

BİR UZVUN KESİLMESİ VEYA VÜCÛTTAN AYRILMASI: Ayak, burun, parmak, dil, kulak, dudak, tırnak, penis, ferç kesmek, göz çıkarmak, kaş ve kirpik koparmak, dişleri kırmak, saç, sakal, kaş ve bıyık yolmak.

1359

UZUV TA'TİLİ (İŞ GÖREMEZ HALE GETİRİLMESİ): İşitme, görme, koklama, tatma, konuşma, cinsî münasebette bulunma, doğurma imkanının ortadan kaldırılması, tutma ve yürüme kudretinin yok edilmesi, aklın giderilmesi.

1360

BAŞ YARALARI: Kan çıkmaksızın yalnız derinin yırtıldığı yara (Harisa), Kan çıkan, fakat akmayan deri yırtılması (Damia), Kan akan yırtılma (Damiye), Etin de kesildiği yara (Badia), Başın etini kesip, koparan yara (Mütelâhime), et ile baş kemiği arasındaki zarın göründüğü yara (Simhak), Kemiğin meydana çıktığı yara (Muvazzaha), Kemiğin kırıldığı yara (Haşime), Kemiğin kırıldıktan sonra yerinden oynadığı yara (Münekkile), Beyin zarına ulaşan yara (Amme) ve beyin zarının yırtıldığı yara (Damiğa)!.. Beyin zarının yırtılması durumunda insan yaşamadığı için, onu yara saymayanlar da mevcuddur. Dolayısıyle **«on çeşit»** baş yarası vardır. (265)

1361

DİĞER YARALAR: Karın boşluğuna nüfûz eden yaralara Caife denir. Bunlar; göğüs, sırt, karın, kasık ve dübür bölgesinde olur. Bunların dışındaki yaralara «Gayr-i Caife» denir. Bütün bu yaralamalarda hüküm farklıdır.

1362

Kur'an-ı Kerim'de: «**Biz onda, onların üzerine (şunu da) yazdık: Cana, can, göze göz, buruna, burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılıktır. Hulasa bütün) yaralar birbirine kısastır**» (266) hükmü beyan buyurulmuştur. Ha-

(265) **İmam-ı Merginanî-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedî-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 183-188, Ayrıca İmam-ı Kasanî-El Bedaîû's Senaî-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 295-297, Fetava-ı Kadıhan-Beyrut: 1400 (Feteva-ı Hindiyye'nin kenarında) C: 3 Sh: 433-434 İbn-I Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 8 Sh: 311-318.**

(266) **El Maide Sûresi: 45.**

nefi fukahası, bu ayet-i kerimeyi esas alarak; kasdi yaralamalarda esas olan kısastır. Kısas'ın tatbik edilememesi için, organlar arasında denklik ve benzerlik şarttır. Bu mümkün olursa, kısas tatbik edilir. Mümkün olmadığı zaman, «Diyet» gündeme girer» (267) hükmünde ittifak etmiştir. Yaralama'da kasıd benzeri sözkonusu değildir. Kasıd ve kasıd benzerinin hükmü aynıdır. (268) Çocuğun ve mecnunun, insan uzvuna karşı işlediği cinayetler «Hata» hükmündedir. Bunlar için kasıd düşünülemez

1363

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Yaralarda bir yıl beklenir»** (269) buyurduğu bilinmektedir. Zira uzva karşı işlenen cinayetlerde; mutebar olan ilk hali değil, sonucudur. Malûm olduğu üzere yaralanma sonucu insan hem ölebilir, hem de sıhhat bulabilir. Sıhhat bulursa; ilk haline dönüp-dönmediği dikkate alınmak durumundadır. Zira ilk haline dönmemesi halinde «Diyet»; sıhhat bulması durumunda «Hükümet-i Adl» gerekli olur.

1364

● Kasden olmayan uzuv kat'ı, ta'tili ve yaralamalarda mümaselet mümkün olanlarda «Erş», mümâselet mümkün olmayanlarda «Hükümet-i Adl» gerekir. Beş yüz dirhem ve daha yukarısında «Akile» öder. Vücûtta ikincisi bulunmayan bir uzuv veya bir kuvveden dolayı tam diyet gerekir. Meselâ: Burun, dil veya penis'in kesilmesi, akıl, işitme, görme, tutma ve koklama kuvvetlerinden her birinin izalesinde erş'in miktarı tam diyettir. Vücûtta çift olan uzuvlarda da tam diyet gerekir. Gözlerde, ellerde, dudaklarda, kadının memelerinde, kulaklarda, göz kapaklarında, kaşlarda, ayaklarda, kadının fercinde, erş tam diyettir. Bunlardan birinin koparılması veya ta'til edilmesinde (Mesela; iki gözden biri, iki elden biri) diyetin yarısı vacib olur. Vücûtta dört adet bulunanlardan her birine diyet'in dört'te biri ödenir. Göz kirpikleri, göz kapağının uçları vs... Vücûtta on adet bulunan parmakların her birinde erş, diyet'in onda biridir. Resûl-i

---

(267) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 26 Sh: 74, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 297. Feteva-ı Kadıhan-C: 3 Sh: 433.

(268) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 90, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 233.

(269) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 108 (Not: Bir yıl bekleme, normal yaralarla ilgilidir. Uzuv kopması veya ta'tili (ise yaramaz duruma gelmesi) kesin olursa Kadı muhayyerdir. Bekleme «Erş» ve «Hukumet-i Adl» meselesinin kesinlik kazanması noktalarında dikkate alınır. Esasen Adil ve mütehassıs bir doktorun bilgisine başvurulur. Kısas içinde, yaranın durumuna göre beklenir.)

Ekrem (SAV)'in **«Kemikte kısas yoktur»** (270) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası, Hz. Ömer ve Hz. Abdullah b. Mesûd'dan gelen, **«Bundan diş müstesnadır»** hükmünü benimsemiştir. Dişin haricindeki bütün kemiklerde «Hükümet-i Adl» gereklidir. (271) Adil ve mütehassıs ilim sahibleri, yaranın durumuna göre, bir miktar tayin ederler. İşte bu miktara «Hükümet-i Adl» adı verilir.

GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1365

Farzların terkedilmesi veya Haram'ın işlenmesi sonucu ortaya çıkan bütün ûkubat'lar; insanların can, mal, nesil, akıl ve din emniyetini sağlamak içindir. Had'lerin ikame edilmediği ve hükümlerin uygulanmadığı toplumlarda; insanlar zaruri olan maslahatlarını kaybederler. İmameyn'in kavline göre; «Hududların tatbik edilmediği ve hükümlerin uygulanmadığı» siyasi coğrafyalara, «Darû'l Harp» denir. (272) Bir İslâm beldesi küffarın veya mürtedlerin istilâsına uğrar-uğramaz «Darû'l Harp» olmaz. Ancak o beldedeki mü'minler kendi içlerinden harp emiri ve kadı seçmez (kendi aralarında) İslâmi hükümlere tabi olmazlarsa «Darû'l Harbe» geçiş tahakkuk eder. (273) İmam-ı Malik ve İmam-ı Ahmed (rh.a)'den gelen zahir rivayeye göre, bir beldede had'ler tatbik edilmez veya tatbik edebilme gücü kalmazsa, o belde «Darû'l Harp»tir. (274) İmam-ı Şafii (rh.a) indinde, bir belde Darû'l İslâm vasfını kazandıktan sonra, İstilâ'ya uğrasa dahi; orada yaşıyan son müslüman ölünceye kadar «Darû'l Harp» olmaz. Çünkü müstevlilerle, mü'minler asla sulh imzalayamazlar. Dolayısıyle «Cihad» devam ediyor demektir.

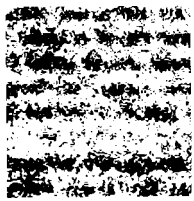
(270) Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 5 Sh: 31, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 96, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 270-271.

(271) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 314 vd, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 105-106, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Libab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 154-158 (Not: Ebû Musa El Eş'ari'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV): «Her diş için, beş deve verilir» buyurmuştur.)

(272) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 252, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 131.

(273) Feteva-i Bezzazlye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 312 (Feteva-ı Hindiyye'nin kenarında)

(274) İbn-i Kudame El Hanbeli-El Muğni-Beyrut: 1972 C: 10 Sh: 103. Ayrıca İmam-ı Şarani-Mizanü'l Kübra-Kahire: 1300 C: 2 Sh: 153.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

RIZK TEMİNİ (KAZANÇ)

- RIZK TEMİNİ İÇİN ÇALIŞMANIN (KESB'İN) MAHİYETİ.
- RIZK TEMİN ETMENİN (KESB'İN) SIFATI.
- RIZK HANGİ YOLLARLA TEMİN EDİLİR?
- TİCARETLE MEŞGUL OLMAK.
- ŞART MUHAYYERLİĞİ VE TAYİNİ.
- GÖRME MUHAYYERLİĞİ.
- KUSUR (AYB) MUHAYYERLİĞİ.
- ALIŞ-VERİŞTE DIKKAT EDİLECEK HUSUSLAR.
  - HARAMA VESİLE OLMAK (ALIŞ-VERİŞİNİ YAPMAK) HARAMDIR.
  - FİATLARA MÜDAHELE ETMEK CAİZ DEĞİLDİR.
  - MALI SATABİLMEK İÇİN YEMİN ETMEK MEKRUHTUR.
  - BORÇ HUSUSUNDA TİTİZLİK GEREKİR.
  - ÖLÇÜ VE TARTIDA HİLE YAPMAK CİNAYETTİR.
  - SATIŞI BOZMADA (İKALE'DE) KOLAYLIK GÖSTERİLMELİDİR.
- ALLAH (CC) VE RESÜLÜ'NE KARŞI SAVAŞANLAR: FAİZCİLER.
- PARAYI PEŞİN VERİP, MALI VERESİYE ALMAK (SELEM)
- PARAYI, PARA İLE SATMAK VEYA DEĞİŞTİRMEK (SARF)
- ŞİRKET (ORTAKLIK) NEDİR?
- KAÇ ÇEŞİT ŞİRKET VARDIR?
- ŞİRKET-İ MÜLK'UN MAHİYETİ VE KISIMLARI.
- ŞİRKET-İ AKD'IN (AKİD ŞİRKETİNİN) MAHİYETİ.
- SERMAYE ŞİRKETLERİ (ŞİRKETÜ'L EMVAL)
  - MUFAVAZA ŞİRKETİ.
  - ŞİRKET-İ İNAN.
  - İŞ GÜCÜ ŞİRKETİ.
  - ŞİRKETÜ'L VÜCÛH (KREDİ-ITIBAR ŞİRKETİ)

- FASID ORTAKLIK.
- ŞIRKETLERLE ILGİLİ MUHTELIF MESELELER.
- MUDARABA'NIN MAHİYETİ (SERMAYE-EMEK ILIŞKISI)
- ZIRAATLE MEŞGUL OLMAK.
- ÖLÜ TOPRAKLARIN İHYASI.
- CIHAD SONUCU ELDE EDİLEN TOPRAKLAR
- SULH SONUCU ELDE EDİLEN TOPRAKLAR.
- ZIRAAT ORTAKLIĞI (MÜZARAA)
- BAG-BAHÇE ORTAKLIĞI (MÜSAKAT)
- DEVLET MEMURIYETİ VE İŞÇİLİK.
- İŞ AHKAMI VE İŞÇİ HAKLARI.
- DİĞER KAZANÇ YOLLARI.
- HIBE'NIN MAHİYETİ.
- GAYR-I MEŞRU KAZANÇ YOLLARI.
- MÜLKIYET HAKKININ KULLANILMASI.

● Kur'an-ı Kerîm'de: «Yeryüzünü size boyun eğdiren (istifadeniz için itaatli kılan) Allahü Teala (cc)'dır. O halde yeryüzünün sırtlarında (Dağlarında, tepelerinde, ovalarında) dolaşın da, Allahü Teala (cc)'nın size ihsan ettiği rızıklardan istifade edin» (1) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler: «Yeryüzünün itaatli olması, boyun eğmesi; işlenmeye ve verimli kılınmaya müsait oluşudur. Yeryüzünün sırtlarında dolaşmaktan maksad; insanlara faydalı olan nimetlerin ortaya çıkarılmasını sağlamak için, araştırma yapmaktır. Ziraat, ticaret, zanaat ve diğer faaliyetler; ancak yeryüzünde mevcut olan imkanlarla sürekli kılınabilir. Yeryüzünde esas olan; işlemek ve nimetlerinden faydalanmaktır» (2) hükmünde ittifak etmişlerdir. Dikkat edilirse; yeryüzü, rızk temini için müsait bir yapıdadır. Hz. Abdullah İbn-i Mesûd (RA)'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (SAV): «Kesbi talep etmek (Rızk temini için çalışmak) her müslüman üzerine farzdır» (3) buyurmuştur. Dolayısıyle mü'minler; «Helâl» ve «Haram» hudud-

(1) El Mülk Sûresi: 15.

(2) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 D. Marife Neşri C: 4 Sh: 397-398, Ayrıca Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 317-318.

(3) Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lilil Muhtar-İst: 1980 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 170, Ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmaa'l Enhur (Şerhü Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. ofset Beyrut: ty D. İhya Yay. C: 2 Sh: 527.

larına riayet ederek, *rızk temini için* gayret sarfetmek *durumundadırlar*. İmam-ı Muhammed (rh. a)'in: «*İlim* talep etmek farz olduğu gibi, rızık talep etmek de farz kılınmıştır» buyurduğu *rivayet* edilmektedir.

1367

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Rızkı tamamlanıncaya kadar, hiçbir kimsenin ölmeyeceği bana vahyedildi. O halde Allahü Teala (cc)'ya karşı gelmekten sakınınız. Rızkınızı araştırırken güzel bir yol tutunuz**» (4) buyurduğu bilinmektedir. Muhakkak ki, «Güzel bir yol tutmakdan» murad; helâl vasıtalarla, helâl kazanç *elde etmektir*. Nitekim Hz. Ebu Bekir (RA): «Dikkat ediniz, haram ile beslenen vücûda *ancak cehennem* ateşi yakışır» (5) *buyurmuştur*. Sahabe-i Kiram'ın; haramdan kurtulabilmek *için*, şüpheli *olan hususları dahi* terkettiği malûmdur. Ibn-i Abidin «Farz-ı Ayn» ilimleri tasnif ederken: «*Ticaretle meşgul* olanın alış verişi öğrenmesi farzdır. Ta ki, sair muamelâtta şüphelerden ve *mekruh* olan şeylerden korunabilsinler. Sanat sahibleri ve diğer herhangi bir işle meşgul olanlar da böyledir. Haramdan korunmak için, onların da meşgul oldukları işin hükmünü *bilmeleri farzdır*» (6) buyurmaktadır. Esasen genel kaide: «Her mü'minin, içinde bulunduğu *hal ile ilgili ilimleri tahsil* etmesi farzdır» şeklindedir. «İlmihal» fabiri de, buna dayanmaktadır.

1368

● Günümüzde; insanı ve insanın uzuvlarını dahi ticarete konu kabul eden *ideolojik* sistemler «Homo Economiscus» (Ekonomik insan) denilen, garib bir tip ortaya çıkarmışlardır. Gece-gündüz; sadece ve sadece midesinin ihtiyaçlarını düşünen, kalben ve zihnen dumura uğramış insan tipi!. (7) İdeolojilerin ekonomik yorumları; «Çarşı Putları'nın», temelini teşkil edecek derecede güçlenmiştir. Ancak bu yeni bir olay değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «**Şüphesiz ki Allah iman edib, salih amellerde bulunanları altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Küfredenlere gelince; onlar dünyada sadece zevk-ü sefa ederler, hayvanların yediği gibi yerler,**

---

(4) El Aclûni- Keşfü'l Hefa-Beyrut: 1351 C: 1 Sh: 231 Mad. NO: 707, Ayrıca İmam-ı Safii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 94 Madde: 300.

(5) Ebû Nuaym Ahmed El İsfahani-Hiyletü'l Evliya-Kahire: 1933 C: 1 Sh: 31.

(6) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 Şamil Yay. C: 1 Sh: 40.

(7) Bu noktada «Ekonomi» kavramını izaha gayret edelim. Yunanca ev (oikos) ve kanun, yönetim anlamına gelen (nomos) kelimelerinin birleşmesinden ortaya çıkan bir kelimedir. Ev yönetimi manasına gelir. Malûm olduğu üzere ev; «Helâl» rızıkla yönetilebileceği gibi, haramla da yönetilebilir. Devletler için de, durumu aynıdır. Tağuti devletler; haramla beslenir ve güçlenir.

onların yeri **cehennemdir»** (8) hükmü beyan buyurulmuştur. Yine bir başka ayet-i Kerîme'de: **«Onlar dünya hayatının sadece dış yüzünü (zahirini) bilirler, fakat ahiretten tamamiyle gafildirler»** (9) buyurulmaktadır. İslâm ûleması bu ayet-i kerime'leri esas alarak; «Kafirler; tıpkı hayvanlar gibi, midelerinin ve şehvetlerinin peşindedirler. Bu hususta **«hiçbir sınır tanımamayı»** esas alırlar. Ayrıca tıpkı hayvanlar gibi; yedikleri nimetleri yaratanı hiç mi, hiç düşünmezler» hükmünde ittifak etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Mü'min bir mide ile yer; kafir ise, yedi mide ile yer»** (10) buyurduğu bilinmektedir. Muhaddisler, bu hadis-i şerif'in çok veya az yemekle ilgili olmadığını; kafirin **«dünyevi hırsının korkunçluğunu»** beyan ettiğini zikretmişlerdir. Elbette yemek ihtiyacı; insandan insana değişebileceği gibi, insanın çalıştığı işin kolaylığına veya zorluğuna göre de, değişebilir.

RIZK TEMİN ETMENİN (KESB'İN) SIFATI

1369

Hanefi fûkahası: «Bir mükellefin; kendisine, ailesinin nafakası temine ve borçlarını ödemeye yetecek kadar, kazanması farzdır. Fakir olan mü'minlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve akrabalarına ikram etmek için; bundan fazlasını kazanması «Müstehab»tır. Güzel ve müreffeh bir hayat sürmek için, rızık teminine gayret sarfetmek ise mübahtır» (11) hükmünde ittifak etmiştir. Başkalarına karşı tekebbür etmek, dünyevi hırsa kapılarak yarışa çıkmak, azgınlık ve taşkınlık için kazanması: helâl yolla kazansa dahi, mekrûh ve haramdır. (12) Elbette burada, mükellefin **«Niyeti»** önemlidir. Mü'minlerin; tağuti güçlere karşı daha güçlü bir şekilde cihad edebilmesi için, hırsla kazanan ve kazancını cihad'a harcıyan mü'min, sürekli ibadet içerisindedir. Zira «Niyyeti»; farz olan bir ibadetin edâ edilmesidir.

1370

Kur'an-ı Kerim'de: **«Onlar ki, (Mü'minler) harcadıkları vakit ne israf, ne de sıkılık (Cimrilik) yapmazlar. (Harcamaları) ikisi arası (vasat) olur»**

---

(8) Muhammed (SAV) Sûresi: 12.

(9) Er Rûm Sûresi: 7.

(10) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1084 Had. NO: 3256.

(11) Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 Çağrı Yay C: 4 Sh: 170-171.

(12) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuaü'l Enhur (Şerhü Damad) İst: 1310 Mtb. Amire Tb. ofset Beyrut: D. İhya Yay. C: 2 Sh: 528.

(13) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i Kerime'yi esas alan Hanefi fûkahası: «Mükellef, kazandığı malda israf etmediği gibi, cimrilik yolunu da tutmaz. Hem kendi nefsine, hem de nafakaları üzerine vacip olan kimselere (Ailesine, çocuklarına vs.) infak eder» (14) hükmünde ittifak etmiştir. Şimdi «İsraf nedir?» sualine cevap arıyalım. İsraf; arapça bir kelime olup, «Serefe» kökündendir. Seref; herhangi bir şeyde makûl haddi aşmak manasınadır. İslâmi ıstılâhta: «Gayr-i meşru (Şer'i olmayan) bir gaye için mal sarfetmeye israf» denilmiştir. Ulema «İsraf'ta hayır yoktur. Hayırlı işlerde ise; israf yoktur» hükmünü zikrederek, konunun kavranmasını kolaylaştırmıştır. Allahü Teala (cc)'nın israfı haram kıldığı muhkem ayetlerle sabit olmuştur. (15)

1371

● Çalışıp, rızk temin edebilme kudreti olan kimsenin dilenmesi caiz değildir. Çünkü çalışmamak suretiyle; bir farz' terketme durumu sözkonusudur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hayatım yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki; sizden herhangi birinizin, ipini alıp da, dağdan arkasında bir bağ odunu getirmesi ve satması, herhangi bir kişiden istemesinden çok hayırlıdır. (Kimbilir, istediğiniz kimse de) ya verir minnetine girersin, yahud vermez zilletini çekersin»** (16) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle çalışma gücü olan kimsenin dilenmesi meşru değildir. Ancak kudreti yoksa durum ne olacaktır? Hiç malı olmayan ve hayatını ancak dilenmek suretiyle idame ettirebilen kimselere «Miskin» denilmiştir. (17) Miskinler; Beytü'lmal'in «Zekât» bütçesinden, maaşlarını alırlar. Zira çalışma kudreti olmayan ve fakir olan kimseler; korunmaya muhtaçtırlar. Molla Hüsrev: «İçinde bulunduğu gün için, yiyeceği mevcut olan kimseye dilenmek helâl olmaz» (18) hükmünü beyan etmeketdir. Hem miskin olur; hem de (durumunu beyan etmekten utanarak) dilenmezse ve bu sebeble ölürse, günahkâr olur. Zira o halde bulunan kimsenin; («Beytülmal» ve «Ulû'lemr» yoksa) dilenmesi şer'an caizdir. Eğer dilenmekten de aciz olursa; o kimsenin durumunu bilen kimse üzerine, onu doyurması «Farz-ı Ayn» olur.

---

(13) El Furkan Sûresi: 67.

(14) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhü Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. Ofset Beyrut: ty D. İhya Yay. C: 2 Sh: 528.

(15) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 543 (Gadı Beyzavi bölümü, El Ara'f Sûresi: 31'in tefsiri)

(16) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 129 K. Zekât: 50.

(17) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 112. Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 2 Sh: 15-16.

(18) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 192.

(19) Ancak kendi kudreti de; onu doyurmaya müsait değilse, yardım yapabilecek başka bir kimseye durumu iletmesi farz'dır.

RIZK HANGI YOLLARLA TEMIN EDILIR?

1372

Hanefi fükahası: «Rızk temin etmede en efdal olan yol cihad'dır. Zira Cihad'da hem Islâm dinini aziz kılma, hem de ganimet elde etme sözkonusudur. Bu sebeble kazancın en efdali; ganimet olur. Cihad'dan sonra; rızk elde etmede efdal olan, ticaretle meşgul olmaktır. Daha sonra ziraatle meşgul olmak ve diğer san'atlar gelir» (20) hükmünde ittifak etmiştir. Şimdi bu sırayı esas alarak, meseleyi izaha gayret edelim.

1373

Kur'an-ı Kerim'de: «**Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve hoş olarak yeyin**» (21) hükmü beyan buyurulmuştur. Imam-ı Muhammed (rh. a) ganimet'in daha öncekî ümmetlere helâl kılınmadığını, ancak Ümmet-i Muhammed'e helâl kılındığını, bunun sünnetle sabit olduğunu beyan etmektedir. (22) Resûl-i Ekrem (SAV) «**Allahü Teala (cc) kıyametin kopmasına yakın bir zamanda beni kılıçla gönderdi. Rızkımı da, mızrağımın altında (Gölgesinde) kıldı. Bana muhalefet edenleri de zelil ve hakiyr eyledi. Her kim kendisini bir kavme benzetirse, o da, onlardandır**» (23) buyurmuştur. «Cihad» ibadetini izah ederken bu konu üzerinde durmuştuk!. (24)

1374

Şurası kat'iyyen unutulmamalıdır ki; rızk temin etme yollarının tamamı kat'i nass'larla beyan buyurulmuştur. Herhangi birisinin ihmali, ümmet-i muhammed'i zor duruma düşürür. Zira bir mü'min; kendi rızkını temin ederken, diğer mü'minlerin menfaatine olan malları da, üretmek durumundadır. Ancak en efdal ve en temiz olan; rızk elde etme yolunun,

---

(19) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-A.g.e. C: 2 Sh: 528.

(20) Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 171-172 Ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuâ'l Enhur- (Şerhû Damad) İst: 1316 bsk, ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 527.

(21) El Enfal Süresi: 69.

(22) İmam-ı Muhammed-Siyer-i Kebir-İst: 1980 Eva Yay. C: 1 Sh: 40.

(23) İmam-ı Sernhsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 10 Sh: 3.

(24) Bakınız madde: 773, 774, 775.

kat'iyyen unutulmaması şarttır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV): «**Faizi yemek için hileli yollara saptığınız, öküzlerin kuyruklarına yapışıp ziraatle geçindiğiniz ve cihadı terk ettiğiniz zaman, Allahü Teala (cc) üzerinize zilleti (Aşağılanmayı, hor ve hakiyr kılınmayı, zaafa düşmeyi) musallat kılar. Dininize dönmedikçe o zilleti üzerinizden sıyırmaz**» (25) buyurmak suretiyle (*rızk temin etmek için*) *cihad'ın terkedilmemesini* hassaten tebliğ etmiştir.

TİCARETLE MEŞGUL OLMAK

1375

● Kur'an-ı Kerim'de: «**(Öyle kimseler, mü'minler) Vardır ki, ne bir ticaret, ne bir alış-veriş (onları) Allahü Teala (cc)'yı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoyamaz. Onlar kalblerin ve gözlerin (Dehşetle) döneceği günden korkarlar**» (26) hükmü beyan buyurulmuştur. *Bu ayet-i kerime'de; ticaret ve alış-veriş gibi, rızk temin etme* yollarının; kendilerini, Allahü Teala (cc)'ya ibadetten alıkoymadığı mü'min kimseler övülmüştür. Bu bir anlamda mü'min tüccar'ın vasfıdır. Zira Mü'min tüccar «Zerre miktarı iyiliğin de, zerre miktarı kötülüğün de hesabının sorulacağı güne» hazırlandığının şuurundadır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in «**Emin ve sadık (Güvenilir) mü'min tüccar, kıyamet gününde şehidlerle beraberdir**» (27) Hadis-i Şerifi açık bir müjdedir. Başta Hz. Ebu Bekir (RA) olmak üzere, cennetle müjdelenen bir-çok sahabe, ticaretle meşgul olmuşlardır. Ancak şurası da unutulmamalıdır ki; kıyamet gününde şehidlerle beraber olacak tüccar, şer'i şerifin hududlarına titizlikle riayet etmek borcundadır. Dünyevi hırsa kapılır; şer'i hududları bir kenara bırakırsa, büyük bir azabla karşı-karşıya gelir.

1376

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey iman edenler, birbirinizin mallarını batıl yollarla (Haram'la) yemeyin. Meğer ki (o mallar), sizden karşılıklı bir rızadan (doğan) bir ticaret malı ola (O zaman yeyin). Kendi nefsinizi de öldürmeyin. Şüphe yok ki: Allah sizi çok esirgeyicidir. Kim (Helâl hududlarını) aşarak ve zulüm yaparak bu amelleri işlerse, biz onu ateşe sokacağız. Bu da Allahü Teala (cc) için çok kolaydır**» (28) hükmü beyan buyurulmuştur.

---

(25) **Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 740-741 K. Büyû, Ayrıca İmam-ı Muhammed-A.g.e. C: 1 Sh: 42-43.**

(26) **En Nûr Sûresi: 37.**

(27) **Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 726 Had. NO: 2146 K. Ticaret: 1.**

Müfessirler, «Bir malın batıl yolla yenilmesinden murad; kumar, faiz, hırsızlık, gasb ve bunun gibi İslâm dininin kat'i olarak haram kıldığı yollarla yenilmesidir» (29) hükmünde ittifak halindedirler. Bu yollara tevessül eden kimseler (ister tüccar, ister müşteri olsun); geçici olan dünya hayatı için, ebedi hayatlarını tehlikeye atmışlardır.

1377

Toplu halde yaşıyan insanların; mal, menfaat ve hizmet noktasından birbirleriyle sıkı ilişkiler içerisinde olacakları muhakkaktır. Türkçe'de «Alış-veriş» diye isimlendirdiğimiz olayın arapçası «Büyû»dur. Bu kelimenin lûgat manası; malı mal ile mübadele etmek, değişmektir. (30) İslâm ûleması; «Kıymete haiz olan ve rağbet edilen bir malı, aynı mahiyetteki diğer bir mal ile mübadele etmeye alış-veriş demiştir. (31) Bir malın kıymetli olması için; mübah olması şarttır. Ayrıca insanlar tarafından rağbet edilmesi ve biriktirilebilmesi de, gerekir. Şarab; biriktirilmesi ve bazı çevrelerce (Ehl-i Kitab ve fasıklar gibi) rağbet edilmesine rağmen, mü'minler indinde kıymetli değildir. Zira haram kılınmıştır. Bu sebeble mallar «Mütekavvim» ve «Gayr-i Mütekavvim» olmak üzere ikiye ayrılır. (32) Ulema; satılan mal dikkate alındığı zaman, dört çeşit alış-veriş sözkonusu olduğu için; «Bey'» şeklinde değil, çoğul sigasıyla «Büyû» şeklinde kullanmıştır. Satılan mal esas alındığı zaman; dört çeşit alış-verişle karşı-karşıya geliriz. Bunlar: 1) **Ticarete konu olan mütekavvim bir mal, aynı mahiyetteki diğer bir mal ile değiştirilebilir.** Buna Türkçe'de «trampa» denilir. 2) **Alış-verişe konu olan kıymetli mal, semen karşılığı satılır.** En meşhur ve yaygın olanı budur. Meselâ: bir elbise, 5000 lira karşılığında satın alındığı zaman, elbise «Mal», 5000 lira'da onun semeni olur. 3) **Semen'i, semen ile satmak mümkündür.** Meselâ; doları, mark ile satın almak veya nakit para ile satın almak gibi!.. Buna «Sarf» denir, bu işle

---

(28) En Nisâ Sûresi: 29, 30.

(29) İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 D. Marife Yay. C: 1 Sh: 479, Ayrıca Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 2 Sh: 57-58.

(30) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fî şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 3, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fî şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 142, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 73.

(31) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 183, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 2, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 42-43, İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 Şamil Yay. C: 10 Sh: 8.

(32) Daha önce «Mal» ve «Milk» kavramlarını izah etmiştik. bakınız: Madde: 890, 1275, 1281.

meşgul olan kimselere de «Sarraf» adı verilir. 4) **Semen ile; veresiye mal satın alınabilir.** Buna «Selem» denilir. (32)

1378

● *Şer'an satış:* «mütekavvim olan bir malı, hususi bir şekilde, fayda ifade eden misli ile mübadele etmektir. **«Hususi bir şekilde» kaydı;** başta teberru ve hibe olmak üzere, karşılıksız mal vermeyi tarifin dışında tutabilmek içindir. **Alış-verişin mün'akid olması için;** icab ve kabûl şarttır. Bunun mazi sigasıyla (Yani «Sattım» ve «Aldım) şeklinde olması esastır. (34) Zira «Satacağım» veya «Alacağım» gibi ifadeler temenni ve arzu hükmündedir, kat'iyyet sözkonusu değildir. İmam-ı Kasani **«Satışın rüknü; icap ve kabulle birlikte mübadele etmektir»** hükmünü zikreder. İbn-i Hümam: «Satışın rüknü icap ve kabuldür ki, bunlar mübadeleye veya onun yerini tutan birbirine teslim etmeye delâlet eder. Bu durumda satışın rüknü; iki milki söz veya fiille mübadeleye rıza göstermedir» buyurmaktadır. **Satışın şartı:** iki tarafın da, (İcab ve kabule) ehil olmasıdır. Dolayısıyle akıllı olmak esastır, Deli'nin veya mecnun'un satışı sahih değildir. Bulûga ermiş olmak ve hürriyet şart değildir. Üzerinde akid yapılan mal'da da; bazı şartlar aranır. Bunlar **1) Alış-verişe konu olan mal, mübah olmalıdır.** Başta şarab olmak üzere, İslâm'ın haram kıldığı mal satışa konu değildir. **2) Mal mevcud olmalıdır.** Denizdeki balık veya havadaki kuş satılamaz. **3) Malın teslimine imkân bulunmalıdır.** Meselâ; hayvanın karnındaki yavru satılamaz. Zira teslim etme imkanı yoktur. **4) Milk satan kimseye ait olmalıdır.** Satışın yapıldığı yerin şartı; meclis beraberliğidir. **Satışın sahih olabilmesi için;** milkin bulunması ve milk üzerinde başkasının hakkının olmaması esastır. (35) Mal üzerinde hakkı ve yetkisi olmayan kimsenin (Fuzuli'nin) satışı, bütün şartlar bulunsa dahi münakid olmaz.

---

(33) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 142.

(34) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 3-4 Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 Şamil Yay. C: 10 Sh: 10-11, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 21, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 2, Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 3-4 (Not: Fuksha'dan bir kısmı şer'an satış: «Malı mal ile mübadele etmektir» tarifini esas almıştır. Dard'ı İslâm'da «Malı» tabiri; alış-verişe konu olan mütekavvim (Dayanıklı, mübah, kıymetli) olanı ihsas ettirmekteydi. Şarab gibi; gayr-i mütekavvim mallar, nazar-ı itibara alınmazdı. Biz hassaten «Mütekavvim» kaydını koyduk ki; haram olan maddeler tarifin dışına çıksın;.. Çünkü şarab, satışa konu değildir.)

(35) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 133-134, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 73-74, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 10 Sh: 14-15.

1379

Satış; semen (malın bedeli) açısından da, dört kısıma ayrılır. Bunlar: 1) Mükellef; Malın kendisine kaça mal olduğunu söylemeksizin, karşılıklı rızı olacakları bir bedelle (Semen) akid yapabilir. **Buna «Musâveme» denilir.** Meselâ: Bir tüccar; elindeki malın maliyet fiatını gizleyerek müşterisine «— Sana şu fiata verebilirim» teklifinde bulunur. Esasen yaygın olan usûl budur. 2) Mükellef; satışa konu olan malın, kendisine kaça mal olduğunu beyan edib, belirli bir kâr koyarak satabilir. **Buna «Mürabaha» denir.** Meselâ: Tüccar «— Efendim, bu mal bana 1000 liraya mal olmuştur. *Sana 1100 liraya verebilirim*» diyebilir. 3) Mükellef; malın maliyet fiatını beyan edib, hiçbir kâr taleb etmeden satabilir. **Buna da «Tevliye» denilir.** 4) Mükellef; satışa konu olan malın maliyet fiatını beyan ettikten sonra, o fiatın daha aşağısına da satabilir. **Buna da «Vadia» (Vazia) denilir.** (36) Bu satış şekillerinin hepsi de, meşrûdur. Zira ticarette; hem kâr, hem zarar sözkonusudur.

1380

Satışın hükmü; iki taraftan biri için milkiyetin, diğeri için de bedelinin (Semenin) sübûtudur. Fukaha buna «Asli hükmü» adını vermiştir. Tabi olan hükmü ise; malı ve kıymetini (Semenl) teslimin vacip olmasıdır. Yani satıcı'nın «Malı», Alıcının da «Semeni» (Kıymetini) vermesi vaciptir. (37) Veresiye olan satışlarda «Müddetin» bilinmesi esastır. Meçhûl bir zamana dayanan satış doğru değildir. Ayrıca veresiye satışlarda; borçlanma sözkonusu olduğu için «Senetleşmek» zarurîdir. (38) Şimdi alış-verişle ilgili diğer hususları zikredelim.

---

(36) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 142.

(37) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 10 Sh: 10-17.

(38) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1960 C: 1 Sh: 383-387, Ayrıca Mecmuatu'l Tefasir-İst: 1970 C: 1 Sh: 439-442 (Not: İslâm ülemasından bazıları senetleşmenin «Vacip», bazıları da «Müstehab» olduğuna kaildirler. Ancak Şer'i şerifle hükmeden Kadı (Hakim huzurunda, iki adil şahid tarafından imzalanmış senet, kat'i hüccettir. Ayrıca taraflar arasında; unutma veya ihmalden dolayı ortaya çıkabilecek ihtilâfları da, ortadan kaldırır. İslâm ahkamı ile hükmetmeyen mahkemeleri esas alan ve taraflar arasında şahidsiz olarak imzalanan belgeler, şer'i şerif indinde «Senet» hükmünde değildir. Ancak hangi mahkeme esas alınmışsa (Kanun açısından) resmi belge hüviyeti taşır.)

ŞART MUHAYYERLİĞİ VE TAYİNİ

1381

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Satıcı ile satın alan mükellef; ayrılmadıkları müddetçe muhayyerdirler**» (39) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası, «Aynı mecliste «İcab» olur; fakat «Kabul»e ehil olan kimse sükût *ederse, o meclis dağılıncaya kadar* yetkilidir. Ancak icab ve kabul; birbirine uygun olarak edâ edilmişse, hem ihtiyar, hem rıza bulunduğu için akid tamamlanmıştır. Başka bir konuya geçildiği an, meclis değişmiştir» (40) hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Şafii (rh. a) Hadisin zahirini esas alarak: «Icab ve kabul; birbirine uygun olarak edâ edilse dahi, o meclis dağılmadığı müddetçe, taraflar muhayyerdirler» hükmünü beyan etmiştir. (41) *Bunun dışında, bir-kaç* çeşit şart muhayyerliğinden de söz etmek mümkündü. Şöyleki; Malı satın alan kimse: «**— Ben muhayyer olmak şartıyla satın aldım**» diyebilir. Böyle bir şart fasiddir. Bu hususta ittifak mevcuddur. (42) İkincisi müşteri: «**— Ben bu malı üç gün veya daha az bir süre muhayyer olmak şartıyla satın aldım**» diyebilir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Sahabe'den Hz. Hıbban b. Munkız (RA)'a hitaben: «**— Satış yaptığın zaman hile yok!.. Ancak «benim için üç gün muhayyerlik olacak» diyebilirsin**» buyurduğu bilinmektedir. (43) Hanefi fûkahası bu Hadis-i şerifi esas alarak: «Hem satan, hem alan için, şart koşulduğu takdirde üç gün muhayyerlik hakkı vardır. Bu süre içerisinde milkiyet el değiştirmiş olmaz» hükmünde ittifak etmiştir. Üçüncüsü malı satın alan kimse: «**— Ben bir ay veya iki ay muhayyer olmak şartıyla satın aldım**» diyebilir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a) indinde, bu şart sahih değildir. İmameyn'in kavline göre; bu şart sahihdir. (44)

---

(39) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 21,** Ayrıca **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 144.**

(40) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 157-138,** Ayrıca **Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 4, Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lili'l Muhtar-İst: 1979 C: 2 Sh: 11, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 144-145.**

(41) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 81,** Ayrıca **İbn-i Abidin-A.g.e. C: 10 Sh: 57-58.**

(42) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 151,** Ayrıca **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 41.**

(43) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 110,** Ayrıca **Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lili'l Muhtar-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 12, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 27.**

(44) **Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 12-13,** Ayrıca **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 151-152, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 29.**

1382

GÖRME MUHAYYERLİĞİ: Satıcının veya müşterinin; görmedikleri bir malı satmaları veya satın almaları caizdir. Nitekim Hz. Osman (RA), Hz. Talha (RA)'ya Basra'da bulunan bir yerini satmış, bazı kimseler Hz. Talha (RA)'ya «Sen aldandın» deyince Hz. Talha (RA): «— **Benim için muhayyerlik vardır. Çünkü ben görmediğim bir şeyi satın aldım»** buyurmuştur. Durum Hz. Osman (RA)'a intikal edince o da: «— Benim için de muhayyerlik vardır. Zira ben de görmediğim bir şeyi sattım» demiştir. Bunun üzerine Hz. Cübeyr b. Mutim (RA)'i aralarında hakem tayin etmişler, Hz. Cübeyr b. Mutim (RA) «Satın alan Hz. Talha (RA)'nın muhayyer olduğunu, diğerinin ise muhayyer olmadığını» beyan etmiştir. (45) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse görmediği bir şeyi satın alırsa, o şeyi gördüğü an, onun için muhayyerlik vardır»** (46) Hadis-i Şerifi bunun delilidir. Dolayısıyla görmediği bir malını; satan kimse için, muhayyerlik yoktur. Ancak herhangi bir malı görmeden satın alan müşteri için; malı gördüğü zaman, muhayyerlik hakkı mevcuddur. İsterse almaktan vazgeçebilir. Satıcı ise; satmaktan vazgeçemez. Çünkü onun için görme muhayyerliği yoktur, malın sahibidir. Bu hususta Sahabe-i Kiram'ın icmaı vardır.

1383

KUSUR (AYB) MUHAYYERLİĞİ: Bir müşteri; satın aldığı malda (ticaret ehli olan kimseler indinde) kıymetini eksilten bir kusur (ayb) bulursa muhayyerdir. (47) İsterse malı o kusuruyla birlikte kabul eder, isterse aldığı kimseye (Tüccara) geri verebilir. «Ticaret ehli olan kimseler indinde» dememizin sebebi; kusurun (Ayb'ın) sabit olması içindir. **Çünkü mutlak satış; her türlü kusurdan (ayıbtan) salım olmayı gerektirir.** Ayrıca satışı yapan kimse, o kusuru (ayıbı) söylemediği için aldatma (Garar) sözkonusudur. Dolayısıyle müşterinin zararının giderilmesi esastır. (48) Tüccar indinde mevcud olan kusura «Ayıb-ı Kadim» denir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in hile ve aldatmayı şiddetle yasakladığı bilinmektedir. Nitekim Sahih-i Müslim'de: **«Bizi aldatan bizden değildir»** hükmü altında bir bab mevcuddur. Bu babta yer alan şu Hadis-i Şerif üzerinde iyi tefekkür etmek gerekir. Hz. Ebû Hureyre (RA)'den rivayet edilmiştir: **«Resûl-i Ekrem (SAV) birgün çarşıda dolaşırken, tahıl satan birisinin yanına uğradı. Eli-**

---

(45) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 156-157.

(46) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 137. Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 167. İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 32.

(47) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 64. Ayrıca İbn i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 181.

(48) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 140, Ayrıca İmam ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 35-36.

ni ekin yığınının içine daldırınca, mübarek parmaklarına ıslaklık isabet etti. Bunun üzerine: «— Ey Ekin sahibi, bu ıslaklık nedir?» suâlini tevcih buyurdu. Ekin Sahibi: «— Ona yağmur isabet etti ya Resûlallah» cevabını verince, Resûl-i Ekrem (SAV): «İnsanların görebilmesi için o ıslak olan kısmı üstüne koysaydın ya!.. Bizi aldatan bizden değildir» (49) hükmünü beyan buyurdu. İbn-i Ömer (RA)'in şöyle dediği rivayet edildi: «Hz. Peygamber (SAV) dış görünüşü ile malı beğendirmek suretiyle aldatıcı satışı nehyetti» (50) Dikkat edilirse; ticaretle uğraşan bir kimsenin, emin ve sadık olması esastır. Eğer kendisinin de farkında olmadığı kusurlu (Ayıblı) bir malı satmışsa; farkına vardığı an, müşterisinin zararını gidermeli ve helâllik dilemelidir.

ALIŞ-VERİŞTE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

1384

● **HARAM'A VESİLE OLMAK (ALIŞ-VERİŞİNİ YAPMAK) HARAMDIR:** Ticaretle meşgul olan bir mü'minin; üzerinde hassasiyetle duracağı ilk konu, haram kılınan malların satışını yapmamaktır. Allahü Teala (cc) bir şeyi haram kılınca, onun bedelini de haram kılar. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) «Şarapla ilgili olarak» mü'minlere: **«İçilmesini haram kılan Allahü Teala (cc) satılmasını da (Alış-verişini) haram kılmıştır»** (51) buyurarak, meselenin mahiyetini izah etmiştir. Meselâ; mü'min bir kasab; şer'i şerife göre kesilmeyen herhangi bir hayvanın etini satmamalıdır. Çünkü kasden besmelenin terkedilmesi durumunda, etin yenmesi haram olur. O et; meyte hükmündedir. Vesen (Heykel) ve sanem'in satılması da haramdır. Hanefi fükahası: **«Haram Li aynihi olan; şarab, domuz eti, kan, put ve bunun gibi maddelerin satışının batıl» olduğunda ittifak etmiştir.** (52)

1385

● Çalınan veya gasb edilmek suretiyle elde edilen bir malı; ticareti piyasaya sokmak da, caiz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim, bildiği**

---

(49) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 99 K. İmam: 43 Had. NO: 164 (102).

(50) İmam-ı Azam Ebû Hanîfe-El Müsned-İst: 1078 Şamil Yay. Sh: 201 Had. NO: 329/9.

(51) İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 846 K. Eşribe: 5.

(52) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 24, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 10 Sh: 301-302, Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuaü'l Enhur (Şerhü Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 53, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Guraru'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 168-169.

halde hırsızlık eşyayı satın alırsa; onun günahına ve alçaklığına (Haysiyetsizliğine ortak olmuştur» (53) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle ticaretle meşgul olan mü'minlerin; malı gerek alırken, gerek satarken titizlik göstermeleri esastır.

1386

FIATLARA MÜDAHELE ETMEK CAIZ DEGILDIR: Resûl-i Ekrem (SAV) ticaretle meşgul olan Sahabe-i Kiram'a daima kolaylık göstermelerini ve ucuzluk meydana getirmek için gayret sarfetmelerini tavsiye buyurmuştur. Ancak bu hiçbir zaman fiatlara müdahele manasına değildir. Nitekim fiatların yükseldiği bir sırada, Sahabe-i Kiram'dan bazıları Resûl-i Ekrem (SAV)'e müracaatla çözüm bulunmasını teklif etmişlerdir. Tabii ki bu çözüm, *fiatların dondurulması veya nahr konu'masıyla ilgilidir.* Bunun üzerine Resûlullah (SAV): **«Fiatları ayarlayan; bolluk, darlık ve rızık veren Allahü Teala (cc)'dır. Şüphesiz ki ben; hiç kimsenin benden taleb edeceği mal ve can hususunda bir haksızlığım olmadan, Rabbime kavuşmak arzusundayım»** (54) hükmünü beyan buyurmuştur Hanefi fûkahası: «Ulû'lemr veya Kadı; fiatları tayin etmez, narh koymaz. Zira narh koymak mekruhtur. Ancak eğer ticaretle uğraşan kimseler; malın fiatından çok yüksek bir fiatla satış yapma hususunda anlaşırlarsa, ehl-i hibre'den (Ilim sahibi kimselerden) bilgi istenir. Temel gıda maddeleri ve hayvan yiyecekleri hususunda; istişare edildikten sonra, fiat tahdidinde bulunmakta beis yoktur» (55) hükmünde ittifak etmiştir. Çünkü gerek temel gıda maddelerinde, gerek hayvan yemlerinde, canlının telef olma tehlikesi sözkonusudur.

1387

Darû'l İslâm'da; arz ve taleb dengesine dayanan fiatlar esastır. Ancak sun'i olarak fiatlara müdahele etmek büyük bir vebaldir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Pahalılığı artırmak için fiatlara müdahele eden kimseyi; kıyamet gününde, büyük bir ateşin üzerine oturtmayı Allahü Teala (cc) üzerine almıştır»** (56) buyurduğu bilinmektedir. Fiatlara müdahelenin bir-çok yolu vardır. Bunların başında da **«İhtikâr»** gelir. Şimdi bunun üzerinde duralım.

---

(53) El Beyhaki-Es Sünenü'l Kübra-*Haydarabat:* 1344-1346 C: 5 Sh: 336.

(54) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 605-606 K. Büyû: 73 Had. NO: 1314.

(55) Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr fi şerhi mülteka el ebhur (Şerhû Damad) İst: 1316 Bask, ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 548-549. Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 322.

(56) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 5 Sh: 27, 50

1383

● **A) Muhtekir (İhtikâr yapan kimse) mel'ûndur:** Bir malı, fiat artınca satmak *niyetiyle* stok etmeye ihtikâr denir. İmam-ı Ebû Yusuf *(rh. a)* göre; *ümmete zarar* vermek niyetiyle, her çeşit malın satışından imtina etmek ihtikârdır. (57) Resûl-i Ekrem (SAV): **«Pazara mal getiren merzûk (Rızıklandırılmış), ihtikâr yapan ise, melûndur»** (58) hükmünü beyan buyurmuştur. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a) «Bir kimsenin kendi ürettiği malı (Meselâ: çiftçinin buğdayı), ihtiyacı sebebiyle stok etmesi ihtikâr olmadığı gibi; bir başka şehirden getirdiği malı stok etmesi de, ihtikâr değildir. İhtikâr ümmete zarar vermek niyetiyle gıda maddelerini (yiyecekleri) stok etme sonucu ortaya çıkar» (59) demiştir. Esasen bir kimse; temel gıda maddelerini ve hayvan yiyeceklerini stok ederse; «Muhtesib» veya «Kadı», bu işten vazgeçmesini teklif eder. Mükellefin ısrar etmesi halinde; malına el konur ve günün rayiç fiatları dikkate alınarak satılır. Bedeli de kendisine verilir. Ayrıca kendisine ta'zir cezası uygulanır. (60) Resûl-i Ekrem (SAV) ihtikâr yapan kimseleri zemmetmiş ve Allahü Teala (cc)'nın rahmetinden uzaklaştıklarını beyan buyurmuştur. (61) Sonuç olan muhtekir (İhtikâr yapan kimse) me'lûndur, yani lanetlenmiştir.

1389

● **B) Müşteri kızıştırıp, fiat artırmak caiz değildir.** Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Neçş'i» yasakladığı nass'la sabittir. Neçş: **«malı almaya niyetli olmadığı halde; üçüncü şahısları isteklendirmek ve aldatmak için, fazla fiat vermeye»** verilen isimdir. (62) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse, kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmesin»** (63) Hadis-i Şerifi, müşteri kızış-

---

(57) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 129, Ayrıca İbn-i Hümam-El Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 8 Sh: 126.

(58) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 92, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 5 Sh: 129, Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 728 K. Ticaret: 6 Had. NO: 2153.

(59) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 5 Sh: 120, Ayrıca El Mavsili-El İhtiyar fi'ttalili'l muhtar-İst: 1979 C: 4 Sh: 160-161.

(60) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 167, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 93, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 127.

(61) Geniş bilgi için/İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 129, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 93, İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 33.

(62) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 239, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 29-30, İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 10 Sh: 435.

(63) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 177, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 24 K. Büyû: 58.

tırmanın caiz olmadığını beyan buyurmaktadır. Tüccar ile müşteri bir mal üzerinde pazarlık ederken; üçüncü bir şahsın o pazarlığa dahil olması, tahrimen mekruhtur. Ancak o pazarlık meclisi dağıldıktan sonra; anlaşma hasıl olmazsa, malı alma niyeti olan diğer kimse pazarlık edebilir. Günümüzdeki açık ve kapalı artırmalarda; bu hile alabildiğine yapılmaktadır. Şöyle ki; malı almaya niyeti olmayan bir kimse, kasden artırmaya girmekte ve belli bir ücret talep ederek satıştan çekilmektedir. Bunun kat'iyyen caiz olmayacağı açıktır.

1390

● C) Şehirde ikamet eden bir kimsenin; köylünün ürettiği malı yolda karşılayıp, pazara sokmadan alması ve azar azar pahalı satması caiz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Şehirde oturan kimse; bedevi'nin malını, onun için satmasın»** (64) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Kıtlık zamanında; şehirde mukim olan kimsenin bedevinin malını onun adına satması, fiat yükselmesine sebeb oluyorsa mekruhtur. Zira bu fiilde, ümmete zarar sözkonusudur. Normal olan dönemde; fiat yükselmesine sebeb olmayan pazarlama mekruh değildir» (65) hükmünü beyan etmiştir. **İmam-ı Şafii, İmam-ı Ahmed ve İmam-ı Malik (rh. a) hadisin zahirini esas alarak, her-halûkarda bunun caiz olmayacağına kaildirler.** İbn-i Münzir: «Malları şehrin dışında karşılayarak satın almak caiz olmaz. Ebû Hanife buna katılmaz ve bunda bir sakınca görmediğini söyler» (66) hükmünü beyan etmek suretiyle, diğer mezheplerin bu hususta ittifak halinde olduklarını kaydeder.

1391

● **D) Bir satış içerisinde, iki satış caiz olmaz:** (Vadeli satış ve vade farkı) Günümüzde en-çok tartışılan konulardan birisi de; bir malın «Peşin» ve «vadeli» satışındaki, fiat farkıdır. Bir mal; peşin «bin liraya» satın alınabilirken, vade süresine göre «bin ikiyüz» veya «bin beşyüz» liraya alınabilmektedir. Mal aynı olduğuna göre; fiatın farklılaşması «vade faktörüne» dayanıyor demektir. Bunu «Pazarlık sonucu malın fiatının farklı olabileceği» tezi ile izah etmek mümkün değildir. Zira ticarî piyasada bir ma-

---

(64) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 240, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 178, İmam-ı Merginanî-A.g.e. C: 3 Sh: 53.

(65) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 178, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 10 Sh: 486-487, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 240-241.

(66) İbn-i Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1963 Sh: 65.

lın «Peşin» ve «Veresiye» fiatları; faiz oranları ve enflasyon dikkate alınarak ilân edilmektedir. (67) Şimdi konunun Darü'l İslâm'daki durumunu izaha gayret edelim. Abdullah İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Attab b. Esed'i Mekke-i Mukerremeye vali olarak gönderirken: «— **İnsanların, bir satış içerisinde iki satış yapmalarına müsaade etme, yasakla»** emrini vermiştir. (68) Hanefi fükahası «*Bir malın; peşin «Şu fiata», vadeli (veresiye) «bu fiata» sattım» şeklindeki ifadelerle satılması caiz değildir*» (69) hükmünde ittifak etmiştir. Meselâ: «Şu buzdolabını peşin olursa «110.000 TL» vadeli olursa «160.000 TL» *karşılığında sattım» gibi!.. Ancak müşteri bu iki fiattan birisini, aynı meclis*te kabul eder ve meselâ: «Ben vadeli olarak «160.000 TL.» karşılığı satın aldım» derse caiz olur mu? **Yasaklamanın illetini; malın fiatındaki cehalete bağlıyan müctehid'ler indinde bu caizdir. Zira cehalet ortadan kalkmış, iki tarafın (icab ve kabûl'le) rızası sözkonusu olmuştur.** Yasaklamanın illetini; *vade sebebiyle malın fiatının* yükselmesine bağlıyan müctehid'ler indinde caiz değildir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Kim bir satış içerisinde, iki satış yaparsa, ona iki fiattan az olanını almak veya faiz yemek vardır»** hadisinin zahiri esastır. Çünkü bir şeyin helâl veya haramlığı hususunda ihtilâf hasıl olursa, itiyaden uzak durmak (Şüpheliden kaçınmak) gerekir» hükmünü beyan etmişlerdir. Hz. Ömer (RA)'in rivayet ettiği bir hadis-i şerif'te: **«Malûm olan ribayı terkettiğiniz gibi, riba (faiz) şüphesi olan işleri de terkediniz»** (70) buyurulmuştur. Pazarlık etmek; hem satıcının, hem alıcının şer'i hakkıdır. Sonuç olarak ticaretle meşgul olan mü'minlerin; bir satış içerisinde iki satış yapmaktan kaçınmaları, tek fiat söylemeleri daha uygundur. Bu sayede «şüpheden» kurtulmuş olurlar.

---

(67) Günümüzde bir-çok müellif; vadeli satıştaki vade farkını pazarlıkla izah ederek, fetva vermektedir. Esasen ticaretle uğraşan bir-çok mü'min: «Peşin ve vadeli satış arasında fark olmazsa biz ayakta duramayız. Vadeli satışları takip için, ayrıca eleman görevlendiriyoruz» diyerek, içinde bulundukları durumu izaha gayret ediyorlar. Paranın değerinin sürekli düşmesini de; ayrı bir delil şeklinde ele almaktadırlar. Darü'l İslâm'da para; «İtimad senedi» değil, bizzat maldır. Esasen şer'an satışın: «Malın, mal ile mübadelesidir» şeklinde tarif edilmesinin sebebi de budur. Para; altın, gümüş veya bunların yerine kaim olacak nakid (kaime) dir. Günümüzde kullanılan T.C. Parası ise; belli bir mal karşılığında basılmamakta, «İtimad senedi» mahiyetini korumaktadır. Emisyon (Fazla para basmak) ise; değerini değiştirmektedir. Bu değişiklik; bazen çok kısa sürede olmaktadır, cehalet süreklidir.

(68) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 14 Sh: 36.

(69) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 158 vd, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 136, İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 14 Sh: 36, Feteva-ı Bezzaziye-C: 4 Sh: 431.

(70) İmam Ebû Bekir El Cessas-El Ahkamü'l Kur'an-Beyrut: 1385 C: 1 Sh: 465.

1392

MALI SATABİLMEK İÇİN «YEMİN ETMEK» MEKRUHTUR: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Yemin; malın harcanmasına, kazancın elden gitmesine (bereketinin mahvolmasına) sebebtir**» (71) buyurduğu bilinmektedir. Ulêma; alış-verişte «sözünde sadık olduğu halde yemin etmek «Mekruh», yalan yere yemin etmek ise tahrimen mekruhtur» hükmünü beyan etmiştir. Hz. Abdullah b. Evfa (RA)'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV)'in döneminde; bir kimse yalan yere yemin ederek, mal elde etmeye gayret sarfetmiş ve bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil buyurulmuştur. (72)

«Hakikat; Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyı (hasis bir menfeati) satın alanlar (yok mu?) İşte onlar için ahirette hiçbir nasiyb yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onların yüzüne bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azab vardır» (73)

1393

BORÇ HUSUSUNDA TİTİZLİK GEREKİR Peygamber efendimiz'in (SAV): «**Allah'ım!.. Borç yükünden ve insanların baskısı altında ezilmekten sana sığınırım**» şeklinde sık sık dua etmesi, Sahabe-i Kiram'ın dikkatini çekmiştir. Bir fırsatını bulup: «— **Ya Resûlallah, sık sık borç'tan Allah'a sığınıyorsun, sebebi nedir?**» sualini tevcih ederler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «**İnsan borçlandığında; söyleyince yalan söyler, söz verince yerine getiremez**» (74) buyurmak suretiyle; itidali aşmamalarını ve fazla borçlanmamalarını tavsiye etmiştir. Alacaklı olan mü'minin; borçlu olan kardeşine karşı, suhûlet ve yumuşaklık göstermesi, muhakkak ki büyük bir fazilettir. Ancak borçlunun da, ödeme imkanı varken ve ahid yapmışken (Senetleşmişken) ödememesi haramdır.

1394

ÖLÇÜ VE TARTI'DA HİLE YAPMAK BÜYÜK BİR CİNAYETTİR: Kur'an-ı Kerim'de «**Ölçekte ve tartı'da hileye sapanların vay haline!.. Ki onlar, insanlardan ölçekle aldıkları zaman (*haklarını*) *tastamam* alanlar, onlara**

---

(71) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1228 K.Müsakat: 27 Had. NO: 131 (1606).**

(72) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 12 K.Büyû: 27. (Not: Bu ayet-i kerimenin, sebeb-i nüzûlü *hususunda* bir-kaç rivayet daha mevcuddur. Geniş bilgi için/ İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 375-376)**

(73) **Al-i İmran Süresi: 77.**

(74) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 1 Sh: 412 K.Mesacid: 25 Had. NO: 129 (589), Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 1 Sh: 202 K.Ezan: 149.**

(İnsanlara) ölçekle yahud tartı ile verdikleri zaman ise eksiltenlerdir. Sahiden onlar (öldükten sonra) diriltileceklerini sanmıyorlar mı?» (75) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; bu ayet-i kerime'de geçen «Tatfif» kelimesini; «çok cüz'i bir hile yapmak» şeklinde izah etmişlerdir. İbn-i Abbas (RA) Medine'de böyle bir ahlâkın yaygın olduğunu ve bu sûre ile mahiyetin vahametinin izah edildiğini zikretmektedir. (76) Resûl-i Ekrem (SAV) «Geçmiş ümmetlerin helâkine sebeb olan günahlardan birisinin de; hileli ölçüp-tartmaları olduğunu» beyan buyurmuştur. (77) Ticaretle uğraşan mü'minlerin; ölçü ve tartı konusunda çok hassas olmaları farzdır

1395

● **SATIŞI BOZMA'DA (İKALE'DE) KOLAYLIK GOSTERİLMELIDIR:** Müşteri aldığı malı; herhangi bir sebeble iade etmek isteyebilir. Bu durumda karşımıza «İkale» kavramı çıkar. İkâle'nin lûgat manası; düşürmek ve ortadan kaldırmaktır. (78) İslâmi ıstılâhta; alıcı ve satıcının karşılıklı rızası ile satışı kaldırmak, yani bozmaktır. (79) Hanefi fûkuhası: «Satışı bozmak (İkale); hem tüccar için, hem müşteri için caizdir. Ancak ilk ödenen bedelin misliyle (aynısıyla) olması esastır. Eğer daha fazlası veya daha azı şart koşulursa, bu şart batıldır. Mal ilk bedeline mukabil olmak üzere geri çevrilir. Semen'in (Malın bedelinin) helâk olması; satışın bozulmasına engel teşkil etmez. İkâle; bu durumda da, sahihtir. Fakat satılan mal helâk olmuşsa, satışın bozulması (İkale) sahih olmaz» (80) hükmünde ittifak etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Satışı bozmak isteyen mü'mine kolaylık gösteren kimseyi, Allahü Teala (cc) sürçüp, düşmekten muhafaza eder»** (81) müjdesi sarihtir. Ticaretle uğraşan mü'minler; mümkün mertebe kardeşlerinin herhangi bir sebeble aldıkları malı iade etme arzularını geri çevirmemelidirler.

---

(75) Et Tahfif (Mutaffifin) Sûresi: 1-4.

(76) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 6 Sh: 470-471, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 483-484.

(77) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 521 K.Büyû: 9 Had. NO: 1217.

(78) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 178, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 31.

(79) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 54.

(80) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 156-157, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 54-55, Şeyh Abdülgani El Meydani-A.g.e. C: 2 Sh: 31-32, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 246 vd.

(81) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 738 K.Büyû: 54 Had. NO: 3460.

1396

«Alış-verişte dikkat edilecek hususlar» başlığı altında; kısaca beyana çalıştığımız hükümlerle amel etmek güç değildir. Ancak «Dünyevi hırs» sebebiyle bir-çok kimse, dikkatsizlik göstermektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Tacirler (Ticaretle meşgul olanlar) kıyamet günü facirler (günâhkarlar) olarak diriltilirler; ancak Allahü Teala (cc)'dan korkan, iyilik ve doğruluktan ayrılmayanlar müstesnadır**» (82) buyurduğu bilinmektedir. Ticaretle uğraşan mü'minler; İslâmi hükümleri öğrenmek ve bildikleriyle amel etmek hususunda titiz olmak mecburiyetindedirler. Şimdi öncelikle ticaretle uğraşan kimseleri; daha sonra da bütün mü'minleri, yakından ilgilendiren «Riba» (Faiz) konusuna geçelim.

ALLAHÜ TEALA (CC) VE RESÛLÜ'NE (SAV) KARŞI SAVAŞANLAR: FAİZCİLER!..

1397

Kur'an-ı Kerim'de: «**Faiz yiyenler, kendilerini şeytan çarpmış (birer mecnun) dan başka bir halde (kabirlerinden) kalkamazlar. Böyle olması da onların: «Alış-verişte ancak faiz gibidir, aralarında fark yoktur» demelerindendir. Halbuki Allah, alış-verişi «Helâl», faizi de «Haram» kılmıştır.** Kim Rabbinden bir öğüt gelip de (faizden) vazgeçerse, **geçmişi ona ve işi** (hakkındaki hüküm) de Allah'a aiddir. **Kim de tekrar faize dönerse; onlar, o ateşin yaranıdırlar ki, orada (bir daha çıkmamak üzere) ebedi kalıcıdırlar. Allah faizin bereketini tamamen giderir. Zekâtı verilen malları ise artırır. Allah (haramı, helâl tanımakta ısrar eden) çok kafir, çok günahkar hiç kimseyi sevmez. İman eden, salih amellerde bulunan, namazını dos-doğru kılan, bir de zekâtını veren kimseler (in, evet onların) Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olacak değillerdir. Ey İman edenler!.. (Gerçek) mü'minler iseniz Allahü Teala'dan korkun, faizden (henüz almamış olup da) kalanını bırakın. İşte (böyle) yapmazsanız, Allah'a ve Resûlüne karşı harbe (girmiş olduğunuzu) bilin. Eğer tevbe ederseniz, mallarınızın anası (sermayeniz) yine sizindir. (Bu suretle) Ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olmazsınız»** (83) hükmü beyan buyurulmuştur.

---

(82) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 726 Had. NO: 2146, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 3 Sh: 515-516 Had. NO: 1210.

(83) El Bakara Sûresi: 275-279.

1398

● Riba'nın (Faizin) lûgat manası; mutlak fazlalık, ziyadeliktir. İslâmi ıstılâhta; **«Aynı cinsten olan iki mal-ı mütekavvim'den birinin diğeri üzerine fazlalığına riba denir»** (84) Cins birliği sözkonusu olduğu için; birinin diğerine olan fazlalığı karşılıksızdır. Meselâ; 100 gr. altını, 101 gram altın karşılığında satmak!.. Buradaki bir gram; karşılıksız fazlalıktır, buna faiz denir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Şayed iki nevi ayrı olurlarsa (cins birliği olmazsa), siz onu nasıl isterseniz o şekilde satın»** (85) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle cins birliği olmadığı süre içerisinde, faizden söz edilemez. İmam-ı Serahsi: «Faiz'in kat'i olarak haram kılındığını beyandan» sonra, faizcilik yapanlara beş çeşit cezanın verileceğini zikretmektedir. Şimdi bunların neler olduğunu izaha gayret edelim: **«Birincisi: Şeytan çarpmışa dönmek:** Allahü Teala (cc): **«Faiz yiyenler, kendilerini şeytan çarpmış (birer mecnun) dan başka halde (kabirlerinden) kalkamazlar»** buyurmuştur. Faiz yiyenin karnı kıyamet günü öyle şişer ki, ayakları onu taşıyamaz. Kalkmak istedikçe, ayakta duramaz düşer. Şeytan çarpmış, saralı insanlar gibi olur, bir türlü ayağa kalkamaz. Peygamber (SAV) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **«Yediği faizler miktarınca karnına ateş doldurulur».** Bu bütün insanlığın bir araya geldiği kıyamet gününde faizcinin rezil edilmesi demektir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in bu mahiyete işaret eden bir başka hadisi de şöyledir: **«Kıyamet günü faizciler için bir sancak dikilir, hepsi onun altında toplanır, sonra hep birlikte cehenneme sevkolunurlar».** İkincisi: **Bereketin kaldırılmasıdır.** Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah faizin bereketini tamamen giderir»** buyurulmuştur. Yani yok eder demektir. Bu bereketin kaldırılması, elde edilen o fazlalıktan istifade edilememesi şeklinde de tevil edilmiştir. Öyle ki; ne faizci kendisi, ne de evlâdı, bu faiz kazancından istifade edemez. **Üçüncüsü· Allah'a karşı savaş açmış olmaktır:** Allahü Teala (cc) şöyle buyurmuştur: **«Eğer faizden vazgeçmezseniz, Allah'a ve Resûlüne karşı savaş açmış olduğunuzu bilin».** Burada faizcilik yapanlar; tıpkı yol kesenler (Kat'ı tarik veya hıraba) gibi; Allahü Teala (cc)'ya karşı savaşanlar zümresinden sayılmıştır. **Dördüncüsü: İnkar etme hastalığıdır:** Allahü Teala (cc) şöyle buyurmuştur: **«Ey iman edenler, gerçekten mü'min iseniz Allahü Teala (cc)'dan korkun, faizden (henüz almamış olup da) kalanını bırakın»,** bu hususdaki diğer ayet-i ke-

---

(84) Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 37, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 186, El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 2 Sh: 30.

(85) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 298, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 8 Sh: 64, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 188.

rime'de: **«Allah (haram'ı helâl tanımakta) ısrar eden çok kafir, çok günahkar kimseleri sevmez»** buyurulmuştur. Yani faizi helâl görerek sürekli inkarcılık yapanları ve faiz yiyerek günaha dalmış olanları sevmez. Demektir. **Beşincisi: Cehennemde ebedi kalmaktır.** Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: **«(Her) Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir ki, orada (bir daha çıkmamak üzere) ebedi kalıcıdırlar».** Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir dirhem riba yemek, otuz altı defa zina etmekten daha kötüdür»** hadisi de, bunu beyan etmektedir. Bu ribanın (Faizin) haramlığını kabul etmemenin cezasıdır. (86) Mü'minler: İmam-ı Serahsi (rf. a)'nin kat'i nasslara dayanarak izah ettiği bu «Beş ceza» üzerinde iyi tefekkür etmelidirler. Şimdi «Riba'nın» (Faizin) çeşitleri üzerinde duralım.

1399

Faiz daha ziyade; ödünç olarak verilen mallarda ve alış-verişte sözkonusu olur. İmam-ı Şafii (rh. a) «Faizin mahiyeti şudur: Borcun ödeme süresi geldiğinde alacaklı borçluya: «— Borcunu ödeyecek misin, yoksa artırmayı mı düşünüyorsun?» diye sorar. Eğer borçlu kabul ederse; vade (ödeme süresi) uzatılır, buna mukabil borcun miktarı artırılır» (87) hükmünü beyan etmektedir. Cahiliyye döneminde en yaygın olan faiz şekli budur ve buna «Riba-ı Nesie» denir, **«vadeli faiz»** manasınadır. Günümüzde de; en yaygın olan faiz şekli budur!.. Alış-verişte aynı cinsten olan iki maldan, birinin diğerinden daha fazla olması şart koşulduğunda faiz teşekkül eder. Dolayısıyla faizin illeti; **cins birliği** ile beraber miktardır. (88) Meselâ: 10 kile buğday, 11 kile buğday karşılığında satıldığı zaman, fazlalık olan bir kile faizdir. Buna **«Riba-ı Fadl»** denir, **«vadesiz faiz»** manasınadır. Bu noktada: «— Efendim, iki buğday arasında kalite farkı vardır, niçin faiz olsun» şeklinde bir itiraz yapılamaz. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Onun (Buğdayın) iyisi ve kötüsü birbirine müsavidir»** (89) buyurmuştur. Hz. Bilâl-i Habeşi (r.a) Resûlullah (SAV)'a iyi cins hurma hediye edebilmek için, kalitesiz iki ölçek hurma verip, iyi cins bir ölçek hurma alır. Resûl-i Ekrem (SAV) durumu öğrenince Hz. Bilâl-i Habeşi (RA)'ye:

---

(86) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty. C: 12 Sh: 109-110.

(87) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) A.M. Şakir Neşri Sh: 284 Madde: 651.

(88) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 61, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 37-38, El Mavsili-El İhtiyar fi ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 2 Sh: 30.

(89) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 278, Ayrıca Molla Hüsrev-Düreri'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 188. İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 61, El Mavsili-A.g.e. C: 2 Sh: 30-31.

«Vah!, vah!. Faizin ta kendisi bu, sakın bir daha yapma» (90) emrini verir. Buğday, arpa, hurma ve tuz'un «Keyli», altın ve gümüş'ün «Vezni» olduğu, *sünnet'le sabittir. Bunların veresiye satılmaları da (miktar aynı olsa dahi) caiz değildir.* Diğer mütekavvim malların; keyli veya vezni olması, beldenin örfüne göre değişir. Veresiye satılmaları da caizdir.

1400

● Molla Hüsrev: «Faiz yiyen kimsenin şahidliği kabul edilmez. Zira faiz yiyen kimse faasıktır. Mebsut'ta; «faiz yemekle şöhret bulmuş (tanınmış) olmak» şart kılınmıştır. Çünkü ticaretle uğraşanlar, akdi ifsad eden sebeblerden (Akd-i Fesid'den) çok az kurtulurlar. Bunların hepsi faizdir. Öyle ise şahidliğinin kabul edilmemesi için; faiz yemekle şöhrete ulaşmış (tanınmış) olmalıdır» (91) hükmünü beyan etmektedir.

1401

● **Darû'l İslâm'da; mü'minlerin birbirlerinden faiz alıp-vermeleri haram olduğu gibi; gayr-i müslimlerden (Zimmilerden) faiz almaları da, haramdır.** Gayr-i Müslimlerin; *kendi aralarında faiz alıp-vermelerine de, kat'iyyen* müsaade edilemez. Zira Kur'an-ı Kerim'de: «... **Haram kılınmasına rağmen faiz (riba) almaları, halkın mallarını haksız yere yemeleri sebebiyledir ki, biz (evvelce) kendileri için helâl kılınan temiz ve güzel şeyleri üzerlerine haram kıldık»** (92) buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de; ehl-i kitab'a (Yahudi, Hıristiyan vs) faizin haram kılındığı sabittir. (93) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Dikkat ediniz!.. Kim riba'yı (Faizi) şart koşarsa, bizimle onun arasında ahid (Zimmet akdi) yoktur»** (94) Hadis-i şerifi, meseleyi kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Sonuç olarak; Darû'l İslâm'da itikadi durumu ne olursa olsun, hiçbir ferd diğerinden faiz alamaz. Faize müsaade edilmez.

1402

● **Darû'l Harp'te; mü'minlerin kendi aralarında (birbirlerinden) faiz alıp-vermeleri yine haramdır.** (95) Zira kardeşlik hukuku bakidir.

---

(90) **Sünen-i Nisai-İst: 1401 C: 7 Sh: 273 K.Büyû: 41, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1215 K.Müsakat: 18 Had. NO: 96 (1594). (Not: Sahih-i Müslim'deki rivayet'in devamında: «Lakin iyi hurma satın alacak oldun mu; diğerini sat, sonra onun kıymetiyle iyi hurmayı al» buyurulmuştur.)**

(91) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 251.**

(92) **En Nisâ Sûresi: 161.**

(93) **İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 D.Marife Yay. C: 1 Sh: 588.**

(94) **İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 D.Sadr Mtb. C: 2 Sh: 484.**

(95) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 192.**

1403

Hz. Mekhûl (rh. a)'den mürsel olarak rivayet edilen bir Hadis-i Şerifte Resûl-i Ekrem (SAV): «**Darû'l Harp'te; mü'minle-harbi arasında faiz yoktur**» (96) buyurmuştur. Hz. Mekhûl (rh. a)'ün fakih bir ravi olması sebebiyle, mürsel olan hadisi amele konu olur. İmam-ı Serahsi (rh. a) «Resûl-i Ekrem (SAV)'in amcası Hz. Abbas (RA)'ın, «Mekke Müşrilerinden» faiz aldığını bilmesine rağmen müdahale etmediğini, ancak «Mekke'nin Fethinden» sonra: «— **Cahiliye devrine ait faizler kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk faiz de Abbas b. Abdülmüttalib'in faizidir**» buyurduğunu, ayrıca Hz. Ebû Bekir (RA)'in karşılıklı bahis sonucunda Müşriklerin reislerinden (Ubeyy b. Halef'ten) mal almasına Peygamberimiz (SAV)'in müsaade ettiğini» kaydederek, harbi'nin malının masûm olmadığını zikretmektedir. (97) İmam-ı Şafii (rh. a); Hz. Mekhûl (rh. a)'den gelen hadisin mürsel olduğunu ve değişik tevillere müsait bulunduğunu beyan ederek, Darû'l Harp'te de olsa, kafirden faiz alınamıyacağına kaildir.. (98) Hanefi fûkahası; Hz. Mekhûl'den rivayet edilen hadis-i şerif'e itirazda bulunanlara; «Bir kimsenin malının masum (Dokunulmaz) olabilmesi için; ya iman, ya zimmet akdi şarttır. Halbuki harbi (İslâm'a karşı savaşan kafir) için; iki durum da, sözkonusu değildir. Bu hususta hadis-i Şerif'in yok olduğunu kabul etsek dahi; harbi'nin malının masum olmadığı açıktır. Kaldı ki; harbilerin mallarını kendi kanunları ve rızaları gereğince almaktadırlar. Aldatma ve hıyanetten söz etmek mümkün değildir» (99) şeklinde cevap vermişlerdir. İmam-ı Ebû Yusuf (Rh. a) bu hususta muhaliftir. (100) Ancak *ûlema bu konuda fetvanın* İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a)'nin kavline göre verileceğini tasrih etmiştir. Sonuç olarak; Darû'l Harp'te mü'minlerin; harbilerin mallarını, onların rızalarına uygun olarak almaları mübahtır.

---

(96) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 14 Sh: 56, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 66, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 189, Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 41.

(97) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 14 Sh: 57.

(98) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 300 (Not; İmam-ı Şafii (rh. a) «Er Risale» isimli üsul kitabında; bir kimsenin malının masum olabilmesi için; ya iman ya zimmet akdinin şart olduğunu beyan etmektedir. Bu durumda; harbinin malının masum olmaması noktasından, herhangi bir farkın olmaması gerekmektedir.)

(99) İmam-ı Kasani-El Bedaiu's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 192, Ayrıca İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 6 Sh: 147.

(100) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 11 Sh: 163.

PARAYI PEŞİN VERİP, MALI VERESİYE ALMAK (SELEM)

1404

● Önce kelime üzerinde duralım. Selem; lûgatta vezin ve mana itibariyle selef gibi «*Önden verilen, takdim edilen*» manasına gelir. (101) Ileride teslim edilecek malı; peşin para ile satma hadisesi söz konusudur. Feteva-i Hindiyye'de: «Selem; peşin para veya peşin verilen bir malla, veresiye bir mal satın almak demektir» (102) hükmü kayıtlıdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in hicreti sıralarında; Medine'liler, birbirlerinden bir-iki yıllığına borç hurma alıyorlardı. Bununla ilgili olarak Resûlullah (SAV): «**Borçlanabilirsiniz!.. Ancak borçlananlar malûm kile, tartı ve belirli süre dahilinde borçlansınlar**» (103) buyurdu.

1405

● Ibn-i Abbas (RA): «Şehadet ederim ki; şüphesiz Allahü Teala (cc) selemi mübah kıldı ve onun hakkında kitabında uzun bir ayet inzal buyurdu. Bu ayet'te: «... **Ey iman edenler!.. Malûm bir müddete kadar (Belirli bir süre) birbirinize borçlandığınız zaman, onu yazınız...**» (El Bakara Sûresi: 282) emri verilmiştir. Selem akdi sünnetle de sabittir» (104) hükmünü zikreder.

1406

● Bilindiği gibi; bir kimsenin yanında bulunmayan veya zimmetinde olmayan bir malı satması mümkün değildir. Nitekim Hz. Hakim b. Hizan (RA)'dan: «**Resûlullah (SAV) yanımda olmayanı satmaktan beni nehyetti**» (105) hadisi mervidir. Molla Hüsrev, selemin kitap ve sünnet'le sabit olduğunu beyandan sonra: «Selem, ümmetin icmaı ile de meşrudur. Kıyas buna muhaliftir. Çünkü selem; ortada mevcut olmayanın satılmasıdır. Lakin bu noktada kıyas, zikredilen deliller (Eser) sebebiyle terkedilmiştir» (106) diyerek konuya açıklık getirir. Sonuç olarak; selem, şer'an muteber olan şartlar içerisinde Resûl-i Ekrem (SAV)'in beyan ettiği bir ruhsattır. Şimdi «Selem Akdi'nin» sahih olabilmesi için gerekli şartları izaha gayret edelim.

---

(101) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 5 Sh: 209, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 11 Sh: 233.
(102) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 178.
(103) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsk) Sh: 337-338 Madde No: 916.
(104) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 71. Ayrıca İbn-i Hümam-Fethu'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 323.
(105) İmam-ı Şafii-A.g.e. Sh: 336-337 Madde No: 914.
(106) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureru'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 194.

1407

Selem akti; «acilen ödenenle, ileride teslim edilecek malı almaktır» (107) Dolayısıyle hem **«Acilen ödenen»**, hem de **«İleride teslim edilecek mal»** hususunda, tarafların kat'i bilgi sahibi olması şarttır. **Selemin rüknü**: «Bir kimsenin, bir başka şahsa: «— Sana, şu mahiyette (özelliklerini beyan ederek) bir mal için, şu kadar parayı (veya malı) teslim ettim» demesi, muhatabı olan şahsın da: «— Aldım» ikrarında bulunmasıdır. Selem akdi, alış-veriş lafzı ile yapılır. Esasen olan budur. Serahsi'nin «Muhıyt'inde» de böyledir» (108)

1408

Acilen ödenen paraya (veya mala) «Re'sûlmal» adı verilir. Bununla ilgili şartlar şunlardır: 1) Re'sûlmal'in cinsini açıklamak; Türk lirası, dolar, mark vb... Eğer mal ise, miktarını beyan etmek. 2) Nevini açıklamak; bir belde de değişik para birimleri kullanılıyorsa, hangisi ile yapılacağını açıklamak. 3) Sıfatını açıklamak. 4) Miktarını, şüpheye yer bırakmıyacak şekilde beyan etmek. 5) Kontrol edilmesi; yani sahte para veya sahte mal olmaması. 6) Selem meclisinin (başında veya sonunda) teslim alınması şarttır. (109)

1409

İleride teslim edilecek mala «Müslemünfiyh» adı verilir. Acilen ödenende (Re'sûlmal'de) aranan ilk dört şart (yani: cinsi, nev'i, sıfatı ve miktarı) ileride teslim edilecek malda da aynen aranır. Bunun dışında yedi hususun (şartın) taraflarca bilinmesi gereklidir. Şimdi bu onbir şartı, kısaca izah edelim: **1) Cinsinin açıklanması:** Buğday, arpa, veya benzerleri gibi. **2) Nev'inin beyan edilmesi:** Sulu arazi buğdayı, susuz arazi buğdayı vs. **3) Sıfatının belirlenmesi:** İyi buğday, orta halli buğday vs. **4) Miktarının açıklanması:** Şu kadar ölçek, şu kadar adet veya şu kadar metre vs. **5) Teslim zamanının kat'i olarak tespiti:** Selemde en yakın müddet bir aydır. Fetva bunun üzerinedir. Muhıyt'te de böyledir. (110) Satıcının ölü-

---

(107) **Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuâ'l Enhur (Şerhû Damad) Beyrut: D. İhya Nesri C: 2 Sh: 97, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 11 Sh: 234.**

(108) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 178.**

(109) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Sonai-Beyrut: 1974 C 5 Sh: 209 vd, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 178-179, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 71, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 11 Sh: 261.**

(110) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 179.**

mü halinde, bu müddet geçersiz olur. Terkesinden ödenir. 6) **Vasıf ile zabturapt altına alınabilen mallardan olması:** Bu da kendi arasında dört kısma ayrılır. a) Ölçekle satılanlardan (Keyliyyât'tan) olması b) Tartı ile satılanlardan (Vezniyyat'tan) olması c) Uzunluk ölçüsü ile satılanlardan (Mezrûat'tan) olması d) Birbirine yakın olmaları dolayısıyla adet olarak satılan mallardan olması. 7) **Ödenecek yerin ve taşıma şeklinin belirlenmesi:** Eğer bu husus kararlaştırılmazsa; akdin yapıldığı yer esas alınır. **8) Selem akdi yapılan malın, çarşı ve pazarda inkitaya uğrayan mallardan olmaması:** Yani süre dolduğu an, sevkedilebilme imkanının bulunması. 9) **Belirlemekle, belirlenmesi mümkün olan mallardan olması:** Meselâ; dinar ve dirhemler hakkında selem caiz değildir. **10) Akit içerisinde muhayyerlik şartının bulunmaması. 11) Para veya malın, faiz illetinden birini ihtiva etmemeleridir.** (111)

1410

● **Selem'in hükmü:** Peşin para veya mal veren müşterinin; bu yolla satın aldığı malda, mülkiyet hakkının belirli bir süre içerisinde sabit olmasıdır. (112)

1411

● Selem'de ikale (iki tarafın isteği ile aktin bozulması) caizdir. Taraflar, teslim edilecek malın (müslemunfiyh'in) tamamında ikale yapmak durumundadırlar. Önceden ödenen para (veya mal) geri verilir. (113)

1412

● Bir kimsenin, selem yapmak üzere, başka bir şahsı vekil tayin etmesi; bu vekilin de, selem şartlarına uygun olarak akit yapması caizdir. Vekilin; selemi ikale etmesi de, mümkündür. (114)

PARAYI, PARA İLE SATMAK VEYA DEĞİŞTİRMEK (SARF)

1413

● Önce kelime üzerinde duralım. Sarf; lugatta fazlalık manasınadır. Bu akde sarf adı verilmesine sebeb şudur: Çünkü onunla biaynihi intifa olun-

(111) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 11 Sh: 261, Ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmua'ül Enhur-Beyrut: D. İhya Neşri-C: 2 Sh: 97-98.

(112) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 181.

(113) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 350.

(114) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 198.

maz, ancak fazlalıklar kasdedilir. Sarf; «Nakletmek» manasına da gelir. (115) Şer'an semeni, semen ile satmaktır. Yani altın ve gümüş gibi, semeniyyet (bedel) için yaratılan şeyleri, ister cinsi cinsine, ister değişik cinslerle alış-verişe konu etmektir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Semen cinsinden olan (Altun, gümüş gibi) bir nakdi, diğer bir nakidle alıp-satmaktır. Fethû'l Kadir'de de böyledir. Bu işleme «para bozmak» da denir. Bu işlerle meşgul olanlara «Sarraf» denilir» (116) hükmü kayıtlıdır.

1414

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Altın, altınla ve gümüş, gümüşle misli misline elden ele (Yani peşin) satılır. Fazlası ribadır»** (117) buyurduğu bilinmektedir.

1415

Sahabe-i Kiram'dan «Sarraf'lık» yapanlar mevcuttur. Nitekim Zeyd b. Erkam ile Ber'â İbn-i Âzib (R. Anhuma)'dan şöyle dedikleri rivayet edilmiştir: **«Biz Resûl-i Ekrem (SAV) zamanında ticaretle uğraşıyorduk. Bir kere Resûlullah (SAV)'a sarf'ın hükmünden sorduk, cevaben «— Bir meclisteki, bir elden bir ele verilir-alınırsa beis yoktur. Eğer vade ile olursa sahih değildir»** (118) buyurdu.

1416

Parayı para ile değiştiren iki kimse, teslim almadan önce birbirinden ayrılırsa, bu işlem geçersiz olur. (119) Bu hususta icma hasıl olmuştur. Hz. Ömer (RA) «Eğer (Muhatabın) bir evin damından atlarsa, sen de onunla beraber atla» (120) buyurmuştur. Sarraflığın rüknü; diğer alış-verişlerin rüknü gibidir. Bahru'r Raik'te de böyledir. (121) Sarf'ın hükmü; taraflardan her birinin, diğerinden satın aldığı nakdi aynı mecliste teslim alması ve mülk edinmesidir.

---

(115) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 202.

(116) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 217.

(117) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 369, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 203.

(118) Sahih-i Buhari-İst: 1981 Çağrı Yay. K.Büyû: 8 C: 3 Sh: 6.

(119) Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim b. El Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1985 Sh: 86.

(120) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi Şerhû Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 203.

(121) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 217.

SARF'IN CAİZ OLMASININ ŞARTLARI

1417

● *Parayı, para karşılığında satmak veya değiştirmek için bazı şartlara riayet gerekir. Bu şartlar bulunmazsa «Sarf akdi» sahih olmaz. Şimdi bunlar üzerinde duralım:* **1) Sarf'ın sahih olması için, tarafların birbirlerinden ayrılmadan önce, (Nakdi) karşılıklı olarak birbirlerine teslim etmeleri şarttır.** Bedai'de de böyledir. «Teslim etmek»ten maksad, bizzat el ile almaktır. Fethû'l Kadir'de de böyle zikredilmiştir. **2) Sarf akdinde; tarafların birbirlerine «muhayyerlik şartı» koşma hakları yoktur.** Yani «— Ben şu kadar altını, şu kadar liraya satın aldım, ama üç gün muhayyerlik hakkı istiyorum» diyemez. **3) Sarf akdi sırasında; taraflardan herhangi birisinin bedeli te'cil etme hakkı da yoktur.** Te'cil şartı, sarfı ifsad eder. Meselâ; bana 10 gr. altın ver, bedelinin yarısını şimdi, kalanını da bir hafta sonra vereyim» dese, bu akid sahih değildir. **4) Altın altınla veya gümüş gümüşle satıldığı zaman, bunların miktarlarının veznen (tartı bakımından) birbirine müsavi olması şarttır.** Zira cins birliği mevcuttur, fazlalık faiz olur. Ancak altın ile gümüş satışa konu olursa, müsavi olması gerekmez. Zira cins birliği sözkonusu değildir. Gümüşle tezyin edilmiş bir kılıcı veya gümüşlenmiş bir at gemini; halis gümüşle tartarak ve fazla vererek satın almak, tezyinat fazla ise caizdir. (122)

1418

● Sarf akdinin bedelinde, havale ve kefalet caizdir. Kefil olan veya kendisine havale edilen şahısla, akid yapanlar aynı meclisten ayrılmadan önce, teslim alırlarsa bu akid sahih olur. Sarf akdi hususunda vekâlet de caizdir. Bir kimse, başka bir şahsı: «— Şu dirhemleri al, bununla alabildiğin kadar dinar al» diye vekil tayin etse, müvekkili namına dinârlar satın alan bu vekilin, bu dinarlar üzerinde tasarrufta bulunma hakkı yoktur. (123)

ŞİRKET (ORTAKLIK) NEDİR?

1419

● Önce kelime üzerinde duralım. Şirket lûgatta; «iki ortağın sermaye ve emeklerini birbirine katmaları, mirasta, ganimette, alım ve satımda bi-

(122) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 218-219, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 370-371, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 217-218.**

(123) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 242-246.**

rine ortak olmak» gibi manalara gelir. (124) Dolayısıyle; en az iki kişinin ihtiyari veya mecburi bir şekilde ortak olmaları sözkonusudur. İbn-i Abidin; «Şirket, karıştırmak manasınadır. Fetihte zikredilmiştir ki; şirket iki hissenin birbirinden ayrılmayacak surette karıştırılması veya karışması manasınadır» (125) hükmünü zikreder. Bahsin devamında da: «Fükahanın kelâmından anlaşılmıştır ki, şirketin lugavi manası ile şer'i manası birdir» diyerek konuya açıklık getirir.

1420

Kur'an-ı Kerim'de: «**(Davud) dedi: Andolsun ki o senin dişi koyununu, kendi dişi koyunlarına (katmak) istemesiyle sana zulmetmiştir. Gerçek (mallarını birbirine) katıp-karıştıran ortakların çoğu mutlaka birbirine haksızlık eder. İman edip de, salih amellerde bulunanlar müstesna. Fakat bunlar da ne kadar azdır**» (126) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse; Hz. Davud (as) döneminde de, şirket (ortaklık) meşrudur. Fakat karşılıklı olarak haklara riayetin güçlüğü belirtilmiştir.

1421

İmam-ı Serahsi, «fukahadan hiçbirisinin şirketin meşruluğunu inkar etmediğini, bu sebeble icma'ın hasıl olduğunu» kaydetmektedir. (127) İmam-ı Merginani: «Şirket (ortaklık) caizdir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in islâmı tebliğ ettiği dönemde insanlar şirket kurarak iş yapıyorlardı. Onları (bundan menetmeyip) kendi hallerine bıraktı» (128) hükmünü zikretmektedir. İbn-i Abidin: «Şirketin meşru olması kitap, sünnet, icma-i ümmet ve akılla sabittir. Fetih'te: «Şüphe yok ki; şirketin meşru olması sabit olma cihetinden pek açıktır. Çünkü Peygamber efendimiz (SAV) zamanından bu güne kadar hiç kesilmeden şirket (ortaklık) tesisi devam edegelmiştir. Bundan dolayı şirketi muayyen bir hadisi şerifle isbat etmeye ihtiyaç yoktur» (129) buyurmaktadır.

1422

Ebû Hureyre (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Kutsi'de; «**Ortaklardan biri diğerine hıyanet etmediği müddetçe, ben iki ortağın üçüncüsü-**

---

(124) İbn-i Manzur-Lisânu'l Arab-Beyrut: 1955 C: 10 Sh: 444 vd.
(125) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 168.
(126) Saad Sûresi: 24.
(127) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty: C: 11 Sh: 151.
(128) İmam-ı Merginani-El Hidaye Serhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 3.
(129) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 164.

yüm. **Birbirlerine hıyanet ettiler mi, aralarından ayrılırım»** (130) hükmü beyan buyurulmuştur.

1423

● *Resûl-i Ekrem* (SAV) İslâmı tebliğ ile görevlendirilmeden önce Mekke'de; *Saib İbn-i* Şüreyk isimli bir zatla, ortak ticari faaliyette bulunmuştur. Nitekim Mekke'nin fethi gününde bu zat peygamberin huzuruna gelerek; **«— Ya Resûlullah!.. Beni tanıdınız mı?»** diye sormuş, Resûl-i Ekrem (SAV): **«— Seni nasıl tanımam!.. Sen benim ortağım idin, sen ne hayırlı bir ortaktın»** (131) diyerek iltifatta bulunmuştur. Diğer bir rivayette Saib'e hitaben: **«— Merhaba kardeşim** ve ortağım!.. **Müdaraa etmez ve yüze gülmezdin. Ey Saib!.. Cahiliyye döneminde bir kısım işler yapıyordun, bunlar senden kabul edilmezdi. Bugün ise yaptıkların kabul görecektir»** (132) buyurmuştur. Yani şirket; şer'i noktadan meşrudur.

KAÇ ÇEŞİT ŞİRKET VARDIR?

1424

● Hanefi fükahası: «Şirket mahiyeti itibariyle önce ikiye ayrılır. **Birincisi: Şirket-i Mülk** (Mülk ortaklığı), **İkincisi: Şirket-i Akid'dir.** (Sözleşme, bağlantı ortaklığı). Şirket-i Mülk; herhangi bir sebeble iki kişinn malının karışması veya karıştırılması sonucu ortava çıkar. Akid ortaklığı (Şirket-i Akd) ise; tarafların rızası sonucu, yani icap ve kabulle meydana gelir» (133) hükmünde müttefiktir.

ŞİRKET-İ MÜLKÜN MAHİYETİ VE KISIMLARI

1425

● Mülk edinme vasıtalarından olan: satın alma, hibe, vasiyyeti kabul veya miras gibi bir sebeble, yahut malları ayrılması mümkün olmayan bir şekilde karıştırmak suretiyle; bir malın birden çok kimse arasında müşterek olmasına Şirket-i Mülk denir. Müşterek mülkiyetin meydana gelme-

---

(130) **Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. K. Sitte Serisi-K. Büyû: 27 C: 3 Sh: 677 Had. NO: 3388**

(131) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 151**

(132) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 3.**

(133) **İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 56,** Ayrıca İmamı-ı Serahsi-A.g.e. C: 11 Sh: 151. İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 3

si, tarafların rızasının dışında ortaya çıkarsa buna cebri ortaklık denir. Miras veya malları karıştırmak gibi!.. Tarafların rızasıyla olurs buna ihtiyari ortaklık denilir. Bir malı iki kişinin satın alması gibi!.. Dolayısıyle mülk ortaklığı; cebri ve ihtiyari olmak üzere iki kısıma ayrılır. (134)

1426

● Şrket-i Mülk'ün rüknü; hisseleri birleştirmektir. (135) Bu birleştirmenin cebri veya ihtiyari olması mahiyete tesir etmez. Şirketi Mülk'te (Mülk ortaklığında); ortaklardan birisinin diğerinin hissesini onun izni olmadan tasarruf etmesi caiz değildir. Ancak ittifak ederlerse, diledikleri gibi tasarrufta bulunabilirler. (136) Müşterek mülkün geliri; ortaklar arasında hisselerine göre taksim olunur. Hiç kimse payından fazlasını taleb edemez. Müşterek mülk taksim edilmeye elverişli ise; taraflar anlaşma suretiyle mallarını ayırabilirler. (137)

1427

● Müşterek mülkiyet malın çeşidi bakımınaan da iki kısıma ayrılır. **Birincisi: Şirket-i Ayn'dır.** Bu belli ve mevcut bir malda müşterek mülkiyettir. Iki kişinin bir koyunda yahud bir sürü koyunda şayian iştirakleri gibi. (138) **İkincisi: Şirket-i Deyn'dir.** İki kişinin başka birinin zimmetinde bulunan şu kadar para veya mal alacaklarında müşterek olmaları gibi!... Alacaklılardan her biri ne elde edebilirse, diğer alacaklı da buna ortaktır. Borçlu birinin payını ödeyip, diğerinin payını erteleyemez. (139)

ŞİRKET-I AKD'IN (AKİD ŞİRKETİ'NİN) MAHİYETİ

1428

● İki kişinin ticaret yapmak üzere; sermayelerini veya iş güçlerini ortaya koyarak, elde edilen karı veya zararı paylaşmaları sözkonusudur. Hanefi fûkahası akid şirketi'ni: «İki veya daha fazla kimsenin sermaye ve

---

(134) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 301. Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 3.

(135) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 301.

(136) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 3. Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-C: 2 Sh: 301.

(137) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 57, Ayrıca Şeyh Nizamüddin C: 2 Sh: 301.

(138) Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 210 Madde: 1067.

(139) İbn-i Nüceym-El Bahrû'r Raik-Kahire: 1311 C: 5 Sh: 186, Ayrıca Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 210 Madde: 1068.

kârı müşterek olmak üzere şirket (Ortaklık) kurmalarından ibarettir» (140) şeklinde tarif etmiştir. Sermaye nakit para olabileceği gibi, amel ve itibar da olabilir. Nitekim «Dürri'l Muhtar'da» akid şirketleri tasnif edilirken «Şirket-i akid dört kısma ayrılır. Bunlar Mufavaza, inan, tekabül ve vücûh'tur. Tekabül ve vücûh'tan her biri mufaveze ve inan da olurlar» denilmiştir. Ibn-i Abidin'de bu metni şerhederken: «Bu takdirde şirket-i akid altı kısım olmuş olur. Buna göre musannıf «Şirket-i Akid: Şirket-i emval, Şirket-i Amal, şirket-i vücûh kısımlarına ayrılır. Bunlardan her biri de şirket-i Mufavaza veya şirket-i inan nev'ilerine ayrılır» demeliydi. Nitekim Tahavi, Kerhi ve Zeylâi'de böyle zikretmişlerdir» (141) buyurmaktadır.

1429

● **Şirket-i Akd'in rüknü;** icap ve kabüldur. Bu ise ortaklardan birinin diğerine: «— Seni, şu meşru şartlarla, bunc ortak ettim» teklifinde bulunması, diğerinin de «— Ben de kabul ettim» demesidir. Kafi'de de böyledir. Bu ortaklıkta şahit bulundurulması mendubtur. Farz veya vacip değildir. Nehrû'l Faik'te de böyle zikredilmiştir. (142)

1430

● **Akid şirketi'nin hükmü;** tarafların üzerinde akid yapılan şeyin; hem kârında, hem zararında ortak olmalarıdır. (143)

1431

● Akid şirketinin caiz olmasının bazı şartları vardır. **Birincisi;** üzerinde akid yapılan şeyin vekâlet kabul etmesidir. **Ikincisi:** taraflar kârın miktarın açıkca beyan etmelidirler. **Üçüncüsü;** tarafların kârda ortak olmaları; «yüzde beş, onda bir» gibi muayyen olmamalıdır. Zira daha fazla kâr etme ihtimali olduğu gibi, zarar ihtimali de mevcuttur. Ortaklardan birinin (muayyen hisse sebebiyle) kardan mahrum olması akdi ifsad eder.

1432

● İmam-ı Muhammed (Rh. a)'e göre şirket-i akid senedi şöyle yazılır: «Fülân ile fülân Allah (cc)'tan ittika ve emâneti yerine getirmek üzere or-

---

(140) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 56 vd, Ayrıca Mecelle-A.g.e. Sh: 271 Madde: 1329.

(141) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 177.

(142) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 301.

(143) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 302.

tak olmuşlardır» denildikten sonra her birinin sermayeleri beyan edilir. Ellerinde bulunan sermaye ile her ikisi birden veya ayrı ayrı olarak peşin veya veresiye alıp-satabilirler. Her ne kadar şirket-i akid ile ortaklardan her biri bu muameleleri yapabilirler ise de, bazı âlimlere göre bunların açıklanması lâzımdır. Aralarındaki kârın sermayelerine göre olacağı da açıklanır. Biz hanefilere göre; kârın aralarında farklı olacağını şart koşarlarsa, bunun da yazılması lâzımdır. Birinin bu tarihten önce kendisi için almış olduğu malda diğerinin hak iddia etmemesi için ortak oldukları günün tarihinin yazılması da lâzımdır. (144)

SERMAYE ŞİRKETLERİ (ŞİRKETÜ'L EMVAL)

1433

İki veya daha fazla şahısların; ticaret yapmak için, kar ve zarara ortak olmaları şartıyla, her birinin belli bir meblâğla sermayeye iştirak etmeleri sonucu «Şirket-i Emval» meydana gelir. Sermaye şirketleri: ya «mufavaza veya «inan» şirketi olur. Şimdi bunlar üzerinde duralım.

A) MUFAVAZA ŞİRKETİ

1434

Önce kelime üzerinde duralım; kelimenin kök sıgası olan «fevd»; bir işi başkasına tevdi etmek, eşit olmak ve her şeye eşit şartlarda iştirak etmek gibi manalara gelir. (145) «Fevda» burada; eşit şekilde iştirak manasınadır. İmam-ı Merginani; «Fevdâ» manasında olan Mufavaza'da; başlangıçta ve sonuçta eşitliğin gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır» (146) diyerek, kelimenin «Müsavat, eşitlik» manasında kullanıldığına işaret etmektedir. (Mufavada da okunur.)

1435

Hanefi fükahası Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Mufavaza ortaklığı yaptığınız zaman, onu güzel yapınız»** (147) ve **«Mufavaza ediniz!.. Çünkü o be-**

---

(144) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 177.

(145) İbn-i Manzur-Lisanü'l Arab-Beyrut: 1955 C: 7 Sh: 440, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 219, İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 58.

(146) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 4.

(147) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 158

reketin en büyük olanıdır» (148) hadis-i şeriflerini esas alarak «Şirket-i Mufavaza'nin» caiz olduğunda ittifak etmiştir. Imam-ı Malik (rh. a) «Mufavadayı (meşru mu, değil mi) bilmiyorum» derken (149) Imam-ı Şafii (rh. a) mufavadanın caiz olmadığını beyan etmiştir. (150) Zira ortaklardan her birinin kendi malından gelen kâra diğerini ortak kılmasının aldatma olduğu kanaatindedir. Bu hususlaki hadislerin ise «Garib» veya «Zaif» olduğunu esas almışlardır.

1436

● **MÜFAVAZA ŞİRKETİ NASIL MEYDANA GELİR?** Şartları haiz iki kişi: «Biz müfavaza ortaklığı yapacağız. Az olsun, çok olsun, beraber alıp, beraber satacağız. Toptan olsun, parekende olsun, peşin olsun, veresiye olsun; her birimiz kendi reyi ile iş yapacak. Allahû Teala (cc)'nın vereceği rızkı kârlı veya zararlı taksim edeceğiz» derlerse, şirket-i müfavaza teşekkül etmiş olur. Muzmarat'ta da böyledir. (151) Müfavaza şirketi; hür ve bülûğa ermiş iki mü'min arasında kurulabilir. Zira ortaklar arasında her yönden eşitlik aranır.

1437

● **MÜFAVAZA'NIN ŞARTLARI:** Şirket; ticar bir olay olduğu için önce «Sermaye» üzerinde duralım. Şirkete dahil olacak ortakların; bütün mallarını sermaye yapmaları sözkonusudur. Bu malların miktar ve değer bakımından eşit olması şarttır. (152) Ayrıca şirket sermayesinin; nakit ve tedavülde geçerli bir para olması gerekir. (153) Ortaklar; başkası üzerinde bulunan alacaklarını sermaye yapıp, müfavaza kuramazlar. Ayrıc mal ve akarların şirket sermayesi yapılması da caiz değildir.

1438

● Ortaklar kefalet ehlinden olmalıdır. Yani; hürr, bülûğa ermiş, akıllı ve aynı dinden olmalıdırlar. (154) Müslümanla, zimmet ehl-i gayrl müslim ara-

---

(148) İbn-i Hümam-Fethu'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: C

(149) İmam-ı Mergınanl-A.g.e. C: 3 Sh: 4.

(150) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 11 Sh: 153, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 7, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 59. İmam-ı Şafii-El Umm-Beyrut: 1393 (2. Baskı) C: 3 Sh: 109.

(151) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 308.

(152) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 177, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 308.

(153) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 5 Sh: 185-186, Ayrıca Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 274 Madde: 1338-1339.

(154) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 308.

sında müfavaza şirketi kurulamaz. (155) Zira müfavaza'da ticarette serbest olmak da esastır. Gayr-i müslim zimmi; şarap, domuz vs. gibi haram olan şeylerin de ticarete konu olmasını isteyebilir. Kendisi için bunlar mal hükmündedir, ama mü'min için mal hükmünde değildir. Dolayısıyle eşitlik bozulur.

1439

Mufavaza şirketi; hem vekâleti, hem de kefaleti ihtiva etmektedir. (156) Bu sebeble her ortak ticaretin konusuna giren sorumluluk, gasb, helâk gibi her türlü konularda, diğer ortağının kefilidir.

MUFAVAZA'NIN KISIMLARI:

1440

MUFAVAZA-TEKABBÜL (SANAI-AMEL) KISMI: Amel şirketi kurulurken ortaklar mufavaza sözünü veya mufavaza şartlarını haiz bir şekilde bu şirketi gerçekleştirmişlerse, böyle bir şirket «Mufavaza-Tekabbül şirketi»dir. (157) Bu durumda her ortak; iş kabulünde bulunabilir ve bundan doğacak zarar ve sorumlulukları paylaşır.

1441

MUFAVAZA-VÜCÛH (KREDİ) KISMI: Vekâlet ve kefalet ehliyetine haiz iki şahıs; veresiye mal alıp, peşin satmak, kârı aralarında yarı yarıya müşterek ve birbirine kefil olmak üzere şirket kursalar, böyle bir şirket vücûh (itibar, kredi) şirketinin müfavazası olur. (158)

B) ŞİRKETÜ'L INAN

1442

Once kelime üzerinde duralım. İnan; açık olmak manasınadır. Dizgin (Atın yuları) manasını da ifade eder. (159) Hanefi fükahası; «İnan şirketi· belli bir nevi ticarette veya umumi ticarette bulunmak için iki veya

---

(155) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 11 Sh: 197, Ayrıca İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 177-178.

(156) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 308.

(157) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 11 Sh: 178, Ayrıca Mecelle-A.g.e. Sh: 279 Madde: 1359.

(158) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 5 Sh: 178, Ayrıca Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 279 Madde: 1360.

(159) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 186.

daha fazla şahısın, muayyen bir sermaye koyup, kârı aralarında anlaştıkları oranda paylaşmak şartıyla kurdukları şirkettir» (160) tarifini esas almıştır. İnan ortaklığı; ticaretle uğraşan herkes arasında caiz olur. Serahsi'nin Muhiyt'inde de böyledir. Bu ortaklık; erkeklerle kadınların, bülûğa ermiş kimselerle sabilerin, hürlerle, ticaret yapmasına izin verilmiş kölelerin ve müslümanlarla kafirlerin arasında da caizdir. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. (161) Şirket-i inan; kefil olmayı değil, birbirine vekil olmayı gerektirir. Dolayısıyle kefalet sözkonusu olmadığından; ortakların vasıflarında genişlik sözkonusudur. (162)

1443

● İnan şirketinde ortakların koyduğu sermayenin eşit olması şart değildir. Farklı da olabilir. (163) Ayrıca ortaklar bütün sermayelerini koymak mecburiyetinde değildirler. Sermayelerinin dışında başka paraları da olabilir. Sermayenin vasıf ve değerinin farklı olması da mümkündür. Dikkat edilecek husus; kuruluş esnasında ortakların sermaye ve kâr paylarının oranlarını kat'i olarak belirlemeleridir. (164) Eğer bu belirlenmez; meçhul kalırsa, şirket fasid olur.

1444

● İmam-ı Muhammed (rh. a)'e göre Şirket-i İnan'ın yazılı sözleşmesi şu şekildedir: «Bu şirket fülân ile fülan arasında, emaneti edâ edip, yerine getirme hususunda Allahü Teala (cc)'dan ittika üzere kurulmuştur» diye yazılır. Sonra ortaklardan her birinin sermaye miktarı kaydedilir. Daha sonra bu sermayelerin tamamının hangi ortağın elinde olacağı, bununla toptan veya perekende alış-veriş yapacakları ve kendi reyi ile davranıp-davranamıyacağı, peşin veya veresiye satabilecekleri, belirtilir. Sonra kârın ve zararın aralarında sermayelerinin nisbetinde taksim edileceği sözleşmeye yazılır. Şayed ortaklardan birisi, kârdan fazla veya noksan almak gibi bir şart koşarsa, bunun da kaydedilmesi gerekir. Sözleşmenin sonuna; «Şu ayın, şu gününden itibaren bu sözleşmeye göre bu şahıslar ortak olmuşlardır» diye yazarlar. Fethu'l Kadir'de de böyledir. (165)

---

(160) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 20, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-C: 11 Sh: 152, Mecelle-A.g.e. Madde: 1366.

(161) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 319.

(162) İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 5 Sh: 188.

(163) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 319, İbn-i Nüceym-C: 5 Sh: 189.

(164) İmam-ı Kasani-El Bedaiü'ş Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 61 vd.

(165) Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 2 Sh: 319.

ŞİRKET-İ İNAN'DA «KÂR VE ZARAR» MESELESİ

1445

Şirket-i İnan'da ortakların koydukları sermaye paylarının eşit, kâr paylarının farklı olması mümkündür. Bizzat çalışan ortak; sermayesinin nisbetinden fazla kâr talep eder, diğerleri de bu talebi olumlu karşılarlarsa mesele yoktur. (166) Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kâr, iki ortağın şart kıldıkları gibidir. Zarar ise; sermayenin nisbetine göre taksim olunur»** (167) buyurduğu bilinmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Ortaklar beraber çalışıp kazanırlarsa; kâr, beyan ettikleri (anlaştıkları) şartlara göre taksim edilir. Ancak zarar, her ortağın sermayesi nisbetinde paylaştırılır. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir» (168) hükmü kayıtlıdır.

1446

Şirket-i İnan'da ortakların; alım-satım, icar vs. işleri için tayin ettikleri vekilleri azletme hakları vardır.

İŞ GÜCÜ ŞİRKETİ

1447

Fıkıh kitaplarında; tekabül, sınayi, amel, ebdan ve muhterife gibi isimlerle anılan şirket; mahiyet olarak aynıdır. Farklı isimler verilmesinin sebebi; ortakları bağlı olduğu iş durumudur. «Ebdan» denilmesi; ortakların iş güçlerini ortaya koymaları sebebiyle teşekkül etmesindendir. «Tekabül» denilmesi; her ortak iş kabul etmede, diğer ortağın vekili olduğu içindir. «Sanayi, Amel» denilmesi; herkesin sanatlarını «iş sermayesi» olarak ortaya koymalarını beyandır. Bu şirketi şu şekilde tarif etmek mümkündür: **«İki veya daha fazla kimsenin, belli bir iş yapma veya iş kabul etmede, iş güçlerini ve sanatlarını ortaya koyarak ortaklık tesis etmeleridir. Anlaştıkları esas üzere kârı paylaşırlar.»** (169) Eğer kâr nisbeti eşit olursa mufavaza, farklı nisbetlerde olursa «inan» şirketi teşekkül eder.

---

(166) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü't Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 7, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 320.

(167) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1310 C: 5 Sh: 21, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 7.

(168) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 320.

(169) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 58, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 28.

1448

● İbn-i Abidin «iş gücü» şirketini şu şekilde tarif ediyor: «Şirket-i Tekabbül: iki terzi yahut bir terzi ile bir boyacı gibi iki sanatkârın, başkalarından iş kabul etmek ve elde ettikleri kazancı aralarında taksim etmek üzere yaptıkları ortaklıktır. Buna «Şirket-i Sanayi», «Şirket-i Amal» ve «Şirket-i Ebdan'da» denilir. Şirket-i tekabbül'de; sanatın ve mekanın bir olması şart değildir. Fakat ücrete müstehak olabilmeleri için kabul ettikleri işlerin helâl olması şarttır» (1700) Şafii fükahası; şirketin kurulabilmesi için, sermayenin şart olduğunu esas alarak bu şirket biçiminin batıl olduğuna hükmetmiştir. (171)

1449

● Hanefi fükahası; Abdullah İbn-i Mes'ud (RA)'dan rivayet edilen Hadis-i şerifi esas alarak «İş gücü» şirketinin sahih olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde bu tür şirketin insanlar arasında yaygın olduğunu ve bundan menedilmediklerini delil olarak getirmişlerdir. Şirkette asıl olan (gaye) kâr elde etmektir. Kâr ise, yalnız sermayeye bağlı değildir, iş gücü de gereklidir. Nitekim bir terzi; bir dikim işini taahhüd etse, daha sonra bunu mahir olan başka birine ücret vererek diktirse, sahibine teslim ettiği an dikiş parasını alabilir. (172) Kaldı ki; bu tür şirkette her ortak diğerinin vekilidir. Vekâlet ise caizdir. (173)

1450

● Aynı meslekte olan iki kişinin yaptıkları ortaklığın meşru olduğunda; Hanefi, Maliki ve Hanbeli mezhebinin müctehidleri ittifak etmişlerdir. Meselâ; terziler, marangozlar, doktorlar ve mühendisler, kendi aralarında iş gücü şirketi kurabilirler. (174) Farklı meslekte olan insanlar (mesela; bir terzi ile bir boyacı) böyle bir şirket teşekkül ettirebilirler mi? Hanefi fükahası; bazı şartları riayet ederek bunun da caiz olduğunu esas almıştır. (175) Bu şartlar; 1) Şirketin hedef aldığı iş helâl olmalıdır. 2) Yapılacak işte vekâlet mümkün olmalıdır. Eğer yapılacak iş vekâlete müsait

---

(170) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 208.

(171) Eş-Şirazi-El Muhazzeb-Kahire: 1272 C: 1 Sh: 340.

(172) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 28.

(173) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindüyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 328, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 58.

(174) İbn-i Kudame-El Muğni-Beyrut: 1972 C: 5 Sh: 6.

(175) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 5 Sh: 195, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 330.

değilse, şirket sahih olmaz. Meselâ; mahkeme'de şahitlik etmek veya dilenmek için şirket kurulamaz. 3) Ortaklardan birinin iş taahhüdünde bulunabilme selâhiyeti elinden alınmamalıdır.

1451

İş gucu şirketinde; ortaklardan birinin elde ettiği kazanç anlaştıkları şarta göre (diğer ortak hasta olsa veya sefere gitse veya özürsüz olarak kasden çalışmasa bile) taksim edilir. Çünkü şart; alınan işin mutlak surette yapılmasıdır. Yoksa, işi kabul edenin yapması değildir. (176)

ŞİRKETÜ'L VÜCÛH (KREDİ-İTİBAR ŞİRKETİ)

1452

Hanefi fukahası: **«Şirket-i Vücûh: İki kişinin sermayeleri olmadığı halde, halk ve tüccarlar nezdindeki itibarlarına (kredilerine) dayanarak, veresiye mal satın almak, bu malları satıp borçlarını ödemek ve elde edilecek kârı aralarında taksim etmek üzere kurdukları bir ortaklıktır»** (177) tarifini esas almıştır. İbn-i Abidin: «Buna «Şirket-i Mefalis» de denilir. Bu şirket, şeref ve itibar sahipleri tarafından kurulacağı cihetle «Şirket-i Vücûh», sermayeleri bulunmadığı cihetle de «Şirket-i Mefalis» adını almıştır. (178)

1453

Şirket-i Vücûh; belli bir nevi ticaret yapmak için kurulabileceği gibi, her çeşit ticaret yapmak üzere de kurulabilir. Birincsine: «Şirket-i Vücûhu Hassa» (Özel kredi şirketi), diğerine: «Şirket-i vücûhu Amme» (Genel Kredi şirketi) denilir. (179) İhtilâfa meydan vermemek için şirketin kuruluş tarihinin kaydedilmesi gerekir.

---

(176) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 205, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 329.

(177) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 154, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 327, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 210, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 57.

(178) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 211.

(179) Ali Haydar Efendi-Dürerü'l Hükkam-İst: 1330 C: 3 Sh: 711, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 210.

1454

● Vücûh (kredi) şirketi iki kısıma ayrılır: Birincisi: Ortaklar hem vekâlet, hem kefaletli yetkili olup, aynı haklara sahip iseler mufavaza sözkonusudur. Aldıkları malın, karın ve zararın yarısına ortaktırlar. Biri diğerinden daha fazla kâr alamaz. (180) İkincisi: Ortaklar arasında sadece vekâlet sözkonusu olur, eşitlik aranmaz. Alınan mallarda ortaklar arasında pay farklılığı olabileceği gibi, kâr oranı da farklı olabilir. Bu durumda «inan» ortaklığı gündeme girer. (181)

FASİD ORTAKLIK

1455

● Ortaklığın sahih olması için gereken şartlardan birisi bulunmayan ortaklığa «Fasid» denir. (182)

1456

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İnsanlardan ot, su ve ateşi menetmeyiniz. Zira bunlar müsafir ve yolcuların azığı, zayıfların kuvvetidir»** (183) buyurduğu bilinmektedir. Hz. Ömer (RA)'den gelen bir rivayette bunlara «Tuz»da ilâve olunmuştur. Yine bir başka hadis-i Şerif'te: **«Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Su, ot ve ateş»** buyurulmuştur. Buradaki ortaklık şirket manasına değil, kullanma serbestliğidir. (184) Nitekim Mecelle'de: «Su, ot ve ateş mübahtır. İnsanlar bu üç şeyde ortaktırlar. Yeraltında cereyan eden sular kimsenin mülkü değildir» (185) hükmü yer almıştır. Denizler ve büyük göller de aynı hükme tabidirler. Mübah olan maddelerde şirket sahih değildir. Çünkü şirket vekâleti gerektiren bir hadisedir. Mübah olan şeyleri almak için, başkasını vekil tayin etmek sahih değildir. (186)

---

(180) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 327.

(181) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 30.

(182) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 332.

(183) İmam-ı Yusuf-Kitabü'l Harac-İst: 1973 Bahar Yay. Sh: 163.

(184) Ali Haydar Efendi-A.g.e. C: 3 Sh: 512.

(185) Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1970 (2 Bsm) Sh: 252 Madde: 1234-5.

(186) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 11. Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 332, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 31-32.

1457

Kur'an-ı Kerim'de: **«Hem kendinize hem de yolculara bir geçimlik olmak üzere deniz avı ve onu yemek size helâl kılındı. İhramda olduğunuz sürece size kara avı yasaklandı»** (187) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayette; *deniz avı, avın yenilmesi ve kara avcılığı* (ihramda olma hali hariç) serbest bırakılmıştır. Dolayısıyle herkes için «Müşterek mübahlar» cümlesindendir. Avcılardan her biri, elde ettiği avın sahibidir. (188)

ŞİRKETLERLE İLGİLİ MUHTELİF MESELELER

1458

Ortaklardan birisi; diğer ortağının malının zekôtını, onun izni olmadan veremez. (189) İzni olursa verebilir. Zira Zekat; ticari bir hadise değil, *bir ibadettir.*

1459

İki ortaktan birisi ölse; diğer ortağı onun öldüğünü bilsin, bilmesin «Şirket-i Akid» bozulur. (190) Eğer *ortaklar* üç kişi olup birisi ölse; onun hakkında ortaklık bozulur, diğer ikisi arasında yine devam eder. Bilindiği gibi şirket'te vekâlet önemlidir. Ölümle birlikte vekâlet sona erer. (191) Sonuç olarak; *ortaklardan birinin ölümü sonucu şirket dağılırsa;* müteveffanın varisleri hisselerini alırlar. Eğer ortak sayısı ikiden fazla olur ve birinin ölümü sonucu şirket dağılmazsa; müteveffanın varislerine hisseleri ödenir.

1460

Ortaklardan birisi diğerine «Seninle çalışmak istemiyorum» derse; bu «Ortaklığı feshettim» demesi yerine geçer. (192) *İki ortaktan biri* (Allah *muhafaza buyursun*) irtidat ederse; kendisine mühlet verilir. Eğer irtidat-

---

(187) El Maide Sûresi: 96.

(188) Şeyh Nizamüddin ve heyet-El Fetova-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 332.

(189) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 35, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kabire: 1965 C: 3 Sh: 12, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 336.

(190) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1883 C: 3 Sh: 317, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 335.

(191) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 34, Ayrıca İmam-. Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 12.

(192) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 336.

la birlikte Darû'l Harbe iltihak ederse, hukum kadı'ya aittir. Murted; olur veya öldürülürse ortaklık sona erer. (193)

1461

● Müfâvaza ortağı olan üç kişiden birisi kaybolunca, kalan iki ortak, ortaklığı feshetmek isteseler bile, kayıp bulununcaya kadar feshedemezler. (194)

1462

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc)'nın eli (yardımı) cemaatle beraberdir»** (195) buyurduğu bilinmektedir. Mü'minlerin bir araya gelerek şirket kurmaları elbette sevinilecek bir olaydır. Ancak bu işe karar veren mü'minlerin; bu hususdaki islâmi hükümleri en ince ayrıntılarına kadar öğrenmeleri farz-ı ayn'dır. Ayrıca nelâl ve haram hududlarını titizlikle muhafaza etmeleri zaruridir.

MUDARABA'NIN MAHİYETİ (SERMAYE-EMEK İLİŞKİSİ)

1463

● Once kelime üzerinde duralım. «Mudaraba»; darb kökünden turemiş bi. kelimedir. Yeryüzünde dolaşmak, yola çıkmak veya yol tepmek gibi manalara gelir. Araplar; ticaret için sefere çıkmaya, «Darbu'n fi't Ticare» demişlerdir. (196) İslâmi Istılâh'ta: **«Bir taraftan sermaye, diğer taraftan emek olmak üzere, kâr hususunda yapılan anlaşmaya mudaraba denir»** tarifi esas alınmıştır. Nitekim Mecelle'de: «Mudaraba, bir taraftan sermaye ve diğer taraftan sa'y ve amel olmak üzere bir nevi şirkettir. Sermaye sahibine Rabbü'l Mal ve amile (emek sahibine) mudarib denilir.» (197) hükmü yer almıştır. Esasen taraflar kâr üzerinde anlaşma yaptıkları için buna «Kâr Ortaklığı» demek mümkündür. Hicaz fûkahası, mudaraba ortaklığını «El Kırad» olarak isimlendirmişlerdir. (198)

---

(193) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 219, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 12. İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 34.

(194) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 330.

(195) Abdurrauf El Münavi-Feyzü'l Kadir-Beyrut: 1356 C: 6 Sh: 459.

(196) İbn-i Manzur-Lisanü'l Arab-C: 1 Sh: 542 vd, Ayrıca El Meydani-El Lübab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 131. İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 57.

(197) Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 (2 Bsk) Sh: 290 Madde: 1404.

(198) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 22 Sh: 18

1464

Mudaraba ortaklığı; cahiliye döneminde, oraplar aarsında yaygın olan bir muameledir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV), peygamberlikle görevlendirilmeden önce Hz. Hatice (R. Anha) ile böyle bir anlaşma yapmıştır. (199)

1465

Kur'an-ı Kerim'de **«Yeryüzünde gezip, Allahü Teala (cc)'nın lutfû ve keremini talep etmek»** hassaten zikredilmiştir (200) Müfessirler bu ayet-i kerimelerin tefsirinde, «Mudaraba» üzerinde durmuşlardır. (201)

1466

Resûl-i Ekrem (SAV) bir hutbesinde: **«Dikkat ediniz!.. Yetim malını kim idaresinde bulundurursa, o malla yetim için mudaraba yapsın. Malı kendi haline bırakmasın, yoksa zekât onu bitirir»** (202) hükmünü beyan buyurmuştur. Sahabe-i Kiram arasında mudaraba ortaklığı cereyan etmiş, bunu hiç kimse inkâr etmemiştir. Dolayısıyle mudaraba; kitap, sünnet ve sahabe-i kiram'ın icması ile sabittir.

1467

MUDARABA'NIN RÜKNÜ: Mudaraba'ya delâlet eden bir söz ile, icap ve kabulden ibarettir. (203) Meselâ: **Sermaye sahibi mudaribe hitaben:** «— Şu paraları al, sermaye yap. Meydana gelen kârı aramızda yarı yarıya (veya ikili birli) taksim edelim. Mudaraba yoluyla çalış» derse, mudarib de: «— Aldım ve razı oldum» şeklinde cevaplandırırsa mudaraba mün'akid olur. Anlaşmada dikkat edilecek husus; kat'iyyet belirtmesi ve mazi sığasının kullanılmasıdır. (204) İcap ve kabul'da; sözlerin taşıdığı manaya itibar edilir, şekil önemli değildir. (205) Ancak kat'i olması ve şüpheye yer bırakmaması esastır.

---

(199) M. Asım. Köksal-İslâm Tarihi (Mekke Devri) İst: 1981 Samil Yay. Sh: 98.

(200) Bakınız: Müzzemmil Sûresi: 20, El Cumua Sûresi: 10, El Bakara Sûresi: 198.

(201) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkâmu'l Kur'an-Kahire: 1967 (3 Bsm) C: 19 Sh: 560.

(202) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 22 Sh: 18.

(203) Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 7 Sh: 101 Madde: 198.

(204) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai fi Tertibi's Şerai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 79, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 285.

(205) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 22 Sh: 24.

1468

● **MUDARABA'NIN ÇEŞİTLERİ:** *Mudaraba iki kısımdır. Biri mudaraba-ı mutlaka (Mutlak Mudaraba), ve diğer mudaraba-ı Mukayyededir.* (206) *Mutlak mudaraba:* Zaman, yer, ticaret nev'ileri ve alış-veriş yapılacak şahsları belirlemede sınırsız olan mudarabadır. Sermaye sahibi; fiat hareketlerinden ve değişik ekonomik sebeblerden dolayı mudaribe, belli yer ve sınırlı ticareti şart koşabilir. Bu durumda karşımıza «Mudaraba-ı Mukayyede» (Sınırlı Mudaraba) ortaya çıkar. (207)

1469

● *Mudaraba hüküm* bakımından da; iki kısıma ayrılır. Birincisi; gerekli olan rükün ve şartlara uygun olan sahih mudarabadır. Eğer rükün ve şartlardan biri veya akd-i ifsad eden başka bir şart ortaya çıkmışsa, buna da «gayr-i sahih mudaraba» denilir. İkincisi de budur. (208)

1470

● **MUDARABA'NIN ŞARTLARI:** *Sermaye sahibinin vekil tayin etmeye (tevkile), mudarib'in (Emek sahibinin) vekâlete ehliyetleri şarttır.* (209) Dolayısıyle akli noksanlık, delilik, bunaklık ve temyiz gücünün olmaması mudarabaya engeldir. Bülûğa ermemiş; fakat temyiz gücü bulunan çocuğun *mudaraba akdi yapması, velisinin izniyle sahih olur.*

1471

● Mudaraba sermayesinin ayni ve nakti olması şarttır. (210) Hanefi fükahası; kendisiyle şirketin sahih olduğu malı esas almıştır. Ticaret malı veya başkasında bulunan alacak mudaraba sermayesi olarak gösterilemez. (211) Ancak herhangi bir ticaret malını mudaribe teslim eder ve: «— Bu malı sat ve elde ettiğin para ile mudaraba et, kâr'da müşterek olalım» *derse, bu sahih bir icap olur.* Mudarib: «— Aldım ve razı oldum» diyerek kabul ederse, mudaraba akdi meydana gelir.

---

(206) Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye-İst: 1979 (2 Bsk) Sh: 291 Madde: 1406, Ayrıca Ömer Nasûhi Bilmen-Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 7 Sh: 102 Madde: 199.

(207) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 22 Sh: 40.

(208) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 59.

(209) Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-Sh: 291 Madde: 1408.

(210) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 22 Sh: 38.

(211) Mecelle-A.g.e. Sh: 291 Madde: 1409

1472

Mudaraba sermayesinin; miktar, cins ve nitelik bakımından bilinmesi şarttır. Zira sermaye bilinmediği takdirde, kâr'ın tesbiti mümkün olmaz, bu durumda ihtilâf zuhur eder. (212) Ayrıca akid yapıldığı zaman sermayenin müdaribe teslim edilmesi şarttır. (213)

1473

Sermaye sahibi ve mudarib arasında; kâr payının oranları belli olmalıdır. (214) Kâr oranı; yarı yarıya olabileceği gibi; üçte biri, üçte ikisi, gibi de olabilir. Ancak belli bir oran tayin edilmezse mudarabe akdi fasid olur. (215)

1474

Sermaye sahibi; anlaşma esnasında mudarible beraber çalışma şartını ileri sürerse, akid sahih olmaz. Ancak herhangi bir şart ileri sürmeksizin; mudaribin rızası ile yardımcı olursa bu sahihtir. Zira zorlama sözkonusu değildir.

1475

SERMAYE SAHİBİ'NİN (RABBÜ'L-MAL'IN) HAKLARI: Mudaraba'da kazanç; emek ve sermayenin getirdiği bir gelirdir. Gerek sermaye sahibinin, gerek işleticinin (Mudaribin) gayesi; kazanç elde etmektir. Sermaye kâr getirmezse, işleticinin (Mudaribin) bir hakkı olamaz. Kazanç ortaya çıktığı zaman; anlaşmada kat'iyet kazanan oranda, her iki tarafta hakkını alır. Bu hususta herhangi bir ihtilâftan söz etmek mümkün değildir. Ancak Sermaye sahibi, ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaktır? Mudaraba'nın süresi sona ermeden; iki tarafın müşterek olduğu kar'dan hisse almaları mümkün müdür? Hanefi fûkahası; «Sermaye, işleticinin elinde olduğu müddetçe, mudarabanın hükmü devam eder. Şayed kârın daha önce taksimini doğru bulursak asl (sermaye) dan, fer'in (Kârın) taksimi ortaya çıkmış olur ki, bu da caiz değildir» (216) hükmünde ittifak etmiştir. Ancak mudarib razı olursa; nakit olan sermayesinden ihtiyacını karşılaya-

(212) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetevâ-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 286.
(213) Mecelle-A.g.e. Sh: 292 Madde: 1410.
(214) İmam-ı Merginanî-El Hidaye Şerhû Bidayetü't Mübtedi-Kabire: 1965 C: 3 Sh: 207-208. Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 286.
(215) Mecelle-A.g.e. Sh: 292 Madde: 1411.
(216) İmam-ı Kasanî-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C. 6 Sh: 101 vd.

bilir veya karz (borç) olarak daha sonra ortaya çıkacak kâr'dan ödeyebilir. (217)

1476

● Sermaye sahibi; mudaraba için alınmış olan ticaret eşyasını işleticiye (Mudaribe) zarar vermemek şartıyla satabilir. (218) Ancak bu hususta mudaribin rızası gerekir.

1477

● Sermaye sahibinin; mudaraba malını, ücretini ödemeden kullanması caiz değildir. Kullanma ihtiyacı olursa; mutad olan ücreti ödeyerek satın alır. (219)

1476

● **MUDARİB'IN (İŞLETİCİ'NİN) HAKLARI:** Sermaye sahibinden almış olduğu «mudaraba sermayesi»; emanet hükmündedir. Nitekim Mecelle'de: «Mudarib emindir Onun elindeki sermaye vedia (Emanet) hükmündedir. Sermayede tasarruf etmesi noktasında Rabbü'lmal'in (Sermaye sahibinin) vekilidir.» (220) Hükmü yer alır. Kâr ortaya çıktığı zaman, anlaştıkları oranda «Kâr Hakkı» vardır. (221)

1477

● Sermaye sahibinin iznini almak şartıyla va'deli satış yapabilir. (222) Ancak bu va'de; o beldedeki ticari örfle sınırlıdır. Ticaret ehli arasında ma'ruf olmayan uzun vade ile mal satamaz

1478

● Yapmaya güç yetiremiyeceği bazı işleri yaptırmak için vekil olarak birini tutma hakkı vardır. (223)

---

(217) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 7 Sh: 268, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 22 Sh: 85.

(218) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 22 Sh: 85-86.

(219) Ed-Debbu-Akdu'l Mudaraba-Bağdat: 1973 Sh: 179.

(220) Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1970 Sh: 292 Madde: 1413.

(221) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 288, Ayrıca Mecelle-A.g.e. Sh: 292, Madde: 1413.

222) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 70, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 282, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 210.

223) İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 7 Sh: 204, Ayrıca Mecelle-A.g.e. Sh: 293.

1479

● Mudarib; ticaret için sefere çıktığı zaman (ister kâr sağlasın, ister sağlamasın) sermayeden harcama hakkına haizdir (224) Ancak başka sebeblerle (mudaraba'nın konusu dışında) seyahat ederse sermayeden masrafları karşılama hakkı yoktur. (225)

1480

● Ticaret için seyahat ederken hastalanırsa, tedavi masrafları sermayeden karşılanır. (226)

1481

● Mudarib'in; sermayenin bir bölümünü borç olarak bir başkasına vermesi veya teberru etmesi caiz değildir. Zira bu hakka sahip değildir. (227) Ancak sermaye sahibinin sarih izni bulunursa; borç verebileceği gibi, teberru da yapabilir. (228)

1482

● **MUDARABA'NIN SONA ERMESİ:** Mudaraba şu on sebebten birisiyle münfesih olur. Bunların bir kısmı iradi, diğer bir kısmı da irade dışında cereyan eder. 1) Sermaye sahibinin ölmesi 2) Müdaribin (Emek sahibinin) ölmesi 3) Sermaye sahibinin akli melekelerini yitirmesi 4) Müdaribin (İşleticinin) cinneti 5) Sermaye sahibine sefeh veya hacr sebebiyle mahcuriyeti (Tasarruf hakkının elinden alınması) 6) Müdaribin mahcuriyeti, tasarruf hakkının elinden alınması 7) Belli bir zamanla sınırlandırılmış Mudaraba akdinde, sürenin dolması. 8) Sermaye sahibinin, müdaribi (Emek sahibini) azletmesi. 9) Müdaribin (Emek sahibinin) istifa ederek işi bırakması. 10) Daha tasarruf vukû bulmadan sermayenin telef olması (229)

---

(224) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 313, Ayrıca İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 7 Sh: 269.

(225) Ali Haydar Efendi-Dürerü'l Hükkam-İst: 1330 C. 3 Sh: 743.

(226) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 110.

(227) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 7 Sh: 285.

(228) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 271.

(229) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 74-77, İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 7 Sh: 268 vd, İmam-ı Mergınani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1966 C: 3 Sh: 208-210, Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu-İst: 1976 C: 7 Sh: 108 Madde: 227.

1483

● İki taraftan birisinin kararı ile mudaraba feshedilebilir. Hem sermaye sahibi (Rabbü'l-mal), hem müdarib (Emek sahibi) bu hususta tam yetkilidir. Ancak feshin gerçekleşmesi için bunu iki tarafın da bilmesi gerekir. (230) Sermaye, ticari eşya durumunda iken mudarib azledilirse; bu eşyayı satması hakkıdır. Peşin veya vadeli satması arasında fark yoktur. Zira hakkı olan kâr'ın ortaya çıkması, malın nakde çevrilmesiyle gerçekleşir. (231)

1484

● Mudaraba'da; herhangi bir kasda dayanmayan ziyan, önce kâr'dan düşülür. Eğer helâk olan mal, kâr nisbetinden daha fazla ise, fazla kısmı sermayeden düşülür. Böyle bir durumda mudarib; ziyanı (helâk olan malı) tazmin etmez. Çünkü o bir emanetçi hükmündedir. (232)

ZİRAATLE MEŞGUL OLMAK

1485

● Rızk elde etme yollarından birisi de ziraatle meşgul olmaktır. (233) Kur'an-ı Kerim'de: «**Allah gökleri ve yeri yaratandır. Üstden (bulutlardan) su indirib, onunla size rızk olarak türlü mahsuller, meyvalar çıkarandır. Emr ve izni ile gemileri denizden yürümek için size râm edendir. Akarsuları da yine, sizin (faidenize) müsehhar kılandır. Güneşi, ayı âdetlerinde dâ'im (ve hizmetlerinize kaim) olarak size teshiyr eden O, geceyi, gündüzü sizin (faidenize) tahsis eyleyen O'dur. Allah, size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi. Eğer (Allahü Teala'nın) ni'metini birer birer saymak isterseniz (ne mümkün?) siz (ni'metleri) icmal sûretiyle bile sayamazsınız. Hakiykat insan çok zulümkâr, çok nankördür**» (234) hükmü beyan buyurulmuştur.

1486

● Burada «**Ve âtâkum min külli mâ se'eltumûh**» hükmünün (yani «size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi») mahiyeti oldukça önemlidir. Mü-

---

(230) İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 7 Sh: 268, Ayrıca Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 295 Madde: 1424.

(231) İbn-i Nüceym-A.g.e. C: 7 Sh: 268. Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 209.

(232) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 78, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 209-210. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 295 Madde: 1427.

(233) Daha önce üzerinde durmuştuk. Bakınız Madde: 1372.

(234) İbrahim Sûresi: 32, 33, 34.

fessirler buradaki «Min» harf-i cerri'nin teb'iz manası ile: «Hem size istediğiniz her şeyden verdi», beyaniye ile: «Hem size istediğiniz şeylerin hepsini verdi» şeklinde ele alınabileceği üzerinde durmuşlardır. (235) Dolayısıyle insanın ihtiyaç duyacağı herşey yaratılmıştır. Nitekim bir başka ayet-i kerime'de: **«Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, onun rızkı Allahü Teala'ya ait olmasın»** (236) buyurulmuştur. İmam-ı Şafii (rh. a) bu ayet-i kerimedeki hükmün umumi olduğunu, yani her canlının rızkının Allahü Teala (cc) tarafından yaratıldığını zikretmektedir. (237) Sonuç olarak; Allahü Teala (cc) insanların istediği herşeyi bizzat yaratarak depo etmiştir. İnsana düşen meşru yollarla bu rızkı temin etmektir.

1487

● Kapitalizme ve modern (!) siyasi ekonomi doktrinine göre: «İnsanın ihtiyaçları sonsuz, fakat bu ihtiyaçları karşılayacak olan mal ve hizmet miktarı sınırlıdır. Dolayısıyle kaynakların kullanımında bir seçim yapmak ve hangi malların nasıl ve ne miktarda üretilip, kimlere dağıtılacağı hakkında bir karara varmak gerekmektedir.» (238) Buna «Nedret Teorisi» (rerity) denilir. Kat'i nasslar göstermektedir ki; bu teori bir vehimdir.

1488

● **«Hakikat insan çok zulümkâr, çok nankördür»** ayet-i kerimesinin tefsirinde İmam-ı Kurtubi, «Zulm» ve «Nankörlüğü» şu şekilde izah etmektedir. Yeryüzünde saklı olan nimetleri elde etme yolunda çalışmamak, gayret sarfetmemek, kısaca üzerine düşeni yapmamak suretiyle hem kendisi, hem başkalarını mahrum etmek «Zulüm»dür. (Üretim düşüklüğü, sırtüstü yatmak) Nankörlük ise; elde edilen nimetleri hak sahiblerine meşru bir biçimde dağıtmamak, hile yapmaktır. (239)

1489

● Malûm olduğu üzere insanın gücü sınırlıdır. Tabiatta bulunsa bile; istediği her şeyi elde edebilecek güçte değildir. Nitekim teknolojinin hızla ilerlemesi, bu eksikliği giderme ihtiyacındandır. Bu arada «Az çalışıp,

---

(235) **Ebû's-Sûud Efendi-İrşadü'l Akli's-Selim-Kahire: ty C: 6 Sh: 48.**

(236) **Hûud Sûresi: 6.**

(237) **İmam-ı Şafii-Er Risâle-Kahire: 1979 (2 Bsm) A.M. Şakir Neşri Sh: 54 Madde: 130.**

(238) **Erdoğan Alkin-İktisat-İst: 1972 Sh: 1. (Not: Nedret kelimesi, (n-d-r) kökünden gelir. Nadir olmak, az bulunmak, seyreklik gibi manalara gelir. Dünyada ihtiyaç maddelerinin azlığını beyan için kullanılır)**

(239) **İmam-ı Kurtubi-El Camii li Ahkamu'l Kur'an. Kahire: 1967 (3 bsk) C: 9 Sh: 367.**

çok kazanma» hırsı, insanlar arasında yaygın olan bir hastalıktır. Bu sebeble; insan, sınırlı olan gücünün bir kısmını kullanmaz, nazlanır. Bütün bunlar dikkate alındığı zaman; kısmi bir «Nedret'in» ortaya çıkabileceğini kabul edebiliriz. Ancak bu insanın; tabiat karşısındaki, tavrı ile alakalıdır.

1490

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kıyâmet koparken sizden birinizin elinde bir hurma dalı bulunur da, bunu kıyâmet kopmadan dikmeye gücü yeterse, muhakkak onu diksin, bırakmasın»** (240) buyurduğu bilinmektedir. Kıyâmetin mahiyeti dikkate alınırsa; Resûlullah (SAV)'ın bu tavsiyesinin, insanın bütün imkânlarını titizlikle kullanması ile ilgili olduğu kavranır. Nitekim, tarıma elverişli olmayan ölü toprakların (Mevât arazinin) ihyası; ziraate ne kadar önem verildiğinin, en güzel örneğidir. Şimdi bu konu uzerinde duralım.

ÖLÜ TOPRAKLARIN (MEVAT ARAZININ) İHYASI

1491

● İslâm fıkhında toprak mülkiyeti bir-çok yolla elde edilebilir. Bunların başında; ziraate elverişli olmayan toprakların (mevat arazinin) ihyası gelir. Önce «mevât araziden» neyin kaydedildiğini izaha gayret edelim. Mevât; lugat yönünden ölmüş hayvana verilen isimdir. Arazide mecaz olarak kullanılmıştır. (241) Hanefi fûkahası: «Mevat arazi, hiç kimsenin mülkiyeti altında bulunmayan, vasfından dolayı (çorak, batak, taşlık vs..) ziraate elverişsiz olup, insanların (Mer'a, harman yeri, vs.. şeklinde) kullanmadıkları ve terkettikleri topraktır» (242) tarifinde ittifak etmiştir.

1492

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim ölü bir toprağı ihya ederse, (ihya ettiği) o toprak onun olur»** (243) buyurduğu bilinmektedir. İmam-ı Ebû Yu-

---

(240) Abdi'l-Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank: 1974 C: 7 Sh: 124.

(241) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 306.

(242) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 135, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 385-386, El-Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 139, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 306.

(243) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 70, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 3 Sh: 402-404 Had. NO: 3073, Sünen-i Darimi-C: 1 Sh: 663, İmam-ı Malik-Muvatta-İst: 1401 C: 2 Sh: 743 K. Adiyye: 26.

suf (rh. a): «Benim görüşüme göre: ölü toprağı diriltmekte; başka bir şahsa karşı herhangi bir zarar yoksa ve o toprak üzerinde bir başkasıyla ihtilâf da mevcut değilse, şüphesiz Resûlullah (SAV)'ın izni kıyamete kadar baki ve geçerlidir. Zarar geldiği takdirde bu zarar hadisin: **«Haksız bir ekici veya dikicinin toprakta hakkı yoktur»** kısmına yorumlanır ki, hadisin bu kısmı izni de kapsar» (244) hükmünü zikretmektedir.

1492

İmam-ı Azam Ebû Hanife (Rh. a) «Ölü toprağın ihyasının mülkiyet meydana getirdiğini, bunun ise müslümanlar arasında ihtilâflara sebeb olacağını esas almış ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İnsan için imamının (Ulû'lemr'in) hoş gördüğü (izin verdiği) şey vardır»** hadisine dayanarak: «Ölü toprağın (mevat arazinin) ihyası için Ulû'lemr'in izni gerekir» (245) demiştir.

1493

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Boş araziler (Sahipsiz, adi topraklar) Allah'ın ve Resûlünündür. Ondan sonra da sizindir. Her kim ölü bir toprağı ihya ederse, o toprak ihya edenindir. Üç sene boş kalan arazide muhtecirin hakkı yoktur»** (246) buyurduğu bilinmektedir. Bir arazi ihya edilmeden önce, belli işaretlerle çevrilir. Buna «tahcir etme» denilmiştir. Bu faaliyet, ölü bir araziyi ihya etme arzusunu beyan eder, mülkiyet ifade etmez. Nitekim İmam-ı Yusuf (Rh. a): «Hz. Ömer (RA) bir gün hutbeye çıktı ve şöyle konuştu: «— Her kim ölü bir toprağı ihya ederse, o toprak ihya edenindir. Üç sene boş kalan arazide muhtecirin (toprağı çevirenin hakkı yoktur». Bunu söylemesine sebeb; bazı kimseler işlemedikleri halde bazı arazilere el koymuşlar, kendilerinin olduğunu iddia etmek istemişlerdi» (247) hükmünü zikretmektedir. Dikkat edilirse; ölü bir araziyi işaretlerle çevirmek, ancak bir ön hak meydana getirir, mülkiyet meydana getirmez.

1494

Fûkaha ihya için gerekli şartlar üzerinde durmuştur. İmam-ı Şafii (Rh. a): «Ölü toprak hangi maksat için ihya ediliyorsa, o hususta gerekli

---

(244) İmam Ebû Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh: 114.

(245) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 5 Sh: 135-136, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 386, İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 97.

(246) İmam Ebû Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh: 116.

(247) İmam Ebû Yusuf-A.g.e. Sh: 115.

herşeyin yapılması esastır. Ağaç dikmek, ekin ekmek, kuyular açmak ve bina yapmak gibi.» (248) hükmünü benimsemiştir. Mecelle'de: «Tohum ekmek ve fidan dikmek arzı ihya olduğu gibi; nadas eylemek (sürmek) ya sakı etmek yahut sayk (sulama) için hark ve cedvel açmak dahi ihyadır» (249) denilmiştir. Dikkat edilirse; o toprağın, verimli hale getirilmesi esastır.

CİHAD SONUCU ELDE EDİLEN TOPRAKLAR

1495

● Hz. Ömer (RA)'in hilâfeti dönemine kadar; cihad sonucu elde edilen topraklar mücahidler arasında taksim ediliyordu. Hz. Saad b. Ebi Vakkas (RA)'ın komutasındaki İslâm ordusu Irak'ı fethedince, elde edilen ganimetlerin taksimi gündeme girdi. Şimdi bu hususdaki gelişmeyi Imam-ı Yusuf (Rh. a)'un «Kitabû'l Haraç'ın»dan özetliyerek izaha gayret edelim: «Medine'li âlimlerden pek çoğu bana şöyle anlattılar: «... Sonra Hz. Ömer (RA) Irak ve Şam taraflarından Allahü Teala (cc)'nın müslümanlara ihsan ettiği arazilerin taksimi hususunda Resûlullah'ın ashabı ile istişarede bulundu. Bazıları; ganimetlerin ve fethedilen arazilerin taksim edilmesini istediler. Hz. Ömer (RA): **«— Sizden sonra gelen müslümanlar ne olacak? Onlar, arazilerin ahalisiyle beraber taksim edilmiş olduklarını, babalardan oğullara miras olarak intikâl ettiğini, böylece kendilerinin herşeyden mahrum edilmiş olduklarını görecekler. Bu istek, doğru bir görüşe dayanmıyor»** buyurdu. Bunun üzerine Hz. Abdurrahman b. Avf (RA): **«— O halde doğru görüş nedir? Arazi ve sahipleri; Allah'ın fatih müslümanlara ihsan ettiği fey' ve ganimetten başka birşey midir?»** dedi. Hz. Ömer (RA) bu suale şöyle cevap verdi: **«— Onlar ancak senin dediğin gibidir. Lâkin ben meseleyi öyle görmüyorum. Allah'a yemin ederim ki, benden sonra müslümanlara çok şeyler sağlayacak bir memleket fetholunmaz. Aksine fethedilen ülkelerin müslümanlara maddi bakımdan bir yük ve külfet olması muhtemeldir. Irak ve Şam arazileri işleyicileri ile birlikte taksim olunursa, o zaman kaleler ne ile korunur? Geriden gelen nesillere, yetimlere ve dullara Irak ve Şam arazisinden ve diğer memleketlerden ne kalır?**

1496

● Mecliste bulunanlar bu defa: **«— Allahü Teala (cc)'nın bize kılınçlarımızla ihsan ettiği ganimetleri, harbe iştirak etmeyen, taksimine bile ye-**

---

(248) İmam-ı Şafii-El Umm-Beyrut: 1393 D. Marife Neş C: 4 Sh: 41.

(249) Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 (2 Bsk) Sh.: 259 Madde: 1275.

tişmeyen kimselere, onların çocuklarına ve orada hiç mevcut olmayan çocuklarına mı vakfedeceksin?» diyerek Hz. Ömer (RA)'e daha fazla yüklendiler.

1497

Hz. Ömer (RA) «— **Bu bir görüştür**» diyor, başka birşey ilave etmiyordu. Meclistekiler: «— **O halde istişare et**» dediler.

1498

Ravi der ki; Hz. Ömer (RA) ilk muhacirlerle istişare etti. Bir görüş birliğine varamadılar, ihtilâfa düştüler. Hz. Abdurrahman b. Avf'ın görüşü haklarının kendilerine taksim edilmesi yolundaydı. Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha ve Hz. Abdullah b. Ömer halife'nin (Hz. Ömer'in) görüşünü benimsediler.

1499

Bunun üzerine Hz. Ömer (RA) beşi Evs kabilesinden, beşi de Hazreç kabilesinden olmak üzere Ensar'dan on kişi çağırdı. Onlar toplantıya gelince, Allahü Teala (cc)'ya hamd ve senâdan sonra şöyle hitap etti;

«— **Sizi, size ait işlerden olup sizin namınıza taşımakta olduğum emanetin sorumluluğunu benimle birlikte paylaşmanız için rahatsız ettim. Ben de sizlerden herhangi biri gibiyim. (250) Siz ise bugün hak ve doğru olanı ikrar edersiniz. Bana muhalefet eden etti, muvafık düşünen de muvafakat etti. Ben sizin, benim nefsi arzularıma tabi olmanızı istemiyorum. Sizin elinizde hakkı söyleyen bir kitap var. Allahü Teala (cc)'ya yemin ederim ki, arzu ettiğim bir şeyi eğer söylersem, ben onunla ancak hakkı murad ederim.**»

1500

Bunun üzerine Ensar'dan müteşekkil istişare heyeti; «— **Ey mü'minlerin emiri; buyur konuş, meseleleri duyup anlıyalım**» dediler.

---

(250) Hz. Ömer (RA)'in, bu giriş hitabesi iyi tefekkür edilmelidir. Ulü'l-emr; mü'minlerin bey'atı sonucu «Emanet'i» yüklenen bir görevlidir. Esasen «Velâyet'ine mahliyeti de budur. Melik-i Adûd'larını; mü'minlerin siyasi haklarına kılıçla el koyup, «Söyletmem, vurun» sloganına sarılmaları Yezid'le birlikte başlamıştır.

1501

● Hz. Ömer (RA) sözlerine devamla dedi ki: «— Benim, haklarında kendilerine zulmettiğimi iddia eden bu insanların sözlerini işittiniz. Ben zulûm irtikâp etmekten Allahü Teala (cc)'ya sığınırım. Eğer ben onlara ait bir hakkı onlardan zulmen alıp, başkalarına vermiş olsaydım, gerçekten kötülük etmiş olurdum. Fakat ben gördüm ki, Kisra'nın ülkesinden sonra fetholunacak birşey kalmadı. Allahü Teala (cc) onların mallarını, arazilerini ve canlı-cansız bütün zenginliklerini bize ganimet olarak ihsan etti. Bu ganimetlerden menkul malları hak sahiplerine teslim ettim. Beşte birini (Humus'u) ayırdım, ve yerine yerleştirdim. Şimdi onun idaresiyle (Hak sahiplerine verilmesiyle) uğraşıyorum. Arazilere gelince: Ben arazileri, onları işlemek için gerekli demirbaş menkûllerle birlikte dağıtım dışı tutmayı ve araziye arazi vergisi (Harac) koymayı, sahiplerine de bu vergiye ilâveten «Cizye» vergisi koymayı, araziyi işleyenlerin ödeyecekleri bu haraç ve cizye gelirlerini, gerek muharib, gerek çoluk-çocuk müslümanlar ile gelecek nesiller için bir fey' olmasını düşünüyorum. Şu kaleleri görüyorsunuz!.. Onları devamlı şekilde bekleyecek askerlere şiddetle ihtiyaç var. Şam, Cezire, Basra, Kûfe, Mısır gibi büyük yerleşim merkezlerini de düşününüz. Bu yerlerin askerlerle korunması, o askerlerin ihtiyaçlarının da karşılanması lâzım. Arazi, demirbaşlarıyla beraber taksim edildiği takdirde, bu masraflar nereden karşılanır?»

1502

● Dinleyenler hep birden şöyle dediler: «— **Görüş senin görüşündür. Düşündüklerin ve söylediklerin ne kadar güzel!.. Eğer bu kaleler ve bu şehirler askerlerle korunmaz, o askere kafi derecede masraf yapılmazsa. ehl-i küfür kaybettikleri ülkelerine geri gelir otururlar».**

1503

● Hz. Ömer (RA) bunun üzerine: «— Durum bence aydınlandı. O halde araziyi yerli-yerince düzenleyecek, işleyenlere tahammülleri nisbetinde vergiler koyacak, akıllı ve muktedir bir adam olarak kim var?» dedi. İst'şare heyeti Osman b. Huneyf üzerinde ittifak etti.

1504

● Ebû Yusuf dedi: Muhammed b. İshak, Zührî'den rivayetle bana dedi ki: Hz. Ömer, fethedilen Irak arazisi hakkında halkla istişarede bulundu. Ekseriyeti taksim edilmesi görüşünü savundu. Bu hususta en fazla ileri

giden Bilâl b. Rebbah idi. Hz. Ömer'in görüşü ise, araziyi olduğu gibi bırakmak, taksim etmemek idi. Bunun üzerine: «— Ey Allah'ım.. Bilâl ve arkadaşlarına seni kefil ediyorum» dedi. Bu münakaşalar üç gün kadar devam etti. Sonra Hz. Ömer «— Ben bir huccet buldum» dedi ve şu ayeti okudu:

«Allah'ın onların mallarından peygamberine verdiği fey'e gelince: siz o hususta ne ata, ne deveye binib koşmadınız. Fakat Allah peygamberlerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye hakkı ile kaadirdir» (251)

Bu âyette mevzûu edilen Nadıyr oğullarının durumuyla ilgili hususları izâh etti. Bu hüküm umumi olup, bütün beldelere şamildir. Hz. Ömer (RA) daha sonra şu ayeti okudu:

«Allah'ın (fethedilen diğer) memleketleri ahalisinden alıp, peygamberine verdiği feyi, Allah'a, peygamberine, hısımlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalanlara aittir. Ta ki bu mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verdiyse alın, ne yasak ettiyse ondan sakının. Allah'tan korkun, çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir.» (252)

Sonra (Hz. Ömer) Şu ayeti okudu:

«(Bilhassa o fey'i) Hicret eden fakirlere aiddir ki onlar Allah'dan bir fazl (u inâyet) ve hoşnudluk ararlar ve Allaha ve peygamberine (mallarıyla, canlarıyla) yardım ederlerken yurdlarından ve mallarından (mahrum edilerek) çıkarılmışlardır. İşte bunlar saadıkların ta kendileridir.» (253) Hz. Ömer (RA) Allahü Teala (cc) buna da razı olmadı, onlara başkalarını da kattı diyerek» şu ayeti de okudu:

«Onlardan evvel (Medineyi) yurd ve iman (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç (meyil) bulmazlar. Kendilerinde fakr-û ihtiyaç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte muradlarına erenlerin ta kendileridir» (254)

Allah bilir amma, bize gelen malûmata göre, bu ayet ensar hakkındadır. Allahû Teala (cc) bununla da iktifa etmeyerek şöyle buyurmuştur:

---

(251) El Haşr Sûresi: 6.
(252) El Haşr Sûresi: 7.
(253) El Haşr Sûresi: 8.
(254) El Haşr Sûresi: 9.

«Bunların arkasından gelenler (Şöyle) derler: «Ey Rabbimiz, bizi ve iman ile daha önden bizi geçmiş olan (din) kardeşlerimizi yarlığa. İman etmiş olanlar için kalblerimizde bir kin bırakma. Ey Rabbimiz şüphesiz ki, sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin» (255) Bu ayet, onlardan sonra gelenler hakkında umumi bir hükümdür. Bu fey, okuduğum ayetlerde geçenlerin hepsi için umumi ve müşterek bir haktır. Hal böyle olunca, nasıl olur da bunlara taksim ederiz ve onlardan sonra gelecek kimseleri nasipsiz bırakırız.

Bu konuşmadan sonra Hz. Ömer (RA) araziyi olduğu gibi bıraktı ve vergisini topladı. Ebû Yusuf der ki: Hz. Ömer (RA)'in fetheden kimselere, fethedilen arazileri taksim etmemek hususundaki görüşü ve Kur'an'dan Allah'ın kendisine tanıttığı ayetlerle istidlâl etmesi, onun bu tutumunda Allah'ın kendisine ihsan ettiği bir başarıdır. Bu davranıştan doğan hayır bütün müslümanlara aittir. Yine onun (Hz. Ömer'in) bu arazilerden vergi alması ve toplanan vergileri müslümanlar arasında taksim etmesi cemiyete ait umumi bir faydadır. Zira bu arazilerin gelirleri, eğer atiyyeler ve masraflarda kullanılmak üzere halka vakfedilmiş olmasaydı, kaleler korunamaz, ordular cihad için yola çıkamazdı» (256)

1505

● Resûl-i Ekrem (SAV) Bahreyn mecusilerinden cizye kabul buyurmuştur. Onlardan kim İslâmı kabul ettiyse, onun müslümanlığı kabul görmüştü. Müslüman olması nefsinin ve (Toprakları hariç; çünkü henüz güçlü iken İslâmı kabul etmediği için, böyle bir kimsenin arazisi, bütün müslümanlara ait bir fey'dir) malının korunmasına vesile oldu. (257) Dikkat edilirse Hz. Ömer (RA)'in tatbikatı, daha önce «Bahreyn'de» uygulanmıştır. Hz. Ali (RA)'nin hilâfeti döneminde bir zimmi müslüman olmuştur. Durumu ile ilgili olarak Hz. Ali (RA) **«— Sana artık cizye yok!.. Fakat üzerinde bulunduğun arazi bizimdir, ümmetindir»** (258) hükmünü beyan eder.

1506

● Sonuç olarak; cihad sonucu fethedilen toprakların mülkiyeti bütün müslümanlara aittir. Ulü'lemr; müslümanların hayrını ve menfaatlerini gözetmek şartıyla muhayyerdir. Şöyle ki; bütün müslümanlar namına vak-

---

(255) El Haşr Sûresi: 10.

(256) İmam Ebû Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh: 57-62 (Özet)

(257) Ebû Ubeyd-Kitabü'l Emval-İst: 1980 Sh: 52 Madde: 85.

(258) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 40-41.

fedebilir, ihtiyaç sözkonusu değilse fethe katılan mü'minlere taksim edebilir veya bir kısmını vakıf, bir kısmını taksime tabii tutabilir. Resûl-i Ekrem (SAV) Kurayza ve Benû Nadir arazilerini fetihten sonra taksim etmiş, Mekke arazisini dağıtmamış, hayber arazisini ise kısmen dağıtmıştır. Imam-ı Malik (RA) Fethedilen toprakların prensip olarak dağıtılamıyacağını, bütün müslümanlar lehine vakfedileceğini esas almıştır. Müslümanların maslahatı; Ulû'lemr'e bazı istisnai uygulamalar sağlayabilir. (259) Dikkat edilirse; fethedilen arazilerin fıkhı, ganimetlerden bazı noktalarda ayrılmaktadır. Miri topraklar; hüküm olarak bütün mü'minlere aittir

SULH SONUCU ELDE EDİLEN TOPRAKLAR

1507

● Sulh yoluyla elde edilen toprakların fıkhı; «Sulh Şartlarıyla» sınırlıdır. Bu şartlara birşey ilâve edilemez. (260)

1508

● Bir ülkenin halkı; tebliğ sonucu kendiliğinden müslüman olursa toprak mülkiyeti aynen devam eder. Nitekim Feteva-ı Hindiyye'de; «Halkı kendiliğinden müslüman olmuş bulunan her beldenin arazisi, öşür arazisidir.» (261) hükmü kayıtlıdır.

1509

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in müslümanlarla sulh anlaşması imzalamayanlarla ilgili olarak: «— **Sakın onlardan (anlaşmalarda belirtilen miktardan) fazlasını almayın. Çünkü size helâl olmaz»** (262) buyurduğu bilinmektedir.

---

(259) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 10 Sh: 15-16, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 113-119, İmam-ı Malik-El Muvatta-C: 2 Sh: 470, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 32 (Not: Osmanlı döneminde, bir belde silâhla fethedildiği zaman; arazi sayımı yaptırılır, nüfûs ve gelir tesbit edilirdi. Daha sonra «Tımar, zeamet veya has» kısımlarına karar verilirdi. Bkz. Mustafa Necati efendi-Netaiç-ül vukûat-İst: 1327 C: 1 Sh: 119 vd) Bu topraklar «Miri Arazi» olarak isimlendirilir ve harac'a tabidir. Mülkiyeti devlete ait olup, işletme hakkı ferdlere verilir. Ebû's-Sûud efendi, Anadolu ve Rumeli arazisinin «Mir'i olduğunu beyan etmiştir. Ömer Nasuhi Bilmen'de «Büyük İslâm Hukuk'unda» (Sh: 352, madde: 4-Arazii Memleket) Türkiye arazisinin «Öşrî'ye» değil, harıca tabii olduğunu kaydetmektedir. Esasen müslümanlar, Türkiye'nin sınırları içerisinde bulunan toprakları, Bizans'a karşı cihad ederek elde etmişlerdir. Dolayısıyle mülkiyeti bütün müslümanlara aittir)**

(260) **İmam-ı Ebû Yusuf-A.g.e. Sh: 106.**

(261) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 237.**

(262) **Ebû Ubeyd-Kitabû'l Emval-İst: 1981 Sh: 177 Madde: 389.**

Kudretleri bulunsa bile, anlaşma şartlarından fazlası talep edilmez. Müslümanların; zimmilerden (Gayr-i müslimlerden) «Haraç» arazisi satın almaları caizdir. (263)

1510

● Ziraatle meşgul olan kimsenin; islâmi hududlara riayet etmesi esastır. Toprak sahibi müslüman ise «Öşür», gayr-i müslim ise «Haraç» vermekle mükelleftir. Ancak aynı arazide; hem öşür, hem haraç birleşmez. Şimdi «Ziraatle meşgul olmayı arzu eden, fakat toprağı olmayan kimse ne yapacaktır?» sualine cevap arıyalım.

ZİRAAT ORTAKLIĞI (MÜZARAA)

1511

● Önce kelime üzerinde duralım. Mûzaraa: «Zer» kökünden olup, müfâale babındandır. Tohum ekmek, tarla sürmek, ziraat yapmak gibi manalara gelir. (264) İslâmi ıstılâhta: «Bir taraftan arazi, diğer taraftan iş gücü ortaya konularak, elde edilen mahsulün belli oranda aralarında taksim olunması şartıyla kurulan zirai bir şirkettir» (265) şeklinde tarif olunmuştur.

1512

● İmam-ı Azam Ebû Hanife (Rh. a) indinde müzaraa (Ziraat ortaklığı) fasid bir akiddir, sahih değildir. Çünkü Hz. Rafiî b. Hadic'in rivayet ettiği Hadis-i şerîfe göre, Resûl-i Ekrem (SAV) böyle bir ortaklığı nehyetmiştir. (266)

---

(263) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 159, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 240, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 366.

(264) Abdi'l Latîf'a Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank. 1974 C: 7 Sh: 117.

(265) El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 328, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 324, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 235, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 32.

(266) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 175, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 324.

1513

İmam Ebû Yusuf (Rh. a) ve İmam-ı Muhammed (Rh. a) indinde, müzaraa belli şartlarla sahih olan bir akiddir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in Heyber'in fethinden sonra; o beldedeki insanlarla ortaya çıkan mahsulün (Meyva ve ekinin) yarısı karşılığında muamele yaptığı bilinmektedir. Müzaraa: bir taraftan mal (Arazi), diğer taraftan iş gücü konularak akdedilmesi açısından, tıpkı mudarebe gibidir. Sahabe-i Kiram ve Tabiûn'dan bununla amel edenler olmuş ve bu çeşit ortaklık günümüze kadar gelmiştir. (267) Hz. Rafiî b. Hadic'in rivayet ettiği Hadis-i şerif haber-i vahid durumundadır, ayrıca hususiyet belirtmektedir. Muteber fıkıh kitaplarında «Müzaraa» hususundaki ihtilâflar zikredildikten sonra; «Fetva, İmameyn'in kavli üzeredir» (268) kaydı hassaten konulmuştur.

1514

MÜZARAA'NIN RÜKNÜ: Ziraat ortaklığının rüknü; icap ve kabuldür. (269) Yani Arazi sahibinin, çalışacak olan kişiye hitaben: «— Şu tarlamı veya arazimi; elde edeceğin mahsulün şu kadarını bana vermek üzere, sana ziraat etmen için verdim» demesi, çalışacak kimsenin de: «— Bu teklif ve şartları kabul ettim, razı oldum» şeklinde, olumlu cevaplandırmasıyla müzaraa akdi gerçekleşir.

1515

MÜZARAA'NIN SIHHAT ŞARTLARI: Müzaraanın sıhhatli olabilmesi için, sekiz şart vardır. Bunlardan herhangi birisi bulunmazsa; müzaraa fasid olur. Bu şartları, kısaca izaha gayret edelim. **Birincisi:** Gerek arazi sahibinin, gerek işleticinin; akid yapabilecek durumda olmaları esastır. Yani herhangi bir ehliyet arızası sözkonusu olmamalıdır. **İkincisi:** Müzaraa akdine konu olan arazinin (Toprağın) ziraate elverişli olması gereklr. Zira müzaraadan beklenen gaye; başka türlü gerçekleşemez. **Üçüncüsü:** Ortaklık tesis edilirken, müddet beyan edilmelidir. Bir yıl, iki yıl vs... **Dördüncüsü:** Tohumun; kimin tarafından temin edileceği bilinmelidir. **Beşincisi:** Tohumun cinsi ve vasfı da kat'i olarak beyan edilmelidir. **Altıncısı:** Hem arazi sahibinin, hem işçinin; meydana gelecek olan mahsülde-

(267) El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 3 Sh: 75, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 33.

(268) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 175, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 54, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 234.

(269) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 236.

ki payları belirtilmelidir. **Yedincisi:** Arazi sahibi; toprağı işleticiye teslim etmelidir. Eğer arazi sahibi; «— Ben de seninle birlikte çalışacağım» der ve bunu şart kılarsa, akid fasid olur. **Sekizincisi:** Araziye ne ekileceğinin tesbiti veya bu hususta işleticiye serbestlik tanınması esastır. (270)

1516

● **MÜZARAA'NIN ŞEKİLLERİ:** Fükaha; müzaraada yedi şekil tesbit etmiş; bunlardan üçünün sahih, dördünün fasid olduğunu zikretmiştir. **Sahih olanlar şunlardır:** 1) Arazi ile tohum bir taraftan; işçilik, hayvan ve tarım aletleri diğer taraftan!.. 2) Arazi, tohum, hayvan ve diğer tarım aletleri bir taraftan, işçilik diğer taraftan!.. 3) Arazi bir taraftan; işçilik, hayvan, tohum ve diğer tarım aletleri diğer taraftan!... Bu durumda işçi; mahsulden belli bir nisbet karşılığı araziyi kiralamış olur. **Fasid olan şekillere gelince:** 1) Arazi ile hayvan bir taraftan; işçilik ile tohum diğer taraftan!.. Burada tohum; alet kapsamına girmez. Dolayısıyle işleticiye, kendisiyle alakalı olmayan bir yük yüklenmiştir. Bu sebeble fasiddir. 2) Arazi ile işçilik bir taraftan; tohum, hayvan ve diğer tarım aletleri diğer taraftan!.. Burada arazi sahibi; bir bakıma kendi arazisini (işçiliği yüklenmek suretyle) kiralamış oluyor ki, bu sahih değildir. 3) Arazi, tohum ve işçilik bir taraftan, hayvan ve alet diğer taraftan!.. Burada da arazi sahibi; işçiliği üstlenmiştir. Bu durum; kendi tarlasını kiralamayı beraberinde getirir. 4) Arazi, işçilik ve hayvan bir taraftan, sadece tohum diğer taraftan!.. (271)

1517

● Ziraat ortaklığında (Müzaraa'da); arazi sahibi ve işletici, meydana gelen mahsulü aralarında paylaşırlar. Bu yarı yarıya olabileceği gibi, üçte bir, dört'te bir şeklinde de olabilir. Mesele bu payların; mahsul meydana gelmeden önce kararlaştırılmış olmasıdır. (272) Mahsûl işleticinin elinde «Emanet» hükmündedir. Herhangi bir afet sonucu; (işleticinin kasdı olmaksızın) telef olursa, herhangi bir tazminat ödemez. (273) Araziyi

---

(270) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 54. Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 325. Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 5 Sh: 235.

(271) Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 7 Sh: 123-124, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 54-55.

(272) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 176, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 241.

verimli hale getirmek için yapılacak bütün işler (Sulama, ıslâh vs..) işleticiye ait bir hadisedir.

1518

● **ZİRAAT ORTAKLIĞININ (MÜZARAA'NIN) SONA ERMESİ:** Müzaraa'nın sıhhat şartlarını izah ederken; «Müddet tayin etmenin» şart olduğunu zikretmiştik. Dolayısıyle müddetin dolmasıyla; ortaklık sona erer. Ayrıca; taraflardan birinin delirmesi veya vefatı hallerinde de, müzaraa kendiliğinden sona erer. Bu iki hal; tarafların iradelerinin dışında zuhur eder. Gerek arazi sahibinin, gerek işleticinin; bazı şartlara riayet ederek akdi feshetme hakları da mevcuttur. Şöyle ki; Arazi sahibinin acil ödenmesi gereken bir borcu çıkar ve tohum ekilmeden tarlayı satma arzusunu izhar ederse, müzaraayı feshedebilir. Bunun dışında; işleticinin meydana gelecek mahsulü çalabileceği, zann-ı galiple ortaya çıkarsa, feshetme hakkı vardır. İşletici; hastalanır, sefere çıkar veya başka bir işle meşgul olmayı düşünürse, müzaraayı feshedebilir. (274) Dikkat edilecek husus; hem arazi sahibinin, hem işleticinin zarara uğramamasıdır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) **«Zarar ve mukabele-i biz'zarar yoktur»** (275) buyurmuştur. Yani müslüman; kardeşine ne başlangıçta zarar verir, ne de onun zararına karşılık (mukabil) zarar verir. Bu hususta asıl olan; zararın ortadan kaldırılmasıdır.

BAĞ-BAHÇE ORTAKLIĞI (MÜSAKAT)

1519

● Önce kelime üzerinde duralım. Musâkât; «Saky» kökünden olup, mufâale babındandır. (276) «Sulamak» manasına gelir. İslâmi ıstılâhta: «Bahçe sahibinin: ağaçlarını; mahsulünün bir kısmı mukabilinde, onları ıslâh etmek üzere bir kimseyle ortaklık kurmasıdır» şeklinde tarif edilmiştir. Mecelle'de: «Musâkât; bir taraftan eşcar (ağaçlar) ve diğer taraftan terbiye olmak ve hasıl olan meyva aralarında (beyinlerinde) taksim olunmak üzere bir nevi şirketdir» (277) hükmü kayıtlıdır.

---

(273) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 38, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-A.g.e. C: 7 Sh: 126 Madde: 244.

(274) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 184-185, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 256 vd, Ömer Nasuhi Bilmen-A.g.e. C: 7 Sh: 127 Madde: 246, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 41-44.

(275) İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 745-H. Akdiyye: 26.

(276) El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 228.

(277) A. Hümmet Berki-Mecelle-i *Ahkam-ı Adliyye*-İst: 1978 (2 Bsk) Sh: 288 Madde: 1441

1520

● *Musâkât'ın (Bağ-bahçe ortaklığının) rüknü; icap ve kabuldür. (278)*

1521

● Hicret'ten sonra Ensar'ın, Resûl-i Ekrem (SAV)'e (Muhacirlerle ilgili olarak) teklifi şudur: **«— Ya Resûlallah!.. Hurmalıklarımızı; bizimle muhacir kardeşlerimiz arasında taksim buyur»!..** Bu teklife Peygamberimiz efendimiz (SAV): **«— Hayır, öyle olmaz»** cevabını verir ve izah eder. Bunun üzerine Ensar (Resûl-i Ekrem (SAV)'in izahına uyarak) muhacirlere: **«— Terbiye ve sulama külfetini üzerinize alınız. Sizi mahsûle ortak yapalım»** teklifinde bulunur. Her iki tarafta «İşittik ve itaat ettik» derler. *(279)* Esâsen Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hayber'in bağ ve bahçelerini, meyvalarının yarısı mukabilinde muameleye tabii tuttuğu da bilinmektedir. Böyle bir ortaklığa ihtiyaç olduğu malûmdur. (280)

1522

● *Musâkât'ın (Bağ-bahçe ortaklığının) şartları; tıpkı müzaraa'nın şartları gibidir. Sadece «Musâkât'ta»; müddet tayin edilmese de, akid sahih olur. (281)*

1523

● Bağ-bahçe sahibi; meyvalar ortaya çıkmadan ölürse, işletici görevine devam eder. Ölenin varisleri buna engel olamazlar. Eğer işletici ölürse; varisleri (işleticinin) yerine göreve devam edebilirler, ağaç sahibi de, buna engel olamaz.

1524

● Müsâkat; herhangi bir özre mebni olarak feshedilebilir. İşleticinin hastalanması veya işe devam edemiyecek başka bir meşru mazereti, fesih sebebidir.

ARAZİ'Yİ ÜCRETSİZ VERMEK DAHA HAYIRLIDIR

1525

● İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet olunduğuna göre, Resûl-i Ekrem (SAV) tarlayı kiraya vermekten nehyetmemiştir. Fakat; «— Sizden birinizin tarlasını ziraat için kardeşine meccanen vermesi, kendisi için o arazi mukabilinde, muayyen ücret almaktan daha hayırlıdır» (282) buyurmuştur. Esasen cihad sonucu elde edilen topraklarda; ümmetin mülkiyeti esastır. Dolayısıyle bu topraklarda; bütün müslümanların hakları bakidir. Herhangi bir İslâm beldesinin; küffar tarafından istilâsında (Allahü Teala (cc) muhafaza buyursun) bütün mü'minlere cihad farz-ı ayn olur. Aynı zamanda bu istilâ; bütün mü'minlerin ortak mülkiyetinde olan arazilerinin elden gitmesi, mahiyetini de taşır.

DEVLET MEMURİYETİ VE İŞÇİLİK

1526

● Bir hizmet akdine dayanarak; meşru bir iş'de, ücret karşılığı çalışan kimseye «Ecir» (Ücretli) denir. Dikkat edilirse bu tarif; hem memuru, hem işçiyi kapsamına almaktadır. İslâm âleması «İcare» konusunda titizlikle durmuştur. İcare; lugat yönünden «Fiâle» ölçüsünde «ecir»den alınmadır. Menfaat bedeli, ücret gibi manalara gelir. Ayrıca «İcâr» (Kira) manasına da kullanılmıştır. (283) İslâmî ıstılâhta: «Malûm bir menfaati, belli bir ücret karşılığında satmaktır» (284) şeklinde tarif edilmiştir.

1527

● Yaptıkları hizmetin mahiyeti esas alınarak ücretliler iki kısıma ayrılmışlardır. 1) Ecir-i Has (Hususî Ücretliler) 2) Ecir-i Müşterek (Müşterek ücretliler)

---

(282) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 69 K. Hars: 10.

(283) Şeyh Muhammed El Hatibi Eş-şerbini-Muğni'l Muhtar-C: 2 Sh: 551, Ayrıca A. Hilmmet Berki-Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 77 Madde: 405, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 225.

(284) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 4 Sh: 173, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 409, A. Hilmmet Berki-A.g.e. Sh: 77 Madde: 405.

1528

● **HUSUSİ ÜCRETLİLER (ECİR-İ HAS):** Sadece hizmet akdi yaptığı satış veya hükmi şahıs için çalışan ücretlilere «Ecir-i Has» denilir. Ücrete hak kazanması; hizmet akdinde belirtilen saatlerde hazır bulunmasıyladır. Mesai saatlerinde; bilfiil çalışması şart değildir. Fakat hizmet akdinde belirtilen işi yapmaktan kaçınamaz. Meselâ; devlet memurları, fabrika işçileri, bir şahsın koyunlarını gütmek için tutulan çoban vb... Bunlar: hizmet akidlerinde belirtilen saatlerde, nefislerini teslim etmişlerdir. Sırf bu sebeble ücrete hak kazanırlar.

1529

● **MÜŞTEREK ÜCRETLİLER (ECİR-İ MÜŞTEREK):** Hizmet akdi yaptığı şahıs veya hükmi şahısla kayıtlı olmayan; başkası için de çalışabilen ücretlilere, «Ecir'i müşterek» denilir. Terzi, marangoz, taksi şöförü, radyo tamircisi vb... Bunların ücrete hak kazanması, belirtilen hizmeti yapmasıyla sınırlıdır. (285)

1530

● Kur'an-ı Kerim'de; Hz. Musa (as) kıssası anlatılırken; **«O ikiden biri: «— Babacığım, dedi. Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü ücretle kullandıklarının en hayırlısı. Şüphesiz ki o kuvvetli, emin kimsedir. (Şuayb (as), Musa (as)'ya) Dedi ki: «— Bu iki kızımdan birini, sen bana sekiz yıl ecirlik etmek üzere, sana nikâhlamak istiyorum. Eğer hizmetini on yıla tamamlarsan o da kendinden. (Bununla beraber) arzû etmem ki sana zorluk çektireyim. İnşâallah beni salihlerden bulacaksın»** (286) hükmü beyan buyurulmuştur. Burada işveren Hz. Şuayb (as); ecir-i has durumunda olan ise, Hz. Musa (as)'dır. Dikkat edilirse; işçiye «zorluk çektirmemek» ihsas olunmaktadır.

1531

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hiç kimse; kendi eli emeğini yemekten hayırlı, asla bir lokma yememiştir. Allah'ın Peygamberi olan Davûd aleyhi's-selâm da, kendi elinin emeğini yerdi»** (287) buyurduğu bilinmektedir.

---

(285) El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1937 C: 2 Sh: 53 vd, Ayrıca A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 80 Madde: 422-423-424-425.

(286) El Kasas Sûresi: 26-27.

(287) Abdi'l Latifi'n Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank: 1974 (3 bsm) C: 8 Sh: 369 Had. NO: 867.

DEVLET MEMURİYETİ

1532

Yeryüzünde ilk insan cemaati; Hz. Adem (as) ve çocuklarından teşekkül etmiştir. Kendi aralarındaki ilişkilerde; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlere tabi olmuşlardır. Esasen bütün peygamberler insanları Allahü Teala (cc)'ya ibadet etmeye ve Tağut'a kulluktan kaçınmaya davet etmişlerdir. (288) İnsanlar arasındaki bütün ilişkiler; Allahü Teala (cc)'nın hükmüne göre düzenlenmek mecburiyetindedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «— **Ey Davûd, biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak (ve adalet) le hükmet!.. Heva ve hevesine tabi olma ki; bu seni Allah yolundan saptırır. Şüphesiz Allah yolundan sapanlar için, hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azab vardır»** (289) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayetin tefsirinde İbn-i Kesir: «Burada, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemekle görevli amirlere (Vallilere); hak ile muamele etmeleri ve (Allahü Teala (cc)'nın hükümlerini dikkate alarak) adaletle hükmetmeleri, sırat-ı müstakim'den sapmamaları için aziz ve celil olan Allah'tan bir vasiyyet mevcuttur.» (290) diyerek, hükmün umumi olduğuna dikkati çekmektedir.

1533

Kur'an-ı Kerim'de Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: «**(Ve şu emri indirdik) İnsanlar arasında, Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmet!.. Sakın onların (insanların) heva ve heveslerine uyma»** (291) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse emir kat'idir. İnsanların; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri bir kenara bırakarak, kendi akıllarından kaynaklanan hükümlere tabii olma hakları yoktur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Allahü Teala (cc)'ya isyan hususunda mahlûka itaat yoktur»** (292) buyurduğu bilinmektedir.

1534

İslâm dini; insanların can, mal, nesil, akıl ve din emniyetlerini muhafaza etmeyi esas almıştır. Bunun için; siyasi teşkilât önemlidir. Müslümanların irade beyanı sonucu (Bey'at'la); İslâmi hükümet teşekkül eder.

---

(288) **Daha önce izah etmiştik, Bakınız C: 1 Sh: 131 Madde: 264, 265.**

(289) **Es Saad Sûresi: 26.**

(290) **İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 32.**

(291) **El Maide Sûresi: 49.**

(292) **İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 518.**

Emir sahiplerinin; ilim, takva ve hesap günü şuuru bulunan ehliyet sahibi kimseleri me'mur tayin etmeleri esastır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Emânet, ehliyetsiz kişilere verildi mi!.. Artık kıyametin kopmasını bekle**» (293) uyarısı oldukça önemlidir

1535

● Memuriyet için aday gösterilen kimse; o makama gelmek için hırslı olmamalıdır. Eğer böyle bir iştiyak sözkonusu ise, sünnete uyarak onu tayin etmemek esastır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Vallahi biz bu işe, onu isteyeni tayin etmeyeceğimiz gibi, ona (O makama) hırs gösteren birini de tayin etmeyiz**» (294) buyurmuştur.

1536

● Bir makama getirilen kimse; o makamın kendisine sağladığı imkân sebebiyle müslümanlar arasında ayırım yapmamalıdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Müminleri birbirine karşı merhamette, sevgide ve yardımda bir vücûd gibi görürsün. Bir organı hastalanınca; vücûdun diğer organları hasta organın çektiği acıya uykusuz kalarak, hararetle ortak olurlar**» (295) şeklindeki tarifi meseleyi kavramamızı kolaylaştırmaktadır. İslâmi hükümetin temel hedefi yeryüzünde adaletin sağlanmasıdır. İmam-ı Şafii (rh. a): «Adalet'ten murad; Allahü Teala (cc)'nın emrine uygun şekilde amelde bulunmaktır» (296) hükmünü beyan etmektedir. Malûm olduğu üzere; adalet'in zıddı zulûmdür.

1537

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Bir de zulmedenlere meyletmeyin. Sonra size ateş dokunur. Zaten sizin Allah'dan başka yardımcılarınız yoktur. Sonra (Zalimlere meylettiğiniz için) Allah'dan da yardım göremezsiniz**» (297) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler ayet-i kerime'de geçen («Velâ terkenû») rukun kökünden gelen fiile değişik manalar vermişlerdir. Genel olarak; bir şeye dayanıp-güvenmek, meyletmek, zulüm ve haksızlık işleyenlere karşı ses çıkarmayıp, dalkavukluk etmek üzerinde durulmuştur. (298) İmam-ı Gazali: «Zalimlere dua etmek helâl değildir. Ancak «Allah seni ıslâh etsin, hayırlı işler yapmaya muvaffak kılsın, kendisine kulluk

---

(293) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 21 K.El-ilm: 3.
(294) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1456 K.İmare: 3 Had: 14 (1733)
(295) Sahih-i Buhari-C: 7 Sh: 77-78 K.Edeb: 27.
(296) İmam-ı Şafii-Er Risâle-Kahire: 1979 (2 Bak) Sh: 25 Madde: 71.
(297) Hûd Sûresi: 113.

ve ibadet etmek suretiyle uzun ömürler versin» diyebilir. Fakat: «Sultanım, Allah sizi korusun, başımızda daim etsin, bol ni'metler ihsan etsin» gibi dualar caiz değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV): **«Zâlime; bekâsı için dua eden, yeryüzünde Allah'a isyan edilmesini seven kimsedir»** buyurmuştur. Şayet daha ileri giderek, kendisinde bulunmayan vasıflarla övmeye başlarsa, yalancı, münafık ve zalime ikram etmiş olur ki, bunların hepsi ayrı ayrı birer suçtur. Resûl-i Ekrem: **«Fâsık övüldüğü zaman, Allahü Teala muhakkak gadab eder»** buyurmuştur. Diğer hadis'te: **«Fâsık olana ikram eden, açıkca islâmiyeti yıkmaya cür'et etmiştir»** buyurulmuştur. Süfyan-ı Sevri'ye sormuşlar: «Bir zalimi, çölde susuzluktan ölüme mahkûm olmuş görürsek, ona su verelim mi?» Süfyan: «— Vermeyin, bırakın ölsün. Çünkü ona su verip onu hayata kavuşturmak, yapacağı zulümde ona yardımcı olmaktır» dedi. Diğerleri ise, ölmeyecek kadar su verilir. Başka hiçbir surette tarafına bakılmaz demişlerdir» (299) hükmünü beyan etmektedir.

1538

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Benden sonra bir takım emirler olacaktır. Kim onların yalanlarını tasdik eder, yaptıkları zulümde kendilerine yardımcı olursa benden değildir. Ben de onlardan değilim. O kimse benim havzımın etrafına yaklaşamıyacaktır. Kim onların yalanlarını tasdik etmez, zulümlerinde onlara yardım etmezse, bendendir. Ben de onunla beraberim. Ve o kimse havzımın kenarında bana ulaşacaktır»** (300) buyurduğu bilinmektedir. Zalim yönetimlerden; kadı'lık, amil'lik, memurluk ve eşçilik gibi görevler alınır mı? sualine cevap arıyalım. İmam-ı Gazali; görev almak bir tarafa, zalim sultanların memurlarıyla ilişkinin dahi caiz olmayacağını izah etmektedir. Nitekim: «Zalim sultanların kadıları, vâlileri ve diğer memurları ile yapılan muâmele, aynen kendileriyle yapılan muamele gibi olup, belki daha da ağır bir haramdır. Kadılara gelince: Onlar, sultanların haram olduğu bilinen mallarını alır ve bunları biriktirirler. Ulemâ kılığına girdikleri için, insanlar onlara aldanır. Kadılar, sultanlarla ihtilât (iç-içe girmek, karışmak) eder, mallarından alır. İnsan tabiatı, yaratılış itibariyle haşmet ve mevki sahiplerine heves eder ve onlar gibi olmayı arzû eder. İnsanların onlara bağlanmalarının sebeb ve hikmeti budur. İşçi ve hizmetçilerine gelince: Zaten bunların kazançları; efendilerine daya-

(298) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1970 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 367 (Gadı Beyzavi ve Hasanin) Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü't Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 2 Sh: 461.

(299) İmam-ı Gazali-İhyaü'ulûmid-din-İst: 1975 Bedir Yay. C: 2 Sh: 257.

(300) Mansur Ali Nasıf- Tac Terceme si-İst: 1973 Eser Yay. C: 3 Sh: 100 Hadis NO: 168. Tirmizi, Nesâi.

narak, vurgunculuktan başka birşey değildir» (301) hükmünü zikretmektedir.

1539

● *Fükaha'dan bir kısmı; «Devlet memuru (Kadı, amil, vs..) «Ecir-i Has» hükmündedir. Bir akid sonucu; malûm olan bir menfaati, belli bir ücret karşılığında satmıştır. Akid meşru olduğu süre içerisinde aldığı ücret helâldir. Kaldı ki Zalim sultan'ın* **«ıslâh edilmesi»** *veya en azından* **«zulmünün ortadan kaldırılabilmesi»** *için, ehliyetli kimselerin görev alması gerekir» kanaatindedir.*

1540

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeblerle yemeyin ve kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günah (ı mucip yollar) la yemeniz için, o malları haakimlere aktarmayınız»** (302) hükmü beyan buyurulmuştur. Günahı mucip yollardan kasıd; yalancı şahidlik, yalan yere yemin ve rüşvettir. «Ve tûdlu biha ile'l hûkkami» kavl-i keriminden maksad; mallarınızı hüküm sahiplerine rüşvet vermek suretiyle kaptırmayınız demektir. (303) Resûlullah (SAV) bir hadis-i şeriflerinde: **«Âmirin hediye alması haram, hakim'in rüşvet kabul etmesi ise küfre yakın bir günahtır»** buyurmuştur. İslâmi bir yönetimde; amir durumunda olan kimsenin hediye alması (veya onlara hediye vermek) ihanettir.

1541

● Resûl-i Ekrem (SAV) Esed oğullarından İbn-û Utbiyye adında birisini, zekât toplamakla (Amil) görevlendirmişti. O vazifesini ifâ edip dönünce Resûlullah (SAV)'e: **«— Şunlar size verilenler. Bunlar da bana hediye edilenlerdir»** dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) minbere çıktı ve Allahü Teala (cc) hamd-ü senâ'dan sonra: **«— Şu amil olarak görevlendirdiklerimize ne oluyor ki, gelince «bu sana aid olanlar, bunlar da benimkiler» diyorlar. Acaba onlara kendi babalarının evlerinde oturdukları zaman da hediye veriliyor mu, yoksa hayır mı? Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, kim bu şekilde (Hediye adı altında)**

---

(301) İmam-ı Gazali-A.g.e. C: 2 Sh: 272.

(302) El Bakara Sûresi: 188.

(303) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 2 Sh: 341, Ayrıca Mehmed Vehbi Efendi-Hulâsat ül Beyan-İst: 1966 C: 1 Sh: 323.

herhangi birşey alırsa, kıyamet gününde onu (aldığı şeyi) boynunda asılı olarak taşır..» (304) buyurdu ve görevlilerin hediye almasını yasakladı.

1542

Bir Hadisi Kudsî'de: **«Kullarıma işkence etmeyiniz»** (305) emri verilmiştir. Hz. Ömer (RA) halka irad ettiği bir hutbede: «— Ben memurlarımı sizleri dövmeleri ve haksız yere mallarınızı almaları için göndermedim. Ben size onları ancak dininizi öğretmeleri ve Hz. Peygamber (SAV)'in sünnetini ta'lim ettirmeleri için gönderdim» (306) buyurmuştur. Hanefi fûkahası; dayak, tehdit ve işkence sonucu, herhangi bir suçu itiraf eden kimsenin, bu itirafının ikrar olarak kabul edilemiyeceğinde müttefiktir. (307) Hz. Aişe (R. Anha)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te; Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim ümmetime ait bir işin başına geçer de onlara güçlük çıkarırsa, sen de onlara güçlük çıkar. Kim ümmetimden bir işin başına geçer ve onlara karşı yumuşaklık ve merhametle muamele ederse, sen de onlara merhametle muamele et»** (308) şeklinde dua ettiği belirtilmektedir. Yine halka zulmeden şurta (Emniyet) görevlileriyle ilgili olarak; **«(Zalim) Polislere: «Elinizdeki kamçıyı atın ve cehenneme girin» denir»** (309) Hadis-i Şerifi, Hz. Enes (RA)'den rivayet edilmiştir.

1543

İslâmi hükümet; bir hizmet akdi ile görevlendirdiği kimselerin ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. Müstevrid b. Şeddad (RA)'dan; Peygamber (SAV) şöyle buyurmuştur: **«Kim bizim âmirimiz olursa evlensin, hizmetçisi yoksa hizmetçi alsın, meskeni yoksa mesken edinsin.** Ebû Bekir (RA) der ki; Peygamber (SAV)'in şöyle dediğini de söylediler: **«— Kim bundan fazlasını alırsa ya haindir veya hırsızdır.»** (310)

---

(304) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 114-115 K. Ahkam: 24.

(305) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 4 Sh: 173. Ayrıca İbn-i Hümam-Feth'ul Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 355.

(306) İmam-ı Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh: 190.

(307) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 194-195, Ayrıca İmam-ı Yusuf-A.g.e. Sh: 190.

(308) Mansur Ali Nasıf-Tac Tercemesi-İst: 1973 Eser Yay. C: 3 Sh: 87 Had. NO: 149.

(309) İmam-ı Gazali-A.g.e. C: 2 Sh: 374.

(310) Mansur Ali Nasıf-A.g.e. C: 3 Sh: 102 Had. NO: 160.

İŞ AHKAMI VE İŞÇİ HAKLARI

1544

● *İcarede; üzerine akid yapılan şey (ma'kudünaleyh) menfaatdir. (311) Yani işçi; emeğini,* belli bir ücret karşılığı *satmaktadır. Dolayısıyle işveren ve işçi'nin; üzerinde anlaştığı işin, meşru olması ilk şarttır. İslâm dininin haram kıldığı herhangi bir hususta icare sahih olmaz. (312) Ayrıca müslümanlara has olduğu sabit olan her türlü ibadet karşılığı ücret almak* batıldır. (313) *Meselâ; bir kimse, bir başkasını namaz kılıvermesi için ücretle tutamaz. Bu hususdaki icare de sahih değildir.*

1545

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Kim bir ecir (işçi, memur vs) *çalıştırırsa*, verilecek ücretin miktarını hemen ona bildirsin**» (314) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle işveren; yapılacak işi açıkca beyan ettiği gibi, bunun karşılığı ödeyeceği ücreti de, beyan etmek zorundadır. Eğer ödenecek ücret; *işin başında zikredilmezse* işçi, «Ecr-i Misil'e» hak kazanır. Mecelle'de «Ecr-i Misil» şu şekilde tarif edilmiştir: «Ecr-i Misil: bigaraz (her türlü tesirden uzak, kasdı olmayan) ehl-i vukufun takdir ettikleri ücrettir» (315)

1546

● Sırf ucuz emek elde etmek için; küçük çocukların çalıştırılması caiz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV): «**Çocukları kazanç için çalışmaya zorlamayın. Çünkü bunu yaptığınız takdirde hırsızlığa alışırlar**» (316) buyurmuştur. Esasen iş akdinin sahih olabilmesi için; her iki tarafın (İşveren ve işçi'nin) rızası şarttır. Dolayısıyle icare'nin rüknü icap ve kabuldür. (317) İş Akdinin sahih olabilmesi için; hem işverenin, hem işçinin, akıllı ve mümeyyiz olması esastır. (318) Taraflardan herhangi birisinin ehliyet arızası sözkonusu olursa, yapılacak akid sahih olmaz.

---

(311) A. Hilmmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 79 Madde: 420.

(312) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 240.

(313) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 37.

(314) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 147.

(315) A. Hilmmet Berki-A.g.e. Sh: 78 Made: 414.

(316) İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 981 K. İstizan: 42.

(317) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 4 Sh: 174, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 409.

(318) A. Hilmmet Berki-Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye-İst: 1979 Hilkmet Yay. Sh: 48 Mad-

1547

Sanayi devriminden sonra bütün dünyada «İşçi Hakları» konusu gündeme girmiştir. Bilhassa Filozof Karl Marks'ın «Kıymet fazlası» (Artık Emek) nazariyesi, işçi hareketlerini hızlandırmıştır. Marksist düşünce; «İş sahibinin temin ettiği her türlü kârı, işçinin çalışmasından ve alınterinden çalınmış kabul eder. Bu kâr, malın kıymeti ile işçiye verilen ücretin (paranın) arasındaki kıymet fazlasıdır. İşçi bu kıymet fazlasını (Artık emeği) aldığı vakit, kendi nefsi için daha müreffeh ve daha yüksek seviyeli bir hayat kurmaya gücü yeter» (319) Nitekim bu «Kıymet Fazlası» nazariyesi Avrupa'da kısa dönemde etkisini göstermiştir. İşçiler; haklarını elde edebilmek için biraraya gelerek sendikalar kurmuşlardır. Buna karşılık işverenler de, teşkilâtlanma lüzûmu hissetmişlerdir. Esasen kapitalist sistemde (bilhassa 19. ncu yüzyılda) işveren; muhteris ve menfaatperesttir. İşçiye mümkün olan en az ücreti ödemeyi esas alır. Bu arada; sırf ucuz emek elde edebilmek için, kadın ve çocukları da çalıştırmaktan kaçınmaz. Bu menfaat mücadelesi; işçinin «Grev» yapması ve zorla hakkını talep etmesini beraberinde getirir. Buna karşılık işveren; «Lokavt» yaparak, işçileri topluca işten uzaklaştırmayı plânlar!.. Günümüzde Kapitalist ve Liberalist sistemlerde; bu mücadele bütün şiddetiyle sürmektedir. Şimdi bu meselenin «Darû'l İslâm'daki» (Şer'i devlette) mahiyetini izaha gayret edelim.

1548

İslâm dini; işçinin ücretinin tam ve zamanında ödenmesini şart kılmıştır. İşçiye hakkını vermeyen kimseyi, kıyamet gününde kendi düşmanı sayan bizzat Resûl-i Ekrem (SAV)'dir. Nitekim bir Hadis-i Şerif'te şöyle buyurmuştur: **«Kıyamet gününde üç sınıf insanın hasmı (Düşmanı) ben olacağım; (Birincisi) Benim nâmıma söz verip, yerine getirmeyenler. (İkincisi); İnsan ticareti yapan, hür insanı (zorbalıkla ele geçirip, köle ederek) satan ve parasını yiyen. (Üçüncüsü) Bir işçiyi tutup, işini yaptırdığı halde, ücretini ödemeyen»** (320)

---

de: 444, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 410.

(319) Muhammed Fehr Şakfe-İslâm'da İş Ahkâmı ve İşçi Hakları-İst: 1968 Sh: 80.

(320) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 4 Sh: 174, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 50 K. İcare: 10 (Not: Ulû'lemr; işçinin ücretinin tam ve zamanında ödenmesi için tedbir almak zorundadır.)

1549

● Şimdi işçiye ücretinin ne zaman verilmesi gerektiği üzerinde duralım!.. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**İşçinin (Ecir'in) ücretini; alnının teri kurumadan veriniz**» (321) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle iş akdinde belirtilen hizmet yerine getirilir-getirilmez; ücretin ödenmesi esastır.

1550

● İşçinin ücretinin; (sırf Allahü Teala (cc)'nın rızası gözetilerek) tam ve zamanında ödenmesinin kurtuluşa vesile olacağını şu kıssadan öğreniyoruz. Abdullah İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (SAV) ashabına şu kıssayı anlatmıştır: «**Sizden evvel gelip-geçen ümmetlerden birisinde, üç kişilik bir cemaat sefere çıkmışlar. Sefer sırasında yağmura tutulup, bir mağaraya sığınmak zorunda kalmışlar.** Mağaraya girdikten sonra, dağdan bir kaya parçası aşağı düşüp, mağaranın ağzını kapatmış!.. İçeride mahsur kalanlar aralarında istişare etmişler Birisi; bizi bu kayadan bir-şey kurtaramaz. Ancak salih amellerimizi anarak Allahü Teala (cc)'ya dua ve iltica kurtarır demiş!.. Birisi: «Allah'ım!.. **Sen herşeyi hakkı ile bilirsin. Ben bir defasında bir-takım işçiler tutmuştum. İçlerinden bir işçi müstesna olmak üzere, bunların ücretlerini verdim. Fakat o işçi ücretini almadan gitti. Bunun ücretini, ticaret yoluyla nemalandırdım. Hatta bunun bu ücretinden hayli servet vücûda geldi. Bir zaman sonra bu işçi bana geldi ve «— Ey Allah'ın kulu, ücretimi bana ver» dedi. Ben de ona: «— Şu gördüğün deve, koyun, sığır ve bunlara hizmet eden köle hep senin ücretinden vücûd bulmuş bir servettir» dedim. Bu işçi: «— Ey Allah'ın kulu, benimle istihzâ etme!.» dedi. Ben de işçiye: «— Hayır, seninle istihzâ (alay, eğlence) etmiyorum. Bu bir hakikattir, malını al ve götür» dedim. O da bunların hepsini sürüp götürdü. Bunlardan hiçbirşey bırakmadı. Ey Allah'ım!. Bu hayır ve sadakatimi, sırf senin rı'zan ve muhabbetin için ihtiyar ettimse, şu kaya parçasıyla bunaldığımız şu darlıktan bizi kurtar»** diye dua etti. Kaya tamamen açıldı. Bunlar da mağaradan çıkıp gitiler» (322)

1551

● İşçiye; güçlük çıkarılmaması, ağır yük yüklenmemesi ve yardımcı olunması esastır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in «... **Onlara güç yetiremiyecekle-**

---

(321) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 147, Ayrıca, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 4 Sh: 174, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 221.

(322) Sahih-i Buhari-İs'i: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 51-52 K. İcare: 12.

ri şeyleri teklif etmeyin; eğer teklif ederseniz yardım edin» (323) buyurduğu bilinmektedir.

1552

● İşçiye teslim edilen mal (Alet vs..) emanet hükmündedir. Zayi olması durumunda (Eğer kasıd mevcut değilse) işçi bunu ödemez. (324)

1553

● İşçinin hakları sözkonusu olduğu gibi; sorumlulukları da vardır. Birincisi; işi sağlam ve güzel yapması. İkincisi; işverenin kazancına göz dikmemesi. Üçüncüsü; iş akdinde belirtilen çalışma süresine riayet ederek, iyi niyetle gayret göstermesi. Dördüncüsü; Kendisine emânet edilen iş aletlerini muhafaza etmesi!.. Bu genel şartların dışında; işin mahiyetine göre bazı özel durumlar da sözkonusu olabilir.

1554

● İslâm dini; her yer ve zamanda, insan hayatının bütün cephelerini düzenleyen umumi hükümler koymuştur. Bu umumi hükümler; kat'i nass'lara dayandığı için değiştirilemez. Ortaya çıkan yeni meseleler; umumi hükümlerin ışığı altında, Ulü'lemr ve Şura meclisi tarafından çözümlenir.

DİĞER KAZANÇ YOLLARI

1555

● Daha önce icarede; üzerinde akid yapılan şeyin menfaat olduğunu zikretmiştik!.. Günümüzde yaygın olan icare şekillerinden birisi de; eşya ve mal üzerinde yapılan akidlerdir. Fükaha eşya ve mal üzerine yapılan icare akdini üç kısımda incelemiştir. Bunlar: 1) **Akarın icara verilmesi:** Ev, İş hanı, Arazi ve bunun gibi 2) **Eşyaların icara verilmesi:** giyilecek elbise, kab-kacak ve sanayi aletleri gibi. 3) **Hayvanların icara verilmesi:** Yük hayvanları, nakil vasıtaları ve bunun gibi!.. (325) Mal ve eşya üzerin-

---

(323) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 355, Ayrıca Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi-İst: 1978 C: 8 Sh: 264'te: «Köle ve hizmetçilere, kendi yediğinden yedirmek, giydiğinden giydirmek müstehabtır. Takat getiremiyecekleri şeyleri onlara yüklemek haramdır» denilmektedir.

(324) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 244.

(325) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 79 Madde: 421.

deki kira sözlezmesi; şifahi olabileceği gibi, yazılı da olabilir. Dilsizin malûm olan işareti de, sözleşme için geçerlidir. (326)

1556

● Kira sözleşmelerinde; tarafların (Mal sahibi ve kiracı'nın) akıllı ve mümeyyiz olması esastır. Herhangi bir ehliyet arızası, sözleşmeye mani olur. Ayrıca icab ve kabulün aynı mecliste yapılması şarttır. (327)

1557

● Kira sözleşmesinin sahih olabilmesi için bazı şartlar vardır. Bunlar: **1) Tarafların (Mal sahibi ve kiracı'nın) rızası; akid için gereklidir.** Meselâ; şu dairemi sana şu fiata kiraya verdim şeklindeki icab, kiracı tarafından «Kabul ettim» şeklinde cevaplandırılırsa, akid sahih olur. Bunun aynı meclisteolması esastır. **2) Kiraya verilen malın veya eşyanın tayini esastır.** Meselâ; mal sahibinin iki dairesi olursa, bunlardan hangisini kiraya verdiğini belirlemesi gerekir. **3) Kira ücretinin belli olması şarttır. 4) Menfaatin ihtilâfa sebeb olmayacak şekilde belirtilmesi esastır:** Meselâ; Ev, dükkan veya nakil vasıtasının, kirâ müddetinin bilinmesi gerekir. Buna bir anlamda kirâ müddetinin malûm olması da denebilir. **5) Menfaatin temine güç kazanmış olmak şarttır.** Meselâ; firar etmiş bir yük hayvanının kiralanması caiz degildir. Çünkü kiracının ondan faydalanması mümkün olmaz. Yine içinde kiracı varken; bir başkasına kiralanan akar (Ev, Dükkân vs.), ilk kiracının çıkmasıyla menfaat temin edebilir duruma gelir. Dikkat edilecek husus şudur: Gerek mal sahibi, gerek kiracı; ihtilâfa sebebiyet vermiyecek derecede sarih hükümlerle akid yapabilirler. Yukarıda zikrettiğimiz şartlar; kiralanan eşya veya malın mahiyetine göre artırılabilir. Ancak beyan edilen bu şartlar; akdin sahih olabilmesi için şarttır. (328)

1558

● Kira işinde muhayyerlik sözkonusudur. Herhangi bir evi veya dükkanı görmeden kiralayan bir kimse; onu gördüğü zaman muhayyerdir, ister bozar ,ister kabul eder. Alış-verişte geçerli olan muhayyerlik; kira'da da

---

(326) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 151, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 410-411, A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 82 Madde: 436.

(327) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 4 Sh: 4 Sh: 174.

(328) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 410-411, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 4 Sh: 175, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 149-151.

geçerlidir. (329) Kiralanan şeyde (Mal, dükkan, ev, nakil vasıtası vs.) menfaate engel olacak herhangi bir kusur ortaya çıkarsa kiracı muhayyerdir. (330) Meselâ: Bir nakil vasıtasını görmeden kiralayan bir kimse; gördükten sonra muhayyerdir. Ayrıca o vasıtayı; herhangi bir kusurunu göstererek, kiralamaktan vazgeçebilir.

1559

Alış-verişte kullanılan her türlü kıymetle (Kağıt para, dolar, mark, altın vs..) kira sözleşmesi yapmak caizdir. Dikkat edilecek husus; miktarı kat'i olarak beyan etmektir. (331)

1560

Mü'minlerin; ahidlerine ve akidlerine titizlikle riayet etmeleri vaciptir. Dolayısıyle kira sözleşmesinde beyan edilen müddet dolar-dolmaz, mal sahibine iade olunur. (332) Herhangi bir sanatkâr; (Terzi, marangoz vs..) yaptığı işin ücretini alıncaya kadar, malı teslim etmeme hakkına haizdir. (333)

HİBE'NİN MAHİYETİ

1561

Müminler birbirlerinin kardeşleridirler. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kendi nefsin için istediğini, kardeşin için de iste»** (334) buyurduğu bilinmektedir. İhtiyaç sahibi her müslüman; kendisine yardım edilmesini arzu eder. İşte bu noktada karşımıza «Hibe» ıstılâhı çıkar.

1562

Önce kelime üzerinde duralım. Hibe'nin lugat manası; teberru, yardım ve kabul eden kimseye; faydası olan bir mal ile, ihsanda bulunmaktır. (335) İslâmi ıstılâhta: «Herhangi helâl olan bir malı, karşılıksız olarak,

---

(329) Daha önce «Muhayyerlik konusu'nu» izah etmiştik, Bkz. Madde: 1382-1383.
(330) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 249. Ayrıca A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 95-96 Madde: 507-521.
(331) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 149.
(332) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 411.
(333) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 233-234, Ayrıca A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 90 Mad: 482.
(334) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 70-71.
(335) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 217.

bir başkasına mülk edindirmeye hibe denir» (336) şeklinde tarif edilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV) hibeyi teşvik etmiş ve «**Birbirinize hediye veriniz ki, muhabbetiniz artsın**» (337) buyurmuştur.

1563

● ***HİBE'NİN RÜKNÜ:*** Şurası muhakkaktır ki; hibe meşrû olan bir akid'dir. Bu hususta icma hasıl olmuştur. (338) Resûl-i Ekrem (SAV)'in; «**Müslümanın malı, ancak kendi gönül rızası ile (başkasına) helâl olur**» (339) Hadis-i şerifini esas alan fûkaha; hibe'nin rüknü icab ve kabuldür» hükmünde ittifak etmiştir. Zira icap ve kabul olmadan akid tamamlanmış olamaz. Fakat hibe; karşılıksız olarak bir malı başkasına mülk edindirmek olduğu için, farklı bir özelliğe sahiptir. Hanefi fûkuhası: «**Hibe ancak, malı teslim almakla caiz olur**» (340) hadisini esas alarak; mülkün sabit olması için teslim almak şarttır hükmünü beyan etmiştir. Nitekim Mecelle"de: «**Hibe; icab ve kabul ile mün'akid ve kabz (Malı teslim almak) ile tamam olur**» (341) hükmü kayıtlıdır. Hibe'de icap; «Bağışladım, hibe ettim ve ihda eyledim gibi hiçbir karşılık beklemeden, bir malı başkasına vermek manasına kullanılan sözlerdir. Kabul ise; o malı almak veya "kabul ettim" şeklinde beyan etmekle gerçekleşir. (342)

1564

● ***HİBE'NİN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI:*** A) Hibe eden şahsın (Vahib'in) ehliyet arızası bulunmamalıdır. Bulûğa ermiş ve akıllı olan her müslüman, malını bir başkasına hibe edebilir. Ancak çocukların ve akli melekeleri yerinde olmayan (deli, mecnun vs..) kimselerin hibeleri sahih olmaz. B) Hibe edilecek malın; hibe zamanında, hazır olması şarttır. Meselâ; bir ağacın gelecekte hasıl olacak meyvasını veya bir hayvanın karnında bulunan yavrusunu hibe etmek sahih değildir. C) Hibe edilecek ma-

---

(336) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 115, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 374.

(337) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 224.

(338) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 113, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 115, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 374, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 224.

(339) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 49, Ayrıca Ahmed b. Hanbel-A.g.e. C: 5 Sh: 72.

(340) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 114, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet, A.g.e. C: 4 Sh: 374, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 224.

(341) A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 164 Madde: 837.

(342) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 115-116, Ayrıca İmam ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 224-225, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 374.

ın veya eşyanın; hibe eden kimsenin (Vahib'in) mülkiyetinde olması şarttır. Meselâ; bir başkasına ait malı, herhangi bir kimseye hibe etmek sahih olmaz. D) Hibe edilecek malın ma'lûm ve muayyen olması lâzımdır. Meselâ; hibe edecek şahıs iki atından birini belirleyerek; «—Şu atı sana hibe ediyorum» diyebilir. Bunun dışında «şu iki atımdan, hangisini dilersen al, hibe ettim» şeklinde icapta bulunabilir. E) Hibe'de; vahib'in (Hibe eden kimsenin rızası şarttır. Dolayısıyle zorla veya ikrahla meydana gelen hibe, sahih değildir. (343)

1565

Hibeyi kabul eden kimse; hibe edilen malı almak suretiyle ona malik olur. (344)

1566

HİBE'DEN RÜCÛ (DÖNMEK) MÜMKÜN MÜDÜR? Bu hususta ûlema ihtilâf etmiştir. İmam-ı Şafii (rh.a); «Bir kimse; hibe ettiği zaman, bundan vazgeçemez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hibe eden kimse, bundan rücû edemez. Ancak baba çocuğuna hibe ettiği zaman, o şeyden geri dönebilir»** hadisi, yabancıya yapılan hibeden vazgeçilemiyeceğini beyan etmektedir.» (345) hükmünü beyan etmiştir.

1567

Hanefi fûkuhası: «Hibeden vazgeçmek (Rücû etmek); vahib'in (Hibe eden kimsenin) durumuna göre değişiklik arzeder. Eğer yakın akrabasına hibe etmişse, bundan vazgeçemez. Yabancı bir kimseye hibe etmişse, vazgeçme (Rücû hakkı) vardır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) **«Hibe karşılıklı (ivaz) olmadıkça, hibe eden kimse malına daha layıktır» buyurmuştur.** Ancak diğer bir hadis-i şerif'te: **«Yaptığı hibesinden dönen, kustuğunu tekrar yutan gibidir»** buyurulmuştur. Bu ise hibeden rücûnun kerahatle caiz olduğunu beyan eder» (346) hükmünde müttefiktir.

---

(343) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 166-167, Madde: 856-860, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 374-375.

(344) A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 167 Madde: 861.

(345) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 3 Sh: 130, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 12 Sh: 75 vd.

(346) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi'-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 227, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 118-119.

1568

● Hibeden dönmeye engel olan sebebleri şu şekilde izah etmek mümkündür. 1) Bir kimse; usûl ve fûruuna (yakın akrabalarından birine) hibede bulunursa, bundan dönemez. Zira bu çeşit hibede asıl olan akrabasına ihsanda bulunmaktır. Resûl-i Ekrem (SAV) «**Bir kimse, zi, rahm-i mahremine (Kendisine nikâh düşmeyen akrabaya) hibede bulunursa, ondan rücû edemez**» (347) buyurmuştur. Dolayısıyle yakın akrabalık hibeden rücuya manidir. 2) Hibe edilen malın kendisinde, kıymetini çoğaltacak şekilde ziyadelik meydana gelmişse rûcû mümkün olamaz. Meselâ; zayıf bir inek hibe edilmiş!.. Hibeden sonra bu inek, gayet güzel beslenmiş ve yavru sahibi olmuş. Bu değişiklik hibeden dönmeye (rücû'a) manidir. 3) Hibe edilen malın teslîminden sonra, taraflardan birisinin ölmesi, hibeden rücûa manidir. Mecelle'de: «Vahib (Hibe eden) ile, mevhûb'un leh'den (Hibe edilenden) birinin vefatı mani-i rücûdur» (Madde: 872) hükmü kayıtlıdır. 4) Bir ivaz karşılığında yapılan hibeden rücû mümkün değildir. Kendisini ölünceye kadar beslemek üzere, akarını başkasına hibe eden kimse hibesinden dönemez. 5) Hibe edilen malın; helâk olması rücûa engeldir. 6) Evlendikten sonra karının kocasına veya kocasının karısına yapacakları hibeden dönmeleri caiz olmaz. 7) Hibe edilen malın, elden çıkmış olması da rücûa engeldir. (348)

1569

● Evini başkasına; ölünceye kadar kullanması için hibe etmeye «Umra» denilir. Bu caizdir. (349) Zira teslim etmek suretiyle hibe gerçekleşir.

1570

● Rukba ise caiz değildir. Bu «Eğer ben; senden önce ölürsem, ev senindir» şeklindeki bir taahhüde dayanır. Burada kendisine hibe edilen kimse, hibe edenin ölümünü beklemek durumundadır. Dolayısıyle temlik (Mülk edindirme) sözkonusu olmadığı için caiz olmaz. (350)

---

(347) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 134.

(348) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 222-224, Ayrıca A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 167-169 Madde: 861-876.

(349) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 143. Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 225.

(350) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 230, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 225.

1571

Sadaka'da tıpkı hibe gibidir. Ancak teslim etmek suretiyle sahih olur. Sadakadan rücû sözkonusu olamaz. Zira sadakadan maksad; sevap kazanmaktır ki, mülk edindirmekle (Vermekle) hasıl olur. (351)

1572

HIBE'DE ÇOCUKLAR ARASINDA ADALETE RIAYET ETMEK: Bir babanın çocuklarından bir kısmına hibe'de bulunup, diğerlerini hibeden mahrum etmesi caiz midir, değil midir? suali çerçevesinde ûlema farklı görüşler ortaya koymuştur. Şimdi bu konu ile ilgili olarak Hz. Numan İbn-i Beşir (RA)'dan rivayet edilen Hadis-i şerifi zikredelim: **«Babam bana bir köle hibe etmişti. Anam revaha kızı Amre babama: «— Bu hibeye sen Resûl-i Ekrem (SAV)'i şahid etmedikçe inanmam» dedi. Bunun üzerine babam Resûlullah (SAV)'in huzuruna çıkarak: «— Ya Resûlallah!.. Ben Amre bint-i Revâha'dan olan oğluma bir hediye verdim. Fakat Amre, bana sizi şahid tutmayı emreyledi» dedi. Resûl-i Ekrem (SAV) bunun üzerine: «— Numan'a yaptığın hibe gibi, öbür çocuklarına da yaptın mı?» diye sordu. Babam Beşir: «— Hayır etmedim» diye cevaplandırdı. Bunun üzerine Resûlullah (SAV): «Allah'tan korkunuz da, çocuklarınız arasında adalet ediniz» emrini verdi.** Numan diyor ki; artık babam Resûlullah (SAV)'ın yanından dönüp geldikten sonra hediyesinden rücû etti» (352) İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edilen bir başka hadis'te: **«Ey Ashabım!.. Atıyye ve hibe'de çocuklarınız arasında müsavata (Eşitliğe) riâyet ediniz. Ben çocuklardan birisini tafdil edecek olsaydım, kadınları tercih ederdim»** buyurmuştur.

1573

Hanefi fûkuhası; hibe'de çocuklar arasında müsavat'a (Eşitliğe) riayet etmenin müstehab olduğunu esas almıştır. Ancak evlâdlar arasında bazı sebeblerle hibe'de farklılaşma olabilir. Meselâ; bir kısmı kazançla meşgul olmayıp, ilimle meşgul olursa ve muttaki ise, diğerlerine tafdil ve tercih etmekle herhangi bir mahzur yoktur. Fısk-û fücûru zahir olan çocuğa hibe yapılamaz. (353)

---

(351) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 144, Ayrıca İmam., Merginani-A.g.e. C: 3 Sh:

(352) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 181 K.Hibe: 18.

(353) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhü Damad)-İst: 1310 Ilek. ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 357.

GAYR-İ MEŞRU KAZANÇ YOLLARI

1574

● Bazı kazanç yollarının mülkiyet hakkı meydana getirmeyeceğini Allah (cc) ve Resûlü açık-açık tebliğ buyurmuştur. Şimdi bu nassları kısaca zikredelim.

1575

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey iman edenler!.. Birbirinizin mallarınızı aranızda batıl (Haksız, haram) sebeblerle yemeyin. Meğer ki (o mallar sizden karşılıklı bir rızadan (doğan) bir ticaret (malı) ola. Kendinizi öldürmeyin. Şüphe yok ki Allah sizi çok esirgeyicidir**» (354) Hükmü beyan buyurulmuştur.

1576

● Yine bir başka ayet-i kerime'de: «**Yetimlerin mallarını zulmen (haksız olarak) yiyenler, muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler. Onlar çılgın bir ateşe (Cehenneme) gireceklerdir**» (355) hükmü zikredilmiştir.

1577

● Resûl-i Ekrem (SAV) Vedâ hutbesinde; «**Dikkat ediniz!.. Kanlarınız, ırzlarınız ve mallarınız (Birbirinize) haramdır**» buyurmuştur. Görüldüğü gibi bir müslümanın canına tecavüz etmek haram ise, malına tecavüz etmek de aynen öyle haramdır. (356)

1578

● Dikkat edilirse helâl kazanç elde etmek için; haklı bir sebeb (Şer'i izin) ve karşılıklı rıza esastır. Bunun zıddı da; haksız kazancı ortaya çıkarır. Yani 1) Haksız (Haram olan) bir sebeb 2) Birisinin malını rızasının dışında zorla almak!..

1579

● Allahü Teala (cc)'nın haram kıldığı bir iş karşılığında elde edilen her türlü kazanç gayr-i meşrudur. Şimdi bunlardan bir kısmını ele alalım.

---

(354) En Nisâ Sûresi: 29.

(355) En Nisâ Sûresi: 10.

(356) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 49.

FUHUŞ'TAN ELDE EDİLEN KAZANÇ

1580

● İslâm'ın haram kıldığı her türlü kötülüğün ortak ismi «Fahşa»dır. Fuhuş ve fahişelik de aynı kökten gelir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Nikâha (evlenmeye) imkan bulamayanlar, Allah kendilerini fazlından zengin kılıncaya kadar (zinaya karşı) iffetlerini korusunlar. Ellerinizin malik olduğu (köle ve cariyelerden) mükatebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız kitabete kesin, onlara Allah'ın verdiği maldan verin. Dünya hayatının geçici metaını kazanacaksınız diye cariyelerinizi, eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse, siz fuhşa mecbur etmeyin. Kim onları fuhşa mecbur ederse, şüphesiz ki Allah onlara (O cariyelere) kendilerinin zorlanmalarından sonra da çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir»** (357) hükmü beyan buyurulmuştur. Hz. Cabir b. Abdullah (RA)'dan rivayet edildiğine göre, bu ayet-i kerime'nin nüzûl sebebi şudur: «Münafıkların reislerinden Abdullah b. Ubey bin Selûl'ün «Museykete ve Umeymete» isminde iki cariyesi vardı. Bunları para karşılığı fuhşa zorluyordu. Bunlar gidip durumu Resûlullah (SAV)'a bildirdiler ve şikayette bulundular. Bunun üzerine «Dünya hayatının geçici metaını kazanacaksınız diye... fuhşa mecbur etmeyin» ayeti nazil oldu. Taberi Mücahid'den şöyle rivayet eder: Araplar cahiliyye devrinde genç cariyelerine zorla fuhuş yaptırırlardı. Kazandıkları parayı da kendileri yerdi. Abdullah b. Übey b. Selûl'ün fuhuş yaptırdığı bir cariyesi vardı. O cariye fuhşu çirkin bularak bir daha yapmayacağına yemin etti. Yine zorlanınca yeşil bir aba karşılığı zina yaparak abayı efendisine getirdi. Bunun üzerine «Dünya hayatının geçici metaını kazanacaksınız diye... fuhşa mecbur etmeyin» ayeti nazil oldu. (358)

1581

● Eskiden cariyelerin sırtından geçinen zorbaların yerini bugün beyaz kadın ticareti yapan çeteler ve genelevi patronları almıştır.)359)

---

(357) **En Nûr Sûresi: 33.**

(358) **İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 289, Ayrıca Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 Şamil Yay. C: 2 Sh: 188, Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 395, Tefsirû'l Mücahid-Katar: 1396 (1. bak) Sh: 442 (Not: Abdullah b. Selûl'ün zinaya zorladığı cariyelerin isimleri bazı kaynaklarda «Muâze» ile «Mesike» şeklinde geçmektedir. Ancak hadisenin mahiyetinde ittifak vardır.)**

(359) **Not: Muhammed Ali Sabuni; cahiliye dönemindeki zina hadisesini izah ederken şunları kaydediyor. (A.g.e. C: 2 Sh: 203) «Araplardan bazıları genç kız ve cariyeleri bir evde oturtarak zina yaptırırlardı. O evde fuhuş yapıldığının herkes tarafından bilinmesi için de, kapıların üzerine bayrak asarlardı. Bu evlere «Mevahir» adı verilirdi. Sayed bu evlerdeki kadınlardan birisi bu rezâleti işlemeye yanaşmazsa, efen-**

1582

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**En kötü kazanç, fuhuş yoluyla elde edilendir**» (360) buyurduğu bilinmektedir.

KUMAR'DAN ELDE EDİLEN KAZANÇ

1583

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey İman edenler!.. İçki, kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki, muradınıza eresiniz. Şeytan içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (Hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?**» (361) hükmü beyan buyurulmuştur.

1584

● İslâm dini; kumarı haram kılarken, bunun belli bir şeklini değil, mahiyetini ve neticesini esas almıştır. Hangi alet ve metodla oynanırsa oynansın; sonuçta taraflardan biri (veya birkaçı) kâr yahud zarar edecekse kumar gerçekleşmiş olur. **Zira ortada; tarafların rızasının varlığını kabul etsek dahi, (Esasen hiçbir kumarcı; rakibine gönül rızasıyla para vermez) kazanç için meşru bir sebeb gösteremeyiz.** Muhammed Ali Sabuni: «Kumar başlı-başına bir felâkettir. Kumar oynayan bir insan; şuur ve duygularını kaybeder. Parasının ve bütün varlığının elinden nasıl çıkıp gittiğini dahi anlayamaz. Çünkü her verişinde, bir önce verdiğini yeniden kazanmak peşinde koşar ve her defasında da kaybeder. Evine eli ve cebi boş döndüğü zaman içi, parasını alan kişiye karşı kin ve düşmanlıkla dolar. İçine düştüğü buhran sonucu onu öldürmeye kalkar veya bizzat kendini öldürmeye (intihara) kalkışır. Kumar yüzünden yıkılmış çok aile vardır. Ailenin ferdleri kumar yüzünden ahlâksızlığa ve kötü yollara düşmüşlerdir. Müreffeh bir hayat süren ailelerin kumar yüzünden evsiz, yurtsuz, sokaklarda, hamam külhanlarında perişan bir vaziyette yaşamaya çalıştıkları az görülmemiştir. Bir zamanlar onların selâmlarını bile kendileri için şeref sayanlar, kumar afeti yüzünden perişanlığa düştükten son-

---

dili onu seriyyarak yaptırırdı. Münafıkların reisi Abdullah bin Übey bin Selûl'de bunlardan birisi idi. Günümüzde de aynı cahiliye devrindeki gibi aşikâr, hatta kanun himayesinde fuhuş evleri ve kadınları bulunmaktadır. Hatta denilebilir ki, şimdiki fuhuş cahiliye devrindekinden daha kötü ve çirkindir.»

(360) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1199 K Musakat: 40.

ra, onlarla değil selâmlaşma ve konuşma, onları görmek bile istemezler. İşte bunların hepsini Allah (cc): «**Şeytan içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?**» ayetiyle beyan etmiştir» (361) diyerek, konunun hassasiyetini ortaya koymuştur.

1585

Milli Piyango, spor-toto, müşterek bahis (Altılı ganyan, at yarışları) gibi tertip ve oyunlar da kumardır. Daha büyük kalabalıkların iştirak etmiş olması mahiyetini değiştirmez. Çünkü kumarın bütün unsurlarını bünyelerinde taşımaktadırlar. Bunların gelirlerinin bir kısmından; tesis yapılması veya hayır kurumlarının faydalanması, İslâmi açıdan mazeret değildir. Bunların devlet tarafından organize edilmiş olması da; kumar mahiyetini ortadan kaldırmaz. Sonuçta taraflardan biri veya birkaçı karlı çıkmakta, diğerleri ise zarara uğramaktadır. Ayrıca «Haklı Sebeb» mevcut değildir. Yani bu kazanç; herhangi bir emek veya faaliyet sonucu ortaya çıkmış değildir. Tamamen şansa ve tesadüfe dayanmaktadır. Teknolojinin ilerlemesi sonucu; bir-çok kumar makinası icad edilmiştir. Bu makinalar; sahiplerinin münasip gördükleri yerlerde (Büyük oteller, kumar salonları vs..) onlar adına faaliyet göstermektedirler.

BAŞKASINA AİT MALI ZORLA VEYA HİLE İLE ELE GEÇİRMEK

1586

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Müslümanın malı, ancak kendi gönül rızası ile (Başkasına) helâl olur**» (362) buyurduğu bilinmektedir. Başta gasb olmak üzere hırsızlık, gulûl, soygunculuk gibi yollarla elde edilen kazanç haramdır.

1587

GASB'IN MAHİYETİ: Önce kelime üzerinde duralim. Gasb; bir malı veya eşyayı sahibinden, zor kullanarak almaktır. Lugat alimleri tarafından; bu şekilde kullanılmıştır, meşhur olan tarifi de budur. İslâmi ıstılâhta; «Bir kimsenin mütekavvim ve muhterem olan bir malını, onun izni ol-

---

(361) El Maide Sûresi: 90, 91. (208 nolu sayfanın dipnotudur)

(361) Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 Şamil Yay. C: 2 Sh: 14.

(362) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 49.

maksızın haksız yere elinden almaktır» (363) şeklinde tarif olunmuştur. Mecelle'de: «Gasb, bir kimsenin izni olmaksızın malını ahz ve zabt etmektir ki, ahz eden kimseye «Gasıb» ve ol mala «Mağsub» ve sahibine «Mağsub-un-minh» denilir» (364) hükmü kayıtlıdır.

1588

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hiçbir kimseye; kardeşinin malını, ne şakacıktan, ne de ciddi olarak almak helâl olmaz. Şayed almışsa derhal geri versin»** (365) buyurduğu bilinmektedir. Fükaha gasb edilen malın aynen iadesinin gerektiği hususunda müttefiktir. Eğer gasb edilen mal telef olunmuşsa, bedelinin ödenmesi şarttır. (366)

1589

● Bir kimse; başkasına ait bir araziyi gasbedip, oraya bina yapsa veya ağaç dikse durum ne olur ?Hanefi fükahası; bu durumda gasbedene: «— Binayı derhal yık ve ağaçlarını sök!.. Daha sonra da araziyi sahibine iade et» denilir Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Zalim bir kök sahibi için hak yoktur»** buyurmuştur. Esasen arazinin sahibinin mülkiyeti bakidir» (367) hükmünde ittifak etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim toprağın bir karış miktarına bile tecavüz ederse, Allah kıyamet gününde o toprağı yedi kat yerin altına kadar-ki miktarı ile ateşten halka yapıp onun (tecavüz edenin, gasıbın) boynuna dolar»** (368) Hadis-i şerifi; gasıbın ahirette de azaba müstehak olacağını beyan etmektedir.

1590

● Gâsıb; zorla aldığı malın mahiyetini değiştirirse, kıymetini ödemek zorundadır. İslâm toplumunda mal emniyeti; sadece müslümanlar için değil, zimmet ehli gayri müslimler için de geçerlidir. Bir müslüman; bir zimmiye ait şarabı telef ederse, onun kıymetini ödemek zorundadır. Çünkü

---

(363) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 143, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 11, İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 11 Sh: 49, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 360, Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 262.

(364) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1978 Sh: 171 Madde: 881.

(365) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 11 Sh: 49, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 12.

(366) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 143-144, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 262.

(367) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 333.

(368) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 49, Ayrıca Sahih-i Müslimİst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1-331 K. Musakat: 142, Sahih-i Buhari-Mezalim: 13, Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 4 Sh: 173.

zimmet ehlinin indinde şarap mal hükmündedir, dinlerine göre alış-verişe konu olmaktadır. (369) O halde zararı izâle etmek gerekir.

1591

HIRSIZLIK VE SOYGUNCULUK: Başkasına ait olan bir malı gizlice almaya hırsızlık denir. Fûkaha hırsızlığını; 1) Büyük hırsızlık, 2) Küçük hırsızlık olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu yolla elde edilen mal; hırsızın mülkiyetine geçmez. Bu konu üzerinde daha önce, («ûkûbat» bölümünde) titizlikle durmuştuk!.. (370)

1592

GULÛL (ZİMMET SUÇU): Önce kelime üzerinde duralım. Ganimet malından gizlice birşey almak, emanete hıyanet etmek gibi manalara gelir. Islâmi ıstılâhta; mülkiyeti bütün ümmete ait olan devlet hazinesinden veya ganimetlerden gizlice almaya gulûl denilir. Devlet mallarını; şahsi menfaatlere alet etmek haramdır.

1593

Kur'an-ı Kerim'de: «**Bir peygamber için emânete (yahud ganimet mallarına) hainlik etmek? (Bu) olur şey değil. Her kim hainlik eder (ganimet ve ammeye ait hasılâttan birşey aşırır, gizler)se, kıyamet günü hainlik ett.ği o şey(in günahını) yüklenerek gelir. Sonra herkes ne yaptı, ne kazandıysa (cezası veya mükâfat;) eksiksiz ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar**» (371) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerime'nin: «Ganimet malları arasında bulunan bir kadifenin kaybolması üzerine münafıkların «— Herhalde onu güzel görüp, peygamber kendine almıştır» şeklinde dedikodu çıkarmaları üzerine nazil olduğunu, ancak hükmünün umumi olarak ümmete ait bütün malları içine aldığını» izah etmişlerdir.

1594

Hz. Rmr b. Abese (RA)'den; gulûl konusunda rivayet edilen şu haber meselenin ehemmiyetini kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Haber şudur: «Resûl-i Ekrem (SAV) bize namaz kıldırıp, selâm verdikten sonra, namaz kılarken karşımızda duran ganimet devesinin bir yanından tüyünü kopardı ve bize göstererek: «— **Sizin hakkınız olan ganimet mallarından bana**

---

(369) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayete'l Mûbtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 21, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 397.**

(370) **Bakınız; «Ukûbat» kısmı, Madde: 1276-1297 (Hadd-i Sirkat bi.)**

(371) **Al-i İmrân Sûresi: 161.**

bu kadarı bile helâl olmaz. Sadece bana Allahü Teala (cc)'nın ayırdığı beşte bir (Humus) pay vardır ki, o da benden sonra yine sizin olacaktır» (372) buyurdu.

1595

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Emanete hıyanet eden her gaddar için kıyamet günü bir teşhir bayrağı dikilir ve denilir ki: — Bu fulân oğlu fulanın yediği hak (Gudra) dır»** (373) Hadis-i Şerifi; ümmetin malından çalan kimselerin kıyamet gününde teşhir edileceklerini haber vermektedir.

1596

● **BATIL (HARAM) OLAN AKİD'LER MÜLKİYET MEYDANA GETİRMEZ:** Kat'i nasslarla haram kılınan akidler sonucu elde edilen kazanç, mülkiyete konu olamaz. Kendisinden menfaatlenilmesi helâl olmayan (Şarap, laşe, kan, domuz satışı vs) bir şeyin alınıp-satılması batıldır. Bunlardan faydalanmak helâl olmadığı gibi; bunlar mülkiyete de, konu olamazlar. (374)

1597

● **MÜLKİYET HAKKININ KULLANILMASI:** Mü'minler; rızk temini hususunda nasıl islâmî hududlara riayet ediyorlarsa, aynı şekilde mülkiyeti kullanma hususunda da, riayet etmek mecburiyetindedirler. Başta zekât olmak üzere: nafaka ve sair yardımlaşmalar mülkiyetin vazifeleridir. Allahü Teala (cc) zenginlere; bazı mükellefiyetler yüklemiştir. Her mü'min; şer'i hududlara riayet ederek, mülkiyetinde dilediği gibi tasarruf eder. Ancak bazı istisnai durumlarda sınırlar sözkonusudur. (375) Nitekim Mecelle'de: **«Hiç kimse mülkünde taasrruftan men olunamaz. Meğer ki ahara zarar-ı fahişi ola. Ol halde men olunabilir»** (376) hükmü kayıtlıdır. Sonuç olarak; şer'i hududlara riayet etmek ve başkasına zarar vermemek esastır.

---

(372) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 188 K. Cihad: 161 Had. NO: 2755, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 10 Sh: 27.

(373) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 1359-1360, K. Cihad: 4, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 3 Sh: 188 K. Cihad: 162 Had. NO: 2756. Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 959 K. Cihad: 42 Had. No: 2872.

(374) Şerh Nisamiddin ve Hayet-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 146 (Not: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Allahü Teala (cc) şarabın, ölmüş hayvanın, domuzun ve putların alım-satımını haram kıldı» buyurduğu bilinmektedir. Bu hadis; Buhari, Müslim, İbn-i Mace ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almıştır)

(375) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 263-264, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 15 Sh: 21, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-C: 7 Sh: 325-326.

(376) A. Hikmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1978 (3 Bsk) Sh: 243 Madde: 1197.

ONİKİNCİ BÖLÜM

KERAHİYET VE İSTİHSAN

- ADAB-I MUAŞERET'İN MAHİYETİ (BEŞERİ MÜNASEBETLER)
- YARATILMIŞLARIN EN ŞEREFLİSİ: İNSAN.
- IHTIYAÇLARIN KARŞILANMASINDA ADAB-I MUAŞERET

1) YEMEK-İÇMEK HUSUSUNDA DİKKAT EDİLECEK HÜKÜMLER.

- YEMEKTEN ÖNCE ELLER YIKANMALIDIR.
- YEMEĞE BESMELE İLE BAŞLANILMALIDIR.
- SAĞ ELLE VE ÖNÜNDEN YEMEK TAVSİYE EDILMIŞTIR.
- YEMEKTEN SONRA «EL-HAMDÛ Lİ'LLAH» DENILMELİDİR.

2) GIYİM HUSUSUNDA DİKKAT EDİLECEK HÜKÜMLER.

- GÜZEL GİYİNMEK MÜSTEHABTIR.
- TEKEBBÜR İÇİN GİYİNMEK MEKRUHTUR.
- ÇIPLAKLIĞI ŞEYTAN TAVSİYE EDER.
- İPEK ELBİSE GİYMEK ERKEKLERE HARAMDIR.
- YÜZÜK TAKMANIN HÜKMÜ.
- SÜSLENMEK NİYETİYLE FITRATA MÜDAHELE CAİZ DEĞİLDIR.

- KADIN-ERKEK ILİŞKİLERİNDE ADAB-I MUAŞERET.
  - ERKEĞİN-ERKEĞE KARŞI AVRETİ.
  - KADININ-KADINA KARŞI AVRETİ.
  - ERKEĞİN-KADINA KARŞI AVRETİ.
  - KADININ-ERKEĞE KARŞI AVRETİ.
  - DİĞER İLİŞKİLER.
- AİLE İÇERİSİNDE ADAB-I MUAŞERET.
  - KADININ DIKKAT EDECEĞİ MUAŞERET ESASLARI.
  - KOCANIN DİKKAT EDECEĞİ MUAŞERET ESASLARI.

- İHTİLAF HALİNDE DİKKAT EDİLECEK ADAB-I MUAŞERET.
- CİNSİ İLİŞKİDE ADAB-I MUAŞERET.
- HALVET VAKİTLERİNDE DİKKAT EDİLECEK ADAB-I MUAŞERET.
- ÇOCUKLARLA İLGİLİ ADAB-I MUAŞERET.
- ANNE VE BABAYA İYİLİK ETMEK.

- KOMŞULUK MÜNASEBETLERİNİN ÖNEMİ VE MAHİYETİ.
- YETİMLERİN VE KİMSESİZLERİN KORUNMASI VACİPTİR.
- İNFAK VE İHSANDA DİKKAT EDİLECEK ESASLAR.
- GAYR-I MÜSLİMLERLE İLİŞKİLERDE DİKKAT EDİLECEK ESASLAR.
- ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLİŞKİLERİNDE ADAB-I MUAŞERET.
- MÜSLÜMANLARI ZİYARET HUSUSUNDA DİKKAT EDİLECEK ESASLAR.
- MÜ'MİNLER ARASINDA SELAM'IN YAYILMASI ŞARTTIR.
- MUSAFAHA ETMEK SÜNNETTİR.
- İNSANLARLA KONUŞURKEN NELERE DİKKAT EDİLMELİDİR.
- KONUŞMAYI KESMEK (KÜSMEK VE DARILMAK) CAİZ DEĞİLDİR.
- SÖZ TAŞIMA'NIN (NEMİME'NİN) HÜKMÜ.
- KUSUR ARAŞTIRMAK VE ARKADAN ÇEKİŞTİRMEK YASAKLANMIŞTIR.
- HABERLERİ TAHKİK ETMEK.

ADAB-I MUAŞERET'IN MAHİYETİ (BEŞERİ MÜNASEBETLER)

1598

● Hanefi fûkahasından İbn-i Abidin; «Farz-ı Ayn» olan ilimleri tasnif ederken: **«Kulun dinini icrası, Allah için amelinin ihlâsı ve kulları ile muaşereti hususunda muhtaç olduğu ilmi öğrenmesi islâmın farzlarındandır»** (1) hükmünü beyan etmektedir. Dikkat edilirse; insanların birbirleriyle olan münasebetleri (Muâşeret kaideleri) hususunda bilgi sahibi olmaları farz-ı ayn'dır.

1599

● Önce «Muaşeret» kelimesi üzerinde duralım. Arapça olan bu kelime; mufâale vezninde olup «İç-içe girmek, karışmak, münasebet halinde olmak» gibi manalara gelir. (2) Istılâh'ta genellikle «Adab-ı Muaşeret» şeklinde, terkip olarak kullanılır. Malûm olduğu üzere «Adab» kelimesi, edeb'in çoğuludur. Edeb; «Edûbe» fiilinden türetilmiş bir kelime olup; «Zerâfet, ziyafete davet, insanlarla güzel münasebetlerde bulunmak» manasınadır. İmam-ı Kurtubi **«Kur'an-ı Kerim'in icazlarından birisi de ilimdir. Helal, ha-**

---

(1) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 1 Sh: 40.

(2) İbn-i Manzur-Lisanü'l Arab-Beyrut: 1956 C: 4 Sh: 574, Ayrıca Asım Efendi-Kamûsu'l Muhiyt-İst: 1305 C: 1 Sh: 134.

ram ve sair hükümlerle insanlığı ayakta tutan, ailevi ve beşeri münasebetleri düzene koyan ve saadeti hazırlayan bir ilim» (3) hükmünü zikretmektedir. Sonuç olarak «Adab-ı Muaşereti»; insanların birbirleriyle münasebetlerinde, helâl ve haram hududlarına riayeti esas alan bir ilimdir» şeklinde tarif edebiliriz.

1600

● Yaratılış itibariyle (Fiziki ve ruhi açıdan) birbirine bağımlı olan insanlar; cemiyet halinde yaşamak durumundadırlar. Tek başına yaşamak isteyen insana «Vahşi»; onun içinde bulunduğu duruma da «Vahşet» adı verilir. İnsanları vahşete (yalnızlığa) sürüklemeye çalışan kimseler ta'zir cezasına çarptırılır. (4) Bu genellikle onlara hakaret etmek ve cemiyet dışına itmeye çalışmakla gerçekleşir.

1601

● Resûl-i Ekrem (SAV) insanların verdiği sıkıntıya sabretmenin, onlardan uzaklaşmaktan daha hayırlı olduğunu beyan ederek: **«—Nefsi ve maliyla mücahede eden bir kimse; insanların şerlerinden emin olmak için vadilerden bir vadiye sığınıp, Allahü Teala (cc)'ya ibadet etmekle meşgul olandan daha hayırlıdır»** (5) buyurmuştur. Esasen başta «Zekât» olmak üzere, Cum'a namazı, Sadaka-ı Fıtır ve bunun gibi bir-çok ibadet ancak cemaat halinde edâ edilebilir. Münzevi bir hayat yaşamak; farz ve vacip bir çok ibadeti terketmeyi beraberinde getirebilir.

1602

● İnsanların birbirleriyle münasebetlerini izah edebilmek için; İslâm'ın insanları ne şekilde değerlendirdiğini dikkate almak zorundayız. Zira «Beşeri Münasebet» tabiri; dini ve rengi ne olursa olsun, bütün insanları kapsamına almaktadır.

YARATILMIŞLARIN EN ŞEREFLİSİ : İNSAN

1603

● Yeryüzünde ve gökyüzünde bulunan bütün nimetler insana verilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Andolsun ki biz adem oğullarını üstün bir izzet ve şerefe mazhar kılmışızdır. Onlara karada ve denizde taşıyacak**

---

(3) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkamü'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 2 Sh: 43.

(4) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 213-214.

(5) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 188 K. Rikaak: 34.

vasıtalar verdik, onlara güzel güzel rızıklar verdik, onları **yarattığımızın bir çoğundan cidden üstün kıldık»** (6) hükmü beyan buyurulmuştur. Allahu Teala (cc) yerde ve gökte bulunan herşeyi insana tabi kılmıştır. Daha açık bir ifade ile insan yeryüzünde Allah (cc)'in halifesidir. (7)

1604

Kur'an-ı Kerim'de **«Muhakkak ki biz insanı güzel bir surette yarattık»** (8) buyurulmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere; zahiren ve batınen yaratıkların en güzelidir. (9)

1605

İslâm dininde her insan; ırk, renk, cins ve sınıf ayırımı olmaksızın eşit haklara sahiptir. Çünkü insanların hepsi aynı anne ve babadan gelirler. Hanefi fûkuhası: «Adem oğulları için asıl olan hürriyettir. Zira insanlar; müslümanların en hayırlıları olan Hz. Adem (as) ile Hz. Havva'nın çocuklarıdırlar» (10) hükmünde ittifak etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey İnsanlar!.. Hakikat biz sizi bir erkekle, bir dişiden yarattık. Sizi (Sırf) birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cemiyetlere, küçük küçük kabilelere ayırdık. Şüphesiz kî, sizin Allah nezdinde en şereflîniz, takvaca en ileri olanınızdır»** (11) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de zikredilen erkek, Hz. Adem (as) kadın Hz. Havva'dır. (12) Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hepiniz Adem'in çocuklarısınız. Adem (as) ise topraktan yaratılmıştır»** (13) hadis-i şerifi, yaratılış noktasından bütün insanların eşit olduğunu ortaya koymaktadır.

1606

Maalesef günümüzde insanlardan bir kısmı; renklerinden veya kavimlerinden dolayı en tabii haklarını kullanamaz durumdadırlar. Şimdi bu hususta Resûlullah (SAV)'in tebliğine dikkat edelim: **«—Ey İnsanlar!.. Ha-**

---

(6) **El İsrâ Sûresi: 70.**

(7) **El Bakara Sûresi: 30 (Hani Rabbin meleklere; muhakkak ben yeryüzünde (benim emirlerimi tebliğ ve infaza memur) bir halife yaratacağım demişti...»**

(8) **Et-Tıyn Sûresi: 9.**

(9) **İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 20 Sh: 114.**

(10) **İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 173. İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 111. İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 417.**

(11) **El Hucurat Sûresi: 13.**

(12) **İmam-ı Kurtubi-A.g.e. C: 16 Sh: 340.**

(13) **Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 389 Had. NO: 3270, K. Tefsiru'l Kur'an: 50, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 5 Sh: 340 Had. NO: 5116.**

Haberiniz olsun ki Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Biliniz ki; arabın arab olmayan üzerinde, arab olmayanın da arab üzerinde; kızıl derilinin, siyah derili üzerinde, siyah derilinin de, kızıl derili üzerinde hiçbir üstünlüğü ve fazileti yoktur. (Hepiniz eşitsiniz) Ancak üstünlük takva iledir. Tebliğ ettim mi?» (14)

1607

● Takva'nın lugat manası; gayet iyi korunup ve sipere girip nefsi kötülüklerden kurtarmaktır. (15) Hz. Muaz b. Cebel (RA) takvayı şu şekilde tarif ediyor: «Muttakiler (Takva ehli olanlar) şirkten ve putlara tapmaktan korunan, ibadeti sırf Allah (cc) rızası için yapan ve cennete lâyık olan kimselerdir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Takva kalbtedir»** buyurmasındaki hikmet budur. (16)

1608

● Kur'an-ı Kerim'de: **«İnsanlardan (Kibirlenip) yüz çevirme. Yeryüzünde şımarık yürüme. Zira Allah her kibir taslayanı, kendini beğenip öğüneni sevmez»** (17) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu nasihat; Hz. Lokman'ın dilinden bütün insanlara ulaştırılmıştır. İnsanlarla konuşurken, onları hakir görerek, başını başka yöne çeviren ve kibirlenenlere açık bir ihtar vardır. (18) Aynı zamanda bir «Adab-ı Muaşeret» kaidesi va'z edilmiştir. Dolayısıyle «Adab-ı Muaşeret'te»; Allahü Teala (cc)'nın kitabı, kat'i bir hüccettir. Resûl-i Ekrem (SAV) **«Muhakkak ki ben bir muallim olarak gönderildim»** (19) buyurmuştur. Mü'minlerin; gerek ailevi hayatlarında, gerek diğer kardeşleriyle olan münasebetlerinde, nasıl davranmaları gerektiğini Resûlullah (SAV) en ince ayrıntılarına kadar izah etmiştir. Müctehid imamlar; şer'i delilleri esas alarak belli bir usul dairesinde, mü'minlerin birbirleriyle münasebetlerinde dikkat edecekleri hususları açıklamışlardır. Şimdi bunları gündeme getirelim.

---

(14) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 411.

(15) M. Hamdi Yazır-Hak Dini Kur'an Dili-İst: 1936 C: 6 Sh: 4479.

(16) İmam Fahrüddin-i Razi-Mefatihu'l Gayb-C: 1 Sh: 248.

(17) Lokman Sûresi: 18.

(18) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1960 C: 3 Sh: 446.

(19) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 83 Had. NO: 229.

A) İHTİYAÇLARIN KARŞILANMASINDA ADAB-I MUAŞERET

1609

Allahu Teala (cc) insanları; fiziki ve ruhi yönden belirli bir fıtrat üzere yaratmıştır. Hayatlarını devam ettirebilmek için; yeme, içme, giyinme ve bunun gibi binlerce ihtiyaçlarını elde etmek mecburiyetindedirler. Rızk temin etmenin (Kesb'in) sıfatını izâh ederken, bu konu üzerinde kısaca durmuştuk!.. (20) Elde edilen kazancın; yeme, içme, giyinme ve bunun gibi ihtiyaçlara, nasıl tahsis edileceği üzerinde duralım.

1 — YEMEK VE İÇMEK HUSUSUNDA DİKKAT EDİLECEK HÜKÜMLER

1610

Kur'an-ı Kerim'de: **Ey İman Edenler!.. Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin (madden ve manen) en temiz olanlarından yeyin. Allah'a şükredin. Eğer (hakikaten) O'na kulluk ediyorsanız. Allah size ölüyü (Murdar hayvanı) kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesileni haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemeye muzdar kalırsa (Ölüm tehlikesine düşerse) saidırmamak ve haddi (ölmeyecek miktarı) geçmemek şartıyla, onun üzerine günah yoktur. Şüphesiz ki Allah, çok yarlığayıcı, hakkı ile esirgeyicidir»** (21) hükmü beyan buyurulmuştur. Ayetteki «Tayyibat» (Temizlik)'den maksad; helâl rızıklardır. Allah (cc)'ın helâl kıldığı her şey temiz, haram kıldığı her şey ise pistir. Ömer b. Abdülaziz (RA)'e göre; «Pak'dan murat, yenen şeylerin değil, kazancın temiz olmasıdır. O'nun bu görüşünü, şu Hadis-i Şerif teyid eder: «Resûlullah: —Hakikaten Allah temizdir, ancak pak olanı huzuruna kabul eder. Allah elçilerine emrettiğini, mü'min kullarına da emretmiştir.» Sözlerine devamla **«—Ey Resûller!.. Temiz ve helâl olan şeylerden yeyin. Güzel amel (ve hareketlerde) bulunun. Çünkü ne yaparsanız hakkı ile bilenim. (Mü'minin Sûresi: 51) «Siz rızıklandığınız şeylerin en temizlerinden yeyin» (Ta-Hâ: 81)** ayetlerini okudu ve bir kimse; tozlu topraklı ve yorgunluk veren uzun bir yolculuktan sonra ellerini göğe doğru kaldırarak «Ya Rabbi!..» diyerek dua yapmaya başlar. Halbuki onun yediği, içtiği, giydiği ve gıda olarak aldığı her şey haramdır. O'nun duası kabul olunur mu?» buyurdu. Temiz rızık hakkında Resûlullah (SAV)'ın beyanlarından daha güzeli olmaz. (22)

---

(20) **Bakınız, Madde: 1369, 1370.**

(21) **El Bakara Sûresi: 172, 173.**

(22) **Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 Şamil Yay. C: 1 Sh: 125**

1611

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Şüphesiz ki vücûdunuz, sizin vasıtanızdır (binitinizdir). O'na rıfkla (merhametle) muamelede bulununuz. O'nu acıktırıp halsiz (ve dermansız) bırakmanız, merhamet değildir**» (23) Hadis-i şerifini esas alan Hanefi fûkuhası: «Yemek-içmek dört kısımda mütalâa edilir. **Birincisi; hayatı idame ettirecek (Ölmeyecek) kadar yemektir ki; bu farz olan miktardır.** Bir kimse yeme-içmeyi terkederek ölürse günâhkâr olur. **İkincisi: Mendub'tur;** Bunun miktarı, farz olan miktardan fazladır. Orucu kolaylıkla tutabilmek ve namazı ayakta edâ edebilecek kadar güç kazanmak için yenen miktardır. Esasen (gıdayı terk ederek; ibadet yapmıyacak derecede acze düşürecek olan riyazet (perhiz) yapmak, caiz değildir. **Üçüncüsü: Mübah'tır!..** İbadetleri (Namaz, oruç, cihad vs..) hakkı ile edâ edebilmek için güçlü olmayı kasdederek, kendine iyi bakmaktır. **Dördüncüsü ise; haramdır!..** Bu israfı beraberinde getiren ve vücûda zarar veren yeme şeklidir.» (24) hükmünde müttefiktir.

1612

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez**» (25) hükmü beyan buyurulmuştur. Daha önce «İsraf» kavramı üzerinde durmuştuk!.. (26) Muhakkak ki mü'minler; Allahü Teala (cc) tarafından kat'i olarak haram kılınan israftan şiddetle kaçınırlar. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Mide hastalıkların evidir. Perhiz ve az yemek her devanın (Şifanın) başıdır. Bedenine adet ettiği şeyler ver**» (27) buyurduğu bilinmektedir. Evlenme imkânı bulamayan gençlerin; şehvetlerini (aşırı biçimde) artıracak yemeklerden uzak durmaları esastır. Şehvetinin artmasından endişe eden gencin; şehvetini kırmak için açlık yolunu seçmesinde bir mahzur yoktur. İbadetlerini yerine getirebilecek kadar yemesi, fazlasından kendini tutması uygun olur. Nefsine hakim olabiliyorsa, ihtiyac nisbeti yemesi mübahtır. (28) Resûl-ı Ekrem (SAV) bunu tavsiye buyurmuştur.

---

(23) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuâ'l Enhûr (Şerhû Damad)-İst: 1310 Bsk. ofset Beyrut: ty D. İhya Neşri C: 2 Sh: 524.

(24) Abdullah b. Mahmud El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 172-173, Ayrıca Musannıf İbrahim Halebi-İzahlı Mülteka El Ebhur Tercemesi-İst: 1979 Uysal Yay. C: 4 Sh: 133-134.

(25) El A'raf Sûresi: 31.

(26) Bakınız madde: 1370.

(27) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkamü'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 7 Sh: 192.

(28) El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1979 C: 4 Sh: 173.

1613

YEMEKTEN ÖNCE ELLER YIKANMALIDIR: Hz. Selman-ı Farisi (RA)'den rivayet edilen birhadis-i şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV); yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasının, yemeği bereketli kılacağını beyan buyurmuştur. Hanefi Fûkahası; «**yemekten önce evvelâ gençler, sonra yaşlılar ellerini yıkarlar. Yemekten sonra ise; bunun aksi esastır. Yani önce** yaşlılar, sonra **gençler yıkar**» (29) hükmünü beyanla, bu hususdaki sünneti izah etmiştir. Yemeğin sünnetlerinden birincisi; yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasıdır.

1614

YEMEĞE BESMELE İLE BAŞLANILMALIDIR: Hz. Aişe (R. Anha validemizden rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV) «**Sizden biriniz yemek yemeğe başladığı zaman besmele çeksin. Başlarken besmeleyi unutursa «Başlarken ve sonunda bismillâh» desin**» (30) buyurmuştur. Hanefi fûkahası; yemeğe başlarken besmele çekmenin sünnet olduğunda müttefiktir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) bunu hiç terketmemiştir. (31) Ancak «*Haram*» olan herhangi birşey yenir veya içilirse; kat'iyyen besmele çekilmez.

1615

SAĞ ELLE VE ÖNÜNDEN YEMEK TAVSİYE EDİLMİŞTİR: Hz. Ebû Seleme (R. Anha) validemizin oğlu Ömer (R.A.)'den şu şekilde rivayet olunmuştur: «**Ben Resûlullah (SAV)'ın terbiyesi altında olan bir çocuktum. Yemek yerken elim, yemek kabının her tarafında dolaşırdı. Resûlullah (SAV) bana: «Ey oğul (yemeğe başlarken) Allahü Teala (cc)'nın adını an (Besmele çek), sağ elinle ve sana yakın olan taraftan ye!..» buyurdu. Ondan sonra ben; her zaman besmele çekerek, sağ elimle ve önümden yemek yedim**» (32)

1616

YEMEKTEN SONRA «EL-HAMDÜ LİLLAH» DENİLMELİDİR: Hanefi fûkahası; yemekten sonra «El-Hamdû Lillah» denilmesinin sünnet olduğu

---

(29) **Musannıf İbrahim Halebi-İzahlı Mülteka El Ebhur-İst: 1979 C: 4 Sh: 136, Ayrıca Şerhû Damad-C: 2 Sh :525.**

(30) **Mansur Ali Nasıf-Tac Tercemesi-İst: 1978 Eser Yay. C: 3 Sh: 222 Had: 358.**

(31) **El Mavsili-A.g.e. C: 4 Sh: 174, Şerhû Damad-A.g.e. C: 2 Sh: 525-526.**

(32) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 196 K.At'ime: 2.**

hususunda müttefiktir. (33) İbn-i Abbas (RA)'dan şöyle rivayet edilmiştir: «Bir kere ben Resulullah (SAV) ile beraber Halid b. Velid'de bulunduğu halde Meymûne'nin odasına girmiştim. Meymûne bize içi süt dolu bir kap ile geldi. Resûlullah (SAV) içti. Ben de yanında kendisiyle beraberdim. Halid de sol tarafında idi. Resûl-i Ekrem (SAV) bana: «—İçmek nöbeti senin hakkındır. Fakat istersen Halid'i tafdil edebilirsin!..» buyurdu. Ben de: «—Ya Resûlullah, senin artığını hiçbir kimseye bahş-û ihsan edemem» dedim. Sonra Resûlullah (SAV) **«—Kim ki, Allah ona bir taam yemek müyesser kılarsa, o kimse:«Ya Rab!.. Bu nimetini bize mübarek kıl ve bundan daha hayırlı ni'metlerini it'am ve ihsan buyur!..» diye dua etsin. Cenab-. Hak her kime de süt içmek nasib ederse, o da: «Ya Rab!.. Bu sütü bize mübarek kıl, bundan ziyâdesini de bize ihsan buyur diye dua etsin buyurdu.»** (34)

1617

● Müslümanların; mutfak eşyası hususunda da, titiz olmaları zaruridir. Altın ve gümüş kaplarda yemek yemek caiz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV) altın ve gümüş kapları (Yemek ve içmek hususunda) kullanan bir kimse hakkında:**«—Muhakkak ki o midesine ancak cehennem ateşini gönderir»** buyurmuştur. Kal dı ki; altın ve gümüş kap kullanmada, müşriklere benzeme söz konusudur. Hadiste nehiy **umumi olduğu için; erkek ve kadın bu** hususta müsavidir. Yine Altın ve gümüş kaşıkla yemek yemek, bu madenlerden yapılmış mil ile sürme çekmek ve diğer eşyaları kullanmak caiz değildir. (35) Kalaylı bakır, cam, billûr ve akik kapların kullanılmasında bir beis yoktur. (36) İmam-ı Şafii (rh.a) bunların kullanılmasının da mekruh olduğunu, çünkü bunlarla da tefahür (başkasına karşı böbürlenmek ve övünmek) hadisesinin cereyan edebileceğini esas almıştır. Hanefi fûkahası; altın ve gümüş eşyadan başkası ile tefahür adetinin olmadığını beyan ederek, diğer maddelerden yapılmış kapların kullanılmasının mübahlığını benimsemiştir. (37)

---

(33) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuaü'l Enhur (Şerhü Damad) İst: 1310 Bsk. ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 525-526, Ayrıca El Mavsıli-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 174-175.

(34) Abdi'l Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank: 1974 C: 7 Sh: 202-203.

(35) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1905 C: 4 Sh: 78.

(36) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 310, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 78.

(37) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 8 Sh: 82.

1618

Yine Altın ve gümüş ile yaldızlanan sandalyenin kullanılması da caiz değildir. (38) Bütün bunlar saf altın ve saf gümüşle ilgilidir. Başka madenlerle karışık olursa; kullanılmasında bir mahzur yoktur.

1619

Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Her kim da'vete icabet etmezse, Ebü'l Kasım'a (Yani Peygambere) isyan etmiştir»** (39) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle meşru olan her davete icabet etmek sünnettir.

1620

Bir kimse; içinde münker bulunan (Şarap, Müzik, vs...) bir düğün yemeğine davet edilse; (Mahiyetini bildiği takdirde) o davete icabet etmez. (40) Dolayısıyle şarap, rakı, bira vs. gibi haram olan müskiratın kullanıldığı sofralara oturmak caiz değildir.

2: GİYİM HUSUSUNDA DİKKAT EDİLECEK HÜKÜMLER

1621

Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Adem oğulları.. Size çirkin (avret mahallinizi) örtecek bir elbise; bir de giyinip, süsleneceğiniz (Ziynet) elbisesi indirdik.. Takva elbisesi (Libası) ise; o hepsinden daha hayırlıdır. Bu (elbiselerin indirilmesi) Allah'ın ayetlerindendir. Ta ki (insanlar) iyice düşünsünler»** (41) hükmü beyan buyurulmuştur.

1622

Yine diğer bir Ayet-i Kerime'de: **«Allah yarattıklarından sizin için gölgeler yaydı. Dağlardan size yuvalar, siperler yaptı. Hararetten (Sıcak ve soğuktan) sizi koruyacak elbiseler, cihadda sizi darbelerden muhafaza edecek (Demirden) giyimler (Zırhlar) yaptı. İşte Allah bu surette üzerinizdeki nimetleri tamamlıyor. Ta ki; (O'na) teslimiyetle itaat edesiniz»** (42) buyurulmuştur.

---

(38) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 311, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 82.

(39) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 8 Sh: 87, Ayrıca Molla Hüsrev-Düreru'l Hükkam fi Serhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 311.

(40) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 311.

(41) El A'raf Sûresi: 26.

(42) En Nahl Sûresi: 81.

1623

● Hanefi Fûkahası: «Mükellefin (Erkek ve Kadının) avret mahalini örtecek; sıcak ve soğuktan gelebilecek her türlü zararı ortadan kaldırabilecek şekilde giyinmesi farzdır» (43) hükmünde müttefiktir. Dikkat edilirse farz olan kıyafette; avret yerlerinin örtülmesi (mükellefin) sıcak ve soğuktan gelebilecek tehlikelerden korunması esastır. Dolayısıyle; bütün mü'minler avret yerlerinin örtülmesi hususunda aynı teklife muhatabtırlar. Ancak sıcak ve soğuktan korunmak; içinde yaşadığı coğrafya ile yakından alakalıdır. Suudi Arabistan'da yaşıyan bir müslümanla; kuzey kutbunda yaşıyan bir müslümanın, (sıcak ve soğuk açısından) aynı kıyafette olması mümkün değildir.

1624

● **GÜZEL GİYİNMEK MÜSTEHABTIR:** Hanefi fûkahası; «Güzel giyinmek (Zinet) ve Allahü Teala (cc)'nın ni'metini üzerinde göstermek müstehabtır» (44) hükmünde müttefiktir. İmam-ı Azam (Rh. a) talebelerine; güzel elbiseler giymelerini ve çirkin giyinmekten sakınmalarını tavsiye etmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kalbinde zerre miktarı kibir olan kimse cennete giremez»** buyurması üzerine Sahabe-i Kiram'dan bir zât: «— **İnsan elbisesinin güzel, ayakkabısının güzel olmasını arzu ediyor»** deyince Resûlullah (SAV): **«Şüphesiz ki Allah güzeldir; güzelliği sever. Kibir hakkı inkâr etmek ve insanları (Halkı) küçük görmektir»** (45) buyurmuştur. Yine; çok kalitesiz, dağınık ve pejmurde bir kıyafet içerisinde Resûl-i Ekrem (SAV)'in yanına gelen bir kimseye: «— Malın var mı?» diye sormuş, o kimse: «— Allah bana her çeşit maldan verdi» cevabını verince Resûlullah (SAV): **«Madem ki Allahü Teala (cc) sana her çeşit maldan verdi. Şu halde (Allah) nimet ve ikramının izini üzerinde görsün»** (46) diyerek, güzel giyinmesini tavsiye etmiştir.

1625

● **TEKEBBÜR İÇİN GÜZEL GİYİNMEK MEKRUHTUR:** Hanefi fûkahası, Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hz. Mikdat b. Madi'ye hitaben: «— **Tekebbür ve çalım satma (Gösteriş) olmadığı halde (bunlardan uzak kalarak) ye, iç ve**

---

(43) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhü Damad)-İst: 1316 Bsk. ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 531, Ayrıca El Mevsılı-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1879 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 177.

(44) El Mevsılı-A.g.e. C: 4 Sh: 177-178.

(45) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 93 Had. NO: 147 (91) K. İman: 39.

(46) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 354, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-K. Libas.

giy» hadisini esas alarak, tekebbür için giyinmek mekruhtur» (47) hükmünü beyan etmiştir. Dolayısıyle Allahü Teala (cc)'nın nimetini izhar için güzel giyinmek müstehab; tekebbür için güzel giyinmek ise, mekruhtur. Buradaki ince fark; kalble ilgili bir olaydır.

1626

ÇIPLAKLIĞI ŞEYTAN TAVSİYE EDER: Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Adem oğulları!.. Şeytan Ana ve babanızı, avret yerlerini kendilerine göstermek için, elbiselerini soyarak nasıl cennetten çıkardıysa, sakın size de bir fitne (tuzak) kurmasın!.. Çünkü o da; kabilesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini göremiyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler. Biz şeytanları iman etmeyeceklerin velileri yaptık»** (48) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; «Şeytanın; Hz. Adem (as) ve Hz. Havva'ya, nasıl bir tuzak kurduğu ve onları elbiselerinden soyduğu, bu ayette izah edilmiştir. Aynı zamanda bütün insanlara; şeytanın kurccağı bu tuzaklar karşısında, hassas olunmasının tavsiye olunduğu muhakkaktır. Şeytan ve onun görünmeyen yardımcıları, daima işbaşındadır.» (49) demek suretiyle; avret yerlerini açmanın, şeytanın vesvesesi ile alakalı olduğunu beyan etmişlerdir. Günümüzde; şeytanı kendine «veli» edinen siyasi otoriteler, kadınların tesettüre riayet etmelerine bile, müdahale edecek derecede çılgınlaşmışlardır. Ayrıca **«Güzellik yarışmaları»** adı altında; kadınların soyunmalarını teşvik etmektedirler. Bu şeytanın askerlerine karşı direnen müslümanlar ise; hakarete uğramakta ve hapishanelerde ömür tüketmektedirler!.. Gördükleri işkence ise; kelimelerle anlatılabilecek cinsten değildir. Başta Afganistan olmak üzere; küfür ahkamının galip geldiği bütün memleketlerde, durum aynıdır.

1627

Yine diğer bir ayet-i kerime'de: **«Onlar (O iman etmeyenler) bir hayasızlık yaptıkları zaman «Biz atalarımızı da bunun üzerinde bulduk. Allah da bize bunu (Fahişeliği) emretti, (Fahşa ile amel ederiz) derler!.. O iman etmeyenlere) söyle: «Allah hiçbir zaman fahşa'yı (Kötülüğü) emretmez. Bilmeyeceğiniz şeyleri Allah'ın üzerine mi (atıp, iftira ederek) söylüyorsunuz?»** (50) buyurulmuştur. Fahşa lafzı; şirki, küfrün diğer çeşitlerini ve

(47) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhü Damad) İst: 1316 Bak. Ofset-Beyrut: ty C: 2 Sh: 532, Ayrıca El Mavsılı-El İhtiyar fi ta'lili Muhtar-İst: 1970 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 178.

(48) El A'raf Sûresi: 27.

(49) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1317 bak ofset Çağrı Yay: 1979 C: 2 Sh: 588-590.

(50) El A'raf Sûresi: 28.

(her türlü) kötülüğü içine alır. (51) Müşrikler «Günah işlediğimiz elbiselerle, ibadet edemeyiz» diyerek Kabe-i Muazzamayı (anadan doğma) çıplak bir şekilde tavaf ediyorlardı. Ayrıca «Atalarımızdan bu şekilde gördük, Allah böyle emretmeseydi onlar yapar mıydı?» diyerek, çıplaklığı müdafaa peşindeydiler. (52) Dikkat edilirse «müşriklerin; her türlü kötülüğü atalarına maletmeleri», bizzat beyan buyurulmuştur. Çünkü hayasızlığın ve şirkin savunulabilecek herhangi bir tarafı yoktur. Müşrikler de, bunun farkındadırlar. Tek sloganları: Atamızın izindeyiz!...

1628

● **İPEK ELBİSE GİYMEK ERKEKLERE HARAMDIR:** Hanefi fûkahası: «Erkekler için ipek elbise giymeleri helâl olmaz, kadınlar için ise helâldir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV) ipek ve atlas elbise giyinmekten menetmiş ve **«İpeği ancak ahirette kendisi için bir nasibi olmayan giyer»** buyurmuştur. Ancak kadınlara, diğer bir hadisle helâl kılınmıştır. Bu hadis sahabe (R. Anhüm) tarafından, değişik vecihlerle rivayet olunmuştur. Hz. Ali (RA)'den şu şekilde rivayet edilmiştir: **«Resûl-i Ekrem (SAV) minbere çıktı, bir elinde «İpek», diğer elinde ise «Altın» vardı. Bunları göstererek: «— İşte bu ikisi, ümmetimin erkekleri üzerine haram kılınmışlardır» buyurdu.** Bizzat erkeğe tahsis edilmesi, kadınlara ipek elbisenin helâl olduğunu gösterir» (53) hükmünde müttefiktir.

1629

● İmam-ı Muhammed (rh. a) ve İmam-ı Yusuf (rh. a); «Harp halinde iken ipek elbise giymekte mahzur yoktur. Çünkü Hz. Şa'bi'den rivayet edilmiştir ki; **Resûl-i Ekrem (SAV) harpte ipek ve atlas giymeye ruhsat verdi.** Ayrıca bunda zaruret de vardır. Çünkü ipek, silâhın (Kılıcın) eziyetini giderir ve düşmanın gözünde parlaklığından dolayı, mücahidi heybetli gösterir. İmam-ı Azâm Ebû Hanife (rh. a) indinde; harpte de mekruhtur. Zaruret; ipekle karışık olan diğer (yün vs..) elbiselerle de giderilebilir. Bu durumda harpte de, halis ipek giymek mekruhtur.» (54)

---

(51) M. Vehbi Efendi-Hülâsat'ül Beyan fi Tefsiri'l Kur'an-İst: 1967 C: 4 Sh: 1606.

(52) Mecmuat'u't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 540 (Gadı Beyzavi Bölümü) İbn-i Kesir-Tefsiru'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 2 Sh: 208.

(53 İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 81, Ayrıca Şeyh Abdülgani El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 187, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 8 Sh: 91, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 330.

(54) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhû Damad) İst: 1316 bsk. ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 534, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 81, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 98, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 331.

1630

İpek'in; âlamet olarak kullanılması, üç veya dört parmak miktarını geçmemesi şartı ile, mübahtır. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV) bu kadarına izin vermiştir. (55) Bundan fazlası (Dört parmak'tan) yine haram olur.

1631

Erkek çocukların (Mükellef olmamış) ipek elbise giymeleri ve altın yüzük takınmaları caiz değildir. Erkeklere bunların (İpek elbise ve altın yüzük) haram olduğu malûm olunca; giymek gibi, giyindirmek de haram olur. Tıpkı şarab gibi!.. Şarabın içilmesi haram olunca, başkasına içirilmesi de haram olmuştur. (56)

1632

YÜZÜK TAKMANIN HÜKMÜ: Hanefi fûkahası: «Mühür vurmaya ihtiyaçları olduğu için; Ulû'lemr ve kadı yüzük takınır. Başkası için efdal olan yüzük takınmayı (Mühür bulundurmayı) terk etmektir. Çünkü ona (Mühüre) ihtiyaç yoktur» (57) hükmünde müttefiktir. Buradaki incelik; yüzüğün mühür olarak kullanılmasının, ûmera'ya tahsis edilmesidir.

1633

Demir, taş ve heykel yapımında kullanılan tunç'tan imal edilmiş yüzüklerin takılması haramdır. Resûl-i Ekrem (SAV) parmağında tunç'tan imal edilmiş yüzük bulunan bir kimseye hitaben: **«— Bana ne oluyor!.. Sende putların kokusunu buluyorum»** demiştir. Yine bir başka kimsenin parmağında demirden imal edilmiş yüzüğü görünce: **«— Bana ne oluyor ki; senin üzerinde cehennem ehlinin zinetini görüyorum»** buyurmuştur. Hz. Ali (RA)'den rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te de: **«— Resûlullah (SAV) erkeklere altın yüzük takmayı nehyetti»** denilmiştir. (58) Erkeğe sadece gümüş yüzük takmak mübahtır. Resûlullah (SAV)'in: **«Akık'tan yüzük yapınız. Zira o (Akık) mübarektir»** buyurduğu zikredilmiştir. Yüzüğün hangi parmağa takılması gerektiği hususunda ûlema farklı görüşler ortaya koymuştur. Genellikle; sol elin küçük parmağına takılmasının gerektiği zik-

(55) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 92, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 81. Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 331.

(56) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 88.

(57) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 8 Sh: 96, Ayrıca Muammaf İbrahim Halebi-İzahlı Mülteka El Ebhur Tercemesi-İst: 1976 C: 4 Sh: 150, İmamı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 82.

(58) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 82, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 95.

redilmiştir. Fakat essah olan; her iki elin küçük parmaklarına da takılabileceğidir. (59)

1634

● Kadın için; altın yüzük takmak zinettir. (60) Esasen altın yüzüğün hükmü beyan edilirken, kadınlara helâl olduğu belirtilmiştir.

1635

● **ERKEKLERİN «KADIN»; KADINLARIN DA «ERKEK» ELBİSESİ GİYMESİ, CAİZ DEĞİLDİR:** Şurası muhakkaktır ki; her iki cinsin (Kadın ve erkeğin) kendine mahsus özellikleri ve buna uygun kıyafetleri vardır. Karşı cinse özenen insanda; ahlâki meseleler ve ruhi rahatsızlıklar mevcuttur. Bu sebeble, bu tür insanların tedavi edilmesi gerekir. Resûl-i Ekrem (SAV) erkeğin kadın, kadınların da erkek elbisesi giymesini menetmiştir. (61) Ayrıca İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te Resûlullah (SAV) erkeklerden kadınlaşanlara, kadınlardan da erkekleşenlere lanet etmiş ve **«Bu makûle kimseleri evinizden kovunuz»** buyurmuştur. (62) Giyim hususunda her beldenin örf ve adeti farklıdır.

1636

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Cehennemliklerden iki sınıf vardır ki, ben onları (Dünyada) görmedim. Birincisi; yanlarında bulunan sığır kuyruğu gibi kırbaçlarla insanları kamçılayan kimseler. İkincisi: giyinmiş çıplak, kalçasını oynatan, salınarak yürüyen, başları Horasan develerinin eğilmiş hörgüçleri gibi, bir takım kadınlar!.. Bunlar cennete giremezler, onun kokusunu da alamazlar. Halbuki cennetin kokusu mesafelerin ötesinden alınır»** (63) buyurduğu bilinmektedir. Giyindiği halde; elbiselerinin dar ve ince olması sebebiyle, bütün vücût hatları belli olan kadınlar «Giyinik çıplaklar» hükmündedirler.

SÜSLENMEK NİYETİYLE, FITRATA MÜDAHELE CAİZ DEĞİLDİR

1637

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah onu (Şeytanı) rahmetinden koğdu. (Şeytan şöyle) Dedi: «— Celâlin hakkı için, kullarından muayyen bir nasib edine-**

---

(59) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuau'l Enhur (Şerhü Damad)-C: 2 Sh: 536, Aynca Şeyh Nizamüddin-Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 335-336.

(60) İmam-ı Mergianani-A.g.e. C: 4 Sh: 82.

(61) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 2 Sh: 325.

(62) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 55 K.Libas: 61.

(63) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 168 K.Libas: 125 (2128).

ceğim. Onları (ne yapıp-edib) behemahal saptıracağım. Onları (elde ettiğim insanları) mutlaka olmayacak kuruntulara boğacağım. Onlara emredeceğim de; davarların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim de, Allah'ın yarattığını (Fıtratı) değiştirecekler.» Kim Allahû Teala (cc)'yı bırakarak, şeytanı veli edinirse; şüphesiz (kat'i olarak) büyük bir ziyana uğramıştır» (64) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; «Bu ayette, Allahû Teala (cc)'nın yarattığı şekli (Fıtratı) değiştirmenin caiz olmadığı beyan edilmiştir. Ayrıca Şeytan'ın; Allah'ın rahmetinden koğulduğu ve ona uymanın dalâlet olduğu açıklanmıştır. Müşrikler; putlara kurban edecekleri hayvanların kulaklarını (yarmak suretiyle) işaretlerlerdi. Bunun da şeytan tarafından; vesvese ve ilkâ yoluyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir.» (65) diyerek konunun hassasiyetini vurgulamışlardır. Şimdi süslenmek niyetiyle, fıtrata müdahale şekilleri üzerinde duralım.

1638

● **Dövme yaptırmak ve dişlerin şeklini değiştirmek:** Abdullah İbni Mesûd (RA) ve İbn-i Ömer (RA)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (SAV) «**Vûcuduna dövme yaptırana ve (dövme işini) yapana, normal dişlerini (genç ve güzel görünmek) niyetiyle yontarak şeklini değiştirene ve bunu icra edene lanet etmiştir**» (66) Derinin iğne veya çuvaldızla delinerek; altına çivit, sürme ve diğer boyaların doldurulmasıyla «Dövme» (Vaşime) meydana gelir. Bazı cahiller; kollarına veya pazularına, arslan, kaplan ve bunun gibi hayvan şekilleri yaptırırlar. Bu kat'i olarak haramdır. İlâçla giderilmesi mümkünse; derhal yapılması, vacip olur. Diş meselesine gelince; buna «Tefelluç» denilir. Ön dişleri törpüleyerek aralık açmak ve güzelleşmektir. Bunu genellikle yaşlı kadınlar; genç ve güzel görünmek niyetiyle yaparlar. Dişleri törpüleyen ve törpületen müşterek haram işlemiş olur. Ancak tedavi niyetiyle; mü'min ve mütehassıs bir dişçi'nin yaptığı iş ayrıdır, ona «Tefellûç» denilmez.

1639

● **Kaş Aldırmak:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in lanetine kaş aldıran ve alanlar da dahildir. (67) Kaşın kıllarını yolarak iyice inceltmek ve kaşı yuka-

---

(64) En Nisâ Sûresi: 119.

(65) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 556, Ayrıca Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 168-169.

(66) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 62-63, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1677 K. Libas: 119 (2124)

(67) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 396-400, K. Terecceul: 5, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 62-63 K. Libas.

nya almak suretiyle «Kaş Aldırma» işlemi gerçekleşir. Bu da hilkati değiştirme manasınadır. Fükaha; kadının yüzünde sakal ve bıyık çıkarsa, bunun alınmasının caiz olduğunu esas almıştır. (68) İbn-i Abidin; sakal ve bıyığın kadında fıtrat olmadığını, bu sebeble (Eğer çıkarsa) kesilmesinin müstehab olacağını beyan etmiştir. Şurası muhakkaktır ki; büyük masraflarla yaptırılan «Estetik Ameliyat»lar da, fıtratı değiştirme hükmüne tabidirler. Ancak (Herhangi bir kaza sonucu) sonradan meydana gelen ve insanın toplum içinde manen ezilmesine sebeb olan anormallikler düzeltilebilir. Çünkü bu tedavi hükmündedir.

1640

● **Saçı-Saça eklemek:** Hz. Esma binti Ebu Bekir (R. Anha)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif'te, Saçı-saça eklemek yasaklanmıştır. Hadis-i Şerif şudur: **«Resûl-i Ekrem (SAV)'e bir kadın gelerek: «— Ya Resûlallah!.. Benim yeni gelin bir kızcağızım var. Çiçek hastalığına tutuldu da, saçları döküldü. Bu saçları ekleyeyim mi?» diye sordu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «Ekleyene de, ekletene de Allah lanet etsin» (69) buyurdular.** Hanefi fükahası: «Kadınlar saçlarımız uzun olsun ve çok görünsün diye; başkasının saçını, kendi saçlarına eklerler. Bunu Resûl-i Ekrem (SAV) şiddetle men etmiştir» (70) hükmünde müttefiktir. Günümüzde kadın saçının alış-verişe dahi konu edildiği görülmektedir. Bilhassa «Peruk» yapımı alabildiğine çoğalmıştır. Molla Hüsrev: «İnsanın kılının satılması fasiddir. Zira insan mükerremdir, mübtezel değildir. Şu halde insanın cüzlerinden bir şeyin hakir, önemsiz ve hor kılınması caiz olmaz. İnsanın kılının satılması caiz olmadığı gibi, onunla faydalanmakta caiz olmaz» (71) hükmünü zikreder.

1641

● **Saçı ve Sakalı Boyamak:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in; **«Şüphesiz kı, yahudilerle hıristiyanlar saçlarını boyamazlar. Şimdi siz onlara muhalefet edin»** (72) buyurduğu bilinmektedir. Diğer bir hadis-i şerif'te de; yahudi ve hıristiyanların ihtiyarlarının sakallarını boyamadığı, onlara muhalefet edilmesi gerektiği beyan edilmiştir. Hz. Ebû Bekir (RA) ve Hz. Ömer (RA)'in,

---

(68) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 537.
(69) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1676 K.Libas: 115 (2122)
(70) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhü Damad) C: 2 Sh: 554, Ayrıca Şeyh Nizamüddin-ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 538.
(71) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 172.
(72) Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1663 K.Libas: 80 (2103)

sırf müşriklere muhalefet için boyadıkları rivayet edilmiştir. Saç ve sakalı boyamak mübahtır. Mü'min erkekler için sakal bırakmanın lüzûmu üzerinde daha önce durmuştuk!. (73)

B. KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİNDE ADAB-I MUAŞERET

1642

Daha önce; erkek ve kadının avret mahallini örtecek şekilde giyinmesinin «Farz» olduğunu izah etmiştik!.. (74) Şimdi «Avret Mahallinden» neyin kasdedildiği ve sınırlarını gündeme getirelim.

1643

Kur'an-ı Kerim'de: «**Mü'min erkeklere söyle; gözlerini (Harama bakmaktan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu kendileri için çok temiz** (bir hareket)**dir. Şüphesiz ki Allah (kulların ne) yapacaklarından hakkı ile haberdardır. Mü'min kadınlara da söyle; gözlerini (Harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Zinetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısım müstesna. Başörtülerini, yakalarının üstünü (kapayacak surette) koysunlar. Zinet (mahal)lerini: kendi kocalarından yahut kendi babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut kendi oğullarından, yahut kocalarının oğullarından, yahut kendi biraderlerinden, yahut kendi biraderlerinin oğullarından, yahut kızkardeşlerinin oğullarından, yahut kendi kadınlarından, yahut kendi ellerindeki memlûkelerden, yahut erkeklikten yana ihtiyacı olmayan hizmetçilerden, yahut henüz kadınların gizli yerlerine muttali olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizleyecekleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar. Hepiniz Allah'a tövbe edin ey mü'minler. Ta ki korktuğunuzdan emin, umduğunuza nail olasınız**» (75) hükmü beyan buyurulmuştur.

1644

İbn-i Mezdevi, Ali b. Ebi Talib (RA)'den şöyle rivayet etmiştir: «Resûlallah (SAV) zamanında Medine sokaklarında dolaşan bir kadınla bir erkek karşılaştıklarında bakışmışlar. Şeytan bu bakışlardan istifade ederek, onların bakışlarını birbirini beğenmeye çevirmiş. Adam bir yandan yürüyor, bir yandan da kadına bakıyormuş. Başı hep kadından yana çevrili olduğu için, önüne çıkan bir duvara çarpmış ve burnu kanamış. Bu-

(73) **Bakınız; C: 1 Madde: 800.**

(74) **Bakınız; Madde: 1623.**

(75) **En Nûr Sûresi: 30-31.**

nun üzerine «— Allah (cc)'a yemin ederim ki, gidip Resûlallah (SAV)'a durumu anlatıncaya kadar burnumun kanını yıkamıyacağım» diye yemin etmiş. Daha sonra Resûli Ekrem (SAV)'in yanına gelerek olayı anlatır Resûlallah (SAV): **«— Burnunun duvara çarparak kanaması günahının cezasıdır»** buyurur. Bunun üzerine: **«Mümin erkeklere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan sakınsınlar...»** ayeti nazil olur. (76)

1645

● Allahû Teala (cc) **«Gözlerini (Harama bakmaktan) sakınsınlar»** hükmünü; **«Irzlarını korusunlar»** hükmünden önce zikretmiştir. Bilindiği gibi göz; herşeyi kalbe ve beyne ulaştıran bir organdır. Kadına bakmak; zinanın öncüsü ve habercisidir. İnsan her gördüğünü yapamaz. Ancak bazı gördükleri karşısında ise, iradesine hakim olamaz. Dolayısıyle «Irzlarını Korusunlar» hükmü; avret mahallinin muhafaza edilmesiyle alakalıdır. Açıklığı sebebiyle insanın utanacağı ve haya duyacağı kısımlara «Avret» denilir. İnsanın tenasül organlarının bulunduğu kısımdan istiare edilmiştir. (77) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir erkek; diğer bir erkeğin avret mahalline bakamaz. Bir kadın da, diğer bir kadının avret mahalline bakamaz»** (78) buyurduğu bilinmektedir. Bu Hadis-i Şerif'teki «Avret» kelimesi de bu manadadır. Şimdi kadın ve erkeklerin birbiriyle ilgili «Avret» konusunu ele alalım.

1646

● **1) ERKEĞİN ERKEĞE KARŞI AVRETİ:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Erkeğin avreti; göbeği ile dizi arasında kalan kısımdır»** (79) Hadis-i Şerifini esas alan Hanefi fükahası: «Bir erkeğin; göbeği ile diz kapağı arası avrettir. Bir başka erkeğin bu kısma bakması haramdır. Resûl-i Ekrem (SAV) **«Diz kapağı avrettir»** buyurmuştur. Bir erkek; diğer bir erkeğin avret mahallinin dışındaki uzuvlarına bakabilir» hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Malik'e göre; diz kapağı avret değildir.

1647

● Ashab-ı Suffa'dan Hz. Cerhed b. Eslemi'den şöyle rivayet edilmiştir: **«Resûlallah (SAV) ile birlikte oturuyorduk. Benim uyluğum açıktı. Resûl-i**

---

(76) **Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 Şamil Yay. C: 2 Sh: 164.**

(77) **Asım Efendi-Kamûsu'l Muhıyt-İst: 1305 C: 2 Sh: 566.**

(78) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 266 Had. No: 74 (338)-K. Hayz.**

(79) **İmam-ı Mergınani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 84.**

Ekrem (SAV) bana: «— **Uyluğun avret olduğunu bilmiyor musun?»** buyurdu. (80) Malum olduğu üzere diz; uyluk ile baldır kemiğinin birleştiği yerdir. Yine diğer bir Hadis-i Şerif'te şöyle buyurulmuştur: Resûlallah (SAV) Hz. Huzeyfe (RA)'yi mescidde dizi açık olarak görünce: «— **Dizini açma!.. Çünkü orası avrettir»** buyurmuştur. (81)

1648

Resûlallah (SAV) insanın soyunmasını ve avret mahallerini açmasını, yanında kimse olmasa dahi yasaklamıştır. Zira: **«Çırılçıplak soyunmaktan kaçının. Çünkü öyle melekler vardır ki, sizden ancak tuvalette ve ailenizle temas halinde iken ayrılır»** (82) buyurmuştur.

1649

2) **KADININ, KADINA KARŞI AVRETİ:** Hanefi fükahası; «Bir kadın, diğer bir kadının; diz kapağı ile göbeği arasındaki kısım hariç, vücûdunun her tarafına bakabilir. Zira aynı cinstir.» **(83) hükmünde müttefiktir.** Dolayısıyle fitne ve fesad tehlikesi olmadığı süre içerisinde; cinslerin avreti aynıdır. Ancak müslüman bir kadının; gayr-i müslim (Yahudi, Hıristiyan, vs..) bir kadına karşı avreti hususunda muhtelif görüşler ortaya konulmuştur. Şöyle ki; ayet-i kerime'de geçen «Kendi Kadınları» tabirini, müslüman kadınlar manasına ele alan ûlema; «Müslüman bir kadının, gayr-i müslim (Yahudi, Hıristiyan vs) kadınlara vücûdunu göstermesi haramdır. İbn-i Abbas (RA): «Müslüman kadınların; yahudi ve hıristiyan kadınlara vücûdunu göstermesi haramdır. Zira onlar müslüman kadınların vasıflarını gidip kocalarına ve erkeklere anlatırlar» buyurmuştur. (84) Bu konudaki diğer görüş ise; «Kendi kadınları» tabirinden maksat; onlarla tanışan, konuşan ve iş yapan kadınlardır. Bunların müslüman olmasıyla, gayr-i müslim olması arasında fark yoktur. Kaldı ki: müslüman olduğu halde, erkeklerle laûbali olan ve fısk-û fücûrun yayılması için gayret sarfeden bir kadının yanında da soyunmak caiz değildir. (85)

---

(80) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 101.

(81) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 110 K. Edeb: 40.

(82) Muhammed Ali Sabuni-Ahkam Tefsiri-İst: 1984 Şamil Yay. C: 2 Sh: 166.

(83) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senni-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 120-121, Ayrıca İmam Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 85, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 102, Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 312.

(84) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 12 Sh: 223.

(85) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 327.

1650

● **3) ERKEĞİN, KADINA KARŞI AVRETİ:** Erkeğe yabancı olan kadın; hür veya cariye olabilir. Bunun dışında mahrem veya na-mahrem olması mümkündür. Dolayısıyle erkeğin kadına karşı avreti dört kısımda mütalâa edilir. a) Erkeğin kendi karısıyla olan avreti. b) Erkeğin kendi mahremlerine karşı avreti c) Erkeğin, yabancı hür kadına karşı avreti d) Erkeğin yabancı cariyeye karşı avreti.

1651

● Kur'an-ı Kerim'de: **«(Öyle Mü'minler) Ki, onlar iffetlerini koruyanlardır. Ancak zevcelerine ve sahip oldukları cariyelerine karşı olan münasebetleri müstesnadır. Çünkü onlar (bu takdirde) kınanmış değildirler. O halde kim bunların ötesini isterse, şüphe yok ki onlar haddi aşanlardır»** (86) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle karı-koca arasında avret mahalli yoktur. İmam-ı Merginani; «Bir erkek, karısının vücûduna (şehvetli veya şehvetsiz bakabilir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) **«Hanımından (Zevcenden) ve cariyenden başkasına gözünü yum (bakma)»** buyurmuştur. Dokunma ve cim'a etme (Cinsi ilişki) mübah olunca, bakmak evleviyetle mübah olur. Ancak evlâ olan; birbirinin tenasül uzuvlarına bakmamalarıdır. Resûlallah (SAV): **«Sizden biriniz ehline geldiği vakit, kudreti yettiği nisbette örtünsün»** buyurmuştur. Ayrıca bu hal, unutkanlık meydana getirir. İbn-i Ömer (RA) dedi ki; lezzetin tamam olması için bakması caiz olur» (87) Hükmünü beyan etmiştir. Sonuç olarak; Karı-koca birbirinin vücûduna bakabilirler, aralarında «Avret» yoktur.

1652

● Erkeğin; kendisine nikâhları ebediyyen haram olan kadınların zinet yerlerine bakmasında bir mahzur yoktur. Çünkü ayet-i kerime'de bunlar istisna olarak zikredilmiştir. Bu kadınlara karşı erkeğin avreti; diz kapağı ile göbeği arasıdır.

1653

● Dikkat edilecek husus; şehvetten emin olmaktır. Erkek veya kadın; (Nikâhları birbirine ebediyyen haram dahi olsa) birbirine baktıkları zaman, şehevi duyguları galeyana geliyorsa, bundan uzak durmak zorundadırlar. (88)

---

(86) **El Mü'minûn Sûresi: 5-7.**

(87) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 84.**

(88) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 100, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 314, Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuaü'l Enhur-Beyrut: ty. İst: 1316 bs. ofset C: 2 Sh: 540.**

1654

Erkeğin; yabancı bir kadına bakması caiz değildir. Ancak ihtiyaç halinde (Alış-veriş, Mahkemede şahitlik vs. gibi) yüzüne ve elinin içine bakabilir. (89) İmam-ı Kâsani: «Bir erkek; kendisine yabancı olan bir kadının bedeninden el ve yüz hariç, hiçbir yerine bakamaz. Çünkü Allahû Teala (cc) **«Mü'min erkeklere söyle: Gözlerini (Harama Bakmaktan) sakınsınlar»** buyurmuştur. Ancak meydanda olan ziynet yerlerine, yani yüzüne ve elinin içine bakmaya Allahu Teala (cc)'nın şu kavliyle müsaade edilmiştir: **«Onlardan meydanda olan müstesna..»** Bu ayet-i kerimede istisna edilen zinet yerleri, yüz ve elleridir. Sürme çekmek (Kuhul) çehrenin, yüzük ise elin zinetidir. Çünkü kadın alış-veriş ve dünyevi işlerinde yüzünü ve ellerini açmak zorundadır.» (90) hükmünü zikretmektedir. Ancak erkek; şehvetinden emin değilse, yabancı bir kadına bakamaz. Ta ki şer'i bir hacet olsun!.. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim yabancı bir kadının güzelliklerine şehvetle bakarsa, kıyamet gününde onun gözlerine kurşun dökülür»** (91) buyurduğu bilinmektedir. Şer'i hacet sözkonusu olursa; erkeğin; yabancı bir kadının eline ve yüzüne bakması (Şehvetten emin olmasa dahi) caizdir. Meselâ; Kadı'nın (Şer'i şerifle hükmeden hakimin) durumu!.. Yabancı kadın ister zanlı, ister şahid olsun bakmaya mecburdur. Zira insanların haklarını koruma ihtiyacı vardır. Yine bir kimse; bir kadını nikâhlamak isterse, her ne kadar şehvet duymaktan emin olmasa da bakabilir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Mugire (RA)'ye şöyle dediği rivayet edilmiştir: **«— Sen bir kadınla evlenmek istediğin zaman o kadını gör!.. Çünkü görmek ikinizin kaynaşmasına (Ülfet ve muhabbete) daha uygundur»** (92) Ancak bu gibi durumlarda; dokunmaya ihtiyaç yoktur. Malûm olduğu üzere zaruretler; ancak kendi miktarınca, tayin olunur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse; yabancı bir kadının eline dokunmaya bir yol olmadığı halde dokunursa, o kimsenin kıyamet gününde avucuna ateşten bir kor konulur»** (93) buyurduğu bilinmektedir. Erkeğin; yabancı bir kadına dokunması ne zaman caiz olur? sualine cevap arıyalım.

---

(89) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayettü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 83, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 327, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 314.

(90) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 5 Sh: 121.

(91) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 98, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 314, İmamı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 83.

(92) Molla Hüsrev-A.g.e C: 1 Sh: 314, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 84.

(93) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 3 Sh: 98, Ayrıca Şerhû Damad-C: 2 Sh: 440.

1655

● Bu noktada karşımıza «Hastalık ve Tedavi» hadisesi çıkar. İmam-ı Serahsi; «Kadının bir yerinde çıban çıksa, erkeğin ona bakması caiz değildir. Ona (Kadına) bakmadan, başka bir kadına çıbanın nasıl tedavi edileceğini öğretir. Çünkü aynı cinsten olanların birbirinin avret mahallini görmeleri, karşı cinsten olanların görmesinden daha hafiftir. Ancak onu tedavi edecek bir kadın bulamazsa veya tedavi şeklini öğretmeye muvaffak olamazsa, hasta olan kadının ölmesi veya şiddetli azab (Sıkıntı) çekme durumu da mevcutsa, durum değişir. Burada zaruret dikkate alınır.» (94) Hükmü zikretmektedir. Aynı konuda Molla Hüsrev şunları beyan etmektedir: «Bir erkek; yabancı bir kadını tedavi etse, zaruret miktarı o kadının hastalık yerine bakabilir. Uygun olan erkek doktorun; tedavi şeklini bir başka kadına öğretmesidir. Çünkü aynı cinsten olanların birbirine bakması daha hafiftir. Görülmez mi ki; öldükten sonra kadını, yine kadın yıkar, erkek yıkamaz» (95) Sonuç olarak; tedavi durumunda erkek bir doktorun; yabancı bir kadına (Eğer kadın doktor yoksa) zaruret miktarı dokunmasında bir beis yoktur. (96)

1656

● Dikkat edilirse bir erkeğin; yabancı bir kadına bakması, şer'i bir ihtiyaç ve zaruretle sınırlıdır. İhtiyaç ve zaruretle sabit olan husus; ancak kendi miktarıyla takdir olunur. (97)

1657

● **KADIN'IN ERKEĞE KARŞI AVRETİ:** Hz. Aişe (R. Anha) validemizden rivayet edilen şu Hadis-i Şerif'te kadının avreti beyan edilmiştir. Hadis-i Şerif şudur: **«Hz. Ebû Bekir (RA)'in kızı Esma (R. Anha) ince bir elbise ile Resûlallah (SAV)'in yanına geldi. Onu görünce Resûl-i Ekrem (SAV) yüzünü çevirerek: «— Ey Esma!.. Kadın buluğa erdi mi (yüz ve ellerini işaret ederek) şu ve şunun haricinde, vücûdunun görünmesi haramdır»** (98) buyurdu. Dolayısıyle kadının eli ve yüzü hariç bütün vücûdunu örtmesi farzdır. Namaz kılarken ve İhramlı iken; elin ve yüzün açık bırakılması da;

---

(94) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: Ty. C: 10 Sh: 156

(95) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C:1 Sh: 314.

(96) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhı Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 84, Ayrıca Şeyh Nizameddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 328

(97) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 80.

(98) Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 Samil Yay. C: 2 Sh: 169.

bu iki uzvun avret olmadığının delilidir. Dürrü'l Muhtar'da: «Genç kadının erkeklerin arasında yüzünü açması menedilir. Fakat bu avret olduğu için değil, fitneden korkulduğu içindir» (99) hükmü zikredilmiştir. Hanefi ve Maliki ûlemaşı; el ve yüzün avret olmadığı hususunda müttefiktir. Şafii ve Hanbeli fûkahası; kadının erkeğe karşı bütün vücûdu avrettir» hükmünü beyan etmişlerdir. (100)

1658

Bir kadının; yabancı bir erkeğe bakması mümkün müdür? sualine cevap arayalım. Herhangi bir meşru ihtiyaç olmadığı süre içerisinde kadının yabancı bir erkeğe bakması caiz değildir. (101) Nitekim Ummü Seleme (R. Anha) den rivayet edilen şu Hadis-i Şerif, bu konuyu izah etmektedir; Hadis şudur: «Hicap ayet-i kerimesi geldikten sonra, Ben ve Meymûne Resûl-i Ekrem'in yanında oturuyorken, âma Hz. İbn-i Mektûm (RA) yanımıza çıkageldi. Bunun üzerine Resûlallah (SAV) bize: «— **Perde arkasına çekilin**» dedi. Biz: «— **Ya Resûlallah, o âmâ değil mi? Bizi ne görür, ne tanır**» dedik. Reslûallah (SAV): «— **Siz de âmâ mısınız? Onu görmüyor musunuz?**» buyurdu. (102) Burada; Resûl-i Ekrem (SAV)'in kadın ve erkeğin aynı mecliste oturmasına izin vermediği görülmektedir. Kadın ve erkeğin, küçük yaştan itibaren birarada bulunmaları ve serbest ilişki içerisinde yetişmelerinin saldırganlığı azaltacağı yolundaki teorilerin, İslâmi açıdan hiçbir değeri yoktur. Esasen bu teoriye göre ilişkilerin düzenlendiği toplumlarda; hayal edilen hiçbir tavır gerçekleşmemiştir. Zina alabildiğine yükselmiş ve nesil emniyeti ortadan kalkmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in eşi Hz. Sevde (R. Anha)'ye hitaben: «— **Allahü Teala (cc) ihtiyaçlarınız için evden çıkmanıza izin vermiştir**» (103) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle ihtiyaç için dışarıya çıkan bir kadının; yabancı erkekleri de, göreceği muhakkaktır. Fûkaha; aynı mecliste karşı-karşıya ve kasıtlı olarak bir kadının yabancı erkeğe bakmasının caiz olmadığını, fakat ihtiyaç anında kadının, yabancı bir erkeğe bakabileceğini esas almıştır. Buradaki incelik şudur: Bir kadın; aynı mecliste, kasıtlı olarak bir yabancı erkeğe bakarsa bazı duygulara kapılabilir. Kadın; yaratılış olarak, cinsi açıdan arzusunu beyan edemez, utanır. Erkek ise; bu hususta istediğini elde etmek için gayret sarfeder, arzusunu da açıklar!.. Aynı mecliste başbaşa kalmaları ve kasıtlı olarak birbirine bakmaları bu sebeble caiz de-

(99) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1992 C: 2 Sh: 1.3.
(100) Muhammed Ali Sabuni-A.g.e. C: 2 Sh: 169-170.
(101) İbn-i Kesir-Tefsirü'l kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 5 Sh: 285.
(102) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 361-362 K. Libas: 97 Had. NO: 4112.
(103) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 6 Sh: 159-160 K. Nikâh: 115.

ğildir. Nitekim: **«Kim Allah'a ve Ahiret gününe iman ediyorsa; yanında mahremi olmayan bir kadınla yalnız kalmasın. Çünkü üçüncüleri şeytandır»** (104) *Hadis-i Şerifi meselenin mahiyetini kavramamızı kolaylaştırmaktadır.*

UMUMİ YERLERDE (CADDE-SOKAK VS) KADINLARA BAKMAK

1659

● Avret bahsinde de izah ettiğimiz gibi İslâm dini; erkeğin, yabancı kadınlara bakmasını (İhtiyaç ve zaruret hali hariç) yasaklamıştır. Dolayısıyle müslüman erkekler; karısı ve nikâhı kendisine ebediyyen haram olan yakınları (akrabaları) ile bir-arada oturabilir. (105) Bunun dışında yakın akrabası da olsa (Amca kızı, dayı kızı vs...) «Haremlik ve Selâmlığa» riayet etmek zorundadır. Sahabe-i Kiram'dan bir zât Resûl-i Ekrem (SAV)'e: **«— Kocanın akrabası (Kayınbiraderi vs..) hakkında ne dersiniz?»** sualini tevcih etmiştir. Resûlallah (SAV) **«— İşte bunlar (Hamv) ölümdür»** (106) cevabını verir. Dolayısıyle müslüman bir kadın; kocasının akrabaları (kardeşi, yeğenleri, amca ve dayı çocukları vs...) ile ilişkilerini, şer'i hududlara göre düzenlemek zorundadır.

1660

● Umumi yerlerde (Cadde, sokak, pazar vs..) erkeklerin; yabancı kadınları görmemeleri mümkün değildir. Burada riayet edilecek ebed; kasdi olarak ve sürekli bakmamaktır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Ali (RA)'ye hitaben: **«Ya Ali!.. Yabancı bir kadını gördüğünde ikinci defa bakma!.. Çünkü ilk bakışın iraden dışındadır ve onda bir vebal yoktur. İkinci defa bakarsan bu, iradenle olduğu için haramdır»** (107) buyurmuştur. Muhakkak ki Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde kadınlar; şer'i ölçülere uygun giyiniyorlardı. Günümüzde ise manzara fecidir. Zira kadınların mahrem yerleri (Tesettüre riayet etmedikleri için) meydandadır. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

---

(104) **Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 1 Sh: 222, C:3 Sh: 333, Ayrıca Mansur Ali Nasıf-Tac Tercemesi-İst: 1978 C: 2 Sh: 492-594 (Bu hususta Sahih-i Buhari, Müslim, Tirmizi ve Ebû Davud'da bir-çok rivayet mevcuddur.)**

(105) **Not: «Nikâhı ebediyyen haram olan kadınlar için» bakınız; Madde: 1086 vd.**

(106) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 6 Sh: 159 K. Nikâh: 111.**

(107) **Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 C: 2 Sh: 160.**

1661

Dürri'l Muhtar'da: «Musannıfın gasp bahsinde naklettiğine göre Hz. Ömer (RA) yaşcı bir kadına hücûm ederek onu kamçıyla dövmüş; hatta kadının başörtüsü düşmüş, kendisine: **«— Ey mü'minlerin emiri!.. Kadının başörtüsü düştü»** demişler. Omer (RA): **«— Bunun gibisinin hürmeti yoktur»** cevabını vermiş. Bundan dolayı Fakih Ebû Behr Belhi, nehir kenarında başları ve kolları açık bir takım kadınların yanından geçtiğinde kendisine: **«— Bunların yanından nasıl geçiyorsun»** denildiğinde: **«— Bunların hürmeti yoktur. Ancak ve ancak imanlarında şüphe vardır. Bunlar harbi kadınlar gibidirler»** demiştir.» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni şerhederken şunları kaydeder: «Bunlar harbi kadınlar gibidirler. Yani onlar ganimet mallarıdır. Cariyenin başı ve kolu avret değildir demek istemiştir. Fâkih, Hz. Ömer (RA) in sözünden şöyle hüküm çıkarmıştır: O yascı kadının hürmetini iskât edince, bu da ecnebi erkeklerin geçtiği yerde, başlarını açanların hürmetinin olmadığına hükmetmiştir. Çünkü onların dinle alay eden, onu küçümseyen hallerini görmüştür. Kadınların hürmetini iskat eden sebeb işte budur.» (108)

1662

Şuurlu bir müslüman; imtihan alanının ve zamanının tayininde, hiçbir payı olmadığını bilir!.. Hangi şartlarda olursa olsun; Allahü Teala (cc) ve Resûlü'nün (SAV) emirlerine itaata gayret eder. Kadınların kendi hürmetlerini ortadan kaldırmış olmaları; onlara, gayr-i meşru bir tecavüzü gerektirmez. Nitekim İbn-i Abidin bahsin devamında: «Buradan şu anlaşılır ki, zamanımızda kendisini âlim sayan bazı kimselerin batıl fikirlerince «Giyinip, kuşanmadan sokaklarda dolaşan fahişelerle istilâ hükmünce cimada bulunmak caizdir» fetvası vermeleri pek çirkin bir hatadır. Zinanın mübah sayılmasına yol açtığı için, hemen hemen küfürdür.» demektedir. Sonuç olarak; tesettüre riayet etmeyen bir kadının, avret yerlerini gayr-i ihtiyari (Kasden değil) gören kimse, bundan mes'ul olmaz.

1663

Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Peygamber kadınları!.. (Siz) Diğer kadınlardan biri değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız (Size yabancı olan erkeklere) yumuşak söylemeyin. Sonra kalbinde bir hastalık bulunanlar tamaa düşerler. Sözü ma'ruf veçh ile (ve ağır başlı) söyleyin»** (109) hükmü

---

(108) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 6 Sh: 76.
(109) El Ahzâb Sûresi: 32.

beyan buyurulmuştur. Bilindiği gibi; Resûl-i Ekrem (SAV)'in zevceleri, bütün mü'minlerin anneleri hükmündedir. (110) Buradaki hitabın hususi olması; hükmün bütün kadınları içine almasına mani değildir. Dolayısıyle kadınların; erkeklerle konuşurken, nelere dikkat etmeleri gerektiği izah edilmiştir. Cahiliye döneminde kadınlar; kelimelerin sonlarını hıfzederek nağme yapar ve alakâ uyandıracak bir ses tonunu tercih ederlerdi. (111) İbn-i Abidin «Kadının sesi» konusunda şunları zikrediyor: «Zekâsı kıt olanlar zannetmesinler ki, biz kadının sesi avrettir demekle konuşmasını kasdetmiyoruz. Bu anlayış doğru değildir. Yalnız kadınların yüksek sesle konuşmalarını, seslerini uzatmalarını, yumuşatmalarını ve aruza göre okumalarını caiz görmüyoruz. Çünkü bunlarla erkekleri kendilerine meylettirmek ve şehvetlerini harekete geçirmek vardır. Kadının ezân okuması da, bundan dolayı caiz olmamıştır» (112)

1664

● Dikkat edilirse ayet-i Kerime'de **«Sözü ma'ruf vech ile (ve ağır başlı) söyleyin»** emri verilmiştir. Esasen kadınların sesleri fıtraten güzeldir. Buna cilve ve yumuşaklık eklenirse; fitnenin uyanmasına vesile olabilir. Kadınlara kararlı ve düzgün konuşmaları emredilmiştir. (113)

C) AİLE İÇERİSİNDE ADAB-I MUAŞERET

1665

● Nikâh bahsinin girişinde; kadın ve erkeğin birbirine karşı duyduğu şiddetli temayül üzerinde durmuştuk!.. (114) Şurası muhakkaktır ki; Allahü Teala (cc) kadın ve erkeği belli özelliklerde yaratmış; her iki cinse de, aile içerisinde farklı görevler vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Mü'min erkekler ve Mü'min kadınlar, birbirlerinin velileridir. Bunlar (İnsanlara) iyiliği emrederler, (Onları) kötülükten vaz geçirmeye çalışırlar. Namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler.»** (115) Hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse; mü'min erkek ve mü'min kadınların vasıfları beyan edilirken, «Allah ve Resûlüne itaat eder-

(110) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 468.
(111) İmam-ı Kurtubi-el Camil Li Ahkâmü'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 14 Sh: 177, Ayrıca İbn-i Kesir-A.g.e. C: 3 Sh: 482.
(112) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst. 1982 C: 2 Sh: 112.
(113) İbn-i Kesir-A.g.e. C: 3 Sh: 482-488.

ler» denilmiştir. Dolayısıyla aile içerisinde karşılıklı hak ve görevlerin mahiyetini İslâmî esaslar teşkil edecektir. Aralarında ortaya çıkabilecek her türlü ihtilâfta da; kuvvet, hile veya ihanet değil, İslâm gündeme gelecektir. Çünkü aralarında nikâh bağı bulunmasa dahi; mü'min erkek ve mü'min kadınlar birbirlerinin velileridir. Nikâh bu «Veliliği» ortadan kaldırmak için değil; blâkis daha da güçlendirmek için meşrû olmuştur.

1) KADININ DİKKAT EDECEĞİ MUAŞERET ESASLARI

1666

Kur'an-ı Kerim'de: **«(Vakaar ile) Evlerinizde oturun. Evvelki cahiliyet (devri kadınlarının kırıla döküle) yürüyüşü gibi yürümeyin. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve resûlüne itaat edin»** (116) hükmü beyan buyurulmuştur. Mü'min bir kadın için asıl olan evinde oturmasıdır. Kocasının sarih izni olmadığı süre içerisinde; ihtiyaç için dahi olsa, evinden çıkamaz. (117) Nikâh bahsinde de beyan ettiğimiz gibi; evin bütün ihtiyaçlarını ve geçimini (Nafakayı) sağlamak erkek üzerine vacip kılınmıştır. (118)

1667

Ailede huzur ve saadeti gerçekleştirmek için; karşılıklı haklara saygı esastır. Allahü Teala (cc); mü'min kadınların, kocalarına itaat etmelerini emretmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Erkekler, kadınlar üzerine haakimdirler (Aile reisidirler). O sebeble ki; Allah onlardan kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de (erkekler onlara) mallarından infaak etmektedirler. İyi kadınlar itaatli olanlardır. Allah kendi haklarını nasıl koruduysa, onlar da öylece göze görünmeyeni (Kocasının şeref ve namusunu) koruyanlardır.»** (119) buyurulmuştur. İslâm dininde emirlik (Reislik) hizmete dayanan bir olaydır. Ailenin bütün meselelerini; başta nafaka olmak üzere erkek yüklenmiştir. Ayrıca evleneceği kadına **«Mehir»** vermek durumundadır. Bütün bunlara karşılık erkeğe **«Aile Reisliği»** verilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «kişinin elde ettiği en büyük hazineyi açıklarken» şöyle dediği rivayet edilmiştir: **«— Baktığın zaman seni mesrûr eden, emrettiğin zaman itaat eden, sen olmadığın zaman malını ve namusunu ko-**

---

(116) **El Ahzab Sûresi: 33**

(117) **Seyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 557, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 521-522.**

(118) **Bakınız Madde: 1119-1125 (Ailenin geçimini sağlamak kimin üzerine..)**

(119) **En Nisâ Sûresi: 34.**

ruyan salihâ bir kadındır» (120) Evet!.. (Saliha) mü'min bir kadın, yeryüzündeki en büyük hazinedir. Şurası muhakkaktır ki; kadının kocasına itaati, Allahü Teala (cc) ve Resûlüne itcatle sınırlı bir hadisedir. Yani meşru (Şer'i) emirlerinde itaat esastır.

1668

● Aile mahremiyetlerini ve sırlarını muhafaza etmek esastır. Nitekim ayet-i kerime'de: **«Onlar da öylece göze görünmeyeni (Gaybı) koruyanlardır»** denilmiştir. Buradaki göze görünmeyenden kasıd; kocasının namus ve şerefidir. Kadın zinadan uzak durmak ve aile mahremiyetlerini muhafaza etmekle görevlendirilmiştir. Bu aynı zamanda kendi haysiyet ve şerefidir. Yine bir başka ayet-i kerime'de: **«Hani peygamber zevcelerinden birine, gizli bir söz söylemişti (sır vermişti). Bunun üzerine o (zevce) bunu haber verib de, Allah da ona (Resûlüne) bu durumu açıklayınca!.. Peygamber ancak bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Artık bunu kendisine söyleyince o (zevce): «— Bunu sana kim haber verdi» dedi. Peygamber de: «— Bana her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan (Allah) haber verdi» dedi»** (121) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerime'de bahsi geçen zevcenin Hz. Hafsa (R. Anha) olduğunu ve kendisine emanet edilen sözü Hz. Aişe (R. Anha)'ye **«— Açıklamakta, herhangi bir mahzur yok»** diye düşünerek ifşa ettiğini beyan etmişlerdir. Ayrıca aile ferdleri arasında dahi; emanet olan sözün, izinsiz olarak ifşa edilmesinin yasaklandığının bu ayetle sabit olduğunu zikretmektedirler. Zira hem Hz. Aişe (R. Anha) hem Hz. Hafsa (R. Anha) Resûl-i Ekrem (SAV)'in mübarek zevceleri, mü'minlerin anneleridir. Resûlallah (SAV) ile Hz. Hafsa (R. anha) arasında kalması icabeden «sadece bir sözden» ibarettir. (122) Dikkat edilirse bu ayet-i kerime'de; kadınların kocalarına ait, velev ki bir söz dahi olsa, muhafaza etmelerinin gerektiği belirtilmektedir.

2. KOCANIN (ERKEĞİN) DİKKAT EDECEĞİ MUAŞERET ESASLARI

1669

● Şurası muhakkaktır ki; karşılıklı sevgi ve saygı olmadığı süre içerisinde, aile hayatını devam ettirmek imkânsızdır. Sevgi ve saygı ortamı-

---

(120) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li ahkamü'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 170.

(121) Et Tahrim Sûresi: 3.

(122) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 387, Ayrıca Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 299-300 (Not: Bu ayet-i kerimenin nüzûlü hususunda farklı rivayetler vardır. Biz Hz. Aişe (R. anha) validemizin rivayetini esas aldık).

nın meydana gelmesinde; aile reisinin payı, ailenin diğer ferdlerinden daha fazladır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Onlarla marûf vech ile muaşeret ediniz. Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de, Allah onda bir-çok hayır takdir etmiş bulunur»** (123) hükmü beyan buyurulmuştur.

1670

Buradaki **«Onlarla (Kadınlarınızla) ma'ruf vech ile muaşeret ediniz»** den kasıd; «nafaka hususunda insaflı ve cömert olmak, hiçbir iyiliği başa kakmamak, söz ve sohbette (şer'i hududlara riayet ederek) güleryüzlü, merhametli davranmaktır.» **«Olabilir ki; bir şey sizin hoşunuza gitmez de, Allah onda bir-çok hayır takdir etmiş bulunur»dan maksad;** o kadından salih bir evlâd vermek suretiyle, sizi rızıklandırır veya hoşunuza giden bazı vasıflar ihsan eder. Bunları dikkate alarak; «Ben bundan hoşlanmıyorum» diyerek, şer'i hududları tahrip etmeyiniz. Affedilmesi mümkün olan kusurlarını görmemezlikten geliniz» (124) demektir. Şurası muhakkaktır ki; kul hatasız olmaz. Aile içerisinde; bir-çok mesele gündeme gelir. Aile reisine düşen: bu meselelerde; temkin, sabır ve hoşgörü ile davranmaktır.

1671

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **Gerçekten kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Hali üzere bırakırsan kendisinden istifade edersin»** (125) buyurduğu bilinmektedir. Esasen erkek ve kadın; fıtrî olarak (Fiziki ve ruhî) farklı özelliklere sahiptir. Aile reisi; kadının tıpkı kendisi gibi olmasını arzu ederse, büyük bir mücadele başlar. Aile ferdlerini olduğu gibi kabul edip; sünnete uygun şekilde terbiye etmek esastır. Bazı kadınlar; küçük bir iyiliği bile şükranla karşılarken, bazıları da aksine « Dünyaları versen, istediği en ufak birşeyi yapmadığın zaman, daha önceki bütün iyilikleri unutur ve senden hiç hayır görmedim» (126) diyebilir. Resûlullah (SAV) bütün bu gerçekleri haber verirken; aile içerisinde uzlaşmanın ve (Haramı helâl, helâli de haram kılmadığı müddetçe) sulhun hayırlı olduğuna işaret etmiştir. Sonuç olarak Aile reisi; karısından ve çocuklarından gelebilecek olan her türlü eziyete karşı sabırlı olmak duru-

---

(123) En Nisâ Sûresi: 19.

(124) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkâmi'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 98, Ayrıca Mecmuatü'l Tefasir-İst: 1979 C: 2 Sh: 38-39. İbn-i Kesir-A.g.e: C: 1 Sh: 466.

(125 Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1090 K. Reda: 18 Hadi: 65/1468.

(126) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 151. K. Nikâh: 88.

mundadır. Çünkü bunlar imtihan için verilmişlerdir. Muhakkak ki; her imtihanın bazı zorlukları vardır.

3. İHTİLÂF HALİNDE DİKKAT EDİLECEK ADAB-I MUAŞERET

1672

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Şerlerinden ve serkeşliklerinden yıldığınız (Bıktığınız) kadınlara gelince: Onlara önce nasihat edin. (Vazgeçmezlerse) kendilerini yataklarında yalnız bırakın. (Yine vazgeçmezlerse) dövün. Ancak size itaat ederlerse aleyhlerine bir yol aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür**» (127) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; «Aile içerisinde başgösteren ihtilâfta kocanın uyması gereken muaşeret, bu ayet-i kerimede beyan edilmiştir. Buradaki «Nüşûz» kelimesinin lûgat manası, tümsek, demektir. Kadının kocasına; bugz ve nefretle davranması ve isyan etmesi manasına kullanılmıştır. Nüşûz; aynı zamanda fuhuş manasına da gelir. Ancak evli bir kadının zinasında verilecek ceza, dövmek değil, recmdir. Dolayısıyla burada; kadının kocasına itaatten vazgeçip; şer'i hududları tanımadan ve nefretle davranmasıdır. Bu gibi durumlarda kocanın; nasihatı öne alması ve kadının yanlışını münasip lisanla anlatması emredilmiştir. Eğer nasihat faide vermezse; üç günden fazla olmamak şartıyla darılması ve kadını yatağında yalnız bırakması gerekir. Bu sayede kadın durumun vahametini ve boşanmaya doğru adım atıldığını kavrar. Sohbet ve cinsi münasebetin kesilmesi; onun için bir ikâzdır. Bütün bunlar netice vermezse; başına vurmamak ve yaralamamak şartıyla hafifçe dövülür» (128) hükmünde ittifak etmişlerdir.

1673

● «**Ancak size itaat ederlerse, aleyhlerine bir yol aramayın**» nükmü; **nasihat veya yataklarında yalnız bıraktıktan(Hicret) veya hafifçe dövdükten sonra, (İsyandan vazgeçip) itaat ederlerse, intikam almaya kalkmayın**» demektir. Çünkü nasihat ve diğer tedbirler; aile hayatının devamı için meşru kılınmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in vedâ hutbesinde de beyan buyurduğu gibi kadın, Allahü Teala (cc)'nın bir emaneti hükmündedir. (129)

---

(127) En Nisâ Sûresi: 34.

(128 İmam Fahrüddin-i Razi-Mefatihü'l Gayb-C: 10 Sh: 89-90, İmam-ı Kurtubi-El Camiü li Ahkami'l Kur'an- C: 4 Sh: 173.

(129 Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 886-892 K. Hacc: 19 Had No: 147 (1218), Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 1022-1027, K. Manasik: 74-Had. NO: 3074, Sünen-i Ebû Davud-C: 2 Sh: 455-464-K. Manasik: 57

Kaldı ki; onlarla şer'i hududlar içerisinde iyi geçinme de, vacip kılınmıştır. İntikam alma duygusu ise; aile hayatının devamına engel teşkil eder.

1674

HAKEM TAYİNİ: Aile hayatının devamı; bütün tedbirlere rağmen tehlikeye düşerse, yakın akrabaların ve mü'minlerin üzerine önemli bir görev düşer. Şimdi bu hususdaki hükmü izaha gayret edelim. Kur'an-ı Kerim'de: **«(Eğer Karı-kocanın) Aralarının açılmasından endişeye düşerseniz o zaman kendilerine erkeğin ailesinde bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarında (ki dargınlık yerine geçinme), onları (Sulha) muvaffak buyurur. Şüphesiz ki Allah hakkı ile bilicidir. (Her şeyin künhünden) haberdârdır»** (130) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; «Karı-koca ihtilâfı büyütüp, birbirine eziyet etmeye başladıkları zaman, mü'minlerin tamamına bu ihtilâfı giderme görevi terettüp etmektedir. Ayet-i kerime'de özellikle yakın akrabaların zikredilmiş olması; ihtilâfın sebeblerini (ve onların huylarını) daha yakinen bilecekleri içindir. Hakemlerin mutlaka adil, tecrübeli ve fıkıh bilgileri fazla olmalıdır. Eğer akrabalar arasında bu vasıflara haiz kimse yoksa, akrabaların dışında adil ve âlim iki kişi gönderilebilir.» (131) hükmünü zikretmişlerdir. İmam-ı Şafii (rh.a) ayette geçen **«gönderin»** emrini esas alarak bu farzdır demiştir. Çünkü karı-koca arasındaki geçimsizliği gidermek için hakem göndermek, zulmü bertaraf etmek demektir. Bu da İslâm idarecilerinin (Kadı, Hakem, Vali Vs...) üzerine düşen umumi farzlardan birisidir. (132)

CİNSEL İLİŞKİDE ADAB-I MUAŞERET

1676

Diğer canlılarda olduğu gibi; insanlarda da «Neslin devamı» duygusu oldukça önemlidir. Hatta çocuğu olmayan aileler; belirli komplekslerle, kısa süre içerisinde ihtilâfa düşerler!.. Bunun dışında; kadın erkeğe, erkek' te kadına karşı cinsi temayül duyar. Eğer bu cinsi temayül; islâmi hududlar içerisinde ve meşru bir şekilde yönlendirilemezse, «Nesil emniyeti»

---

(130) En Nisâ Sûresi: 35.

(131) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkamü'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 175, Ayrıca Fahruddin-i Razi-Mafetthü'l Gayb-C: 10 Sh: 97, Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 2 Sh: 64.

(132) Muhammed Ali Sabunu-Ahkam Tefsiri-İst: 1984 C: 1 Sh: 404.

darma-dağın olur. Nikâh bahsinin girişinde; kadın ve erkeğin birbirine duyduğu ilgi üzerinde durmuştuk!.. (133)

1677

Kur'an-ı Kerim'de: **«Kadınlar sizin (Evlâd yetiştiren) tarlalarınızdır O halde tarlanıza dilediğiniz gibi gelin. Kendiniz için önden (İyi ameller) gönderin (Hayırlı evlâdlar yetiştirin). Bir de Allah'tan korkun ve bilin ki siz O'na kavuşacaksınız. İman edenlere müjdele»** (134) hükmü beyan buyurulmuştur. Hz. Cabir (RA)'den rivayet edildiğine göre bu ayet-i kerime; Yahudilerin «Hanımının doğru yoluna arkadan münasebette bulunan kimsenin doğabilecek çocuğu şaşı olur» demelerini tekzib için inzal buyurulmuştur. Hz. Abbas (RA)'dan rivayet ise şudur: «Kureyşliler, Mekke'de iken kanlarının doğru yoluna diledikleri şekilde yaklaşıyorlardı. Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Medine'li kadınlarla evlendiler, diledikleri gibi cinsi münasebette bulundular. Medine'li kadınlar ise, (Yahudiler'in teorileri sebebiyle) huzursuzluk duymaya başladılar. Bunun üzerine «Kadınlarınız sizin (evlâd yetiştiren tarlanızdır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi gelin ayeti nazil oldu.) (135) Allahû Teala (cc) kadının rahmini tarlaya, erkeğin nuftesini tohuma, doğacak çocuğu bitkiye benzetmiştir. Bu benzetişten kesinlikle erkeğin kadının doğru yolundan gitmesi gerektiğini anlarız. Lûti'lik (dübürden temas) kat'i olarak haramdır.

1678

Bilindiği gibi nikâh'ın hükümlerinden birisi de; her iki tarafın, birbirinden istifâde etmesinin helâl olmasıdır. (136) Fakat bu istifâdede istisnai olan bazı durumlar sözkonusudur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de **«Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O bir ezâdır (pisliktir). Onun için hayız zamanında kadınlar(ın)la cinsi münasebet)ten ayrılın. Temizlendikleri zamana kadar kendilerine yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o zaman Allah'ın size emrettiği yerden onlara gidin. Herhalde Allah hem tevbe edenleri sever, hem de çok temizlenenleri sever»** (137) Hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «Hayızlı ve nifaslı kadınlarla cinsi münasebette

---

(133) Bakınız Madde: 1073-1075.

(134) El Bakara Sûresi: 223.

(135) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 258-263, Ayrıca Fahruddin-i Razi-Mefâtihü'l Gayb-C: 6 Sh: 73-77, Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 1 Sh: 332-334.

(136) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 249 Şeyh Nizamüddin-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 270.

(137) El Bakara Sûresi: 222.

bulunmak haramdır. Kur'an-ı Kerim'de: «Temizlenînceye kadar onlara yaklaşmayınız» hükmü beyan buyurulmuştur. «Hayızlı kadınla cinsi münasebet helâldir» diyen kimse kafir olur. Çünkü haram olması kesin nass ile sabittir» (138) Hükmünde mütteftktir. Hz. Enes b. Malik (RA)'den rivayet edildiğine göre; yahudiler; ay halinde olan kadınlarıyla, onlar temizlenînceye kadar yemez, içmez, hatta aynı evde dahi oturmazlardı. Bu durum Resûlullah'a (SAV) sorulunca: **«Sana kadınların ay halini sorarlar...»** ayeti nazil oldu. Ay halinde olan kadınlarla; cinsi münasebetin dışında, her şeyin (yemek, içmek, aynı evde oturmak vs.) yapılabileceği belirtildi. Yahudiler kızarak: «Hz. Muhammed, her hususta olduğu gibi, kadınların ay hali konusunda da bize muhalefet ediyor» dediler.

1679

● İbn-i Abbas (RA)'dan rivayet edildiğine Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ümmetimden biri karısına yakınlık etmek (cinsi münasebette bulunmak) istediği zaman: «—Bismillâh!.. Yarabbi, bizi şeytan'dan uzak eyle!.. Bize ihsan edeceğin (zürriyet) den de şeytanı uzaklaştır» derse, aralarındaki o cimadan (münasebetten) çocuk mukadderse, o çocuğa şeytan ebediyyen zarar veremez»** (139) buyurmuştur. İmam-ı Gazali: «Kadınla münasebetten evvel besmele ve İhlâs suresi okunmalı, tekbir ve tehlil getirmeli ve: «—Azim olan Allah adıyla!.. Allahım eğer sülbümden bir çocuk meydana gelmesini takdir etmişsen, onu hayırlı bir zürriyet kıl» diye dua etmelidir» (140) hükmünü zikreder. Ulemâ «Cinsi münasebette edeb» konusunu izah ederken; eşlerin cinsi yönden tatminin esas olduğu üzerinde durmuşlardır. Erkek ve kadının bu hususta birbirine yardımcı olması gerekir.

1680

● Şehevi arzunun (Cinsi temayülün) meşru şekilde tatmin edilmemesi; insanın zihnini ve kalbini zaafa uğratır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer bir adam karısını yatağına davet eder de, kadın (meşru bir özür yokken) razı olmazsa, kocası ondan razı oluncaya kadar Allahü Teala ona (kadına) gazab eder»** (141) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle eşlerin; cinsi münasebet hususunda birbirine yardımcı olması şarttır. Maalesef toplumumuzda; sünnete uygun bir şekilde cinsi terbiye verilememektedir. Bunun sonucu «Cinsi sapıklık»

---

(138) Molla Hüsrev-Dürer'i Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 43, Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 1 Sh: 39, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 1 Sh: 491.

(139) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1058 K. Nikâh: 18 Had NO: 116.

(140) İmam-ı Gazali-İhyaü'Ulumi'd-Din-İst: 1975 C: 2 Sh: 128.

(141) Sahih-i Müslim-C: 2 Sh: 1059 K. Nikâh: 20 Had. NO: 121.

alabildiğine yaygın bir hastalık halini almıştır. Aile içerisinde; erkek çocuklara cinsî terbiye «Baba» tarafından, kız çocuklara da «Anne» tarafından verilmelidir.

1681

● İmam-ı Gazali: «Münasebetten önce dil şakaları yapılmalıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) bir hadisinde:«—**Sizden biriniz (münasebette bulunacağı zaman) âilesine, hayvan gibi çullanmasın. Aralarında (teşvik ve tahrik edici) vâsıta bulunsun»** buyurdu. «Bu vasıta nedir Ya Resûlullah?» diye sorulunca Resûl-i Ekrem (SAV): **«Öpmek ve şehveti tahrik edici sözlerdir»** buyurmuştur.» (142) diyerek, münasebette dikkat edilecek bir edebe işaret etmettedir.

HALVET VAKİTLERİNDE DİKKAT EDİLECEK ADAB-I MUAŞERET

1682

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey İman edenler!.. Sağ ellnizin mâlik olduğu (Köle ve cariyeler), bir de sizden olup da henüz buluğ çağına girmemiş (Küçük) ler şu üç vakitte: sabah namazından önce, öğle sıcağından elbisenizi çıkardığınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (Odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesinler. Bu üç vakit; sizin avret (ve halvet) vakitleridir. Bunlardan sonra ise birbirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne onların üzerine bir vebâl yoktur. Allah hakkı ile bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Sizden olan (hür) çocuklar bulûğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler. Allah size ayetlerini böylece beyan eder. Allah herşeyi hakkı ile bilendir. Tam bir hüküm ve hikmet sahibidir»** 143) hükmü beyan buyurulmuştur.

1683

● İbn-i Abbas (RA)'a göre; aynı ev içerisinde halvet vakitlerinde aile ferdleri izinsiz birbirinin odasına girmemelidirler. Ayet-i Kerime'de yer alan izin isteme mecburiyeti bir sebebe binaen konulmuştur. Bu da odaya girenlerin, içerdekileri çıplak olarak görmemeleridir. (144) Bir-çok insan İslâm'ın bu inceliğini kavrayamadığı için «—Çocuklarından saklanacak avretleri olmadığını» iddia ederler. Halbuki zihnen gelişme çağında olan ço-

---

(142) İmam-ı Gazali-A.g.e. C: 2 Sh: 128-130.

(143) En Nûr Sûresi: 58-59.

(144) Ebû Bekir El Cassas- El Ahkâmu'l Kur'an-Beyrut: 1331 C: 3 Sh: 406.

cuk gördüğü hadiselerden etkilenir ve çözümünü bulamadığı meselerde bunalıma düşer!.. Allahû Teala (cc) üç halvet vaktinde; izinsiz birbirinin odasına girmeyi yasaklamıştır. Bu bir anlamda; aile mahremiyetinin muhafazasını beraberinde getirmektedir.

5. AİLE İÇERİSİNDE ÇOCUKLARLA İLGİLİ ADAB-I MUAŞERET

1684

Insanların; dünyada en çok arzu ettikleri şeylerin başında, çocuk sahibi olmak gelir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de; gerçek mü'minlerin istekleri izah edilirken: **«Onlar ki: «— Ey Rabbimiz» derler. Bize zevcelerimizden nesillerimizden gözlerimizin bebeği olacak (Salih insanlar) ihsan et. Bizi takvaa sahiplerine rehber kıl»** (145) hükmü beyan buyurulmuştur. Başka bir ayet-i kerime'de: **«Mal ve evlâd dünya hayatının zinetidir. (Süsüdür)»** (146) denilmektedir. Anne ve baba; fıtrî olarak çocuklarını sever ve onlara merhametle muamele ederler. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Büyüğümüze saygı göstermeyen ve küçüğümüze acımayan (Merhamet etmeyen) bizden değildir»** (147) buyurduğu bilinmektedir. Bu noktada; sevmenin, acımanın ve merhametli olmanın mahiyet; üzerinde duralım.

1685

Şurası muhakkaktır ki; Allahû Teala (cc) her insanı belli bir fıtrat üzere yaratmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV) her çocuğun mutlaka İslâm fıtratı üzerinde yaratıldığını haber vermektedir. (148) Esasen çocuğun imtihan için verildiği de, nasslarla sabittir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey İman edenler!.. Gerek kendinizi, gerek ailelerinizi öyle bir ateşten koruyunuz ki, onun yakacağı insan ile taş'dır.»** (149) hükmü beyan buyurulmuştur. İbn-i Kesir bu ayet-i kerimenin tefsirinde iki husus üzerinde durmaktadır. Birincisi: Allahû Teala (cc)'nın emir ve nehiylerine titizlikle riayet edip, meşru hududları aşmamak suretiyle nefsinizi ateşten koruyunuz. İkincisi: Aile ferdlerini terbiye edip; İslâmı öğretmek suretiyle, onları cehennem ateşine karşı muhafaza ediniz» (150)

---

(145) El Furkan sûresi: 74.

(146) El Kehf Sûresi: 56.

(147) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 252 K. Edeb: 66.

(148) Abdi'l Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari Mıbtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Serhi-Ankara: 1976 (4. bsm.) C: 4 Sh: 529 Hsd. NO: 664.

(149) Et Tahrim Sûresi: 6.

(150) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 391.

1686

● İmam Ebû Bekir El Cessas: «Çocukların emrolunması eğitim-öğretim içindir. Onun öğrenmesi, bulûğ çağına erdikten sonra kolayca yapması ve alışkanlık kazanmasıdır. Çocuklara içki, kumar ve diğer günahlar da yasaklanır. Eğer çocuklukta yasaklanmazsa, büyüdükten sonra onları alıkoymak çok zor olur. Zira Allahû Teala (cc) **«Ey İman edenler, gerek kendilerinizi, gerek ailelerinizi bir ateşten koruyun ki, onun yakacağı insan ile taş'dır»** buyurmuştur. Bazı müfessirler bu ayetin tefsirinde: Çocuklarınıza İslâmı öğretin, İslâmi terbiyeyi verin, ki onları ateşten koruyasınız demişlerdir» (151) hükmünü zikreder.

1687

● Çocuklara; istisnai durumlar hariç, farz-ı ayn olan ilimleri öğretme görevi babaya verilmiştir. (152) «Hıdane» bahsinde, istisnai durumları izah etmiştik!.. (153)

1688

● Kur'an-ı Kerim'de; Hz. Lokman (as)'ın kıssası beyan edilirken, eğitimde nelere dikkat edilmesi hususunda bilgi verilmiştir. Şimdi bu konuyu kısaca izah edelim.

1689

● A) **Önce «Tevhid İlmini» öğretmek esastır:** Bilindiği gibi bütün peygamberler insanları; «Allahû Teala (cc)'ya iman ve ibadet etmeye, Tağut'a kulluk etmekten kaçınmaya» davet etmişlerdir. (154) Hz. Lokman (as); oğlu Saran'a nasihat ederken önce «Tevhid» üzerinde durmuştur. Nitekim Ayet-i Kerime'de: «Hani Lokman oğluna nasihat ederken şöyle demişti: **«— Oğulcağızım!.. Sakın Allahü Teala (cc)'ya şirk koşma!.. Çünkü şirk elbette büyük bir zulûmdür.»** (155) buyurulmuştur. Sahabe-I Kiram; çocuk konuşmaya başlar-başlamaz, önce tevhidi öğretmiştir. Bu hususta; Resûl-i Ekrem (SAV)'in bütün mü'minleri uyardığı da bilinmektedir.

---

(151) **Ebû Bekir El Cessas-El Ahkamû'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 3 Sh: 410.**

(152) **İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1971 C: 4 Sh: 41 vd, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 1 Sh: 541.**

(153) **Bakınız Madde: 1228-1227.**

(154) **En Nahl Sûresi: 36 (Ayrca Bakınız: C: 1 Sh: 60 Madde: 100.**

(155) **Lokman Sûresi: 13.**

1690

B) **Hesab günü şuuru verilmelidir:** Hz. Lokman (as)'nın oğluna nasihatında; tevhid'den hemen sonra, «Hesab günü» şuuru gündeme girmektedir. Nitekim Ayet-i Kerime'de: «— **Oğulcağızım!.. Hakikat yaptığın iyilik veya kötülük bir hardal tanesi kadar olsa da, bir kaya içinde ya göklerde vahud yerin dibinde (gizlenmiş) olsa bile, Allah onu getirir (meydana çıkarır, hesabını görür). Çünkü Allah lâtıyfdır. (Herşeyden) Hakkı ile haberdardır»** (156) buyurulmuştur.

1691

C) **İbadet, İhlâs ve Sabır Öğretilmelidir:** Hz. Lokman (as) oğluna ibadet, ihlâs, iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak ve sabrı öğretmektedir. Bu husus şu şekilde haber verilmektedir: «— **Oğulcağızım!.. Namazı dos-doğru kıl!.. İyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış. Sana (bu emir ve nehiy sebebiyle) isabet eden herşeye katlan. Çünkü bunlar kat'i surette farzedilen umurdandır»** (157) İbn-i Abidin, en zor durumda dahi iyiliği emir ve kötülüğü nehyetmenin gerektiği üzerinde durur: «Fakat iyiliği emir ve kötülüğü nehiy (Öldürüleceğine kalbi kanaat getirirse bile) yine de efdaldir. Velev ki dövüleceğine veya öldürüleceğine kalbi kanaat getirsin. Çünkü şehid olur. Allahû Teala (cc): «**Namazı dos-doğru kıl!.. İyiliği emir et, kötülükten nehiy eyle!.. Başına gelene de sabret»** Yani, iyiliği emir ettiğin vakit sana bir hakaret ve tecavüz vaki olursa sabret!.. Şüphesiz bu umurun azim olanlarındandır. Yani hak olan işlerdendir buyurmuştur. Bazıları bunu farz olan işlerdendir» diye tefsir etmişlerdir. Bahsin tamamı «Fusui»dedir» (158)

1692

D) **İnsanlarla münasebet ve tevazû anlatılmalıdır:** Hz. Lokman (as) oğlu Saran'a nasihata devam ederek, şunları tavsiye ediyor: «— **(Oğulcağızım) İnsanlardan (Kibirlenip) yüz çevirme!.. Yeryüzünde şımarık yürüme. Zira Allah (cc) her kibir taslayanı, kendini beğenib, övüneni sevmez. Yürüyüşünde mutedil ol!.. Sesini alçalt. Seslerin en çirkini hakikat eşeklerin anırışıdır»** (159) İbn-i Kesir, bu ayeti kerimelerin tefsirinde genel bir hususun üzerinde durur ve: «Bu nasihatlar; Allahû Teala (cc)'nın, Hz. Lok-

(156) **Lokman Sûresi: 16.**

(157) **Lokman Sûresi: 17.**

(158) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst. 1982 C: 1 Sh: 606.**

(159) **Lokman Sûresi: 18-19.**

man'dan insanların örnek olarak uymaları için hikaye ettiği önemli düs-türlardır» (160) hükmünü zikreder. Şurası muhakkaktır ki; ebeveyn'in nasihat ederken, çocuğun akli seviyesini ve zaaflarını dikkate alarak hareket etmesi gerekir.

6. ANNE VE BABA'YA İYİLİK VE İTAAT ETMEK ZARURİDİR.

1693

● Allahû Teala (cc)'nın kanunlarında herhangi bir değişiklik olmaz. Ulemâ buna «Sünnetûllah» adını vermiştir. İnsan anne rahminden; hiçbirşey bilmediği halde dünyaya gelir. İlk yılları tam bir zaaf içerisindedir. Annesi; onu sevgi ve merhametle bağrına basar, korur ve büyütür. Çocuk bulûğa erdikten sonra; güçlenir ve belli bir meslek sahibi olur!.. Nihayet belli bir süre sonra; aile sahibi olur. Artık o da bir anne veya babadır. Derken ihtiyarlık gelir-çatar!.. Bu «Sünnetûllah»; Hz. Adem (as)'den beri hep böyle devaran etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah sizi bir zaaftan yaratan, sonra diğer bir zaafın ardından kuvvet veren, sonra kuvvetin arkasından da yine zaafa ve ihtiyarlığa getirendir. Allah ne dilerse yaratır»** (161) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler; bu ayet-i kerime'de insanın devrelerine dikkatin çekildiğini beyan etmektedirler. (162)

1694

● Resûl-i Ekrem (SAV) anne ve babaya iyilik etmeyi, vaktinde kılınan namazdan sonra, Allahû Teala (cc)'nın en çok sevdiği amel olarak tarif buyurmuştur. Cihad'a katılmak hususunda korkunç arzu duyan bir Sahabe'sine «— **Git!. (Cihad'a katılma) Yaşlı olan anne ve babana hizmet et»!..** (163) emrini vermiştir.

1695

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Biz insana anne ve babasını tavsiye ettik!.. Onun annesi, kendisini zaaf üstüne zaaf ile (Karnında) taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). «Bana, anne ve babana şükret. Dönüşün ancak banadır» (Dedik). Eğer onlar (Annen ve baban) sence ilimde (yeri)**

---

(160) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 D. Marife Neşri. C: 3 Sh: 445.

(161) Er Rûm Sûresi: 54.

(162) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 53-54 (Gadi Beyzavi, İbn-i Abbas, Hasanı, nesefi)

(163) Sah-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 69 K. Edeb: 3.

olmadık bir şeyi bana eş tutman (Şirk koşman) üzerinde seni zorlarlarsa, kendilerine itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana dönenlerin (Mü'minlerin) yoluna uy. Nihayet dönüşünüz ancak banadır. O vakit (Hesab gününde) ben size ne yapıyordunuz, haber veririm.» (164) hükmü beyan buyurulmuştur. Hz. Saad b. Ebi Vakkas (RA)'dan şöyle rivayet edilmiştir: «Ben anneme karşı çok saygılı ve hayırlıydım. Bir dediğini iki etmezdim. İslâmiyeti kabul edince annem bana: «— Oğlum, senin icad ettiğin din nedir? Yemin ederim ki, sen bu dini terk edinceye kadar hiçbir şey yeyip-içmeyeceğim» dedi. Ben kendisine: «Anne ne olursun böyle yapma!.. Muhakkak ki ben hiçbir şey için dinimi terkedemem» cevabını verdim. Annem bir gün, bir gece hiçbir şey yemedi. Bitkin bir hale geldi. Ertesi gün yine hiçbir şey yemedi, meşakkati iyiden iyiye arttı. Bu halini görünce yanına gidip: «— Anne sen bilirsin!.. Allahû Teala (cc)'ya yemin olsun ki, senin yüz ruhun olsa ve teker teker senden çıksa, ben yine de dinimi terketmem. Artık sen bilirsin ister ye, ister yeme» dedim. Annem, benim kararlı tavrıma şahid olunca yemek yemeye başladı. Bu hadise üzerine: «Eğer onlar sence ilimde (yeri) olmadık herhangi bir şeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa, kendilerine itaat etme...» ayet-i nazil oldu. (165)

1696

● İmam-ı Kurtubi; «Günah işlemekte veya farzlardan birisini terketmekte; anne ve babaya, itaat olunmaz. İtaat ancak mübah olan emirlerde geçerlidir.» (166) hükmünü zikreder. Esâsen ûlema: «şirk koşma hususunda anne ve babaya itaat haram kılınmıştır. Dolayısıyle itaat; İslâmî hududlar içerisinde geçerlidir. Haram işleme veya farzları terketme hususunda hiçbir güce itaat edilmez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «Allah» Teala (cc)'ya isyan hususunda, mahlûka itaat edilmez» buyurmuştur. Hz. Ebû Bekir (RA) hilâfet makamına Bey'atla geçer-geçmez ilk hutbesinde: «Ben Allah'a itaat ettiğim müddetçe bana itaat edin. Şayed Allah'a isyan edersem, bana itaat etmeniz farz değildir» diyerek, itaatin sınırını beyan etmiştir» hükmünde müttefiktir.

1697

● Hanefi fûkahası: «Bir kimse üzerine; fakir oldukları müddetçe, gayr-i müslim bile olsalar, anne ve babasına nafaka vermesi vacib olur. Bu Al-

---

(164) Lokman Sûresi: 14-15.

(165) İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 443-444.

(166) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 14 Sh: 64..

lahû Teala (cc)'nın: «**Onlarla (Anne ve baba ile) dünyada maruf bir şekilde geçin**» emrine dayanır. Bu ayet-i kerime, kafir olan anne ve baba hakkında nazil olmuştur. Kaldı ki kendisi; Allahû Teala (cc)'nın nimetleri içerisinde rahatça yaşarken, anne ve babasını açlıktan ölüme terketmesi (Velev ki gayrı müslim bile olsa) ma'ruf'dan değildir.» (167) hükmünde ittifak etmiştir. Nitekim «— **Babam benim iznim olmadan malımı alıyor**» şeklinde şikayette bulunan bir sahabeye hitaben Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Sen ve malın babanındır**» (168) buyurmuştur.

1698

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Rabbin «Kendinden başkasına kulluk etmeyin. Ana ve babaya iyi muamele edin» diye hükmetti. Eğer onlardan biri veya her ikisi, senin nezdinde ihtiyarlığa ererlerse, onlara «Of (bile) deme. Onları azarlama. Onlara güzel (ve tatlı) söz söyle. Onlara acıyarak tevazüu kanadını (yerlere kadar) indir ve: «Ya Rabbi!.. Onlar beni çocukken nasıl terbiye ettilerse, sen de kendilerini (Öylece) esirge» de!.. Rabbiniz sizin içinizdekini en iyi bilendir Eğer siz iyi kimseler olursanız şüphesiz ki Allah daima kendine dönenleri (ve çok tevbe edenleri) cidden yarlığayıcıdır**» (169) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet- kerime'de Allahû Teala (cc); (anne ve babası ihtiyarlıyan, acze düşen) mü'minlere beş teklifte bulunmaktadır: **1) Anne ve Babaya «Öf» bile deme!..** Buradaki «Of» kelimesinden maksad; kızgınlık ve hoşlanmamayı açığa vurmaktır. Mırın-kırın edib, homurdanmak da aynı mahiyettedir. **2) Onları azarlama!..** «Sen bilmiyorsun, sus, konuşma gibi kalblerini kıracak cümleler kullanma. **3) Onlara güzel ve tatlı söz söyle!..** Ta'zim ve hürmet ifade eden «Anneciğim, babacığım, ne emredersiniz gibi» güzel sözler söyle!.. **4) Onlara merhametle muamele et!..** Çünkü onlar, sen küçükken aynı şeyi yapmışlardı. Anne ve baba'ya tevazû göster. Her an emirlerine amade olduğunu hissettir. Nitekim bir kadın Resûl-i Ekrem (SAV)'in yanına gelir. Hz. Peygamber (SAV) derhal sırtından ridasını çıkararak yere serer ve o kadını buyur eder, üzerine oturtur. Daha sonra o kadının Resûl-i Ekrem (SAV)'in süt annesi olduğu anlaşılır. (170) **5) Anne ve babaya hayır dua et!..** Resûl-i Ekrem (SAV)'e, Saleme oğullarından bir kimse: «— **Ya Resûlallah!..**

---

(167) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 46, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 418, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 3 Sh: 347.**

(168) **Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 2 Sh: 179-204, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 769 K. Ticaret: 64. Had NO: 2291.**

(169) **El-İsra Sûresi: 23-25.**

(170) **Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 5 Sh: 353 K. Edeb: 129 Had NO: 5144.**

Oldükten sonra da anne ve babamıza bir iyilik yapabilir miyiz?» sualini sormuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Evet!.. Onlara dua etmen ve Allahü Teala (cc)'dan günahlarını bağışlaması için talebte bulunman, eğer herhangi bir sözleri varsa, onu yerine getirmen. Onların sılâ ettiği kimseleri ziyaret edip, dostlarına ikramda bulunman»** cevabını vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de: «— **Ey Rabbimiz!.. (Kıyamette) hesâb ayağa kalkacağı gün beni, ana ve babamı ve bütün iman edenleri yarlığa»** (171) Hükmü beyan buyurulmuş ve mü'minlere bu şekilde dua etmeleri tavsiye edilmiştir. Allahü Teala (cc)'nın anne ve baba ile ilgili bu beş teklifi üzerinde iyi tefekkür etmek gerekir. (172)

1699

● Şurası muhakkaktır ki; anne ve babanın hakkını ödemek göründüğü kadar kolay değildir. Nitekim Ebû Bureyde (RA)'nin babasından şöyle rivayet edilmiştir: «Bir adam annesini sırtına almış, kabe-i Şerifi tavaf ettiriyordu. Bu esnada Resûlallah (SAV)'ı gördü ve: «— **Nasıl, annemin hakkını ödeyebildim mi?»** diye sordu. Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Hayır!.. Seni karnında taşırken, bir nefes alma anındaki zahmetinin dahi hakkını ödeyemedin!»** (173) buyurdu. Anne'nin hakkı hiçbir zaman ödenemez.

1700

● İbn-i Abidin: «Bir kimse anne ve babasının Şer'an günah olan, örfte ayıp ve ar (Utanma sebebi) olan bir fiili işlediklerini gördüğünde onlara bir defa bu fena fiili bırakmalarını emreder, kabul ederlerse ne âlâ!.. Hoş görmezlerse sükût edib bir daha emretmez, fakat onlar için dua ve istiğfâr eder» (174) hükmünü zikretmektedir. Dolayısıyle anne ve baba'yı («Emr-i Bi'l Ma'ruf, Nehyi Ani'l Münker» yapıyoruz gerekçesiyle) evlâdların sürekli ikâz etmeleri caiz değildir. Meseleyi bir defa ve çok tatlı bir uslûbla anlatmak mümkündür. Bunun da zamanı çok iyi tayin edilmelidir.

D)KOMŞULUK MÜNASEBETLERİNİN ÖNEMİ VE MAHİYETİ

1701

● Günümüzde; islâmi eğitimin zaafa uğraması sonucu« Komşuluk Hukuku» unutulmuştur. Bilhassa büyük yerleşim merkezlerinde; aynı apart-

---

(171) **İbrahim Sûresi: 41.**

(172) **İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkamü'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 10 Sh: 243-244, İmam-ı Fahruddin-i Razi-Mefatihü'l Gayb-C: 20 Sh: 189-190. İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 34-36.**

(173) **Muhammed b. İsmail El Buhari-El Edebü'l Müfred-İst: 1975 C: 1 Sh: 15.**

(174) **İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 8 Sh: 311.**

manda oturan kimseler dahi, birbirini tanımaz duruma gelmiştir. Halbuki Resûl-i Ekrem (SAV) **«Komşusu aç olduğu halde, kendi karnını doyuran (Onun ızdırabını hissetmeyen) kimse mü'min değildir»** buyurmuştur. Dolayısıyle komşuların; birbirlerinin hallerini sormaları (imkân dahilinde yardımcı olmaları) esastır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Cebrail bana komşuyu o kadar tavsiye etti ki; komşunun komşuya varis kılınacağını zannettim»** (175) Hadis-i Şerifi; konunun ne kadar hassas olduğunu ortaya koymaktadır.

1702

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah'a ibadet edin. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anneye, Babaya, Akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa, sağ ellerinizin malik olduğu kimselere iyilik edin. Allah, kendisini beğenen ve daima böbürlenen kimseleri sevmez»** (176) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse bu ayette; yakın ve uzak komşuya iyilik edilmesi emredilmiştir. Fukaha'dan bir kısmı; «Bir kimsenin komşusu her yönden kırk hanedir» derken, bazıları da: «Ezân okunduğu zaman, o ezânı duyabilen herkes birbirinin komşusudur» tarifini esas almıştır. (177) Hz. Aişe (R. Anha) validemiz Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: **«Ya Resûlallah!.. İki tane komşum var. Öncelikle hangisine ikramda bulunayım?»** sualini sormuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kapısı sana en yakın olandan başla!.»** (178) cevabını verir. Dolayısıyla komşulara ihsan hususunda; kapı-komşusu diğerlerine tercih edilir.

1703

● İslâm dini; komşuya eziyyet etmeyi haram kılmıştır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse; komşusuna eziyyet etmesin»** ve **«Komşusu şerrinden emin olmayan kimse, cennete giremez»** (179) Hadis-i Şerif'leri «Komşu Hukuku'nun» ne kadar hassas olduğunu ortaya koymaktadır.

---

(175) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 78 K. Edeb: 28.**

(176) **En Nisâ Sûresi: 36.**

(177) **İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 185. Ayrıca Fahruddin-i Razi-Mefatihü'l Gayb-C: 10 Sh: 99.**

(178) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 70 K. Edeb: 32.**

(179) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 1 Sh: 68 K. İman: 18-19, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 78 K. Edeb: 29-31.**

1704

Hz. Muaz b. Cebel (RA)'den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (SAV)'e **«Komşunun hakkı nedir?»** suali tevcih edilmiştir. Bu suali Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle cevaplandırmıştır. **«Senden talep ederse ödünç vermen, yardım isterse, yardım etmen. Hastalanırsa ziyaret etmen. Olürse, cenazesiyle meşgul olman. Bir hayırla sevinirse, beraber sevinip ,tebrik etmen. Bir musibete uğrarsa, onunla birlikte üzülüp, teselli etmen. Tencerende pişenin kokusuyla ona eziyyet vermemen veya ondan bir miktar da ona tattırman. İzni olmadan üstün görünmen veya rüzgarını kesmen için binanı ondan izinsiz yükseltmen. Aldığın meyvadan ona da vermen veya gizlice evine götürmen. Çocuğunu elindeki yiyecekle kapı önüne çıkartmaman. Size ne söylediğimi anlıyor musunuz? Komşu hakkını; ancak Allah'ın acıdığı az sayıda kimseler yerine getirebilirler»** (180) Komşuların; sevinç ve kederde birbirlerine ortak olmaları bir mutluluk vesilesidir.

1705

Hastalık, kaza veya ölüm gibi ;herhangi bir musibet meydana geldiği zaman komşusunu ziyaret etmek, ona yemek hazırlatıp göndermek Resûl-i Ekrem (SAV)'in tavsiyelerindendir. Abdullah b. Cafer (RA)'den şöyle rivayet edilmiştir: «Babam Cafer'in ölüm haberi gelince Resûl-i Ekrem (SAV): **«—Cafer'in ailesi için yemek hazırlayın. Zira onların başına, kendilerini meşgul edecek (Yemeği düşündürmeyecek) bir durum gelmiştir. Onlar bu halde (Üzüntülerinden yemek yapamazlar»** (181) buyurdu.

1706

Günlük hayatta insanların birbirlerine ihtiyaçları vardır. Genellikle ödünç bir şey almak isteyen kimse; kapı-komşusuna müracaat eder. Bu sebeble İslâm fıkhında «Ariyet» (Ödünç alma) bahsi önemli bir yer tutmaktadır. Resûl-i Ekrem (SAV)in: **«Kişinin mutluluğundan birisi de; salih bir komşuya sahip olmasıdır»** (182) buyurduğu bilinmektedir. Zira ödünç alıp-verme genellikle komşular arasında yaygındır. Komşuluk hukukuna riayet etmeyen ve her an bir kötülüğünden korkulan kimse'nin vereceği huzursuzluk, küçümsenecek bir hadise değildir. Nitekim bir atasözünde «Ev alma, komşu al» denilmiştir.

---

(180) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 188.

(181) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 3 Sh: 998 K. Cenaiz: 21 Had. NO: 998.

(182) Muhammed b. İsmail El Buhari-El Edebü'l Müfred-İst: 1975 Sh: 54.

E) YETİMLERİN VE KİMSESİZLERİN KORUNMASI VACİPTİR

1707

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Bir de sana yetimleri sorarlar. De ki: «Onları faydalı ve iyi hale getirmek hayırlıdır. Şayed kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah (Yetimlerin) salahına çalışanları, (Onların mallarında ve hallerinde) fesadlık yapanları da bilir. Eğer Allah dileseydi sizleri zahmete sokardı. Şüphesiz *Allah mutlak galiptir. Tam hüküm* ve hikmet sahibidir»** (183) hükmü beyan buyurulmuştur. Ayet-i Kerime'de geçen «Yetâmâ»; yetimin çoğuludur. Yetim; tek kalma anlamına gelen «Yetem»den alınmıştır. Babası ölmüş kimseye; babasından ayrı ve tek kaldığı için yetim denilmiştir. (184) Hz. Ali (RA)'nin **«Bulûğa erdikten sonra yetimlik kalkar»** buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle yetimlik; bulûğa erme noktasında sona erer. Cahiliye döneminde; yetimlerin mallarına el koymak ve onları ezmek suç sayılmıyordu. Esasen hak için sadece kuvvetli olmayı ölçü alan ve «Kuvvetli olan haklıdır» sloganının arkasına sığınan her ideolojide durum aynıdır.

1708

● İbn-i Abbas (RA) gelen bir rivayete göre; cahiliye devrinde kz çocuklarına, kadınlara ve küçük yaştaki erkek çocuklara mirastan pay verilmezdi. Birgün ensar'dan Hz. Ass bin Sabit (RA) öldü ve geride iki kız ile bir küçük oğlan çocuğu bıraktı. Hz. Ass (RA)'ın iki amca oğlu gelerek mirasının tamamını aldılar. Karısı; «—Hiç değilse kızlarıyla evlenmelerini» teklif etti, ancak bu teklifini de kabul etmediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV)'e müracaat ederek, durumu beyan etti. (185) Kısa bir süre sonra Şu ayet-i Kerime'ler inzal buyuruldu: **«Anne ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından erkeklere, anne ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından kadınlara (Azından da, çoğundan da) farz kılınmış birer nasib olarak hisseler vardır. Miras taksim olunurken (Mirasçı olmayan) hısımlar, yetimler, yoksullar da hazır bulunurlarsa, kendilerine ondan (birşey vererek) rızıklandırın. (Gönüllerini alacak) güzel sözler de söyleyin. Arkalarında aciz ve küçük çocuklar bıraktıkları takdirde onlara karşı (Halleri ne olacak diye düşünüp) endişe edenler (himayeleri altındaki yetimler ve diğer mirasçılar hakkında da aynı hissi taşımaktan) saygı ile**

---

(183) **El Bakara Sûresi: 220.**

(184) **Asım Efendi-Kamûsu'l Muhyt-İst: 1305 C: 4 Sh: 537, Ayrıca Prof. Dr. Süleyman Ateş-Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri-Ank: 1982 C: 1 Sh: 477.**

(185) **İbn-i Kesir-Tefsiru'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 454-455.**

korksunlar. Allah'tan sakınsınlar. Sözü dosdoğru söylesinler. Hakikat; yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe (Cehennem) gireceklerdir» (186) Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Ass (RA)'ın amca oğullarını çağırtarak: «—Mirasa dokunmayacaksınız!.. Zira Allahû Teala (cc) şu anda bana erkeğin de, kadının da mirasta payları olduğunu vahyetti» buyurdu. (187)

1709

Imam Fahruddin-i Razi Şunları zikrediyor: **«Hakikat, yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe (Cehenneme) gireceklerdir»** ayetinde, Allah (cc) yetim mallarını yiyenler hakkında cezanın şiddetini ortaya koyarak, yetimler üzerindeki rahmetinin büyüklüğünü beyan etmektedir. (186) Esasen zayıfı himaye etmek; mü'minlerin ilk özelliklerindendir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Mü'minlerin evlerinin en hayırlısı, içinde yetime iyilik edilen evdir. Evlerin en şerlisi de; içinde yetime kötülük edilen evdir»** (189) buyurduğu bilinmektedir. Diğer bir Hadis-i Şerif'te: **«Kim bir yetimin başını Allah rızası için okşarsa, elinin değdiği her kıl için kendisine sevap verilir. Ve kim yanında bulunacak kız veya erkek bir yetime iyilik ederse ben onunla cennette şu iki parmak gibi (yan-yana) olurum»** 190) buyurmuştur.

1710

Kur'an-ı Kerim'de: **«Yetimin malına yaklaşmayınız!.. Ancak bulûğa erinceye kadar (Onun malına) en güzel biçimde (yaklaşabilirsiniz)»** (191) hükmü beyan buyurulmuştur. Sahabe-i Kiram; bu hasslar karşısında, yetimlerin mallarından ellerini tamamen çekti!.. Hatta öyle ki; yetimin tabağında artan yemeği dahi yemekten korktular. Evlerinde yetim bulunanlar; onun yiyecek ve içeceğini ayırdılar, ona ayrı bir ev tahsis ettiler. Bu durum; mallarını çalıştırmaktan aciz olan yetimlerin aleyhinde olduğu gibi, yetim sahiplerine de güç gelen bir işti. Hatta Abdullah b. Ravâhe (RA) Hz. Peygamber (SAV)'e: **«—Ya Resûlallah!.. Hepimiz yetimleri oturtacak ayrı bir eve, sahip olmadığımız gibi, onlara ayrı yiyecek ve içecek verecek kudrete de sahip değiliz»** diyerek mazeret beyanında bulundu. Bunun üze-

---

(186) En Nisâ Sûresi: 7-10.

(187) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 46.

(188) Fahruddin-i Razi-Mefatihu'l Gayb-C: 9 Sh: 20.

(189) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 1313 H. NO: 3679 K. Edeb: 6.

(190) El Münziri-Et Tergib ve't Terhib-Kahire: 1373 C: 3 Sh: 349.

(191) El En'am Sûresi: 152.

rine; yetimlerin mallarını faydalı ve iyi bir hale getirmenin daha hayırlı olduğunu ve güzel bir biçimde kullanmanın vebal olmayacağı bildirildi. (192) Dolayısıyle yetimin velisi; Şer'i hududlara riayet ederek O'nun malını çalıştırabilir veya kendi malına katarak şirket kurabilir. Yetimin faydası neyi gerektiriyorsa, onu yapmak müstehabdır. (193) Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) bir hutbesinde: **«Dikkat ediniz!.. Yetim malını kim idaresinde bulundurursa, o malla yetim için mudaraba yapsın. Mal, kendi haline bırakmasın, yoksa zekât onu bitirir»** (194) buyurmuştur.

1711

● Yetimin malını muhafaza etmek vaciptir. Eğer yetimin velisi zengin ise; o maldan, kat'iyyen ihtiyacı için harcamada bulunamaz. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Yetimleri nikâh (zamanın)a kadar (gözetib) deneyin. O vakit; kendilerinde bir âkıl ve salâh gördünüz mü, mallarını onlara teslim edin. Büyüyecekler (de ellerine alacaklar) diye, bunları israf ile tez elden yemeyin. Kim zengin ise (yetimin malını yemeye tenezzül etmesin) kaçınsın. Kim de fakir ise, o halde örfe göre (birşey) yesin. Artık onlara mallarını teslim ettiğiniz vakit, karşılarında şahid bulundurun. Tam bir hesab sorucu olmak bakımından ise Allah yeter»** (195) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Şa'bi: «Bir kimse, zaruret halinde nasıl ölü etini yiyebiliyorsa, yetim malını da ancak öyle bir ihtiyaç anında yiyebilir. Imkân olunca, tekrar o malı yerine koymalıdır» buyurmuştur. Ayet-i kerime'de geçen «Rüşd» kelimesi; belirsiz isim olarak kullanılmıştır. Hanefi fûkahası; çocuğun rüşde ermesi «malı tasarruf edebilme, koruyabilme ve ticaret yapabilme» kabiliyetinin teşekkül etmesidir» hükmünde müttefiktir.

1712

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Yetimlere (Rüşde erince) mallarını verin. Temizi, murdara değişmeyin. Onların mallarını, kendi mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü bu muhakkak ki büyük bir günahtır»** (196) hükmü beyan buyurulmuştur.. Ayetteki **«Habis»** ve **«Tayyib»**den maksad; helâl ve haram olandır. Yani helâl malınızı bırakıp onların size haram olan mallarından yemeyiniz manasına gelir. (197) Bazı müfessirlere göre; «Habis» ve «Tayyib»

---

(192) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 453-454.

(193) İmam-ı Cessas El Ahkamü'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 1 Sh: 154-156.

(194) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 23 Sh: 18.

(195) En Nisâ Sûresi: 6.

(196) En Nisâ Sûresi: 2.

(197) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 5.

den maksad, iyi ve kötü olandır. Bazı insanlar, yetimin şişman olan koyununu alır, yerine zayıf koyun verirler «İşte koyununun yerine koyun» derlerdi. Yahut yetimin değerli olan parasını alır, yerine değersiz paralar verirlerdi. Ayrıca «İşte o da dirhem, bu da dirhem» derlerdi. (198) Bütün bunlar yasaklanmıştır.

1713

Yetimlerini korumayan toplumlar; her türlü musibete hazır olmalıdırlar. Zira Allahû Teala (cc) Fecr sûresinde insanların başına gelen musibetlerin sebeblerini beyan ederken: «Hayır!. Siz bilakis yetime ikramda bulunmazsınız» (199) buyurmuştur. Bu bir anlamda; Allahû Teala (cc)'nın kendisine zenginlik ihsan ettiği kimseden beklediği bir vecibedir. Yetime ikramda bulunmak esastır. (200) Bunun için mutlaka o yetimin velisi olmak gerekmez. Yetimlerin yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak, güzel sözlerle onların gönüllerini almak, memnun etmek bir muaşeret kaidesidir. (201) Bütün bu hususlarda; sadece ve sadece Allahü Teala (cc)'nın rızasını gözetmek, mü'mine has bir edebtir.

1714

Allahü Teala (cc)'ya ve ahiret gününe inanan müslümanlar; miskinlere, yetimlere esirlere, borçlulara ve hapsedilmiş kimselere yardım ederler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Yemeğe olan sevgilerine rağmen; yoksulu, yetimi, esiri doyururlardı. «— Biz size ancak Allah'ın rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür istemeyiz!.. Çünkü biz Rabbimizden, o suratların ekşiyeceği çetin günden korkarız» derlerdi. İşte bundan dolayı Allah, o günün şerrinden onları korumuş, (Yüzlerine) bir güzellik, (Yüreklerine) sevinç vermiştir»** (202) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse mü'minin; yetime, yoksula ve esire, niçin yardım elini uzatması gerektiği gayet açık bir şekilde beyan buyurulmuştur. Müfessirler; borçluların ve habse düşmüş kimselerin de, bu ayetin hükmüne dahil olduğu kanaatindedirler. (203) Esasen zulmen hapsedilmiş her müslüman «Esir» hükmündedir.

---

(198) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 449.
(199) El Fecr Sûresi: 17.
(200) İbn-i Kesir-A.g.e. C: 4 Sh: 509.
(201) İsmail H. Bursevi-Ruhû'l Beyan-İst: ty C: 10 Sh: 429.
(202) El İnsan (Ed-Dehr) Sûresi: 8-11.
(203) Mecmuatu't Tefasir-C: 8 Sh: 421-423.

1715

● Şurasını unutmamak zorundayız ki; Alemlere rahmet olarak gönderilen Resûl-i Ekrem (SAV) bir yetimdi. Kim yetimi korursa; cennette ona komşu olur!.. (204) Yetimlerin mallarını gasbeden ve onlara haksızlık edenlere gelince: Hz. Ebû Said El Hudri (RA)'den şöyle rivayet edilmiştir: «Resûl-i Ekrem (SAV) bana Mir'aca götürüldüğü geceyi anlattı. Buyurdu ki: **«— Baktım, dudakları deve dudaklarına benzeyen bir topluluğun yanındayım. Başlarında bulunan biri, bunların dudaklarını tutuyor, ağızlarına ateşten bir taş parçası koyuyor. Ağızlarından atılan bu taş, aşağılarından çıkıyor. Bunların bir bağırışı, bir inleyişi var ki (çok acıl.) Cebraile, bunların kim olduğunu sordum: «— Bunlar yetimlerin mallarını zulûm ile yiyenlerdir» dedi.** (205)

F) İNFAK VE İHSANDA DİKKAT EDİLECEK ESASLAR :

1716

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Onların mallarında sâilin ve (iffetinden dolayı dilenemeyen) yoksulun da bir hakkı vardır»** (206) hükmü beyan buyurulmuştur. Bilindiği gibi mal imtihan için verilmiştir. Mü'minlere; malları ve canlarıyla cihad etmeleri; ebedî olan ahiret hayatına hazırlanmaları emredilmiştir. İnfak ve İhsan için aranan ilk şart imandır. Nitekim Hz. Aişe (R. Anha)'dan rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'te, bu mahiyet açıkca beyan edilmiştir: Birgün Hz. Peygamber (SAV)'e: **«— Ya Resûlallah!.. Cahiliye devrinde Abdullah İbn Ced'ân, müsafiri ağırlar, akrabayı ziyaret eder, kölelerî kölelikten kurtarır, komşuya iyilik ederdi. Bunların kendisine bir faidesi olur mu?»** diye sordum. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Hayır!..» dedi. «O hiçbir zaman «Allahım, ceza gününde beni bağışla» demedi.»** Yine Hz. Enes b. Malik (RA)'den şöyle rivayet edilmiştir: Resûl-i Ekrem (SAV) şöyle buyurdu: **«Kıyamet gününde cehennem ehlinden olan kimseye denilir ki: «— Baksana!.. Dünya dolusu malın olsaydı (şu azabtan kurtulmak için) o malını fidye olarak verir miydin?»** O kimse azabın şiddetini gördüğü için: «— Evet verirdim» der!.. Allahû Teala (cc) şöyle buyurur: **«— Ben (Dünya'da) senden, bundan daha kolay birşey istemiştim. Henüz ruhlar aleminde iken, bana hiçbir şeyi ortak koşmaman hakkında senden misak almış-**

---

(204) Ahmed B. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 2 Sh: 375, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst. 1401 C: 8 Sh: 177, Sahih-i Müslim; Sünen-i Ebû Davud, Sünen-i Tirmizi.

(205) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut 1969 C: 1 Sh: 456.

(206) Ez Zariyat Sûresi: 19.

tım. Sen ise sözünden döndün. Bana ortak koşmaktan (Şirk'ten) başka birşey kabul etmedin» (207)

1717

Mü'minler; infak ve ihsanı, sevdiği şeylerin en güzelinden yapmak durumundadırlar. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: **«Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar asla iyiliğe ermiş (Birr-i taat etmiş) olamazsınız. Her ne infak ederseniz şüphesiz Allah onu bilicidir»** (208) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime inzal buyurulunca, sahabe-i Kiram çok etkilendi. Ensar'ın en zenginlerinden Hz. Talha (RA), mescidin karşısında bulunan «Beyraha» denen bahçesini (209), Hz. Ömer (RA) malının en iyisi olan «Hayber»deki hurmalığını infak etmiştir. Abdullah İbn-i Ömer (RA) bu ayet inince, çok sevdiği rum cariyesini azad etmiş ve: «— **Eğer bundan daha çok sevdiğim birşey olsaydı, onu tasadduk eder, bununla evlenirdim»** demiştir. (210) Halife Ömer b. Abdülaziz (RA) çuvallarla şeker aldırıp, halka dağıtmasıyla tanınır. Kendisine: «— Bu şekere verdiğin parayı infak etsen» teklifinde bulunanlara: «— **Hayır, ben şekeri çok seviyorum. Çok sevdiğimi infak etmem tavsiye olundu»** cevabını vermiştir.

1718

İnfak'ta nelere dikkat edilmelidir?: Sahabe-i Kiram'dan Hz. Amr b. Camûh (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'e *mallarını ne şekilde infak etmesi* ve öncelikle kime vermesi gerektiğini sorar!.. Bunun üzerine:**«Onlar, hangi şeyi (ve kimlere) infak edeceklerini sana sorarlar. De ki: «Maldan vereceğiniz nafaka öncelikle anne'nin, Baba'nın, Akraba'nın, Yetim'lerin, yoksulların, ibn-i sebil'in (Yolcunun, müsaflrin) hakkıdır. Her ne hayır işlerseniz şüphesiz Allah onu çok iyi bilen (mükâfatını veren)dir.»** (211) ayet-i kerimesi *nazil olmuştur.* Hz. Cabir (RA)'den *rivayet edilen bir Hadis-i* Şerif'te Resûl-i Ekrem (SAV) «İnfak» hususunda· **«Evvelâ kendinden başla (İhtiyacını karşıla)!.. Şayed bir-şey artarsa âilene, ailenden de birşey artarsa akrabana ver!.. Akrabana verdikten sonra da birşey artarsa şöyle ve şöyle yap»** buyurdu. Ve «Önünde, sağında, solundaki muhtaçlara ver» di-

---

(207) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 198 K.Rikak: 49. Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 3 Sh: 213.

(208) Al-i İmran Sûresi: 92.

(209) Sahih-i Müslim-İst: 1101 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 693 K.Zekât: 42 (998).

(210) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 351.

(211) El Bakara Sûresi: 215.

ye işaret etti!..» (212) haberi önemlidir. İnfak ederken; bu sıraya riayet etmek edebe daha uygundur.

1719

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey İman edenler!.. (Allah yolunda) infakı kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan verin. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdi, bayağı şeyleri vermeye yeltenmeyin. Şüphesiz Allah her şeyden müstağnidir, asıl hamde lâyık olan O'dur»** (213) hükmü beyan buyurulmuştur. Haram yolla elde edilen ve güzel olmayan şeylerin infak edilmemesi emredilmiştir. (214) Mü'minler; kazandıklarının en güzellerini infak etme durumundadırlar.

1720

● İnsanın fıtri hallerinden birisi de; iyilik gördüğü kimseyi sevmek, kötülük gördüğünden de uzaklaşmaktır. Bu esasen her canlıda bulunan bir meziyettir. Fakat bazen öyle iyilik edenler olur ki; yaptığı iyiliği başa kakarak, insanı **«— Keşke bu iyiliği yapmasaydı»** dedirtecek noktaya götürür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Mallarını (Allah yolunda) harcayıp da, sonra o harcadıklarının arkasından başa kakmayan ve eziyet etmeyenler (yok mu?) Onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur, mahzun da olacak değildir onlar.»** (215) buyurulmuştur. Yapmış olduğu iyiliği her fırsatta gündeme getiren ve karşısındakinin hislerini rencide eden kimse, «İnfakını iptal etmiş» hükmündedir. Zira iyiliği başa kakmayan ve diliyle ezâ vermeyenler için korku kaldırılmıştır. (216) Diğerlerinin durumuna gelince!.. Allahû Teala (cc): **«İyi (güzel) bir söz veya bir ayıbı örtme; ardından eziyyet gelen (başa kakılan) bir sadakadan hayırlıdır. Allah (kullarının sadakalarından) müstağnidir. Hâlimdir»** (217) hükmünü beyan buyurmuştur. Esasen; güzel bir söz veya bir ayıbı örtmek için, mutlaka zengin olmak gerekmez. Her mü'min (Zengin veya fakir) bu salih ameli edâ edebilir.

---

(212) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 692-693 K. Zekât: 13. Had. 41 (997)

(213) El Bakara Sûresi: 267.

(214) Muhammed Hamdi Yazır-Hak Dini Kur'an Dili-İst: 1935 C: 1 Sh: 910, Ayrıca İ. Bursevi-Ruhu'l Beyan-İst: ty C: 1 Sh: 419, İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 320, Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 1 Sh: 420-421.

(215) El Bakara Sûresi: 262.

(216) İbn-i Kesir-Tefsîrû'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 314.

(217) El Bakara Sûresi: 263.

1721

Sahabe-i Kiram'ın zenginleri; infak edecekleri vakit, genellikle gece karanlığından faydalanmışlardır. Buna imkân bulamazlarsa; fakir kimse uyurken, infak edeceklerini yanında bırakıp, oradan hızla uzaklaştıkları da olmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sağ elin verdiğinden, sol elin haberi olmasın»** (218) tavsiyesi, nafile olan sadakaların tamamı için geçerlidir. Ancak zekât'ın açıktan verilmesinde bir mahzur yoktur. Hatta açıktan vermek daha efdaldir. Çünkü Zekât; kulun kendi iradesine bırakılmamış, ibadet olarak emredilmiştir. Bu konuyu Zekât bahsinde izah etmiştik!.. (219)

1722

Kur'an-ı Kerim'de: **«(Sadakalar) Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olamazlar. (Hallerini) Bilmeyen; iffet ve istiğnalarından (hallerini gizlemelerinden) dolayı onları zenginlerden sanır. Sen (Habibim) o gibileri simalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edib de, bir şey istemezler. Siz (Hak yolunda ne mal harcarsanız, şüphesiz Allah onu hakkı ile bilendir»** (220) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in gerçek fakiri tarifi şu şekildedir: **«Asıl fâkir; ortalıkta dolaşıp dilenen, kendisine bir-iki hurma veya lokma veya bir ekmek parçası verilen kimse değildir. Kendisine yetecek kadar rızık bulamayan, hali bilinmediği için sadaka da verilmeyen, kimseden de bir şey talep etmeyendir»** (221)

1723

Hz. Ebû Hureyre (RA) infakın gizli yapılmasıyla ilgili olarak Resûl-i Ekrem (SAV)'den şunu rivayet etmiştir: **«Bir adam: «— Ben bu gece sadaka vereceğim» dedi. Sadakasını geceleyin götürdü, bir fahişenin avucuna koydu. Sabahleyin bu durumu görenler: «— Sen farkına varmadan Fahişe'ye sadaka verdin» dediler. Adam: «— Ya Rabbi, fahişeye (Sadaka) verdiğim için sana hamdolsun. Bu gece de sadaka vereceğim» dedi. Götürüp, farkına varmadan bir zenginin avucuna koydu. Sabahleyin insanlar: «— Sen yine farkına varamadın, zengine sadaka verdin» dediler.**

---

(218) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 1 Sh: 715, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 3 Sh: 454-455 K. Tefsiru'l Kur'an: 96.**

(219) **Bakınız C: 1 Sh: 439-441 Madde: 854-858.**

(220) **El Bakara Sûresi: 273.**

(221) **İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 1 Sh: 384. Ayrıca Sahih-i Müslim. C: 1 Sh: 719, İmam-ı Malik-El Muvatta-C: 2 Sh: 924-925.**

Adam: «— Ya Rabbi!.. Zengine (sadaka) verdiğim için sana hamdolsun, bu gece yine sadaka vereceğim» dedi. Bu sefer de; gece karanlığında, sadakasını bir hırsızın avucuna koydu. Bu sefer insanlar: «— Sen geceleyin farkına varmadan hırsıza sadaka verdin» demeye başladılar. Adam: «— Allahım!. Fahişe'ye de, Zengine de, Hırsıza da verdiğim sadakadan sana hamdolsun» dedi. Ona gizliden şöyle denildi: «— Senin sadakan kabul edildi. Sadaka verdiğin kimselere gelince; belki fahişe uslanır, fuhuştan vazgeçer. Zengin ibret alır da, o da Allah'ın kendisine verdiğinden verir ve belki hırsız da, bu işten vazgeçip tevbe eder» (222) Dikkat edilirse buradaki incelik; ihlâsla yapılan infak hadisesidir. Velev ki; sadaka ehil olmayan kimselere verilse dahi, gizlilik ve ihlâs korunduğu müddetçe netice alınabilir. Fakat asıl olan; Allah (cc) yoluna kendini vakfeden ve hiç kimseden bir-şey taleb etmeyen fakirlere «İnfak etmek»tir.

1724

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Veren el; alan elden, daha hayırlıdır»** (223) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle mü'minler; infak etmeye gayret etmelidirler. «Alan el» durumuna düşmemek için; gece-gündüz çalışmak icabeder.

G) GAYR-İ MÜSLİM'LERLE İLİŞKİLERDE DİKKAT EDİLECEK ESASLAR

1725

● *Mü'minlerin; kendi içlerinden bir «Ulû'lemr» seçmelerinin* sebebi, *İslâm'ın emirlerini hakkı ile edâ etmektir.* (224) Hanefi fûkahası: «Emâneti yüklenmek sûretiyle insanın kanının masûm (dokunulmaz) kılındığını, ancak *irtikap ettikleri bir kötülük sebebiyle öldürülebileceğini*» esas almıştır. *Cihad; kafirlerin şerlerini defetmek ve mukavemetlerini kırmak için meşru kılınmıştır.* (225) Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Müşrikler sizinle nasıl topyekûn harb ediyorsa, siz de onlarla topyekûn harb ediniz»** (226) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle savaşın sebebi; kafirlerin İslâm'a karşı giriştikleri mücadeledir. (227) Esasen «Cihad ve Siyer» kısmında

---

(222) İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 2 Sh: 322, 350, Ayrıca Sünen-i Nesai-C: 5 Sh: 55-56 K. Zekât: 47.

(223) Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 1 Sh: 717 K. Zekât: 32 Had. NO: 94 (1033).

(224) İbn-i Hümam-Kitabû'l Müsayere-İst: 1979 Çağrı Yay. Sh: 265.

(225) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 138.

(226) Et Tevbe Sûresi: 36.

(227) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 10 Sh: 5, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethu'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 280.

bu konu üzerinde durmuştuk!. Şimdi Darû'l İslâm'da; gayr-i müslimlerle olan ilişkiler üzerinde duracağız!..

1726

Kur'an-ı Kerim'de: «**Sizinle din hususunda muharebe etmemiş, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlarla iyilik ve adaletle muamele etmenizden (Allah) sizi menetmez!.. Çünkü Allah adalet yapanları sever. Allah sizi; ancak sizinle din hususunda muharebe etmiş, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlarla dostluk etmenizden meneder. Kim onları dost edinirse, işte bunlar zalimlerin ta kendileridir**» (228) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerime'nin Hz. Ebû Bekir (RA)'in kızı Esma'nın bir suali üzerine nazil olduğunu kaydetmektedirler. Hz. Esma (R. Anha) gayr-i müslim olan annesiyle ilişkisinin nasıl olacağını sormuştur. Dolayısıyle müslümanlarla savaşmayan veya İslâm'ın düşmanlarına yardımcı olmayan gayr-i müslimlerle ilişki caizdir. (229) Resûl-i Ekrem (SAV) yahudilerden bir çocuğun, ağır hasta olması üzerine ziyaretine gitmiş, baş-ucuna oturup: «— **Müslüman ol**» teklifinde bulunmuştur. Bu teklif üzerine çocuk, baş-ucunda duran babasına bakmış, babası da: «— **Teklife icabet et!.**» deyince müslüman olmuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Çocuğu ateşten kurtaran Allahü Teala** (cc)**ya hamd olsun**» diye sevincini izhar etmiştir. (230)

1727

Darû'l İslâm'da (Şer'i devlette) ikamet eden gayr-i müslimlerin; can, mal, akıl, nesil ve din emniyetlerini sağlamak «Ulû'lemr'in» görevidir. Tabii ki; mü'minlerin de ona yardımcı olmaları esastır. Resûl-i Ekrem (SAV): «**Müslümanların lehine olan şeyler, onların da lehine; müslümanların aleyhine olan şeyler, onların da aleyhinedir**» (231) buyurmuştur. Hz. Omer (RA); zimmilerin (İslâm devletinin teb'ası gayr-i müslimlerin) muhtaç, hasta ve ihtiyarlarına maaş bağlamıştır.

1728

Bir gün Yahudiler'den beş-on kişilik bir gurup Resûl-i Ekrem (SAV)'in yanından geçerken «**Essâmü Aleyküm**» **(Allah seni helâk etsin)** şeklinden

---

(228) **El Mümtehine Sûresi: 8-9.**

(229) **İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 349. Ayrıca Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 242-243.**

(230) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 2 Sh: 97 K. Cenaiz: 80.**

(231) **Molla Hüsrev-Düreru'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 198.**

selâm verirler. Hz. Aişe (R. Anha) validemiz, hırsla: «— **Ya Resûlallah, bunlar sana «Essâmü Aleyküm» dediler»** diyerek uyarır. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «**Mülâyim ol (Hırsını yen) ya Aişe!.. Allahü Teala (cc) bütün işlerde yumuşaklığı sever»** buyurur!.. Hz. Aişe (R. anha): «— **Ama, dediklerini işitmedin mi?»** diye sorunca, Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Evet!.. Ben de onlara «Ve Aleyküm» (Üzerinize olsun, siz helâk olun» demiştim ya!..»** (232) buyurur. Dikkat edilirse; Yahudilerin, sözden öteye geçmiyen sataşmalarını Resûl-i Ekrem (SAV) mülâyemetle karşılık vermiştir!.. Ancak Resûl-i Ekrem (SAV)'in vefatından sonra; gayr-i müslimlerin O'na dil uzatmasına müsaade edilmez. Çünkü bu fiilde; müslümanların din emniyetini tahrip arzusu vardır. Müslümanlar da; ahid'le bağlanmış gayr-i müslimlerin inançlarına hakaret etmezler. Düşünce ve inanç hürriyetleri sabittir. Zimmi'nin gıybetini yapmak dahi haramdır. Hiç kimse; onların dinlerine karışamaz. Hatta Zimminin şarabını telef eden kimse, ücretini vermek zorundadır. (233)

1729

● Gayr-i müslimlerin (Zimmi'lerin); müslümanlar gibi giyinmelerine müsaade edilmez. Ulû'lemr; onların sarık sarmalarını yasaklar. (234) Ancak onlar başlarına; tepesi sivri, takke (Kalensöve) koyabilirler.

1730

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Mü'minler; mü'minleri bırakıp da kafirleri dostlar (Veliler) edinmesinler. Kim bunu yaparsa (Ona) Allah'tan hiçbir şey (Hiçbir yardım) yoktur. Meğer ki onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı, sakınmış olasınız. Allah size (Asıl) kendinden korkmanızı emrediyor. Nihayet gidiş de ancak Allah'adır»** (235) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet; mü'minlerin; kafirleri, kendi işlerini yürütmek üzere veli (Amir) tayin etmelerini yasakladığı gibi, onlarla sevgi bağı kurmalarını da yasaklamıştır. (236) Yine başka bir Ayet-i Kerime'de: «**Ey iman edenler!.. Yahudileri de, Hıristiyanları da kendinize dost (ve üstünüze hakim) edinmeyin. Onlar (ancak) birbirlerinin velileridir. İçinizden kim onları dost (ve hakim)**

---

(232) Sahih-i Buhari-C: 7 Sh: 81. K. Edeb: 38.

(233) İbn-i Hümam-Fethu'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 397.

(234) Seyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 248, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 380.

(235) Al-i İmrân Sûresi: 28.

(236) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 357.

edinirse, o da onlardandır. Şüphesiz Allah o zâlimler gürûhuna muvaffakiyet vermez» (237) buyurulmuştur. Hanefi fûkahası: «Kafirlerin mü'minler üzerinde velâyet hakları yoktur» (238) hükmünde ittifak etmiştir. Velâyet'ten kasıd; siyâsi otoritedir. «Vali» kavramı da; aynı kökten gelir. Emir ve nehiy yetkisi olan, hükümleri tatbik eden kimse manasınadır.

1731

Allahû Teala (cc) insanların kalblerinden geçirdiklerini de bilir. Son yıllarda bazı çevreler; «İnsan Hakları» gerekçesiyle, İslâm'ın düşmanlarına şirin görünme hastalığına tutuldular. Halbuki onların «İnsan Hakları» edebiyatı; sadece kendi inançlarında olan insanları içine alır. Nitekim Hıristiyan ve Yahudilerin durumları da öyledir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Yahûdi ve Hıristiyanlar; sen onların milletine (Dinine) tabi olmadıkça, onlar senden razı olacak değiller»** (239) hükmü beyan buyurulmuştur. Kıblenin değişmesi (Mescid-i Aksa'dan, Mescid-i Haram'a çevrilmesi) Yahudileri oldukça rahatsız etmiş; bazı ileri gelenleri «— Niçin Mescid-i Aksa'ya dönmüyorsunuz, belki biz de sizin peygamberinizi tasdik ederiz» demeye başlamışlardı. Halbuki kalblerindeki kini; Allahü Teala (cc) biliyordu. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Küfür tek bir millettir»** (240) hükmü; ilişkilerin temelini teşkil eder!.. İslâm milletine karşı savaş açmayan ve onlarla sulh içinde yaşamak isteyen gayr-i müslimlerle; «Zimmet Akdi» çerçevesi içerisinde, ilişki kurmak caizdir, kurulabilir.

1732

Darû'l İslâm'da; bir müslüman, kasden ve teammüden bir gayr-i müslimi (Zimmi'yi) öldürürse kısas cezasına çarptırılır. (241) Zira Resûl-i Ekrem (SAV) zimmet ehlinden bir gayr-i müslimi öldüren kimseye kısas cezasını tatbik etmiş ve şöyle buyurmuştur: **«Elbette ben, benim zimmetim altında bulunanların hakkını almaya en lâyığım»** (242) Zimmet ehlinin cizye vermesinin sebebi; malları bizim mallarımız, kanları bizim kanlarımız gibi olması içindir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kafire karşılık mü'min öldü-**

---

(237) El Maide Sûresi: 51.

(238) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 1 Sh: 199, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 2 Sh: 412-413.

(239) El Bakara Sûresi: 120.

(240) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkâm-İst: 1307 C: 1 Sh: 301.

(241) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 257-258, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 91, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 160.

(242) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 42 K. Diyet: 22.

rülmez» *hadisi; zimmet akdi imzalamayan harbilerle ilgilidir. Dolayısıyle bir müste'men (Emanlı), zimmet akdi imzalamayan bir harbiyi öldürürse, kısas cezası tatbik edilmez. Çünkü harbinin kanı masûm değildir. Sonuç olarak; gayr-i müslimler, ahidlerine sadık kaldıkları süre içerisinde, bütüm emniyetlerine haizdirler.*

1733

● Müslümanlarla savaşmayan veya İslâm'ın düşmanlarına yardımcı olmayan gayr-i müslimlerle; iyi ilişkiler kurmak caizdir. Ancak onların müslümanların başına yönetici olmasına müsaade edilmez. Bu sebeble ûlema; gayr-i müslimin emrinde çalışmanın mekrûh olduğunu esas almıştır.

H) ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLİŞKİLERİNDE ADAB-i MUAŞERET

1734

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Mü'minler birbirlerinin kardeşidirler»** (243) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle her türlü ilişkide; «*Kardeşlik Hukuku*» ön plânda olmalıdır. Allahû Teala (cc)'nın tekliflerini öğrenme ve öğretme hayırlı bir ameldir. Bu sebeble; hem öğretmenin, hem öğrencinin dikkat etmesi gereken bazı kaideler vardır. Önce öğretmenin vasıfları üzerinde duralım.

1735

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse bildikleriyle amel ederse, Allahû Teala (cc) o kimseye bilmediklerini öğretir»** (244) buyurduğu bilinmektedir. Dolaysıyle ilim; salih amel için zaruridir. Bildikleriyle amel etmeyen muallim (Öğretmen); Allahû Teala (cc)'nın gazabına hedef olur. (245) Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey İman edenler!.. Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz!.. Yapmayacağınızı söylemeniz, en şiddetli bir buğzu davet etmiş olma noktasında, Allah indinde büyüdü»** (246) buyurulmuştur. Ayette geçen «Makt»; gazaba yakın buğz manasınadır. Resûl-i Ekrem (SAV)'den şu hadis rivayet edilmiştir: **«Miraca çıkarıldığım gece, dudakları ateşten makaslarla kesilen bir topluluğun yanına geldim. Bunlar kimdir diye sor-**

---

(243) El Hucurat Sûresi: 10.
(244) El Aclûni-Keşfü'l Hefa-Beyrut: 1352 C: 2 Sh: 265 Had. NO: 2542.
(245) Mecmuatü't Tefasir-İst: 1979 C: 6 Sh: 250-251.
(246) Es Saf Sûresi: 2-3.

dum. Dediler ki; «— **Bunlar dünyada iyiliği emreden, kendi nefislerinde yaşamayanlardır**» (247)

1736

Kur'an-ı Kerim'de: «**Kendiniz bilib dururken, hakkı batıla karıştırıp da, hakikati gizlemeyin. Dosdoğru namaz kılın, zekât verin, rükû edenlerle birlikte rükû edin. Siz insanlara iyiliği emredersiniz de, kendinizi unutur musunuz!.. Halbuki kitapta okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?**» (248) hükmü beyan buyurulmuştur. Ayet-i kerimeler üzerinde iyi tefekkür edilirse, meselenin mahiyeti kavranır. Hakkı batıla karıştırıp, hakikati gizlemek ne büyük bir zûlümdür. Kur'an-ı Kerim'in mahiyetini ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliğini bildikleri halde: «— Bu beklenen peygamber değildir» diyen ehl-i kitap ûlemaya hitap sözkonusudur. (249) Ancak hüküm; Allahû Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri gizleyenlerin tamamını içine alır.

1740

Kur'an-ı Kerim'de: «**Hakikat indirdiğimiz o açık açık ayetlerimizi ve doğruyu-biz kitapta insanlara onu pek âşikâr bir surette bildirdikten sonra-gizleyenler (yok mu?) işte onların hali!.. Onlara hem Allahû Teala lânet eder, hem de lânet etmek şanından olanlar lanet eder**» (250) hükmü beyan edilmiştir. Ayetteki «Yektûmune» lâfzı; ketm etmek, gizlemek manasınadır. Ebu Hureyre (RA) «Hakikat indirdiğimiz o açık açık ayetlerimizi ve doğruyu gizleyenler yok mu?» ayeti olmasaydı, ben hiçbir hadis nakletmezdim» buyurmuştur. Şer'i ilimleri gizlemenin caiz olmadığı sabittir. (251) Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Bildiği şeyden sorulup da gizleyen kimseyi Allahû Teala kıyamet gününde ateşten bir gemle gemleyecektir**» (252) hadisi, meselenin ehemmiyetini ortaya koymaktadır.

1741

Muallim (Öğretmen); karşısındaki kimsenin anlayış kaabiliyetini tesbit edip, ona göre davranmak mecburiyetindedir. Resûl-i Ekrem (SAV) bütün peygamberlerin, insanların seviyesine inip, onların anlayabileceği

---

(247) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 8.
(248) El Bakara Sûresi: 42-44.
(249) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 85.
(250) El Bakara Sûresi: 159.
(251) İmam-ı Cessas-El Ahkâmü'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 1 Sh: 135.
(252) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 67-68 Had. NO: 3568.

şekilde tebliğde bulunduklarını beyan etmektedir. Esasen «Muallim» kavramının mahiyeti de bunu gerektirmektedir. İmam-ı Gazali; anlaşılmayan kelimelerden ve üstü kapalı ibarelerden uzak durulması gerektiğini şu şekilde izah etmektedir: «Bu gibi sözlerde bir fayda yoktur. Çünkü bu sözler kalbi bulandırır, aklı şaşırtır, zihinleri hayrete düşürür veya dinleyenleri murad olunmayan manaları anlamaya sevk eder de, herkes kendi kaabiliyetine göre tevillerde bulunur. Halbuki Peygamber efendimiz (SAV) şöyle buyurmuştur: **«— Sizden biriniz bir cemaate anlayamıyacağı şekilde hitap ederse, o söz (anlamadıklar. için) cemaatte fitne uyandırır»** (253) Dolayısıyle muallimin; karşısındakilerin seviyesini çok iyi tesbit etmesi esastır.

1742

● Biraz önce de üzerinde durduğumuz gibi; muallim (Öğretmen), «Takva ehli» olmak durumundadır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Onlar (Takva sahipleri) bollukta ve darlıkta infak edenler, öfkelerini yutanlar, insanların kusurlarından (afvederek) geçenlerdir. Allah iyilik edenleri sever. Ve çirkin bir günah işledikleri vakit Allahı hatırlayarak hemen günahlarından yarlıganmalarını (Afvedilmesini) isteyenlerdir. Günahları Allah'tan başka kim yarlığar? Bir de onlar (Takva sahipleri) işledikleri günah üzerinde, bilip dururken ısrar etmeyenlerdir»** (254) buyurulmuştur. Mü'minlerin bu vasıfları elde etmek için gayret sarfetmeleri gerekir. Ancak muallimler (Öğretmenler); mutlaka öfkelerini yenen ve öğrencilerinin kusurlarını affeden bir mizaca sahip olmalıdırlar. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Gerçek pehlıvan, güreşte rakibini yenen değil, kızdığı zaman öfkesine hakim olan kimsedir»** (255) hadisi, meselenin inceliğini kavramamızı kolaylaştırmaktadır. İnsanın kendi nefsini ilgilendiren konularda af yolunu seçmesi büyük bir meziyettir. Ancak Allahü Teala (cc)'nın hukukunun ihlâl edildiği noktalarda; sırf «Allah için» buğz etmek, ihlâsın tabii bir sonucudur. Dolayısıyle yeryüzünde; heva ve heveslerine uyarak İslâm'a karşı ayaklanan güçlere, sırf «Allah Rızası» için buğz etmek her mü'minin görevidir.

1743

● İlim elde etmek için gayret eden kimse; öğretmenlerine karşı ne kadar saygı gösterse azdır!.. Çünkü ilim; ebedî ahiret hayatını kazanmak

---

(253) **İmam-ı Gazali-İhyâ'ulûmi'd-din-İst: 1974 Bedir Yay. C: 1 Sh: 95.**

(254) **Al-i İmrân Sûresi: 134-135.**

(255) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 99 K.Edeb: 76, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 5 Sh: 137-138 K.Edeb: 3, Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 3 Sh: 2014 K.Birr ve'sıla: 30 Had. NO: 107 (2609).**

noktasında bir vasıtadır. Bilindiği gibi âlimler, peygamberlerin varisleridirler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kendilerine itaat edilmesi emredilen «Sizden olan Ulû'lemr» tabiri izah olunurken; bunun ûlema olduğunu beyan edilmiştir. (256) Dolayısıyla öğrenci; öğretmenine karşı saygı ve itaatte kusur etmemelidir.

MÜSLUMANLARI ZIYARET HUSUSUNDA DİKKAT EDILECEK ESASLAR:

1744

Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey Iman edenler!.. Kendi evlerinizden (ve odalarınızdan), başka evlere (ve odalara) sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden ve selâm da vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır. Olur ki iyice düşünürsünüz!.. Eğer orada (evlerde) bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Şayed size «Geri Dönün» denil rse dönüp gidin. Bu sizin için daha temiz bir harekettir. Allah ne yaparsanız hakkı ile bilendir»** (257) hükmü beyan buyurulmuştur. Ayette geçen «Testenisû» lâfzı; isti'nas kökünden gelen bir fiildir. Bu «isti'zan» kelimesinden daha şumullüdür. Dolayısıyle önce ünsiyet peydâ edip; randevû isteyerek ziyarete karar vermek gerekir. Cahiliye döneminde araplar; ev sahiplerinden izin almadan girerlerdi. Bu hal; aile mahremiyetine indirilmiş bir darbe özelliği taşıyordu. Ev sahiplerine manevi bir eziyetti. (258)

1745

Ayetin zahiri; selâm vermeden önce izin istemeye delâlet eder. Bazı âlimler de bu ayetin zahiri ile hükmetmişlerdir. Fakihlerin cumhuru ise; «önce selâm verilecektir, sonra da izin istenecektir» görüşündedir. Hatta Imam Nevevi: «Sahih ve muhtar olan önce selâm, sonra da izin istemektir. Çünkü Resûlullah (SAV): **«Evvelâ selâm, sonra kelâm»** buyurmuştur» der. Cumhur, Beni Amir'den rivayet olunan: «Resûlullah (SAV) evde iken, kapının önüne gelen bir kişi, ben eve gireyim mi?» der. Resûlallah (SAV) hizmetçisine: **«— Sen çık dışarıya da, şu adama izin istemeyi öğret ve ona de ki: Esselâmü Aleyküm!.. Ben içeri gireyim mi?»** hadisini delil alarak, selâmın izin isteğinden önce verilmesine hükmeder. Bir başka delil-

(256) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 1 Sh: 40, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'ani'l Azim-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 518, Fahrüddin-i Razi-Mefatihu'l Gayb-C: 3 Sh: 358.

(257) En-Nûr Sûresi: 27-28.

(258) İmam-ı Kurtubi-El Camli Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 9 Sh: 68 vd, Ayrıca İbn-i Kesir-A.g.e. C: 3 Sh: 278-279, Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 4 Sh: 385-386.

leri Ebû Hureyre (RA)'den rivayet olunan: «Resûlallah (SAV) selâm vermeden izin isteyen birisine: **«Selâm vermeden izin istemeyin»** buyurmuştur hadisidir. Zeyd b. Eslem'den şöyle rivayet edilmiştir: Babam beni Ibn-i Omer'e gönderdi. Evine vardım «— İçeri gireyim mi?» dedim. «Gir» dedi. İçeriye girdikten sonra «— **Merhaba ey kardeşimin oğlu. Bundan sonra eve varınca «gireyim mi?» deme, evvelâ selam ver. Selâmı aldıktan sonra, girmek için izin iste. Girmen için izin verildiği zaman da içeri gir»** dedi. Rivayete göre Hz. Omer (RA) Resûlallah (SAV) yanına gittiği zaman önce selâm verir, sonra da: «— Omer içeri girsin mi?» diyerek izin isterdi. Bazı âlimler bu meseleyi şöyle açıklamışlardır: **Ziyarete giden adam, gittiği evde içerde birisini görürse önce selâm verir. Sonra girme izni ister. Şayed kimseyi göremezse önce izin ister, içeri girdikten sonra selâm verir.** Maverdi'nin tercih ettiği görüş de budur. Bu görüş kendi içinde; hem cumhurun delil aldığı hadisleri, hem de ayetin mefhumunu bir araya toplamıştır. (259) Bugün kapıyı veya zili çalmak; giriş için izin istemeye delâlet eder.

1746

● Cahiliye döneminde «Selâmlaşma» adeti mevcuddu. Hıristiyanlar ellerini ağızlarına ve alınlarına götürerek selâmlaşırken; Yahudiler parmak işaretleri ve baş eğip, kıçını kırmakla (reveransla), mecûsiler iki büklüm eğilmekle, müşrik araplar da, Allah uzun ömürler versin manasına «Hayyak'allah» diyerek, bu işi yaparlardı. (260) Resûl-i Ekrem (SAV) bu selâmlaşma şekillerinin hiçbirini kabul etmemiştir.

1747

● **«MÜ'MINLER ARASINDA SELÂM'IN YAYILMASI ŞARTTIR:** Kur'an-ı Kerim'de **«Bir selâm ile selâmlandığınız vakit; siz ondan daha güzeli ile selâmı alın veya onu aynı ile karşılayın. Şüphesiz ki Allah, her şeyin hesabını hakkı ile görendir»** (261) hükmü beyan buyurulmuştur. «Selâm»: «Seleme» fiilinden masdar olup, her türlü ayıp ve fenalıktan uzak olmak manasınadır. Tahiyye ise: «Hayye» fiilindendir. Hayatın bereketli ve uzun olması anlamına duadır. Aynı zamanda selâm manasına gelir. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam) iman etmiş olmazsınız. Ben size birşey göstereyim mi!..**

---

(259) Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 Şamil Yay. C: 2 Sh: 153-154.
(260) Muhammed Hamdi Yazır-Hak Dini Kur'an Dili-İst: 1936 D.İ. Bşk. Yay. C: 2 Sh: 1408.
(261) En Nisâ Sûresi: 86.

Eğer bunu yaparsanız birbirinizi seversiniz. Aranızda selâmı ifşa ediniz (Yayınız)». (262) emrini vermiştir.

1748

● Kur'an-ı Kerim'de «Selâm'ın» lafızları belirlenmiştir. Buna göre; bir müslüman, diğerine **«Selâmûn Aleykûm»** veya **«Es-Selâmû Aleykûm»** şeklinde selâm verecektir. Her iki şekilde de selâm verilebilir ama, Fahruddin-i Râzi'nin dediği gibi lâmsız olarak: «Selâmûn Aleykûm» demek daha efdaldir. Çünkü meleklerin mü'minlere selâmı «Selâmûn Aleykûm» şeklindedir (263) Bir müslüman diğerine **«Selâmûn Aleykûm»** derse; selâmı alan kardeşi **«Ve Aleykûm Selâm ve Rahmetullâhi»** demelidir. Eğer selâm veren **«Selâmûn Aleykûm ve Rahmetûllahi»** demişse, selâmı alan müslüman: **«Ve Aleykûm Selâm ve Rahmetûllahi ve Berekatûhû»** şeklinde cevap vermelidir. Selâm veren «Rahmet» ve «Berekât» lafızlarını söylerse, aynı ile mukabelede bulunulur. Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Adem (as) ile melekler arasındaki selâmlaşmanın bu şekilde cereyan ettiğini haber vermiştir. (264)

1749

● Herhangi bir meclise girerken selâm verildiği gibi; o meclisten ayrılınırken de selâm verilmesi gereklr. (265) Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Sizden biriniz, meclise geldiği zaman selâm verdiği gibi, ayrılırken de selâm versin»** (266) buyurmuştur. Karşılaşan iki kişiden; küçük olanın büyüğe, az olan topluluğun, çok olan topluluğa, yürüyenin oturana, at üzerinde bulunanın yaya olana selâm vermesi gereklr. (267) Eğer müslümanlarla, başka ideoloji sahibi kimseler beraber oturuyorsa o meclise gelen kimse: **«Ve'sselâmû alâ menittebe'al-hûda»** (Selâm hidayete tabi olanların üzerine olsun) şeklinde selâm verebilir. Buradaki incelik şudur: Selâm dua hükmündedir. Fûkaha; «Kafire selâm verilemez, dua edilemez» hükmünde ittifak etmiştir. Bu ittifakın sebebi; selim akıl sahipleri indinde maîûmdur. Kaldı ki Allch'a inanmayan bir kimseye; Allahü Teala (cc)'nın selâmını vermek, onun açısından da uygun değildir.

---

(262) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 74 K.İman: 22 Had. NO: 93 (54), Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 K.Selâm: 1, Sünen-i Tirmizi-İsti'zan: 42.**

(263) **Süleyman Ateş-(Prof. Dr)-Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali ve Çağdaş Tefsiri-Ank: 1983 C: 1 Sh: 601.**

(264) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 125 K.İsti'zan: 1.**

(265) **İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 306.**

(266) **Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 5 Sh: 62-63 K.İsti'zan: 15 Had. NO: 2706.**

(267) **Sahih-i Buhari-C: 7 Sh: 127, Ayrıca İmam-ı Kurtubi-A.g.e. C: 5 Sh: 296, İ.Hakk Bursavi-Ruhu'l Beyan-C: 2 Sh: 251-252.**

1750

● Selâm vermenin caiz olmadığı bazı durumlar sözkonusudur. Bunlar: 1) Selâm Allahu Teala (cc)'nın güzel isimlerinden birisi olduğu için, temiz olmayan yerlerde zikredilmesi uygun değildir. Meselâ: Def-i hacet eden kimseye selâm verilmiyeceği gibi, hamam'da (tesettürsüz olan) kimseye de selâm verilmez. Ancak selâm verilecek kimsenin «Avret» mahalli örtülü ise, verilebilir. 2) Herhangi bir haramı irtikâp eden kimseye selâm verilmez. Meselâ: İçki içen, kumar oynayan vs... 3) Kur'an okuyan, hâdis rivayet eden ve ilim müzakeresinde bulunan, (vaaz eden) kimselere de selâm verilmez. Çünkü bu; hayırlı bir işin, inkitaya uğramasına vesile olur. Ancak o iş bitmişse, o mecliste oturanlara selâm verilir. 4) Ezân Okuyan, Namaz kılan ve kaamet getiren kimselere de selâm verilmez. 5) Fitne tehlikesi sözkonusu olduğu için genç kız ve kadınlara da selâm verilmez. 6) Selâm mü'minler arasında meşru kılınmıştır, gayr-i müslimlere ve (İslâmı reddeden) ideolojilere itikad eden kimselere selâm verilmez. (268) Ancak onlar selâm verirlerse, «Ve Aleyküm» denilir.

1751

● Selâm veren kimseye; aynı meclise oturduğu takdirde «Merhaba» derilebilir. Resûl-i Ekrem (SAV) misafirlerine iltifat niyetiyle «Merhaba» demiştir. Rahabe fiilinden gelen bu söz; «Genişlik ve rahatlığa kavuştun, huzur içinde oturabilirsin» manasınadır. (269) Kur'an-ı Kerim'de de, bu manada kullanılmıştır.

1752

● **MUSAFAHA ETMEK SÜNNETTİR:** Resûl-i Ekrem (SAV) ashabıyla karşılaştığı zaman; (Özellikle Cum'a ve Bayram namazlarından sonra tebrikleşirken) musafaha etmiştir. (270) Ayrıca Bey'at alırken; musafahayı asla terketmemiştir. İslâm ûleması musafaha etmenin sünnet olduğu hususunda müttefiktir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İki müslüman karşılaştığı zaman, birbirleriyle musafaha edib, aziz ve celil olan Allahü Teala (cc)'dan birbirleri hakkında mağfiret taleb ederlerse, daha yerlerinden ayrıl-**

---

(268) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 304, Ayrıca İH. Bursevi-Ruhû'l Beyan-C: 2 Sh: 252 M. Hamdi Yazır-Hak Dini Kur'an Dili-İst: 1936 C: 2 Sh: 1409.

(269) Asım Efendi-Kamusu'l Muhıyt-İst: 1305 C: 1 Sh: 264, Ayrıca İH. Bursevi-A.g.e. C: 8 Sh: 52.

(270) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 135 K. İsti'zan: 27.

rmadan Cenab-ı Hak (cc) ikisinin de günahlarını affeder» (271) müjdesi de sarihtir. Sahabe-i Kiram; iki elle tutuşarak musafaha yapmıştır. (272) Tek elle musafaha yaptıklarına dair sahih bir rivayet yoktur. Musafaha ile birlikte; birbirine dua etmek ve Allahü Teala (cc)'dan mağfiret talebinde bulunmak da esastır. Şimdi yeniden müslümanları ziyaret hususunda dikkat edilecek kaidelere dönelim.

1753

İZİN KAÇ DEFA İSTENİR?: Ayette izin istemenin sayısı üzerinde durulmamıştır. Muhammed Ali Sabuni: Resûlullah (SAV)'ın sünneti izin istemenin üç kez olduğunu beyan etmiştir. Buna delâlet eden hadisler şunlardır: Ebû Hureyre (RA)'den: **«İzin istemek üçtür. Birincisinde haberdar olurlar. İkincisinde kendilerine çeki-düzen verirler. Üçüncüsünde giriş izni verirler veya reddederler».** Ebû Musa El Eş'ari (RA) ile Hz. Ömer (RA) arasında geçen şu hadise de, iznin üç defa istenmesi gerektiğine delalet eder. Bu Hadise Buhari ve Müslim'in rivayetlerine göre şöyledir: Ebû Said El Hudri (RA)'den: «Ensârilerin bir meclisinde oturuyordum. Ebû Musa El Eş'ari (RA) korkuyla içeri girdi. «— Seni korkuya düşüren nedir?» diye sorunca: «— Ömer b. Hattab (RA) yanına gelmemi emretmişti. Gittim ve girmek için üç defa izin istedim. Bana şifahi giriş izni verilmediği için geri döndüm. Daha sonra Ömer (RA): **«— Bana gelmene mani nedir?»** dedi. Ben de: «— Ben geldim, üç defa izin istediğim halde giriş izni verilmeyince geri döndüm. Zira Resûlullah (SAV): **«Sizden biriniz, bir evden üç kere izin ister de, izin verilmezse geri dönsün»** buyurmuştur. demem üzerine, bana: «— Sen naklettiğin hadisi ya isbat edersin veya seni cezalandırırım» dedi. Bunun üzerine Übey b. Kaab, Ebû Musa El Eş'ari'ye: «— Sen içimizden en genci ile Ömer (RA)'e git ve durumu bildir» dedi. Cemaatin en genci ben olduğum için Ebû Musa (RA) ile giderek Ömer (RA)'e Resûlallah (SAV)'ın bu hadisini haber verdim. **«Üç defa izin istemek isteyen için bir haktır. Yoksa onun için farz olan bir defa istemektir.** Ebû Hayyan «Üçten fazla izin istenmez. Şayed içerdeklerin duymadıkları anlaşılırsa, üçten fazla da istenebilir» demiştir» (273) hükmünü zikretmektedir.

---

(271) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 5 Sh: 388 K.Edeb: 158 Had. NO: 5211.

(272) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 136 K.İsti'zan: 28.

(273) Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 Şamil Yay. C: 2 Sh: 154-155, Ayrıca Hadis için-Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 130, Sahih-i Müslim-C: 8 Sh: 1694 K. Adab: 7.

1754

● Sehl b. Saad (RA)'dan şu hadise rivayet olunmuştur: «Bir adam Resûl-i Ekrem (SAV)'in odalarından birisine başını uzatarak, (İzinsiz) şöyle bir göz atmıştı. Bu esnada Resûlullah (SAV) elinde demir bir tarakla başını tarıyordu. Adamın baktığını görünce: «— **Eğer senin baktığını daha önce görseydim, (demir tarağı göstererek) bununla gözünü çıkarırdım. İsti'zan; sırf göz (harama bakmasın) için meşrû kılınmıştır»** (274) buyurdu. Dolayısıyle herhangi bir yolunu bulup; başkasının evini gözetlemek, şen'i bir davranıştır. Esasen kapıyı çalan müslüman; sırf içeriyi izinsiz görmemek için sağa veya sola döner. Bu da islâmi bir edebdir. (275)

1755

● Başkasının evine; ev sahiplerinin izni olmadan girmenin yasaklanması üzerine Hz. Ebû Bekir (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'e: «— Kureyş tacirleri devamlı olarak Mekke, Medine, Şam, Yemen, Kudüs gibi yerlere gidiyorlar. Buralarda ve yollarda onların belli-başlı bir barınakları yoktur. Ancak umuma yapılmış ve içinde dalını oturulmayan han, kervansaray gibi yerler vardır. Buralara girerken de izin isteyerek mi girilmelidir» diye sordu. Bunun üzerine: **«Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfaat ve alaka bulunan evlere (ve odalara) girmenizde size bir vebal yoktur. Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir»** 276) ayet-i kerimesi nazil oldu. Dolayısıyle alış-veriş yerleri, han, kervansaray ve bunlar gibi; umuma ait yerlere, izin almadan girmeye müsaade edilmiştir. (277)

1756

● Müslümanları ziyaret hususunda dikkat edilecek önemli meselelerden birisi de; «Ziyaret Vakti'nin» iyi tesbit edilmesidir. Cahiliye döneminde araplar; birbirlerinin evlerine izinsiz girdiği gibi, o evden yemek yemeden de çıkmazdı. İslâm dini; sarih bir davet olmadığı süre içerisinde, başkasının evinde yemeğin (pişirilmesinin) beklenmesini yasaklamıştır. (278) Dolayısıyle normal ziyaretlerde; «Yemek Vaktı'nın» dışında bir zaman dikkate alınmalıdır.

---

(274) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 129-130 K. İsti'zan: 11.

(275) Muhammed Ali Sabuni-A.g.e. C: 2 Sh: 150.

(276) En Nûr Sûresi: 29.

(277) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 281.

(278) Ebû's-Sûud Efendi-İrşad-ı Akli's Selim-C: 6 Sh: 786-787, İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 503-505.

1757

Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey iman edenler!.. (Bundan sonra) Peygamber'in evlerine; yemeğe davet olunmaksızın ve vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat davet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yediğiniz zaman dağılın. Söz dinlemek veya sohbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu peygambere ezâ vermekte, o sizden utanmaktadır. Allah ise; hakkı açıklamaktan çekinmez»** (279) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet; Resûl-i Ekrem (SAV)'in evine, vakitli-vakitsiz giren ve yemek yemeden ayrılmayanlar hakkında nazil olmuştur. Ancak ûlema; hükmün islâmi edeb noktasından bütün mü'minlerin evlerine teşmil edilebileceği kanaatindedir. Davet edilmeden; herhangi bir ziyafete iştirak edilmemesi gerektiğine işaret edilmiştir. Hz. Ebû Şuayb (RA) ashab arasında Resûl-i Ekrem (SAV)'i görünce, yüzünden karnının aç olduğunu anlamıştır. Hemen kasab olan hizmetçisine: **«— Bize beş kişilik bir yemek hazırla!.. Beşinci kişi ben olmak üzere Resûlallah (SAV)'ı davet etmek istiyorum»** dedi. Sonra Resûl-i Ekrem (SAV)'ın yanına yaklaşarak, davet teklifini izhar ettil.. Birlikte eve giderken, arkalarından bir adam takip ederek geldi. Evin kapısı önüne varınca Resûl-i Ekrem (SAV): **«— Bu zat, bizim arkamıza takılıp geldi. İstersen kabul et, istersen geri gönder»** buyurdu. Ebû Şuayb (RA): «— Hayır ya Resûlallah, ona da izin veriyorum» dedi. (280) Dikkat edilirse; Resûl-i Ekrem (SAV) bu hadisede, islâmi bir edebi ta'lim ettirmiştir. İmam-ı Gazali: «Yemek vaktine denk getirecek şekilde ziyarete gitmek doğru değildir. Bu şekilde ziyaret menedilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerimde: **«Ey İman edenler!.. (Bundan sonra) peygamberin evlerine yemeğe çağrılmaksızın ve vaktine de bakmaksızın girmeyin»** denilmiştir. Yani tam yemeğe hazırlandıkları sırada evlerine girmeyin buyurulmuştur. Haber'de (H. Alşe'den) şöyle varid olmuştur: **«Davet olunmadığı sofraya giden kimse; gitmekle faasık olduğu gibi, yediği de haramdır.»** Fakat yemek vaktini gözetmediği halde, gittiği yerde sofraya tesadüf eden kimse, buyur edilmedikçe sofraya oturmamalıdır.» (281) hükmünü zikreder. Şurası muhakkaktır ki; mü'minler birbirlerine ikram etmekten zevk duyarlar. Ancak da'vet ve izin; kat'i nasslarla beyan buyurulmuştur. Habersiz gelen misafir; ev sahibini «— Acaba ne ikram etsem?» endişesine sevkeder. Bunun manevi bir eziyet haline gelmesi de mümkündür.

---

(279) **El Ahzab Sûresi: 53.**

(280) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 214. K. Et'ime.**

(281) **İmam-ı Gazali-İhyâ'ulûmi'd-din-İst: 1975 Bedir Yay. C: 2 Sh: 28.**

INSANLARLA KONUŞURKEN NELERE DIKKAT EDILMELIDIR.

1758

Allahü Teala (cc)'nın insanlara verdiği nimetlerin başında; duygu ve düşüncelerini anlatabilme kaabiliyeti gelir. Nitekim Rahman Sûresindeki **«Allemehû'l Beyan»** (konuşmayı o öğretti) hükmü; söz söyleme kaabiliyetinin fıtratı olarak bahşedildiğinin delilidir. (282) Bilindiği gibi insanlar doğuştan herhangi bir ilme sahip değildirler. Ancak «Emânet'i» yüklenmesi sebebiyle; diğer canlılardan farklı olarak yaratılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah sizi, annelerinizin karnından, kendiniz hiçbirşey bilmiyorken çıkardı»** (283) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle insan; dünyaya gelirken, hangi dili konuşacağına kendisi karar veremez!.. Fakat ruhlar aleminde iken; Allahû Teala (cc) ile «Tevhid akîdesine» bağlı kalacağına dair «Misak» (Manevi sözleşme) yapmış, «Emanet'i» üzerine almıştır. (284) İnsanlar arasındaki ilişkilerde; «Konuşma'dan» daha etkili bir vasıtadan söz edilemez. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kim bana iki çenesi arasındaki (dili) ile iki bacağı arasındaki (tenasül uzvu) hakkında teminat verirse; ben de o kimseye cenneti garanti ederim»** (285) hadisi; dilin insan hayatında ne kadar etkili olduğunu beyan etmektedir. İnsan; tevhid akıdesini benimsemek ve onu diliyle ikrar etmekle «Müslüman», Tağut'a iman edip, O'na kulluk etmekle «Kafir» olur!.. Akidede; amelden önce «İkrar» (diliyle söylemek) sözkonusudur. İmam-ı Muhammed (rh. a) dil ile ikrarın mahiyetini beyan ederken: «— (Bir kimsenin) Neyi ikrar ettiğini duyarsak, o inançta olduğuna hükmederiz!. Çünkü gerçek itikadını (Kalbi durumunu) tesbit etme imkânımız yoktur» buyurur. İnsanların kalitesi; sözlerinin mahivetiyle ölçülür.

1759

Hz. Adem (as)'den itibaren bütün peygamberler; insanları, en güzel şekilde tevhide davet etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de: **«Kullarıma söyle: (Herkesle) en güzel şekilde konuşsunlar»** (286) hükmü beyan edilerek; kalplerin katılığının güzel ve tatlı sözlerle ortadan kaldırılabileceği hatırlatılmıştır. (287) Hatta Hz. Musa (as) ve Hz. Harun (as)'a Fir'avn'a tebliğ

---

(282) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 270.
(283) En Nahl Sûresi: 78.
(284) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 184 K. Rikak.
(285) Bu konu üzerinde daha önce durmuştuk bakınız: C: 1 Sh: 27 Madde: 1.
(286) El İsrâ Sûresi: 53.
(287) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1970 C: 4 Sh: 44 (Gadı Beyzavi, Hazin)

için giderlerken, Allahû Teala (cc): **«Ona yumuşak (tatlı) bir söz söyleyin»** (288) emrini vermiştir. Muhatab «Kafir» bile olsa; islâmi edebin gerektirdiği şekilde yumuşaklıkla konuşmalarını tavsiye buyurmuştur. (289) Nitekim bir atasözünde: «Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır» denilmiştir.

1760

Islâm'a karşı silâhlı mücadele vermedikleri süre içerisinde; kafirlere «Tatlı dille» tebliğ etmek zaruridir. Allahû Teala (cc) İsrailoğullarıyla yapmış olduğu ahid'de (On Emir'de): **«—İnsanlara güzel söz söyleyin»** (290) buyurmuştur. Bugün mü'minler de; insanlara güzel söz söyleme hususunda bu emrin muhatabıdırlar. Kim olursa olsun; hikmet ve güzel öğütle muhatabını iknâ etmeye gayret sarfetmelidir. (291) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Kötü söz; **girdiği meclisi kirletir, çirkin gösterir**» (292) buyurduğu bilinmektedir.

1761

İnsanlar arasındaki ilişki; «Konuşma» suretiyle gelişir. Hanefi Fükahası: «Kelâm'dan (Sözlerden) bir kısmının ne sevabı, ne de günahı vardır: Kalk, otur, ye, iç vs... Bu gibi ihtiyaç için sarfedilen sözler; ne ibadettir, ne de ma'siyettir. Kelâm'dan bir kısmında **günâhkâr olunur ki; yalan, gıybet, nemime** (Koğuculuk, söz getirip-götürme) **ve sövmek gibi»** (293) şeklinde tasnifi uygun bulmuştur. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

1762

KONUŞMA'YI KESMEK (KÜSMEK VE DARILMAK) CAİZ DEĞİLDİR: Kur'an-ı Kerim'de: **«Mü'minler ancak kardeştirler!.. O halde iki kardeşinizin arasını bulup barıştırın. Allah'tan korkun, ta ki esirgenesiniz»** (294) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm fıkhında kardeşlik; sadece sözde kalan bir hadise değildir. Nafaka, Zekât, selâm verme, hakkı tavsiye etme, karz-ı hasen verme, maddi ve manevi yardımda bulunma gibi vazifelerle tahkim edilmiştir. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV): **«Kendi nefsi için istediğini,**

---

(288) **Taha Sûresi: 44.**

(289) **İ.H. Burseví-Ruhû'l Beyan-İst: ty C: 5 Sh: 389, Ayrıca İbn-i Kesir-A.g.e. C: 3 Sh: 153.**

(290) **El Bakara Sûresi: 83.**

(291) **İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkamû'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 2 Sh: 16-17.**

(292) **Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 349 K. Birr: 47.**

(293) **Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enbur (Şerhû Damad)-İst: 1316 bak ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 552.**

(294) **El Hucurat Sûresi: 10.**

kardeşi için de istemedikçe, (tam manasıyla) iman etmiş olmaz.» (295) buyurarak; «Kardeşlik Hukuku'nun» korunmasının imanla ilgili olduğunu hatırlatmıştır.

1763

● Meşru bir sebeble ve eğitim maksadıyla; küsmek mümkündür. Ancak meşru bir sebeb yokken; bir müslümanın, diğer bir müslümana üç günden fazla küsmesi, selâmı ve muaşereti kesmesi caiz değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir müslümanın kardeşi ile üç günden fazla dargın (küs) durması helâl olmaz. Üç günü doldurunca, hemen ona gidip selâm vermelidir; o da selâmına karşılık verirse ikisi sevabta ortak olurlar. Karşılık vermezse, o günaha batmış, selâm veren darginliktan çıkmış olur»** (296) buyurduğu bilinmektedir. Bir baba'nın oğluna: «Sen kumar oynamayı bırakıncaya kadar, seninle konuşmayacağım» demesi, terbiyeye dayanan bir hadisedir. Bu süre ile kısıtlı değildir. **Resûl-i Ekrem (SAV) ve Ashabı; mazeretleri bulunmadığı halde Cihad'a katılmayanlarla konuşmamışlardır.** Nihayet onların tevbe etmesi ve bu tevbelerinin Allahû Teala (cc) tarafından kabul edilmesi sonucu (ki bu arada 50 günden fazla süre geçmiştir) konuşmaya başlamışlardır. Burada da; meşru bir sebeb mevcuddur.

1764

● Birbirine dargın olan iki müslüman; aralarındaki anlaşmazlığı gideremezse, durum ne olacaktır? Ayet-i kerime'de: **«O halde iki kardeşinizin arasını bulup barıştırın»** emri verilmiştir. Duruma vakıf olan müslümanlar; anlaştırmak ve barıştırmak için kendilerini görevli hissetmelidirler. Bu konu ile ilgili olarak Resûl-i Ekrem (SAV)'in teşvikleri vardır. Nitekim: **«Size nafile namaz, oruç ve sadakadan daha üstün bir şeyi haber vereyim m'?»** buyurur. Sahabe-i Kiram: **«— Evet!.. (Seni dinl'yoruz) Ey Allah'ın Resûl'ü!.»** deyince Resûlallah (SAV): **«(Küs olan) iki müslümanın arasını bulmak, barıştırmaktır. Çünkü aranın bozulması, kökünden kazır. Saçı kazır demiyorum, dini kazır»** (297) buyurmuştur. Şerhû Damad'da: «Yalan söylemek; kat'i nasslarla haram kılınmıştır. Esasen İnsan bunun çirkinliğini aklen de kavrar. Ancak cihad sırasında; kafire hile yaparak, yalan söyleyip onu aldatmak haram değildir. İki müslüman arasını bulup, barıştırmak niyetiyle

---

(295) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 1 Sh: 9 K. İman: 7, Ayrıca Sahih-i Müslim-C: 1 Sh: 67.

(296) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 5 Sh: 203, Ayrıca Sahih-i Buhari-C: 7 Sh: 88, Sahih-i Müslim-C: 8 Sh: 1984 K. Bir: 8. Had. NO: 25 (2560).

(297) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 663-664 K. Kıyame: 56.

yalan söylemek de caizdir!..» (298) denilmiştir. Bunun dışında; zalimin zulmünü defetmek ve mazlumu korumak niyetiyle de söylenen yalanın da haram olmayacağı kaydedilmiştir. Birbirine dargın olan karı-koca'yı barıştırmak için de yalan söylemenin caiz olduğu bilinmektedir. Dikkat edilirse bütün bu fiillerde; zaruret söz konusudur.

1765

● **SÖZ TAŞIMA'NIN HÜKMÜ:** Mü'minler arasında; dargınlığa ve fitneye sebep olacak sözleri birinden diğerine taşımak (Nemime) haramdır. Kur'an-ı Kerim'de: «**(Doğruya da, eğriye de) Alabildiğine yemin eden, izzet-i nefsi bulunmayan, (Ötekini berikini) dalma ayıblayan, (Gammazlıkla) laf getirip götürmeye koşan (İnsanları hayırdan meneyleyen, aşırı zalim, çok günahkâr, kaba, haşin, bütün bunlardan başka kulağı kesik (damgalı soysuz) olan hiçbir kişi tanıma**» (299) Hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler'in cumhuru bu ayette vasıfları sayılan kimsenin Velid b. Mugıre olduğuna beyan etmişlerdir. Rivayete göre Velid b. Mugıre bunu işitince; annesinin yanına gitmiş kılıcını çekerek «—Muhammed beni on sıfatla teşhir etti. Bunlardan dokuzunu kendimde buldum. Fakat «Zenim» (Zina mahsulü) olduğumu ilk defa duyuyorum. Bana doğruyu söylersen ne âla?» diye tehdit ederek, gerçeği öğrenmiştir. İbn-i Abbas (RA): «Allahü Teala (cc) bu adamların ayıplarını teşhir ettiği kadar, hiç kimseyi vasıflandırdığını bilmiyoruz» demiştir. Velid b. Mugıre'nin sıfatlarından birisi de laf getirip, götürme'dir. (300) İnsanların ayıplarını onun kadar araştıran hiçbir müşrik yoktur. Allahü Teala (cc) onun ayıplarını meydana çıkarmakla, bütün insanları bunlardan kaçınmaya davet etmiştir.

1766

● Sahih-i Müslim'de; Hemmam b. El Haris'den rivayete göre; «Kattat» cennete giremez. Hadis Şudur: **Biz Hz. Huzeyfe (RA) ile birlikte mescidde oturuyorduk. Derken bir adam gelerek yanımıza oturdu. Hz. Huzeyfe (RA)'ye: «—*Bu adam sultana birşeyler götürüyor*» dediler. Bunun üzerine Hz. Huzeyfe (RA) ona işittirmek isteyerek: «—Ben Resûl-i Ekrem (SAV)'i «Koğucu (Kattat) cennete giremez» derken işittim» dedi.** (301) Kadı İyaz: «Kattat'la Nemmam'ın mahiyeti birdir» derken, İbn-i Battal; bazı lûgat

---

(298) **Seyh Muhammed b. Süleyman-A.g.e. C: 2 Sh: 562.**

(299) **El Kalem Sûresi: 10-13.**

(300) **İbn-i Kesir-Tefsîrü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 406-405, Ayrıca Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 8 Sh: 327-329.**

(301) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 1 Sh: 101 K. İman: 45 Had. 170.**

ûlemasının arada ince bir fark olduğuna işaret ettiğini kaydediyor. Şöyle ki: **Nemmâm:** konuşan cemaatle beraber olur ve onların konuştuklarını başkalarına götürür. **Kattat ise:** cemaatin haberi yokken onların konuştuklarını dinler, sonra başkalarına taşır!..

KUSUS ARAŞTIRMAK VE ARKADAN ÇEKIŞTİRMEK YASAKLANMIŞTIR.

1767

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey İman edenler!.. Zannın bir çoğundan kaçının. Çünkü bazı zan (vardır ki) günâhtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Kiminiz de, kiminizi arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz** ölü **kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz!.. Allah'tan korkun. Çünkü tevbeleri kabul edendir, çok esirgeyicidir»** (302) hükmü bevan buyurulmuştur.

1768

● Şimdi bu ayetteki hükümleri birer birer ele alalım. Bir müslümana göre; bütün din kardeşleri iyi insanlardır. Çünkü Allahü Teala (cc)'nın emanetini yüklenerek; tevhid akidesinin yeryüzünde galip gelmesi için gayret sarfetmektedirler. Bu sebeble müslümanın iyiliği sabittir. Kötülüğü ise kat'i delillerle isbata muhtaçtır. Bu isbat edilmediği müddetçe; mü'min iyidir. Herhangi bir zan delil teşkil etmez. Kaldı ki Resûl-i Ekrem (SAV): **«Sanmaktan (zannediyorum demekten) sakınınız. Çünkü sanı (Zannetmek) sözün en yalan olanıdır»** (303 diyerek mü'minleri uyarmıştır.

1769

● Allahû Teala (cc): **«Birbirinizin kusurunu araştırmayınız»** buyurmuştur. Burada geçen «Tecessüs»; cesse fiilindendir. Casusluk yapmak, bir şeyi derinliğine araştırmak, üzerine düşmek ve kötü niyetle işlerin iç yüzünü kavramaya kalkmak gibi manalara gelir. (304) Dolayısıyle Allahü Teala (cc) «zahir ve sabit olanı alınız, müslümanların ayıblarını araştırmayınız» (305) emrini vermiştir. Bu konu oldukça hassatır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV): **«Ey dili ile İman edip, kalben tasdik etmeyenler!.. Müslümanlara eziyyet etmeyiniz, onların gizli taraflarını araştırmayınız. Allah**

---

(302) El Hucurat Sûresi: 12.

(303) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 89 K. Edeb: 57-58.

(304) İbn-i Manzur-Lisanü'l Arab-Beyrut: 1355 C: 6 Sh: 38.

(305) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 16 Sh: 338.

müslüman kardeşinin gizli taraflarını araştıranın gizliliklerini araştırır. Ve Allah kimin ayıbının peşine düşerse; evinin içinde bile olsa, onu insanlara karşı mahcup eder» (306) diyerek, ayıb araştıranın feci akıbetini haber vermiştir. Esasen insanların gizli kusurlarını meydana çıkarıp ilân etmek, utanma duygusuna indirilen en büyük darbedir. Belli bir süre sonra; insanlardan gizlemek lüzûmunu hissetiği kusurunu, âlânen icra etmeye başlar. Bu da; büyük bir tehlikedir. Resûl-i Ekrem (SAV): «Her kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah (cc) kıyamet gününde onun ayıblarını örter» (307)buyurmuştur. Dolayısıyle; kusur araştırmak değil, ayıbları örtmek esastır.

1770

Ayet-i Kerime'de: «Kiminiz, de kiminizi arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bunden tiksindiniz.» buyurulmuştur. Gıybetin haram olduğu hususunda icma vardır. Sahabe-i Kiram'ın «Gıybet» hususunda. «—Söylediğimiz vasıf gerçekten o kardeşimizde varsa ne dersiniz?» sualini (öğrenmek niyetiyle) Resûl-i Ekrem (SAV)'e sormuşlardır. Bunu nüzerine Resûlullah (SAV): «—Söylediğiniz vasıf; o kimsede gerçekten var ise «Gıybet» etmiş olursunuz!.. Şayed (Söylediğiniz vasıf) yoksa «İftira» etmiş olursunuz» (308) diyerek, konuya açıklık getirmiştir. Dolayısıyle bir mü'minin arkasından; duyduğu takdirde hoşlanmıyacağı bir kusurunu söylemek «Gıybet»tir ve haramdır. Eğer o kusur sözkonusu değilse iftira edilmiş olur ki; bu daha büyük bir günahtır.

1771

Arkadan çekiştiren haram işlediği gibi; bunu dinleyen ve rahatsız olmayan kimse de vebal altına girer!.. Çünkü bir mü'minin hukukuna tecavüz vaki olurken; sükût etmek suretiyle, tecavüzü onaylamış demektir. Esas olan bu gibi hallerde uyarıda bulunmak veya gıybeti dinlememektir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Gıyabında din kardeşinin namus ve şerefini koruyan kimseyi Allahü Teala (cc) cehennemden azad edecektir» (309) müjdesi asla unutulmamalıdır.

---

(306) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 378. K. Birr: 85, Had. NO: 2032.

(307) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 850 Had. NO: 2547.

(308) Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 3 Sh: 2001 K. Birr: 70 Had. NO: 2589, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 329 K. Birr: 28.

(309) Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 6 Sh: 461.

1772

● Eğer iftira sözkonusu olursa, mü'minlerin imamı veya naibi ta'zir cezasını uygulayabilir. Bunun dışında iftira edenin üç yerde tevbe etmesi gerekir. **Birincisi:** İftira ettiği topluluğun arasına gidip: «—Ben falancayı sizin yanınızda böyle andım. Bilmiş olun ki ben bu sözümde yalancıyım» demesi lâzımdır. **İkincisi:** İftirada bulunduğu kimseye gidip, onu bu konuda razı etmek ve helâlllik almaktır. **Üçüncüsü:** Allahü Teala (cc)'nın hukukunda olduğu gibi adaba uygun bir şekilde tevbe etmektir. İftiradan daha büyük bir günah yoktur. (310)

1773

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Başkalarının ayıb ve kusurlarından bahsetmek istediğiniz zaman, kendinize ait ayıp ve kusurları hatırlayınız»** (311) buyurduğu bilinmektedir. Gıybet ve iftira'dan korunmanın en güzel yolu; nefsi kontroldür. Süfyan b. Hüseyin der ki: «Bir gün iyâs hazretlerinin meclisinde bir adamı çekiştirerek bazı kötü fiillerini beyan ettim. Iyâs hazretleri bana: «—Sen cihad ve gaza kasdıyla Rum (Yani Anadolu) cihetine gittin mi?» dedi. «—Gitmedim» diye cevap verdim. «—Sind yahut da Hint taraflarına cihada azimet ettin mi?» Oralara da gitmedim diye mukabele ettim. **«—Senin elinden Rum, Sind ve Hind ahalisi olan kafirler selâmet bulmuşlar iken, mü'min kardeşin niçin selâmet bulmuyor? Bundan sonra bir daha bu şekilde sözler söyleme»** (312) diyerek, bana hayatım boyunca unutamıyacağım bir ders verdi.

1774

● Bazı durumlar vardır ki; hadise meydana konulmadan mesele çözülemez. Dolayısıyle bu gibi hallerde; (Gıybet sözkonusu olsa da) şer'i bir maksad sebebiyle söylenebilir. **Birincisi:** Haksızlığa uğrayan kimse; hakkını almak veya suçluyu cezalandırmak için, onun yaptıklarını velâyet yetkisi olan (Vali, Kadı, Ulû'lemr vs...) kimseye anlatabilir. **İkincisi:** Bir hadisenin dini hükmünü öğrenmek, şahısları zikretmeyi gerektiriyorsa, gerektirdiği kadarını söyleyebilir. Yani Fetva için; herhangi bir şahsın durumunun açıklanması gerekiyorsa, caizdir. **Üçüncüsü:** Müslümanları korumak niyetiyle bazı uyarılarda bulunmak caizdir. Meselâ; sürekli aldatan bir kimse-

---

(310) Aliyyü'l Kari-Fıkh-ı Ekber-İst: 1981 Sh: 419.

(311) Abdurrauf Münavi-Feyzül Kadir-Beyrut: 1356 C: 1 Sh: 272.

(312) Halil Necatioğlu-Ea Mühim Hastalığımız-İslâm Mecmuası Yıl: 2 Sayı: 14 Ekim-1984 Sh: 4 (Başmakale)

nin, bu vasfı mü'minler tarafından bilinirse, korunmaları mümkün olur. Resûl-i Ekrem (SAV) «**Fecir kimseyi zikredin ki; insanlar onun şerrinden korunsun**» buyurmuştur. Yine bir âlim; tağut'a itaat niyetiyle mü'minleri hurafelerle çevresinde toplayan bir kimsenin durumunu izah edebilir. **Dördüncüsü:** Bir lâkabı olup, söylenmediği süre içerisinde tarifi mümkün olmayan bir kimseyi anlatmak için: «Uzun Menmet!.. Topal Osman vs..» gibi ifadeler, gıybete girmez. Malûm olmayan topluluk veya grupları anmak da gıybet değildir. Meselâ: Falan yer halkı gece hayatını sever» gibi!.. **Beşincisi:** Fıskır.., günahını gizlemeyen, ve bunları âleni yapar hale gelen bir kimseyi, o günahı sebebiyle anmak da caizdir. Meselâ: «Falan şahıs her zaman sokakta serhoş dolaşıyor. Buna bir çare bulalım» demek gibi!.. (313) Çünkü bu sözde «Emr-i Bi'l Ma'ruf, Nehyi ani'l münker» gayreti vardır.

ALAY ETMEK - KÖTÜ LAKAP TAKMAK VE AYIPLAMAK DOGRU DEĞİLDİR

1775

Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey İman edenler!.. Bir kavim, diğer bir kavim ile alay etmesin. Olur ki (Alay edilenler Allah indinde) kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları (Eğlenceye almasın) Olur ki onlar (eğlenceye alınanlar) kendilerinden daha hayırlıdır. Kendinizi ayıblamayın. Birbirinizi kötü lâkablarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir. Kim tevbe etmezse, onlar zalimlerin ta kendileridir**» (314) hükmü beyan buyurulmuştur. Hangi gaye ile olursa olsun; bir müslümanla alay etmek, ayıbını yüzüne vurmak ve hoşlanmıdığı bir lâkap takmak doğru bulunmamıştır. Resûl-i Ekrem (SAV) mü'minlere «**Ya hayır konuşmalarını veya susmalarını**» (315) tavsiye buyurmuştur.

HABERLERİ TAHKİK ETMEK

1776

Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey İman edenler!.. Eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkıyk edin. (Yoksa) Bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da**

---

(313) **Abdullah b. Mahmud El Mavsıli-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1880 C: 4 Sh: 180. Ayrıca Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuau'l Enhur-(Şerhü Damad) İst: 1316 bak ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 552.**

(314) **El Hucurat Sûresi: 11.**

(315) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7-Sh: 104 K. Edeb.**

yaptığınıza pişman olursunuz» (316) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Ahmed (Rh.a) Haris b. Dırar El Huzai'den şöyle rivayet eder: «Resûlallah (SAV)'a gittim. Beni İslâma davet etti. Davetini kabul ederek İslâm'a girdim. Beni zekât vermeye davet etti. Onu da kabul ettim. Resûlallah (SAV)' dan kavmime gidip onları islâma davet için izin istedim. «—Kavminden is âmı kabul edenlerin zekâtlarını da toplarım! Siz bana bir elçi gönderirseniz, topladığım zekâtı ona teslim ederim» dedim. Aramızda gönderilecek elçinin vaktini tayin ettik!.. Haris; kavminden müslüman olanların zekâtını topladı. Tayin edilen vakitte elçiyi beklemeye başladı. Resûlallah (SAV) Velid b. Ukbe'yi haris'e gönderdi. Velid; bir miktar gittikten sonra korkarak geri dönmüş ve Resûlallah (SAV)'e. «—Haris zekâtı vermediği gibi beni de öldürmeye kalkıştı» demişti. Bunun üzerine Resûlallah (SAV) Haris'in üzerine bir birlik gönderdi. Bu gelişmelerden haberi olmayan Haris; «Resûlullah (SAV)'in hoşuna gitmeyen birşey yaptığını ve bu sebeble elçi gönderilmediğini zannederek, durumu kavmine iletti ve birlikte Resûl-i Ekrem (SAV)'e gitmeye karar verdiler. Haris ve arkadaşları Medine yakınlarında kendi üzerine gönderilen birlikle karşılaştı. Kendilerine nereye gittiklerini sorunca· «—Senin için geliyoruz» dediler. Niçin geldiklerini sorunca da: «—Resûlallah (SAV) sana Velid b. Ukbe'yi gönderdi. Zekâtı vermediğin gibi onu öldürmeye kalkışmışsın cevabını verdiler. Haris: «—Muhammedi hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, kimseyi görmedim. Bana zekât için kimse gelmedi» dedi. Beraberce Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzuruna vardılar. Resûlallah (SAV): «—Sen zekât vermediğin gibi, elçimi de öldürmeye kalkmışsın» dedi. Haris: «—Hayır ya Resûlallah! Seni hak peygamber olarak gönderen Allah (cc)'a andolsun ki; ne elçin geldi, ne de ben onu gördüm. Ben elçiniz gelmeyince; Allah (cc) ve Resûlü bana gazab ettiler diyerek korkumdan buraya geldim» dedi. Bunun üzerine: «—Ey İman edenler!.. Eğer bir faasık size bir haber getirirse, onu tahkik edin. (Yoksa) bilmeyerek...» ayeti nazil oldu. (317)

1777

● Fahrüddin-i Razi: «Müfessirlere göre bu ayet; Resûlallah (SAV)'ın Velid b. Ukbe'yi Ben-i Mustalık'ın zekâtını alması için göndermesi hadisesi üzerine nazil olmuştur. Müfessirler bu görüşleriyle; bu ayet umumi olarak gelmiştir fakat nazil oluşu Velid b. Ukbe hadisesine raslamıştır de-

---

(316) El Hucurat Sûresi: 6.

(317) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 269, Ayrıca Muhammed Ali Sabuni-Ahkâm Tefsiri-İst: 1984 C: 2 Sh: 393-394.

mek istiyorlarsa doğrudur.» (318) dedikten sonra; H. Velid b. Ukbe'nin kötü bir niyeti olmadığını beyan etmektedir. **Esasen ayet-i kerime'nin hükmü umumidir.** Nitekim fukaha, faasık'ın şenadetini kabul etmemiştir. Delilleri de bu ayet-i kerimedir. İmam-ı Kurtubi: «Faasık olduğu kat'i olarak tespit olunan kimsenin haberleri geçersiz olur. Çünkü haber emanettir. Fısk ise; onun iptalinin delilidir.» (319) hükmünü zikreder. Aynı konuda İmam-ı Cessas: «Ayetteki "Tahkik Edin" ifadesi; faasıkın şehadetinin kabul edilmesinin yasaklandığına delildir. Çünkü şehadet bildiğini haber vermekten ibarettir. Faasıkın şehadeti kabul edilmediği gibi, diğer hususlardaki haberleri de kabul edilemez. Hülâsa; din ile ilgili herhangi bir mevzûda onun getireceği haber muteber değildir» (320) buyurmuştur. İbn-i Abidin, bu konuyla ilgili olarak şunları zikrediyor: «Fasıkın haberi bilittifak kabul edilmez. Çünkü onun Diyanet babındaki sözleri, yani adil kimselerden alınması mümkün olan haber rivayeti gibi sözleri makbul değildir. Ama suyun temizliği veya pisliği hususlarındaki haberi, araştırılarak kabul edilir. Zira böyle bir haberi verecek adil kimse bulmamak mümkündür. Tahavi'nin «İster adaletsiz olsun» sözü, hali gizli manasına yorulmuştur. Nitekim İmam-ı Hasan'ın rivayeti de öyledir. Zira adaletliden murad; adaleti sabit olandır. Hali gizli olanda ise, sübût yoktur. Fâsıklığı meydanda olana gelince; bizim mezhebimizde ona cevaz veren yoktur» (321) Malûm olduğu gibi günümüzde haberler; Televizyon, Radyo ve gazete gibi yayın vasıtalarıyla kitlelere ulaştırılmaktadır. Bunların mahiyeti selim akıl sahipleri indinde meçhul değildir. Bilhassa çıplak kadın resimleriyle; kitlelerin ahlâkını ifsada gayret eden yayın organlarının hiçbir haberi delil teşkil etmez. Hepsi tahkike muhtaçtır.

1778

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Eğer mü'minlerden iki zümre birbirleriyle döğüşürlerse aralarını (bulup) barıştırın. Eğer onlardan biri diğerine karşı haksız tecavüz ediyorsa siz tecavüz edenle Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın. Binnetice eğer (Allah'ın emrine) dönerse, artık adaletle aralarını (bulup) barıştırın. (Her işinizde) adaletle hareket edin. Allah şüphesiz adil olanları sever**» (322) hükmü beyan buyurulmuştur. Buhari ve Müslim Usame b. Zeyd (RA)'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Resûlullah (SAV) eşeğine

(318) M. Ali Sabuni-A.g.e. C: 2 Sh: 384.
(319) İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 16 Sh: 316.
(320) İmam-ı Cessas-El Ahkamü'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 3 Sh: 398.
(321) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1339 C: 4 Sh: 200.
(322) El Hucurat Sûresi: 9.

binerek hastalanan Sa'd b. Ubade (RA)'nin ziyaretine gitti. Yol güzergahında aralarında Abdullah b. Übey ile Abdullah b. Revaha (RA)'nın bulunduğu bir cemaat oturuyordu. Abdullah b. Übey yüzünü abasıyla örterek: «—Toz çıkarmayın» dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Revaha (RA): «Resûlullah (SAV)'in eşeğinin kokusu senden daha güzeldir» dedi. Her ikisinin akrabaları arasında kavga çıktı. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.(323) İmam-ı Şafii (rh.a): «Adalet'ten murad; Allah (cc)'ın emrine uygun şekilde amelde bulunmaktır» (324) hükmünü zikreder. Dolayısıyle mü'minlerin arasını «Adil» bir şekilde ıslâh etmek gerekir.

(323) Muhammed Ali Sabuni-Ahkam Tefsiri-İst: 1984 C: 2 Sh: 395.
(324) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 Sh: 25 Madde: 71.

ONUÇÜNCÜ BÖLÜM
ADALET

- TEVHID MUCADELESININ TEMELİ: ADALET
- ADALET SIYASETI
- DEVLET'İN TARIFI VE MAHIYETI
- TEŞRI (KANUN KOYMA) HAKKI'NIN TESBITİ
- İCRA (HÜKUMLERI TATBIK) HAKKI'NIN MAHIYETI
- TEBLİG (HUKÜMLERİ ÖGRETME) GÖREVI
- KAZA'NIN (MAHKEME-YARGI FAALIYETLERININ) ÖNEMI.
- KAZA (KADI'LIK) KARŞISINDA INSANLARIN DURUMU.
- KİMLER KADI (HAKİM) OLABİLİR?
- KADI (HAKIM) TAYİNİNİN HÜKMÜ.
- KADI'LARIN (HAKIMLERIN) GÖREVI.
- KADI MAAŞINI NEREDEN ALIR?
- KADI'LARIN (HAKIMLERİN) TARAFSIZLIGI.
- MUHAKEME USULÜ (NELERE DİKKAT EDİLMELIDİR?)
- DAVA'NIN TARİFİ VE MAHİYETI.
- DAVA'NIN SIHHATININ ŞARTLARI.
- DAVA'NIN HUKMÜ.
- DAVA'LARA NEREDE BAKILIR?
- DAVA'LARA NE ZAMAN BAKILMALIDIR?
- KADI'NIN DURUŞMA ESNASINDAKI TUTUMU NASIL OLMALIDIR?
- DELILLER VE İSBAT MECBURİYETİ.
- ŞEHADET'IN TARIFİ VE MAHİYETİ.
- EHL-I VUKUF'UN (BİLİRKIŞİ'NİN) RAPORU.
- İKRAR.
- YAZILI BEYYINELER.
- KARINE VE EMARELER.
- KEŞİF
- YEMİN

- KADI'NIN ŞAHSEN BİLMESİ VE KANAATI.
- DAVA'LAR NE ZAMAN VE NASIL SONUÇLANIR.
- SULH'ÜN TARİFİ VE HÜKMÜ.
- SULH'ÜN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI.
- HÜKMÜN İCRASI VE CEZANIN İNFAZI.
- HAKEM TAYİN ETMENİN HÜKMÜ (TAHKİM)

TEVHİD MÜCADELESİNİN TEMELİ: ADALET

1779

● Hz. Adem (as)'den, Resûl-i Ekrem (SAV)'e kadar devam eden dönem içerisinde bütün peygamberler; yeryüzü müstekbirlerine karşı cihad etmiş ve adaleti ayakta tutmaya çalışmışlardır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Andolsun ki biz peygamberlerimizi açık açık belgelerle gönderdik ve insanların adaleti ayakta tutmaları için beraberlerinde kitabı ve mizanı da indirdik»** (1) hükmü beyan buyurulmuştur. «Adaletin ayakta tutulabilmesinden» maksad; Allahü Teala (cc) nın indirdiği hükümlerle amel edilmesidir. Zira insanların heva ve heveslerinden kaynaklanan kanunlar; kuvvetli olanın galibiyetini beraberinde getirir. Sonuçta «Zulüm» ortaya çıkar. Mizân'dan murad; adalet terazisidir ve kitaba bağlı olarak zikredilmiştir. (2) Allahû Teala (cc)'nın emrini emrettiği şekilde yerine getirmeye «Adalet» denilir. (3) Hanefi fûkahası; Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmedilen, müslümanların «Bey'at»la, gayr-i müslimlerin «Zimmet» akdi ile güvenliğe kavuştukları beldelere «Darû'l Islâm» dedikleri gibi «Darû'l Adl» de demişlerdir. (4) İmam-ı Şafii (rh. a) «Adalet'den murad; Allahü Teala (cc)'nın emrine uygun şekilde amelde bulunmaktır» (5) hükmünü zikreder. Esasen Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmetmeyenler; kafirler, zalimler ve faasıklar olarak beyan edilmektedir. (6)

1780

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Hiçbir insana yakışmaz ki; Allah O'na kitabı, hükmü ve peygamberlik görevini versin de sonra o (kalksın) insanlara: «— Allah'ı bırakıp da (gelin) bana kulluk edin» desin. (mümkün mü?) Fakat o**

---

(1) **El Hadid Sûresi: 25.**

(2) **Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 180, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 314-315.**

(3) **Abdullah Yekîn-Yeni lügat-İst: 1975 Sh: 5.**

(4) **Ömer Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 3 Sh: 512 Madde: 526/1.**

(5) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 25 Madde: 71.**

(6) **İbn-i Kesir-A.g.e. C: 2 Sh: 61 vd.**

«— Öğrettiğiniz ve okuduğunuz kitap gereğince Allah'a halis kullar (Rabbaniler) olun» der. Size melekleri veya peygamberleri ilâhlar edinmenizi de emretmez. Siz müslüman olduktan sonra, size inkarı emreder mi hiç!.» (7) hükmü beyan buyurulmuştur. Yahudilerden Ebû Rafii El Kurazi'nin ve Necran Hıristiyanlarından bir gurubun liderinin Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: «— Yani sana ibadet etmemizi, seni «Rab» tanımamızı mı emrediyorsun» demesi üzerine bu ayet-i kerime'nin nazil olduğu rivayet edilmiştir. Fakat hüküm noktasından; bütün insanları tefekküre davet etmektedir. Peygamberlerin; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümleri bir kenara bırakıp, heva ve heveslerine uyamıyacakları hatırlatılmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Hiç biriniz (eliniz, emriniz altında bulunanlara) kulum demesin. Çünkü hepiniz Allahü Teala'nın kullarısınız»** hadisi meselenin mahiyetini kavramamızı kolaylaştırmaktadır.

1781

Tevhid mücadelesinin mahiyeti; «Kıssa»lar yoluyla, bütün insanlara tebliğ edilmiştir. Esasen kıssaların nakledilmesinin sebeblerinden birisi de; «İbret» alınmasıdır. (8) Meydana gelen hadiselerin sebeblerini iyi tesbit etmek ve aynı hataları tekrarlamamak şarttır. Nitekim bir ayet-i kerime'de: **«Andolsun onların kıssalarını açıklamada selim akıl sahipleri için birer ibret vardır. (bu Kur'an) uydurulacak bir söz değildir. Ancak kendinden evvel indirilen kitapların tasdiki, (dine aid) her şeyin tafsilidir»** (9) buyurulmuştur. Şimdi tevhid mücadelesinde «Adalet'in» nasıl önemli bir yer tuttuğunu izaha gayret edelim.

1782

İnsanların heva ve heveslerinden kaynaklanan kanunlarla hükmetmek zulûmdür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: **«— Ey Davûd!.. Biz seni yeryüzüne halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hükmet!.. (Sakın) Heva ve hevesine tabi olma ki; bu seni Allah yolundan saptırır. Hesab gününü unuttukları için, Allah yolundan sapanlara (Heva ve hevesine tabi olanlara) çetin bir azab vardır»** (10) hükmü beyan buyurulmuştur. Bilindiği gibi peygamberler; akıllı, zekî ve kuvvetli rey sahibi olan kimselerdir. (11) Buna fetânet denir. Allahû Teala (cc) peygamberlere;

---

(7) **Al-i İmrân Sûresi: 79-80.**

(8) **İbn-i Kesir-A.g.e. C: 2 Sh: 498. Ayrıca Mecmuatu't Tefasir- C: 3 Sh: 464-465.**

(9) **Yusuf Sûresi: 111.**

(10) **Es Saad Sûresi: 26.**

(11) **El Beyadi-İşaretü'l Meram-Kahire: 1368 Sh: 329.**

tağuti güçlerin her türlü iddialarını ortadan kaldırabilmeleri için, «Fetânet» vasfını ihsan etmiştir. Dikkat edilirse ayet-i kerimede; «Hak ve Adalet'le» hükmetmesi emredilirken, hevâ ve hevesinden sakınması da hatırlatılmaktadır. Şimdi «Hak ve Hukuk» kelimeleri üzerinde duralım. İbn-i Abidin: «Hukuk kelimesi, «Hak» kelimesinin çoğuludur. Hak lugatta; batılın zıddıdır. Mevcut olan demektir» (12) hükmünü zikrediyor. Usûl-i Fıkıh'ta: «Şer'i şerifte her bakımdan ve şüphesiz bir mahiyette mevcut olana «Hak» denir» (13) tarifi esas alınmıştır. Maalesef günümüzde Hukuk kavramı; batılın zıddı olma mahiyetinde kullanılmamaktadır. Selim akıl sahibi her insan; hukukun (yani hakkın) üstünlüğünü kabul eder.

1783

● İnsanlara; kuvvetle ve silâhla galip gelen zorbalara boyun eğmek ne büyük bir zillettir!.. Heva ve heveslerinden kaynaklanan kanunlarla insanlara zulmeden Tağuti güçler; fitne ve fesadın kaynağını teşkil eder. Kur'an-ı Kerimde: **«İşte Âd kavmi!.. Onlar Allahü Teala (cc)'nın ayetlerini bilerek inkâr ettiler. Peygamberlerine isyan ettiler. Böylece başları (Liderleri) olan her zorbanın emrine uyup gittiler. Onlar bu dünyada da, kıyamet gününde de lânet cezasına tabi tutuldular»** (14) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse burada; zorbaların ve halkına silâhla galip gelen güçlerin mahiyeti izah edilmektedir. Ad kavmi onların peşinden gittiği için lânetlenmiştir. Bu bir anlamda; zorbalığa karşı direnmenin vacip olduğunun açık delilidir. Şimdi Ad kavminin akıbetini gündeme getirelim; Allahü Teala (cc) şöyle buyurmuştur: **«Ad kavmine gelince!.. Onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve «Kuvvetçe bizden daha güçlü kimmiş?» dediler. Onlar (kendilerini) yaratıp durmakta olan Allah'ın, kendilerinden daha kuvvetli olduğunu anlamadılar mı? Onlar bizim mucizelerimizi ve ayetlerimizi bilerek inkâr ediyorlardı. Bundan dolayı biz de; dünya hayatında zillet azabını kendilerine tatdırmak için, uğursuz günlerde üzerlerine çok gürültülü korkunç bir fırtına gönderdik. Elbette ahiret azabı daha da zelil kılıcıdır. Onlara (Hiçbir surette) yardım da olunmaz»** (15) Afif Abdülfettah Tabbara: «Âd kavmi o gün ne istemişse, büyük devletler (emperyalistler) de bugün aynı şeyi istiyorlar. İlim, medeniyet, servet ve kuvvet gururunun kölesi olmuş bu devletler hak'-

---

(12) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 c: 11 Sh: 167.

(13) Abdülaziz El Buhari-Keşfü'l Esrar-İst: 1308 C: 4 Sh: 134.

(14) Hûd Sûresi: 59-60.

(15) Fussilet Sûresi: 15-16 (Not: Ayrıca Hakka Sûresi: 7-8, Ez Zariyat Sûresi: 41 ve Hûd Sûresi: 58'de Âd kavminin şiddetli bir fırtına ile helâk edildiği, sadece Hz. Hûd (as) ve müminlerin kurtarıldığı beyan edilmektedir.)

dan yüz çevirmiş, kendilerine mağlup olan küçük devletleri köleleştirmişler, servetlerini yağmalamışlar, fitneyi tutuşturmak, vicdanları satın almak, sömürgeci çıkar ve menfaatleri uğruna toplumları parçalamak için her adî yola başvurmuşlardır. Sanki lisan-i hal ile «Bizden daha kuvvetli kim var?» demektedirler» (16) hükmünü zikrederek, meselenin can alıcı noktasına işaret etmektedir. Bugün Türkçe'de kullanılan «âdi» kelimesi; bu kavime mensubiyet belirten bir sıfattır. Tabii kötü bir sıfat!..

1784

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir günlük adalet, altmış yıllık (nafile) ibadetten hayırlıdır»** (17) buyurduğu bilinmektedir Allahü Teala (cc)'nın emrini; emrettiği şekilde yerine getirmek ve hukuka riayet etmek tevhid mücadelesinin temelini teşkil eder. Şimdi «Adalet Siyaseti» üzerinde duralım.

ADALET SİYASETİ

1785

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah, peygamberlerden şöyle misak (söz, ahid) almıştı: «— Andolsun ki size kitabı ve hikmeti verdim. Sonra size yanınızda bulunanı (Kitabı ve hikmeti) tasdik edecek bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanacak ve yardım edeceksiniz. Bunu kabul ettiniz mi? Bu hususta ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?» demişti. Onlar (n hepsi): «— Kabul ettik» dediler. (Allah) Buyurdu ki: «— Öyleyse (birbirinize ve ümmetlerinize karşı) şahid olun. Ben de sizinle beraber (Bu misakınıza, sözünüze) şahidlik edenlerdenim»** (18) hükmü beyan buyurulmuştur. İbn-i Kesir: «Ayette peygamberler zikredilmiştir. Fakat onların sadece kendileri değil, ümmetleri de bu misaka dahildirler. Binaenaleyh Allahü Teala (cc) peygamberleri vasıtasıyla onlara tabi olan ümmetlerinden, daha sonra gelecek kitap ve peygamberleri kabul ve tasdik etmeleri hakkında misak (söz) almıştır. Başka bir rivayete göre; Allahü Teala (cc) her peygamberden, ahir zamanda gelecek son peygamberine (Resûl-i Ekrem'e) inanmalarına dair söz almıştır. Hz. Ali (RA) ve Hz. Abbas (RA) şöyle buyurmuşlardır: Allah (cc) gönderdiği her peygamberden; birbirini kat'i olarak tasdik hususunda söz almıştır. Ayrıca ümmetlerinden Resûl-i Ekrem (SAV)'e yetiştikleri takdirde, ona inanıp yardım etmeleri hakkında, söz almalarını emretmiştir. Hz. Peygamber'in: **«Eğer Musâ ve İsâ sağ olsalardı,**

---

(16) Afif Abdülfettah Tabbara-Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz-İst: 1982 Gonca Yay. Sh: 117.

(17) El Aclûni-Keşfü'l Hefa-Beyrut: 1352 C: 2 Sh: 58 Had. NO: 1721.

(18) Al-i İmran Sûresi: 81.

Bana uymaktan başka bir-şey yapmazlardı» dediği rivayet edilir.» (19) hükmünü zikrederek, konunun hassasiyetini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla peygamberler; tevhid akıdesini yerleştirme mücadelesinin birer ferdidir. Onlar birbirini kıskanıp inkâr eden değil; birbirin doğrulayan ve tasdik eden insanlardır. Sonuçta ortak bir adalet siyaseti gündeme girmiştir.

1786

● Emir, nehiy ve terbiye gibi manalara gelen siyaset kelimesi «Sa'se» fiilinden masdardır. İbn-i Abidin: «Siyaset; halkı dünya ve ahirette kurtulacakları yola irşad etmekle, onların salâh ve menfaatlerine çalışmaktır» (20) hükmünü zikreder. Dolayısıyle bu anlamda; bütün peygamberler siyasetle meşgul olmuşlardır. Şimdi hukukun korunması hususundaki siyaseti ortaya koyabilmek için iki hadiseyi gündeme getirelim.

1787

● Mekke'nin Fethi sırasında «Ben-i Mahzûn» kabilesinden bir kadın hırsızlık yapmıştır. Sahabe-i Kiram'dan Hz. Usâme b. Zeyd (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzuruna gelerek, cezanın tatbik edilmemesi hususunda istirhamda bulunur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): **«Muhakkak ki İsrail oğulları arasında soylu (Şerefli, nüfûzlu) birisi hırsızlık yaptığı zaman, o cezasız bırakılırdı. Zayıf (kimsesiz) birisi yaptığı zaman, derhal elini keserlerdi. Şimdi sen Allahü Teala (cc)'nın hadlerinden bir had (cezası) için, şefaatte mi bulunuyorsun? Ben hırsızlık yapan kadın kızım Fatıma olsaydı, muhakkak onun da elini keserdim»** (21) buyurmuştur.

1788

● Hz. Ali (RA) ile bir zimmî (Gayr-i Müslim) arasında ihtilâf vukû bulur. O sırada Hz. Ali (RA) halife'dir. Meselenin vuzûha kavuşması için; Hz. Ali (RA) ile gayr-i müslim (zimmî) şehrin kadısı Hz. Şureyh (Rh.a)'in huzuruna varırlar. Kadı Şureyh (rh. a); Hz. Ali (RA)'den, iddiasını isbat için delil getirmesini isteyince; Hz. Ali (RA) oğlu Hz. Hasan (RA) ile hizmetçisi Kanber'i şahid olarak gösterir. Kadı Şureyh (rh. a); Resûl-i Ekrem (SAV)'in «çocuğun babası için şehadetinin kabul edilmeyeceğini» açık olarak beyan buyurduğu için Hz. Hasan (RA)'nın, bahsi geçen ihtilâfta

---

(19) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 378.

(20) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 5 Sh: 186.

(21) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 16, Ayrıca Sünen-i Darimi-K. hudud: 5 C: 1 Sh: 569, Ahmad b. Hanbel-Müsned-C: 3 Sh: 386, 395, Sahih-i Müslim-C: 2 Sh: 1315, K. Hudud: 8, Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 851 K. Hudud: 6.

şahid olamyacağını, vela ve hizmet sebebiyle Kanber'in de şahidliğini kabul edemiyeceğini, başka şahid getirmesini» münasib bir lisanla izah eder. Hz. Ali (RA) başka şahidi bulunmadığı için: «— Hz. Hasan'ın adil ve yüksek seciyeli bir kimse olduğunu, her-halûkarda mutlaka doğruyu söyleyeceğini, bu hususların dikkate alınarak şahidliğinin kabulünü tekrar istirham eder. Kadı Şureyh yine kabul etmez. Bunun üzerine Hz. Ali (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin cennet ehlinin gençlerinin efendileridirler» hadisini kadı'ya hatırlatır. Kadı Şureyh (r. a): «— Evet!.. Peygamberimiz efendimizin (SAV) onlar hakkındaki sitayişli sözlerine vakıfım. Fakat yine sen başka bir şahid getir» diyerek, kararında ısrar eder. (22) Dikkat edilirse Hz. Ali (RA) bu sırada İslâm devletinin lideridir. Mahkemede hasmı olan kimse ise; bir gayr-i müslim!.. Fakat Kadı Şureyh'e göre; birbirinden hak talebinde bulunan iki insan sözkonusudur.

1789

Hz. Omer (RA); bir mektup yazarak, Vali ve Amillerin hac mevsiminde toplanmalarını emreder. Bütün görevlilerin ve insanların bir-arada olduğu sırada hutbe'ye çıkar ve: «— **Ey İnsanlar!.. Ben şu memurlarımı ancak sizin için iyilik önderleri, hak müdafileri olarak gönderiyorum. Asla ve Kat'a sizi dövmeleri, öldürmeleri ve haksız yere mallarınızı almaları için göndermiyorum,içinizden kimin; bu valilerden birisinde bir alacağı varsa kalksın söylesin.**» buyurur. Hazır bulunan cemaatten sadece bir adam kalkar ve: «— Ey Mü'minlerin emiri!.. Senin memurun bana (Haksız olarak) yüz kırbaç vurdu.» der. Bunun üzerine Hz. Ömer (RA) o Vali'ye dönerek; «— **Demek ona yüz kırbaç vurdun ha!..**» buyurur. Sonra hak isteyene hitaben: «— **Kalk kısas yap!.. Hakkını al**» emrini verir. Bunun üzerine Hz. Amr b. As ayağa kalkarak Hz. Ömer'e yaklaşır ve «— Ey Mü'minlerin Emiri!.. Eğer sen memurların hakkında bu kapıyı açarsan, bu onlara çok ağır gelir. Senden sonra da bir adet halini alır» diyerek end'işesini beyan eder. Hz. Ömer (RA): «— **Resûlallah (SAV)'ın kendi nefsine kısas yaptığını gördüğüm halde, ben onu (Vali'yi) kısassız mı bırakacağım? Ey hak sahibi kalk ve hakkını al**» (23) diyerek, hak'lının daima kuvvetli olduğunu ortaya koyar. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Mutlaka hakları sahiplerine ödeyeceksiniz. Hatta boynuzsuz koyun (Kendini toslayan) boynuzlu koyuna kısas yapacaktır**» (24) buyurduğu bilinmektedir. İslâm'ın temel düstûru: «Hak sahibi, daima kuvvetlidir.»

---

(22) İmam-ı Serahsî-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 122.

(23) İmam-ı Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh: 190-191.

(24) Sahîh-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 1997 Had. NO: (66) 2582, K. Birr: 11 Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 2 Sh: 235.

DEVLET'IN TARİFİ VE MAHİYETİ

1790

● İnsanların ortak ihtiyaçlarının karşılanması ve insanlığa faydalı olan işlerin yapılması; devletin «varlık sebebi» olarak kabul edilmiştir. Mesele bu açıdan ele alındığı zaman «İnsana Hizmet» hadisesi gündeme girer. Dolayısıyle devleti şu şekilde tarif etmek mümkündür: **«İnsanların ortak ihtiyaçlarından doğan, birbirleriyle olan ilişkilerini sosyal sözleşme esaslarına göre düzenleyen; bir ülke üzerindeki siyasi ve hukuki iktidarın, müessese mahiyetindeki görünümüne devlet denilir»** (25) Tariften de anlaşılacağı üzere; devlet, müşahhas ve mücerred bir-çok unsurun bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkar. Herşeyden önce; sınırları malûm olan bir toprak parçası üzerine yerleşmiş, insan cemaatine ihtiyaç vardır. Bir devletin; siyasi, iktisadi, ictimâi çerçevesini ve iskeletini teşkil eden yazılı-yazısız bütün hukuki ilkelerine Anayasa adı verilir. (26) Genellikle insanların ortak ihtiyaç ve iradelerini (Sosyal sözleşme esaslarını) kabul ettikleri Anayasa'larında görmek mümkündür. Dolayısıyle Allahü Teala (cc)'ya iman eden ve O'na ibadeti esas alan insanların; kendi aralarındaki sosyal sözleşmeleri, İslâm dinine dayanır. Nitekim İbn-i Hümam: **«Mü'minlerin kendi içlerinden bir imam (devlet başkanı, ûlû'lemr) seçmelerinin sebebi; İslâm dininin emirlerini hakkı ile edâ etmektir»** (27) diyerek, müslümanların sosyal sözleşmelerinin mahiyetini ortaya koymaktadır. Tağut'a kulluğu esas alan insanlar; sosyal sözleşmelerini, kuvvet dengelerine göre tesbite gayret ederler. Çünkü onlar; Allahü Teala (cc) ve Resûlü (SAV)'ne karşı isyan ederek, heve ve heveslerine kapılmışlardır.

1791

● Filozoflar devletin fonksiyonları hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Hatta bir kısmı; devletin; eğemen güçlerin, (diğer insanlara) hakimiyetini sağlayan bir araç olduğu iddiasındadır. Genel olarak Aristo'dan bu yana devletin; teşri (kanun koyma), icra (kanunları tatbik etme) ve Yargı fonksiyonları üzerinde durulmuştur. Devlet teşri fonksiyonu ile; kanunlar koymak, hukuk kaidelerini göstermek suretiyle ferdlerin hareket ve münasebetlerini belirler. Böylece cemiyet belirli bir nizama kavuşur. Kaza (yargı) fonksiyonu ile; bu kanunları münasebetlere ve hadiselere tatbik

---

(25) Not: Devletin varlık sebebi ve mahiyeti esas alınarak; tarif, tarafımızdan yapılmıştır. Başka şekilde tarif edenler de vardır.

(26) İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi-İst: 1981 Dergah Yay. C: 1 Sh: 218.

(27) İbn-i Hümam-Kitabü'l Müsayere-İst: 1979 Çağrı Yay. Sh: 265.

ederek, kaidelere uygun olmayan davranışları önler, hukuk nizamını korur. İcra fonksiyonu ise; gerektiğinde kuvvet kullanarak, hukuk nizamını korumak ve ortak ihtiyaçların teminini sağlamak, faydalı ve iyi neticeler elde etmek şeklinde ele alınmıştır. (28) Bugün Türkiye'de; teşri (Kanun koyma) fonksiyonunu Büyük Millet Meclisi (TBMM), icra ve idare fonksiyonunu; Cumhurbaşkanı başta olmak üzere, Başbakan, Bakanlar Kurulu ve devlet memurları, Kaza (Yargı) fonksiyonunu ise mahkemeler yerine getirmektedirler. Ancak devletin temel nizamlarını tamamen veya kısmen İslâm dinine uydurmak suçtur. (29) Bu sebeble; T.B.M.M. üyeleri, insanlardan aldıkları yetkiye dayanarak, insanlar üzerine kanun koymak durumundadırlar. Bazı müellifler; bunu «Çağdaş Uygarlık» olarak nitelendirmektedirler.

1792

Kur'an-ı Kerim'de: **«Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehlinize vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder. Hakikat Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor!. (İyi düşünün) Şüphe yok ki Allah (hükümlerinizi) hakkı ile işitici, (bütün yaptıklarınızı) Hakkı ile görücüdür»** (30) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'nin «Mekke'nin Fethi» sırasında indiği rivayet edilmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV) fetihten hemen sonra Kabe'yi tavaf etmiş, sonra içeri girmek istemiştir. Kabe'nin anahtarı; atadan, dededen Hz. Osman b. Talha'ya intikâl eden bir emânet durumundadır. Anahtarı peygamber (SAV)'e vereceği sırada Hz. Abbas (RA): «Bundan böyle anahtarın kendisine emânet edilmesini, sikâyet (hacılara su verme) hakkından sonra, sidânet'in (Kabe'nin bekçiliği) de kendisinde olmasını» arzu ettiğini beyan eder. Hz. Osman b. Talha (RA) bu teklif karşısında anahtarı geri çeker, rahatsız olduğu her halinden bellidir. Daha sonra Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: «— Anahtarı, Allah'ın emaneti olarak veriyorum» der. Resûlallah (SAV) Kabe'nin içine girerek putları temizler ve sonra Hz. Osman b. Talha (RA)'yı yanına çağırarak: **«— Osman, işte emanet olarak verdiğin anahtar. Bugün ahde vefa ve iyilik günüdür»** buyurur. Kısa bir süre sonra: **«Şüphesiz ki Allah, size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder...»** ayeti nazil olur. (31) Bu-

---

(28) Geniş bilgi için/ Sıddık Sami Onar-İdare Hukukunun Umumi Esasları-İst: 1962 C: 1 Sh: 1-3, Ayrıca H. Nail Kubalı-Anayasa Hukuku-Dersleri-İst: 1971 Sh: 58.

(29) T. Ceza Kanununun 163.ncü maddesi; sırf bu mahiyetteki olayları cezalandırmayı esas almıştır. Maddede mücerred olarak «Din» zikredilir.

(30) En Nisâ Sûresi: 58.

(31) İbn-i Kesir-Tefsîrü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 516.

nun dışında başka rivayetler de vardır. İslâm ûleması; ayetin hükmünün umumi olduğu hususunda ittifak etmiştir. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in Kabe'nin anahtarını amcası Hz. Abbas'a değil; o işe daha ehil olan Hz. Osman b. Talha'ya vermesi de, bu ittifakın bir delilidir. Ayrıca: **«İş, ehil olmayanların eline geçti mi, kıyameti gözetleyiniz»** (32) hadis-i şerifi; her türlü emanetin mutlaka ehil olanlara teslimini tavsiye etmektedir. Bu ayet-i kerime'nin; emir sahipleri ve kadı'lar hakkında indiği de rivayet edilmiştir. (33)

1793

● Müslümanlar; herhangi bir kavme kin duysalar dahi, hüküm verirken adil olmak mecburiyetindedirler. Zira **«İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder»** hükmü; herhangi bir tahsise manidir. Ayrıca bir başka ayet-i kerime'de: **«Ey İman edenler!.. Allah için hakkı ayakta tutan (hakim insan)lar, adâletle şahidlik eden (kimse)ler olun. Bir kavme olan kininiz, sizin adaletten ayrılmanıza sebeb olmasın. Adil davranın. Zira (Adaletle muamele) takvaya en yakın olandır»** (34) hükmü beyan buyurulmuştur. Farklı dinlerden olan insanlar; mü'minlerin imamına veya kadısına müracaat ettikleri zaman, onlar arasında da adaletle hükmetmek farzdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc) zulmetmeyen (Adil olan) hakimle beraberdir. Eğer zulme saparsa, onu kendi nefsinin eline bırakır»** (35) buyurduğu bilinmektedir. Bilindiği gibi zûlüm; adaletin zıddıdır. Allahû Teala (cc)'nın; zalimleri sevmediği ve zulme razı olmadığı kat'i nasslarla sabittir. Şimdi zulmün çeşitlerini kısaca gündeme getirelim. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Zulüm üç türlüdür. Bir zulüm var ki, Allah onu affetmez. Bir zulüm var ki, Allah onu affeder. Bir zulüm de var ki, Allah onun mutlaka hesabını sorar. Allahü Teala (cc)'nın affetmediği zulüm şirktir. Çünkü Allah «Şirk büyük bir zulümdür» (Lokman Sûresi: 31) buyurmuştur. Allah'ın affedeceği zulüm; kulların kendi nefislerine karşı işledikleri zulümdür. Rabbleri ile kendileri arasındaki işlerde yaptıkları hatadır. Allah'ın hiç bırakmayıp mutlaka hesap soracağı zulüm ise; kulların birbirlerine karşı haksızlıklarıdır. Allah bunların hesabını sorar ve zalimleri cezalandırır»** (36) buyurarak, zulmün çeşitlerini ve sonuçlarını izah etmiştir.

---

(32) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 21 K. İlm:

(33) İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 516.

(34) El Maide Sûresi: 8.

(35) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 775 K. Ahkam: 2 Had. NO: 2312, Ayrıca İbni Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 516.

(36) İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 568.

1794

Akaid kitaplarında müslümanların ortak ihtiyaçları beyan edilirken: «*Müslümanlar için bir imama mutlak surette ihtiyaç vardır. Dini hükümlerin* uygulanması, cezaların (Had'lerin) tatbiki, kafirlere karşı ülke sınırlarının korunması, cihad için ordu teşkil edilmesi, sadakaların toplanması, zorbaların, soyguncuların ve eşkiyaların zabt-u rapt altına alınıp kahredilmesi, Cum'a ve Bayram Namazlarının edâ edilmesi, insanlar arasında ortaya çıkan ihtilâfların ortadan kaldırılması, hukukun üzerine kalm olduğu şahidliklerin kabulü, Velileri bulunmayan (Kimsesiz) çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, eğitilmesi, evlendirilmesi ve *ganimet mallarının* taksimi gibi önemli meseleler imam (Devlet başkanı, ulu'lemr) sayesinde icra edilir» (37) hükmünde ittifak edilmiştir. Bütün bunları; teşrii, tebliğ, icrâ ve kaza fonksiyonları içerisinde mütalaâ etmek mümkündür. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

TEŞRİİ (KANUN KOYMA) HAKKI'NIN TESBİTİ

1795

Resûl-i Ekrem (SAV)'in Medine'ye hicretinden hemen sonra İslâmi devleti kurduğu bilinmektedir. Önce muhacirlerle-ensar arasında kardeşlik anlaşması yapılmış; daha sonra da Medine'de oturan Yahudi, Hıristiyan ve diğer inançlardaki insanlarla (Adlî, Siyasî, Askeri ve malî konuları içine alan 52 maddelik) bir «Sosyal Sözleşme» imzalanmıştır. Bazı müellifler; bu sosyal sözleşmeye, «Anayasa» adını vermişlerdir. Bu tabirin yerinde olup-olmadığı tartışılabilir. İmzalanan sosyal sözleşmenin 23. ncü maddesine göre; «İhtilâf halinde çözümün Allah'a ve Resûlüne bırakılacağı» kararlaştırılmıştır. (38) Esasen mü'minlerin şahsi reyleriyle; Allahü Teala (cc) ve Resûlü'nün hükümlerine karşı çıkmaları haramdır. (39) Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «**Allah ve Resûlü bir işe hüküm ettiği zaman; gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın için (o hükme aykırı olarak) işlerinde *kendilerine muhayyerlik* yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne isyan ederse, muhakkak ki o apaçık bir sapıklıkla yolunu sapıtmıştır**» (40) hükmü beyan buyurulmuştur.

---

(37) Muslihuddin M. Kestelî-Şerhi Akaidi'l Kestelî-İst: 1973 S. Billcl. yay. Sh: 181-182, Ayrıca Teftazani-Şerhü'l Akaid-İst: 1980 Sh: 320 vd.

(38) Prof. Salih Tuğ-İslâm Ülkelerinde Anayasa Hareketleri-İst: 1969 Sh: 31 vd.

(39) İbn-i Huzeyme-Es Sahih-Beyrut: 1390 M. İslâmi Neşri-C: 1 Sh: 75.

(40) El Ahzab Sûresi: 36.

1796

● Teşrii (Kanun koyma) hakkı; mutlak manada, sadece ve sadece Allahü Teala (cc)'ya aiddir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «(Ve şu emri indirdik) **İnsanlar arasında Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmet!.. Sakın onların (insanların) hevâ ve heveslerine uyma. Allah'ın sana indirdiği (hükümlerin) bir kısmından seni vazgeçirmelerinden sakın. Eğer onlar (hükümleri kabulden) yüz çevirirlerse bil ki Allah günahlarından (yalnız şu) biri (veya yüz çevirmeleri) sebebiyle bile; kendilerini mutlaka musibete uğratmak istiyordur. İnsanlardan bir çoğu muhakkak ki Allah'ın emrinden dışarı çıkanlar (fasıklar)dır. Onlar hala cahiliyet devrinin o kötü hükmünü (kanunlarını) mü arıyorlar? Şüphesiz salih bir kanaate sahip bir kavim 'ndinde; hükmü (Kanunu) Allah'tan daha güzel olan da kimdir?»** (41) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle hiç kimsenin; Allahü Teala (cc)'nın hükümlerine mukabil olmak ve onların yerine geçmek üzere hüküm koyması (Kanun Yapması) caiz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü Teala (cc)'ya yemin olsun ki, arzusunu İslâma tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz**» (42) Buyurduğu bilinmektedir.

1797

● Bilindiği gibi kanunlar; insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için konulan kaidelerdir. İnsanların; hürriyetlerinin sınırlarını tesbit etmek ve otorite'nin hakkını tayin etmek, önemli bir hadisedir. Mü'minlerin kime itaat edecekleri ve ihtilâf halinde nasıl davranacakları kat'i nasslarla belirtilmiştir. Nitekim bir ayet-i kerime'de: «**Ey İman edenler!.. Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan (mü'min) emir sahiplerine de itaat edin. Eğer bir-şey hakkında ihtilâfa düşerseniz, onu Allah'a ve Peygamberine döndürün. Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız; bu hem sizin için hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir**» (43) buyurulmuştur.

1798

● Şimdi itaat edilmesi emredilen «**Sizden olan emir sahipleri**» üzerinde duralım. İslâmi devleti; şer'i hududlar içerisinde yöneten kimselerin «Ulûlemr» hükmünde olduğu malumdur. Ancak İbn-i Abbas (RA)'dan gelen bir rivayete göre: Ulû'lemr'den maksad, islâm alimleridir. Nitekim bir

---

(41) El Maide Sûresi: 49-50.

(42) İbn-i Kesir-Tefsirü't Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 490.

(43) En Nisâ Sûresi: 59.

başka ayet-i kerime'de: **«Onlara eminlik veya korku haberi geldiği zaman onu yayıverirler. Halbuki bunu peygambere ve içlerinden Ulû'lemr olanlara götürselerdi, o (haberi) araşıp-yayanlar bunun (mahiyetini) onlardan öğrenirlerdi»** (44) hükmü zikredilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in İslâm devletinin reisi olduğundan şüphe yoktur. Dolayısıyle bu ayet-i kerime'de zikredilen «Ulû'lemr»; fetva ehliyetine haiz olan alimlerdir. İbn-i Kesir'de «Ulû'lemr'den» maksadın; emir sahibi alimler olduğunu zikretmektedir. (45) *Fahrüddin-i Razi'ye göre; «Ehl-i Hal ve'l Akd» durumunda* olan ûlemanın çoğunluğu **«Ulû'lemr» hükmündedir.** (46) İbn-i Abidin'de: «Bu ayet-i kerime'de geçen ûlû'lemr'den murad ûlemadır» (47) hükmünü zikreder. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Alimler, peygamberlerin varisleridirler»** (48) hadis-i şerifindeki verasetin, ümmetin velâyeti olduğu rivayet edilmiştir. Zira peygamberlerin maddi herhangi bir miras bırakmadıkları (geriye kalanların sadaka olduğu) bilinmektedir. Sonuç olarak Ulû'lemr: İslâm milleti üzerinde; bey'at sonucu; tasarrufu ammeye hak kazanmış kimsedir. Bunun «Ehl-i Hal ve'l Akd» durumunda olan; ûlema arasından seçilmesi dikkate alınarak, ûlema'nın da «Ulû'lemr» mahiyetinde olduğu zikredilmiştir.

1799

● Ayet-i Kerime'de: **«Eğer birşey hakkında ihtilâfa düşerseniz, Onu (İhtilâf konusunu) Allaha ve resûlüne döndürün»** emri verilmiştir. İmam-ı Kurtubi: «İhtilâfın peygambere döndürülmesinden murad; sağlığında bizzat kendisine müracaat etmek, ölümünden sonra da sünnetine başvurmaktır» (49) hükmünü zikretmektedir. İmam-ı Şafii (rh.a) «Eğer birşey hakkında ihtilâfa düşerseniz...» ayeti kerimesi (Allahû Alem) siz ve itaat etmekle emrolunduğunuz Ulû'lemr; bir konuda anlaşamazsanız, o konuyu Allahû Teala (cc) ve Resûlüne bırakın. Şunu biliyoruz ki bu farza riayet edilince ihtilâf ortadan kalkar. Çünkü Allahû Teala (cc) şöyle buyurmuştur: **«Allah ve Resûlü birşey hakkında hüküm verdikten sonra, gerek mü'min bir erkek, gerek mü'min bir kadın için (o hükme aykın olarak) işlerinde kendilerine muhayyerlik yoktur»** Ancak ihtilâf ettikleri konuda

---

(44) En Nisâ Sûresi: 83.

(45) İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 518.

(46) Prof. Dr. Süleyman Ateş-Kur'an-ı Kerim'in Meali ve Çağdaş Tefsiri-Ank: 1988 C: 1 Sh: 586.

(47) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 1 Sh: 40.

(48) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 58 H. İlm: 1.

(49) İmam-ı Kurtubi-El Camil Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 261.

Allahü Teala (cc)'nın kitabında ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetinde bir hüküm yoksa o zaman ictihad gündeme girer» (50)

1800

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Allahû Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerle hükmettiği malûmdur. Kur'an-ı Kerim'de: **«Bir de peygamber size ne verdiyse (her ne emir verirse) onu tutun. Nehyettiğinden de sakının»** (51) emri verilmiştir. Hükmü kat'iyyet ifade eden mütevatir sünnetin inkârının küfür olduğu hususunda ittifak vardır. (52) Imam-ı Gazali «Küfrü» tarif ederken: «Resûl-i Ekrem (SAV)'in getirdiği haberlere inanmamak onları yalanlamak» (53) hükmünü zikreder. Esasen peygambere itaatin farz olduğu hususunda icma mevcuddur. Resûl-i Ekrem (SAV) ihtilâf konusunda herhangi bir nass mevcut değilse, ictihadı ile hükmetmiştir. Sonradan gelen bir vahiy; aynı konuda farklı bir hüküm getirmişse, derhal o hükme tabi olmuştur. (54) Ulema tarafından (Kat'i nasslar esas alınarak) yapılan ictihadlar da; «Ulû'lemr'e» itaat noktasından geçerlidir. Çünkü «Ulû'-'emr'e» itaat edilmesi; bizzat Allahü Teala (cc) tarafından emredilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Müslümanlar, gerek hoşlarına giden, gerek hoşlarına gitmeyen her hususta kendilerinden olan emir sahiplerine itaat ederler. Bununla yükümlüdürler. Ancak günah işlemeleri emredilirse, itaat etmezler»** (55) buyurmuştur. Dolayısıyla şer'i hududlarla sınırlı bir itaat sözkonusudur. Yine bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: **«Allahü Teala (cc)'ya isyan hususunda, mahlûka itaat yoktur. İtaat ancak ma'ruftadır»** (56) Teşrii hakkı; heva ve heveslere dayanamaz.

İCRA (HÜKÜMLERI TATBİK) HAKKI'NIN MAHIYETİ

1801

● Resûlallah (SAV)'ın hicret'ten önce; her kabilenin işlerini yürütmek üzere bir «nakib» tayin ettiği bilinmektedir. Bu nakib'ler; işlerin yürütülmesi hususunda Resûlallah (SAV)'ın yardımcılarıdırlar. O dönemde daha ziyade; yeni gelen ayet-i kerime'lerin talimi ön plândadır. Nakib'lerin bir-

(50) İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 80-81 Madde: 264-266.
(51) El Haşr Sûresi: 7.
(52) Molla Hüsrev-Mir'at El Usûl fi Şerhi Mirkat el Visûl-İst: 1307 C: 2 Sh: 8.
(53) İmam-ı Gazali-Faysalü't Tefrika-Kahire: 1319 M. Kabbani Neş. Sh: 10.
(54) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 85.
(55) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 105 K. Ahkam.
(56) İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 516.

birleriyle ilişkilerini «Nakbü'n Nükebâ» adı verilen görevliler sağlamaktadırlar. (57) Medine'de İslâmi devlet kurulduktan sonra; cihad farz kılınmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in cihad sonucu elde edilen her beldeye; idari işleri yürütmek için birer Vali tayin ettiği bilinmektedir. Hz. Attab b. Esed'i «Mekke'ye» (58), Hz. Osman b. Ebi'l As'ı «Taif'e» ve diğer bir kısım sahabileri de, başka şehirlere vali olarak görevlendirmiştir. Kendisinden Valilik talebinde bulunan Hz. Ebû Zerri'l Gıfari (RA)'ye: «— **Ya Ebâ Zer!.. Sen zayıfsın, o mevki bir emânettir. Sonu da kıyamet gününde perişanlık ve pişmanlıktır. Yalnız hak ederek alan ve üzerine düşeni hakkı ile edâ eden müstesnâdır**» (59) buyurmuştur.

1802

İslâmı devletin; en güzel şekilde düzenlenmesi hususunda, «Ulü'lemr» her türlü tedbiri almak durumundadır. Çünkü o yetki mü'minlere ait bir emânettir. Nitekim Hz. Omer (RA) bir hutbesinde: «**Ben memurlarımı sizi dövmeleri, haksız yere mallarınızı almaları için göndermiyorum. Ben size onları ancak dininizi öğretmeleri, peygamberin sünnetlerini talim etmeleri için gönderiyorum**» (60) buyurmuştur. Ayrıca halka kapılarını kapatan ve onların meseleleriyle meşgul olmayan valileri cezalandırdığı bilinmektedir. Hükümleri tatbik bahanesiyle insanlara işkence etmek kesinlikle haramdır. (61) Zira İslâm'ın temel hedefi; insanların emniyetlerini sağlamaktır.

TEBLİĞ (HÜKÜMLERİ ÖĞRETME) GÖREVİ

1803

Daha önce «Cihad'ın Teşri Merhaleleri» başlığı altında; tebliğin mahiyetini izah etmiştik!.. İbn-i Ishak'a göre; Resûl-i Ekrem (SAV) Mekke'de ilk üç yıl inancını gizlemiştir!.. Daha sonra Allahü Teala (cc)'nın beyan buyurduğu şekilde tebliğe devam etmiştir. (62) Kur'an-ı Kerim'de: «**Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki (Onlar herkesi) hayra çağırsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vaz geçirmeye çalışsınlar. İşte onlar mura-**

(57) İbn-i Hişam-Es Sire-Kahire: 1936 C: 2 Sh: 185.
(58) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 14 Sh: 36.
(59) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1457 K. İmare: 4 Had. NO: 16 (1825)
(60) İmam-ı Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh: 190.
(61) Geniş bilgi için: bakınız madde: 1542.
(62) Geniş bilgi için: bakınız C: 1 Sh: 373 vd, madde: 741 vd.

dına erenlerin ta kendileridir» (63) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm üleması: «İyiliği emretmek (Emr-i Bi'l Mâ'ruf) ve Kötülükleri önlemeye çalışmak (Nehy-i Ani'l Münker) farz-ı kifaye olan bir ameldir. Çünkü bu işle meşgul olan bir cemaatin bulunması emredilmiştir. Hiç kimse bununla meşgul olmazsa; farz olan bir amel topluca terkedildiği için, bütün mü'minler mes'ûl olur» (64) hükmünde müttefiktir.

1804

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Nefsimi yed-i kudretinde tutan Allah'a andolsun ki; siz ya iyiliği emredip, kötülükten vaz geçirmeye çalışırsınız, ya Allah kendi katından sizin üzerinize bir azab gönderir. O zaman dua edersiniz; fakat duanız kabul edilmez»** (65) buyurduğu bilinmektedir. Şurası muhakkaktır ki; insanları hayra çağırmak, iyiliği emretmek ve kötülükten vaz geçirmeye çalışmak; ilim ve ihlâs isteyen bir (salih) ameldir. Fakat herkesin bu sahada muvaffak olabilmesi güçtür. Nitekim bir ayet-i kerime'de: **«Sen (Kötülüğü) en güzel bir şekilde önle!.. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile yakın dostun olmuştur»** (66) hükmü zikredilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in hisbe teşkilâtını bizzat kurarak; ehil olan kimseleri bu işle görevlendirdiği bilinmektedir. Muhtesiblerin; adil, muttaki ve alim olmaları şarttır. Nitekim bir hadis-i şerif'te şöyle buyurulmuştur: **«İnsanlara ancak emir vaz-ü nasihat eder veya emir tarafından görevlendirilmiş bir kimse!.. Üçüncüsü ancak müraî kişi olur»** (67) İmam-ı Şafii (rh. a): «Bir kimse din kardeşine gizlice tebliğ ederse, gerçekten nasihat etmiştir. Aşikare va'zeden ise; onu muhakkak surette rezil etmiş ve batırmıştır» hükmünü zikreder. Zira İslâm'da kusurları ortaya dökmek ve ifşa etmek caiz değildir. Cahil ve şerrinden korkulan kuvvet sahibi zalime karşı; onun zaaflarını bilen bir âlim nasihat edebilir. Kaldı ki; kötülüklerin kuvvet zoruyla ortadan kaldırılabilmesi; emir sahibiyle yakından alakalıdır.

1805

● Kur'an-ı Kerim'de: **«(İnsanları) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et. Onlarla mücadeleni en güzel yol hangisi ise onunla yap»** (68)

---

(63) Al-i İmran Sûresi: 104.

(64) Mecmuatü't Tefasir-İst: 1979 C: 1 Sh: 560-561, Ayrıca İmam-ı Gazali-İhyaü ülûmi'ddin-İst: 1975 Bedir Yay. C: 2 Sh: 757 vd.

(65) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 468 K. Fiten: 9 Had. No: 2169, Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 5 Sh: 388.

(66) Fussilet Sûresi: 34.

(67) Mansur Ali Nasıf-Tac Tercemesi-İst: 1976 C: 1 Sh: 111 Had. NO: 127.

(68) En Nahl Sûresi: 125.

hükmu beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerime'yi tefsir ederken: «İnsanları Allah'ın dinine davet ederken, onların liyâkat ve istidatlarını dikkate almak vaciptir. Zekâ yönünden üstün olan ve eşyanın hakikatini öğrenmek isteyenlere tebliğ; kat'i delillerle (Hikmetle) yapılır. Selim fıtrat sahibi olanlara güzel vaz-û nasihat yeterlidir. Inadçı, münazara ve münakaşadan hoşlananlara, bir takım ön bilgilerle ve adab-ı münazara ile tebliğ yapılır» (69) hükmünde ittifak etmişlerdir. Allahû Teala (cc)'ya iman eden, iyiliklerin yayılması ve kötülüklerin önlenmesi için her türlü çileye katlananlar müjdelenmişlerdir. Nitekim bir ayet-i kerime'de: **«Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten menedersiniz ve Allah'a inanırsınız»** (70) buyurulmuştur. Mü'minlerin; dünyaya gelmiş en hayırlı toplum oldukları sabittir. Hayırlı oluşlarının temel vasfı: Allahü Teala (cc)'ya iman etmeleri, iyiliklerin yayılması için çalışmaları ve kötülüklerden menetmeleridir. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Sizden herhangi biriniz bir kötülük görürse onu hemen eliyle değiştirsin. Eğer buna gücü yetmiyorsa diliyle değiştirsin (Kötülüğünü söy'esin). Buna da gücü yetmiyorsa kalbiyle ona (kötülüğe) bugz etsin. Imanın en zaifi de budur»** (71) buyurmuştur. «Emr-i Bi'l Ma'ruf», (iyilikleri emretmek) sadece devletin görevi değildir» diyen ûlema, bu hadis-i şerifi delil getirmiştir. Şayed yapılacak emir Namaz, Oruç, zekât ve cihad gibi herkesin bildiği vaciplerden, nehiy (yasaklama) zina, şarap, faiz ve bunun gibi kat' haramlardan ise; bütün müslümanlar bu görevi usûlüne uygun yerine getirebilirler. Dolayısıyle «Farz-ı Ayn» olan ilimlerde; bütün mü'minler sünnete uygun şekilde «Emr-i bi'l Ma'ruf» yapabilirler. Fakat nadir olan meselelerde; ûlema söz sahibidir.

1806

● Islâm fıkhında; bazı hallerde (Darû'l harb'te doğup, büyümek, akli sıkıntı geçirmek vs..) hükmü bilmemek mazeret olarak kabul edilmiştir. Yeni müslüman olmuş bir bedevi Resûl-i Ekrem (SAV)'in hoşuna gider zannı ile bir kırba şarap getirip, hediye eder. Resûlallah (SAV) adama: «— **Sen Allahû Teala'nın onu haram kıldığını bilmiyor musun?»** diye sorar. Meseleyi öğrenince, şarabı yanındakilere satmak ister. Resûl-i Ekrem (SAV) bu defa: «— **İçilmesini haram kılan Allahû Teala (cc) satıl-**

---

(69) **Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 650.**

(70) **Al-i İmran Sûresi: 110.**

(71) **Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 69 K. İman: 20 Had. NO: 78 (49) Ayrıca Sünen-i Tirmizi-C: 4 Sh: 469-470 K. Fiten: 11.**

masını da haram kılmıştır» (72) ikazını yapar. Bunun üzerine bedevi şarabı yere döküverir. Dikkat edilirse Resûl-i Ekrem (SAV) adamı herhangi bir şekilde ta'zir etmemiştir. Zira niyeti Resûl-i Ekrem (SAV)'in hayır duasını almaktır. Nitekim Hanefi fûkahası: «Bir harbi, müslüman olup İslâm memleketine gelse, sonra haram olduğunu öğrenmeden şarab içse, nakkında içki haddi (Hadd-i Şürb) icra edilmez» (73) hükmünde müttefiktir. Esasen herhangi bir suçu bilmeden işleyen ve öğrendiktən sonra pişman olan bir kimseyi cezalandırmak bir-çok yönden sakıncalıdır. Hz. Ömer (RA)'in hilâfeti döneminde; yeni müslüman olmuş bir kimse (Yemen Vilâyetinde) zinâ eder. Fakat zinanın haram olduğunu bilmemektedir. Yemen Valisi; Hz. Said b. Müseyyeb (RA) ne yapılması gerektiği hususunda tereddüte düşer ve mektupla durumu Hz. Ömer (RA)'e bildirir. Hz. Ömer (RA) cevabında: «Zinanın haram olduğunu bilmiyorsa, öğretiniz. Eğer tekrar yaparsa haddi (cezasını) haketmiş olur» (74) buyurur. İslâm fıkhında teklif; mükellefin kudret ve kuvvetiyle yakından alakalıdır. Dolayısıyle İslâmi yönetimin en önemli meselesi; tebliğ ve eğitimdir. Bu konuda mü'minlerin; sünnete uygun bir şekilde, kendilerinden olan emir sahiplerine yardım etmeleri zaruridir.

KAZA'NIN (MAHKEME-YARGI FAALİYETLERİNİN) ÖNEMİ

1807

● Bilindiği gibi İslâm dininin temel hedefi; insanların can, mal, nesil, akıl ve din emniyetlerini sağlamak, hürriyetlerin muhafaza etmek ve zulmü ortadan kaldırmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi ve nizamın sağlanması için Kaza'nın (Mahkeme, Yargı faaliyetlerinin) sıhhatli olması zaruridir. Hanefi fûkahası: **«Kazâ, muhkem bir farzdır»** (75) hükmünde ittifak etmiştir. Hak ve hürriyetler ihtilâf konusu haline gelince; İslâm'ın o hususdaki hükmünün açıklanması zaruri olur. Dürri'l Muhtar'da: «Kazâ lugatta hükmetmek, hüküm vermek manasınadır» denilmiştir. İbn-i Abidin bu metni şerhederken, kaza kelimesinin bunun dışında; bir işi bitirmek, edâ etmek, ihtiyacı gidermek, yaratmak, hayatın sona ermesi ve takdir etmek gibi manalara da geldiğine işaret etmektedir. (76) İslâmi Istılâh'ta:

---

(72) İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 846 K. Eşribe: 5.

(73) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 8 Sh: 285, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 24 Sh: 32.

(74) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 53-54.

(75) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai fi Tertibi's Şerai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 2, Ayrıca Şeyh Nizamüddin-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 306.

(76) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 12 Sh: 91-92.

«Belli (Hususi) bir metodla; husumetlerin (düşmanlıkların, ihtilâfların) ortadan kaldırılması ve anlaşamayan kimselerin arasının bulunmasına kaza denir» (77) tarifi esas alınmıştır. Bunun dışında: «Dünyevi mesâlihi temin bakımından kendisinde çoğu zaman ihtilâf vuku bulan birbirine yakın ictihadi meselelerde bağlayıcı bir hüküm tesisidir» şeklinde de tarif edilmiştir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Ammenin (Ümmetin) velâyetini üzerinde bulunduran şahıstan sudur eden ve uyulması lâzım gelen hükme kaza denir. Hızânetü'l Müftin'de de böyledir» (78) denilmektedir.

1808

Resûl-i Ekrem (SAV)'in ilk dönemlerde; adli, idari, icrai, askeri ve siyasi işleri bizzat kendisinin yürüttüğü bilinmektedir. Bu arada Sahabe-i Kiram'ı bizzat yanında eğitmiş; cihad sonucu elde edilen beldelere «Kadi» tayini yapmıştır. Meselâ: Resûlallah (SAV) bir davada hüküm verme hususunda Hz. Amr b. As (RA)'ı görevlendirmiştir. Hz. Amr b. As; ihtilâfın çözümüne memur edilince: «Ey Allah'ın Resûlü!.. Senin yanında ve huzurunda mı davacılar arasındaki ihtilâfa bakmam gerekiyor?» diyerek, işin güçlüğünü ihsas ettirir. Resûl-i Ekrem (SAV) **«— Evet benim huzurumda davaya bakacaksın»** buyurur. Hz. Amr b. As (RA): «— Ya Resûlallah!.. Hangi esas üzerine hüküm vereceğim?» diyerek, dava usulünün mahiyetini öğrenmeye çalışır. (79) Bunun gibi bir-çok misâl zikretmek mümkündür. Resûl-i Ekrem (SAV)'in tayin ettiği ilk kadı Hz. Ali (RA)'dir ve Yemen'e gönderilmiştir. (80) Hz. Ali (RA) kâza mesûliyetinin ağırlığını düşünerek: «— Ey Allah'ın Resûlü!.. Beni Yemen Vilâyetine kadı olarak gönderiyorsun. Oysa ben bu vazife için çok genç ve tecrübesiz sayılırım» diyerek ma'zeret beyan etme ihtiyacını duyar. Resûl-i Ekrem (SAV) bunun üzerine: **«— Allah'ım!.. Sen Ali'yi sırat-ı müstakiym'de yürüt ve onun dilini hak üzere sâbit kıl»** diyerek dua buyurur. Hz. Ali (RA) bu duanın bereketiyle ilgili olarak: «— Nefsimi yed-i kudretinde bulunduran Allahû Teala (cc)'ya andolsun ki; artık o günden sonra iki kişi arasında hükmettiğim zaman asla şüpheye düşmedim» demiştir. (81) Resûl-i Ekrem

---

(77) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 452, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 306. İbn-i Abidin-A.g.e. C: 12 Sh: 92. İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 2.

(78) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 306.

(79) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 76.

(80) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 459.

(81) Hz. Ali (RA)'nin kadı tayiniyle ilgili olarak Bkz: Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 11-12 K. Akdiye: 6 Had. NO: 3582, Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 774 K. Ahkam: 1 Had. NO: 2310, Sünen-i Tirmizi-C: 3 Sh: 618.

(SAV)'in Hz. Ali (RA)'den sonra Hz. Muaz b. Cebel'i Yemen'e kadı olarak göndermiştir. (82) Hz. Attab b. Esed'in, Hz. Ömer'in, İbn-i Mesûd ve Zeyd b. Sabit'in (R. Anhum) Resûl-i Ekrem (SAV)'in tayin ettiği kadılar arasında yer aldığı bilinmektedir. Necran Hıristiyanlarının müracaatı üzerine; Ebû Ubeyde B. Cerrah'ı (RA) onlara kadı olarak göndermiştir. İmam-ı Serahsi (rh. a) ilk dönemlerde kadıların; müfti olarak da, isimlendirildiğini kaydetmektedir. (83)

1809

● Ukûbat'lar bahsinde; Resûl-i Ekrem (SAV)'in cezaları bizzat tatbik ettiğini ve bu hususta takip edilecek usûlü belirlediğini izah etmiştik. (84)

1810

● Müslümanların azınlıkta olduğu veya gayr-i müslimlerin galip bulundukları ülke'de; müslümanlar nasıl hareket edeceklerdir? Zira küfre rıza gösterme ve küfür ahkâmına tabi olma hakları yoktur. Bu hususta farklı rivayetler vardır. İbn-i Abidin: «Fetih'te bu konuda şöyle denmektedir: Eğer görev verecek sultan (Ulû'lemr) yoksa veya kendisinden görev alacak bir yetkili bulunmazsa —ki bazı müslümanların yaşadığı bölgelerde olduğu gibi— o bölgelerde gayr-i müslimler hakim olmuşlar, müslümanlar bir bakıma azınlıkta kalmışlar veya müslümanlar mahkûm durumda, gayri müslimler hakim durumdadırlar. Kurtuba'da bugün olduğu gibi. Bu durumda ne yapılmalıdır? Gerekli olan, müslümanların kendi aralarından birine bu görevi vermeleridir. Onda ittifak etmeleri vaciptir. Onu kendilerine idareci olarak seçerler, o da kadı tayin eder. Böylece kendi aralarında vukû bulan hadiselerin yargı organlarına aktarılması sağlanmış olur. Yine burlarda kendilerine Cum'a namazı kıldıracak bir imam nasbederler.» İnsanın mutmain olduğu, kabul edebileceği görüş de bu olsa gerektir. Bu görüş istikâmetinde amel edilmelidir» (85) hükmünü zikretmektedir. İbni Abidin'in: **«İnsanın mutmain olduğu, kabul edebileceği görüş de bu olsa gerektir. Bu görüş istikâmetinde amel edilmelidir»** demesinin sebebi; bazılarının gayri müslimlerin tayin ettiği kadı'lara müracaat edebileceği yolundaki görüşlerini reddetmek içindir. Hanefi fûkahası; istifâ anında mü'minlerin kendi içlerinden bir harp emiri (İmam) seçmelerinin vacip olduğunda müttefiktir. Bu İmam; başta Kadı olmak üze-

---

(82) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 4.

(83) İmam-ı Serahsi-a.g.e. C: 16 Sh: 100.

(84) Geniş bilgi için bakınız: «Ukubat» bl. Madde: 1236-1244.

(85) İbn-i Abidin-Reddül Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1985 C: 12 Sh: 145.

re, amil ve Cum'a imamı tayin ederek, islâmi emirlerin edâ edilmesini sağlar. Küfür ahkâmının galip olduğu her belde de müslümanların yapacakları en önemli iş budur!.. Istilâya uğrayan bir İslâm beldesi derhal «Dârû'l Harp» durumuna geçmez. Ancak orada küfür ahkamı icra olunur ve orada İslâm ahkâmı ile hükmedilmez, müslümanlar kendi içlerinden seçtikleri Kadı'ya müracaat etmezlerse Darû'l Harbe dönüşür. (86) Dikkat edilirse burada «Müslümanların kendi içlerinden seçtikleri kadı'ya müracaat etmemeleri» hassaten zikredilmektedir. Sonuç olarak: İslâmi yönetimin; teşrii, tebliğ, icra ve kaza hususunda şer'i hududlara riayeti şarttır Şimdi Kazâ (Mahkeme-yargı faaliyetlerinin) üzerinde duralım. (87)

KAZA (KADI'LIK) KARŞISINDA İNSANLARIN DURUMU

1811

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İdaresi altında bulunan müslümanlardan; daha ehliyetlisi bulunduğu halde, bir başkasına vazife veren hakikaten Allaha O'nun Resûlüne ve İslâm milletine ihanet (Hainlik) etmiş olur»** (88) buyurduğu bilinmektedir. İslâm ûleması: «Müslümanların en kuvvetlisi, en bilgilisi, en sabırlısı ve en muttakîsi kadılık görevine getirilmelidir» hükmünde ittifak etmiştir. Elbette bu göreve de insanlar talip olacaktır. Hanefi Fûkahası: «Kadılık görevi bakımından insanları beş kısımda mütalâa etmek mümkündür. **Birincisi:** Bir kimsenin; kaza'ya (Kadılığa) kendisinden daha ehil birisi bulunmadığı zaman, onun kaza (Kadılık) vazifesini ifa etmesi farzdır. **İkincisi:** Kazâ'ya (Kadılığa) ehil bir-çok kimse bulunduğu halde, bunlardan birisinin bu göreve daha ehil (ve daha kuvvetli) olması halinde, kadılığı o şahsın ifâ etmesi müstehabtır. **Üçüncüsü:** İslâm cemaatinde; liyâkat ve selâhiyet bakımından kendisine müsâvi kişilerin bulunması halinde kadılık görevini alıp-almamak hususunda muhayyerdir. Dilerse kabul eder, dilemezse kabul etmez. **Dördüncüsü:** Bir kimsenin kadılığa ehil olduğu halde, cemaatte kendisinden daha ehil ve muttaki kimseler bulunursa, bu kimsenin kazâ makamını işgal etmesi mekruhtur. **Beşincisi:** Kendi nefsinin aczliğini, insafının azlığını ve hevâsına uyduğunu, (bu durumunu başkalarının bilmediğini) bilen bir kimsenin kazâ ma-

---

(86) El Kuhistani-Camiû'r Rumuz-İst: 1300 C: 2 Sh: 311, Ayrıca Feteva-ı Bezzaziye- (Feteva-ı Hindiyye'nin Hamişinde) Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 312.

(87) Not: Bahsimize henüz başladık!.. Buraya kadar olan kısım «Giriş» mahiyetindedir. «Adalet'in» kavranması ve islâmi yönetimin hedefinin bilinmesi açısından lüzûm hissedilmiştir.

(88) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 467.

kamına gelmesi (Kadı'lık yapması) haramdır» (89) hükmünde ittifak etmiştir. Dikkat edilirse burada; kazâ görevini düşünen insanlara, bazı ölçüler hatırlatılmıştır.

1812

● Kazâ (Kadılık) makamını taleb eden kimsenin; nefsine fazla itimad ettiği gizlenemez. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Her kim kadılığı (kendi isteğiyle) üzerine alırsa, sanki o bıçaksız boğazlanmış gibi olur**» (90) hadis-i şerifi, meselenin hassasiyetini kavramamızı kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyle kazâ makamını ihtirasla taleb etmek caiz değildir. Ancak mü'minlerin velâyetine haiz Ulû'lemr; zorla bu makama getirirse (yani ısrar ederse) kabul etmekte bir beis yoktur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Her kim kazâ makamını (Kadılığı) taleb ederse; onun ameli kendi nefsine ısmarlanır. (Nefsiyle baş-başa kalır) Kim kaza makamına (Kadılığa) icbâr olunursa, ona doğruyu ilhâm eden (yardımcı olan) bir melek iner**» (91) buyurduğu bilinmektedir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Alimlerin cumhuru, şunun üzerinde ittifak etmiştir. Kazâ (Kadılık) makamını kabul etmek ruhsat, ondan kaçınmak ise azimettir. Tatarhaniyye'de de böyledir. Kadılık; lisan ile taleb edilemediği gibi, kalben de taleb edilemez. Ancak o makama kendisinden daha liyâkatlı bir kimse yoksa, o zaman müslümanların hukukunu korumak için farz olur. Bir beldede kaza makamını (Kadılık görevini) hakkı ile temsil edecek, selâhiyet sahibi bir-çok kimse bulunursa, bunlardan herhangi birisinin kadı olmaktan kaçınması günah olmaz. Muhıyt'te de böyledir. Şayed liyâkat sahibi olan müslümanların hepsi bu görevden kaçınır; bu sebeble cahil birisi kadı olursa, tamamı günaha ortak olurlar. İnaye'de de böyledir» (92) hükmü kayıtlıdır.

1813

● Allahû Teala (cc)'ya, O'nun Resûlüne (SAV) ve İslâm milletine ihanet etmemek için; emânetlerin, ehliyet ve liyâkat sahibi kimselere teslim edilmesi şarttır. Şimdi Kaza makamına (Kadılık Görevine) getirilecek kimselerde bulunması gereken özellikler üzerinde duralım.

---

(89) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 306, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 101, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 458-459.

(90) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 459, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-a.g.e. C: 3

(91) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 102, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 3, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 460.

(92) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 311.

KIMLER KADI (HAKIM) OLABİLİR?

1814

Dürri'l Muhtar'da: «Şahadete ehil olmada aranan şartlar ne ise; hakim (Kadı) olmada da aranan şartlar aynıdır. Çünkü her ikisi de velâyet babındandır. Ancak şehadet kadı ve hakimlikten daha kuvvetlidir. Zirâ şehadet hakimi ilzam eder. Hakimin hükmü ise ancak hasmı ilzâm eder. Bunun için kaza ile ilgili hükümler, şehadetle ilgili hükümlerden kaynaklanır» (93) hükmü kayıtlıdır. Şimdi bu şartları izaha gayret edelim.

1815

MÜSLUMAN OLMAK: Kazâ makamına (Kadılık görevine) tayin için aranan ilk şart Islâm'dır. (94) İmam-ı Azam'a (rh. a) göre; kafirlerin, müslümanların davalarına bakmak üzere tayin edilmeleri kat'iyyen mümkün değildir. Ancak zimmet ehli'ne; anlaşma şartlarına göre, kendi dinlerinden hakem tayin edilebilir.

1816

AKIL-BALİĞ OLMAK: Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Üç kişi muaheze olunmaz; uyanmadıkça uyuyan, bulûğa ermedikçe çocuk, akıllanmadıkça deli»** (95) Buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle bulüga erinceye kadar çocuklar; yaptıkları işten mes'ul değildirler. Ancak kadı'nın (Hakim'in) yaşlı olması şart değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem(SAV) Hz. Attab b. Esed'i Mekke'ye tayin ettiğinde, bu sahabe'nin 18 veya 21 yaşında olduğu rivayet edilir. Hz. Ömer (RA)'in hilâfeti döneminde Şam'da genç bir kadı görev yapmıştır. Halk kadı'nın çok genç olmasından rahatsızlık duyduğunu Hz. Ömer (RA)'e ihsas ettirir. Hz. Ömer; genç Kadıyı yanına çağırır ve muhakeme ûsulünü sorar. Aldığı cevap karşısında; memnuniyetini izhar eder ve görevine devam etmesini ister. (96) Esas olan Kadı'nın yaşı değil; zekî, anlayışlı, sabırlı ve fakih olmasıdır.

---

(93) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1966 C: 12 Sh: 102.

(94) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 3-4, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 307.

(95) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 169, Ayrıca Ahmad b. Hanbel-El Müsned-C: 1 Sh: 116, Sünen-i Tirmizi-C: 4 Sh: 28 K. Hudud: 1.

(96) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 67-68.

1817

● **HÜRRİYET:** Kazâ Makamına (Kadılık görevine) tayin edilecek kimsenin, hür olması şarttır. Kölelik; ehliyet arızasına dayanır. Bu sebeble köleler «Kadı» olamazlar. (97)

1818

● **GÖZ, DİL, KULAK GİBİ DUYU ORGANLARININ SIHHATLI OLMASI:** Kazai faaliyetleri yürütebilmek için; göz, dil ve kulak gibi duyu organlarının sıhhatli olması esastır. Sağır; tarafları dinleyebilme şansına sahip değildir. Dilsizlik hali; sual sormaya manidir. Gözlerinin görmemesi ise; şehadete manidir. Bütün bunlar hükmün sıhhatine tesir eden amillerdir. Bu sebeble Ama, Ahras (Dilsiz) ve atraş (Kulakları duymayan) kaza makamına tayin edilemez. (98)

1819

● **HADD-I KAZF TATBİK EDİLMEMİŞ OLMAK:** Ukûbatlar bahsinde Hadd-i Kazf'ın mahiyeti üzerinde durmuştuk. (99) Doğru sözlü, emaneti yerine getiren, haramlardan kaçınan, rıza ve gadab hallerinde itidalini koruyan kimselerin kaza makamına getirilmesi gereklidir. Hanefi fûkahası: «İffetli bir kadına zina iftirasında bulunup, kendisine «Hadd-ı Kazf» tatbik edilen kimsenin kaza makamına getirilmesinin caiz olmadığı» hususunda müttefiktir. (100) İmamı Şafii (rh. a) indinde; adil olmayan kimsenin kaza makamına getirilmesi caiz değildir. Dürri'l Muhtar'da: «Hakim (Kadı) olan kişinin güvenilir, iffetli, akıl ve düşüncesine güvenilir, sa'ah ve takvasına itimad edilir, anlayış kaabiliyeti olan, sünnet ve Hz. Peygamber (SAV)'den varid olan eserler hakkında bilgisi olan, fıkhı bütün yönleriyle bilen bir kişi olması gerekir. Müctehid olması tercih sebebidir» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni izah ederken: «Kadı'nın aşağıdaki sıfatlarla muttasıf olması şarttır. Kadı şiddete kaçmadan oteriter, zaafa düşmeden yumuşak olmalıdır. Çünkü hükmetme; müslümanlar için önemli bir olaydır. Daha çok bilen, daha kudretli olan, daha heybetli ve insanlar arasında daha çok maruf olan, insanların ona olan davranışlarına karşı daha sobırlı olan, kadı olmaya daha lâyıktır.» (101)

---

(97) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 307.

(98) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 4, Ayrıca Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 3 Sh: 307.

(99) Geniş bilgi için bakınız: Madde: 1261-1267.

(100) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 307.

101) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1985 C: 12 Sh: 130-

1820

İLİM: Kaza Makamına (Kadılık görevine) tayin olacak kimsenin; fıkıh ilmine sahip olması gerekir. Ancak sahih olan kavle göre; müctehid olmak tercih sebebidir, kadı'lığın şartı değildir. (102) İmam-ı Şafii (rh.a) indinde; kaza makamı (Kadılık görevi) kudrete dayanan bir hadisedir. İlim olmadan gerekli kudretin varlığından söz edilemez. (103) Bu sebeble ilim; kadılığa tayin için aranacak şartlara dahildir. Feteva-ı Hindiyye: «Sahih olan kavle göre müctehid olmak, kadılığın şartı değil, tercih sebebidir. Hidaye'de de böyledir. Hatta bir başkasının fetvasıyla hüküm veren mukallidin kadı tayin edilmesi caizdir. Mültekıd'de de böyledir. Bununla beraber cahil olan kimsenin kadı tayin edilmesi münasip değildir» (104) hükmü kayıtlıdır.

KADI TAYİNİNİN HÜKMÜ

Hz. Ömer (RA)'in Ebû Musa El Eş'ari'ye yazdığı mektupta: **«Kaza şüphesiz ki muhkem bir farz ve takip edilen bir sünnettir»** (105) hükmü yer almaktadır. Hanefi fûkahası kadı tayin edilmesinin farz olduğunda ittifak etmiştir. (106) Muhakkak ki kadı tayin etmek; müslümanların en mühim işlerinden birisidir.

Resûl-i Ekrem (SAV)'in fethedilen beldelere Vali ve Kadı tayin ettiğini daha önce zikretmiştik!.. (107) Hanefi fükahası; kaza makamına (Kadılık görevine) herhangi bir kimseyi tayin etmek «Ulû'lemr'e» ait bir yetkidir.» hükmünde müttefiktir. (108) Esasen insanların hallerine (yakından) vakif olan ve mes'ûliyeti yüklenen kendisinden kadı olmasını taleb eder. O (Abdullah b. Vehb) bu teklifi kabul etmez ve cinnet getirmiş gibi yaparak yanına gelen kimselerin yüzünü tırmalar ve elbiselerini yırtar. Dostlarından kûfe'li bir zat gelir ve kendisine: «—Ya Abdullah!.. Sen kaza makamını kabul edip, adaletle hükmetseydin daha hayırlı olurdu» deyince Abdullah b.

---

(102) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 101, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 4.

(103) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 456.

(104) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 307.

(105) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 60.

(106) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 9, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 60, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 308.

(107) Bakınız Madde: 1801, 1808.

(108) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 456-457, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 315, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 101, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 3-4.

Venb (RA) ona: «—Senin aklın bu kadar mı? Sen Allah'ın Resûlu'nün: «—**Hakimler hükümdarlarla, alimler ise peygamberlerle haşrolacaklardır**» buyurduğunu duymadın mı? (109) cevabını verir. Dikkat edilirse; kaza Makamına (Kadılık görevine) getirilen kimsenin icraatinden ûlû'lemr'de (bir dereceye kadar) mesûldür. Hz. Ömer (RA) Şam vilâyetinde görev yapan Vali Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrah'a kadı tayin etme yetkisi vermiştir. Ayrıca Muaz b. Cebel (RA)'e, kadı tayin etme yetkisi verirken: «Takva sahibi; salih kimseler arasından, âlim olanları kadı tayin et!..» diyerek tavsiyede bulunmuştur. Sonuç olarak; bir kimseyi, Kaza makamına (Kadılığa) ya «Ulû' emr» bizzat tayin eder veya yetki verdiği kimse tarafından tayin olunur.

KADI'LARIN GÖREVİ

1823

● Resûl-i Ekrem (SAV) ve Hülâfa-ı Raşidiyn döneminde tayin edilen kadı'ların; kazâ görevleri dışında İslâmi tebliğ etmek, fetva vermek ve emniyeti sağlamak gibi vazifeleri de yerine getirdikleri, muteber kaynaklarda zikredilmiştir. Meselâ: Ebû Hureyre (RA) Bahreyn'de kadılık vazifesiyle birlikte emniyet (Ehdas, şurta) görevini de yürütmüştür. İmam-ı Serahsi; fetva veren kimselerin büyük çoğunluğunun kadıların teşkil ettiğini, bu sebeble kadılara «Müfti» de denildiğini kaydeder. (111) Esasen (Emeviler devrinde) Ömer b. Abdülaziz'in (Rh. a) hilâfeti döneminde «Müfti» tayinine başlanmıştır. Daha önce ayrıca müftilik diye bir vazife sözkonusu değildir. Resûl-i Ekrem (SAV) döneminden, o tarihlere kadar kadı'lar; asli görevlerinin yanında müftilik ve vaizlik gibi vazifeleri de yerine getirmişlerdir **İslâm fıkhının tatbikatı esas alındığı zaman Kaza makamına (Kadılık görevine) tayin edilen kimsenin asli görevleri şu şekilde sıralanabilir (x) Birincisi:** Kur'an, Sünnet ve İslâm fıkhının diğer kaynaklarını kanun olarak

---

(109) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 310.

(110) Hanefi fükahası Ulû'lemr'in; kadı'yı şartlı olarak tayin etmesinin sahih olduğunda müttefiktir. Meselâ: «Seni, İslâm'a muhalif hüküm vermemek, şarab içmemek, rüşvet almamak, yetimleri korumak ve zalimlere yardımcı olmamak şartıyla kazâ hususunda vekil tayin ediyorum» diyebilir. Tayin olunan kimse bu şartlardan herhangi birine uymazsa, azledilmiş olur. (Bkn. Fetava-ı Hindiyye-C: 3 Sh: 315-317)

(111) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 109.

(x) Bu tasnif; fıkhın tamamı dikkate alınarak ve kolay kavranması için tarafımızdan yapılmıştır.

uygulamak zorundadır. Kat'iyyen hevâ ve hevesine tabi olamaz. Buna bağlı olarak; hadd cezalarını tatbik etmek kadının asli görevidir. **İkinci:** Yetimlerin, mecnunların, küçüklerin, mahcur ve sefihlerin mallarını korumak (Kayyımlık). **Üçüncüsü:** Velileri bulunmayan yetim kızları ve erkekleri, *ketaet hükümlerine riayet* ederek evlendirmek, onların ihtiyaçlarını karşılamak. **Dördüncüsü:** Vakıfların işlerini takip etmek. **Beşincisi:** Vasiyetleri yerine getirmek. **Altıncısı:** Sünnete uygun şekilde *her türlü ihtilâfı* çözmek, davalara bakmak ve hak sahiplerine haklarını vermek. Kısaca had cezalarının dışındaki islâmî hükümleri de icra etmek. **Yedincisi:** Nafaka işlerini, şer'i hududlara göre çözüme kavuşturmak!.. Boşanma sonucu meydana gelen boşlukta; çocukların telef olmaması için, «Hıdane» vazifesini anne veya babadan birine vermek.

1824

● Kaza makamına (Kadılık Görevine) getirilen kimsenin hüküm verirken; herhangi bir müdahale olsa bile, Kur'an ve sünnet'in hükümlerine kat'i olarak uymak zorundadır. (112) Kadî'nın Kur'an, Sünnet ve icma'ya aykırı *olarak verdiği hüküm derhal bozulur.* (113) Fetevâ-ı Hindiyye'de: «Kadı için esas olan; Allahû Teala (cc)'nın kitabında bulunanla hükmetmektir. Bu sebeble Kur'an'da bulunan nasîh ve mensûh olan ayetleri iyi bilmesi gerekir. Nasîh olan ayet-i kerimelerin; muhkemini, müteşabihini ve kıraat sebebiyle tevilinde olan ihtilâfları kavraması şarttır. Eğer vereceği hükmü Allahû Teala (cc)'nın kitabında bulamazsa; Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetiyle hükmetmesi gerekir. Bu sebeble; sünnet'in de nasîh ve mensûhunu iyi bilmesi icabeder. Hadislerde ihtilâfa düşerse en sağlamını (Mütevatir veya meşhuru) alır ve onunla ictihad eder. Kadı'nın hadis-i şeriflerin mütevatir ve meşhur olanları bilmesi, *haber-i vahid'i* tanıması geerkir. Bunun dışında ravilerin mertebelerini dikkate alması; adil ve *alim olanları, dört halife* ve dört abdullah'tan gelenleri ve diğerlerini bilmesi lâzımdır. Eğer bir hadise zûhur eder; onun hakkında Kur'an ve Sünnette hiçbirşey bulamaz ise; kadı; Sahabe-i Kıram'ın üzerinde icma ettikleri görüşe göre hükmeder. Çünkü sahabe-i Kiram'ın icmaı ile amel etmek vaciptir. Şayed o meselede sahabe-i kiram ihtilâf etmişse durum sudur: Eğer kadı ictihad ehli ise; bu sahabelerden *bazılarının kavlini* tercih eder, müctehid değilse onlara muhalif olarak hükmedemez. Çünkü her ne kadar sahabe ihtilâf etmişse de; hiç birisi batıl ile ictihad etmemiştir. Hassaf: «Gerçekten sahabilerin ihtilâfı, ictihad için birer delilidir»

---

(112) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 58 vd.

(113) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 14.

buyurmuştur. Sahabelerin üzerinde icma eylediği bir hükme; tabiûn bırısi muhalefet ederse, (bu kimse sahabeden bir-çoğuyla görüşmemişse) onun muhalefetine itibar olunmaz. Bu durumda kadı; sahabe'nin icmaının hilâfına hüküm verirse, o hüküm batıldır, geçersizdir. Sahabi devrine yetişmiş: fetva hususunda onlarla karşılaşmış (Kadı Sureyh ve Şa'bi gıbi) alimlerin muhalefeti de, icmayı bozmaz. Eğer hüküm Ebû Hanife (rh. a) gibi, tabiûndan bazısından gelir ve o hususta başka da nakil bulunmazsa, bunda iki rivayet vardır. Bu rivayetlerden birisinde Imam-ı Azam Ebû Hanife «— Ben onları (Tabiûnu) taklid etmem» buyurmuştur. Zahiru'l Mezheb'de budur. Nevâdir'in rivayetinde ise: «— O kimse, sahabe-i kiram zamanında fetva vermiş ve ictihad'da bulunmuşsa (Kadı Şureyh, Meşruk b. Ecdâ ve bunun gibi) o zaman ben onları taklid ederim» buyurmuştur. Eğer kadı ictihad ehli değilse; kendisinden istenilen hükmü bir müctehid'den alır, ilimsiz hüküm vermez, sormaktan da utanmaz» (114) hükmü kayıtlıdır.

1825

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**İctihadı ile hükmeden kadı isabet ederse iki ecir vardır. İctihadı ile hükmedib hata ederse bir ecir (sevab) alır**» (115) buyurduğu bilinmektedir. Diğer bir rivayette; «**İctihad eder ve isabet edersen on sevab mükafat alırsın. Bütün gayretine rağmen hata edersen bir sevap alırsın**» (116) buyurduğu beyan edilmiştir. Şüphesiz ki bu; ictihad yapabilme kudretinde olan kadı (Hakim) ile ilgili bir hadisedir. Bir kimsenin «müctehid» olabilmesi için; bir-çok vasfı elde etmesi gerekir. Bu konu üzerinde daha önce durmuştuk!. (117)

KADI MAAŞINI NEREDEN ALIR?

1826

● Hz. Ebû Ubeyde b. Cerrah (RA) Halife Hz. Ömer (RA)'e hitaben: «— Vali ve haraç amili tayin etmek suretiyle Resûlallah (SAV)'ın ashabını kirlettin» demiştir. Hz. Omer (RA): «— **Ey Ebû Ubeyde!.. Eğer ben Islâm'ın selâmeti için dindar kimselerden istifade etmezsem, dinimi kiminle yaşatır, Allah emirlerini tatbik ederken kime dayanırım?**» diye sorar.

(114) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1406 C: 3 Sh: 311-312.**

(115) **İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 Bsm) Sh: 494 Madde: 1409.**

(116) **İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 76, Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 2 Sh: 187, C: 4 Sh: 205.**

(117) **Geniş bilgi için Bakınız: C: 1 Sh: 45-47 Madde: 68-68.**

Bunun üzerine Ebû Ubeyde: «— O halde istihdam ettiklerini, fazla ücret vermek suretiyle zengin et ki, onları hıyanetten korumuş olasın» teklifinde bulunur. Hz. Omer (RA) bu teklife: «— **Onlardan birini vazifeye tayin ettiğim vakit; bir daha muhtaç olmayacakları kadar ücret veriyorum»** (118) diyerek, hıyanetten koruduğunu beyan eder. Mü'minlerin işlerini gören kimselerin; belirli bir ücret almaları ve bütün mesailerini (Gayretlerini) sarfetmeleri esastır. Hz. Ebû Bekir (RA), Hz. Omer (RA) ve Hz. Ali (RA); «Beytülmal»den kendilerine ve aile efradına yetecek kadar maaş almışlardır. (119) Hz. Osman (RA) ise; zengin olduğu için (Hilâfeti döneminde) beytülmal'den herhangi bir ücret almamıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hicri 8. nci yılda, Hz. Attab b. Esed'i Mekke'de görevlendirdiği zaman, her yıl için dörtyüz dirhem maaş bağladığı bilinmektedir. (120) Hz. Omer (RA)'in hilâfeti döneminde Kûfe Kadısı Şureyh her ay 100 dirhem maaş alıyordu. Hz. Ali (RA) hayat şartlarını dikkate alarak Kadı Şureyh'in aylığını 500 dirheme çıkarmıştır. (121) Imam-ı Serahsi; Resûl-i Ekrem (SAV)'in döneminde bir koyunun bedelinin beş dirhem olduğunu kaydetmektedir. (122) Dikkat edilirse Resûl-i Ekrem (SAV) ve Hülâfayi Raşidiyn döneminde görev yapan memurlara, oldukça yüksek maaş bağlanmıştır. Hz. Ömer (RA)'in: «— **Bir daha muhtaç olmayacakları kadar ücret veriyorum»** demesinin sebebi de budur. Esasen «Nasıl geçineceğini» düşünen bir memur; başta rüşvet ve zimmet olmak üzere, bir-çok hileli yola başvurabilir.

1827

Feteva-ı Hindiyye'de: «Eğer Kadı (Hakim) ihtiyaç sahibi ise; evlâ olan onun rızkını «Beytülmal»den almasıdır. Bu kadı üzerine bir vecibedir. Ancak zengin ise; bu hususta muhtelif rivayetler vardır. Essah olan zengin durumda olan Kadı'nın (Hakim'in) «Beytülmal»den bir-şey almamasıdır. Feteva-ı Kadıhan'da da böyledir. Kadı; maaşını yalnız vazife yaptığı beldenin bütçesinden alır, başka yerden alamaz. Çünkü o belde halkının işlerini yapmaktadır. Dolayısıyle maaşını da oradan almak durumundadır. Inaye'de de böyledir» (123) hükmü kayıtlıdır. Beytülmal'in bir-çok ge-

---

(118) **İmam-ı Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1978 Sh: 185-186.**

(119) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 102. Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 14.**

(120) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 329.**

(121) **İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 15.**

(122) **İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 2 Sh: 150.**

(123) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 329.**

lirleri vardır. Daha önce Vali, Kadı, Müftü ve diğer memurlara hangi bölümden maaş ödendiği üzerinde durmuştuk. (124)

1828

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeblerle yemeyin ve kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını günah(ı mucip yollar)la yemeniz için, o malları hüküm sahiplerine (Kadılara, valilere vs..) aktarmayınız**» (125) hükmü *beyan buyurulmuştur.* İmam-ı Kurtubi; «Haksız olduğunu bildiği halde; hüküm sahiplerine rüşvet vermek suretiyle, başkasının mallarına tecavüzün bu ayetle haram kılındığını» zikretmektedir. (126) Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in «Allah'ın lâneti **rüşvet alan ve verenin üzerine olsun**» (127) buyurduğu bilinmektedir. Diğer bir rivayette, her ikisinin de azabı tadacağı hatırlatılmıştır. İbn-i Abidin; rüşvet'in mahiyeti ve çeşitleri konusunda şunları kaydeder: «Rüşvet kelimesi; «Rüşvet» veya «Raşvet» şeklinde söylenebilir. Misbah isimli lûgat kitabında rüşvet şeklinde zaptedilmiş ve «Kişinin hakime veya başkasına lehinde hüküm vermek için veya isteğine ulaşabilmek için vermiş olduğu şey» diye tarif edilmiştir. Fetih'de rüşvetin dört bölümde inceleneceğine yer verilmiş, dört kısım olduğu da söylenmiştir. **Bunlardan birincisi: alana ve verene haram olan rüşvettir.** O da Valilik, Emirlik, hakimlik (görevi) almak için verilen rüşvettir. **İkincisi: Bir kimsenin lehine hüküm vermek için hakimin (Kadı'nın) rüşvet almasıdır.** Onun hükmü de aynıdır, yani haramdır. Velev ki verdiği hüküm doğru da olsa!.. Çünkü doğruyu bulup-çıkarmak, o istikamette hüküm vermek onun (Hakim'in, Kadı'nın) görevidir. Görevine karşılık rüşvet alması kesinlikle haramdır. **Üçüncüsü: Daha üst kademede işini görmek üzere birinden bir mal alması veya ona bir menfaat sağlaması için rüşvet alması, yüksek kademedeki memurların (Amirlerinin) verebilecekleri zararı bertaraf etmesi için, ona mal-para vermesidir.** Bu da ancak alan kişi için haramdır. **Dördüncüsü: Parayı verdiği kişinin zulmünden veya onun vereceği kötülükten korktuğu için, kendisine bir miktar para veya mal vermesidir.** Bu durumda; yalnız kendi nefsi ve aile efradı için korkması şart değildir. Malı için korkmasında da durum yine aynıdır. *Bu durumda verilen; veren kişi için (Zaruret olduğu için) helâl, alan kişi için haramdır.* Çünkü herhangi bir müslümana karşı meydana gelebilecek zararı önlemek vaciptir. Buna karşı

---

(124) **Geniş bilgi için Bakınız: C: 1 Sh: 474 Madde: 936-936.**

(125) **El Bakara Sûresi: 188.**

(126) **İmam-ı Kurtubi-El Camiû Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 2 Sh: 341.**

(127) **Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 775 K. Ahkam: 2.**

mal almak ise caiz değildir» (128) İslâm ûleması kadı'nın (Hakim'in) rüşvet almasının küfre yakın büyük bir günah olduğu hususunda müttefiktir. Rüşvet vererek; kaza makamına (Kadılık görevine) tayin olan kimsenin hükmü batıldır, geçersizdir. (129) Adil olarak göreve başlayıp; rüşvet almasıyla veya diğer sebeblerle (Zina etmek, içki içmek vs..) faasık durumuna düşerse, görevden azledilmesi gerekir. Ulû'lemr'in onu görevden alması vaciptir. (130)

1829

Mü'minlerin; birbirlerine olan sevgilerinin artması ve dostluklarının pekişmesi için, hediyeleşmeleri her iki taraf için de (Veren ve alan) he'âldır. Ancak haksız olduğu bir konuda kendisine yardımcı olması için verilen hediye (her iki taraf için de) haramdır. Hanefi fûkahası **«Kadı'nın hediye alıp-alamıyacağı»** konusunda titizlikle durmuştur. (131) Feteva-ı Hindiyye'de: «Hediye şartsız olarak verilen maldır. Rüşvet ise belirli şart'a verilir. Hızanetü'l Müftin'de de böyledir. Hakim (Kadı) yakın akrabası dışında; hiç kimseden hediye kabul edemez. Davası olmayan kimselerin hediyesine gelince; burada iki durum sözkonusudur. Ya önceleri akrabalık veya dostluk sebebiyle aralarında hediye alıp-verme adeti vardır veya böyle bir adetleri yoktur. Eğer böyle bir adetleri mevcut değilse kadı kat'iyyen hediye alamaz. Alimlerden bazıları (Almaya mecbur kalırsa) aldığı hediyeyi «Beytü'lmal'e» koyabilir derken, bazıları da sahibine iade eder demişlerdir» (132) hükmü kayıtlıdır. İbn-i Hümam «davası olmasa bile (hiç kimseden) hediye alamıyacağı» üzerinde durur. Zira dava; zamana dayanan bir hadisedir. Hediye verdiği zaman bir davası olmayabilir (daha sonra dava konusu ortaya çıkarsa) kadı töhmet altında kalır. Kadı'nın hastaları ziyaret etmesi ve Mü'minlerin cenazelerine katılmasında bir beis yoktur. (133)

---

(128) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1985 C: 12 Sh: 124-125.

(129) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 311.

(130) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 12 Sh: 128.

(131) İmam-ı Merginani-El Hidaye şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 103, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 12 Sh: 124 vd, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 467 vd.

(132) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 338.

(133) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 469-469.

KADI'LARIN TARAFSIZLIGI (KADI KIMLERIN DAVASINA BAKAMAZ?)

1830

● Kadı (Hakim); şahsî hislerinin tesiriyle, kendilerine karşı tarafsız davranması şüpheli sayılan şahısların davalarının mahkemeye getirilmesi halinde derhal «Görevsizlik» kararı alır ve davaya başkasının bakmasını sağlar. Esasen Kadı; bu gibi durumlarda kendisi görevsizlik kararı vermese bile; taraflardan biri hakimi (Kadı'yı) reddedebilir. **Kadı; kendisini ilgilendiren konularda hüküm veremediği gibi, Usûl (Anne, Baba, Dede Nene vs..) ve Furu (oğlû, kızı, torunları vs) hakkında da hüküm veremez. Zira hislerinin etkisi altında kalabilir.** Karısının, iş ve mülk ortağının taraf olduğu davalara da bakamaz. Dolayısıyle (adil bile olsa) haklarında şahitlik yapamıyacağı (Şahitliğinin kabul edilmeyeceği) şahısların davalarına bakamaz. (134). Ulû'lemr dahi; bizzat kendisi ile ilgili bir davada hakimlik (Kadı'lık) yapamaz. Hz. Omer (RA), Hz. Osman (RA) ve Hz. Ali (RA) gibi, mü'minlerin örnek alacağı kimseler kendilerini ilgilendiren davalarda, kadı huzuruna çıkmışlardır. (135) Bilindiği gibi; mutlak müctehid durumunda oldukları hususunda icma vardır. Töhmet altında kalmamak için; kadı huzuruna çıkmışlardır.

MUHAKEME USULÜ (NELERE DİKKAT EDİLMELİDİR)

1831

● Ulû'lemr'in vazifesi; Allahü Teala (cc)'nın indirdiği hükümlerin hakkı ile tatbik edilmesini sağlamaktır. Konunun daha iyi kavranması için; Hz. Ömer (RA)'in, Ebû'l Musa El Eş'ari (RA)'ye yazdığı mektubu gündeme getirelim. İmam-ı Serahsi bu mektubu **«Kazaî Talimatname ve Hüküm vermenin esasları»** olarak değerlendirmiştir. (136) İmam-ı Kasani aynı mektubu **«Siyasi Talimatname»** (137) olarak kabul eder. Mektub «Besmele, hamdale ve salvele'den» sonra şu hükümleri içine alır: «Şüphesiz kazâ muhkem bir farz ve takip edilen bir sünnettir. Sana dava olarak getirilen hususları inceden inceye düşünl.. Senin nezdinde hak ortaya çıkın-

---

(134) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 107, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 8 Sh: 224-225 Madde: 55-56.

(135) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut:. 1974 C: 7 Sh: 9, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-A.g.e. C: 8 Sh: 225, İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 73.

(136) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 60-63.

(137) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 9 vd.

cu derhal hukmünü ver ve icra et!.. Zira icra edilmeyen (Yerine getirilmeyen) bir hakkın hiçbir kıymeti ve faidesi yoktur. Davacı ve davalıya; duruşma yerlerinin seçiminde ve duruşma anında eşit muamele et ki; zengin (şerefli, soylu) olanlar kendilerinden yana hüküm vereceğin hissine kapılmasınlar. Zayıf (kimsesiz, güçsüz) olanlar da; zulme uğrayacaklarını zannetmesinler, içlerinden böyle bir duygu geçmesin!.. Davasını beyyine ile ispat etmek dava açana; yemin ise iddiayı reddedene düşer. İnsanlar arasında helâlı haram, haramı helâl etmemek (Bu hududlara tecavüz etmemek) şartı ile sulh caizdir. Bir gün davayı hükme bağladıktan sonra; ertesi gün verdiğin hükmün doğru olmadığını anlar ve hakiki bir hal çaresi bulursan, hakka dönmekten seni hiçbir engel alıkoymasın!.. Zira hak olan birşeyi, hiçbir engel batıl kılamaz. Şu hususu da kat'i olarak bil ki; hakka dönmek, hatalı yolda devam etmekten çok daha hayırlıdır. Sana dava olarak getirilen meselelerin hükmünü Kur'an ve sünnet'te bulamaz, kalbine şek ve şüphe taarruz ederse, çok dikkatli olarak uzun süre düşün. (Bütün gayretini sarfet)!.. O hadise ve davaların benzerini araştır, illetleri iyi kavra!.. Sonra bu hususta kıyas yoluyla ictihad et!.. Sana göre Allahü Teala (cc)'ya karşı daha sevimli ve hakka daha yakın, daha uygun düşecek hükmü ver!.. Hakkını iddia eden bir kimseye; davasını isbat edebilecek münasib bir zaman tanı. Eğer beyyine getirirse o şahıs hakkını alır. Ancak münasib gördüğün zaman içerisinde beyyinesini (Delillerini) getirmeyen veya getiremeyenin aleyhine hüküm ver!.. Mü'minler adildirler. Onlardan biri diğerinin lehinde ve aleyhinde şahidlik edebilirler. Ancak yalancı şahidlikle meşhur olan veya hakkında «Hadd-i Kazf» (İftira cezası) tatbik edilmiş bulunan veya akrabalık bağı olan kimseler müstesnadır. (Yani bunlar şahidlik yapamaz). Gerçekten Allahü Teala (cc) gizli olan şeyleri hakkı ile bilir ve sizden beyyineler vasıtasıyla haddleri uzaklaştırır. Sizlerden (deliller ve yeminler vasıtasıyla) cezaları kaldırır. (Yani siz; «Zahiri hakkı» deliller ve yeminler vasıtasıyla ortaya çıkarırsınız, Allah ise hepsini bilir) Muhakeme ve murafaa esnasında; insanlara gazab etmekten, hiddet göstermekten, bağırıp-çağırmaktan, işlerin çokluğunu bahane edip sıkıntı belirtmekten ve ekşi suratlı olmaktan kati olarak sakın!.. Çünkü Allahü Teala (cc) kaza işleri sebebiyle, bu işle hakkı ile meşgul olanlara mükafatlarını verir. Ahiret gününde onun ameli güzel olur. Allahü Teala (cc) yaptığı işlerde kendi rızasından ayrılmayan kadı'yı (Hakimi); insanlar ile arasında meydana gelebilecek tehlikelerden muhafaza eder. Yaptığı işlere riya karıştıran ve hüsn-i niyyeti ihlâl eden Kadı'yı; Allahü Teala insanlar içerisinde rezil ve rüsvay eder. Çünkü Allah; ancak samimi ve halis bir niyyet ile yapılan amelleri kabul eder. Allahü Teala (cc)'nın sana bu dünyada rızık olarak verdiği ve rah-

met hazinelerinden sana ihsan ettiği nimetlerde; Allah yanında sana mükâfat olarak ne gibi bir şey düşünürsün. Vesselâm»!.. İmam-ı Yusuf (rh.a) «Kitabû'l Haraç» isimli eserinde; Hz. Ömer (RA)'in Vali ve Kadı'larını sürekli ikâz ettiğini, zaman zaman mutemed kimseleri göndererek kontrol ettiğini zikreder. İmam-ı Serahsi; Hz. Omer (RA)'in kaza faaliyetleriyle ilgili olarak Şam Valisine yazdığı mektuba da yer vermiştir. (138) Şimdi «Dava Açma» safhasından; başlıyarak muhakeme ve murafaa usûlünü izah edelim.

DAVA'NIN TARİFİ VE MAHIYETI

1832

● Once «Dava» kelimesi üzerinde duralım. Arapça bir kelime olup; «duâ, talep, niyaz, temenni, nidâ, ve rağbet gibi manalara gelir. Bir kimsenin; ihtilâf halinde, bir şeyi kendine izâfe ederek «Bu mal benimdir» demesi, talep açısından bir dâva'dır. İslâmi ıstılâhta; **«Bir kimsenin; Kadı'nın (Hakimin) huzurunda, bir hakkı başkasından talep etmesine davâ denilir»** (139) tarifi esas alınmıştır. Hakkı ihlâl edilen ferd; bir davâ dilekçesiyle Kadı'ya müracaat ederek, hakkının tesbit edilmesi ve geri verilmesini talep edebilir. Burada «Talep edebilir» demesinin sebebi; hukuk davalarında hakkı ihlâl edilen ferdin, dava açmaya zorlanamıyacağını ifade içindir. (140) Dava dilekçesinde; dava edilen şeyin kıymet ve vasfı belirtilir, eğer gayr-i menkûl ise hududları zikredilir ve davalının ikametiyle birlikte açık adresi yer alır. (141) Kadı; şekil yönünden eksik olanı işleme koymaz, ıslâh edilmesini talep eder.

1833

● **DAVA'NIN SIHHATININ ŞARTLARI:** Dava'nın sahih olabilmesi için bazı şartların bulunması gerekir. **Birincisi: Davâ edenin (Müddeî) ve davâ edilenin (Müddeâ aleyh) akıllı olması gerekir.** Delinin, mecnunun ve aklı ermeyen çocuğun davası sahih değildir. Bunların delilleri de dikkate alınmaz. **İkincisi: Dava edilen kimsenin huzurda olması lâzımdır.** Kendisinden hak talebinde bulunulan kimse duruşmada hazır olmadığı müddetçe; dava açanın iddiası ve beyyinesi dinlenemez. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) Hz.

---

(138) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 65 vd.

(139) Seyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 2. Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 137.

(140) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 3.

(141) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 17 Sh: 30

Ali (RA)'yi Yemen'e kadı olarak gönderirken: **«İki taraf senin karşında yerini alınca; her iki tarafı da iyice dinlemedikçe, aralarında hüküm verme»** (142) tavsiyesinde bulunmuştur. Hz. Ömer b. Abdülaziz (rh. a) bir kadı'ya, davacının mücerred iddiasına dayanarak hüküm vermemesini tavsiye ederken: **«Sana gözünün çıkarıldığı iddiasıyla gelen davacı hakkında «— Ona işkence edilerek gözü çıkarılmış» d.ye hüküm verme. Belki diğer şahsın iki gözü birden çıkarılmıştır»** diyerek, gaib hakkında hüküm verilmemesini belirtmiştir. Hanefi fûkahası; gaib hakkında hüküm verilemiyeceğini esas almıştır. (143) İmam-ı Şafii (rh. a) bu hususta muhaliftir. **Üçüncüsü; iddia edilen hususun belirli olmasıdır.** Bir kimse; herhangi bir hak hususunda ben fûlanın vekiliyim dese, davacı da bunu red etse, dava dinlenemez. **Dördüncüsü: Dava'nın; kadı tarafından, dava meclisinde (Mahkemede) hükme bağlanmasıdır.** Mahkeme haricinde verilen hüküm geçerli değildir. Zira bunda davalıya karşı haksızlık sözkonusudur. **Beşincisi:** Davacının özürü yoksa, davasını bizzat kendisinin anlatmasıdır. Ancak davalı razı olursa, onun adına bir başkası vekâleten konuşabilir. İmameyn'e göre rızası olmasa da vekil tutması sahihtir. **Altıncısı: Dava'da tenakûz olmamalıdır.** Ancak «Neseb'in ve Hürriyet'in tesbiti konusundaki davalar» müstesnâdır. Meselâ: Bir adam önce «Kendi mülkü» olduğunu iddia eder, sonra da «Sattığını» söylerse ve satma işleminin sonradan değil, önceden olduğunu beyan ederse bu bir tenakûzdur. Bahru'r Raik'te de böyledir. **Yedincisi: Davacının, davasının (Dava ettiği konunun) sübût bulma ihtimali olmalıdır.** Bir kimse hakkında davacı: «— Bu benim oğlumdur, bunun bir benzeri daha doğurulmadı» derse, davası dinlenilemez. Bedaii'de de böyledir. (144)

1834

İslâm fıkhında; kamû adına dava açacak «Savcılık Makamı» yoktur. *Zira herhangi bir suçta; ya Allahü Teala (cc)'nın hukuku ihlâl edilmiştir veya kul hukuku sözkonusudur. Bazı suçlarda ise; hem Allahü Teala (cc)'nın hukuku, hem kul hukuku bir arada bulunur. Meselâ:* Hadd-i Kazf gibi!.. **Dolayısıyle «Kamû Hakkı» diye ayrı bir hak sözkonusu değildir** Hz. Osman (RA)'a; Kufe Valisi Velid b. Ukbe'nin şarab içtiği ihbar edilmiş; bunun üzerine Halife (Hz. Osman) hadise ile ilgili olarak gerekli soruş-

---

(142) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 17 Sh: 39, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 618 K. Ahkam: 5.

(143) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 8, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 17 Sh: 39.

(144) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 2-3.

turma ve tahkikatı yaptırmıştır. (145) Bunun gibi bir-çok misâli zikretmek mümkündür. Allahü Teala (cc)'nın hukukunun çiğnendiği durumlarda; her müslüman'ın, Kadı'ya müracaat etme hakkı vardır!.. Müracaat eden şahıs, dava açmış sayılır. Ayrıca kamu adına dava açacak «Savcı'ya» ihtiyaç yoktur.

1835

● **DAVA'NIN HÜKMÜ:** Davalının; davacıya karşı «Kabul» veya «Red» etme hakkına sahip olması, dava'nın hükmüdür. Eğer davalı (Davacının hakkını) ikrar ederse, iddiâ olunan (hak) sabit olur. Şayed inkâr ederse Kadı; davacıya hitaben: «— Beyyinen (Delilin) var mıdır?» diye sorar. Eğer o: «— Hayır, delilim yok» derse, bu defâ «— Yemin eder misin?» sualini sorar. Bu sual karşısında davacı susar, «Evet» veya «Hayır» demezse, Kadı (Hakim) onun davasını inkâr ettiğini kabul eder. Şayed beyyinesi (Delili) varsa, davası dinlenir. Serahsî'nin Muhiyt'inde de böyledir» (146) Daha sonra Beyyine (Delil'den) kasdın neler olduğunu izah edeceğiz.

DAVA'LARA NEREDE BAKILIR?

1836

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Mescidler ancak Allahü Teala (cc)'nın zikredilmesi ve hüküm vermek için binâ edilmişlerdir»** hadis-i şerifini esas alan hanefi fükahası: «Resûl-i Ekrem (SAV) davalara; mescid'de, herkese açık olarak bakıyordu. Hülafa-i Raşidiyn döneminde de; mescidler, bu gaye ile kullanılmıştır.» (147) hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Şafii (rh. a) «Kaza için mescidde oturum yapmak mekruh olur. Zira müşriklerin necis olduğu nassla sabittir. Eğer muhakeme için mescidde oturum yapılırsa, girmelerine mani olunamaz. Ayrıca hayız halindeki kadınların mescide girmeleri de nassla yasaklanmıştır» (148) hükmünü beyan etmiştir. İmam-ı Şafii (rh. a)'nin bu kavline, Hanefi fükahası şu şekilde cevap vermiştir:

---

(145) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 858 K. Hudud: 16 Had. NO: 2571, Ayrıca Sünen-i Ebû David-İst: 1401 C: 4 Sh: 622 K. Hudud: 36 Had. NO: 4480.

(146) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 3.

(147) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 13, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetil Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 103, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 319-320, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 465-466.

(148) İmam-ı Şafii-El Üm-C: 6 Sh: 201, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 13, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 103, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 465-466.

«Müşriklerin necis olması; kalbi ile alakalı bir hadisedir, (itikaden necistir). Zahiren (Vücût olarak) necis değildir. Dolayısıyla kaza (mahkeme) için mescide girmekten menedilmez. Kaldı ki; kaza, bir açıdan (Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmek noktasından) ibadet hükmündedir. Mescidde ikame olunması caizdir. Hayız halindeki kadının durumuna gelince; durumu haber verir, kaza makamındaki kimse ve yardımcıları dışarı çıkarlar. Cum'a camisi; kaza için daha elverişlidir. Çünkü kadı'nın (Hakım'in) fıkıh erbabı alimlerden faydalanması daha kolay olur» (149)

1837

● Feteva-ı Hindiyye'de: «Kadı'nın (Hakimin) bulunduğu yerde veya sevdiği bir mahalde hüküm vermesinde bir sakınca yoktur. Zira hüküm vermek için bir yer (hassaten) tahsis edilmemiştir. Tatarhaniye'de de böyledir. Hakimin evi şehrin ortasında ise evinde oturup hüküm vermesinde, bize göre (Hanefilere) bir sakınca yoktur. Bezzaziye'de de böyledir. Haniye'de şöyle beyan edilmiştir: «Hakim evinde veya mescidde oturduğunda, izdihamdan dolayı bir yardımcı (Odacı, mübaşir) alır. Bu kapıcı içeri girmeleri için hiç kimseden bir ücret alamaz. Tatarhaniye'de böyledir. Hakim (Kadı) mescidde hüküm verebilir. Fakat mescidde hadd ve ta'zir cezalarını tatbik edemez. Nehrû'l Faik'te de böyledir. Kadı (Hakim) yol dar olmadığı takdirde (Gelip-geçene zarar vermezse) orada oturup hüküm vermesinde bir sakınca yoktur. Tebyin'de de böyledir» (150) hükmü kayıtlıdır. Dikkat edilirse Hanefi Fûkahası; dava'ya nerede bakılacağına değil, mahiyetine önem vermiştir. Eğer «Ulû'lemr»; bir adliye binası yaptırırsa, bütün kaza işleri orada ifâ edilebilir.

DAVALARA NE ZAMAN BAKILMALIDIR?

1838

● Resûl-i Ekrem (SAV) ve Hülâfa-ı Raşidiyn döneminde; davalara bakmak üzere hususi bir gün tayin edilmemiştir. Mesai saati kavramı da yoktur. Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmek bir ibadet kabul edilmiş; dava konusu ortaya çıkınca derhal (Nerede olursa olsun) duruşma yapılmıştır. İlk defa Emeviler döneminde; kaza işleri için belirli günler tesbit

(149) Not: bu ihtilâf bir rahmettir. Zira ittifâk altındaki müslümanlar; kendi aralarında Kadı seçerek, mescidlerinde Kaza işlerini halledebilirler. Meseleye bu açıdan bakıldığı zaman; müctehidlerin fer'i meselelerdeki ihtilâfının ümmet için rahmet olduğu daha güzel olarak kavranır.

(150) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1420 C: 3 Sh: 330

olunmuştur. Genellikle Cum'a günleri; kaza işlerine bakılmamış, ibadet saatlerinde de, tatil edilmiştir. İmam-ı Hassaf'ın zamanında Pazartesi günleri, İmam-ı Azam'ın zamanında Cumartesi, bazılarının zamanında da çarşamba günleri tatil yapılmıştır. İmam-ı Serahsi: «Kadı yoruluncaya kadar kaza işlerini yürütür. Güneş doğduktan sonra öğleye kadar çalışması uygundur. Bununla beraber kaza işleri fazla ise; davaların bakılmasını günlere taksim eder ve kendi durumuna göre baker, dosyaları inceler» (151) diyerek, geniş bir bakış açısı getirmiştir. İbn-i Hümam kadı'nın (Hakimin) fazla yorulmamasını, vereceği hükmün sıhhati açısından uygun bulmuş ve sadece gündüzleri kaza işlerine bakmasının gerektiğine dikkati çekmiştir. (152) İmam-ı Kasani'de; güneş doğduktan sonra başlayıp, batması ile birlikte bırakmasının uygun olacağını esas almıştır. (153) Feteva-ı Hindiyye'de: «Kaza işleriyle uğraşan kimsenin; kadınlara ait davalar için, ayrı bir gün tahsis etmesinin güzel olacağını» kaydetmiştir. (154) Sonuç olarak; dava'nın gününü, ve saatini kadı kendisi tayin eder. Bazı müsteşrikler; İslâm toplumunda Ramazan aylarında, kaza işlerine bakılmadığı iddiasını ortaya atmışlar ve bunun «Adli Tatil» sayılabileceği tezini savunmuşlardır. Ancak bu hususta ciddi bir delil bulmak zordur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetinde ve Hülâfa-i Raşidiyn'in tatbikatında böyle bir hadise sözkonusu değildir. Aksine Hz. Ömer (RA)'in Ebû Musa El Eş'ari'ye yazdığı mektupta ve tatbikatta; hak sahibine hakkının (mümkün olan en kısa zamanda) verilmesi esas alınmıştır. Adaleti geciktirmek; hak sahibi açısından bir zulümdür.

KADI'NIN DURUŞMA ESNASINDAKİ TUTUMU NASIL OLMALIDIR?

1839

● İslâm âleması; kaza işleriyle meşgul olan kimsenin, duruşma esnasındaki tutumu üzerinde hassasiyetle durmuştur. Bütün fıkıh kitaplarında «Edebü'l Kadı»nın; ayrı bir kısım olarak ele alınması bunun en güzel delilidir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Eğer sizden biriniz kazâ işine (Kadılık Vazifesine) mübtelâ olursa; hasımlar (Davacı ve davalı) arasında, meclîste yer göstermek, işaret etmek ve bakmak hususunda eşit davransın»** (155) buyurduğu bilinmektedir. Esasen hakim (Kadı) taraflar arasında ada-

(151) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 78 vd.

(152) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 465.

(153) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 13.

(154) Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 3 Sh: 321.

(155) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 103, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 406.

letle hükmetmeye memur edilmiştir. Duruşma esnasında; herhangi bir tarafa meylederse, vereceği hüküm sui-zanna sebeb olabilir. Hanefi Fükahası: «Duruşma esnasında hakim (Kadı); taraflardan yalnız birisini evine kabul etmek ve hüküm meclisinde biriyle halvet (Başbaşa) kalmak veyahut ikisinden birisine eliyle, gözüyle veya başıyla işarette bulunmak, gizlice (Fısıltı şeklinde) konuşmak, yahud diğerinin bilmediği lisan ile söz söylemek gibi töhmet ve sui-zanna sebeb olabilecek hal ve hareketlerde bulunamaz. Hakim; taraflar arasında Şer'i şerife göre hükmetmeye memurdur. Dolayısıyle tarafeynden (Davalı ve davacı) birisi her ne kadar eşraftan ve diğeri halktan birisi olsa bile; muhakeme esnasında (oturtmak, kendilerine bakmak ve söz söyleme gibi) muhakemeye müteallik muamelede tamamiyle adalet ve müsavata (Eşitliğe) riayet etmek mecburiyetindedir» (156) hükmünde ittifak etmiştir. Dikkat edilirse fukâha; muhakeme ile ilgili olarak akla gelebilecek her türlü hususun üzerinde hassasiyetle durmuştur.

1840

Resûl-i Ekrem (SAV)'in duruşma esnasında tarafları (Davacı ve davalı) oturtuyordu. (157) Oturtma şeklinde dahi; müsavata riayet etmesi ve bunu emretmesi önemli bir hadisedir. Halbuki cahiliyye döneminde araplar arasında; sosyal sınıflar teşekkül etmiş ve belli bir gelenek ortaya çıkmıştır. Nitekim Ebû Cehil'in (Bedir Savaşında) ölüm anında dahi bu geleneğe sadık kaldığı bilinmektedir. (158) Hakim (Kadı) Murafaa yapmadan önce; gerekli her türlü tedbiri (Hukuki, idari, inzibati vs..) almak zorundadır. Feteva-ı Hindiyye'de: «Hakimin (Kadı) duruşma yapacağı mescide girdiği zaman; önce iki rek'at veya dört rekât namaz kılması münasibtir. Dört rekât kılması daha efdaldir. Sonra Allahû Teala (cc)'ya «Muvaffak kılması, günahlardan ve zulmetmekten muhafaza buyurması, isabetli hüküm vermesine yardımcı olması» için duada bulunur. Sonra da hüküm vermek için oturur. Şayed fıkıh ve kerâmet ehli ile birlikte olmak isterse, onlara yakın bir yere oturur. Kezâ emânet sahibleri de (Ulema) Kadı'ya yakın bir yere ilişirler. Şayed hâkim (Kadı) hüküm vermeye ehliyetli, müctehid bir kimse ise, yalnız başına oturmasında da bir sakınca yoktur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. Eğer kadı (Hakim) ammi ise

---

(156) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 469-470, Ayrıca Molla Hüsrev. A.g.e. C: 2 Sh: 406-407, Mecelle-i Ahkamı Adliyye-İst: 1070 Sh: 466 Mad: 1798.

(157) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 16 K. Akdiye: 8.

(158) M. Asım Köksal-İslâm Tarihi-İst: 1981 Şamil Yay. C: 2 Sh: 151-152 (Not: Ebû Cehil, Abdullah b. Mesûd'a hitaben: «Ey Koyun çobanı, sen çıkmasaydın çok zayıf bir yere çıkmışsın!.. diyerek söze başlar. Halbuki ölmek üzeredir)

(Başkalarının ictihadlarıyla hükmediyorsa) alimlerle birlikte oturması mustehabtır. Nehrû'l Faik'te de böyledir. Hakim, tarafların yanında istişarede bulunmaz. Bezzaziye'de de böyledir. Zabıt katibi kadı'nın (Hakimin) önüne oturur. Bu surette Hakim; Onun ne yazdığını görür (rüşvet sebebiyle katibin) aldatılmasını engeller ve şahidin sözlerini fazla veya noksan yazmamasını kontrol eder. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir.» (159) hükmü kayıtlıdır.

1841

● Şekil yönünden dava dilekçesi kabul edilince; hakim (Kadı) tarafları birlikte ve aleni olarak muhakeme eder. (160) Mü'minlerden bir zümrenin dinleyip-dinlememesi hususu Kadı'nın (Hakimin) ictihadına bırakılmıştır. Davanın mahiyetine göre karar verir. Müracaat sırasına göre; *davalara bakılması esastır.* (161) Mahiyet itibariyle acele görülmesi gereken davaların öne alınmasında herhangi bir mahzur yoktur. (162)

1842

● Duruşma başladıktan sonra: Davacı'nın dilekçesi aleni ve yüksek sesle okunur. Davalıya; bu dilekçede beyan olunan hususta bir-şey söyleyip-söylemiyeceği sorulur. Davalı; dava edilen şeyi (Müddeabih) davacının lehine ikrar ve itiraf ederse dava (Davacının lehine) sonuçlanır. (163) Davalı inkâr ederse; davacıdan delil istenir. Şimdi «Delillerin mahiyeti» üzerinde duralım.

DELİLLER VE İSBAT MECBURİYETİ

1843

● Adaletin tam olarak tecelli edebilmesi için; dava edilen hakkın isbat edilebilmesi şarttır. Çünkü Kadı (Hakim); tarafların getireceği ve ortaya koyacağı delilleri esas alarak bir hükme varmak mecburiyetindedir. Davacı haklı bile olsa; varlığını isbat edemediği müddetçe, hakkını elde edemez. İslâm fıkhında isbat mecburiyeti dava açan kimsenin üzerinde-

---

(159) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 320.

(160) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 465, Ayrıca A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 (2 Bsm) Hikmet Yay. Sh: 413 Madde: 1815.

(161) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 110 vd.

(162) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 13, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 8 Sh: 224 Madde: 50.

(163) A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 413 Madde: 1816-1817.

dır. Davalı inkâr ederse, yemin teklif edilebilir. Nitekim bir hadis-i şerifte: «**Beyyine (Delil ile isbat) dava eden kimse üzerinedir. Yemin etmek ise; inkâr edene teklif edilir**» (164) hükmü beyan buyurulmuştur. Hakkı kat'i olarak ortaya koyacak her delil (beyyine) Hakim'in (Kadının) hükmüne mesned teşkil edebilir. Bunlar Şehadet, yemin, ikrar, yeminden nükûl, yazılı vesikâlar, emareler ve hakimin şahsen durumu bilmesi şeklinde tasnif edilebilir. Önce «Şahidlik» konusunu gündeme getirelim.

ŞEHADET'IN TARİFİ VE MAHİYETİ

1844

Kur'an-ı Kerim'de: «**Ey İman edenler!.. Allah için hakkı ayakta tutan (Hakimler, insan)lar, adâletle şahidlik eden (kimse)ler olun**» (165) emri beyan buyuruimuştur. Şehâdet; başkasına âid bir hakkı, kat'i bilgiye dayanarak, kazâ'nın (Yargı'nın) sıhhati için ihbar etmektir. Zannetmek veya tahmin etmek, şehadet değildir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**Eğer güneş gibi gördüysen şehadet et, aksi takdirde yapma**» (166) emrini vermiştir. Fukâha «Şehadet, iyice görüp anlama manasına gelen «Müşahede'den» türemiştir» (167) diyerek, bu inceliğe dikkati çekmiştir. Şehâdet; Kur'an, Sünnet ve İcma ile sabit olan, kaza (Mahkeme) işlerinde delil kabul edilen bir ameldir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in kendisine bir dava intikâl edince, şahid getirmelerini talep ettiği bilinmektedir. (168) Kadı (Hakim) hükmü; şahidlerin beyanına ve diğer delillere göre vermek mecburiyetindedir. Hanefi fûkahası: «Bir kimsenin, bir şahısta bulunan hakkını almak için, belirli lâfızla, hâkimin huzurunda ve hasmın muvacehesinde vaki olan doğru ihbara şehadet denir» (169) tarifini esas almıştır. Böyle bir ihbarda bulunan kimseye «Şahid» denir. Lehine şehadet edilen kimseye «Meşhûdün leh», aleyhine şehadet edilen şahsa «Meşhûdün Aleyh» ve şehadet edilen hususa da «Meşhudünbih» denilir. (170)

---

(164) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 156-157, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 333, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 155.**

(165) **El Maide Sûresi: 8.**

(166) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 17.**

(167) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 371.**

(168) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 3 Sh: 76.**

(169) **İmam-ı Kasanl-El Bedaiü'a Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 266, Ayrıca İmam-ı Serahsi. El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 112, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 2, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 450.**

(170) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 456.**

1845

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Şahidlere ikramda bulununuz ve hürmet ediniz. Çünkü Allahû Teala (cc) onlar vasıtasıyla hakları korur»** (171 buyurduğu bilinmektedir. **Şehadet'in rüknü:** bir kimsenin kadı huzurunda (yemin etmeksizin) «şehadet ederim» demesidir. Tebyin'de de böyledir (172)

1846

● **Şehâdetin edâsının sebebi nedir?** sualine cevap arıyalım. Kur'an-ı Kerimde: **«Şahidler çağrıldıklarında (Şahidlik etmekten) kaçınmasınlar»** (173) emri verilmiştir. Bilindiği gibi hakkı ayakta tutmak farzdır. Eğer adil şahidler olmazsa; insanların haklarını muhafaza etmek mümkün olmaz. Hak iddiasında bulunan davacı; bu hakkını şahidle isbat etmekle yükümlüdür. Gerçekten iddiasında samimi olduğunu yakinen bilen bir mü'minin ona yardımcı olmaması, kardeşlik hukukuyla bağdaşmaz!.. Eğer iddiasında samimi değilse; davalı durumunda olan kimsenin, zulme uğrama ihtimali sözkonusudur. Böyle bir durumda bulunan müslümana da yardım etmek vaciptir. **Şehadet'in hükmü;** tezkiyeden (yani adil olduğu anlaşıldıktan) sonra, kadı'nın (Hakim'in) şehadetin mahiyetine göre hüküm vermesidir. Bu kadı üzerine vaciptir. (174) Kıyasa göre; şehadetin kadıyı ilzam eden kat'i delil olmaması gerekir. Çünkü haber hükmündedir. Bilindiği gibi haber'in doğru olması mümkün olduğu gibi, yalan olması da ihtimal dahilindedir. Fakat nasslar ve icma esas alınarak, kıyas terkedilmiştir. (175) Dolayısıyle İslâm fıkhında; şahidlerin sayısı ve vasıfları üzerinde hassasiyetle durulmuştur.

1846

● «Ukûbat» bölümünde; Hadd-i Zina'nın uygulanabilmesi için adil dört şahidin bulunması gerektiğini izah etmiştik!.. (176) Diğer hadd cezalarında; adil iki erkek şahid'in beyanı geçerlidir.

---

(171) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 87.

(172) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 450.

(173) El Bakara Sûresi: 282.

(174) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 278, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 172, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 450, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 52.

(175) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 371.

(176) Bakınız: Ukubât bahsi Madde: 1251.

1847

Doğum, bekâret ve kadınların kusurlarıyla ilgili hususlarda, şahidlik hakkı kadınlara aiddir. Resûl-i Ekrem (SAV): «**Kadınların şahidliği; erkeklerin bakmaya muktedir olamayacakları (Onlara haram kılınan) hususlarda caizdir**» (177) buyurmuştur. Bu durumda iki kadının şahidlik yapması, ihtiyata daha uygundur. (178) İmam-ı Şafii (rh.)a) kadınlardan dört şahidin bulunması gerektiğine hükmetmiştir. (179) Hanefi fûkahası, «En Nisai» kelimesinin cins belirttiğini; dolayısıyle bir tek kadının, kadınlarla ilgili hususlardaki şahidliğinin caız olacağını esas almıştır. **İki kadının şahidliği; kıyas yoluyla, ihtiyata daha uygundur.**

1848

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Şahidlerin en hayırlısı; kendisinden şahidlik etmesi istenmediği halde, şehadet eden kimsedir**» (180) buyurduğu bilinmektedir. Esasen; mü'minlerin haklarını koruma hususunda, titiz olmak vaciptir. Hanefi fûkahası: «Kul Hukuku» ile ilgili meselelerde; şahidliğin, farz olduğu hususunda ittifak etmiştir. Davacı; kaza makamı (Kadı) huzurunda şahid olarak gösterirse, hakkı bilen kimsenin şahidlikten kaçınması haram olur. (181)

1849

Allahü Teala (cc)'nın hakkı olarak tatbik edilen Hadd cezalarında ise durum farklıdır. Mükellef; şahidlik edip-etmeme hususunda muhayyerdir. Zirâ Resûl-i Ekrem (SAV)'in; şahidlik eden bir sahabe'ye: «— **Şayed onun günahını örtseydin, senin için daha hayırlı olurdu**» (182) diyerek, had cezalarında muhayyerliğin bulunduğunu belirtmiştir. Yine diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: «**Her kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allahü Teala (cc)'da kıyamet gününde onun ayıbını örter**» (183)

---

(177) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 117.

(178) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 451, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 117.

(179) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 6.

(180) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 792 K. Ahkam: 28 Had. NO: 2364, Ayrıca İmamı Malik-El Muvatta-İst: 1401 C: 2 Sh: 721, Sünen-i Tirmizi-C: 4 Sh: 545 K. Şehadet: 1 Had. NO: 2297, Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 21-22 K. Akdiye: 13.

(181) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 3-4.

(182) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 116.

(183) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 850 Had. NO: 2547, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 5.

Fakat hırsızlık vakıasına şahid olan kimsenin; mal emniyeti açısından «aldı» demesi vacip olur. Ancak «Çaldı» demez!.. Çünkü hırsızlık yaptığı zahir olursa, «Hadd-i Sirkat» (El Kesme Cezası) uygulanır, malın tazmini gerekmez. Halbuki mal sahibinin hakkının ihyası «Aldı» demesiyle gerçekleşir. (184)

1850

● Kazâ makamına tayin için gerekli bütün şartlar; şahidlik yapmak için de geçerlidir. Ukûbat bahsinde bu hususu izah etmiştik. (185) Şahidlikte en önemli husus «Adalet» konusudur. Çünkü faasıkın şehadeti caiz olmaz. Feteva-ı Hindiye'de: «Şehadette adaletin izahı konusunda söylenen sözlerin en güzeli İmam-ı Ebû Yusuf (Rh. a)'a âiddir. Demiştir ki: «— Şahidlerin *adil olmasından murad*; büyük günâhları işlememesi (Kebire'den içtinab), küçük günahlarda da ısrar etmemesidir. (Sağire'de gayr-i mıssır) Adil şahid; iyi hali meşhur olan kimsedir. İsabetli hükmü, hatasından; iyilikleri, kötülüklerinden fazla olan kimse âdildir. Nihaye'de de böyledir. Büyük günâhların (Kebâir'in) tasnifi ve mahiyeti hususunda ihtilâf edilmiştir. Bunların içinde en sahih olan izah Şeyhü'l-İmam Şemsü'l-eimme Hulvani'nin izahıdır. Hulvâni'ye göre; **«Allahû Teala (cc)'nın kat'i nasslarla haram kıldığı ve müslümanlar indinde şen'i (Çirkin, kötü) görülen hususlar büyük günahlardır.** Kezâ mürüvveti ve keremi terketmek de büyük günahlardandır Ayrıca günah işlenmesine ve fısk-û fücûra yardımcı olmak ve insanları teşvik etmek de büyük günahlardandır. Bunların dışında kalan günahlar ise; küçük günahlar (Sağire) hükmündedir. Muhıyt'de de böyledir» (186) hükmü kayıtlıdır.

1851

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer yasak ettiğimiz büyük (günâhlardan) kaçınırsanız, sizin (öbür) kabahatlerinizi örteriz»** (187) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayet-i kerime'de büyük günâhlar (Kebair), kabahatler ise (Seyyie) olarak anılmıştır. (188) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Yedi şeyden sakınınız. Bunlar: Allah'a ortak koşmak, haksız yere Allahü Teala (cc)'nın haram kıldığı cana kıymak, sihir (büyü) yapmak, tefecilikle meşgul ol-**

---

(184) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 116.

(185) Bakınız Ukûbat Bahsi Madde: 1259.

(186) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 450-451.

(187) En Nisâ Sûresi: 31.

(188) Ömer Nasûhi Bilmen-Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri-İst: 1961 C: 2 Sh: 589.

mak, faiz yemek, yetimin malına el koymak, düşmanla yüz-yüze gelindiğinde kaçmak, iffetli mü'min kadınlara iftira etmek» (189) buyurduğu bilinmektedir. Hz. Ali (RA)'den gelen bir rivayette bunlara *hırsızlık ve zina* etmek de ilâve edilmiştir. (190) Müctehid imamlardan bazıları: «Allahû Teala'nın cezâ tayin ettiği ve açık olarak azabıyla tehdit ettiği her çeşit günah büyüktür» hükmünü zikretmişlerdir. Kadı'lar; şahidlerin vasıflarını tesbit etmek için ya bizzat kendileri araştırma yapar veya bu işle ilgilenecek bir yardımcı tayin ederler. **Bu yardımcılara «Müzekki» veya «Sahibû'l Mesâil» denir.** Onceleri tezkiye işlemi aşikâr olarak yapılıyordu. İlk defâ Kufe Kadısı Şureyh (Rh. a) gizli tezkiye ûsulünü kabul etmiştir. (191) İslâmi ıstılâhta gizli tezkiyeye «Mestûre» adı verilmiştir. (192) Müzekki'lerin; kimlerin şahidliklerinin kabul edilip-edilemiyeceğini, gayet iyi bilmeleri gerekir. Şahidlerin adaleti hususunda; müzekkilerin vermiş olduğu hüküm geçerlidir. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a) ve İmam-ı Yusuf (rh. a) bu hususta müttefiktir. İmam-ı Muhammed, şahidlerin adedi dikkate alınır. Şahidlerin sayısı kadar müzekki; tezkiye vermişse ve ittifak hasıl olmuşsa, verdikleri hüküm ilzam edicidir» (193) hükmünü zikretmiştir. Esasen Müzekki; kaza makamı tarafından tayin olunan ve bizzat onun adına hareket eden bir yardımcıdır. Yaptığı hizmet karşılığı; «Beytü'l-mal'den», maaş almak durumundadır

1852

● Taraflardan biri müslüman ise; şahidlerin mutlaka müslüman olması gerekir. Çünkü kafirlerin, müslümanlarla ilgili şahidlikleri kabul edilmez. (194) Zimmet ehli'nin; milletleri muhalif olsa da, birbiri üzerine yaptıkları şahidlikleri muteberdir. (195) İbn-i Hümam, **«Yalanın bütün dinlerde haram kılındığını»** beyan etmektedir. (196) Dolayısıyle «Yalancı Şahidliğin» haram olduğu hususunda icma hasıl olmuştur. Molla Hüsrev: «Bilmiş ol ki, yalan yere şahidlik eden *kimsenin (Şehadetiyle hüküm verilsin veya verilmesin) cezalandırılması gerekir. Yalancı şahid'in ta'zir olunacağı hususunda icma vardır. Çünkü o kimse, müslümanlara zararı dokunan büyük bir günâh* işlemiştir. Yalancı şahidlik hususunda belli bir sınır yok-

(189) İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 481.
(190) Ez Zemahşeri-Kessaf-Beyrut: 1947 C: 1 Sh: 503 Not: 1.
(191) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 91.
(192) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 12.
(193) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 89.
(194) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 280.
(195) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire:- 1965 C: 3 Sh:
(196) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 42.

tur. Binaenaleyh o kimse «Bir daha yapmasın» diye cezalandırılır. Ancak Fûkaha Ta'zir'in (Cezâ'nın) nasıl olacağı hususunda ihtilâf etmiştir. İmam Ebû Hanife (rh. a) demiştir ki: «— O'nun ta'ziri (Cezalandırılması) ancak teşhir edilmesidir.» İmameyn'in kavline göre: «— Yalancı şahidlik yapan kimse dövülür ve hapsedilir.» İmam-ı Şafii (rh. a)'nin ictihadı da budur. Çünkü Hz. Omer (RA)'in yalancı şahidlik yapan kimseyi kırbaçladığı ve yüzüne çömlek karası sürdürdüğü rivayet edilmiştir. İmam-ı Azam (rh. a) delili ise şudur: Kadı Şureyh (rh. a) yalancı şahidi teşhir eder, fakat dövmezmiş. Eğer yalancı şahid ticaret ehli ise; pazar yerinde, değilse ikindi namazından sonra insanların toplu olduğu yere gönderir ve: «— Biz bu adamı yalancı şahid olarak bulduk, siz de bundan sakının» diye nidâ ettirirmiş. Kadı Şureyh Sahabe zamanında Kadı'lık yapmıştır. Sahabe-i Kiram'dan hiç birisi, bu cezalandırmaya itiraz etmemiştir. Dolayısıyle Sahabe-i Kiram'ın görüp, itiraz etmemesi icma hükmündedir» (197) buyurmuştur. Muhakkak ki bu; şer'i şerifle hükmeden, bir kaza makamı huzurunda yapılırsa, cezalandırılması sözkonusu olur. Bilindiği gibi Kur'an Sünnet, icma ve diğer şer'i delillerle hükmetmeyen hiçbir kaza (Mahkeme), kazâ hükmünde değildir. (198)

1853

● Kadı; farklı dilleri konuşan insanların ikâmet ettiği bir beldede görev yapıyorsa, «Tercüman»lar vasıtasıyla işlerini yürütür. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Zeyd b. Sabit'e (RA) ibranice öğrenmesini emrettiği ve ibranice konuşanların meselelerinde O'nu (tercüman olarak) değerlendirdiği bilinmektedir. Tercüman'ın; adil, müslüman ve emin olmasının yanında her iki dile hakkıyla vakıf olması gerekir. (199) İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a) ve İmam-ı Yusuf (rh. a); mahkemede aynı dil hususunda iki tercümanın bulunmasının ihtiyata uygun olduğunu, ancak bir tercümanın da yeterli olacağını esas almıştır. İmam-ı Muhammed (Rh. a) iki tercümanın bulunması şarttır» kanaatindedir. İmam-ı Şafii (rh. a)'nin de «en az iki tercümanın bulunması gerektiği» hususunda ictihadı mevcuttur. (200) Yaptığı hizmet karşılığı; Tercüman «Beytü'lmal»den maaşını alır. Hiç kimse; konuştuğu dilin dışında başka bir dille meselelerini anlatmaya zorlanılamaz. Çünkü bu; fıtrata müdahele hükmündedir. Eğer kendi rızasıyla konuşursa mesele yoktur.

---

(197) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhü Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 391

(198) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 142.

(199) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 89, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e C: 7 Sh: 13.

(200) İmam-ı Şafii -El Üm-C: 6 Sh: 208, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 89.

1854

Hanefi fûkahası; «Yemin ile birlikte; tek bir erkek şahidin (veya yalnızca bir erkek şahidin) beyanlarının delil olamıyacağını, şahidlerin sayısını beyan eden ayetlerin buna mani olduğunu» esas almıştır. Resûl-i Ekrem'in (SAV) Hz. Huzeyme'nin yalnız başına şahidliğini kabul etmesini, «İlleti kat'i bilinemiyecek» bir uygulama olarak değerlendirmiştir. (201) Şafii ve Hanbeli fûkahası ise; taraflardan birinin yeminiyle birlikte tek bir şahidin veya yalnızca bir şahidin beyanlarının delil olabileceğini esas almıştır. Buradaki ihtilâf fıkıh usûlüne dayanır. Şöyle ki; Hanefi fûkahası «Teabbüdi olduğu ve illetlerinin akılla kavranamıyacağı sabit olan konularda kıyas'ın geçerli olmadığını» esas almıştır. Cezâ ve Hukuk davalarında yapılan tatbikât, kıyasa manidir. Şahidlerin nisabı; kat'i olarak ayetle tesbit edilmiştir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in Hz. Huzeyme'nin yalnız başına şehadetini kabul etmesindeki illet kat'i olarak belli değildir. Çünkü sahabe-i Kiram'ın hepsi için aynı tatbikatı yapmamıştır. Bu durumda; nassla sabit olan şahid adedi baki kalır. Şafii ve Hanbeli Fûkahası; bu tatbikat Hz. Huzeyme gibi güvenilir her sahabe için tatbik edilebilirdi. Fakat o hadisede Hz. Huzeyme şahid olduğu için, bu şekilde sünnet varid olmuştur. Hülâfa-i Raşidiyn döneminde de, aynı tatbikat sürmüştür. Dolayısıyle güvenilir tek bir kişinin, şehadeti delil olabilir. Şahidliklerin kabulü ve reddi ile ilgili ilimler «Müzekki»ler üzerine farz-ı ayn'dır. Şimdi diğer delillere geçelim.

1855

EHL-İ VUKUF'UN (BİLİRKİŞİ) RAPORU: Kur'an-ı Kerim'de «Hz. Yusuf (as)'un kıssası» beyan edilirken; uğramış olduğu iftirada suçun kime aid olduğunu tesbit için, davanın bilirkişiye havale edildiğini görüyoruz. (202) Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde; neseb davalarında, kaif'lerin (Fizyonomi mütehassıslarının) görüşlerine başvurulmuştur. İmam-ı Serahsi; Kadı'nın, cezâ ve hukuk davalarında ehl-i ilme (Ehl-i Vukuf'a) müracaat ederek, onların rey ve mütalâalarını hükme mesned edebileceklerini beyan eder. (203) Şöyle ki; «Ehl-i ilm» kendi sahasında cereyan eden olayların mahiyetini tayin etmede mahirdir. Alış-verişte meydana gelen bir ihtilâfta; ticaret erbabının görüşlerini almak, hükmün sıhhati açısından

(201) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 17 Sh: 29-30, C: 16 Sh: 62-63.

(202) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 2 Sh: 475.

(203) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 17 Sh: 60.

önemlidir. Yine herhangi bir cinayet hadisesinde; ehl-i ilm olarak «Doktorlar» söz sahibidirler. Nitekim Hz. Omer (RA) döneminde; bir kimse, şiirle kendisinin hicvedildiğini beyan ederek dava açar. Hz. Omer (RA) «şiirde hiciv unsurunun bulunup-bulunmadığı» konusunda meşhur Şair Hassan b. Sabit'i (RA) «Ehl-i Vûkuf» tayin etmiştir.

1856

● **İKRAR:** Bir kimsenin; kendisine isnad olunan suçu veya borcu kabul edip itiraf etmesine ikrar denilir. (204) Kadı; ikrar eden (itiraf eden) kimsenin, itirafını dikkate alarak hüküm vermek mecburiyetindedir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hz. Maiz (RA)'in ikrarını dikkate alarak, kendisini recm cezasına çarptırdığı bilinmektedir. (205) İkrar'ın bazı şartları vardır. Bunlar: **1) İkrar ve itiraf eden kimse akıllı ve bulûğa ermiş olmalıdır.** Bu hususta ittifak vardır. İkrarın kabul edilmesi için hürriyet; bazı davalarda şart bazılarında şart değildir. Nihayede de böyledir. **2) İkrar'da rıza ve kasıd şarttır!..** İşkence sonucu yaptırılan itiraf, ikrar hükmünde değildir. (206) Mükellefin ikrar'dan rücû etmesi mümkün müdür? sualine cevap arayalım. Herhangi bir kimse; önce itiraf ettiği bir hakkı veya suçu, daha sonra bazı mazeretler ileri sürerek (Ruhi bunalım veya baskı) reddedebilir. Hanefi fûkahası; kul hukuku ile ilgili olan ikrar'dan (itiraftan) rucû etmenin sahih olmadığını» esas almıştır. Nitekim Mecelle'de: **«Hukuk-i ibadda ikrardan rücû sahih olmaz»** (207) hükmü kayıtlıdır. Hudud (Cezâ) davalarında; önce suçunu ikrar (itiraf) eden bir kimse, daha sonra rücû ederek «— Ben yapmadım» derse, itiraf etmemiş sayılır. Çünkü şüphe; had cezalarının ve kısasın kalkmasına sebeb olan bir durumdur. İtirafını (ikrarını) reddettiği anda, «yapıp-yapmadığı» hususunda şüphe ortaya çıkar. Dolayısıyle ikrarından rücû sahihtir ve ceza tatbik edilemez. (208)

1857

● **YAZILI BEYYİNELER:** Kur'an-ı Kerim'de; hukuki ve ticari akidlerin, yazı ile tesbit edilmesi, adil bir katibin de yazmaktan çekinmemesi (ve şahidlerle bu belgenin güzelce düzenlenmesi) istenmiştir. İbn-i Kesir bu ayetin en son gelen hükümlerden birisi olduğunu kaydetmektedir. (209)

---

(204) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadi-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 278, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 6, El Mavsili-El İhtiyar-C: 2 Sh: 127.

(205) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 275, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 18 Sh: 26, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 282.

(206) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 150.

(207) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 (2 Bsm) Sh: 338 Madde: 1588

(208) Ukûbat'lar bahsinde bu konu üzerinde durmuştuk, bakınız madde: 1251-1252.

(209) İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 334 vd (El Bakara Sûresi: 282)

İslâm ûleması ticari ve hukuki akidlerin yazılmasının «farz mı, yoksa müstenab mı» olaugu hususunda ihtilâf etmiştir. Zira ayeti kerime'de «Borcu yazın» ve «İki şahid tutun» hükümleri, emir sığasıyla gelmiştir. Unutma veya yanlış hatırlama sonucu; ortaya çıkabilecek her turlu ihtilafı önleme bakımından, akidlerin yazılması müslümanlar için hayırlıdır. İmam-ı Serahsi; «Resûl-i Ekrem (SAV) döneminden kendi zamanına kadar ticari, hukuki akidlerin, muamelelerin, idari tasarruf ve siyasi anlaşmaların yazıyla tesbitinin gelenek halinde devam ettiğini» zikretmektedir. (210) Esasen Siyasi bir anlaşma olan «Hudeybiye» anlaşmasını Resûl-i Ekrem (SAV)'in bizzat yazdırdığı bilinmektedir. **Bunun dışında Resûl-i Ekrem (SAV)'in bir alış-veriş akdini yazı ile tesbit ettirdiğine şahid oluyoruz.** (211) Bilindiği gibi gunumuzde «Noter'den» tasdikl belgeler, yazılı delil hükmündedirler. «Noter» Fransızca bir kelimel.. Tahavi'nin «Katibu'ş Şurut», Allame Tarsusi'nin «Adil Katib» ve bazı fakihlerin «Vesikâ Katipleri» ismini verdikleri kimseler; kaza işlerine yardımcı olmuşlardır. Yazılı belgeler; başlı-başına delil midir? sualine cevap arayalım. Usûl-i fıkıh ûlaması; yazıların birbirlerine benzetilebileceği veya üzerinde tahrifat yapılabileceğini esas alarak, yazılı belgenin mücerred olarak delil olmadığı üzerinde durmuşlardır. (212) Ancak yazılı belge; iki adil şahidle ispat edilirse, kat'i delil durumuna gelir. Nitekim ayet-i kerime'de de: «**Erkeklerinizden iki de şahid yapın. Eğer iki erkek bulunmazsa o halde razı (ve doğruluğuna emin) olacağınız şahidlerden bir erkekle iki kadın (yeter. Bu suretle) kadınlardan biri unutursa, öbürünün hatırlatması (kolay olur) Şahidler çağrıldıkları vakit kaçırmasınlar. Az olsun, çok olsun, onu vadesiyle beraber yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah yanında adalete daha uygun, şahidlik için daha sağlam, şüpheye düşmemenize de daha yakındır**» buyurulmuştur. Ulû'lemr veya Kadı; Islâm fıkhını iyi bilen, salih ve takva sahibi bir kimseyi «Adil Katib» tayin edebilir. Dolayısıyla «Adil Katib'in»; fıkha uygun olarak düzenlediği akidler, kat'i delil hükmüne geçer!.. Yazılı beyyine olarak Kadı'ya sunulabilir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in alış-veriş akdini yazı ile tesbit ettirmesi, (herhangi bir ihtilâf anında belge olarak kullanılmasını) mü'minlere ta'lim içindir. Fûkaha; iki adil şahidle birlikte yazılı beyyinenin delil olduğunda müttefiktir. (213)

---

(210) **İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 30 Sh: 168.**

(211) **Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 3 Sh: 19, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 757, İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 30 Sh: 169.**

(212) **İmam Abdülaziz El Buhari-Keşfü'l Esrar-İst: 1308 C: 3 Sh: 772.**

(213) **İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 92, Ayrıca İmam-ı Safii-A.g.e. C: 6 Sh: 216.**

1858

● **KARİNE VE EMARELER:** Resûl-i Ekrem (SAV)'in karine ve emâreleri dikkate alarak hüküm verdiği sabittir. Nitekim Abdurrahman b. Avf (RA)'dan rivayet edilen; Bedir Savaşında Ebû Cehil'in öldürülmesiyle ilgili *hadis-i şerif bunun delilidir.* Hz. Muaz b. Az. B. Amr b. El Memûh ve Hz. Muaz b. Afra (R. A) Bedir Savaşında; Resûl-i Ekrem (SAV)'e küfrettiği için Ebû Cehil'i bulup-öldürmek azmindedirler, fakat (her ikisi de Ensar'dan oldukları için) *Ebû Cehil'in kim olduğunu bilmemektedirler.* Hz. Abdurrahman b. Avf (RA)'dan kendilerine Ebû Cehili gösterivermesi için istirhamda bulunurlar. Sonuçta ikisi birden Ebû Cehil'in üzerine yürürler ve öldürürler!.. Fakat hangisinin öldürdüğü *ihtilâf konusu olur* Resûlallah (SAV) **«— Kılıçlarınızı sildiniz mi?»** sualini tevcih eder, silmediklerini öğrenince kılıç üzerindeki kana bakarak karar verir. (214) İbn-i Kesir; Hz. Süleyman (as)'ın çocuğun annesini tesbit hususunda emareleri dikkate aldığını beyan eder. (215) Mecelle'de: **«Esbab-ı Hükümden (Hüküm sebeblerinden) birisi dahi karine-i katıadır. Karine-i Katıa; hadd-i yakine (kesin bilgi sınırına) baliğ olan emânelerdir»** (216) hükmü kayıtlıdır. Ancak şüphe ve vehim geçerli değildir. Kesin bilgi sınırına yakın olmak zorundadır.

1859

● **KEŞİF:** Kadı; hukuk ve had davalarında, keşif yaparak dava hakkında bir takım deliller bulmaya gayret eder. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; bir arazi ve ev ihtilâfı ile ilgili olarak, Hz. Huzeyfe b. El Yeman'i (RA) keşif yapması için gönderdiği bilinmektedir. Hz. Osman (RA); Hz. Ali (RA) ile Talha b. Ubeydullah (RA) arasında arazi sebebiyle çıkar ihtilâfı, bizzat arazinin bulunduğu yere giderek, gerekli incelemeleri yaptıktan sonra hükme bağlamıştır. (217) Hz. Ömer (RA) bir cinayet davasında; olayın vukû bulduğu yere giderek, gerekli incelemeleri yapmış ve katili tesbit etmiştir!.. Bütün bunlar; gerekli durumlarda keşif yapılmasının zaruri olduğunu ortaya koymaktadır.

1860

● **YEMİN:** Hukuk davalarında; hükümlere mesnet olacak delillerden birisi de yemindir. Resûl-i Ekrem (SAV) Hadramut ve Kinde'li iki şahsın arasında cereyan eden Arazi ihtilâfında; önce davacı'dan iddiasını delil ile is-

(214) Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1372 K. Cihad: 13 Had. NO: 42 (1752)
(215) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 186-187.
(216) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 891 Madde: 1740-1741.
(217) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 19 Sh: 3.

pat etmesini talep eder. Davacı, bu hususta herhangi bir delil getiremezse, dâvalı durumunda olan kimseye «Yemin» etmesini teklif eder. (218) Dolayısıyla yemin; ispat için konulmuş bir delil değil, müdafaa usûlüdür (219) Şafii fûkahası; yeminin hem ispat, hem müdafaa için delil olabileceğini, bu sebeble davalıya teklif edildiği gibi, davacıya da teklif edileb leceği kanaatindedir.

1861

Kendisine yemin teklif edilen davalı; yemin etmezse durum ne olur? İbn Ebi Müleyka Basra'da kadılık görevini edâ ederken, kendisine gelen bir dava ile ilgili olarak Müfti İbn-i Abbas'dan bilgi almak ister. İbn-i Abbas (RA) «— Davacıdan delil getirmesini iste!.. Şayed davacı delil getiremezse, davalıya yemin teklif et!. Davalı yeminden kaçınırsa (Nûkûl ederse) aleyhine hüküm verebilirsin» (220) buyurur. Hudud cezaları ve kısas'ta davalının yeminden kaçınması hüküm için yeterli sebeb değildir!.. Bu hususta ittifak vardır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Beyyine (Delil) getirmek iddia eden (Davacı olan) kimsenin üzerined'r. Yemin etmek ise; inkâr edene (Davalı'ya) düşer»** (221) buyurduğu bilinmektedir. Ukûbat bahsinde; fail-i meçhul cinayetlerde «Kasame'nin» nasıl yerine getirildiği üzerinde durmuştuk!.. (222)

1862

Hanefi fûkahası Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sizden biriniz yemin edecek olursa Allah (cc) adına yemin etsin veya terketsin»** ve **«Kim Allah'tan başkasının üzerine yemin ederse, şirk koşmuş olur»** hadis-i şeriflerini esas alarak; Allahü Teala (cc)'tan başkası üzerine yemin edilmiyeceğinde ittifak etmiştir. Yemin bazı hallerde Allahû Teala (cc)'nın sıfatlarını zikretmekle te'kid kazanır. Buna «Tağliz» etme (Şiddetlendirme) denilir. Söyle ki: **«Kendisinden başka ibadete lâyık hiçbir mabûd olmayan, Rahman, rahim ve dîn gününün sahibi olan, gizli ve aşikâr ne varsa hepsini bilen Allahü Teala (cc)'ya yemin ederim ki:» -İddia sahibi olan (Davacı) falan kimsenin benim üzerimde iddia ettiği..... yoktur. İddia olunan... .....'nın durumu şöyle, şöyledir vs. «Mü'min, muttaki ve alim olan kimseler**

---

(218) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 3 Sh: 625, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 3 Sh: 159 K. Şehadet: 19, 21.

(219) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 17 Sh: 34.

(220) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 17 Sh: 34.

(221) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 126.

(222) Geniş bilgi için bakınız: Madde: 1338-1343.

için tağliz etmeye (Şiddetlendirmeye) gerek yoktur. (223) Zimmet ehli yahudiler: «**Musa (as)'ya Tevratı indiren Allah'a yemin ederim ki**» diye yeminine başlar. Hıristiyan ise: **İsa (cs)'ya İncili indiren Allah'a yemin ederim ki**» diyerek, iddia sahibinin sözlerini reddeder. (224) Namus ve şeref üzerine; putperestlere dahi yemin ettirilmez!.. Kaza makamında bulunan kimse; Allahü Teala (cc)'dan başkasının üzerine yemin yaptırmadığı gibi (kendiliğinden) başka şekilde yemin eden kimsenin, yeminini de kabul etmez. Fükaha'dan bir kısmı; Allah (cc) korkusunun azaldığını ve hesab şuurunun zaafa uğradığını dikkate alarak; talak (Karısının boş olması) üzerine de, yemin ettirmenin caiz olacağını ileri sürmüşlerdir. (225) Zira; Talak (Boşanma) üzerine yemin eden kimse, zararını gözönüne alarak yalan söylemekten sakınabilir. Bu gerekçenin tutarlı olup-olmadığı tartışılabilir.

1863

● **HAKİMIN (KADI'NIN) ŞAHSEN BİLMESİ VE KANAATİ:** İslâm fıkhında; Kazâ işleriyle meşgul olan (Kadı'lık görevini yapan) kimselerin şahsi kanaatleriyle hüküm vermeleri mümkün değildir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)' in: **Ben de ancak fani bir insanım. (Beşerim). Siz bana bir-çok davalar getiriyorsunuz. Sizlerden biri, diğer tarafa nazaran beni iknâ etmede daha kaabiliyetli ve muktedir olabilir. (Meselesini daha beliğ anlatabilir). Ben de ondan işittiğime göre hükmederim. Verdiğim bir hükümle bir kimseye, hakikatte din kardeşine ait bir şeyi verecek olursam, o kimse asla almasın. Zira benim ona, o şekilde vermiş olduğum şey ancak ateşten bir parçadır»** (226) buyurduğu bilinmektedir. Bazı rivayetlerde: «— **Dilerse o ateşi alsın, istemezse bıraksın»** ziyadesi vardır. Dikkat edilirse Resûlullah (SAV) getirilen delillerin esas alınmasını ve ona göre hükmedilmesini emretmiştir. Şahsi kanaat; «Zahiri Hakkı» tesbit için geçerli değildir. Hudud davalarında ve kısas'ta; kadı şahsi bilgisine ve kanaatine dayanarak hüküm veremez. (227) Hukuk davalarına gelince; eğer kadı bir olaya şahid durumunda ise; mü'minin hakkının zayi olmaması için, dava'nın başka bir kadı'ya götürülmesini ve kendisinin şahid olarak gösterilmesini teklif

---

(223) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 159, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 118-120, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 174-175.

(224) İbn-i Hümam-A.g.e. C. 6 Sh: 176.

(225) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 159, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 6 Sh: 175.

(226) Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1337-1338 K. Akdiye: 3, Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 3 Sh: 162, Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 777 K. Ahkam 5 Had. No: 2317, 2318, İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 C: 2 Sh: 719 K. Akdiye: 1.

(227) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C :16 Sh: 105.

eder. Dolayısıyle; hakkın ihyasını bu şekilde temin etmiş olur. Ancak aynı anda hem kadı, hem şahid olamaz. Çünkü töhmet ve sui-zan sözkonusu olur.

1864

Bu hadis-i şerif aynı zamanda; meselelere vakıf olan ve güzel izah edebilen vekillere ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Gerek davacı, gerek davalı; hakkını kendi adına talep edebilecek bir vekil tayin edebilir. (228) Imam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a) bu hususta iki tarafın da rızasının esas olduğunu beyan etmiştir. Imameyn'e göre; rıza şart değildir. Çünkü bu vekâleti ilgilendiren bir durumdur. Belâgat yeteneği olmayan veya davasını anlatmakta güçlük çeken bir kimsenin; iddiasını vekili vasıtasıyla gündeme getirmesi mümkündür. Imam-ı Serahsi bu hususta bir misâl vermektedir: Resûl-i Ekrem (SAV)'e arzedilen bir davada; taraflardan biri muhakeme usûlünü gayet iyi bilmekte ve faslı konuşmaktadır. Diğer taraf ise o konularda hiçbir bilgi sahibi değildir. Haklı olduğu halde; muhakeme usûlünü bilmediği ve güzel bir şekilde meseleyi ortaya koyamadığı için, davayı kaybeder. Fakat bu sırada Resûlullah (SAV): **«Bir kimse; sahte deliller ortaya atarak davayı kazanır ve kardeşinin hakkını da alırsa cehennemden bir ateş parçası almış olur»** buyurdu. Kendisini güzel müdafaa eden ve muhakeme usûlünü bilen şahıs, hakikati itiraf etti ve hak sahibine verildi» (229) Günümüzde «Avukatlık» yaygın olan bir meslektir. Haklı veya haksız (avukat) mutlaka; kendisine ücret ödeyen kimsenin davayı kazanmasını arzu eder!.. Kaldı ki; beşeri kanunlar sözkonusu olduğu için ahiret mesûliyeti üzerinde fazlaca durulmaz!.. İslâm fıkhında Vekil; mutlaka «hakkın sahibine iade edilmesi» hedefini gözetmek zorundadır. Belli bir ücret karşılığında «Vekil» olmuşsa, ecir (İşçi) durumuna geçer. (230) Hz. Ali (RA) dava takip etmeyi sevmediği için; kardeşi Akîl b. Ebî Talib (RA) onun vekili olarak davalarına girmiştir. Akil ihtiyarlayınca; Hz. Ali (RA), kardeşinin oğlu Abdullah b. Cafer'i vekil tayin etmiştir. (231) Serahsi; hem Akil'in, hem Abdullah b. Cafer'in alim, zeki ve hazır cevap olduklarını kaydeder. İslâm fıkhında her çeşit dava için vekil tayin etmek sahihtir. Elbette; bu hususdaki fıkhi hükümlere riayet etmek farzdır.

---

(228) İmam-ı Kasani-El Bedâi'u's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 22, Ayrıca A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 318 Madde: 1510.

(229) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 86.

(230) Ömer Nasûhi Bilmen-Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 6 Sh: 328.

(231) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 84.

1865

● Kaza işleriyle meşgul olan kimselerin; huzur ve güvenlerini sağlamak şarttır. Dolayısıyle mahkeme anında; taraflar, vekilleri ve dinleyicilerini uyaracak ve kadı'ya (Hakimlere) yardımcı olacak kimselere ihtiyaç vardır. (232) Muhakeme ve murafaa işlerinin düzgün yürümesi için «Ulû'l-emr» gerekli tedbirlerin alınmasını sağlar.

1866

● Hanefi fûkahası; hem davacı, hem davalı'nın kadı huzurunda hazır olmasını esas almıştır. Gerek iddia sahibinin (Davacı'nın) delillerini ortaya koyabilmesi, gerek davalı'nın kendini müdafaa edebilmesi; beraber kadı (Hakim) huzuruna çıkmalarına bağlıdır. Eğer iddia sahibi ile davalı ayrı ayrı şehirlerde oturuyorlarsa durum ne olacaktır? Bu durumda; davaya bakan mahkeme, gaibin ikamet ettiği şehirdeki Kadı'ya mektupla durumu bildirir. Buna fıkıhta «Kitabu'l Kadı ile'l Kadı» (Hakim'den, hakime yazışma) denilmiştir. (233) Sadece iddia sahibinin (Davacı'nın) beyanları dikkate alınarak; yakalanamayan davalı hakkında da, hükme varılamaz. Essah olan kavle göre; davalı hazır oluncaya kadar, iddia sahibinin (Davacı'nın) dinlenmesi de caiz değildir. (234)

DAVA'LAR NE ZAMAN VE NASIL SONUÇLANIR?

1867

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in:**«Elinizden geldiği kadar müslümanlardan cezaları kaldırınız. Eğer zanlı için bir çıkar yol varsa, hemen salıverin. Zira Ulû'lemr'in veya kadı'nın (Hakim'in) afv etmekte hata etmesi, had cezasını tatbik etmesinde yanılmasından çok daha hayırlıdır»** (235) buyurduğu bilinmektedir. İslâm ûleması; şüphenin, daima sanığın lehine olduğu hususunda müttefiktir. Zira insan için asıl olan; suçluluk değil, masûmluk (suçsuzluk)tur. Suçsuzluğu isbata muhtaç değildir. Ancak suçluluğu isbata muhtaçtır. İsbat edilmediği an (En ufak bir şüphe'de) bırakılıvermesi tavsiye olunmuştur. Yine diğer bir Hadis-i Şerif'te; had cezalarının, şüp-

---

(232) İmam-ı Kasanî-A.g.e. C: 7 Sh: 12.

(233) İmam-ı Merginanî-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 105-106, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 95 vd.

(234) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 2.

(235) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 33 K. Hudud: 2, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 850 K. Hudud: 5, Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 5 Sh: 160.

heli durumlarda uygulanmaması emredilmiştir. (236) Bilindiği gibi hudud cezaları; Allahü Teala (cc)'nın kat'i naslarla tayin ettiği hükümlerdir. Safvan b. Umeyye (RA)'in elbiselerini çalan hırsız; yakalanarak Resûl-i Ekrem (SAV)'in huzuruna getirilir. Beyyine (Delil) ve kendi ikrarı dikkate alınarak Hadd-ı Şirkat) (El Kesme) cezası verilir. Hz. Safvan b. Ümeyye (RA) «hırsızı afv ettiğini ve hakkından feragat ettiği» beyan ederek cezanın tatbik edilmemesini istirham eder. Resûl-i Ekrem (SAV) «**Hırsızlık sonucu cezaya çarptırılmış bir suçluyu ben afv etsem dahi, Allahü Teala (cc) afvetmez**» (237) diyerek, kesinleşmiş hadd cezalarında afv etme yetkisinin bulunmadığını, ancak kaza makamının (Kadı'nın) huzuruna gelmeden önce hudud'larla ilgili meselelerde «afv etmenin ve haklardan feragatın» mümkün olduğunu izah eder. (238) Hanefi fûkahası; kaza makamına intikâl etmiş ve kesinleşmiş had cezalarında afv yetkisinin bulunmadığında ittifak etmiştir. (239) **Ancak kısas ve diyet'te; mağdurun «afv etme ve hakkından feragat etme» imkânı mevcuttur.** Böyle bir durumda «Afv veya feragat»la, dava derhal sona erer.

1868

● Hukuk davalarında; kadı'ya (Hakim'e) müracaat eden şahıs (Davacı), hakkından feragat ederek davaya son verebilir. Resûl-i Ekrem (SAV) «**Allahü Teala (cc) afveden kulun, izzet ve şerefini artırır**» buyurmuş ve mü'minlerin birbirlerine karşı «merhametli ve afv edici» olmalarını tavsiye etmiştir. Bazı hukuk davalarında; Kadı'nın (Hakim'in) davacıya «— **Afv etmen mümkün değil mi? İsterseniz gelin sulh yapın!?**» şeklinde tavsiyelerde bulunması müstehabtır. Zira ihtilâfların; afv, feragat ve sulh sonucu ortadan kalkması esastır.

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Kötülüğün karşılığı, ona denk bir kötülük (bir misilleme)dir. Fakat kim afv eder, sulhu gerçekleştirirse mükâfatı Allah'a aittir. Şüphe yok ki Allah zalimleri asla sevmez**» (240) hükmü beyan buyurulmuştur. Mü'minlerin birbirlerine karşı merhametli olması ve kardeşlik hukukuna riayet etmeleri defalarca hatırlatılmıştır. Nitekim «**Fazilletle muamele etmek**» (241), **sabretmek ve suçları (örterek) bağışlamak**» (242) «Öf-

---

(236) **Geniş bilgi için bakınız Madde: 1251-1252.**

(237) **İmam-ı Malik-El Muvatta-İst: 1401 C: 2 Sh: 834-835. Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 865 K. Hudud: 28.**

(238) **Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 541 K. Hudud: 6.**

(239) **Geniş bilgi için bakınız madde: 1239.**

(240) **Eş-Şuurâ Sûresi: 40.**

(241) **El Bakara Sûresi: 237.**

(242) **Eş-Şuura Sûresi: 43.**

keleri yutmak ve insanları afv etmek» (243) tavsiye buyurulmuştur. Kaza makamında bulunan kimse (Kadı, Hakim); bu temel hedeflerin gerçekleşmesi için gayret sarfeder. Hanefi fûkahası; yakını öldürmesi sonucu mağdur olan kimsenin, ikrah sonucu bile olsa, kısas hususundaki affının sahih olduğunu esas almıştır. (244) Eğer kısas talep etme hakkı bir cemaate (Varislerinin çokluğu sebebiyle) aid ise; içlerinden sadece birisinin afv etmesi sonucu, kısasın uygulanmıyacağında ittifak etmiştir. Zira kısas'ın; cüzlere ayrılabilme imkânı yoktur.

SULH'ÜN TARİFİ VE HÜKMÜ

1870

● İslâm toplumunda dava'lar; en-çok, sulh sonucu ortadan kalkmıştır. Taraflar; gerek duruşmadan önce, gerek duruşma devam ederken ihtilâf ettikleri hususta anlaşma yaparak (Ki o konuda sulh mümkün ise) davaya son verebilirler. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«Müslümanlar arasında; helâli haram, haramı helâl etmemek şartıyla, her türlü sulh caizdir»** (245) buyurduğu bilinmektedir. Önce «Sulh» kelimesi üzerinde duralım. Kelimenin kökü; «Salah»tır ve halin doğru olması manasına gelir. Sulh lûgat yönünden; musâlaha (uzlaşma, anlaşma) manasına isimdir. (246) İslâmi ıstılâhta: **«İki taraf:n (Davacı ve davalı) karşılıklı rızalarıyla, ihtilâfı ortadan kaldırmak için yapmış oldukları anlaşmaya (Akde) sulh denilir»** (247) tarifi esas alınmıştır. Buna kısaca; İhtilâfı ortadan kaldıran bir anlaşmadır» demek de mümkündür. Sulhün rüknü; şartlarına uygun şekilde icap ve kabûldür. (248) Davalı'nın: «— Kabul ettim» veya «— Razı oldum» demesi, vahud kabûlüne ve rızasına delâlet eden bir durumun bulunması kabuldür. (249) Icap davacı'dan da gelebilir. Şöyle ki: «— Ben seninle, şu davama karşılık, şunun üzerinde sulh oldum» diyebilir. Davalı «— Kabul ettim» derse, sulh gerçekleşir. **Sulhun hükmü:** Mal gibi temlik (Mülk edindirme) imkânı olan; bir ihtilâf sonucu sulh olmuşsa, **mülk sabit olur.** Eğer temlik

---

(243) Al-i İmrân Sûresi: 134.

(244) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 182.

(245) El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 3 Sh: 5. Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 3 Sh: 634-635 K. Ahkam: 17, Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 788 K. Ahkam: 23 Had. NO: 2353.

(246) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 395.

(247) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 228, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 40.

(248) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 40, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 395.

(249) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 229.

ihtimali yoksa (Kısas gibi), iddia olunan şahıs için (Davalı) **beraatın vûkû** bulmasıdır.

SULH'UN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI: İslâm toplumunda «Sulh» önemli bir hadisedir. Fukaha sulhun caiz olması için bazı şartların bulunması gerektiği hususunda ittifak etmiştir. Bunlar: 1) **Sulh yapan kimsenin (Musalihin) akıllı olması gerekir.** Aklı ermeyen çocuğun ve mecnunun sulh yapması caiz olmaz. (250) Sulh için çocuğun bulûğa ermiş olması şart değildir. Temyiz kudreti varsa ve sulh kendisi için faydalı ise, mesele yoktur. Sarhoşun yaptığı sulh caizdir (251) 2) **Sulh talebinde bulunan kimsenin mürted olmaması gerekir.** Bu şart İmam-ı Azâm Ebû Hanîfe (rh. a) tarafından ileri sürülmüştür. Hürriyet sulh için şart değildir. (252) 3) **Sulh olunan şeyin; Allahû Teala (cc)'nın hakkına (Hukukullah'a) taallûk etmemelidir.** Sulh yapan kimselerin hakkına dahil olmalıdır. 4) **Sulh bedelinin belirli ve malûm olması gerekir.** Ayrıca mal hususunda ise; mütekavvim olmalıdır. Sulhû talep eden kimsenin; mülkiyetinde olduğu da, sabit olması gerekir. Eğer mal karşılığı sulh yapılır, fakat mal başkasına ait olursa, mesele anlaşıldığı an akid geçersiz olur. 5) **Sulh yapan kimsenin; bedeli teslime gücü yetmelidir.** 6) **Sulhun konusu; haram akidlere girmemelidir.** (253)

1872

Bir kimsenin, başkasına bin dirhem borcu olsa; kendi aralarında beşyüz dirheme sulh olsalar, bu caiz olur. Feteva-ı Suğra'da da böyledir. Ancak va'deli olan bin dirhem borcun, derhal beş yüz dirhem olarak ödenmesi hususunda anlaşma yapılsa bu sulh caiz olmaz. (254) Mehir, tanak, hûl, nafaka ve süknâ hususlarında, şartlarına riayet ederek sulh yapmak caizdir. Ancak bütün bunların; kaza makamında bulunan kimsenin (Kadı'nın) hükmünden önce ve şeriata uygun olarak yapılması gerekir. Kadı (Hakim); hüküm verdikten sonra; her iki taraf için sulh imkanı yoktur, (her ikisi de) hükmü uymak zorundadırlar.

---

(250) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 40, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 395.

(251) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 229.

(252) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 395, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 229.

(253) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedî-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 192-193, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 229-230, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 40-41, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 395-396.

(254) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 231.

1873

● Sulh; davalının cevap verip-vermediği dikkate alınarak üç kısımda mütalâa edilmiştir. A) İkrar üzere yapılan sulh B) İnkâr üzerine yapılan sulh C) Sükût üzerine yapılan sulh!. (255) Bütün bu sulh çeşitlerinde, karşılıklı rıza esastır. Bir kimse gece veya gündüz; ihtilâf halinde olduğu kimsenin evine girer, silâhını çekerek «Bir şeyi ikrar etmesi veya bir şeyden vazgeçmesi» için tehdit ederse, yapılan sulh (ikrar sebebiyle) caiz olmaz!.. İmam-ı Azam Ebû Hanife (Rh. a) Ulû'lemr'den başka hiç kimsenin, ölüm tehdidiyle ikrah edemiyeceğini esas almıştır ve bu sebeble caiz olduğunu beyan etmiştir. Ancak İmameyn'in kavli; ikrah ve tehditin kimden geldiği önemli değildir, gerçekleşip-gerçekleşmediği» önemlidir. Fukâha «Fetva'nın İmameyn'in kavline göre verileceğini» tasrih etmiştir. (256)

HÜKMÜN İCRASI VE CEZANIN İNFAZI

1874

● Mü'minler arasındaki ihtilâf; afv, haklardan feragat veya sulh yolu ile giderilemezse, dava «Hüküm»le sonuçlanır!.. Hükümlerin icrası ve hadlerin infazını; hassasiyetle takip etmek görevi, Kadı'ya (Hakime) aittir. Had cezalarının nasıl infaz edildiğini «Ukûbatlar» bahsinde izah etmiştik!.. Burada hukuk davalarının hükümlerinin icrası üzerinde duralım.

1875

● Kaza işleriyle meşgul olan kimse (Kadı); tarafların getireceği delilleri, İslâm'ın kaynaklarını esas alarak değerlendirmek ve bir sonuca varmak zorundadır. **Kur'an, sünnet ve icma'ya aykırı olarak vermiş olduğu hüküm geçerli olmaz, o davaya yeniden bakılır.** (257) Ayrıca kadı; müdafaa ve murafaa sırasında, şer'i hududlara riayet etmemiş ise ve bu husus kat'i olarak tesbit olunursa, şekil açısından karar bozulur. Bunun dışında Kadı; hüküm verdikten sonra yanıldığını anlarsa, bizzat kendisi kararа itiraz edebilir. Çünkü hakka dönmek, hatada ısrar etmekten çok daha hayırlıdır. Kadı'nın (Hakim) şahsi kusurlarından dolayı ferd zarara uğramışsa; zararı gidermek «Beytülmali» yöneten Ulû'lemr'e düşen bir gö-

---

(255) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut; 1316 C: 7 Sh: 34.

(256) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 244.

(257) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut, ty C: 16 Sh: 62, Ayrıca İmam-ı Şafii-El Üm-C: 6 Sh: 207, İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-C: 7 Sh: 14.

revdır. (258) Zira insanlar; zarardan kurtulmak için mahkemeye başvurmaktadırlar. Burada şu inceliğe de; dikkat etmek gerekir. Kadı'nın (Hakim'in) verdiği kararın bozulması ve muhakemenin iadesi için; çok ciddi delillere ihtiyaç vardır. İctihad'a dayanan hususlarda; mahkemenin kararına itiraz edilemez.

Günümüzde; suçun mahiyeti ve işleniş şekli ne olursa olsun, lâik kanunlara dayanan mahkemeler, ferde «Hapis Cezası» vermektedirler. Her ne kadar; işlenen suçun durumuna göre hapis süresi farklılaşsa da, cezanın mahiyeti aynıdır. Farklı suçlara; aynı mahiyette cezaların verilmesi ve bunların birarada tutulması; yeni yeni «Çete»leri ortaya çıkarmaktadır. (259). Ayrıca uzun yıllarını cezaevinde geçiren bir insanın; ruhî dengesinin darma-dağın olduğu da, bilinmektedir. Islâm fıkhında suçun farklılaşması, cezanın mahiyetini değiştirir. Adam öldüren bir kimse ile; hırsızlık yapan bir kimse, aynı cezaya çarptırılamazl.. Şimdi Islâm fıkhında «Hapis Cezası» var mıdır? sualine cevap arayalım.

1877

Cahiliye döneminde; Mekke'de hapis cezası yaygındı. Islâmî teb'iğ başlayınca; müşriklerin, yeni müslüman olanların bazılarını, hapse attıkları bilinmektedir. (260) Resûl-i Ekrem (SAV) Medine'ye hicret ettikten sonra, Mekke'li müşrikler tarafından hapse atılan bazı müslümanları kurtarması için Hz. Velid b. Mugıre (RA)'yi casus olarak göndermiştir. Hz. Velid b. Mugıre (RA) Mekke'de elleri ve ayakları bağlı olarak hapsedilmiş iki müslümanı, bağlarını çözerek kurtarmıştır. (261)

1878

Kur'an-ı Kerim'de: «Hz. Yusuf (as)'un» kıssası beyan edilirken, onun hapishanedeki ilişkilerinden bilgiler verilir. (262) Yine muteber tefsirlerde Nemrud'un; Hz. İbrahim (as)'i ateşe atmadan önce hapsettiği kaydedilmiştir. Zinâ edenlerle ilgili olarak gelen ilk ayet-i kerime'de de; hapis cezasından bahsedilmektedir. Şimdi bu hususu kısaca izah edelim; Al-

---

(258) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 16.

(259) Son yıllarda; bu gelişmeler dikkate alınarak, suçluların eğitimi düşünülmektedir. Bazı dersler konulmuş ve bilhassa «Din Derslerine» ağırlık verilmiştir. Bunun bir çözüm olup-olmadığı henüz anlaşılmamıştır.

(260) İbn-i Esir-El Kami'l fi't Tarih-Kabire: 1348 Bsk. ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 48.

(261) İbn-i Hişam-Es Sire-Kabire: 1936 C: 2 Sh: 128.

(262) Yusuf Sûresi: 33-42.

lahû Teala (cc) **«Kadınlarınızdan fuhşu irtikâp edenlere karşı içinizden dört şah'd getirin. Eğer şehâdet ederlerse, onları (Zina edenleri) ölüm alıp götürünceye kadar veya Allah onlara bir yol (ceza) gösterinceye kadar, kendilerini evlerde hapsedin. Sizlerden fûhşu irtikâp edenlerin her ikisini de eziyyete koşun. Eğer tevbe edip, (Nefislerini) ıslâh ederlerse artık onlara eziyyetten vaz geçin»** (263) buyurmuştur. Hz. Ubâde b. Sabit (RA)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV): **«— Benden alınız, benden alınız!.. Allahû Teala (cc) şüphesiz zina edenler için bir yol göstermiştir. Bekârın bekârla zinası yüz değnek ve bir sene sürgündür. Evlinin evliyle zinası yüz değnek ve recm'dir»** (264) buyurmak suretiyle, hapis cezasının ve eziyyet'in nesh edildiğini açıklamıştır. Zinâ edenlerle ilgili olarak Nûr Sûresinde beyan edilen cezalar; bu ayet-i kerimenin hükûm olarak değiştirildiğinin delilidir. (265) Dolayısıyle zinâ edenlerin; ömür boyu evlerinde hapsedilmesi hükmü kaldırılmıştır.

1879

● Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde hapishane mevcut değildir. Mescidler ve dehlizler; suç işlediği zan edilen kimselerin tutuklandığı yerlerdir. (266) Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV); bir cinayet suçundan sanık olan Sumame b. Usâle (RA)'yi mescidin duvarına bağlamıştır. (267) Beni Kuraýza yahudilerinden esir alınan kimseleri, bir ev içerisinde hapsetmiştir. Hz. Omer (RA)'in dört bin dinara bir ev satın alarak; orayı hapishane olarak kullandığı kaynaklarda yer almaktadır. Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde; elinde imkânı olduğu halde borçlarını ödemeyenlerin tutuklandığı bilinmektedir. (268) İbn-i Abidin: «Czel olarak ılk hapishane yapan Hz. Ali (RA)'dir. Bu fûkaha'nın: **«Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir devrinde hapishane yoktu»** sözünü de münafi değildir. Çünkü o zaman insanlar mescidde veya bir dehlizde hapsedilirlerdi. Hatta Hz. Ömer (RA) Mekke'de dört bin dirheme bir ev satın aldı ve bunu hapishane olarak kullandı»

---

(263) En Nisâ Sûresi: 15-16.

(264) İmam-ı Şafii-Er Risâle-Kahire: 1979 (2 bsm) Sh: 247 Madde: 686 (Not: İmam Safii (rh.a) bahsin devamında neshin ne şekilde devam ettiğini izâh buyurmuştur. Bu hadisi Müslim (K. Hudud: 4), Ebû Davud (K. Hudud: 23) Tirmizi (Hudud: 8), İbn-i Mace (Hudud: 7) ve Buhari'de (Nisâ Sûresinin tefsirinde bulmak mümkündür.)

(265) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 462.

(266) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 471.

(267) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 3 Sh: 91 K. Husumat: 6-7, Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel-El Müsned-C: 2 Sh: 252.

(268) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 45-47 K. Akdiye: 29.

(269) diyerek, gelişmeleri izah eder. Hz. Ali (RA) önce «Nafi» adını verdiği, kamıştan bir hapishane yaptırmış; fakat suçlular kaçtığı için, daha muhkem olarak «Mehis» cezaevini inşa ettirmiştir. İbn-i Münzir: «Borçlarından (Ödemediği için) kişi hapsedilir. Hz. Omer b. Abdülaziz (Rh. a) bu görüşe katılmaz ve onun (borçlunun) malının taksim edileceğini ve kendisinin hapsedilmeyeceğini söyler» (270) hükmünü zikreder.

1880

Hanefi fûkahası: «Bir zengin; karısına mehrini veya nafakasını vermezse, bu sebeble (vermesi için) hapsedilir» (271) hükmünde ittifak etmiştir. İslâm fıkhında hapis; başlı-başına bir ceza değil, hakların tahsili için bir vasıtadır. İmkânı olduğu halde; başkasına aid bir hakkı ödemeyen kimse, bu sebeble tutuklanır. İçerde kalma süresi; imkânının olup olmadığını tesbit etmekle sınırlıdır. Fukâha; bu sürenin; bir aydan, altı aya kadar olabileceği hususunda farklı rivayetlerde bulunmuştur. Essah olan kavle göre; şahısların durumuna vakıf olan kadı'nın (Hakim'in) süreyi tayin etmesidir. (272) Eğer ödeme imkânı yoksa ve bu kat'i olarak tesbit olunursa; borçlu'nun derhal salıverilmesi gerekir. Çünkü hürriyetlerinden mahrum edilmesi zûlüm olur. (273) Zira borcunu; ancak kazanç elde ederek ödeyebilir. Bunun hapishane'de gerçekleşmesi ise; mümkün değildir. Şurası da unutulmamalıdır ki; bir kimsenin borcundan dolayı hapsedilmesi, alacaklı durumunda olan müslümanların talebine dayanan bir hadisedir. Alacak ve borç hususunda mü'minlerin nasıl hareket etmeleri gerektiği hususunda daha önce kısaca durmuştuk!.. (274) Bilindiği gibi zekât verilecek sınıflardan birisi de: borçlulardır!.. Hatta fûkaha'dan bazıları; borçluya zekât verilmesinin, fakir ve miskine verilmesinden daha evlâ olduğuna hükmetmişlerdir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in döneminden, Hz. Ali (RA)'nin hilâfetine kadar; İslâm toplumunda hapishane ihtiyacının olmaması da, önemli bir hadisedir.

---

(269) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1985 C: 12 Sh: 172 (Not: Bahsin devamında; Hz. Ali (RA)'nin emin ve güvenilir bir gardiyan tayin ettiği de kaydedilmektedir)

(270) İmam-ı Münzir-Kitabü'l İcma-Ank: 1983 Sh: 71.

(271) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 104, Ayrıca Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhü Damad)-C: 2 Sh: 160-161, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 5 Sh: 473-473.

(272) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 474-475, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3

(273) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 104, Ayrıca Şerhü Damad-C: 2 Sh: 163, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 475-476.

(274) Bakınız Madde: 1393.

1881

● Fetava-ı Hindiyye'de «Hapsin Çeşitleri» şu şekilde izah edilmiştir. **Birincisi: Borç yüzünden; alacaklının müracaatı ve ispatı sonucu ortaya çıkan hapis!..** Borçlu'nun; aile çevresi veya dostları borcunu ödeyebilecekleri gibi, alacaklı müddet vererek tutukluluğunu ortadan kaldırabilir. Kefil de; geçerlidir. **İkincisi: Allahû Teala (cc)'nın hukukuna taallûk eden hudud cezaları için tutuklama!..** «Ukûbat'lar» bahsinde; bu cezaların mahiyeti ve uygulanma şekli üzerinde durmuştuk!.. Bunun belli bir süresi yoktur; ancak kısa zamanda sonuçlandırılması şarttır. Zira şüphe sanığın lehinedir. **Üçüncüsü: Hem Allahû Teala (cc)'nın hem kulun hukukuyla ilgili olarak tutuklama!..** Hadd-i Kezf, cinayet vs.. (275). Dikkat edilirse bunların hiçbirisi; belli bir süre ile sınırlı değildir. Dolayısıyle İslâm fıkhında; insan için asıl olan hürriyettir. Zira Ruhlar aleminde gerçekleşen misak sonucu insanın elde ettiği nimetlerden birisi budur!.. İmam-ı Muhammed (rh. a) **«Herhangi bir sebeble tutuklanmış müslümanın; karısının belirli süreler içerisinde yanına girmesine müsaade edilmesi gerektiği'ni»** beyan eder!.. Suçlu kimse; tahkir edilmediği gibi, herhangi bir eziyyet (Dövme, dille tecavüz vs.) yapmak da caiz değildir. Zira İslâm dini; suçun cezasını tayin etmiştir. Ek bir ceza vermek zulümdür.

1882

● Hz. Ömer (RA)'in: **«Mü'minin sırtı yasak bölgedir. Yani ona vurulmaz, kötülük edilmez»** buyurduğu bilinmektedir. İmam-ı Yusuf (rh. a): «Hz. Ömer (RA) kendinden vakî olan bir zellesinden dolayı bir adamı dövdü. Adam Hz. Ömer'e: «— Şüphesiz ben şu iki adamdan birisi olmalı değil miydim? Bir adam bilmeyerek hata edince, kendisine bilmediği husus öğretilir. Diğeri de hata etmiştir, afv edilir» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (RA) Adama: «— Doğru söyledin, benim de öyle yapmam gerekirdi. O halde kalk sen de benden hakkını al» diyerek özür diler.» (276) diyerek, konunun hassasiyetini ortaya koyar. Te'dib ve ta'zir için; şer'i bir hükmü uygulayan kimse dahi; mü'minlerin hassas bölgelerine vuramaz. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Sizden biriniz dövdüğünde (Te'dib için) yüze vurmaktan sakınsın»** (277) emrini vermiştir. Hadd cezalarında dahi; göğüse, karına, başa, tenasül uzuvlarına ve yüzüne kamçı vurulamaz. (278) Dola-

---

(275) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 346-347.**

(276) **İmam-ı Yusuf-Kitabü'l Haraç-İst: 1973 Sh: 189 Madde: 23-24.**

(277) **Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 631-632 K. hudud: 40 Had NO: 4493.**

(278) **İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 59, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 9 Sh: 72.**

yısıyle gardiyanların; meşru bir sebeb yokken, sırf suç işlediği gerekçesiyle tutukluları dövmeleri caiz değildir. İnsanların haksız yere dövülmeleri ve eziyete tabi tutulmaları; büyük bir zulûmdür. Kaza işleriyle meşgul olan kimse (Kadı); cezaevlerinde meydana gelen her türlü zulmün, manevi mes'ûliyetine ortaktır. Çünkü haddlerin icra edilmesi ve hükümlerin uygulanmasından mes'ûl olan kendisidir. Gerektiği hallerde; icrâ kuvvetlerinden, yardım talebinde bulunur.

HAKEM TAYIN ETME'NİN HÜKMÜ (TAHKİM)

1883

Davacı ve davalı; hususi bir şekilde, kazai selâhiyete haiz olmayan bir ûlema'ya müracaat ederek, ihtilâflarını ortadan kaldırmak üzere hakem tayin edebilirler. (279) Hakem tayin etmenin meşruiyyeti Kitap, sünnet ve icma ile sabittir. İmam-ı Merginani: «Taraflar; hakem seçtikleri kimsenin hükmüne razı oldukları zaman tahkim caiz olur. Zira her ikisinin de (Davacı ve davalının) kendi nefisleri üzerine velâyet hakları vardır» (280) hükmünü zikreder. Dolayısıyle İslâm fıkhı'nın; yeryüzünün her tarafında uygulanması mümkündür. Yeter ki insanlar; heva ve heveslerine uyup, tağut'un huzurunda muhakeme olma arzusu belirtmesinler. İmam-ı Münzir: «Kadı olmayan bir kimse tarafından verilen karar da geçerlidir. Eğer bu, onun hüküm vermesi caiz olan hususlardan ise..» (281) hükmünde, icma hasıl olduğunu beyan etmektedir. Hakem; hudud davaları ve kısas gibi konularda hüküm veremez. Bunun dışında Hakem'in hükmü; tıpkı Kadı'nın hükmü gibidir. Hakem seçen şahıslar; hüküm verilmeden önce, bu işten vazgeçebilirler. Ancak hüküm verdiği an; ner iki tarafı da, kat'i olarak bağlar, hükmü geçerlidir. (282) Mecelle'de: **«Hukuk-u Nâs'a (İnsan haklarına mütealllik mal davalarında tahkim (Hakem tayin etme) caizdir»** (283) hükmü kayıtlıdır. Esasen Hakem; müdafaa ve murafaa hususunda tıpkı Kadı'nın riayet ettiği şartlara riayet et-

---

(279) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 5 Sh: 499, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Bir heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 397.

(280) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetil'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 105.

(281) İmam-ı Münzir-Kitabû'l İcma-Ankara: 1983 Sh: 43.

(282) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 105, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 92, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 499-401 (Not: Kadı; hakem'in şer'i ölçülere uygun hükmünü tasdik etmek mecburiyetindedir.)

(283) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 439 Madde: 1841.

mek mecburiyetindedir. Kadı'da (Hakim'de) aranan her vasıf; hakem'de de aranır. Hukuk davalarında kadınların şehadetleri kabul edildiği için; iki kadın kendi arasındaki ihtilâfta, bir başka kadını hakem tayin edebilir. (284)

1884

● İslâm toplumunda «Hakem» tayin ederek ihtilâfları çözme hakkı sadece müslümanlara tanınmış bir hak değildir. Zimmet ehli iki vatandaş; kendi dinlerinden birisini hakem seçerek, hükmünü razı olabilirler. (285) İslâm devleti; yargı hakkını bahane ederek, buna müdahele edemez. Yahudiler kendi aralarında «Tevrat'ın» hükmünü; Hıristiyanlar da «İncil'in» hükmünü, uygulayabilirler. Ancak cezâ hukukunda muhtariyet sözkonusu değildir.

1885

● Kur'an-ı Kerim'de «Yahudiler'le» ilgili olarak nazil olan bir ayet-i kerime'de: **«Alabildiğine yalanı dinleyenler, haram yiyenlerdir onlar. Eğer sana gelirlerse ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir. Şayed kendilerinden yüz çevirirsen, sana hiçbir şeyle zarar veremezler. Eğer aralarında hükmedersen adâletle hükmet. Çünkü Allah adalet sahiplerini sever»** (286) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle zimmiler; İslâm mahkemesine bir dava getirirlerse, kadı (Hakim) muhayyerdir. İsterse davaya bakmayı kabul eder, dilerse reddeder. Ancak ihtilâf halinde olan kimselerden birisi müslüman, diğeri zimmi ise Kadı (Hakim) muhayyer değildir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV) bir müslüman ile bir yahudi arasındaki arazi ihtilâfını hükme bağlamıştır. (287) Hz. Ali (RA) Mısır Valisi ve Kadısı Muhammed b. Ebû Bekir (RA)'e gönderdiği bir mektupta: «Taraflardan birisi müslüman, diğeri Hıristiyan olan bir dava sana gelirse, müslümana İslâm fıkhını, Hıristiyana da kendi kanunlarını uygula» (288) emrini vermiştir. Dikkat edilirse İslâm fıkhı; sulh şartlarına uyma hususunda titizliği emretmektedir. İslâm devleti içinde yaşıyan gayr-i müslimlere; kendi aralarındaki hukuk davalarını, inançlarına göre çözme hakkının tanınması büyük bir hadisedir. Günümüzde; insanların inançlarına hürmet

---

(284) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhur-(Şerhü Damad) İst: 1316 Mtb. Amire Tb. ofset Beyrut: ty D. İhya Yay. C: 2 Sh: 168.

(285) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 307.

(286) El Maide Sûresi: 42.

(287) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 41 K. Akdiye: 25, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 778 K. Ahkâm: 7 Had. NO: 2322.

(288) İmam-ı Şafii-El Üm-C: 6 Sh: 195.

edilmediği gibi; düşünce ve inançlarını açıklayan kimseler hapishanelerde çürütülmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Necrân Hıristiyanlarına dini ve hukuki sahada muhtariyet verdiği, muteber kaynaklarda kayıtlıdır. Fakat kendi aralarındaki ihtilâfları çözemedikleri için Resûlallah (SAV)'a müracaat ederek «Aramızda ihtilâfa düştüğümüz konularda hüküm verecek bir kadı istiyoruz» demişlerdir. Bunun üzerine Peygamberimiz efendimiz (SAV) Ebû'Ubeyde b. Cerrah'ı (RA) görevlendirmiştir. (289)

1886

● Bir müslüman; kendilerinden müsaade alarak gayr-i müslimlerin ülkesine gitse, orada borç alsa veya onların mallarını gasb etse, yahud da gayri müslimler bu müslümanın malını gasb etseler, daha sonra Darû'l Islâm'a dönüp Kaza Makamına müracaat etse, davası dinlenilemez. (290) Çünkü Darû'l Harp'te Ulû'lemr'in velâyeti yoktur. Hukuk davası da olsa, bakılamaz.

(289) İbn-i Hişam-Es Sire-C: 2 Sh: 233.

(290) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 9 Sh: 97-97.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FERAİZ

- ALLAH (CC)'IN FARZ KILDIĞI HAK VEYA (FERAİZ)
- BİRBİRİNE MİRASÇI OLMA SEBEBLERİ
- MİRAS'IN RÜKÜNLERİ
- MIRAS'IN ŞARTLARI
- «MİRAS'A ENGEL OLAN HALLER'İN» MAHIYETİ
- MIRAS'TATE RTIBE RİAYET ETMEK
- VASİYET'IN TARİFİ VE MAHİYETİ
- VASİYET NE ZAMAN YAPILMALIDIR?
- VASİYET'IN KISIMLARI
- TERİKE'NİN TARİFİ VE TAKSİMİ
- FERAİZİ İCRA MEMURU (KASIM) VE VAZIFESI
- HACB'İN TARİFİ VE ÇEŞITLERİ
- VARISLERİN TASNİFİ VE TARİFİ
  - ASHAB-I FERAİZ
    - MİRAS'TA BABANIN DURUMU
    - KOCANIN DURUMU
    - ZEVCE'NİN (KARININ) DURUMU
    - ANNE'NIN DURUMU
    - SAHİH DEDENİN DURUMU
    - KIZ ÇOCUĞUNUN DURUMU
    - OĞLUN KIZININ DURUMU
    - ANNE-BABA BİR KIZ KARDEŞİN DURUMU
    - BABA BİR KIZ KARDEŞIN DURUMU
    - SAHİH NENENİN DURUMU
    - ANNE BİR KARDEŞLERİN DURUMU
  - ASABE'NİN TARİFİ VE TASNİFİ
    - ASABE BİNEFSİHİ (KENDİ BAŞINA OLANLAR)
    - ASABE BIGAYRIHİ (BAŞKASI İLE BİRLİKTE ASABE OLANLAR)
    - ASABE MAA GAYRİHi
  - RED YOLUYLA MAL ELDE ETMEK
  - ZEVİ'L—ERHAM'İN TARİFİ VE MAHİYETİ
  - MEVLÂ'L—MUVALAT (MUKAVELELI VARİS)
  - IKRAR SONUCU HISIM OLANLARIN DURUMU
  - BEYTÜ'L—MAL
- FERAİZLE İLGİLİ DİĞER MESELELER
- HÜNSA'NIN TARİFİ VE DURUMU
- MÜNASAHA'NIN MAHİYETİ
- ANNE RAHMİNDEKİ ÇOCUĞUN MİRASI

● Ehliyet sahibi her insan; Allahû Teala (cc)'ya iman etmek ve İslâmın çizdiği hududlar içerisinde hayatını devam ettirmek borcundadır. İmtihan alanını ve zamanını Allahü Teala (cc) tayin eder. İnsana düşen görev; hiçbir mazeret ileri sürmeden «Bugün ölecekmiş gibi» hesâb gününe hazır olmaktır. Her canlının; er veya geç ölümü tadacağı kat'i nasslarla sabittir. İnsan ölünce; geriye (az veya çok) Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetleri bırakır!.. Bu noktada karşımıza: **«— Bu nimetler kimlere ve ne şekilde teslim edilecektir?»** suali çıkar!.. Allahû Teala (cc)'ın kati nasslarla edâ edilmesini emrettiği hususlardan birisi de; **mirâs'ın hak sahiplerine** teslimidir. «Mirâs, irs, verâset, tevârüs, muris, vâris» aynı kökten kelimeler olup, masdarının lûgat manası; geçmek, halef olmak ve intikâl etmektir. Mirâs'ın mahiyetini ve taksimini beyan için kullanılan ıstılâhlardan birisi de «Feraiz»dir. Kur'an-ı Kerim'de «Mirâs payları» açıklandıktan sonra: **«(Bu hükümler ve hisseler) Allah'dan birer farizâdır. Şüphesiz ki Allah hakkı ile bilicidir. Yegane hüküm ve hikmet sahibidir»** (1) hükmü beyan buyurulmuştur. Buradaki «Fariza»: Allah'ın farz kıldığı hak, ayırdığı hisse manasınadır, çoğulu «Feraiz»dir. (2) Bilindiği gibi «Farz» kelimesi; takdir

---

(1) En Nisâ Sûresi: 11.

(2) El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 186, Ayrıca El Mavsili. El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1930 Çağrı Yay. C: 5 Sh: 84.

etmek, kat'i olarak kesmek manasına gelir. (3) İslâmi ıstılâhta ise; kat'i nasslarla sabit olan hükme «Farz» denilmiştir. İbn-i Abidin «Farzın Hükmünü» izah ederken: «Farzın hükmü: onu şüphe götürmeyecek şekilde inkâr edenin kafir olmasıdır. İstihfaf (Hafife alma) ve istihza da, inkâr hükmündedir» (4) buyurmuştur. **Ferâiz ilminin hedefi; Allahû Teala (cc)'nın tayin etmiş olduğu hakları, hak sahiplerine ulaştırmaktır. Dolayısıyle buna mani olmak; hangi sebeble olursa-olsun,** kati bir zulûmdür. **Eğer herhangi bir hak; sahibinin rızasının dışında, başkasına verilirse «Haram» gündeme girer!..** İslâm ûleması: «Feraize göre taksim edilen mirasın helâl, hevâ ve heveslere (Şahsi kanaatlere) göre dağıtılan mirasın haram olduğu» hususunda müttefiktir.

1888

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kur'an-ı Kerim'i ve Feraizi öğrenin, insanlara öğretin»** (5) emrini verdiği bilinmektedir. Cahiliye döneminde; kadınlara, kızlara ve çocuklara mirsâ'tan pay verilmiyordu. Mirâs ancak savaşma gücünde olan erkeklerin hakkıydı. Bunun dışında mirâsın «Ahd Yoluyla» intikâl ettiği de olurdu. Bir kimse diğerine: **«Kanım senin kanındır, şerefim senin şerefindir, sen bana varis olursun, ben sana varis olurum. Sen benim ırzımı kollarsın, ben senin ırzını kollarım»** şeklinde teklifte bulunur, diğeri de kabul ettiği zaman «Velâset» gündeme girerdi. Ayrıca «Evlât'lık» edinme yaygındı. «Evlâtlık» da, tıpkı evlâd gibi muamele görürdü. Fahrüddin-i Razi; araplarm kendi kanunlarına göre, mirâs dağıtımını yaptıklarını kaydeder.

1889

● Kadınların ve çocukların da; «Mirâs'ta paylarının bulunduğu» haber veren ayet-i kerime nazil olunca, bazılarının zoruna gitmişti. Kendi kendilerine dediler ki: «— Kadına dörtte bir, sekizde bir; kıza yarısı veriliyor. Küçük çocuklara mirâs ayrılıyor. Bunların hiç birisi düşmanla savaşamaz, ganimet toplayamaz. Sesinizi çıkarmayın, sükût edin. Allah'ın Resûlü (SAV) belki bunu unutur veya kendisine söyleriz bunu değiştirilmesi için dua eder. Daha sonra Resûl-i Ekrem (SAV)'e: «— **Ey Allah'ın Resûlü!..** Kı-

---

(3) El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 84, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 6, El Meydani-A.g.e. C: 4 Sh: 186.

(4) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 1 Sh: 103.

(5) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 29 Sh: 136, Ayrıca El Meydani-A.g.e. C: 4 Sh: 186, El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 85, Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhur (Şerhü Dadam)-C: 2 Sh: 746. Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 413 K. Feraiz 2

za babasının bıraktığı malın yarısını mı verelim? Bilirsin ki kız; ata binemez, düşmanla savaşamaz!.. Çocuğa mirâs mı verelim? Mirâs aklı ermeyen çocuğun işine yaramaz ki?» (6) dediler. Dikkat edilirse; Allahü Teala (cc)'nın mirasla ilgili olarak indirdiği hükümler, toplumun «Miras anlayışını» derinden etkilemiştir. Fakat sahabe-i kiram; her zaman olduğu gibi, şahsi kanaatleriyle karşı çıkmamış ve sonunda: «— Allah (cc) ve Resûlü reyi emretmişse amennâ» diyerek teslim olmuştur. Günümüzde: «— Efendim, nasıl olur da erkeğe, kadının iki katı miras verilir?» diyerek, fındık kabuğunu doldurmayacak akıllarıyla karşı çıkanlar nerede, sahabe nerede!.. Halbuki erkek; (hem kendisinin, hem karısının olmak üzere) iki kişinin nafakasını elde etmek zorundadır. Evlenirken «Mehir» vermek suretiyle, belli bir yükün altına girmiştir. Annesinin, babasının ve çocuklarının nafakalarını da temin etmek mecburiyetindedir. Kadın ise; evlenirken «Mehir» aldığı gibi, nafakasını da kocasından temin eder. Mülkiyet hakkı bakidir. Eğer kocası; kendi evinde (Karısının) oturuyorsa, ondan kira talebinde bulunma hakkı vardır. Kaldı ki; Allahü Teala (cc) her hakkı, hak sahibine vermiştir. Bir kimse hem «— Elhamdülillâh müslümanım» diyecek, hem de «Allahü Teala (cc)'nın farz kıldığı hakları» (Feraizi) ciddiye almayacak, eleştirecek!.. Bu mümkün mü? Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman; gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın için (o hükme aykırı olarak) işlerinde kendilerine muhayyerlik yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne isyan ederse, muhakkak ki o apaçık bir sapıklıkla yolunu sapıtmıştır»** (7) hükmü beyan buyurulmuştur. İslâm'ın hükümlerine, şahsi kanaat ve reylerle, karşı çıkılması mümkün değildir. Şimdi slâm fıkhında; mirasın dayandığı delilleri gündeme getirelim. Önce «Miras'la» ilgili ayet-i kerimeleri zikredelim.

1890

Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah size (miras hükümlerini şöyle) tavsiye (ve emr) eder: Evlâdlarınızın hakkındaki hüküm; erkeğe, kadının payının iki katıdır. Fakat onlar (Çocuklar) ikiden fazla kadınlar ise (ölünün) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. (Kız çocuğu) bir tek ise; mirâsın yarısı onundur. (Ölenin) çocuğu varsa; ana ve babadan her birine terikenin altıda biri (verilir). Çocuğu olmayıp da; ona (Ölene) ana ve babası mirasçı olduysa üçte biri anasınındır. (Ölenin) Kardeşleri varsa, o vakit altıda biri anasınındır. (Fakat bütün bu hükümler ölenin) Edeceği vasiyet (in yerine getirilmesin)den veya borc(unun ödenmesin)den sonradır. Siz babalarınız-**

(6) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziyn-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 466, Ayrıca Muhammed ibn-i Cerir Et Taberi-Camiü'l Beyan-C: 4 Sh: 275.

(7) El Ahzab Sûresi: 36.

dan ve oğullarınızdan hangisinin fâide cihetinden, size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. (Bu hükümler ve hisseler) Allah'dan bir farizâdır. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilicidir. Yegane hüküm ve hikmet sahibidir. Zevcelerinizin çocuğu yoksa terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa, size terikesinden (düşecek hisse) dörtte birdir. (Fakat bu da) Onların edecekleri vasiyeti yerine getirmek ve borcunu ödedikten sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa; bıraktığınızdan dörtte biri onların (zevcelerinizin)dir. Şayed çocuğunuz varsa; terikenizden sekizde biri; edeceğiniz vasiyet ve borcun ödenmesinden sonra, yine onlarındır. Eğer (ölen) erkek veya kadının mirascısı, evlâdı ve ana-babası olmayıp (başka yakınları var ise o zaman) bir erkek veya bir kız kardeşi varsa, bunlardan her birinin hakkı altıda birdir. Eğer onlar bu miktardan çok iseler; o halde onlar (ölünün) edeceği vasiyettin yerine getirilmesi ve borcunun (edâsından) sonra; üçte birde ortaktırlar. (Bu taksim) Zarar verici olmayan vasiyyet ve borcun edâsından sonra (uygulanır). Bunlar (Emir ve hükümler) Allahü Teala (cc)'dan size vasiyyettir. Allah her şeyi hakkı ile bilendir, halimdir. (Cezayı geciktirse de ihmal etmez) İşte bunlar Allahın hududlarıdır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, (Allah) onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar ki, onlar orada ebedi kalıcıdırlar. Bu en büyük bir kurtuluşdur. Kim de Allah'a ve Resûlüne isyan eder, (Allah'ın) hududlarını (çiğneyip) geçerse onu da, içinde daimi kalıcı olarak ateşe koyar. Onun için hor ve hakiyr edici bir azab vardır» (8) hükmü beyan buyurulmuştur.

1891

● Allahü Teala (cc) «Mirasla ilgili olarak »diğer bir ayet-i kerime'de şöyle buyurmuştur: «(Habibim) Senden fetva isterler: De ki: Allah size ana-babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü şöyle açık'ar: «Ölen kişinin çocuğu yok, bir kız kardeşi varsa bıraktığı malın yarısı o (kız kardeşinin)dir. Fakat kendisi (Ölen) kızkardeşinin çocuğu yoksa, onun mirasını tamamen alır. Eğer (ölenin) iki kızkardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Ve eğer (varisler) erkek, kadın, bir-çok kardeşler olursa, erkeklere iki kadının payı kadar (pay) verilir. Şaşırırsınız diye Allah size (hükmünü) açıklıyor. Allah her şeyi hakkı ile bilendir» (9)

1892

● Cahiliye döneminde; kadınlar, kızlar ve çocuklara mirastan pay verilmiyordu. Kur'an-ı Kerim'de: «Ana ve baba ile yakın hısımların bıraktık-

(8) En Nisâ Sûresi: 11-14.

(9) En Nisâ Sûresi: 176.

larından erkeklere; Ana ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından kadınlara; azından-çoğundan (Az veya çok) farz edilmiş birer nasiyb olarak hisseler vardır» (10) buyurularak, cahiliyenin mirâs anlayışı reddedilmiştir.

1893

● Hz. Ebû Bekir (RA) bir hutbesinde: «Allahû Teala (cc)'nın nisâ sûresinde; feraiz hakkında inzâl buyurduğu ayetlerden birincisi: çocuklar ve anne baba hakkındadır. İkincisi: karı-koca ve anne bir kardeşlerle ilgilidir. Üçüncüsü: Anne-baba bir veya baba bir kardeşler hakkındadır. Sure-i enfal'in sonundaki ayet ise «Zevi'l-erham» ile alakalıdır» (11) buyurmuştur. Enfâl Sûresindeki ayet-i kerime meâlen şöyledir: **«Henüz iman edip de, hicret ve sizinle berabe/ cihad edenlere gelince: Onlar da sizdendir. Hısımlar Allah'ın kitabında (Hükmünde) birbirine daha yakındırlar. Allah herşeyi hakkı ile bilendir»** (12) İmam-ı Şafii (rh.a) bu hükmün; muhacirlerle ilgili olduğunu, hicret ve cihad edenlerin faziletlerini izâh ettiğini esas almıştır. Hiç kimsenin bulunmaması durumunda uzak akrabaların da, mirasa dahil edileceğinin delili olarak değerlendirir. (13)

1894

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İlim üçtür, bundan ötesi fazlalıktır. Muhkem ayet, neshedilmemiş (yürürlükte olan) sünnet ve adâletli feraiz»** (14) buyurduğu bilinmektedir. Çünkü mirâs meselesi; her insanın başına gelebilen bir hadisedir. Eğer bu konuda Allahü Teala (cc)'nın hududları çiğnenirse, hem bu dünya'da, hem de ahirette elim bir azaba uğrama tehlikesi sözkonusudur. Dolayısıyle her mü'min; «Mirâs» konusunda muhatab olduğu zaman, Islâm'ın hükümlerine kayıtsız ve şartsız teslim olmalıdır.

BIRBİRNE MİRASÇI OLMA SEBEBLERI

1895

● Hanefi fûkahası: «İnsanların birbirlerine mirasçı olmalarının sebebleri; neseb (Akrabalık), nikâh ve velâ olmak üzere üç kısımda incelen...»

---

(10) En Nisâ Sûresi: 7.

(11) M. Hamdi Yazır-*Hak Dini* Kur'an Dili-İst: 1980 C: 2 Sh: 1540.

(12) Enfâl Sûresi: 75.

(13) İmam-ı Şafii-Er Risâle-Kahire: 1979 (2 bsm) Sh: 589 Madde: 1769.

(14) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 3 Sh: 301-302 K. Feraiz: 1 Had. NO: 2885.

(15) hükmünde müttefiktir. **Ölen kimseye; neseb cihetiyle yakınlığın bulunması, mirasına hak kazanmak için şarttır.** Esasen karı ve koca müstesnâ; diğer sınıfların hepsi (Ashab-ı Feraiz, Asabe ve Zevi'l-erham) akraba durumundadır. Sahih nikâh; karı-koca arasında, birbirine mirasçı olma sebebidir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hangi erkek; hür veya cariye bir kadınla zinâ ederse, doğan çocuk veled-i zinâdır. Kendisi (Veled-i Zinâ) vâris olmaz, kendisine de varis olunmaz»** (16) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle batıl nikâh, muvakkat nikâh ve mut'a nikâhı; mirasçı olmak için sebeb teşkil etmez. Velâ; azad edilen kölenin herhangi bir akrabası bulunmadığı halde, mirasının efendisine kalması hadisesidir. Günümüzde böyle bir vakıa bulunmadığı için üzerinde durmaya gerek yoktur.

1896

● **MİRÂS'IN RÜKÜNLERİ:** Öldükten sonra; geriye mirâs ve varis bırakan kimseye «Mûris» denilir. **Dolayısıyle mirâs'ın birinci rüknü: Mûris'in bulunmasıdır.** İslâm fıkhında; hakikaten veya hükmen ölüm sözkonusudur. Hakikaten ölmek eceliyle kesin olarak ahiret'e intikâl etmektir. Hükmen ölüm ise; uzun yıllar ortadan kaybolup; nerede bulunduğu ve hayatta olup-olmadığı bilinmeyen kimse hakkında «Kadı'nın» (Hakim'in) verdiği karardır. **İkinci rükün. Vâris'in bulunması ve hayatta olmasıdır.** Şer'i delille; ölen kimsenin malının verileceği kimseye «Vâris» denilir. **Üçüncü rükün: Ölen kimsenin varislerine intikâl edecek mal veya servetinin bulunmasıdır.** (17)

1897

● **MİRÂS'IN ŞARTLARI:** Muhakkak ki bir kimse hayatta iken malı mirâs olarak dağıtılmaz. Dolayısıyle mirâs'ın ilk şartı; mûris'in hakikaten veya hükmen ölümünün sabit olmasıdır. İkinci şart: Vârisin hakikaten veya takdiren hayatta olması gerekir. Takdiri hayattan kasıd; anne rahmindeki çocuktur. İslâm ûleması; ölen kimsenin, karısının rahminde bulunan çocuğun da, varis olacağı hususunda müttefiktir. O çocuk; takdiren hayatta kabul edilir. (18) Üçüncü şart: Varislerde; mirasa mani olan hallerden, birisinin bulunmamasıdır. Eğer mirasa mani hallerden herhangi birisi sözkonusu olursa; varis hiçbirşey alamaz!.. Bu konu oldukça önemlidir.

---

(15) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 29 Sh: 138, Ayrıca El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1950 C: 5 Sh: 86, Şerhû Damad-C: 2 Sh: 747.

(16) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 428 K. Feraiz: 21 Had. NO: 2113.

(17) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 447-448, Ayrıca El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 85.

(18) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 8 Sh: 389, Ayrıca Ö.N. Bilmen-Hu-

«MİRAS'A ENGEL OLAN HALLER»İN MAHİYETİ

1898

Mirasa mani olan haller: 1) Muris ile varis'in farklı dinlerden olması. 2) Vâris'in; mala daha çabuk sahip olabilmek için öldürmesi. 3) İhtilâf-ı Dâr. 4) Vârisin meçhul olması. 5) Karşılıklı lanetleşme sonucu çocuğun nesebinin bilinmemesi. 6) Kölelik!.. Şimdi bunların mahiyetini izah edelim.

1899

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Müslüman kâfire, kâfir müslümana varis olamaz»** (19) buyurduğu bilinmektedir. Bu durumda; müslüman olan bir erkeğin ölümü halinde; O'nun (Ölünün) ehl-i kitab olan karısı, mirasdan faydalanamaz. Tabii karısının ölümü halinde de; kendisi, onun malına varis olamaz. Zira aralarında din farkı sözkonusudur. Mü'min bir kimsenin; İslâmı inkâr eden çocukları da (Mürted) mirâstan faydalanamazlar. Esasen irtidad edenler; herhangi bir dine mensup olmadıkları için, hiçbir surette vâris olamazlar. (20)

1900

Dünyevi hırs ve tamah sebebiyle (Malı erkenden ele geçirmek için); akrabasını öldüren kimse de, onun (Ölünün) varisi olamaz. Resûl-i Ekrem (SAV)'in **«(Murisini öldüren) Kâtil, vâris olmaz»** (21) Hadis-i şerifi; ister kasden, ister hataen olsun, her türlü öldürmeyi içerisine almaktadır. Hanefi fûkahası; kısası veya keffareti gerektiren her türlü öldürmenin, mirasa mani olduğu hususunda müttefiktir. (22) Sadece ölümüne sebeb olmayı; mirasa mani bir hal olarak kabul etmemişlerdir. Bunun dışında; meşru müdafaa sonucu öldürme, ehliyet arızası olan ve cezai ehliyete sahip bulunmayan kimsenin (Çocuk, deli vs..) öldürmesi ve ikrah sonucu öldürme

---

kuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-C: 3 Sh: 145 Madde: 440.

(19) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 7 Sh: 11 K. Feraiz: 26, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 401 C: 2 Sh: 1233 K. Feraiz: 1 Had. No: 1614, Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 423 K. Feraiz: 15 Had. NO: 2107.

(20) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 454, Ayrıca El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-C: 4 Sh: 188, Ö. Nasuhi Bilmen-A.g.e. C: 5 Sh: 228 Madde: 106.

(21) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 425 K. Feraiz: 17, Ayrıca Sünen-i Darimi-İst: 1401 C: 1 Sh: 780-781 K. Feraiz: 41, Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 913 K. Feraiz: 8 Had. No: 2735.

(22) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 454, Ayrıca El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 86, El Meydani-A.g.e. C: 4 Sh: 188, Ö. Nasuhi Bilmen-A.g.e. C: 5 Sh: 224-225.

mirasa mani teşkil etmez. Daha önce; ûkubatlar bahsinde öldürme çeşitleri ve bunların mes'ûliyetleri üzerinde durmuştuk!.. (23)

1901

● Darû'l islâm'da ikâmet eden zimmi'nin; Darû'l Harp'te bulunan yakınları, kendisine varis olamazlar! (24) Zira aralarında «İhtilâf-ı Dar» sözkonusudur. Ancak müslümanlar; yeryüzünün neresinde bulunursa bulunsunlar, birbirlerine varis olurlar. Farklı devletlerin vatandaşı olmaları dahi; verâsete engel olmaz. Dolayısıyle «İhtilâf-ı Dar'in» mirasa mani olması; gayr-i müslimlerle ilgilidir.

1902

● Varisin meçhûl olması da mirasa manidir. Şöyle ki: a) Bir kadın, kendi çocuğuyla, başkasının çocuğuna süt verirken vefat edip, hangisinin kendisine aid olduğu bilinmezse, hiç biri kendisine varis olamaz. b) Bir kadın; bir müslümanın çocuğu ile bir gayr-ı müslimin çocuğuna süt verirken; ikisi birlikte büyüyüp birbirinden tefrik edilemezse, bu çocuklar müslüman kabul edilir. Fakat hiçbiri babasına varis olamaz. c) Bir kimse; çocuğuna lakit olarak bir yere bırakır, daha sonra aynı yerde iki çocuk bulunursa, hangisinin kendi çocuğu olduğunu bilemediği süre içerisinde, her kisi de kendisine varis olamaz. Bunun dışında ölünün; ölüm vaktinin bilinmemesi de mirasa manidir. Şöyle ki; birlikte boğulan, birlikte yanan veya yıkılan bir bina altında birlikte kalıp ölen, bir hadisede birlikte öldürülen akrabalar birbirlerine varis olamazlar. Çünkü hangisinin önce öldüğü meçhuldür. (25) Eşlerin karşılıklı lanetleşmesi (Lian) ve bunun sonuçları üzerinde daha önce durmuştuk!.. (26) Karısının zinâ ettiğini iddia eden; fakat bunu dört şahidle isbat edemeyen kimse kadı (Hakim) huzurunda liân yapar. Bu hadiseden sonra dünyaya gelen çocuk; annesinin üzerine kayıtlanır. Babasına mirasçı olamaz, çünkü liân sonucu, nesebi meçhul hale gelmiştir. Kölelik de; mirasa manidir. (27)

---

(23) Geniş bilgi için bakınız Madde: 1309-1313.

(24) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 454.

(25) Ö. Nasûhi Bilmen-A.g.e. C: 5 Sh: 220-23- Madde: 105-109.

(26) Geniş bilgi için Bakınız Madde: 1191-1198.

(27) El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 188.

MİRAS'TA TETRTİBE RIAYET ETMEK (TERİKE'NİN ÜZERİNDEKİ HAKLAR)

1903

● Kur'an-ı Kerim'de; ölenin mirasının taksimi ile ilgili hükümler açıklanırken: «**(Fakat bütün bu hükümler ölenin) Edeceği vasiyyetin yerine getirilmesinden veya borcunu ödemesinden sonradır**» hükmü hassaten zikredilmiştir. Hanefi fûkahası: «**Olünün bıraktığı maldan; önce techiz ve tekfin için pay ayrılır. Bu hususta israfa kaçılmadığı gibi, cimrilik de yapılmaz. Sünnete uygun şekilde defin işlemi gerçekleştirilir. Daha sonra ölünün; hayatta iken yapmış olduğu borçları varsa ödenir. Bu borçlar; Allahü Teala (cc)'nın emri olan zekât, keffaret, oruç fidyesi ve nezr (Adak) olabileceği gibi, diğer insanlardan alınmış (borçlar) da olabilir. Borç ödeme hususunda da; önce insanlara olan (borçlar) dikkate alınır. Borçların ödenmesinden sonra; ölenin vasiyyeti mevcutsa, terikenin üçte birini aşmayacak şekilde yerine getirilir. Bütün bunlardan sonra kalan mal; varislere, sehimleri dikkate alınarak taksim olunur**» (28) hükmünde ittifak etmişlir. Dikkat edilirse terike üzerinde dört hak sözkonusudur. Bunlar: 1) Mûris'in techiz ve tekfini için gerekli masraflar. 2) Mûrisin borçlarının ödenmesi 3) Mûris'in vasiyetinin yerine getirilmesi 4) Bütün bunlardan sonra kalan malın; feraize uygun olarak varislere taksimi..

1904

● Feteva-ı Hindiyye'de: «**Haram yoldan servet elde eden bir kimse ölünce; uygun olan varislerinin durumu araştırmalarıdır. Eğer haram olan bu servetin nereden ve kimden temin edildiğini öğrenebilirlerse, onu sahiplerine geri verirler. Öğrenmemeleri halinde ise; o haram serveti fakirlere dağıtırlar**» (29) hükmü kayıtlıdır. Elbette bu «Haram li gayrihi» ile ilgili bir hükümdür. Eğer «Haram li aynihi» ise (Şarap, rakı vs. gibi) imha edilmesi esastır.

1905

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Herhangi bir mü'min ölürken borç bırakırsa, onu ödemek bana aittir**» (30) buyurduğu bilinmektedir. Eğer bir mü'min;

---

(28) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhû Damad) İst: 1316 bek ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 746-747, Ayrıca El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l-Muhtar-İst: 1980 C: 5 Sh: 85, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 447.

(29) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 210.

(30) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1237-1238 K. Feraiz: 4.

fakr-û zaruret içerisinde hayatını devam ettirir ve borç içerisinde iken ölürse; bütün borçları «Beytü'lmal»den ödenir. Defin işleminin gerçekleşmesi hususundaki her türlü masraf da; «Ulû'lemr» tarafından karşılanır. Esasen bu gibi kimselerin velisi; mü'minlerin bey'at ettiği kimsedir. Nitekim Resûlallah (SAV): **«Ulû'lemr; velisi olmayan kimselerin velisidir»** (31) buyurmuştur. Ancak mûrisin (Ölünün) yakın akrabası olan kimseler (Varisler) zengin ise; ölüye ait her türlü masrafı (Velev ki hiçbirşey bırakmamış olsa da) karşılamak durumundadırlar. Tıpkı Nafaka meselesinde olduğu gibi!..

1906

● Şurası da unutulmamalıdır ki; borcun ve vasiyyetin, varisleri zarara sokmamasına dikkat etmek gerekir Ölen kimsenin normal borcu; ne olursa olsun ödenmelidir. Ölüm hastalığındaki bir kimsenin; sevdiği bir yakınına veya dostuna, fazla miras bırakmak için yalan yere ona borçlu olduğunu söylemesi haramdır. Hanefi fûkahası; «can verirken ikrar edilen borcun sahih olmayacağını; bu sebeble, edâsı için varislerin muhayyer durumu geçecekleri» konusunda, farklı hükümlere varmıştır. Essah olan kavle göre; can verirken ikrar edilen borç hususunda vârislerin muhayyer olduğudur. Bu sebeble; borç hususunda titiz olmak ve (kat'iyyen yalan beyanla) varislerden bazılarını zarara sokmamak şarttır.

VASİYET'IN TARİFİ VE MAHİYETİ

1907

● Vasiyet; arapça bir kelime olup, «Evsâ, yûsi'den» masdardır, tavsiye etmek, eklemek ve ısmarlamak gibi manalara gelir. İslâmi ıstılâhta: **«Ölümden sonra geçerli olmak üzere; malını (veya bir menfaati) başkasına teberrû suretiyle temlik etmeye (Mülk edindirmeye vasiyet denilir»** (32) tarifi esas alınmıştır. Vasiyyet; ölüme bağlı olan bir tasarruftur. Bırakılan mal veya menfaat; sadaka hükmündedir. Vasiyet yapana «Mûsi»; bırakılan şeye «Mûsabih», bırakılan şahsa «Mûsa leh», yapılan tasarrufa da «Vasiyet» denilir. Çoğulu «vesâyâ» gelir. (33) İslâm fıkhında «Vasiyet»; mirasla

---

(31) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 357.

(32) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 330, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 433, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 415-416, El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 167-168.

(33) Ö. Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 5 Sh: 115.

ilgili hükümler gelmeden önce «Farz» olan bir tasarruftu. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «**Sizden birinize ölüm gelip çattığı vakit, eğer mal bırakacaksa; anneye, babaya, yakın akrabaya meşru bir surette vasiyette bulunmak takva sahipleri üzerine bir hak olarak farzedildi**» (35) hükmü beyan buyurulmuştur. Dikkat edilirse; anne, baba ve yakın akraba için, vasiyet etmenin farz olduğu sarih bir şekilde ortaya konulmaktadır. Yine diğer bir ayet-i kerime'de: «**Sizden zevcelerini geri bırakıp ölecek olanlar; eşlerinin (kendi evlerinden) çıkarılmayarak yılına kadar faidelenmesini (evde oturmasına müsaade edilmesini) vasiyyet etsinler**» (35) buyurulmuştur. İmam-ı Şafii (rh.a) bu ayet-i kerimeleri zikrettikten sonra: «Muhtemeldir ki, şu iki durumdan birisi ortaya konulmaktadır. Birincisi; miras anne-baba ve yakın akrabaya ait, vasiyet etmek ise kocaya!.. Yine mümkündür ki; *mirâs ile vasiyyet bir aradadır. İkincisi; mirasla ilgili ayeti kerimeler, vasiy*yetin farziyyetine vakıf kimselerden aldığımız habere göre Resûl-i Ekrem (SAV) fetih yılında: «**Varise; vasiyyet etmeye gerek yoktur**» buyurmuştur. Bu hadis; mütevatir noktasına çıkmış, ilim ehli üzerinde ittifak etmiştir. Buna dayanarak diyoruz ki; anne, baba ve zevce hakkında yapılan vasiyet; *mirâs ayetlerinin inzâli ile birlikte neshedilmiştir. Bu konuda* icma vardır. Yine ûlemanın büyük çoğunluğu; akrabaya vasiyyetin hükmünün (Eğer bu akraba varis ise) mensûh olduğuna kail olmuştur. Varis durumda bulunmayan akrabaya vasiyet etmek de, farz değildir» (36) hükmünü zikreder. Hanefi fükahası; «Vasiyet etmek vacip değil, müstehabtır. *Zira* insanların vasiyet etmeye *ihtiyaçları vardır.* Şöyle ki; insanlar dünyevi hırs ve tamaha kapılırlar, salih amelleri gereğince edâ edemezler. Bir hastalık veya ansızın gelecek bir belâ; ona ölümü ve hesabı hatırlatır. İşte o zaman vasiyet ederek; veremediği sadakalarını, ölümünden sonra verdirmeye çalışır. Bu onun ihtiyacıdır» (37) hükmünde ittifak etmiştir.

1908

● Vasiyet'in rüknü: «**Ben fülân, fülân *için, şöyle vasiyet ettim*» demek ve vasiyette kullanılan buna benzer hükümler söylemektir. Buna icap denir. Vasiyette adı geçen kimse; vasiyet eden şahsın ölümünden sonra ka-**

(34) **El Bakara Sûresi: 180.**

(35) **El Bakara *Sûresi*: 240.**

(36) **İmam-ı Şafil-Er Risale-Kahire: 1979 Sh: 138 vd.**

(37) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1805 C: 4 Sh: 181, Ayrıca El *Meydani*-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 168, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 518.**

bul ederse, vasiyet gerçekleşir. (38) Fakat vasiyet; fakirler, yolda kalanlar veya ilim tahsil edenleri esas almışsa, kabule ihtiyaç yoktur. Sadece icap ile mün'akid olur.

1909

● **Vasiyet'in sıhhati için; kabul'ün icaba muvafakati şarttır.** (39) Binaenaleyh bir kimse iki şahsa: «— Şu evimi size vasiyet ettim» dedikten sonra vefat etse, o iki şahıstan yalnız birisi kabul, diğeri red etse, vasiyet batıl olur. Çünkü şart; yani her ikisinin kabulu sözkonusu olmamıştır. **Vasiyet eden kimsenin temlike (Mülk edindirmeye) ehil olması gerekir.** Küçük çocuğun veya akli dengesi bulunmayan kimsenin (Mecnunun, delinin vs.) vasiyet etmesi caiz değildir. (40) **Vasiyetin bir şartı da; vasiyet vaktinde, kendisi için vasiyet edilen şahsın hayatta olmasıdır.** Zira ölü için vasiyet, batıl olur. **Vasiyet edilen şeyin; gerek mal gerek menfaat olsun; vasiyet edenin ölümünden sonra, temlik edilebilir olması da şarttır.** Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Şüphesiz ki Allahü Teala (cc) her hak sahibine hakkını vermiştir. Dikkat ediniz!.. vâris için vasiyet yoktur»** (41) buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle vasiyet edilen kimsenin; varislerinden olmaması da şarttır. Yine diğer bir hadis-i şerif'te: **«Katil için vasiyet yoktur»** (42) buyurulmuştur. İster kasden, ister hata sonucu olsun; vasiyet edeni öldüren kimse için (Kendisine vasiyet edilmiş olsa bile) vasiyet caiz olmaz. Müslümanın zimmi zimarinin de müslüman için; yaptığı vasiyet geçerli olabilir. (43) Harbi'ye (Saldırgan Kafire) yapılan vasiyyetin batıl olduğu hususunda icma vardır. Dikkat edilirse; vasiyetin şıhhat şartları; hem vasiyet edende,

---

(38) **İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 331-332, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 427, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 432.**

(39) **Ö. Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kamusu-İst: 1976 C: 5 Sh: 119 Madde: 21.**

(40) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 427, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 433.**

(41) **İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 233, Ayrıca Sahih-i Buhari-İst: 1401 K. Vasaya: 6 C: 3 Sh: 188, Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 905 K. Vasaya: 6, İmam Ahmed b. Hanbel-C: 4 Sh: 186, İmam-ı Şafii-Er Risale-Kahire: 1979 (2 bsm) Sh: 140 Madde: 402.**

(42) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 8 Sh: 424, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 430.**

(43) **El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 169, Ayrıca İmamı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 233, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 429 (Not: Bilindiği zimmi; Ülü'lemr ile akid imzalayarak, İslâm hukukuna tabi olan gayr-i müslimdir. «Zimmet akdi» sözkonusu olmayan hiçbir gayr-i müslime; vasiyet yapılamaz. Çünkü din hususunda savaşıp-savaşmıyacağı kesinlik kazanmamıştır).**

hem vasiyet edilende aranır. Ayrıca vasiyet edilen mal veya menfaatin, mülk edindirilmeye elverişli olması da şarttır.

1910

Vârisler kabul etse de, etmese de; vasiyyet, malın üçte birini aşmamak şartıyla caizdir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc) size, mallarınızın üçte birini, ömürlerinizin sonunda, amellerinizde sizin sevabınızı artırmak için tasadduk etti. Şu halde siz; malınızın üçte birini dilediğiniz yere (vasiyyet ederek) verin»** (44) buyurduğu bilinmektedir. Vasiyet ölümden sonra izafe edilen bir temliktir. Bu sebeble; vasiyet edilen kimsenin vâris olup olmamasına ölüm vaktinde itibâr edilir. Vasiyet vaktinde itibar olunmaz. Ancak malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmesi caiz değildir. Resûl-i Ekrem (SAV) ağır hasta olan Hz. Saad ibn Vakkas (RA)'ı evinde ziyaret eder. Halhatırdan sonra Hz. Saad (RA): **«— Ya Resûlallah!.. Ben malı bulunan b'r kimseyim. Bir tek kızımdan başka vârisim de yoktur. Malımın üçte ikisini vasiyet etsem ne dersiniz?»** sualini tevcih eder. Resûl-i Ekrem (SAV) **«— Hayır!..»** cevabını verir. Bunun üzerine Hz. Saad ibn Ebî Vakkas (RA): **«— Peki!.. Yarısını sadaka olarak vereyim mi?»** diyerek, durumu öğrenmek ister. Resûl-i Ekrem (SAV) yine: **«— Hayır»** cevabını verir. Hz. Saad ibn Ebî Vakkas (RA) sadaka hususunda kararlı olduğu için: **«— Ya üçte birine ne dersiniz?»** sualini tevcih eder. Bunun üzerine Resûlallah (SAV): **«Üçte biri olabilir amma, o bile çoktur. Senin geriye zengin vârisler bırakman, insanlardan dilenin fakir kimseler bırakmandan daha hayırlıdır»** (45) buyurur. Vârislerden bazısının payını azaltmak, bazısının payını yükseltmek için (Vârislerden birine) vasiyet yapmak caiz değildir. Bu hususta icma hasıl olmuştur. (46) Esasen vârislerden birine yapılan vasiyet; diğerlerine Allahü Teala (cc)'nın tanıdığı hakkı iptal etmek manasını taşır. Fakat bir kimsenin; hiçbir vârisi yoksa, malının tamamını vasiyet etmesinde bir mahzur yoktur, vasiyet edebilir. (47) Zira vasiyete engel olan husus; vârislere Allahü Teala (cc)'nın tanıdığı haktır' Engel ortadan kalkınca; malın tamamını vasiyet etmek sahih olur.

---

(44) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 419, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 427, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 231.

(45) Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1250 K. Vasaya: 1, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 232, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 420.

(46) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 461.

(47) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 428.

VASİYET NE ZAMAN YAPILMALIDIR?

1911

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Hiçbir müslümanın; vasiyet edeceği birşey varken, vasiyetini yazmadan iki gece (dahi) yatması doğru değildir**» (43) buyurduğu bilinmektedir. Vasiyet ederken; akrabası olduğu halde, vâris durumunda olmayan ve hakikaten ihtiyaç içinde olan kimseler tercih edilmelidir. Hanefi Fükahası: «Malı, fakir olan akrabaya (vâris olmamak şartıyla) vasiyet etmek efdaldir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV): «**Sadakanın efdali; (Mahrum edildiği zaman) kin tutan zi-rahme (Akrabaya) verilendir**» buyurmuştur. Varislerin mali durumu iyi değilse veya mirâs kalacak mala ihtiyaçları varsa, vasiyeti terketmek daha evlâdır. Vârislerin ihtiyacı yoksa; yakın akrabaya vasiyet etmek daha efdaldir» (49) hükmünde müttefiktir. Bilindiği gibi Vasiyet'in hükmü: Vasiyet edilen malın veya menfaatin, bir başka kimseye (Vasiyet edilene) mülk edindirilmesidir. İhtiyaç sahibi akraba bu sayede; yeni mülke kavuşarak, diğer insanlardan müstağni duruma gelir. Eğer bir menfaat ise; belirli süre içerisinde, ondan faydalanmasına vesile olur.

VASİYET'İN KISIMLARI

1912

● Vasiyeti beş kısımda mütalâa etmek mümkündür. **Birincisi: Vacip olan vasiyet'dir.** Mükellefin üzerinde; emânet, meçhûl (varislerin bilmediği) borçlar, verilmemiş zekât, öşür ve bunun gibi mali ibadetler, yerine getirilmemiş nezr ,adak), hacc gibi hususlar, meşrû sebeblerle tutulmayan Ramazan orucu'nun fidyesi veya keffaretler sözkonusu ise, bunları vasiyet etmesi vaciptir. **İkincisi: Müstehab olan vasiyet'dir.** Bir mü'minin; hiçbir vârisi bulunmaz ve borcu da olmazsa; bütün mal ve menfaatlerini İslâmî hizmetlere harcanmasını vasiyet etmesi müstehabtır. **Üçüncüsü: Mendub olan vasiyet'dir.** İslâm'a hakkı ile hizmet edemediği için üzülen bir mü'minin; İslâm'ı tebliğ eden ûlemaya ve cihad eden kimselere vasiyette bulunması mendub'dur. **Dördüncüsü: Mübah olan vasiyet'dir.** Kimsesizlere, yol-

---

(48) **Sahih-i Buhari-İst: 1491 C: 3 Sh: 186 K. Vasaya: 1, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 1491 C: 2 Sh: 1249 Had. NO: 1 (1627) (Not: Sahih-i Müslim'de: «Vasiyet etmek istediği bir şeyi bulunup da, üzerinden iki gece geçen bir müslümanın hakkı, ancak vasiyetinin yanında yazılı bulunmasıdır» şeklinde rivayete yer verilmiştir. Her ikisinde de acele edilmesine teşvik vardır)**

49) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 6 Sh: 431-432, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 428.**

da kalmışlara ve fakirlere vasiyette bulunmak mübâh'dır. **Beşincisi: Mekrûh olan vasiyet'dir.** Bir mü'minin; İslâmi hududlara riayet etmeyen ve haram işlemekle meşgul olan kimselere vasiyet etmesi mekruhtur. (50)

1913

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey iman edenler!.. Ölüm (ün sebebleri) herhangi birinizin karşısına gelip çattığı zaman; (Edeceğiniz) vasiyyet zamanında aranızda ya içinizden adâlet sahibi iki şahid (tutun), yahûd yeryüzünde sefer halinde iken başınıza ölüm musıybeti gelmişse, sizden olmayan diğer iki kişiyi (şahid) yapın.»** (51) hükmü beyan buyurulmuştur. Vasiyet'in; iki adil şahidle tesbiti oldukça önemli bir hadisedir. İmam-ı Kasani; bu ayet-i kerime'nin vasiyetin meşruluğuna kat'i delil olduğunu zikreder. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV)'den itibaren hiç kimsenin vasiyete itiraz etmediğini; bunun da «icma sebebi» olduğunu kaydeder. (52) Eğer vârisler; vasiyetin var olup-olmadığı hususunda ihtilâfa düşerlerse, kadı (Hakim) konuyu çözüme bağlar!.. Hanefi fûkahası; vasiyet hususunda şahid tutmanın esas olduğunda ittifak etmiştir. (53) Dolayısıyle «Vasiyet» etmeyi düşünen bir mü'min: mutlaka iki adil şahid bulundurmalıdır.

● Vasiyet'in yerine getirilmesi; borcun ödenmesinden sonraya bırakılır. **Zira borcun ödenmesi farzdır.** (54) Ancak alacaklılar; ölüm hadisesinden sonra, borcu bağışlarlarsa, engel ortadan kalktığı için vasiyet derhal yerine getirilir.

TERİKE'NİN TARİFİ VE TAKSİMİ

1914

● «Terike» veya «Tirke» kelimeleri; terketmek ve bırakmak manasına gelen, «Terk» kökünden isimdir. İslâmi ıstılâhta: «Mûrisin (Ölen kimsenin) geride bıraktığı ve varislerine intikâl eden her şeye terike denir» (55)

---

(50) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 247-248, Ayrıca Ö. Nasuhi Bilmen-Hukuk-ı İslâmiyye-İst: 1976 C: 5 Sh: 130 Madde: 24. İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 467 vd.

(51) El Maide Sûresi: 106.

(52) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 330 vd.

(53) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 365-366, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 7 Sh: 394, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 501-503.

(54) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkâm-İst: 1307 C: 2 Sh: 426.

(55) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 447, Ayrıca Ömer N. Bilmen-Hukuk-ı İslâmiyye-İst: 1976 C: 5 Sh: 200 Madde: 22.

tarifi esas alınmıştır. Şer'an *mürise* (Ölen kimseye) ait olan; menkûl, gayr-i menkûl ve alacakların tamamı, bunlarla mütâlaa edilebilen diğer haklar terike kapsamı içerisindedir. Velâyet, vekâlet, *hıdâne ve bunun* gibi; mürise ait şahsi haklar; terike'sine dahil değildir. Mûrisin (Ölen kimsenin); Techiz ve tekfini yapıldıktan, borcu ödendikten ve vasiyeti yerine getirildikten sonra; kalan mal, vârislerine şer'i ölçüler içerisinde taksim edilir

FERAİZİ İCRA MEMURU (KÂSIM) VE VAZİFESİ

1915

● Akil-baliğ olan vârislerin aralarında anlaşarak; mirası taksim etmeleri mümkündür. Çünkü hak kendilerine aiddir. **Buna «Rızâen Taksim» adı verilir.** Ferâize göre taksimin ne şekilde yapılacağını bilmiyorlarsa; ehil olan bir âlime müracaat ederek, meselenin çözümünü talep edebilirler. **Esasen taksimin sebebi; ortakların (veya ortaklardan sadece birisinin) hissesinden faydalanmak arzusudur.** Esasen vârislerden; taksim hususunda talep olmazsa, *mesele atıl kalır.* (56) **Taksimin hükmü; herkesin (varislerin) payını birer birer belli etmektir.** (57) Vârisler arasında; terikenin paylaşılması hususunda ihtilâf çıkarsa ne olacaktır? İşte bu noktada «Kazaen taksim» hadisesi gündeme girer. (58) Feraizi icrâ memuru (Kâsım)

---

(56) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 41-42, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 420, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 383.

(57) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 420, (Not: Mecelle'de (Madde: 1114) «Kısmet; hisse-i şayiayı tayin etmektir» şeklinde tarif olunmuştur)

(58) **Günümüzde de; mirâs konusundaki ihtilâflar, genellikle mahkeme sonucu çözümlenmektedir. Bilindiği gibi T.C. Lâik bir devlettir. Mirâs konusunda; T.B.M.M. tarafından çıkarılan kanunlar yürürlüktedir. İslâm Fıkhı ile lâik miras hukuku; başta teşri noktasından ayrılmaktadır. Bunun dışında şu farklar mevcuddur. A) İslâm fıkhında; «Evlâdlık» varis değildir, esasen bu müessese ilga olunmuştur. Medeni kanuna göre evlâtlık; evlat edinene nazaran mirâs hukuku yönünden tıpkı neseb sahih çocuk gibidir. (Madde: 447) B) İslâm fıkhında kız çocuklar, erkek çocukların yarısı kadar miras hakkına sahiptir. Bu husus ayetle sabittir. Medeni kanuna göre; mirâs hakkı yönünden kız çocuk ile erkek çocuk arasında fark yoktur. (Madde: 439) C) İslâm fıkhında anne ve babaya mirâs payı ayrılmış olduğu halde; medeni kanunda bu durum farklıdır. (Madde: 440, 441) D) İslâm fıkhında; din ayrılığı mirâsa manidir. Medeni kanunda böyle bir ayırım sözkonusu değildir. E) İslâm fıkhında; varisi mirastan mahrum etmek, mürisin elinde değildir. Medeni kanunun mahfuz hisseli kanuni mirasçılarını, kanunda öngörülmüş olan sebeblerin gerçekleşmesi halinde miras bırakan tarafından mahrum edilebilecekği kabul edilmiştir. F) İslâm fıkhında; varisler kabul etmediği müddetçe, mirasçılardan biri yararına yapılan vasiyet muteber değildir. Medeni kanunun miras hükümlerine göre; varislerden birinin lehine vasiyet etme hakkı mürise aittir. Diğerlerinin iznine ihtiyaç yoktur. (Madde: 463-465) Bunun gibi bir-çok hükümler farklıdır. (Geniş bilgi için/Doç. İlhan Üstrak-Miras Hukuku-Ank: 1968 Sh: 9-10)**

mirâs davalarında mü'minlerin ihtilâflarını hükme bağlayarak kadı'ya yardımcı olur. İmam-ı Şafii (rh. a) «Kâsımlar; (Feraizi icra memurları) hâkimler gibidirler» (59) diyerek, kazâ fonksiyonunu yerine getirdiklerine işaret etmiştir.

1916

Sahabe arasında; «Feraiz» hususunda Hz. Zeyd b. Sabit (RA)'in mütehassıs olduğu bilinmektedir. Gerek Hz. Ömer (RA)'in, gerek Hz. Osman (RA)'ın hilâfeti döneminde; Medine'de kadılık görevini yürüten ve mirâs hususundaki ihtilâfları hükme bağlayan Zeyd b. Sabit (RA)'in bu sahadaki ilmi, tecrübeyle gelişmiştir. Hz. Ali (RA)'nin; Hz. Abdullah b. Yahya El Kindi (rh. a)'yi feraizi icrâ memurû (Kâsım) tayin ederek, «Beytülmal'den» maaş bağladığı sabittir. (60) Esasen mirâs meselesindeki ihtilâfların kazâ ile ilgili olduğu gizlenemez. Hanefi fûkahası: «Vârislerin mü acaatı ve muvafakatı ile taksim caiz olur. Çünkü hak onlara aiddir. Aylığı «Beytülmal»den verilmek üzere; feraizi icra memûru (Kâsım) tayin etmek müstehabtır. Zira essah olan kavle göre; taksim kâza görevi cinsindendir. Bu ihtilâfın tamamen ortadan kaldırılması içindir. Böyle olunca Kadı'nın (Hakim'in) aylığına benzer. (Yani «Beytülmal»den verilir) İmam-ı Azâm Ebû Hanife (rh. a)'ye göre; varislerin sayısına göre ücretle kâsım'ı (Feraizi icrâ memurunu) tayin etmek de sahihtir. Zira menfaat hassaten onlar içindir» (61) hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Şafii (rh. a)'ye göre de; feraizi icrâ memuru (Kasım) «Beytülmal'den» maaşını alır. (62)

1917

Kâsım'da (Feraizi icra memurunda) aranan vasıflara gelince; Kazâ işlerıyle meşgul olan kimsede (Kadı'da) aranan her özellik kâsım'da da aranır. (63) Günümüzde; feraiz sahasında ilmi olan kimselere, varislerin

---

(59) İmam-ı Şafii-El Ülm-Beyrut: 1393 D. Marife Yay. C: 6 Sh: 219.

(60) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 16 Sh: 102.

(61) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 18-19, Ayrıca İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 103-104, İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 42, Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi şerhi'l Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 421, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 5 (Not: Fükaha Kâsım'ın (Feraizi icrâ memurunun) Kadı tarafından tayin edilmesi ve Beytülmal'dan maaş alacağı üzerinde durmuştur. Ancak hak sahibi varisler olduğu için; kendilerinin de velâyetlerinin bulunduğunu, ücret vererek taksim işini yaptırabileceklerini zikreder)

(62) İmam-ı Şafii-A.g.e. C: 6 Sh: 219.

(63) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 16 Sh: 104

müracaatı esastır. Mirasın nasıl taksim edileceği hususunda; bir-çok eserde, yeterli bilgi vardır. Fakat bunların pratiğe uygulanması, sanıldığı kadar kolay değildir. Nitekim Hz. Ömer (RA)'e *feraiz konusunda* bir sual tevcih edilmiş; kendisi *müctehid olduğu halde*, meselenin çözümünü Hz. Zeyd b. Sabit (RA)'e havale etmiştir. Bir belde de; Feraiz ilmine vakıf birden fazla kimse varsa, tamamından faydalanmak da mümkündür.

1918

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Feraizi (Kur'an'da bildirilen) sahiplerine veriniz. (Bunlardan) Geri kalan mal ise; asabadan en yakın olan er kişiye aiddir»** (64) buyurduğu *bilinmektedir*. Mûrisin bıraktığı mal, sırasıyla şu *kimseler arasında taksim olunur*. 1) Ashab-ı Feraiz!.. Kitap, sünnet ve icma ile, payları kat'i olarak bilinen varisler. 2) Asabe!.. 3) Hisselerinden başka kalan malı da red yoluyla alan kimseler. 4) Zevi'l erham 5) Mevlâ'l muvâlat 6) Kendisi üzerinde neseb ikrar olunan kimse (*Mukarrun leh bi'n neseb ala'l gayr*) 7) Kendisine vasiyet olunan şahıslar 8) Beytü'lmal.

1919

● **Kur'an-ı Kerim'de tayin olunmuş hisseler (Fûruz-û Mukaddere) altıdır:** A) Malın yarısı (1/2), B) Dörtte biri (1/4) C) Sekizde biri (1/8) D) Üçte ikisi (2/3) E) Üçte biri (1/3) F) Altıda biri (1/6) şeklindedir. (65)

HACB'IN TARİFİ VE ÇEŞİTLERİ

1920

● Önce kelime üzerinde duralım. Hacb lûgatta; men etmek, kaldırmak ve def etmek gibi manalara gelir. Feraizde: **«Mûrisin (Ölen kimsenin) yakın akrabasının, daha uzak olanları mirastan düşürmesine veya onların mirasların azaltmasına «Hacb» denilmiştir»** (66) Genel kaide; derecesi mukaddem olan (yakın olan) vârisin, muahhar olanı (sonra gelen) mirâstan hacb edeceğidir. «Hacb-i Noksan» ve «Hacb-i Hirman» olmak üzere ikiye ayrılır. Meselenin daha net olarak kavranabilmesi için; her

---

(64) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 8 Sh: 5 F. Realz: 5.

(65) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetevaı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 450, Ayrıca El Mavalli-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 5 Sh: 92, El Meydanl-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 188.

(66) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Şerhû Damad-İst: 1316 bak. ofset C: 2 Sh: 756. Ayrıca Ö. Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve I.F. Kamusu-İst: 1970 C: 5 Sh: 212 Mad: 37.

ikisi için de birer örnek verelim: Karı-kocanın birbirinden alacağı miktarı; çocukların varlığı veya yokluğu ile değişir. Ölen kadının çocuğu yoksa; kocası malın yarısını alır. Ancak çocuğu varsa; kocaya düşen miktar, dörtte bire (1/4) iner. Kadın; ölen kocasının çocuğu yoksa, malın dörtte birini (1/4) alır. Çocuğun varlığı halinde bu miktar sekizde bire (1/8) düşer. **İşte bu farklılaşma «Hacb-i Noksan»dır.** Dikkat edilirse çocuğun varlığı veya yokluğu, mirâsın miktarının değişmesine sebeb olmaktadır. Mûrisin (Ölen kimsenin) babasının, dedesinin veya çocuklarının bulunmaması halinde; anne bir kardeşlerine mirâs düşer. Fakat onların varlığı (yani ölen kimsenin, babasının, dedesinin veya çocuklarının); anne bir kardeşlerin mirâstan tamamen mahrum olmalarına sebebtir. **Buna da «Hacb-i Hirman» denilir.** Hanefi fûkahası; bu konu üzerinde hassas yetle durmuş; yakın ve uzak akrabanın durumlarını ayrı ayrı ele alınmıştır!. (67)

VÂRİSLERİN TASNİFİ VE TARİFİ :

1921

● **ASHAB-I FERAİZ:** Kitap, sünnet ve icma ile; hakları takdir edilen (farz kılınan) sehim sahiplerine «Ashab-ı Ferâiz» denilir. Tarifinden de anlaşılacağı gibi; mûrisin (Ölen kimsenin) en yakını olan sınıftır. Bunlar kat'i nasslarla sabit olan paylarını aldıktan sonra; geriye bir-şey kalırsa, ikinci derecede olanlar gündeme girer. Ashab-ı Ferâiz; on tanesi «Neseb» yönünden, iki tanesi «Sebeb» noktasından, toplam onikî'dir. Bunlar: 1) Baba 2) Sahih dede (Babanın babası) 3) Anne bir kardeş 4) Kız 5) Oğlun kızı 6) Anne-baba bir kızkardeş 7) Baba bir kız kardeş 8) Anne bir kız kardeş 9) Anne 10) Sahih nene (ölüye nisbetinde fasid dede araya girmeyen nene) Sebeb noktasından vâris olanlar: 1) Koca 2) Karı... Fûkaha: «Ashab-ı Feraiz'in» durumlarını ayrı ayrı ele alarak, kırk hal tesbit etmiştir: Şimdi farz sahiplerini ve hallerini ele alalım.

---

(67) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 452-453. Ayrıca El Meydani-A.g.e. C: 4 Sh: 195-196, El Mavalli-A.g.e. C: 5 Sh: 94-96.

Farz sahipleri (Ashab-ı Feraiz) :	Hallerinin Sayısı :
Baba	3
Koca	2
Kan (Zevce)	2
Anne	3
Sahih Dede (Cedde-i Sahiha)	4
Kız çocuğu	3
Oğulun kızı	6
Anne-Baba bir kız Kardeşler	5
Baba bir kız kardeş :	7
Sahih Nene :	2
Anne bir kardeşler :	3
Toplam :	40 hal.

1922

● **MİRASTA «BABANIN» DURUMU:** Vâris olarak babanın; «Farz-ı Mutlak», «Farz-ı maa't-tasib» ve «Ta'sib-i Mahz» olarak isimlendirilen üç hali vardır. Şimdi bunları sırasıyla ele alalım. Kur'an-ı Kerim'de: «**(Ölenin) Çocuğu varsa anne ve babadan her birine terikenin altıda biri (verilir)**» buyurulmurtur. Eğer baba; oğul veya oğlun oğlu... ile beraber vârisse, oğul birinci sınıf asabe olarak kalanı alır. (Baba ayette sabit olan hissesini alır) Resûl-i Ekrem (SAV): «**Hisselerl ehillerine verin. Kalan mala en yakın olan erkektir**» buyurmuştur. Oğul mûrise (Ölen kimseye) babadan daha yakındır. **Bu hale «Farz-ı Mutlak» denil'r.** Şöyle gösterebiliriz:

	(1/6)	Kalan.	
M			esele: 6.
	Baba (1)	Oğul (5)	

İkinci hal şudur: Baba, mûrisin (Ölen kimsenin) kızı veya ilâ nihaye oğlunun kızı ile birlikte bulunursa; hem farz olan hissesini, hem de artanı alır. Baba burada hem ashab-ı Feraiz, hem asabe durumundadır. **Bu hale «Farz-ı maa't-Ta'sib»** denilir. Şöyle gösterebiliriz:

	(1/6)	(1/2)	Kalan.	
M				esele: 6
	Baba (1)	Kız (3)	2	

(Bu hissede babanındır)

Üçüncü hal şudur: Kur'an-ı Kerim'de: «**(Ölenin) çocuğu olmayıp da, ona anne ve babası mirasçı olursa, üçte biri annesinindir. (Geriye kalan babasının olur)**» buyurulmuştur. Buna «Ta'sib-i Mahz» denilir. Şöyle gösterebiliriz.

	(Kalan)	(1/3)	
M			esele: 3
	Baba (2)	Anne (1)	

1923

MİRASTA «KOCA'NIN» DURUMU: Kur'an-ı Kerim'de: «**Karılarınızın çocuğu yoksa, terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terikesinden (düşecek hisse) dörtte birdir**» buyurulmuştur. Dikkat edilirse; ayeti kerime'de iki hal sarih olarak beyan edilmiştir. Mûrisin (Ölen kadının) çocuğu yoksa; kocasına, malının yarısı (1/2) çocuğu varsa dörtte biri (1/4) verilecektir.

1924

MİRASTA «KARI'NIN (ZEVCE'NİN)» DURUMU: Kur'an-ı Kerim'de: «Eğer **çocuğunuz yoksa bıraktığınızdan dörtte biri onların (karılarınızın) dır. Şayed çocuğunuz varsa terikenizden sekizde biri yine onlarındır**» hükmü beyan edilmiştir. Ayetteki çocuk kapsamına; oğul, oğlun oğlu... kız veya oğlun kızı da dahildir. Birinci hal; mûrisin (Ölen kocanın) çocuğu yoksa, karısının dörtte bir almasıdır. Şöyle gösterebiliriz:

	(1/4)	Kalan	
M			esele: 4
	Karı (Zevce) (1)	Baba (3)	

Mûrisin (Ölen Kocanın); anne-baba bir erkek kardeşi veya kızkardeşi ile beraber, kadın mirasçı olursa durum şöyle olur.

	(1/4)	Kalan	
M			esele: 4
	Karı (Zevce) (1)	(Erkek Kar.) (2)	(Kız Kar.) (1)

İkinci hal şudur: Mûrisin (Ölen kocanın) oğlu veya kızı ile beraber; karısı mirasçı olursa, terikenin sekizde biri (1/8) karısınındır. Şöyle gösterebiliriz.

	(1/8)	Kalan	
M			esele: 8
	Karı (Zevce)	Mûrisin oğlu.	
	(1)	(7)	

1925

● **MİRASTA «ANNE'NİN» DURUMU:** Kur'an-ı Kerim'de: **«(Ölenin) Çocuğu varsa; anne ve babadan her birine terikenin altıda biri (verilir)»** buyurulmuştur. Mûrisin (Ölen kimsenin) iki erkek çocuğu ve bir kız çocuğu olduğunu farzedelim; bunlarla birlikte annesinin mirastaki durumunu gösterelim. Çizelgede de gösterdiğimiz gibi annenin üç hali vardır. *Bu birinci* haldir:

	(1/6)	Kalan		
M				esele: 6
	Anne	2 Erkek çocuk	1 kız çocuk	
	(1)	(2 2)	(1)	

Dikkat edilirse mûrisin annesi (1/6) hissesini almış, kalanı (mûrisin) iki oğlu ile bir kızı (ikili-birli) paylaşmışlardır.

'kinci hal şudur: Anne; mûrisin (Ölen kimsenin) kocası ve babasıyla birlikte vâris olursa, mûrisin kocası hissesini aldıktan sonra kalanın üçte birini alır. Kur'an-ı Kerim'de: **«Ölenin) çocuğu olmayıp da, ona (ölene) anne ve babası mirasçı olduysa, üçte biri annesinindir»** hükmü beyan buyurulmuştur. Ayetin zahirinde iki hal sözkonusudur. Birincisi: Anneye terikenin tamamının üçte birinin verilmesidir. Bu durumda anne; babadan *daha çok* mîras alır. İbn-i Abbas (RA)'dan gelen rivayet budur. Zira anne ashab-ı ferâizden olup, hissesi üçte birdir. Baba asabaden olup, kalanı alır. Ancak bu Ferâiz kuralı açısından *bazı mahzurları beraberinde* getirmektedir. Hz. Zeyd b. Sabit ve Hz. Ali (R. Anh)'den gelen rivayete göre; burada mûrisin (Ölen kimsenin) kocası hissesini aldıktan sonra, anneye kalanın üçte biri verileceğidir. Cûmhurun görüşü de budur. Buna «Sülûsü'l Bakiyye'de» denilmiştir. Şöyle gösterilebilir:

	Kalanın 1/3	1/6	Kalanın 1/2)	
M				esele: 6
	Anne		baba	koca
	(1)		(2)	(3)

Burada annenin hissesini bulmak için; ön bir hesaba ihtiyaç vardır. Şöyle ki kocaya göre; mirasın tamamı 2/2 olup, yarısı (1/2'si) kendisine aiddir. Bu durumda:

$$\frac{2}{2} - \frac{1}{2} = \frac{1}{2}$$

kalan hisse olur. Anne; (mûrisin) kocasından kalan hissenin üçte birini alacaktır. Bu sebeble 1/3 ile çarpılarak hissesi tayin olunabilir:

$$\frac{1}{2} \times \frac{1}{3} = \frac{1}{6}$$

Şimdi ortaya çıkan hisseleri toplarsak:

$$\underset{(1)}{\frac{1}{6}} + \underset{(3)}{\frac{1}{2}} = \frac{1+3}{6} = \frac{4}{6}$$

olur. Mirâsın tamamı (6X6) olduğuna göre; yeni bir işleme daha ihtiyac vardır. Çünkü kalanı tesbit mecburiyetindeyiz:

$$\frac{6}{6} - \frac{4}{6} = \frac{2}{6}$$

olur. Bu asabeden olan babaya düşen hissedir.

Üçüncü hal; şudur: Anne; mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu veya daha fazla kardeşiyle bulunmadığı, eşi ve babasıyla da birlikte olmadığı zaman bütün mirâsın üçte birini alır. Daha açık bir ifade ile; birinci ve ikinc halde bulunmadığı zaman üçte brini alır.

	1/3	Kalan	
M			esele: 3
	Anne	Baba	
	(1)	(2)	

Burada baba; asabe olarak mûrisin (Ölen kimsenin) kalan malını almıştır. Ashab-ı Feraiz durumunda olan annedir.

1926

● **MİRASTA «SAHİH DEDE'NİN» DURUMU:** Mûrisle (Ölen kimseyle) arasında kadın bulunmayan dedeye «Sahih Dede» adı verilmiştir. Baba-

nın babası, babanın babasının babası!... Araya kadın girerse «Fasid dede» denir ki; bu «Zevi'l-erham» içerisinde mütalaa edilebilir. Sahih dede; babanın olmadığı durumlarda, baba gibi mütalâa edilmiştir. Baba vâris olunca, dede düşer. Bu hususta icma hasıl olmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; babanın olmadığı durumda, dedeye aynen onun gibi muamele edilmesini tavsiye ettiği bilinmektedir. İki kız ile birlikte vâris olarak kalan dede Resûl-i Ekrem (SAV)'e hissesinin olup-olmadığını sormuş, Resûlullah (SAV): «— **Sana altı da bir hisse var**» cevabını vermiştir. Dede meselesini öğrendikten sonra giderken: «— **Sana bir altı da bir daha var**» buyurmuştur. (68) Bu dedenin önce; «Ashab-ı Feraiz» hissesi olarak altıda bir pay alacağının, daha sonra (iki kızdan arta kalan hisseye) asabe olarak da vâris olacağının delilidir. Sahih dede'nin dört hali vardır.

Birinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) babası olmayıp da, onun oğlu veya oğlunun ilânihaye oğlu ile bulunursa altıda bir (1/6) hisse alır.

	1/6	Kalan	
M			esele: 6.
	Sahih dede	oğul	
	(1)	(5)	

İkinci hali şudur: Dede; mûrisin kızı veya ilânihaye oğlunun kızıyla birlikte varis olursa altıda birini (1/6) ve asabe olarak kalanını alır

	1/6 Kalanı	1/2	
M			esele: 6
	Sahih dede	Kız	
	(1+2)	(3)	

Dikkat edilirse; dedeye, önce ashab-ı feraiz olarak bir hisse verilmiştir. Kız mûrisin (Ölen kimsenin) malının yarısını almıştır, dolayısıyla bu üç hissedir. Geriye kalan iki hisse; asabe olarak dedeye verilmiştir.

Üçüncü hali şudur: Dede yalnızca asabelik hissesi alır ve buna «Te'sîb-i Mahz» denilir. Şöyle ki: Mûrisin (Ölen kimsenin) sadece karısı varsa; dede de onunla birlikte vâris durumunda ise, asabe olarak hisse alır.

---

(68) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 419 M. Feraiz: 9 Hnd. NO: 2090. Ayrıca Ahmed İbn-i Hanbel-El Müsned-C: 4 Sh: 426, 436.

	Kalanı	1/4	
M			esele: 4
	Sahih dede (3)	Karı (Zevce)	

Dördüncü hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) babası hayatta ise; dede vâris olmaktan düşer. Zira baba; hem muayyen hisseyi almada, hem de asabe hususunda dedeyi (Kuvve-i Karabet noktasından) düşürür.

	Düştü.	1/4	Kalanı	
M				esele: 4
	Dede	Karı (Zevce) (1)	Baba (3)	

Dikkat edilirse mûrisin (Ölen kimsenin) karısı; ashab-ı feraiz olarak terikelerin dörtte birini (1/4) alır. Terikenin kalanı; asabe olarak babaya verilir. Dede hayatta olduğu halde, babanın bulunması sebebiyle düşmüştür.

1927

MİRASTA «KIZ ÇOCUĞU'NUN» DURUMU: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu olmayıp, diğer varislerle birlikte yalnız bir kızı bulunursa terikenin yarısını (1/2) alır. Kur'an-ı Kerim'de: **«... Kız bir tane ise, mirasın yarısı onundur»** hükmü beyan buyurulmuştur. Şimdi mûrisin (Ölen kimsenin) karısı, kızı ve anne-baba bir kardeşinin varlığını ele alalım. Bu durumda farz sahipleri karısı ve kızıdır.

	1/2	1/8	Kalan.	
M				esele: 8
	kız (4)	Karı (Zevce) (1)	Anne-baba bir erkek kardeş. (3) Asabe.	

İkinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu olmayıp, iki veya daha fazla kızı, diğerleriyle birlikte varis olurlarsa *üçte ikisini* (2/3) alırlar. Kur'an-ı Kerm'de: **«Kızlar ikiden fazla ise, mirasın üçte ikisi onlarındır»** buyurulmuştur. Ayetin zahiri iki ayrı görüşe meydan vermektedir. İbn-i Abbas (RA)'ın iki kızı, bir kız hükmünde mütalâa etmiştir. Terikenin üçte ikisini almak için, en az üç kızın bulunması gerektiğine kaildir. İbn-i Mesûd (RA) ise; ayetin «İki ve ikiden fazla kız şeklinde anlaşılması» gerek-

tiğine kaildir. Nitekim Enfâl Sûresinde: **«(Eğer) ölenin iki kızkardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır»** buyurulmuştur. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV); Uhûd savaşında şehid düşen Hz. Sa'ad ibn Rabi'nin iki kızına terikenin üçte ikisini (2/3) vermiştir. (69) Ayet-i kerime'nin bu sırada nâzil olduğu ve ilk mirâs taksiminin Resûlallah (SAV) tarafından bu şekilde yapıldığı kayıtlıdır. Meseleyi şöyle gösterebiliriz.

	2/3		1/4	Kalan	
M					esele: 12
	Kız	kız	Koca	Anne-Baba bir kardeş	
	(4)	(4)	(3)	(1) Asabe olarak	

Üçüncü hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu ile birlikte kızı varis olurlarsa, ikili-birli paylaşırlar. Kur'an-ı Kerim'de «Allah size (mirâs hükümlerini şöylece) tavsiye (ve emr) eder. Çocuklarınız hakkında erkeğin hissesi, iki kızın hissesi kadardır» hükmü beyan buyurulmuştur. Şimdi bir kadının öldüğünü; geriye kocası, oğlu ve kızı kaldığını kabul edelim. Mesele şu şekilde olur:

	1/4	Kalan: 2/4	1/4	
M				esele: 4
	Kocası	oğlu	Kızı	
	(1)	(2)	(1)	

● Dikkat edilirse kız; oğlanın yarısı kadar hisse almıştır. Burada hepsi «Ashab-ı feraiz» durumundadır. Bir misâl daha verelim. Farzedelim ki; Ahmed efendi kaza sonucu öldü. Geriye karısı, iki oğlu ve üç kızı kaldı. Bunlar terikeyi şu şekilde paylaşırlar.

	1/8	Kalan: 1/8	1/8	1/8	2/8	2/8	
M							esele: 8
	Karısı	Kızı	kızı	kızı	oğlu	oğlu	
	(1)	(1)	(1)	(1)	(2)	(2)	

1928

● **MİRASTA «OĞLUN KIZI'NIN (BİNTÜ'L IBN)» DURUMU:** Oğlun kızı veya oğlun.. oğlunun kızı için vâris olmada altı hal sözknusudur. Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu veya kızı bulunmayıp (Daha önce öldükleri için), oğlunun bir tane kızı varsa, bu terikenin yarısı (1/2) alır. Kız bulunmayınca,

(69) El Mavâlî-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 5 Sh: 87.

oğul kızının onun yerine geçeceği sünnetle sabittir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Oğulların çocuğu ,insanın kendi çocuğu hükmündedir. Kendilerinin üstünde de bir oğul yoksa; bunların erkekleri, adamın kendi erkek çocukları gibi, kızları da kendi kız çocukları gibidir. Onlar gibi dedelerine varis olurlar, onlar gibi mirastan mahrum olurlar. Oğulun çocuğu, oğul ile birlikte varis olamaz**» (70) buyurduğu bilinmektedir. Kız bulunmayınca; oğul kızının onun yerine geçeceği hususunda icma vardır. Çünkü nass'da geçen çocuk lafzı, oğul kızına da şamildir. (71) Ancak mûrisin (Ölen kimsenin) kızının çocukları; başka bir neslin (Damad'ın) devamı sayılır. Bunlar tevkâlade durumlarda «Zevi'l-erhem» olarak mirâsa girebilirler. Şimdi oğul kızının altı halini açıklayalım. Mûrisin (Ölen kadının) kocası, oğlunun kızı ve (anne-baba bir erkek) kardeşi var. Mesele şöyle olur.

	1/4	1/2	Kalan	
M				esele: 4
	Kocası (1)	Oğlunun kızı (2)	Anne-Baba bir erkek kardeşi (1)Asabe olarak	

İkinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu veya kızı bulunmayıp da, oğlunun veya daha fazla kızları olursa, terikenin üçte ikisini (2/3) alırlar. Mesele şöyle olur:

	1/4	2/3		Kalan	
	M				esele: 12
	Koca (3)	oğlun kızı (4)	oğlun kızı (4)	anne-baba bir erkek kardeş (1) Asabe olarak	

Üçüncü hali şudur: Murisin (Ölen kimsenin) oğlu bulunmayıp, oğlunun bir veya daha fazla kızı, *mûrisin yalnız kızıyla* beraber vâris olurlarsa, terikenin altıda birini (1/6) alırlar. İbn-i Mesûd (RA)'dan rivayete göre Resûl-i Ekrem (SAV); *kıza terikenin yarısını, oğul kızına* üçte ikiyi *tamamlamak* için altı da birini, geri kalanını da kız kardeşe vermiştir. (72) Mesele şöyledir:

---

(70) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 6 ve Feraiz: 7.

(71) El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 88.

(72) Sahihi-Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 6, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 415 K. Feraiz: 4 Had. NO: 2093, Sünen-i İbn-i Mace-C: 2 Sh: 908-910 K. Feraiz. 4.

	1/2	1/6	Kalan	
M	Kızı	Oğlun kızı	Ana-Baba bir erkek kardeş	esele: 6
	(3)	(1)	(2) Asabe olarak	

Dördüncü hali şudur: Mûrisin oğlu olmayıp da; oğlunun ilânihaye oğlunun bir veya daha fazla oğlu ile kızı bulunduğu takdirde müşterek asabe olarak (ikili-birli) terikeyi paylaşırlar. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kızların hakkı, üçte ikiden ziyade olamaz»** buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle aldıkları toplam hisse 2/3 geçemez. Mesele şöyledir:

	1/4	Kalan: 2/4	1/4	
M	Koca	Oğulun oğlu	Oğlun kızı	esele: 4
	(1)	(2)	(1)	

Beşinci hali şudur: Biraz önce de zikrettiğimiz gibi; kızların hakkı üçte ikiyi geçemez Mûrisin; ik veya daha fazla kızı bulununca, oğlun kızına hisse kalmaz. **Buna «Ademü'l-İrs» (Miras hissesinin yokluğu) denilmiştir.** Diyelim ki; mûrisin (Olen kimsenin) iki kızı, oğlunun kızı ve (anne-baba bir erkek) kardeşi hayattadır. Mesele şöyle olur.

	2/3		Düştü	Kalan	
M	Kızı	Kızı	oğlun kızı	Anne-Baba bir erkek kardeş	esele: 3
	(1)	(1)	(yok)	(1) Asabe olarak	

Dikkat edilirse; kızın hissesi üçte ikiyi geçemiyeceği nassla sabit!.. Burada mûrise daha yakın olan iki kız; üçte iki (2/3) alınca, oğlun kızına hisse kalmadı Terike'den artanı asabe olarak anne-baba bir erkek kardeş alır.

Altıncı hali şudur: Mûrisin (Olen kimsenin) oğlu veya oğlunun oğlu bulunduğu zaman, oğulun kızları mirastan düşer. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): **«Hisseleri ehillerine verin. Kalan mala en lâyık olan erkektir»** (73) buyurmuştur. Diyelim ki; Ali efendi öldü. Geriye karısı, oğlunun oğlu ve oğlunun oğlunun kızı kaldı. Mesele şöyledir:

(73) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 6.

M	1/8	Kalan: 7/8	Düştü	esele: 8
	Karı (Zevce) (1)	Oğlu Oğlu (7)	Oğlun oğlunun kızı. (yok)	

1929

MİRASTA «ANNE-BABA BİR KIZKARDEŞ'İN» DURUMU: Daha önce de (çizelge'de) belirttiğimiz gibi «Anne-baba bir kızkardeşin» (uht lieb-eyn-uht lehûma) mirâsta beş hali vardır.

Birinci hali şudur: Mûrisin (ölen kimsenin) oğlu veya kızı, oğlunun ilânına oğlu veya kızı, yahud babası, yahud sahih dededi bulunmayıp da, bir tek anne-baba bir kızkardeşi hayata olursa terikenin yarısını (1/2) alır. Kur'an-ı Kerim'de (En-Nisâ: 176): **«Habibim senden fetvâ isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mirâsı hakkındaki hükmü (şöylece) açıklar: Eğer çocuğu (ve babası) olmayan bir erkek ölür, geride (Anne-baba bir) bir tek kızkardeşi kalırsa mirasın yarısı onundur»** hükmü beyan buyurulmuştur. Ayetteki «uht» (Kızkardeş) kelimesi; anne-baba bir baba bir kızkardeşi ifade eder. Bu konuda icma vardır. (74) Zira anne bir kardeşler için; En Nisâ Sûresi'nin onbirinci ayeti vardır. Şimdi diyelim ki mehmed efend öldü!.. Geriye karısı, anne-baba bir kızkardeşi ve amcası'nın oğlu kaldı Mesele: Şöyledir:

M	1/4	1/2	Kalan	esele: 4
	Karısı (1)	Kız Kardeş (1)	Amca oğlu (1) Asabe olarak	

İkinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu, kızı, oğlunun oğlu, oğlunun kızı, babası, dedesi olmayıp da, iki veya daha fazla anne-baba bir kızkardeşi bulunursa terikenin üçte ikisini (2/3) eşit olarak paylaşırlar. Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer (aynı şartlarda kalan) kız kardeş, iki (veya daha fazla) ise, erkek kardeşinin bıraktığının üçte ikisi onlarındır»** (En Nisâ: 176) buyurulmuştur. Mesele şöyledir.

---

(74) M. Hamdi Yazır-Hak Dini Kur'an Dili-İst: 1936 C: 2 Sh: 1641, Ayrıca Hafida İbn Rüşd-Bidayetü'l Müctehid ve Nihayetü'l Muktesid-İst: 1976 C: 2 Sh: 445 vd.

	2/3	Kalan	
M			esele: 3
	Anne-baba bir kız kardeşler (2)	Amca (1)	Asabe olarak

Üçüncü hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu, ilânihaye oğlunun oğlu veya babası yahud dedesi olmayıp da; anne-baba bir erkek kardeşleri ile beraber kız kardeşleri bulunursa, müşterek asabe olurlar. Terikeyi aralarında ikili-birli bölüşürler. Kur'an-ı Kerîm'de (En Nisâ: 176): «**Eğer (yine aynı şartlarda) erkek ve kız kardeşler ise; o zaman erkek kardeşin hissesi, iki kızın hissesi kadardır**» buyurulmuştur. Bu ayette; kız kardeşlerin hissesinin belirlenmesi, erkek kardeşle birlikte asabe olacağına delâlet eder. Farzedelim ki Cemil efendi öldü!.. Geriye karısı, üç kız kardeşi ve iki erkek kardeşi varis olarak kaldılar. Bu durumda mesele şöyledir:

	1/4	Kalanı: İkili-	birli paylaşırlar.
M			esele: 28
	Karısı	Kız kardeşleri	Erkek kardeşleri
	(7)	(3+3+3)	(6+6) Toplam: 28

Dördüncü hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) anne-baba bir kızkardeşi; mûrisin kızı veya oğlunun kızı ile birlikte mirasçı olursa, sadece asabe hissesini alır. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**Kız kardeşleri, kızlarla birlikte olunca asabe yapınız**» (75) buyurmuştur. İbn-i Mesûd (RA)'dan; Resûl-i Ekrem (SAV)'in bu şekilde tatbikat yaptığı rivayet edilmiştir. Farzedelim ki; Ali efendi öldü!. Geriye karısı, kızı ve anne-baba bir kızkardeşi kaldı. Mesele şöyledir.

	1/8	1/2	Kalanı
M			esele: 8
	Karısı (1)	Kızı (4)	Anne-baba bir kız kardeşi (3) Asabe olarak

Beşinci hali şudur: Mûrisin (ölen kimsenin) anne-baba bir kız kardeşleri, mûrsin oğlu, oğlunun oğlu, babası veya dedesi bulununca, terike'den hiçbirşey alamazlar, sakıt olurlar. Zira Kur'an-ı Kerim'de (En Nisâ: 176):

---

(75) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 6, Ayrıca Süneen-i Darimi-İst: 1401 C: 1 Sh: 742-743 K. Feraiz: 6.

«Ölen kimsenin oğlu veya kızı bulunmaz da, bir tek (Anne-baba bir veya baba bir) kız kardeşi olursa, mirasın yarısı onundur» buyurulmuştur. Ayette anne-baba bir kız kardeşin mirastan hisse alabilmesi; mûrisin (Ölen kimsenin) oğlunun veya kızının bulunmamasına bağlanmıştır. Diyelim ki; Arif efendi vefât etti!.. Geriye karısı, oğlu ve anne-baba bir kız kardeşi kaldı. Mesele şöyledir.

	1/8	Kalanı	Düştü	
M				Mesele: 8
	Karısı	Oğlu	Anne-baba bir kız kardeşleri	
	(1)	(7)	(Yok-Düştü)	

1930

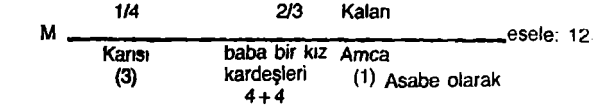
MİRASTA «BABA BİR KIZ KARDEŞ'İN» (UHT LİEB) DURUMU: Anne-baba bir kız kardeş yoksa; baba bir kız kardeşin aynı şartlarda onun yerine kaim olacağı icma ile sabittir. Çünkü ayet-i kerime'de geçen kız kardeş (uht) kelimesinin; baba bir kız kardeşi de kapsamına aldığı bilinmektedir. Anne bir erkek ve kız kardeş hakkında ise özel hüküm bulunmadığı için, onlar ayetin kapsamına giremez. Mûrise (Ölen kimseye) karabet noktasından yakınlık olduk;a önemlidir. Daha önce de (Çizelge'de) belirttiğimiz gibi; baba bir kız kardeşin yedi hali vardır. Şimdi bunları gündeme getirelim:

Birinci hali şudur: Mûrisin (ölen kimsenin) oğlu, kızı, oğlunun ilânihaye oğlu veya kızı, babası, sahih dedesi ve anne-baba bir kardeşleri olmayıp da; sadece bir tane, baba bir kız kardeşi olursa, terikenin yarısı (1/2) onundur. Çünkü Ayet-i Kerime'de: (En Nisâ: 176): **«Eğer (erkek veya kız) çocuğu (ve babası)olmayan bir erkek ölür, onun bir tek kız kardeş' kalırsa, mirasın yarısı onundur»** buyurulmuştur. Diyelim ki; Kâmil efendi vefat etti!.. Geriye karısı, baba bir kız kardeşi ve amcasının oğlu kaldı. Mesele şöyledir:

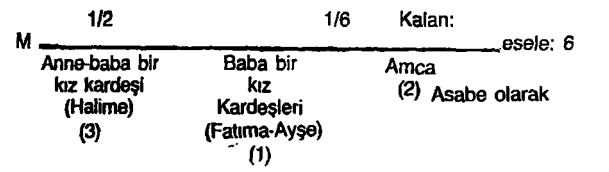
	1/4	1/2	Kalan	
M				Mesele: 4
	Karısı	Baba bir kız kardeşi	Amcasının oğlu	
	(1)	(2)	(1) Asabe olarak	

İkinci hali şudur: Mûrisin (ölen kimsenin) oğlu kızı, oğlunun ilânihaye oğlu veya kızı, babası, sahih dedesi ve Anne-baba bir kardeşleri olmayıp da; iki veya daha fazla baba bir kız kardeşleri bulunursa, terikenin üçte iki'sini (2/3) aralarında eşit olarak paylaşırlar. Zira Kur'an-ı Kerim'de (En Nisâ:

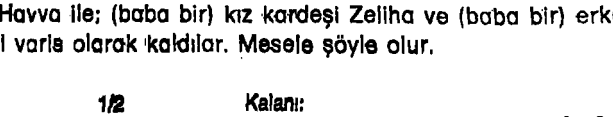
176) «**Eğer (aynı şartlarda kalan) kız kardeş; iki (veya daha fazla) ise, erkek kardeşinin bıraktığının üçte ikisi (2/3)onlarındır**» buyurulmuştur. Farzedelim *Selim efendi öldü*. Geriye karısı, iki (baba bir) kız kardeşi ve amca *kaldı*. Mesele şöyledir.

Üçüncü hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu, kızı, oğlunun ilânihaye oğlu, babası, sahih dedesi bulunmayıp da; yalnız anne-baba bir kız kardeşi ile, baba bir kız kadeşleri vâris olurlarsa, terikenin altıda birini (1/6) alırlar. Diyelim ki Arif efendi vefat etti!.. Geriye anne-baba bir kız kardeşi Halime ile; baba bir kız kardeşileri (Fatıma, ayşe) varis olarak kaldılar. Bir de amcası hayatta!.. Mesele şöyle olur.

Dikkat edilecek husus; kızların toplam hissesinin üçte ikisini aşmamasıdır. **Dördüncü hali şudur:** Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu, kızı, oğlunun ilânihaye oğlu, babası, sahih dedesi bulunmayıp da; baba bir kız ve erkek kardeşleri vâris olurlarsa, terikeyi aralarında ikili-birli paylaşırlar. Buna müşterek asabelik de denilir. Zira Kur'an-ı Kerim'de: (En Nisâ: 176) «**Eğer (yine aynı şartlarda mirasçılar) erkek ve kız kardeşler ise; o zaman erkeğin hissesi, iki kızın hissesi kadardır**» buyurulmuştur. Bu ayet; anne-baba bir erkek ve kız kardeş bulunmadığı zaman; baba bir kız ve erkek kardeşlere de şamildir. Farzedelim ki Mehmet efendi vefat etti!.. Bir (anne-baba bir) kız kardeşi Havva ile; (baba bir) kız kardeşi Zeliha ve (baba bir) erkek kardeşi Zeynel varis olarak kaldılar. Mesele şöyle olur.

Beşinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu, kızı, babası ve sahih dedesi olmayıp da; Anne-baba bir kız kardeşleri iki veya daha fazla olursa,

baba bir kız kardeş mirâstan bir-şey alamaz. Buna «Ademü'l-irs» denir. Zira Kur'an-ı Kerim'de: (En Nisâ: 176): **«Eğer (aynı şartlarda kalan) kız kardeş iki (veya daha fazla) ise; erkek kardeşin bıraktığının üçte ikisi (2/3) onlarındır»** buyurulmuştur. Ayette belirlenen üçte iki (2/3) hisse; anne-baba bir kız kardeşlere verilince; baba bir kız kardeşe hisse kalmaz. Çünkü kızların toplam hissesinin üçte ikiyi aşabilme imkânı yoktur. Farzedelim ki Cafer efendi vefat ettil.. Geriye (anne-baba bir) kız kardeşleri Gülsüm ve Fahriye ile, baba bir kız kardeşi Sıddıka ve Amcası kaldı. Mesele şöyle olur.

	2/3	Düştü	Kalan
M			esele: 3
	Anne-baba bir kız kardeşleri	Baba bir kız Kardeş: Sıddıka	Amca (1) Asabe olarak
	(Gülsüm-Fahriye) (1) (1)	(Hisse yok)	

Altıncı hali şudur: Mûrisin (ölen kimsenin) oğlu, kızı, oğlunun ilânihaye oğlu, babası, dedesi ve (anne-baba bir) erkek kardeşleri olmayıp da; kız veya oğlun ilânihaye kızı ile birlikte bulunursa asabe olur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kız kardeşleri, kızlarla birlikte olunca asabe yapınız»** buyurduğu bilinmektedir. Hadiste zikredilen kız kardeş lâfzı; öz kız kardeş olmayınca, baba bir kız kardeşi de kapsamına alır. Farzedelim Yusuf efendi öldü.. Geriye karısı, oğlunun iki kızı ve baba bir iki kız kardeşi vâris oldular. Mesele şöyledir.

	1/8	2/3	Kalan
M			Mesele: 48
	Karısı (6)	Oğlunun iki kızı (16 + 16)	Baba bir iki kız kardeş (5 + 5) (Asabe olarak)

Yedinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) baba bir kız kardeşi; O'nun (Mûrisin) oğlu veya ilânihaye oğlunun oğlu, babası, sahih dedesi, anne-baba bir kız kardeşi ile birlikte bulunursa sakıt olur. Zira Kur'an-ı Kerim'de (En Nisâ: 176) **«Eğer çocuğu (ve babası) olmayan bir erkek ölür, onun (anne-baba bir veya baba bir) kız kardeşi kalırsa mirâsın yarısı onundur»** hükmü beyan buyurulmuştur. Ayette oğul bulununca; baba bir kız kardeşin varis olamıyacağı sarih olarak beyan edilmiştir. Çünkü baba bir kız kardeşin mirâs alması; çocuğun ve babasının bulunmamasına bağlanmıştır. Farzedelim ki Hakkı efendi vefat ettil.. Geriye karısı, oğlunun oğlu ve baba bir kız kardeşi kaldı. Mesele şöyle olur:

M	1/8	Kalanı	Düştü	esele 8
	Karısı	Oğlunun oğlu	Baba bir kız kardeşi	
	(1)	(7)	(Düştü)	

1931

● **MİRASTA «SAHIH NENE'NİN» DURUMU:** Bilindiği gibi nene; anne veya baba tarafından büyük anne'ye verilen isimdir. «Cedde-i Sahiha»da denilmiştir. Hz. Ebû Bekir (RA)'in yanına mûrisin (Ölen kimsenin) annesinin annesi (Cedde-i sahiha: Nene) gelip, mirâsını talep etti. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (RA): **«Allahû Teala (cc)'nın kitabında senin için bir-şey bulamıyorum. Resûlallah'dan (SAV) da; bu hususta herhangi bir-şey işitmedim. Sen şimdi git!.. Meseleni sahabe ile görüşeyim yahud görüşümü (İctihadımı) tesbit edeyim»** buyurdu. Öğle namazından sonra; konuyu sahabeye açtı. Hz. Mugire b. Şûbe (RA) ayağa kalkarak: **«Resûlallah (SAV)'ın neneye altı da bir hükmettiğini duydum»** dedi. Bunun üzerine başka şahidi olup-olmadığı soruldu. Hz. Muhammed b. Mesleme (RA)'de; aynı mahiyette bir haber işittiğini söyledi. Bunun üzerine neneye terikenin altı da birî (1/6) sı verildi. (76) Hz. Bureyde (RA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlallah (SAV) neneye; yanında anne olmadığı zaman altı da bir (1/6) vermiştir. (77) Dikkat edilirse; Sahih nene'nin (Cedde-i Sahiha) feraizdeki durumu sünnetle sabittir. Daha önce de belirttiğimiz gibi (Çizelge'de) sahih nene'nin iki hali vardır.

Birinci hali şudur: Bilindiği gibi nene; mirâsa annelik hakkı sebebiyle dahil olmuştur. İster anne tarafından olsun, isterse baba tarafından olsun, mirâstan düşürecek birisi olmadığı zaman terikenin altı'da birini (1/6) alır. Farzedelim ki bir kazada; Kenan bey ve aile çevresi öldü. Geriye sadece nenesi ve amcası kaldı!.. Mesele şöyledir.

M	1/6	Kalanı	esele: 6
	Annenin Annesi	Amca	
	(1)	(5) Asabe olarak	

Eğer hem; Anne, hem baba anne hayatta ise; terikenin altıda birini (1/6) aralarında paylaşırlar.

---

(76) El Mavsili-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1930 C: 5 Sh: 90.

(77) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 3 Sh: 317 K. Feraiz: 4 Had. NO: 2895, Ayrıca Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 909-910 K. Feraiz: 4.

İkinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) annesi hayatta ise; gerek anne tarafından, gerek baba tarafından nene'ler sakıt olur. Çünkü **nene'ler** mirâsı: Annelik hakkı olarak alırlar. Anne'nin bulunması onları düşürür.

1932

MİRASTA «ANNE BİR KARDEŞLER'İN» DURUMU: Bunlara annenin çocukları (Evlâdü'l-üm) da denir. Daha önce de belirttiğimiz gibi; mirasta üç halde bulunurlar.

Birinci hal şudur: Kur'an-ı Kerim'de: (En Nisâ 12) **«Eğer mirası aranan erkek veya kadın; çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun (ana bir) erkek veya kız kardeşi bulunursa, bunlardan her birinin hissesi altıda birdir»** hükmü beyan buyurulmuştur. Ayetteki «kelâle» lafzı; çocuğu ve babası olmayan kimse manasına gelir. Çocuk kapsamına; oğlu, kızı, oğlunun ilânihaye oğlu ve kızı girer. Ayetteki erkek ve kız kardeş terimleri; anne bir kardeşleri de içine almaktadır. (78) Hz. Ebû Bekir (RA)'in ayet-i kerimeyi böyle tefsir ettiği bilinmektedir. Ayrıca Hz. Saad b. Vakkas (RA) dan ve bazı seleften «Velehû ehûn ve ûhtün min ümmin» (Ana bir erkek ve kız kardeşler) şeklinde kıraat rivayet edilmiştir. (79) Farzedelim ki Zaynep hanım vefat etti!.. Geriye kocası, anne bir kız kardeşi ve (anne-baba bir) erkek kardeşi kaldı!.. Mesele şöyle olur.

	1/2	1/6	Kalan	
M				Mesele: 6
	Kocası	Anne bir kız kardeşi	Anne-baba bir erkek kardeşi	
	(3)	(1)	(2)	(Asabe olarak)

İkinci hali şudur: Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlu, kızı, oğlunun ilânihaye oğlu veya kızı, babası ve sahih dedesi olmayıp da; iki veya daha fazla anne bir erkek veya kız kardeşi bulunursa terikenin üçte birini (1/3) alırlar. Zira Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer, ana bir erkek veya kız kardeşlerin sayısı birden fazla ise, onlar üçte birde ortaktırlar»** buyurulmuştur. Ayetteki (Sürekât) lâfzı; kız-erkek ayırımı yapılmaksızın eşit taksim edileceğine delâlet etmektedir. Bunlar mûrise (Ölen kimseye) bir erkek vasıtasıyla bağlanmadıkları için, asabe olamazlar. Hisselerinin azami üçte bir olması (1/3), anne makamına kaim olduklarını gösterir. (80) Farzedelim ki Hakkı efendi vefat etti!.. Geriye karısını, (anne bir) iki erkek kardeşini, (anne bir)

---

(78) M. Hamdi Yazır-Hak Dini Kur'an-Dili-İsti: 1936 C: 2 Sh: 1310. (Not: Zira burdaki «birâder ve hemşirelerden murad bi'lieme ana bi kardeşlerdir» denilmiştir.)

(79) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 460.

(80) M. Hamdi Yazır-A.g.e. C: 2 Sh: 1310.

bir kız kardeşini ve (hem anne-hem baba bir erkek kardeşini bıraktı!.. Mesele şöyledir:

	1/4	1/3	Kalan	
M				esele: 36
	Karısı	(Anne bir)	Anne bir	Anne-baba bir
	(9)	İki erkek kardeşi	kız kardeşi	Erkek kardeşi
		4 + 4	4	15 Asabe olarak

Dikkat edilirse; (Anne bir) iki erkek ve kız kardeşi, üçte biri aralarında eşit olarak paylaşmışlardır. Karısı, farz olan hissesini almış, kalanı ise öz kardeşi asabe sıfatıyla malik olmuştur.

Üçüncü hali şudur: Mûrisin (Ölen Kimsenin) oğlu, kızı, oğlunun ilânihaye oğlu veya kızı, babası veya sahih dedesi hayatta olduğu zaman; anne bir erkek ve kız kardeşler vâris olamaz, mirastan düşerler. Çünkü ayet-i kerime'de; bunların vâris olması, diğerlerinin bulunmamasına bağlanmıştır.

ASABE'NİN TARİFİ VE TASNİFİ

1933

● «Asabe» kelimesi âsıbun'un çoğulu olup; lugat manası yardım etmek, korumak, zabt etmek ve takviye etmektir. Baba tarafından olan akrabalara «Asabe» denilmiştir. Akrabalığı «Usûbet» denildiği gibi; bir şahsa asabe mirâsı vermeye de «Ta'sîb» denilir. Asabe tabiri; kuvvet ve şiddet manalarını da içine alır. Baba tarafından olan akraba arasında; kuvvetli bir irtibat hasıl olup, bir müdafaa gücü ortaya çıkacağından bu isim verilmiştir. Nitekim sinirlere «âsâb» denilmesi de; vücûdun cüzlerini (Organlarını) birbirine bağladığı ve takviye ederek hizmet ettiği içindir. Feraizde: **«Kur'an ve sünnette belirli bir payı olmayıp; ashab-ı feraizden arta kalan; olan ve yalnız bulunduğu takdirde terikenin tamamına hak sahibi olan vârise asabe denilir»** (81) Mahiyeti dikkate alınarak; neseb sebebiyle asabe (El asabetü'n-nesebiyye) ve azat etme (Köle ve cariye gibi) sebebiyle teşekkül eden (El Asabetü's-sebebiyye) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. (82) Mâlum olduğu üzere; neseb cihetiyle yakınlık, «Feraizde» önemli bir hadisedir.

---

(81) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 451, Ayrıca Ömer Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye-İst: 1976 C: 5 Sh: 207-208 Madê 4, El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 193.

(82) El Mavalli-El İhtiyar fi Talili'l Muhtar-İst: 1380 C: 5 Sh: 92.

1934

KENDI BAŞINA ASABE OLANLAR: (ASABE BİNEFSIHİ): Mûrisin (Ölen kimsenin) neseb noktasından en yakın akrabası kimdir? sualine cevap arayalım. Bu noktada karşımıza; ölene (Mûrise) nisbetle, araya kadın girmeyen erkek vârisler çıkar. Fûkaha (asabe binefsihi) dört kısıma ayırmıştır. **Birincisi: Mûrisin (Ölen kimsenin) cüzü'dür:** oğlu, oğlunun İ'ânihaye oğlu!.. **İkincisi: Mûrisin (ölen kimsenin) erkek fûrûu, aslıdır:** Babası, babasının lânihaye babası!.. **Üçüncüsü: Mûrisin (ölen kimsenin) babasının cüz'üdür:** Bu sınıf, babasının anne-baba bir kardeşleri veya baba bir kardeşlerinden teşekkül eder. Onların çocukları da dahildir. Yani öz ve üvey amca, onların çocukları!.. **Dördüncüsü: Mûrisin (Ölen kimsenin) dedesinin erkek furûudur, cüzüdür.** (83) Şimdi bu tasnifin delillerini zikredelim.

1935

Kur'an-ı Kerim'de: «**Ölenin çocuğu varsa, anne ve babadan her birine terikenin altıda biri vardır**» (84) buyurulmuştur. Dikkat edilirse ayette; mûrisin oğlu, (asabe içerisinde) babasından önce zikredilmiştir. Bu sebeble, babanın lânihaye babasından da önde olması evleviyetle zaruridir. Ayrıca ayette geçen çocuk (Veled) lâfzı; oğul olmayınca lânihaye oğlunun oğlunu içine alır. Hz. Ebû Bekir (RA), Hz. Ali (RA), Hz. Abdullah Ibn-i Mesûd (RA) ve Hz. Zeyd b. Sabit (RA) den şöyle dedikleri rivayet edilmiştir: «**Asabenin en önde geleni (mûrisin) oğludur. Sonra lânihaye oğlun oğludur**» (85)

1936

Mûrisin (Ölen kimsenin) oğlundan sonra; en kuvvetli asabe babasıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: «**(Mûrisin) Çocuğu olmayıp da, O'na an e ve babası mirasçı olduysa, üçte biri annesindir**» (86) buyurulmuştur. Ayette annenin hissesi belirlenmiş, kalanın da babaya ait olacağına işaret edilmiştir. Ayrıca mûrisin (Ölen kimsenin) babasının; erkek kardeşlerinden ve dedesinden önde olduğu tasrih olunmuştur.

---

(83) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 451, El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 99.

(84) En Nisâ Sûresi: 11.

(85) El Mavsili-A.g.e. C. 5 Sh: 99:

(86) En Nisâ Sûresi: 11.

1937

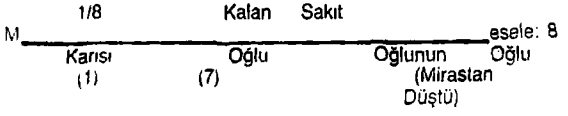
● Üçüncü sınıfa gelince!.. Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer (Mirasçı) erkek kardeş ise, çocuksuz ve (babasız) ölen kız kardeşinin bıraktığı mirâsın tamamını alır»** (87) buyurulmuştur. Dikkat edilirse; çocuğu ve babası olmayan bir kimse (kelâle) ölür de; geride anne-baba bir veya baba bir erkek kardeşi kalırsa, mirasın tamamını alır. Bunlar babanın cüzüdür.

1938

● Dördüncü sınıfa gelince; Hz. Amr b. Şuayb (RA)'dan şöyle rivayet edilmiştir: **«Resûl-i Ekrem (SAV) mirâsı; anne-baba bir erkek kardeşe, sonra baba bir erkek kardeşe, sonra anne-baba bir erkek kardeşin oğluna, sonra baba bir erkek kardeşin oğluna verdi. Amcaların durumunu da aynen bunlar gibi zikretti»** (88) Esasen bunlar; mûrise (Ölen kimseye) akrabalık noktasından bu tertibe göre sıralanırlar. Velâyette de; bu sıra esastır. Birden fazla asabe (Asabe binefsihi) bulunursa; derecede yakın olan, uzak olanı mirâstan düşürür. Fûkaha; sınıf, derece, yakınlık ve kuvvet (Akrabalık noktasından) durumlarının dikkate alınacağında müttefiktir. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Ashab-ı Feraizden artan mal; en yakın (En yakın) erkek şahsındır»** (89) buyurduğu bilinmektedir. Asabe binefsihi'nin; sınıflarını dikkate almak şarttır.

1939

● Şimdi bir-kaç misâl verelim: Farzedelim ki Ekrem efendi vefat etti.. Geriye karısı, oğlu ve oğlunun oğlu kaldı. Mesele şöyledir.

Dikkat edilirse; ashab-ı feraizden artan mal, en yakın asabesi olan oğluna geçmiştir. Oğlunun oğlu; birinci sınıftan olmasına rağmen, kuvvet noktasından mûrise (Ölen kimseye) oğlu kadar yakın değildir.

---

(87) En Nisâ Sûresi: 176.

(88) El Mevâlli-A.g.e. C: 5 Sh: 93.

(89) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 6 vd, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 418 K. Feraiz: 8, Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1234-1238.

İkinci Misal: Diyelim ki Sadık efendi vefat etti. Geriye karısı, annesi, oğlunun oğlu ve kardeşi kaldı. Mesele şöyledir:

M	1/8	1/6	Kalan	Sakıt	esele 24
	Karısı	Annesi	Oğlun oğlu	Kardeşi	
	(3)	(4)	(17)	Asabe olarak	

Dikkat edilirse; mûrisin (Ölen imsenin) oğlunun oğlu; anne-baba bir kardeşini mirâstan düşürdü. Çünkü sınıf ve derece bakımından mûrise; oğlunun oğlundan daha uzaktır. Derecesi mukaddem (önde olan) vârisin, muahhar (sonra) olanı mirâstan mahrum etmesi» genel bir kaidedir.

1940

BAŞKASI İLE BIRLİKTE ASABE OLANLAR: (Asabe bigayrihi): Bunlar kadınlardan olmak üzere dört sınıftır. **Esasen eshab-ı feraizden olup; bir tane oldukları zaman terikenin yarısını (1/2), iki veya daha fazla olduk'arı zaman mirâsın üçte ikisini (2/3) alan; kendi derecelerinde bir erkek (kardeş) bulunduğu zaman asabe olan kadınlara Asabe bigayrihi denir.** Birincisi: Mûrisin kızlarıdır. İkincisi: Mûrisin oğlunun kızları. Üçüncüsü: Mûrisin anne-baba bir kız kardeşleri. Dördüncüsü: Mûrisin baba bir kız kardeşleri.. Şimdi sırasıyla bunların (asabe bigayrihi'nin) derecelerini izâha gayret edelim.

1941

Birinci sınıf: Mûrisin kızları.. Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah size (mirâs) hükümlerini şöylece tavsiye (ve emr) eder: Çocuklarınız hakkında; erkeğin hissesi iki kızın hissesi kadardır»** (90) buyurulmuştur Ayette mûrisin (ölen kimsenin) kızı; oğlu ile birlikte bulunursa, müşterek asabe olarak (ikili-birli) mirâs alacağı sarih olarak zikredilmiştir.

1942

İkinci Sınıf: Mûrisin oğlunun kızlarıdır: Bunlar da aynı derecede oğlunun oğlu ile asabe olurlar. Zira ayet-i kerime'de geçen (evlâd) lafzı; oğul ve kız anlamının yanında, bunlar bulunmadığı zaman oğlunun ilâfihaye oğlu ve kızı manasına da gelir.

(90) En Nisâ Sûresi: 11.

1943

● **Üçüncü sınıf: Mürisin (Ölen kimsenin) Anne-baba bir kız kardeşlerdir.** Kur'an-ı Kerim'de: «**Eğer erkek ve kız kardeşler beraber bulunurlarsa o durumda erkeğe iki kadın hissesi verilecektir**» (91) hükmü beyan buyurulmuştur. Buradaki erkek ve kız kardeşlerden murad; Anne-baba bir veya baba bir kardeşlerdir. Zira anne bir kardeşle ilgili hüküm farklıdır. (92) Dolayısıyla Anne-baba bir kız kardeşler; aynı durumda olan erkek kardeşlerle birlikte asabe olurlar.

1944

● **Dördüncü sınıf: Baba bir kız kardeşlerdir.** Bunlar da; baba bir erkek kardeşlerle birlikte asabe olurlar.

1945

● Şimdi (asabe bigayrihi'nin mirasıyla ilgili olarak) misâller verelim. Farzedelim ki; cemil efendi vefat etti!.. Geriye karısı, üç kızı ve iki oğlu kaldı. Mesele şöyledir:

M	1/8		Kalan terike:		7/8		Mesele: 8
	Karısı (1)	Kız (1)	Kız (1)	Kız (1)	Oğul (2)	Oğul (2)	
	(As.Feraiz		(Asabe bigayrihi)		(Asabe binefsihi)		

Dikkat edilirse karısı ashab-ı feraiz olarak terikenin sekizde birini (1/8 alır. Erkek ve kız kardeşler müşterek asabe olarak ikili-birli şeklinde, geriye kalanı paylaşırlar. Erkek ve kız kardeşin çocukları, sakıt olur.

İkinci Misâl: Diyelim ki Ayşe hanım vefat etti!.. Geriye kocası, oğlunun oğlu, oğlunun kızı ve baba bir kız kardeşi kaldı. Mesele şöyledir:

M	1/4	Kalan:		Sakıt.	esele: 4
	Kocası (1)	Oğlunun oğlu (2)	oğlunun kızı (1)	Baba bir kız kardeşi. (Düştü)	

Dikkat edilirse kocası; ashab-ı feraiz olarak terikenin dörtte birini almıştır. Geriye kalanı oğlunun oğlu ve oğlunun kızı (ikili-birli) paylaşırlar. Baba bir kız kardeşi, kuvve-i karebetteki zaaf yüzünden düşmüştür.

---

(91) En Nisâ Sûresi: 176.

(92) Mecmuatü't Tefasir-İst: 1979 C: 2 Sh: 219-220, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 503 vd.

1946

BAŞKASININ BULUNMASI İLE ASABE OLANLAR: (ASABE MAA GAYRIHI): Esasen ashab-ı feraizden olup; tek oldukları zaman terikenin yarısını (1/2), iki veya daha fazla oldukları zaman mirâsın üçte ikisini (2/3) alan mûrisin (ölen kimsenin) kızları veya oğul kızları ile asabe olan kız kardeşlerdir. Bunlar iki sınıfa ayrılır. Birincisi: Anne-baba bir kız kardeşlerdir. İkincisi: Sadece baba bir kız kardeşlerdir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Kız kardeşleri, kızlarla birlikte olunca asabe yapınız**» (93) buyurduğu bilinmektedir.

HISIMLAR BIRBİRINE DAHA YAKINDIRLAR (RED YOLUYLA MAL ELDE ETMEK)

1947

Once «Red» kelimesi üzerinde duralım. Lûgatta «geri çevirmek, kabul etmemek ve iâde etmek gibi» manalara gelir. Fıkıhta: «**Muayyen hisse sahipleri (yani ashab-ı feraiz) hisselerini aldıktan sonra, kalanı alacak asabe yoksa ve terike'de artmış ise, bu artanın aynı mirasçılara hisseleri oranında verilmesine reddiye denilir**» (94) tarifi esas alınmıştır. Ancak karı ve kocaya red yoluyla hisse verilemez. Çünkü bunlar nikâh sebebiyle (Neseb noktasından değil) ashab-ı feraize dahil olmuşlardır. Bunlara «Men lâ yüreddû aleyh» (Üzerlerine red yapılamıyanlar) denilir. Kur'an-ı Kerim'de: «**Hısımlar Allah'ın kitabında (hükmünde) birbirine daha yakındırlar**» (95) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fûkahası; onlar hısımlık sebebiyle birbirinin mirâsına daha lâyıktırlar. Eğer artan mirâs; asabe yoksa, yine hisseleri nisbetinde ashab-ı feraize intikâl ettirilir. Ancak sağ kalan eşe red yapılamaz. Sahabe-i Kiram'dan Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah İbn Mesûd ve İbn-i Abbas (R. Anhüm)'tan gelen rivayet budur» (96) hükmünü benimsemiştir. Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Bir kimse; bir mal veya hak bırakırsa bu mirasçılarına aiddir**» (97) hadisi, hiçbir tahsis getirmemiştir, mahiyeti umumidir. Asabe olmayınca artan malın; muayyen

(93) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 8 Sh: 7. K. Feraiz: 12, Ayrıca Sünen-i Darimi-İst: 1401 C: 1 Sh: 742-743 K. Feraiz: 4.

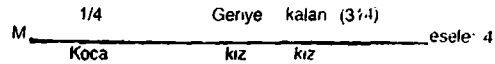
(94) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhû Damad) C: 2 Sh: 762-763, Ayrıca Ö. Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye-İst: 1976 C: 5 Sh: 208 Mad: 10.

(95) El Enfâl Sûresi: 75.

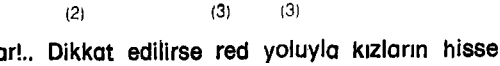
(96) El Mavalli-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 5 Sh: 99. Ayrıca Şerhû Damad-C: 2 Sh: 763.

(97) El Mavalli-A.g.e. C: 5 Sh: 99, Ayrıca Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1237-1238 K. Feraiz: 4.

hisse sahiplerine, hisseleri oranına göre vermek gerekir. Şimdi bir misâl verelim. Farzedelim ki; Fatıma hanım vefat etti!.. Geriye kocası ve iki kızı kaldı. Mesele şöyledir:

Dikkat edilirse; ashab-ı feraiz'den koca hissesini almıştır. Kızların hissesi de üçte ikidir. Fakat sonuçta belli bir mal artmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi; kocaya red yoluyla sehim verilemez. Bu durumda üzerine red yapılacak kimseler iki kızıdır. İki kıza terikenin 3/4'ü kalmıştır. Mahreçin yükseltilmesi gerekir: 3/4 x 1/2 = 3/8 olur ve sonuçta;

karşımıza çıkar!.. Dikkat edilirse red yoluyla kızların hisseleri (terike'nin üçte ikisinden) fazla hale gelmiştir. Koca; üzerine red yapılamadığı için farz olan hissesini aynen almıştır.

1948

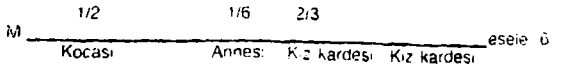
● Dikkat edilirse; Ashab-ı feraizden neseb noktasından asabe olanlar, başka kimse bulunmadığı zaman red yoluyla terikenin artanını hisseleri oranında paylaşmaktadırlar. Bunun zıddı da sözkonusudur. **Mûrisin (Olan kimsenin) terikesi; borçlarını ve vasiyetini ifâya kafi gelmiyorsa; bu eksiklik hak sahiplerine, hakları nisbetinde taksim edilir. Ayrıca muayyen hisselerin toplamı; asıl meselenin mahrecinden büyük çıkarsa (yani dağıtılacak mal az, hisse çok olursa) «Avliye» gündeme girer.** (98) Çünkü Allahü Teala (cc) muayyen hisseleri, hepsine yeterli olmayan bir mal içerisinde toplamıştır. Nassın muktezâsı ile sabit olan, bizzat nassla sabit olan gibidir. Böyle bir mesele ilk defa Hz. Ömer (RA)'in hilâfeti döneminde sözkonusu olmuştur. Hz. Ömer (RA) sahabe ile istişare ederek; hisselerin toplamını mahreç yapmış ve bu yolla eksikliği bütün vârislere taksim etmiştir. (Yani hepsinin hisseleri, belli oranda azalmıştır) Bu konuda; sadece Ibn-i Abbas (RA) muhalefet etmiş, diğer sahabe uygun bulmuştur. (99) Şimdi bir misâlle konuya açıklık getirelim. Farzedelim ki Hav-

---

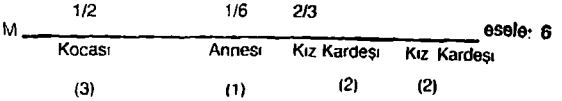
(98) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 469-470, Ayrıca Şerhû Damad-C: 2 Sh: 761.

(99) El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 96, Ayrıca Şerhû Damad C: 2 Sh: 762.

va hanım vefat etti!.. Geriye kocası, annesi, ve anne-baba bir iki kızkardeşi kaldı. Mesele şöyle olur:

Dikkat edilirse hepsi farz olan hisselerdir. Terike'nin tamamı 6/6 kabul edilirse (Ki öyledir); hisselerin toplamı 8/6'dır!.. Dolayısıyle Allahü Teala (cc) muayyen hisseleri, hepsine yeterli olmayan bir mal içerisinde toplamıştır. Bu durumda (Reddiye'nin zıddı) avliye gündeme girer. Asıl mahreç (8) yapılırsa; bütün farz sahiplerinin hisseler, muayyen bir şekilde azalmış olur. Mesele şöyledir.

Avliye üsulü ile; terike varislere taksim edilince, muayyen hisselerde bazı oranlarda azalma olur. Ancak terikenin; bütün hisseleri karşılamadığı durumlarda, zaruri bir işlemdir.

1949

● Şimdiye kadar: terikenin sarfedileceği sınıflardan; Ashab-ı Feraiz, Asabe ve kendi hisselerinden başka, kalanı da red yoluyla alan miras-ları inceledik!.. **Muhakkak ki hayatta en çok (feraiz konusunda) bunlarla karşılaşılır!.. Ancak mûrisin (Ölen kimsenin) eshab-ı feraizden ve asabeden kimsesi olmayabilir!..** Şimdi (Nadir de olsa) bu gibi durumlarda; terikenin nerelere sarfedileceğini ele alalım ve kısaca izah edelim.

1950

● **ZEVİ'L ERHÂM'IN TARİFİ VE MAHİYETİ:** Mûrsin (Ölen Kimsenin) eshab-ı feraiz ve asabesinden hiç kimsesi yoksa, akrabaları gündeme gelir. Zevi'l erham; «Zü'r-rahim'in» çoğuludur. Lûgat manası; rahim beraberliği, akrabalık ve yakınlıktır. (100) Kur'an-ı Kerim'de: **«Anne ve baba ile yakın hısımların bıraktıklarından erkeklere, anne ve baba ile yakın hısımların ba-**

(100) El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitap-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 200, Ayrıca Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuâ'l Enhûr (Şerhû Damad) C: 2 Sh: 765, El Mavsıli-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 C: 5 Sh: 105.

raktıklarından kadınlara; azından da çoğundan da farz edilmiş birer nasip olarak hisseler vardır» (101) buyurulmuştur. Ayette geçen «**ve'lâkrebûne**» (Akrabalar, hısımlar) kelimesi; mutlak olarak varid olmuştur. Esasen savaşma gücü olmayan kadın ve çocukları; mirâstan mahrum eden, cahiliye düşüncesini ortadan kaldırmak için inzâl buyurulmuştur. (102) Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Dayı, vârisleri bulunmayanın mirasçısıdır**» (103) buyurduğu da bilinmektedir. Sahabe-i Kiram'dan Hz. Sabit b. Ed-Dihdâh (RA) vefat etmiş; geride yalnızca kız kardeşinin oğlu Ebû Lübâbe b. Abdi'l-münzir (RA) kalmıştı. Resûlallah (SAV) bütün mirasını ona vermiştir. (104) Halbuki kendisinin; asabesi ve ashab-ı ferâizi durumunda değil i, zevi'l-erham durumundaydı. Hanefi fûkahası: «**Zevi'lerham'in mûrise yanlığı dikkate alınır. Çünkü bunlar; aslında asabe hükmünde olup, ya kadın oldukları, ya araya kadın girdiği için asabe olamamışlardır. Bu bakımdan asabe hangi ûsul ve sırayla varis oluyorsa, bunlar da aynı şekilde mirasçı olurlar**» (105) hükmünde ittifak etmiştir. Zevi'lerhem dört sınıfa ayrılır. **Birincisi: Mûrisin (ölen kimsenin) farz sahibi ve asabesi olamayan fürûu:** kızlarının çocukları, oğlunun kızları vs... **İkincisi: Mûrisin (Ölen kimsenin) ûsûlü:** Sahih olmayan (fasid) dede ve nene!.. Bilindiği gibi sahih dede ve nene ashab-ı feraiz ve asabe durumundadırlar. **Üçüncüsü: Mûrisin (Ölen kimsenin) annesinin ve babasının asabe ve farz sahibi olmayan fûrûu!..** Kız kardeşlerinin çocukları, erkek kardeşlerinin kızları vs.. **Dördüncüsü: Mûrisin (Ölen kimsenin) büyük baba ve büyük annesi in asabe ve farz sahibi olmayan fürûu:** Hala'lar Anne bir amcalar vs.. Bilindiği gibi; farz sahipleri ve asabe varsa, zevi'l-erhâm vâris olamaz. (105)

1951

● **MEVLÂ'L-MUVÂLAT (MUKAVELELİ VARİS):** Hür, Akîl-baliğ olan ki mü'min; karşılıklı diyet ödeme, yardımlaşma ve varis olma konusunda akid yaparlarsa buna «**Muvâlit Akdi**» denilir. Hanefi fûkahası; muvâlat hısımı (mevlâsı) nın; varis olabilmesi için bazı şartların bulunması gerektiği üzerinde durmuştur. Karı veya koca müstesna; farz sahibi, asabe ve

---

(101) **En Nisâ Sûresi: 7.**

(102) **İmam-ı Kurtubi-El Camiû Li Ahkami'l Kur'an-Kahire: 1967 C: 5 Sh: 46, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 454 vd**

(103) **Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 421 K. Feraiz: 12 Had. NO: 2103 Ayrıca Sünen-i Dartmi-İst: 1401 C: 1 Sh: 776 K. Feraiz: 38, Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 2 Sh: 914 K. Feraiz: 9 Had. NO: 2737.**

(104) **El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 105.**

(105) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 458 vd, Ayrıca El Mavsili-A.g.e. C: 5 Sh: 105, El Meydani-A.g.e. C: 4 Sh: 200-201.**

zevi'l-erham mevcutsa, hiçbir şekilde varis olamaz. Bazı hallerde ise, vâris olur. (106)

1952

IKRAR SONUCU HISIM OLANLARIN DURUMU: (MUKARRUN LEH BINNESEB) Her toplumda nesebi meçhûl kimseler bulunur. Bunun gizli olmasının bir-çok sebebi vardır. (Nesebi meçhul) Bir kimsenin nesebini; bir şahsın kendine veya başkasına bağlayan sözüne, nesebi ikrar denir. Meselâ Hasan Efendi; gizlice evlenmiş ve bu evlilik sonucu bir çocuğu olmuştur. Diğer hanımının veya çocuklarının bundan haberi yoktur!.. Daha sonra nesebi meçhul bilinen çocukla ilgili olarak «— **Bu benim oğlumdur**» diyerek ikrar eder, zahiri halde kendini tekzib etmezse, vefatında kendisine varis olur. (107) Ayrıca nesebi meçhul olan (ve daha sonra ikrarı ile kendi çocuğu olduğu ortaya çıkan) çocuğun annesini boşayıp-boşamadığı gündeme girer!.. Eğer Hasan efendi o çocuğun annesi için: «— **Bu benim karımdır**» diye ikrar eder ve kadın da «— **Evet, bu benim kocamdır**» derse, bu defa «evliliği ikrar» sözkonusu olur!.. Dolayısıyle verâsette zevce (Karı) durumu ortaya çıkar. Bütün bu ikrarlarda; sıhhat şartlarının bulunması gereklir. (108)

1953

BEYTU'L-MAL: Mûrisin (Ölen kimsenin) hiçbir varisi yoksa veya varislerinden bir kısmı hissesini aldıktan sonra, geriye kalan malın sahibsiz olması durumunda «Beytü'l Mal» gündeme girer!.. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Mevlâsı olmayanın mevlâsı Allah ve Resûlüdür. Vârisi olmayanın mirascısı dayısıdır**» (109) Buyurduğu bilinmektedir. Hadis-i şeriftaki birinci hüküm; bazı hallerde mirâsın Beytü'lmal'e kalabileceğinin delilidir. Ancak Terike Beytü'lmal'e; irs sûretiyle değil «**sahipsiz mal hükmünde**» olarak konulur. (110) Farzedelim ki Cafer efendi vefat ettil.. Geriye sadece karısı kaldı!.. (Yani farz sahiplerinden, asabeden ve Zevi'l-erhâm'dan hiç kimse yok) Mesele şöyle olur. Techiz ve tekfin masrafları karşılanır. Varsa borçları ödenir ve vasiyeti yerine getirilir. Kalan mal şöyle olur-

---

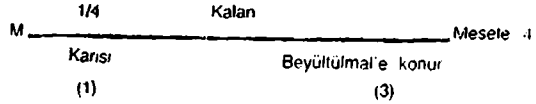
(106) Ö. Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye-İst: 1976 C: 5 Sh: 308-309 Mad: 182.

(107) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 210.

(108) Ö. Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye-İst: 1976 C: 5 Sh: 309-310 Mad: 183-184.

(109) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 4 Sh: 421 H. Feraiz: 13.

(110) Ö. Nasûhi Bilmen-A.g.e. C: 5 Sh: 326 Madde: 200-201.

Eğer bu durumda Cafer efendi değil de; karısı vefat etmiş olsaydı, malın yarısı Cafer efendiye verilecek, kalan yine «Beytülmal'e» konulacaktı!... Hatta zimmilerden (Gayr-i Müslimlerden) kimsesiz olan (ve vasiyetleri de bulunmayan) vatandaşların da; malları, Beytü'lmal'e konur!..

FERAİZ'LE İLGİLİ DİĞER MESELELER

1954

● **HÜNSA'NIN TARFİ VE DURUMU:** Doğan bir çocukta; hem tenasül âleti hem ferç bulunursa, cinsiyetini tesbit (Erkek veya kız olduğu) gündeme girer. Çünkü Allahü Teala (cc) erkek ve kadının mirâstaki durumunu ayrı ayrı beyan etmiştir. İşte bu noktada karşımıza «Hünsâ» tabiri çıkar!.. Hünsâ; hem erkeklik, hem kadınlık uzvu bulunan veya bunlardan hiçbiri bulunmayıp göbeğinden idrâr ve gaita çıkaran kimseye verilen isimdir. (111) Genellikle hem erkeklik, hem kadınlık uzvu bulunur. Hünsa'nın mirastaki durumu Resûl-i Ekrem (SAV)'den sorulmuştur. Bunun üzerine; **«— Hangi uzvudan bevlederse, ona itibar olunur»** (112) diyerek; konuya açıklık getirir. Yani hünsâ; erkeklik uzvundan idrarını yaparsa «Erkek», kadınlık uzvundan yaparsa «Kız» gibi muamele görür. Hz. Ali (RA)'den de bu şekilde rivayet edilmiştir. (113) Vârislerden; Anne, baba, karı ve kocanın hünsâ olması düşünülemez. Fakat diğerlerinin içerisinde «Hünsâ» olabilir.

1955

● **MÜNASAHA'NIN MAHİYETİ:** Önce kelime üzerinde duralım. Münâsaha; «Nesh» kökünden gelir, lugatta; yok etmek, gidermek ve nakletmek manasınadır. Mûrisin (ölen kimsenin) terikesi; vârisler arasında taksim edilmeden, varislerden bazısı ölürse, bunların hisselerinin diğer varislere ne şekilde intikal edeceği önemli bir hadisedir. İşte bu noktada

---

(111) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 6 Sh: 457.

(112) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 504-505, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 266.

(113) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 266, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 505

karşımıza «Münasaha» ıstılâhı çıkar. (114) Dikkat edilirse her münasaha hadisesinde; bir-kaç mesele birleşmiş olarak bulunur. Yani her mûrisin (Olen kimselerin) varislerinin meseleleri ayrı ayrı yapılırsa da; bir önceki ile birleştirilir ve sonunda bulunacak tek payda (Mahreç) üzernden vâris-ler hisselerini alırlar. (115) Ancak burada önce ölen kimse ile; sonra ölen vârisinin durumları yeni yeni meseleleri beraberinde getirir. Fûkaha bu konuda ortaya çıkabilecek bütün durumları teker teker ortaya koymuş-tur. (116)

1956

● **KAZA VEYA FELÂKETLERDE AYNI ANDA ÖLENLERİN DURUMU:** Herhangi bir kaza veya felâkette (Sel baskını, denizde boğulma, uçak kazası vs..) aynı anda ölen iki kişi, (birbirinin asabesi dahi olsa), hangi-sinin önce öldüğü tesbit edilemediği için birbirinin vârisi olamazlar. (117) Ancak her birinin malı; hayatta olan vârislerine taksim edilir.

1957

● **ANNE RAHMINDEKİ ÇOCUĞUN MİRASI:** Mûrisin (Ölen kimsenin) hayatta olan varisleriyle birlikte; bir de anne rahminde çocuğu bulunur-sa, onun erkek veya kız olduğu kesinlikle bilinemediğinden, onun için (Rahimdeki çocuk) belirli bir mal alıkonur. Daha açık bir ifade ile; feraiz hesabı, hem erkek, hem kız için ayrı ayrı yapılır. Hangisi daha fazla ise, o miktarda mal bırakılır. Ancak erkek veya kız olması; onun hissesine her-hangi bir şekilde etki etmiyorsa (Farz olan hisse gibi) mesele yoktur!.. Eğer çocuk ölü doğarsa; ayrılan mal diğer varislere taksim olunur. Orta-dan kaybolup; ölü veya diri olduğu kesinlikle bilinmeyen vârise «Mefkûd» denilir. Feraiz hesabı yapılırken bunun; ölü veya diri oluşu dikkate alına-rak, iki ayrı hesab yapılır.

1958

● **Bilindiği gibi Feraiz ilminin hedefi; Allahû Teala (cc)'nın tayin etmiş olduğu hakları, hak sahiplerine teslim etmektir. Hiç kimse şahsî kanaat ve zanlarına dayanarak; yeni bir hak icad edemez!..** Ancak hak sahipleri

---

(114) Şeyh Muhammed b. Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhû Damad) İst: 1316 Bek. «Ifset Beyrut: ty C: 2 Sh: 770.

(115) El Mavalli-El İhtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1930 C: 5 Sh: 117 vd.

(116) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 6 Sh: 470-478. Ayrıca El Mavalli-A.g.e. C: 5 Sh: 117-118.

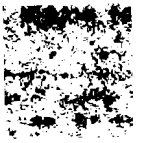
(117) Şeyh Muhammed b. Süleyman-A.g.e. C: 2 Sh: 788-789.

kendi aralarında şer'i hududlara riayet ederek «Sulh» (Anlaşma) yapabilirler. Nitekim Hz. Abdurrahman b. Avf (RA) hasta yatağında iken zevcelerinden birisini boşamıştı!.. Bu zevce iddet beklerken Hz. Abdurrahman b. Avf vefat etti!.. Hz. Osman (RA) diğer üç zevcesiyle birlikte, iddet bekleyeni de mirasçı yaptı. Ancak diğer varisler; iddet bekleyen bu kadına sulh yaparak, belirli bir mal verdiler. Vârislerden birinin veya bir-kaçının; terikeden muayyen mikdar mal alarak, (mirastan çekilmesi için) diğer varislerle sulh olmasına teharüç denilir. (118)

ONBEŞINCI BÖLUM

ÇEŞİTLI MESELELER

- ET İHTIYACININ KARŞILANMASI (HAYVAN KESIMI VE AVLANMAK)
- KIMLERIN KESTIĞİ HAYVANIN ETI YENILMEZ?
- BESMELE NASIL VE NE ZAMAN SOYLENMELIDIR?
- ETİ YENEN VE YENMEYEN HAYVANLARIN TASNIFI
  - DENİZ HAYVANLARININ TASNIFI
  - KARA HAYVANLARININ TASNIFI
- AV ILE MEŞGUL OLMAK
- YEMİN'IN TARIFI, RÜKNÜ, HÜKMÜ, VE MAHİYETI
- YEMİN'IN ÇEŞITLERİ
- YEMİNI BOZMAK VE KEFFARET
- VAKIF'IN TARIFI, HÜKMU VE MAHİYETI
- VAKIF'IN ŞARTLARI
- KEFÂLET'IN TARIFİ VE MAHIYETI
- KEFIL'DE ARANAN ŞARTLAR
- KEFIL OLUNANDA ARANAN ŞARTLAR
- VADELI BORCA KEFALET
- HAVALENIN TARIFİ VE MAHIYETI
- ARIYET'İN (ÖDÜNÇ'ÜN) ONEMİ
- KARZ-I HASEN'IN TARIFI VE MAHIYETI
- VEDİA VE EMANET'İN MAHİYETİ
- HERHANGI BIRŞEY BULUNDUĞU ZAMAN NE YAPILMALIDIR?
- REHIN'İN TARIFI, MAHIYETI VE HUKMU
- VEKALET'İN ÖNEMİ VE MAHİYETI
- FERD HANGI HALLERDE TASARRUFTAN MEN EDILIR? (HACR)
- İKRAH'IN TARİFI VE MAHİYETİ
- İKRAH'IN ŞARTLARI
- MÜSABAKALAR VE GÜNLÜK HAYAT
- KISA BIR DEĞERLENDIRME VE HATİME

ET İHTİYACININ KARŞILANMASI (HAYVAN KESİMİ VE AVLANMAK,

1959

● Kur'an-ı Kerim'de: «Ölü, kan, domuz eti, Allah'dan başkası adına boğazlanan, (Henüz canı üstünde iken yetişib) kestikleriniz müstesnâ olmak üzere; boğulmuş, vurulmuş, yukarıdan yuvarlanmış, süsülmüş, canavar yırtmış olub da ölenler, dikili taşlar üzerinde (putlar adına) boğazlanan (hayvan)lar, fal oklarıyla kısmet (ve hüküm) aramanız üzerinize haram edilmiştir» (1) hükmü beyan buyurulmuştur. Hanefi fükahası: «Şer'i üsule riayet ederek hayvanı kesmek; helâl olmasının şartıdır. Çünkü Allahü Teala (cc): «Ancak boğazladıklarınız (kestikleriniz) müstesnâ» buyurmuştur. Esasen hayvanı kesmek; temiz olanları, pis olan kandan ayırdığı için oldukça önemlidir. » (2) hükmünde ittifak etmiştir.

1960

● Fıkıh kitablarında «Zebâih» ;başlı-başına bir bölümdür. Şimdi bu kelime üzerinde duralım. Zebâih; «Zebihâ'nın» çoğuludur. Zebihâ ise; boğazlanmaya (kesilmeye) elverişli olan hayvandır (3) Hayvanı kesmek; insanın

---

(1) El Mâide Sûresi: 3.

(2) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 12 Sh: 2, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye serhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 43, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 52.

(3) Şeyh Muhammed İbn Süleyman-Mecmuâ'l Enhur (Şerhû Damad) İst: 1316 Bek. ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 507, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 276.

kendi arzusuyla (ihtiyari) olabileceği gibi, ızdırari (ister-istemez) de olabilir ve bu şekilde ikiye ayrılır. İhtiyari kesmenin rüknü; öküz ve koyun gibi hayvanları, gerdanı ile çenesi arasından (kudret bulunduğu zaman) deve gibi hayvanı göğsünden kesmektir. Izdırari kesmek ise; herhangi bir yerinden kan akıtmak ve yaralamaktır. Bu genellikle avlanmada meydana gelir. (4)

1961

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Hayvanı kesmek; göğsü (gerdanı) ile çenesi arasında gerçekleşir, vaki olur»** (5) buyurduğu bilinmektedir. Malûm olduğu üzere; göğüs ile çenenin arası, damarların toplandığı yerdir. Bu sebeble; pis olan kanın en seri şekilde akmasına elverişlidir. Hayvanın damarları; nefes borusu (Hulkûm), Yemek borusu (Mer'i) ve vedâcandır. Vedec; boynunun (şah damarı) iki tarafında bulunan damara verilen isimdir. Tesniyesine (ikilisine) «Vedâcan» denilir. Halk arasında «Can damarları» tabiri yaygındır. Çoğulu ise «Evdâç» gelir. Nitekim, Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Evdaçı, dilediğin yerden kes»** (6) Hadisinde, çoğul olarak kullanılmıştır. Dolayısıyle hangi aletle olursa olsun (Tırnak ve diş müstesna); İslâmi usûle riayet ederek, bu dört damarın (veya üçünün)kesilmesi halinde helâl olur. (7) Ancak bu damarların tamamını kesmek, sünnete daha uygunaur. Ayrıca bazılarını kesip, bazılarını geriye bırakmak suretiyle; hayvana eziyet etmek de, mekruhtur. Fûkaha; «Hayvanı kesmeden önce, bıçağı keskinleştirmek menduptur» (8) hükmünde ittifak etmiştir. Hayvana gereksiz yere acı vermemek hususunda Sahabe-i kirâm'dan rivayet mevcuttur. Fakat bayıltarak kesmek (bayılma anında murdar olarak ölüp-ölmediği bilinemiyeceği için) caiz değildir.

1962

● Allahü Teala (cc) her şeyde; güzelliği ve iyiliği vacip kılmıştır. Kesilecek hayvanı yatırıp; daha sonra bıçağı keskinleştirmeye (bilemeye) başlamak ve hayvanı o halde bırakmak mekrûhtur. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Allahü Teala (cc) her şeye karşı ihsânı (iyiliği) vacip kılmıştır. Bunun için öldürürseniz (Kısas vs. gibi), o öldürmeyi güzel yapınız. Hayvan kestiğiniz zaman kesmeyi iyi yapınız (acı çektirmeyiniz). Ve sizden birisi bı-**

---

(4) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 285.

(5) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 57, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 277.

(6) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 84, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 57.

(7) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 277, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 57-58, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 285.

(8) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 86, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 277.

çağını keskinleştirsin (bilesin) ve kestiği hayvanı rahatlatsın» (9) buyurduğu bilinmektedir. Hayvanın acısı dinmeden; derisini yüzmek mekruhtur. (10) Bilindiği gibi; hayvan kesen kimsenin kıbleye doğru yönelmesi ve Allahü Teala (cc)'nın ismini anması (Besmele) çekmesi esastır. **Eğer kasden besmele çekmezse; kestiği hayvanın eti yenilmez.** Şimdi bu konu üzerinde duralım.

1963

Kur'an-ı Kerim'de: «**Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyiniz. Çünkü bu muhakkak ki bir fıskdır. Filhakiyka şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına (Tağutlara) mutlaka telkinlerde bulunurlar. Eğer onlara itaat ederseniz, şüphesiz k' siz de Allaha eş tanıyanlarsınızdır**» (11) hükmü beyan buyurulmuştur.

1964

Yine diğer bir ayet-i kerime'de: «**Allah size ölüyü (murdar hayvanı), kanı, domuz etini, bir de Allah'dan başkası için kesileni kat'iyyen haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemeye muzdar kalırsa (o kimseye) saldırmamak ve haddi (ölmeyecek miktarı) geçmemek şartıyla, onun üzerine bir** günah yoktur. **Şüphesiz ki Allah çok yarlığcyıcı, hakkı ile esirgeyicidir**» (12) buyurulmuştur. M. Ali Sabuni şunları kaydediyor: «Uhille li gayrillâhi» (buradaki) Ihlâl kelimesi; sesi yükseltme anlamında olduğu gibi, çocuğun dünyaya gelişinden hemen sonra ağlayarak sesini yükseltmesine de denir. Müşrikler, bir hayvanı kestikleri sırada Lat ve Uzza isimli putların adlarını seslerini yükselterek anarlardı. Buna göre ayetin icmali anlamı şudur: Putlar, tağutlar ve Allah ismi dışındaki diğer adlarla kesilen hayvanların etleri size haram kılınmıştır» (13)

1965

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Müslüman; hayvanı Allahû Teala (cc)'nın ismi üzere keser. İster besmele çeksin, ister çekmesin**» (14) buyurduğu da bilinmektedir.

---

(9) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1315 C: 8 Sh: 60.
(10) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi serhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 377.
(11) El En'am Sûresi: 121.
(12) El Bakara Sûresi: 173.
(13) Muhammed Ali Sabûni- Ahkâm Tefsiri-İst: 1964 C: 1 Sh: 125-134.
(14) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 62.

1966

● Hanefî fûkahası: **«Besmeleyi kasden terkeden kimsenin kestiği hayvanın eti haram olur. Eğer unutup terkederse kestiği helâl olur»** (15) hükmünde müttefiktir. İmam-ı Şafii (rh.a) indinde; ister kasden terketsin ister unutarak besmele çekmesin, helâl olur. Çünkü: **«Allah'ın adını zikretsin-z'kretmesin müslümanın kestiği helâldir»** hadisi, ayetin hükmünü tahsis etmiştir Ayrıca besmele çekmek; kesilen hayvanın etinin helâl olması için şart olsaydı, unutma özürü sebebiyle düşmezdi. O halde müslüman olmak, besmele makamına ikame edilmiştir. (16) İmam-ı Malik (Rh.a) Indinde; **Allah'ın adı zikredilmediği müddetçe, kesilen hayvanın eti yenilemez. Besmelenin kasden terkedilmesi ile unutularak terkedilmesi arasında bir fark yoktur.** Bu ihtilâf; Usûl-i fıkha dayanır. Sünnetin; bazı ayetlerin hükmünü tahsis etmesi ve bununla ilgili kaidelerdeki farklılaşma, muhtelif hükümleri beraberinde getirmiştir.

1967

● Hanefî fûkahası; «Hayvanı keserken besmele çekmek şarttır. Zira Allahû Teala (cc): **«Üzerlerine Allahın ismi anılmayanlardan yemeyiniz»** buyurmuştur. Buradaki hüküm; tahrim (haram kılma) içindir. Ayrıca Hz. Adiy b. Hatem et-Taî (RA)'den şöyle rivayet olunmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV) başkasının av köpeğinin yakaladığı hayvanla ilgili olarak: **«— Şüphesiz k' sen, kendi köpeğini bırakırken besmele çektin!.. Fakat başkasının köpeği için besmele çekmedin»** (17) buyurmuştur. Buradaki hüküm açıktır. Resûlallah (SAV) haramlığı; besmele çekmeyi terketme sebebine bağlamıştır.» (18) hükmünde müttefiktir. Unutmak; şer'i bir özürdür.

KIMLERİN KESTİĞİ HAYVANIN ETİ YENİLMEZ ?

1968

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Bugün size bütün iyi ve temiz (nimetler) helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği sizin için helâl olduğu gibi**

---

(15) Şeyh Muhammed İbn Süleyman-Şerhû Damad-C: 2 Sh: 507, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 55, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 285-286, İmam-ı Merginani-A.g.e. C:4 Sh: 68.

(16) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 12 Sh: 2, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 68, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 278, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 54.

(17) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 12 Sh: 2, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 68.

(18) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 55-56, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 285-286, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 68.

sizin yiyeceğin'z de onlar için helâldır» (19) hükmü beyan buyurulmuştur. Tevrat ve İncil'e göre amel eden ehl-i kitab'ın; Allahü Teala (cc) nın ismini anarak (yani besmele çekerek) kestiği hayvanın eti helâldır. (20) Fakat Allahü Teala (cc)'nın ismine; kendi inancından bir akideyi atıf yaparak keserse (Meselâ: Bismillâhi ve ruh'û'l kudüs, Bismillâhi ve isa vs..) o hayvanın etini yemek haram olur. **Bunun dışında; bugünkü ehl- k' tab; Resûl-i Ekrem (SAV) ve Sahabe dönemindeki ehl-i kitab'la aynı mıdır? suali çerçevesinde bir-çok farklı görüş ileri sürülmüştür.** Şöyle ki; Resûlullah (SAV) dönemindeki ehl-i kitab ihtilâf ettikleri konularda, Tevrat veya İncil'in hükümlerine tabi oluyorlardı. Nitekim Abdullah b. Ömer (RA)'den şu şekilde rivayet edilmiştir: Resûlallah (SAV)'a; zina etmiş bir yahûdi erkekle, bir yahudi kadın getirmişler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «— **Zinâ eden bir kimseye siz Tevrat'ta ne (ceza) buluyorsunuz?**» sualini tevcih etmiştir. Yahudilerden birisi: «— **Yüzlerini siyaha boyar, kendilerini hayvan üzerine bindirir ve yüzlerini birbirine ters döndü**rürüz. Bu şekilde sokaklarda dolaştırırız» cevabını verir. Resûlallah (SAV): «— **Doğru söylüyorsanız, o halde tevratı getirin**» diye emreder. Yahudiler hemen Tevrat'ı getirip, okumaya başlarlar. Recm ayetine gelince, okuyan genç yahudi elini o ayetin üzerine koyar, evvelini ve sonunu okur. Recm ayetini gizlemiştir. Abdullah b. Selâm; Resûl-i Ekrem (SAV) ile birliktedir ve Tevratı çok iyi bilmektedir. Resûlullah'a: «— **Buna emir buyurda, elini kaldırsın**» diyerek istirhamda bulunur. Yahudi elini kaldırınca recm ayetini gizlediği ortaya çıkar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV) her ikisinin de (Tevrat'ın hükmüne göre) recmedilmesini emretmiştir. Abdullah b. Ömer (RA): «— **Ben de onları recmedenler arasındaydım. Yemin olsun Yahudinin kadını kendi vücûdu ile koruduğunu gördüm**» (21) Buyurmuştur.

1969

● Resûl-i Ekrem (SAV) döneminde; Yahûdi ve Hıristiyanların, hayvan kesimi hususundaki itikadları: «— Keserken mutlaka Allah'ın ismi anılmalıdır. Aksi halde helâl olmaz» noktasındadır. Müslüman olarak Abdül vahid Yahya ismini alan Rene Guenon: «Modern batının hıristiyan olduğu söylenir. Ama bu yanlıştır. Modern tavır temelde din düşmanı olduğu için, Hıristiyanlığa da düşmandır» (22) hükmünü zikrediyor. Bildiğ gibi; halkının büyük çoğunluğu Hıristiyan olan ülkelerde; felsefi hareket

(19) El Maide Sûresi: 5.

(20) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 277-278, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 82-88.

(21) Sahih-i Müslim-İst: 1401 C: 2 Sh: 1326 Had. NO: 29 (1699).

(22) Rene Guenon-Modern Dünyanın Bunalımı-İst: 1979 Sh: 287.

ler büyük güç kazanmıştır. Esasen bugün; İncil'in hükümlerine göre yönetilen, herhangi bir devlet de mevcut değildir.

1970

● **«Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği sizin için helâl olduğu gibi, sizin yiyeceğiniz de onlar için helâldir»** ayet-i kerimesini; «Allah (cc)'tan başkasının adı anılmadıkça, kitap ehlinin yemeği size helâldir» şeklinde tefsir eden ûlema çoğunluktadır. Çünkü Bakara Sûresinde «Haram yiyecekler» zikredilirken: **«Bir de Allah'dan başkası için kesileni kat'iyyen haram kıldı»** hükmü yer almıştır. Bu iki ayeti kerime; birbirinin hukumlerini tahsis eder. Dolayısıyle ister müslüman, ister ehl-i kitab olsun; Allah'ın ismini anmak ve O'na kat'iyyen ortak koşmamak zorundadır. Eğer Allah'ın ismi ile beraber; herhangi bir tağut'un ismi anılırsa, yenmesi helâl olmaz. Nitekim Allahû Teala (cc)'nın varlığını inkâr eden ve hiçbir dine mensup olmayan kimselerin; kestiklerinin, haram olduğu hususunda ittifak vardır. (23)

1971

● Veseni (Heykellere ibadet eden) Mecûsi ve mürted'in kestiği (hayvanın eti) yenilemez, haramdır. (24) Mecûsilerle ilgili olarak sorulan bir sûale Resûl-i Ekrem (SAV): **«Onlarla, ehl-i kitâp ile gittiğiniz yoldan gidiniz. (Muameleniz aynı olsun) Ancak bunu; onların kadınları ile evlenmeden ve kestiklerini hayvanın etini yemeden yapınız»** (25) şeklinde cevap vermiştir. Mâlum olduğu üzere; putlara ibadet edenlerin kestiği (hayvanın eti) yenilemez.

1972

● Bilindiği gibi ihrâmlı kimsenin avlanması haram kılınmıştır. Dolayısıyle ihrama giren kimsenin av hayvanlarından kestiği de yenilemez. Ayrıca Harem'de kesilen hayvanın etinin yenilmesi de caiz değildir. (26) Daha önce Hacc bahsinde «İhrama giren kimsenin cinayetleri» başlığı altında, bu konuyu izâh etmiştik!.. (27) Sonuç olarak; hayvan kesen kim-

(23) İmam-ı Merginanî-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 62, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 277, İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 52-53.

(24) Şeyh Muhammed İbn Süleyman-Mecmuatü'l Enhûr (Şerhû Damad) İst: 316 Bsk. Ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 503, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 277.

(25) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 54.

(26) İmam-ı Merginanî-A.g.e. C: 4 Sh: 62-65, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C:1 Sh: 277, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 54.

(27) Bakınız C:1 Sh: 542-543 Madde: 1036-1044.

senin tevhide bağlı olması (müslüman) veya tevhid iddiasında bulunması (ehl-i Kitap) şarttır. Bunun dışında; keserken Allahü Teala (cc) dan gayrının adını anmaması gerekir. Allahü Teala (cc) ile birlikte herhangi birisinin (Atıf yapılarak) anılması da; kesilen hayvanın etini haram kılar.

1973

Hayvanı kesecek kimsenin; bülûğa ermiş olması şart değildir. Yaptığı işin mahiyetini bilen ve usûle uygun hareket edebilen; bir çocuğun, kestiği hayvanın eti helâldir. Bu hususta; cinsiyetin de, herhangi bir önemi yoktur. Dolayısıyle hayvan kesimini kadın da yapabilir. (28)

1974

Hayvanı kesecek kimsenin; bütün azalarının sâlim olması da gerekmez. Nitekim Ibn-i Münzir: «Dilsiz (Ahras) kimsenin kestiği hayvanın eti yenilebilir» (29) hükmünde, icmanın varlığını kaydeder. Ehl-i Kitab olan kadın ve çocuk da; Allah (cc) adını anmak sûretiyle kesebilir. (30) **Sonuç olarak; ihrama girmiş kimsenin dışında herkes (Erkek, kadın, çocuk ve) Allahü Teala (cc)'nın adını anmak ve usûle riayet etmek suretiyle hayvanı kesebilir.** Bütün mesele Allahü Teala (cc)'ya iman eden veya tevhide inandığını iddia eden (Kitap ehli) bir kimsenin; Allah (cc) adını anarak ve hiçbirşeyi O'na ortak koşmayarak kesim işini yapmasıdır. Mürted, veseni ve mecûs kadın da; tıpkı erkek gibidir, kestikleri yenilemez. Çünkü bunların herhangi bir kitabı yoktur.

BESMELE NASIL VE NE ZAMAN SÖYLENMELIDIR?

1975

Besmele'den maksad; Allahü Teala (cc)'nın herhangi bir ismini zikretmektir. Esasen meşru olan her işe başlarken «Besmele» çekilme'dir Aksı takdirde; yapılan amelde bereketsizlik ortaya çıkar. (31) Kur'an-ı Kerim'de: **«Artık üzerine Allah'ın ismi anılan (besmele çekilen hayvan)lardan yeyiniz. Eğer O'nun ayetlerine iman edenler (den) seniz»** (32) hük-

---

(28) Şeyh Muhammed İbn Süleyman-Mecmuâ'l Enhûr (Şerhû Damad) İst: 1816 tek. ofset Beyrut: ty C: 2 Sh: 508.

(29) İbn-i Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1988 Sh: 40.

(30) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 285, Ayrıca Şeyh Muhammed b. Süleyman-A.g.e. C: 2 Sh: 507-508.

(31) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 1 Sh: 610 Had. NO: 1994.

(32) El En'âm Sûresi: 118.

mü beyan buyurulmuştur. Kesilecek hayvanı kesecek olan kimsenin kıbleye doğru yönelmesi sünnettir. Daha sonra sesli olarak; «Bismillâh-Allahû Ekber-Allahû A'zam-Allahü'r-Rahman, Allâhu'r Rahim ve bunlar gibi» Allah'ın isimleri anılır. Tehlil (Lâ İlâhe İllâllah), Tesbih (Sübhânellah) veya Tahmid (El-Hamdû Li'llâh) demek de mümkündür. (33) Fakat dua hükmünde olan ibareler (Allahümmağfirli -Allah'ım bana mağfiret et gibi) besmele hükmünde değildir. Allahü Teala (cc)'nın ismini Arapça söylemek şart değildir. Ancak müslümanların: Başta besmele olmak üzere, namazlarını edâ edebilecek kadar sûreyi (Hangi kavimden olursa olsun) ezberlemeleri farzdır. Fakat yeni müslüman olmuş bir kimse; kendi kavminin diliyle Allah (cc)'ın adını anarak hayvanı kesse yenilir. Çünkü farklı dillerle de olsa; Allahû Teala (cc)'nın adını anmak kafidir.

ETİ YENEN VE YENMEYEN HAYVANLARIN TASNİFİ

1976

● Hanefi fûkahası: «Yaratılışları itibariyle insanlardan kaçan ve korunan hayvanlara «Av Hayvanları» denir. **Av hayvanları da iki çeşittir. Birincisi: Karada yaşayan av hayvanları. İkincisi: Denizde yaşayan av hayvanları. Hayvanların doğumları (Karada veya denizde) dikkate alınır, yaşayışları arizidir»** (34) hükmünde müttefiktir. İnsanlardan kaçmayan ve korunma ihtiyacı hissetmeyen hayvanlara «Ehlileştirilmiş hayvan» denilir.

1977

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Ey iman edenler!.. Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin (maddeten ve manen) en temiz olanlarından yeyiniz, Allah'a şükrediniz. Eğer (gerçekten) O'na kulluk ediyorsanız»** (35) hükmü beyan buyurulmuştur. Temiz olan rızıkları yemek mübâh; şükretmek ise, vaciptir. Bilindiği gibi «Haram» kat'i nasslarla sabit olan bir hükümdür. Yeryüzündeki hayvanların tamamını tek tek saymak ve tasnife tabi tutmak güçtür. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Azı dişi olan her yırtıcı hayvanın yenilmesi haramdır»** hadis-i şerifini esas alan Hanefi fûkahası: «Azı dişi bulunan; yırtıcı ve et yeyici, her hayvanın eti haramdır. Ayrıca pençesi ile avlanan kuşun eti yenilemez» (36) hükmünde ittifak etmiştir. Dikkat edilirse; tas-

---

(33) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 285, Ayrıca Şeyh Muhammed b. Süleyman A.g.e. C: 2 Sh: 509.

(34) Geniş bilgi için bakınız C: 1 Sh: 542-543 Madde: 1036 vd.

(35) El Bakara Sûresi: 172.

(36) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 67-68, Şeyh Muhammed b. Süleyman-A.g.e. C: 2 Sh: 512, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir- Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 61.

nif edilirken, hayvanın veya kuşun özelliği zikredilmiştir. Yırtıcı ve et yeyici olan vahşi hayvanların tamamı (Sırtlan ve Tilki de dahil) haramı kılınmıştır. İbn-i Münzir: «**İlim sahiplerinin hepsi; yırtıcı hayvanların tamamının, haram olduğunda birleşmişlerdir**» (37) hükmünü zikrederek, bu konuda icma bulunduğunu kaydeder.

DENİZ HAYVANLARININ TASNİFİ

1978

Kur'an-ı Kerim'de: «**Deniz avı yapmak ve onu yemek, kendinize de müsafire de fâideli olmak üzere, sizin için helâl kılındı. İhramda bulunduğunuz müddetçe ise, kara avı haram edildi. Huzuruna varıp toplanacağınız Allah'dan korkunuz**» (38) hükmü beyan buyurulmuştur. İmam-ı Malik (rh. a) ve ilim ehlinden bir cemaat; denizde yaşayan hayvanların hepsinin mutlak olarak yenilmesinin helâl olduğu kanaatindedirler. Bazıları ise; su domuzu ve su köpeğini istisna ederek, diğerlerinin helâl olduğunu zikretmişlerdir. İmam-ı Şafii (rh. a): «Deniz avının tamamı mutlak olarak helâldir. Yeme ve satma hususunda tahsis sözkonusu değildir. Çünkü Allahû Teala (cc): «**Sizin için denizin avı helâl kılındı**» buyurmuştur. Herhangi birisini ayırmamıştır. Ayrıca Resûl-i Ekrem (SAV)'in denizle ilgili olarak: «**Onun suyu temizleyicidir ve ölü hayvanı da helâldir**» buyurmuştur. Esasen deniz hayvanlarında kan mevcut değildir. Haram kılınmış olan ise ancak kandır. Dolayısıyle hepsi tıpkı balık gibidir» (39) hükmünü zikreder. Sonuç olarak Amelde Şafii mezhebini takid eden mü'minler için; denizde yaşıyan hayvanların tamamı helâldir.

1979

Hanefi Fûkahası: Kur'an-ı Kerim'deki; «**Allah kendilerine iyiliği emrediyor, onları kötülükten nehyediyor, onlara temiz şeyleri helâl, murdar (pis) şeyleri de haram kılıyor**» (40) ayet-i kerimesini esas alarak; balık dışındaki deniz hayvanlarının yenilemiyeceğini beyan etmiştir. Ayrıca Resûlallah (SAV) kurbağadan yapılan bir ilâcın kullanılmasını yasaklamıştır. Yengeç'in satılmasına da müsaade etmediği bilinmektedir. Denizle ilgili olarak: «Onun suyu temizleyicidir ve ölü hayvanı da helâldir» hadisinde-

(37) İbn-i Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1938 Sh: 88.

(38) El Maide Sûresi: 96.

(39) İmam-ı Merginani- A.g.e. C: 4 Sh: 69, Ayrıca Şeyh Muhammed İbn Süleyman-A g.e. C: 2 Sh: 514, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 65.

(40) El A'raf Sûresi: 157.

ki ölü hayvandan kasıd, balıktır. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Size iki ölü ve iki kan helâl kılındı. İki ölü; balık ve çekirge ölüsüdür. İki kana gelince: Bunlar ciğer ve dalaktır**» (41) buyurduğu bilinmektedir. Ölü hayvandan istisna edilen; sadece bu ikisidir. O halde denizden çıkarılan diğer ölü hayvanların yenmesi caiz olmaz. Esasen balığın su üzerinde ölu olarak bulunanları da yenilemez. Çünkü Hz. Cabir (RA)'den rivayet edildiğine göre Resûlallah (SAV): «**Denizin dışa attığı veya çekilip kaıada bıraktığı balığı yeyiniz. Ancak suyun içinde ölüp, üzerine çıkanı yemeyiniz**» (42) buyurmuştur. «Denizin ölü hayvanının helâl olmasıyla» ilgili haber de; denizin dışarı attığı veya suyunu çekerek karada bıraktığı balıktır. **Suyun içinde ölüp, su yüzüne çıkan balık; hastalık veya bir afet sonucu ölmüştür.** Bu sebeble Hz. Cabir (RA)'in rivayet ettiği haberle bu tahsis olunur» (43) Sonuç olarak; balık dışındaki deniz hayvanlarının helâl olmadığını esas almıştır. Deniz avından maksad; sadece balığın her çeşididir.

KARA HAYVANLARININ TASNİFİ

1980

● Karada yaşıyan hayvanlar üçe ayrılır. **Birincisi: Hiç kanı olmayanlar:** Çekirge, arı, örümcek vs.. **İkincisi: Kanı olup, akıcı durumda olmayanlardır.** Yılan, keler ve benzeri haşerat. **Üçüncüsü: Akıcı kanı olanlardır:** Koyun, Keçi, deve, sığır, tavuk, kaz, ördek, hindi ve benzeri hayvanlar. **Birinci gurupta yer alan; hiç kanı olmayan hayvanlardan sadece çekirge helâldir.** Bu hayvan; kendi eceliyle bile ölse yenir. Zira Hz. Ali (RA)'ye «eceliyle ölen çekirgenin durumu sorulmuş», bunun üzerine: «Onun hepsini yiyebilirsin» buyurmuştur. (44) **Akıcı kanı bulunmayan ikinci guruptaki hayvanların (Yılan, keler vs..) hiçbirisi yenilemez.** Hz. Aişe (RA)'nin bu hususdaki sualine Resûl-i Ekrem (SAV) ye ilemiyeceğini beyanla cevap vermiştir. (45) **Üçüncü guruptaki hayvanlara gelince:** Yırtıcı olan ve pençesiyle avlananların haram olduğunu daha önce izah etmiştik.. **Ehli olan; koyun, keçi, deve, sığır, tavuk, kaz, ördek, hindi, tavşan ve benzeri hay-**

---

(41) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 65.

(42) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 4 Sh: 105-106 Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8

(43) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 69-70, Ayrıca Şeyh Muhammed b. Süleyman-A.g.e. C: 2 Sh: 514-515, İbn-i Hümam-A.g.e. Sh: 64-65.

(44) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 281, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 70, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 65.

(45) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 68, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 63-64

vanların yenileceği hususunda icma vardır. Yabani olanlara gelince: Geyik, ceylân, tavşan, dağ keçisi ve benzeri hayvanlar; şartlarına riayet edilerek avlandıkları takdirde yenilebilir, helâldır. Yırtıcı olan ve etle beslenen: Arslan, kaplan, pars, köpek, kedi ve benzeri hayvanlarla, kartal gibi pençesiyle avlanan kuşların eti yenilemez, haramdır.

1981

Etinin yenmesi haram olan bir hayvanın; domuz hariç, derisinden faydalanmak caizdir. Nitekim tilki, pars, sırtlan ve diğer hayvanlar, sırf derileri için avlanmaktadır.

AV İLE MEŞGUL OLMAK

1982

Kur'an-ı Kerim'de: «**Kendilerine hangi şeyin helâl edildiğini sana sorarlar. De ki: «Bütün iyi ve temiz nimetler size helâl edilmiştir». Allah'ın size öğrettiğinden öğretib (terbiye ederek) yetiştirdiğiniz avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin ve üzerine besmele çekin. Allah'dan korkun. Çünkü Allah hesabı pek çabuk görendir**» (46) hükmü beyan buyurulmuştur.

1983

Resûl-i Ekrem (SAV)'in Sa'lebe (RA)'ye hitaben: «**Allahü Teala (cc)'nın ismini anarak (Besmele çekerek) ta'lim görmüş, eğitilmiş köpeğinle avladığın avı, (diri iken) yetişip, besmele ile boğazlarsan, onu da yiyebilirsin**» (47) buyurduğu bilinmektedir. Yırtıcı hayvanlardan aiş ve kuşlardan tırnak sahibi olanlarla (Eğitilmiş olmak kaydıyla) avlanmak helâ'dir. Çünkü diş ve tırnak sahibi bir hayvan; avı mutlaka yaralar, kan akıtır. Bu zahir rivayettir. Hatta av köpeği, avı boğarak öldürürse onun eti yenilemez. (48)

1984

Avcı'nın besmeleyi kat'iyyen terketmemesi gerekir. Çünkü bu; avın helâl olabilmesi için, kat'i nassla beyan buyurulan bir şarttır. Besmele

---

(46) El Maide Sûresi: 4.

(47) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Serhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 1 Sh: 272.

(48) El Meydani-El Lübab fi Serhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 218 vd, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 272-273.

terkedilirse; avlanan hayvanın eti helâl olmaz. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Adiy b. Hatem (RA)'e, suali üzerine şu şekilde cevap vermiştir: **«(Ta'limli, eğitilmiş) Köpeğin senin için tuttuğu ve muhafaza ettiği avı ye!.. Çünkü köpeğin yakalayıp-tutması şer'i bir kesimdir. Eğer köpeğin, avı yaralayıp öldürmüş ise ve kendi köpeğinin yanında, başka (senin olmayan) bir köpek bulursan, bu noktada yabancı köpeğin, kendi köpeğin ile birlikte avı yakalayıp öldürmüş olmasından şüpheye düşersen, o avı yeme!.. Zira senin; salıverirken çektiğin besmele kendi köpeğinle alâkalıdır, başka köpek için değildir»** (49)

1985

● Silâh atmak sûretiyle avlanmının helâl olması için besmele çekmek ve besmeleyi kasden terk etmemek şart kılınmıştır. (50) Ayrıca helâl olabilmesi için yaralamak da şarttır. Resûl-i Ekrem (SAV) Sahabe'ye hitaben: **«Sen okunu attığın zaman, onun üzerine Allah'ın adını an (Besmele çek). Eğer avı ölmüş bulursan o avı ye!.. Eğer onu su içine düşmüş bulur da; onun su içinde (boğularak) öldüğü veya senin okun öldürdüğü hususunda kat'i bilgi sahibi olamazsan yeme»** (51) buyurmuştur. Eğer avcı; herhangi bir hayvanı vurursa, takip etmek durumundadır. Oturup-beklemesi caiz değildir. Oturur bekler, daha sonra ölü olarak bulursa, üzerinde hiçbir emâre yoksa yemesi helâl olmaz. Çünkü başka bir sebeble ölmüş olma ihtimali de vardır. Nitekim Resûlallah (SAV) bu gibi durumlarla ilgili olarak: «— **Belki o avı, yeryüzünün hevâmı (yılan gibi zehirli hayvan, haşerat) öldürmüştür»** diyerek, şüphe halinde yenilmemesini tavsiye etmiştir. Fûkaha; et alabilecek kudrette olan kimsenin, avlanmasını münasib bulmamıştır. Çünkü **«zevk için öldürme»** tehlikesi sözkonusudur. Çok fakir olup; et alamıyacak durumda olan müslümanların, sırf ihtiyaçlarını karşılamak için avlanmalarında bir mahzur yoktur. Tabii şartlarına riayet etmek zaruridir.

YEMİN'IN TARIFI, RÜKNÜ, HÜKMÜ VE MAHIYETİ

1986

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Allah sizi yeminlerin zâhirî lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muaheze eder.**

---

(49) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 12 Sh: 2, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 56, Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 6 Sh: 218 K. Sayd: 2-3.

(50) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 274, Ayrıca El Meydani-A.g.e. C: 3 Sh: 219-220, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 63.

(51) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 1 Sh: 274.

Bunun da keffareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece) sinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahud bir köle azâd etmektir. Fakat kim (bunları) bulamaz, (bulmaya muktedir olamaz) sa üç gün oruç tutması lâzımdır. İşte bu and (yemin) ettiğiniz vakit, (Onları bozmanın) keffaretidir. Yeminlerinizi muhafaza ediniz. Allah ayetlerini size böylece açıklıyor. Ta ki şükredesiniz» (52) hükmü beyan buyurulmuştur.

1987

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her kim yemin edecekse ancak Allahü Teala (cc)'nın adı ile yemin etsin!.. Aksi takdirde bıraksın»** (53) buyurduğu bilinmektedir. Kureyş halkı genellikle «Babamın hakkı için, annemin hakkı için» ve bunun gibi sözlerle yemin ediyordu. Nitekim Resûlallah (SAV): **«Babalarınıza yemin etmeyin»** (54) emrini verdi. Dolayısıyle yemin; kitap, sünnet ve icmâ ile sabit olan bir hâdisedir. İnsanlar genellikle; zor duruma düştükleri zaman, haklı olduklarını ispat için **«Vallahi, Billahi»** gibi yemin lâfızlarını kullanırlar. Yemin'in lûgat manası; «Sağ el» demektir. Halk arasında hayır ve bereket sağ ele nisbet olunur. Yemin «Kuvvet» manasına da kullanılır. Nitekim Molla Hüsrev: **«Yemin; lûgat yönünden kuvvet manasınadır»** (55) hükmünü zikreder. Kur'an-ı Kerim'de; yemin kelimesi, kuvvet manasına da kullanılmıştır. İslâmî ıstılâhta: **«Allahü Teala (cc)'nın adını zikrederek, haberin takviyesidir.** Ayrıca yemin eden kimse; bir şeyi yapmaya veya yapmamaya, Allahü Teala (cc)'yı şahid tutarak karar verir. Meselâ: **«Vallahi ben şu işi yapmam»** gibi!.. Fükoha; yapılış şeklini esas alarak yemini iki kısma ayırmıştır. **Birincisi: Allahü Teala (cc) veya O'nun sıfatı ile yapılan yemin. İkincisi: Allahü Teala (cc)'den başkasıyla yapılan yemin!..** Orucla, namazla, meleklerle ve Kabe gibi mekânlarla. (56) Allahü Teala (cc)'dan çayrısıyla yapılan yemin caiz değildir. Ancak iyi bir şart ve (karşılığı) güzel bir ceza tayin edilirse yemin gerçekleşir. Bu tür yeminler; Allahü Teala (cc)'ya yakınlık ifade edebileceği gibi, aksi de mümkündür. Şöyle ki: **«Eğer bugün gıybet edersem, bana on gün oruç tutmak vacip olsun. Vallahi, billâhi»** diyen bir mükellef; iyi bir şart koşmuş. karşılığı (Uymazsa) güzel bir cezaya hükmetmiştir. Fakat: **«Kayınpederimin evine bir daha gidersem, karım boş olsun, Val-**

---

(52) El Maide Sûresi: 89.

(53) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 9, Ayrıca Molla Hüsrev-Düreü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 40.

(54) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1267 K. Eyman: 1/4.

(55) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 38.

(56) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 62 63, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 40, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 38-39.

lahi, billâhi» diyen bir kimse ise; şart ve cezâ dengesini Allahü Teala (cc)'dan uzaklaşma üzerine kurmuştur.

1988

● **Allahü Teala (cc) veya O'nun sıfatlarıyla yapılan yeminin rüknü:** Allah (cc)'ın ismini ve sıfatını söylemektir. «Vallahi şöyle, Billahi böyle gibi». **Allahü Teala (cc)'dan gayrisiyle yapılan yeminin rüknü ise:** İyi bir şart ve karşılığı iyi bir ceza söylemektir. *Kafi'de de böyledir.* (57)

1989

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Üç şey vardır ki; bunların ciddisi de ciddidir, şakası da ciddidir: Nikâh, talâk ve yemin**» (58) buyurduğu bilinmektedir. Esasen yemin; oldukça önemli bir ameldir. Nitekim Kadı (Şeriatle hükmeden Hakim) davalı durumda olan kimseye yemin teklifinde bulunur. Eğer yemin etmekten çekinirse; davacı'nın haklı olduğuna hükmeder!.. Dolayısıyle *İslâmî toplumda; yemin* edecek *kimsede* bir-çok art aranır. Şimdi bu konu üzerinde duralım.

1990

● **ALLAHÜ TEALA (CC)'NIN İSMİ İLE YEMİN ETMENİN ŞARTLARI: 1) Yemin eden kimsenin akıllı ve bülûga ermiş olması şarttır.** Delinin ve çocuğun yemini sahih olmaz. Velev ki çocuk çok zeki olsun, farketmez. **2) Müslüman olmak!..** Kafirin yemini sahih olmaz. Hatta bir kimse kâfir iken yemin etse, *daha sonra müslüman olarak, yeminini bozsa* keffaret gerekmez. **3) Yeminde hürriyet şart değildir.** Kölenin yemini de sahihtir. **4) Yeminde, ihtiyar da şart değildir.** Zoraki yaptırılan yemin de sahihtir. Latife olsun diye yemin eden kimsenin yemini de sahihtir. **5) Yemin; istisnadan hali olmalıdır.** Bir kimse sözüne (Hiç ara vermeden) «İnşaallah» veya «İllâ en yeşâallah» veya benzeri bir lâfız ilâve ederse, yemin sahih olmaz. Çünkü bunlar; hükmü dilemeye bırakır, kat'iyyeti ortadan kaldırır. **6) Bir sözün; *kendine yemin edilen şeye dönmesi için, yemin zamanında* varlığı kat'i olmalıdır.** Varlığı düşünülemeyen bir şeyin üzerine yemin etmek, mahiyet ifade etmez. (59)

---

(57) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 51.

(58) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 6, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 72, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 59.

(59) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 51-52.

1991

ALLAHÜ TEALA (CC)'DAN GAYRI ILE YAPILAN YEMIN'IN ŞARTLARI: 1) Yemin eden kimse; boşamayı veya köle azad etmeyi şart koşmuşsa, bu caizdir. Çünkü cezâ; yeminin bağlanmasının şartıdır. 2) Kendi üzerine yemin edilen şey; gelecekte yapılacak bir iş olmalıdır. 3) Allah'ın ismi; yeminin rüknünde söylenmelidir. İstisnâ belirten herhangi bir hüküm beyan edilmemelidir. 4) Yeminde; şart ile cezâ arasında bir engel bulunmamalıdır.

YEMİN'IN ÇEŞİTLERI

1992

Ayeti kerime'de: **«Allah sizi yeminlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz»** buyurulmuştur. Dolayısıyle önce **«YEMİN-İ LAĞV»** üzerinde duralım. Esâsen Hanefi fûkahası; Allahü Teala (cc) adına yapılan yemini üçe ayırmıştır. Birincisi: Yemin-i Lağv. İkincisi: Yemin-i Gamus. Üçüncüsü: Yemin-i Mün'akide'dir. (60)

1993

Lağv yemin; hiçbir şer'i hükmü olmayan yemindir. Hz. Alşe (r. Anha) validemiz şöyle tarif etmiştir: **«Lağv yemin, kişinin hiçbir kasdı olmaksızın «Vallahi böyledir» veya «Vallahi böyle değildir» demesidir. İbn-i Abbas** (RA) dan şöyle rivayet edilmiştir: **«Kişi zan üzere birşeyin olacağına** yemin eder ki gerçekten böyle değildir. **Madem ki yemini yapan kişi; olan herhangi bir fiili zannı galip ile bildiğinden dolayı yapmaktadır ve bu iş** hiç de onun sandığı gibi değildir. Bu yemin **lağv yemindir. Çünkü o bu** yemini kandırmak ve hile yapmak için yapmamıştır» (61) Molla Hüsrev: «Bu yemine «Lağv» denilmesine sebeb; ona itibar edilmediği içindir. Zira lağv; faydası olmayan şeyin adıdır. Bir kimse, faydasız birşey konuşsa «Lağv etti» denilir. Yemin-i Lağv; mükellefin doğru zannederek yaptığı, hakikatte doğru olmayan yeminidir. Nitekim yemin eden kimse, bardakta su görerek: «— Bardakta su vardır» diye yemin etse, fakat onun haberi yokken dökülmüş olsa, bu yemin lağv olur» (62) hükmünü zikreder. Sonuç

---

(60) El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 3, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 72, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 42, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 3.

(61) Muhammed Ali Sabûni-Ahkam Tefsiri-İst: 1984 C: 2 Sh: 8.

(62) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 38.

olarak mükellefin; belirli bir bilgiye (Zann-ı Galibe) dayanarak yemin etmesi, fakat verdiği hükmün yanlış çıkmasıdır. Kat'iyyen aldatma ve hile kasdı mevcûd değildir. İslâm ûleması; bu şekilde yemin edilmesini de, doğru bulmamıştır. Fakat mükellefin niyyetinin halis olmasını esas alarak ve ayette geçen: «Muaheze etmez» hükmüne dayanarak, afvedileceği umulur demişlerdir.

1994

● YEMIN-I GAMUS: Bir kimsenin yalan olduğunu bile bile ve kasden yaptığı yemindir. İnsanları aldatmak için; kendisi, aksinin sabit olduğunu bildiği halde, Allah (cc)'ın adını kullanarak yemin eden kimse «Gâmus (Büyük, Günâha sokan) yemin» yapmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Bir kimse yalan yere yemin ederse, Allahü Teala (cc) onu cehennem ateşine koyar**» (63) buyurduğu bilinmektedir. Bunun dışında Abdullah b. Amr b. As (RA)'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlallah (SAV) bir bedevinin büyük günâhlarla ilgili sualine cevap verirken, bunlar arasında «Yemin-i Gâmus'u» da zikretmiştir. Bedevi, yemin-i gamus'un ne olduğunu sorunca Resûlallah (SAV): «— **Gâmus yemin; müslümanın malını elinden almak için yapılan hileli yemine denir**» buyurmuştur. Hanefi Fukahası: «Gamûs yeminin keffareti yoktur. Çünkü keffaret; günahların örtülmesi için, şer'i şerifin koyduğu hududlardır. Dolayısıyle keffaret; bir açıdan, ibadet hükmündedir. Yalan yere (ve insanları aldatmak için) yemin eden kimsenin günâhı keffaretle örtülecek cinsten değildir. Tevbe ve istiğfar etmesi gerekir» (64) hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Şafii (rh. a): «Gâmus yeminde keffaret vardır. Çünkü onu kasıdla yapmış ve Allah'ın ismi ile bağlamıştır. Allahü Teala (cc)'nın isminin hürmetini çiğneme günâhını kaldırmak için, keffaret vermesi gerekir» hükmünü zikreder. İbn-i Münzir: «Bir kimse, bilerek yalan yere yemin etse (Yemin-i Gâmus), ona keffaret gerekmez. İmam-ı Şafii buna katılmaz ve günâhkar olsa bile, onun keffaret vermesi gerektiğini söyler» (65) diyerek; İmam-ı Şafii (rh. a)'nin dışında, diğer müctehidlerin, yemin-i gâmus'ta keffaret olmadığı hususunda ittifak ettiğini kaydeder!.. İmam-ı Kurtubi: «Fakihler, gamus yemin hakkında ihtilâf etmişlerdir. Fâkihlerin cumhurunun ittifak ettiklerine göre bu (Gamûs yemin); hile, yalan ve kandırma yeminidir. Bu bakımdan keffaret vermek de farz değildir» hükmünü zikreder. Sonuç olarak; İslâm ûlema-

---

(63) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 8 Sh: 3, Ayrıca Molla Hüsrev-a.g.e. C: 2 Sh: 39.

(64) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 72, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 39, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 3-4.

(65) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ank: 1983 Sh: 77.

sı, yalan yere yemin eden ve insanları aldatan kimsenin, büyük bir günâh işlediğinde müttefiktir.

1995

YEMİN-İ MÜN'AKİDE: Ayet-i kerime'de: «.. **Fakat kalblerinizin azmettiği (Akid yaptığınız) yeminler yüzünden (sizi) muahaze eder»** hükmü beyan buyurulmuştur. Fûkaha: «Gerek yapmak, gerek yapmamak hususunda olsun, gelecekteki bir mesele üzerine yemin etmeye «Yemin-i Mün'akide» (Akid yapılmış yemin) denilir» (66) tarifini esas almıştır. Yemin-i Mün'akide; mahiyeti itibariyle dört kısıma ayrılır. **Birincisi: İyiliği tamamlamak üzere yapılan yemindir.** Emredilen bir ibâdeti yapmak veya haram kılınan birşeyi yapmamak üzere yapılan yemindir. Esasen yemin etmese de; mükellef bu hususta mes'ûldür. Yeminle nefsini, daha da mes'ûl duruma sokmuştur. **İkincisi: Yapılması caiz olmayan şeyi yapmak veya ibadeti terk etmek üzere yapılan yemindir.** Böyle bir yemin (haramı irtikap sözkonusu olduğu için) caiz değildir. **Üçüncüsü: Yemini bozup-bozmamak hususunda muhayyer kalan, fakat bozması hayırlı olan kimsenin yeminidir.** Bu mahiyetteki bir yemini bozmak mendubtur. **Dördüncüsü: Mübâh olan birşey hakkında yapılan yemindir.** Bu yemini muhafaza etmek daha evlâdır. Mebsut'da da böyledir. (67) Bir kimse ailesiyle ilgili bir yemin eder; bu yemin sebebiyle ailesi zarar görürse, yeminini bozarak keffaret vermesi gerekir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Vallahi birinizin ailesi hususundaki (Ona zarar veren) yemininde ısrarı kendisini Allah katında Allah'ın farz kıldığı keffareti vermekten daha günâhkar yapar»** (68) buyurduğu bilinmektedir. Ma'siyet üzere yapılan her yeminde; yemini bozup keffaret vermek müstehabtır. Bazen insan hislerine mağlup olarak; «Falan kimseyi, insanlar içerisinde rezil-rüsvay edeceğim, hem Vallâhi, hem billâhi» diyebilir. Bu çeşit bir yemin; mü'minlerin kardeşliğini tahrip edeceği için caiz değildir. Ayrıca: «Vallahi Ramazan ayında oruç yiyeceğim veya içki içeceğim» diye yemin eden bir kimse; derhal bundan vazgeçmek zorundadır. «Vallahi Namaz kılmayacağım» veya «Vallahi Babamla konuşmayacağım» diyen kimse için de durum da aynıdır. Bu gibi durumlarda yeminden vazgeçmek ve keffaret vermek gerekir. (69) Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Bir kimse yemin edip; o yeminden başkasını**

---

(66) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 39.

(67) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 52.

(68) Sahih-i Müslim-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 1276 K. Eyman: 6 (Had. 26/1655).

(69) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 96. Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 42.

(yani dönmeyi) daha hayırlı görürse; derhal hayırlı olanı yapsın (Yemininden vazgeçsin, bozsun). Daha sonra yemini için keffâret versin» (70) buyurduğu bilinmektedir.

1996

● Kur'an-ı Kerim'de: «**Allah, yeminlerinizin (keffaretle) çözülmesini size farz kılmıştır**» (71) hükmü beyan buyurulmuştur. Dolayısıyle ibadeti terk veya ma'siyeti (Haramı) irtikap üzere yapılan yeminin derhal bozulması gerekir. Esasen mü'minler mümkün mertebe, yemin etmemeye gayret etmelidirler. Feteva-ı Hindiyye'de: «Allah adı ile yemin etmek mekrûh değildir. Fakat az yemin etmek, çok yemin etmekten daha evlâdır» (72) hükmü kayıtlıdır. Mecbur kalınmadığı süre içerisinde yemin etmemek esastır. Dil alışkanlığı teşekkül etmişse; yeminine «inşâallahu Teala» sözünü ilâve etmelidir. Zira Resûl-i Ekrem (SAV): «**Bir kimse yemin edip, inşâallah dese, şüphesiz ki o kimse istisna yapmıştır. Bir kimse istisnâ yapsa, ona yemininden dönmek yoktur, keffaret de yoktur. Lâkin ittisâl (Birbirine bitişik olması) gerekir**» (73) buyurduğu bilinmektedir. Bu rivayet Abdullah İbn-i Mesûd, Abdullah İbn-i Abbas ve Abdullah İbn-i Omer (R. Anhüm)'den mevkûfen ve merfûan gelmiştir. Bilindiği gibi her üçü de; fâkih olan sahabedendir. Ancak ayrı olarak söylenirse, istisnâ meydana gelmez.

YEMİNİ BOZMAK VE KEFFARET

1997

● Allahü Teala (cc)'ya itaat etmek ve salih ameller işlemek hususunda; yemin eden bir kimsenin, yemininden rücû etmemesi gerekir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «**Karşılıklı muahede yaptığınız vakit, Allah'ın ahdini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yeminleri bozmayın. (Nasıl olur ki) üzerinize Allahı kefil yapmışsınızdır. Şüphe yok ki Allah ne yapacağınızı bilir**» (74) hükmü beyan buyurulmuştur. Allahü Teala (cc)'nın adını anarak ve O'nu kefil yaparak; İslâm'ın meşrû kabul ettiği bir işi yapmak için, yemin eden kimseye muhayyerlik yoktur. Eğer yeminini bozarsa; keffaret

---

(70) **İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 4 Sh: 22, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 42, İmam-ı Mergınanî-A.g.e. C: 2 Sh: 75.**

(71) **Et Tahrim Sûresi: 2.**

(72) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 52.**

(73) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 44, Ayrıca İmam-ı Mergınanî-A.g.e. C: 2 Sh: 76.**

(74) **En Nahl Sûresi: 91.**

gündeme girer. Keffaret'in mahiyeti üzerinde daha önce durmuştuk!.. (75) Şimdi yemin keffaretini izaha gayret edelim.

1998

Kur'an-ı Kerim'de: «... **(Yeminin) Keffareti; ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece) sinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahud bir köle azâd etmektir. Fakat kim (bunları) bulamaz, (bulmaya muktedir olamaz) sa üç gün oruç tutması lâzımdır. İşte bu and (yemin) ettiğiniz vakit (onları bozmanın) keffaretidir. Yeminlerinizi muhafaza ediniz. Allah ayetlerini size böylece açıklıyor. Ta ki şükredesiniz»** (76) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in döneminde; yemin keffareti için yoksula ne kadar verildiğini izâh için, İmam-ı Buhari «Kitabû'l Keffaret» adı altında ayrı bir bölüm ayırmıştır. (77) Hanefi fûkahası: «*Yemini bozmadan, keffâret vermek caiz değildir. Çünkü kitap ve sünnet'te; yeminin bozulmasından sonra keffaret'in sözkonusu olacağı sarihtir. Gücü yeten kimse; şu üç şeyden birisi ile yemin keffaretini yerine getirir.* **Birincisi:** Köle azâd etmektir. Zıhâr keffaretinde caiz olan, burada da caizdir. **İkincisi:** On yoksulu giydirmektir. *Her fakire bir veya daha fazla giyecek verir. Bunun asgarisi; fâkirin namazının caiz olacağı kadar giyindirilmesidir.* **Üçüncüsü:** On yoksulun doyurulmasıdır. Bu da tıpkı zıhâr keffaretinde olduğu gibidir.» (78) hükmünde müttefiktir. Ancak yukarıda zikredilenlerin hiçbirisine gücü yetmezse; arka arkaya üç gün oruç tutmak mecburiyetindedir. İmkânı varken; borçlu olsa bile, *oruç tutması* caiz olmaz!.. Zira oruç; gücü yetmeyen (Çok fakir olan) kimseler için meşrû kılınmıştır.

VAKIF'IN TARİFİ, HÜKMÜ VE MAHİYETİ

1999

Önce kelime üzerinde *duralım.* Vakıf; «Habsetmek» manasına olup «Vakafe» *fiilinin masdarıdır.* Bundan dolay; mahşerde insanların hesap vermeleri için hapsedildikleri yere «Mevkıf» denilmiştir. Çoğulu «Evkâf»

---

(75) Geniş bilgi için Bakınız C: 1 Sh: 429 Madde: 341 (Keffâret nedir?)

(76) El Maide Sûresi: 89.

(77) Sahih-i Buhari-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 7 Sh: 235-240.

(78) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1406 C: 2 Sh: 61, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 4 Sh: 18 vd, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 45-44, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 74-76 (Not: Zıhâr Keffâreti için Bakınız, Madde: 1187-1190)

dır. (79) *Istılâhta:* **«Bir mülkün menfaatini insanlara tahsis edip; aslını Allahü Teala (cc)'nın mülkü hükmünde olmak üzere, mülk edinme veya edindirmeden alıkoymaktır»** (80) şeklinde tarif edilmiştir. İmam-ı Azâm Ebû Hanife *(rh. a) indinde* vakıf; tıpkı ariyet gibi caizdir, lâzım değildir. İmameyn'e *göre; vakıf* lâzım ve sabittir, vakfedenin onu iptal etmesi caiz değildir. (81) *Fûkaha;* fetvanın İmameyn'in kavline göre olduğunu tasrih etmiştir.

2000

● Feteva-ı Hindiyye'de: **«Vakfın sebebi; Allahü Teala (cc)'nın rızasını taleb etmektir»** (82) hükmü kayıtlıdır. Esasen vakıf hadisesi; Allahü Teala (cc) ya iman ve hesab gününe hazırlanma şuuru ile yakından alakalıdır. Nitekim ilk vakıf; Hz. İbrahim (As)'in gayretiyle vücûd bulmuştur. (83) **«Halilü'r-rahman»** vakfının özelliği budur. İmam-ı Şafii (rh. a): **«Allahü Teala (cc)'nın rızasını kazanmak maksadıyla yapılan vakıf; cahiliyet ehlinden sadır olmamış, müslümanlar tarafından vaki olmuştur»** (84) hükmünü zikreder.

2001

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcayıncaya kadar asla iyiliğe ermiş (Birr-i taat etmiş) olamazsınız. Her ne infak ederseniz, şüphesiz Allah onu bilicidir»** (85) hükmü beyan buyurulmuştur. Bu ayetin inzâlinden sonra; sahabe-i kirâm sevdiği malları infâk etme hususunda birbirleriyle yarışa girmişlerdir. Hz. Cabir (RA): **«— Ben hicret edenlerden veya ensardan; mal sahibi olup da, vakıf veya tasaddukta bulunmayan hiç kimseyi tanımıyorum»** diyerek, sahabenin vakfa ne kadar önem verdiğini izah etmektedir. (86) Esasen Resûl-i Ekrem (SAV)'in Medine'de bulunan ve kendi özel mülkü olan; «Fedek Arazisini», fakir

---

(79) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 238, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 13.

(80) İmam-ı Kasani-El Bidaü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 218, Ayrıca Ömer Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 4 Sh: 284.

(81) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 12 Sh: 28, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 218, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 13, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 238.

(82) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 352 (Not: Dürri'l Muhtar'da: «Vakfın sebebi: Dünyada insanlara ihsan ve ikramı, ahirette sevabı irade ve kasdetmektir» hükmü kayıtlıdır. Mahiyeti aynıdır)

(83) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 12 Sh: 28.

(84) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 238.

(85) Al-i İmran Sûresi: 92.

(86) Ömer Nasûhi Bilmen-A.g.e. C: 4 Sh: 304 Madde: 11.

mü'minlerin ihtiyaçlarının karşılanması için vakfettiği bilinmektedir. (87) Hz. Ömer (RA)'in en kıymetli malı «Hayber»de bulunan hurmalığıdır. Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelerek: «— Ey Allah'ın Resûlü!.. Hayberde öyle bir hurmalık elde ettim ki, ondan daha güzeli şimdiye kadar elime geçmemişti. Bana bu hurmalığı ne yapmamı emredersiniz?» diye sordu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): **«Onu aslı ile beraber tasadduk et!.. Eğer böyle yaparsan o (hurmalık) satılamaz, hibe edilemez ve hiç kimse ona (hurmalığa) varis olamaz»** (88) buyurdu. Hz. Ömer (RA) bunun üzerine «Satılmamak, hibe edilmemek ve mirâsa konu olmamak şartıyla hurmalığın gelirlerini; fakirlere, akrabaya, kölelikten kurtulmak isteyenlere, Allah yolunda savaşanlara, yolda kalmışlara ve müsafirlere harcanmak üzere vakfetti. Ona bakan kimse (Mütevelli) iyilikle yiyebilir ve dostuna da yedirebilirdi». Dikkat edilirse; vakfedecek kimsenin, nelere riayet etmesi gerektiği bu hadisede açıkca görülmektedir.

2002

Vakfedilen malın; alış-verişe, hibeye ve mirâsa konu olmayacağı hususunda ittifak vardır. Zira vakıfta asıl olan belli bir süre ile sınırlanamamasıdır. (89) Nitekim İbn-i Abidin: «Vakıf, muvakkat olarak yapılırsa caiz olmaz. Meselâ: Bir kimse «Şu hanemi bir gün veya bir ay müddetle vakfettim» dese, bu vakıf sahih olmaz. Çünkü vakfın, ebedi olması şarttır» (90) hükmünü zikreder. **Esasen vakfın hükmü:** Vakfedilen şeyin; vakfeden kimsenin mülkünden çıkması ve Allahü Teala (cc)'nın mülkü hükmüne girmesidir. (91) Bu sebeble; alış-verişe, hibeye ve mirâsa konu olamaz.

2003

Mülkünün bir kısmını vakfetmek isteyen kimse; vakfedeceği şeyin mahiyetini, ne için vakfettiğini (Fakir, miskin vs..) ve nasıl kullanılması gerektiğini kat'i olarak beyan etmelidir. **Vakfın rüknü;** mülkün vakfedildiğine delâlet eden hususi lâfızlardır. Bahru'r Raik'te de böyledir» (92)

---

(87) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 12 Sh: 30.

(88) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 41-42, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 184.

(89) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 220.

(90) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 248.

(91) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 352.

(92) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 352, Ayrıca İbn-i Abidin-C: 9 Sh: 248.

VAKFIN ŞARTLARI

2004

● Dürri'l Muhtar'da: «Vakfın sahih olmasının şartı diğer teberrularda olduğu gibi hür ve mükellef olmaktır. Vakfın haddi zatında kurbet, mâlum, muayyen ve müneccez olup, ta'lik edilmiş olmamasıdır. Fakat haddi zatında mevcut olan şeye ta'lik edilmiş olursa, bu ta'likin zararı olmaz. Vakıf, gelecek zamana nisbet edilmemelidir. Vakıf, muvakkat olmamalıdır. Vakıf'ta hıyar-ı şart bulunmamalıdır. Bir de vakfedenin; vakfettiği şeyin satılıp parasının kendi ihtiyacına sarfedilmesini şart koşmamasıdır. Eğer vakfeden böyle bir şart koşarsa batıl olur» (93) hükmü kayıtlıdır. Dikkat edilirse; vakfın sahih olabilmesi için; hem vakfeden şahısta, hem vakfedilen malda, hem vakfın zamanı hususunda (ve vakfın gayesi noktasında) bir-takım şartlara ihtiyaç vardır. Vakfeden kimsede «Müslüman olma» şartı aranmamıştır. (94) **Ancak Müslümanın vakfının sahih olmasında; vakfın şer'i şerife göre ibadet (Kurbet) olması şartı aranırken. Zimmi'nin vakfının sahih olması için; hem biz müslümanlara göre, hem de kendi dinine göre kurbet olma şartı getirilmiştir.** Nitekim zımmi'nin evini; havra veya kilise olarak vakfetmesi batıldır. Muhıyt'te de böyledir. (95) Ancak zımminin; kendi dininden olan fakirlerin ihtiyaçlarının karşılanması için yaptığı vakıf sahihtir. Çünkü her iki şart da mevcuddur. Mürtedin; riddet halinde iken yaptığı vakıf sahih değildir. Zira mülkiyeti; mevkûf olarak elinden gitmiştir.

2005

● Şimdi vakfın nasıl teşekkül edebileceği konusu üzerinde duralım. İslâmi bir yönetimde; mükellef, gönül huzuruyle malının bir kısmını vakfedebilir. Zira gerek kendisi hayatta iken, gerek ölümünden sonra; Kadı (İslâm'a göre hükmeden hakim) vakfın her türlü işini takip eder. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a) iki yoldan birisiyle vakfın lâzım olacağına hükmetmiştir. **Birincisi:** Bir kimse usûlü dairesinde mülkünün bir kısmını vakfetmek isterse; selâhiyetli bir kimseye (Kadı'ya) müracaat eder. Kadı (Hakim) vakfın lâzumuna hüküm verirse, vakıf gerçekleşir. **İkincisi:** Bir kimse; ölümünden sonraya nisbet ederek «— Ben öldüğüm zaman şu mülküm filân cihete vakfedilsin» deyip, bundan dönmeden ölürse, terikesinin üçte birinden muteber olmak üzere lâzım olur. Çünkü böyle bir vakıf;

---

(93) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 245.

(94) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 219, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 352.

(95) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 352.

vasiyyet hükmündedir. Vasiyetin cevazı ve lüzûmu şer'an sabittir. İmameyn'e göre dört yoldan birisiyle vakfedilen şey, vakfedenin mülkünden çıkar, vakıf olması lâzım ve sabit olur. **Birincisi: Ulû'lemr (Sultan) tarafından tâyin edilmiş, selâhiyetli bir Kadı'nın (Hakim'in) hükmüdür.** Artık hükumden sonra vakıfdan dönme imkânı yoktur. Çünkü bu hüküm kat'i olarak bağlayıcıdır, ictihada (Dönme hususunda) imkân yoktur. **İkincisi: Ölüme ta'lik edilmiş vakıftır.** Vakfedenin hayatta iken; ölümünden sonra, mülkünün bir kısmının vakfedilmesini vasiyet etmesiyle gerçekleşir. Ancak bu malının üçte birini aşamaz. **Üçüncüsü: Bir kimsenin: «— Şu mülkümü hayatımda ve ölümümden sonra fülân cihete vakfettim» demesiyle sabit olur. Dördüncüsü: Daha yapılırken (Mescid cami vs. gibi) vakfedilen mülktür.** Sahih olan kavle göre; mescid inşaatına başlamadan Ulû'lemr'den izin talep etmek gerekir. Bu vakıf'dan da dönülemez. (96) Fûkaha; vakıf yapan kimsenin, belli şartlar ileri sürecekse mutlaka kadı'ya (Hakim'e) müracaat etmesi gerektiği hususunda müttefiktir. Ancak hiçbir şart ileri sürmeden; güvendiği kimseleri mütevelli tayin ederek, vakıf kurabilir. Bu durumda Kadı'ya müracaatının şart olup-olmadığı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Essah olan kavle göre; şart değildir. Feteva-ı Hindiyye'de: «Müteahhirin üleması «Vakfeden kimse, vakıf senedinin sonuna: «Hakikaten bu vakfın sıhhatine ve lüzûmuna Kadı'lardan (Hakimlerden) bir kâdı, hüküm verdi» diye yazar ve fakat ismini (Kadı'nın kim olduğunu) zikretmezse, bu da caizdir. Sahih olan Şemsü'leimme Serâhsî'nin kavlidir. Feteva-ı Kadıhanda da böyledir. Uygun olan vakfeden kimsenin, vakfı ölümünden sonraya bırakması ve vakfedeceği malı mülkiyetinden çıkarmamasıdır. Böyle yapmazsa, bi'licma vakfedilen mal, vakfedenin mülkünden çıkar» (97) hükmü kayıtlıdır. Vakfın sıhhati açısından Kadı'ya (Hakim'e) müracaat müstehabtır. Çünkü vakfedilen malın; İslâmi esaslara uygun şekilde kullanılması bu şekilde sağlanabilir. Eğer bir beldede; Kadı mevcut değilse, vakıf işlerinin sıhhatli yürümesi düşünülemez. Nitekim Osmanlı Döneminde kurulan Vakıflar; günümüzde, gayr-i islâmi şekilde kullanılmaktadır. Hatta bir vakıf eserinin; uzun yıllar genelev olarak kullanıldığı, basında yer almıştır. Vakıf gelirlerini artırmak için kurulan; «Vakıflar Bankası'nın»; faizle meşgul olduğunu ayrıca belirtmeye gerek yoktur. Çünkü laik bir devlette; «Vakıf», İslâmi esaslara bağlı kalmak mecburiyetinde değildir. Tabii şer'i manada; «Vakıf» olma özelliğinden söz edilemez. Çünkü vakfın sebebi ve hükmü; mahiyet değişikliğine uğramıştır.

---

(96) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 249-255, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 132-133, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 219-270, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 55-60.

(97) Şeyh Nizamiddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 351.

KEFÂLET'İN TARİFİ VE MAHİYETİ

2006

● Once kelime üzerinde duralım. Kefâlet lugatta; bir şeyi diğer bir şeye mutlak surette eklemek manasınadır. (98) Resûl-i Ekrem (SAV)'ın parmaklarını göstererek: «**Yetime kefil olan ve ona bakan kişi, cennette bu parmağın bu parmağa yakın olduğu gibi bana yakın olacaktır**» demesi, yani yetimi kendi ailesine bir ferd olarak ekleyen kişi, onun sorumluluğunu üstlenen kişi demektir. (99) İslâmi ıstılâhta. «Bir şeyin (Mal, nefis veya borç) mutalebesi (taleb edilmesi) hakkında bir zimmeti, diğer bir zimmete eklemeye kefâlet denilir» (100) tarifi esas alınmıştır. Bir kimsenin şahsına kefil olmaya (Kefalet-i binnefs), bir malın edasına kefil olmaya (Kefalet-i bi'l-mal) ve bir malın teslimine kefil olmaya (Kefalet-i bi't-teslim) denilir. Alış-verişte tüccar genellikle müşteriden kefil ister. Burada da «Borca kefâlet» hadisesi gündeme girer. Bu bir anlamda kefil olan kimse açısından; başkasının mes'ûliyetini, gönül rızasıyla üzerine almaktır. Herhangi bir şeyi taleb eden kimse; taleb ettiği şeyin ortadan kalkmaması için, kefil isteyebilir. Bu bir anlamda birbirini tanımayan kimselerin, kendilerini tanıyanlar vasıtasıyla alış-veriş etmelerini kolaylaştırır. **Kefâlet'in rüknü: İcab ve kabûldür.** (101) Yalnız kefilin icâbı (kabul ettiğini beyanı), kendisine kefil olunan kimse reddetmediği müddetçe, kefâlet için geçerlidir. Kefilin icâbı; örf ve adette teâhhüde delâlet eden sözlerle gerçekleşebilir. (102) Meselâ: «Ben kefilim», «Tamam, kefil oldum» veya «Borcunu ödemezse, benden talep edebilirsin tazmin ederim» gibi!.. Kefâletin meşruiyyeti; icmâ ile sabittir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Kefil, borcu yüklenen kimsedir**» (103) Hadisi şerifi; icmânın delilidir. İbn-i Münzir. «Bir kimse, bir şahsa, onun emriyle birine karşı herhangi bir mal için kefil olsa, kefil olan bu kimsenin o malı ödemesi gerekir ve kendisi de kefil olduğu şahsa rücu eder» (104) hükmünde, icmâ olduğunu kaydeder.

2007

● Kefâlet'in sahih olabilmesi için; bazı şartların bulunması gerekir. Bu şartlar; «1) Kefil'de aranan şartlar 2) Kendisine kefil olunan şahısta ara-

---

(98) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 295.

(99) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 11 Sh: 441.

100) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 2, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 252.

(101) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 252.

(102) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 2-3, Ayrıca A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 115 Madde: 621-622.

(103) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 391, Ayrıca Molla Hüsrev.

(104) İbn-i Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1983 Sh: 70.

nan şartlar. 3) Mekfûlün leh (Alacaklı olan) hususunda aranan şartlar. 4) Kefilin ödemeyi ve teslim etmeyi taahhüd ettiği şeyde bulunması gereken şartlar» şeklinde tasnif edilmiştir. (105) Şimdi bunları sırasıyla gündeme getirelim.

2008

KEFİL'DE **ARANAN ŞARTLAR:** Kefil; başkasına ait bir mes'ûliyeti üzerine alan kimsedir. Dolayısıyla şu şartların bulunması zaruridir. Birincisi: Akıllı olmalıdır. Çünkü kefâlet bir akid'dir. Delinin yapacağı akid, hak meydana getirmez. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Uç kişi muaheze olunmaz!.. Uyanmadıkça uyuyan, bulûga ermedikçe çocuk, akıllanmadığı süre içerisinde deli**» (106) buyurduğu bilinmektedir. İkincisi: Bülûğa ermiş olmalıdır. Bir çocuk; bulûğa ermeden önce kefil olsa, bu sahih değildir. Velev ki, buluğa erdikten sonra «Ben ona kefil olmuştum» dese, hiçbirşey talep edilemez. Çünkü bu ikrar; kefâletin geçersiz olduğuna da delâlet etmektedir. **Üçüncüsü: Hürriyet'dir.** Kefâlet akdinin sahih olabilmesi için; kefil olan kimsenin hür olması şarttır. Beden sıhhati hususunda ûlema; farklı görüşlere varmıştır. **Hasta bir kimsenin kefâleti; malının ancak üçte birinden sahih olur.** (107) Zira ölümü halinde; malının ancak üçte birini vasiyyet edebilir. Üçte ikisi vârislere ait bir haktır.

2009

KENDİSİNE KEFİL OLUNANDA (ASİL'DE) **ARANAN ŞARTLAR:** Kefâletin sahih olabilmesi için; kendisine kefil olunanda bazı şartların bulunması gerekir. **Birincisi: Kendisine kefil olunan kimsenin; teslim almaya muktedir olması gerekir.** İflâs etmiş kimsenin veya ölünün borcuna kefil olunamaz. İmameyn'e göre müflisin borcuna kefil olmak sahihtir. **İkincisi: Kendisine kefil olunan kimse; malûm olmalıdır.** Meselâ: «Senin insanlara sattığın her mala ben kefilim. Çünkü insanlar borçlarını öderler. Ödemezlerse ben tazmin ederim» denilse, bununla kefâlet sahih olmaz. Zira mechul olması halinde; icab ve kabulün tamamlanması mümkün değildir. (108)

2010

MEKFÛLÜ'N LEH'LE (ALACAKLI İLE) İLGİLİ **ŞARTLAR:** Kefâletin sahih olabilmesi için; alacaklı ile ilgili şartlar da vardır. **Birincisi: Alacaklının**

---

(105) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 253.

(106) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 6 Sh: 169, Ayrıca Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 32 K. Hudud: 1, Ahmed b. Hambel-El Müsned-C: 1 Sh: 116.

(107) İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 6-6, Ayrıca Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 3 Sh: 253, İbn-i Abidin-A.g.e. C: 11 Sh: 450.

(108) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 253-254.

malûm olması şarttır. Meselâ: Bir topluluğa; «sizin sattığınız şeylere kefilim» denilse, alacaklı malûm olmadığı için kefalet sahih olmaz. **İkincisi: Mekfûlün leh (Kefâlet taleb eden, alacaklı) akıllı olmalıdır.** (109)

2011

● **MEKFULU'N BİH'LE (KEFİLİN TAAHHÜD ETTİĞİ ŞEY'LE) İLGİLİ ŞARTLAR:** Kefaletin sahih olması için; kefilin ödenmesini veya teslim edilmesini taahhüd ettiği (Mekfûlü'n bih'de) hususta, bazı şartların bulunması gerekir. **Birincisi: Kefilin ödenmesini veya teslim edilmesini taahhüd ettiği hususta; kendisine kefil olunan kimsenin (Asil'in) icbar edilebilmesi şartı aranır.** Meselâ; emânet'e kefil olmak mümkün değildir. Rehinler, ödünçler ve icareler de böyledir. Ancak Emânet bırakılan şeyin temkını, rehin bırakılan şeyin sahibine iadesi ve icârın müstecire tahrip edilmeden verilmesi gibi hususlarda kefil olmak caizdir. Çünkü bu hususlarda; asil'i (Kendisine kefil olunan kimseyi) icbar etmek mümkündür. Ancak kocanın elinde bulunan mehre; kefil olunamaz. Çünkü kocayı (Mehri ödemesi hususunda) icbar edebilme gücünün bulunması gerekir. Yine **«Şahidi, hakimin huzuruna getirmek için kefil olmak caiz değildir»** Çünkü icbar etme gücü yoktur. **İkincisi: Mekfûlü'n bih'i; kefilden almaya güç yetirmek de şarttır.** Kısas'ta ve had'lerde kefil olmak batıldır. Yeri bilinmeyen bir şahsa; kefil olmak da, böyledir. Çünkü kefilden almaya güç yetirilemez. **Üçüncüsü: Borcun sahih olmasıdır.** Kumar borcuna kefil olmak sahih değildir. (110)

2012

● Şurası unutulmamalıdır ki kefil; kesinlikle (Kefil olduğu mal, borç, nefis vs..) mes'ûldür. (111) Dolayısıyle kefil olma hususunda ihtiyatlı davranmak ve mes'ûliyetini iyi bilmek gerekir. İbn-i Abidin «Dürri'l Muhtar'da» yer alan: «Ancak kefil olunmaması daha ihtiyatlı bir davranış olduğuna da yer verilir. Çünkü Tevrat'ta şöyle bir ifadeye raslandığı da ilâve edilir: «Kefil olmanın başlangıcı kınamayı, ortası pişmanlığı, sonu da borçlu olup sorumluluğu gerektirir» hükmünü izah ederken şunları zikreder: «Bu da; kefil olma ile karşı tarafa yapmış olduğu iyiliğe karşı nedâmet duyması söz konusu olduğu zaman böyledir. Ama nedâmet duymayacak olur, insanlara yardımın gerekli olduğuna inandığı takdirde kefil ol-

---

(109) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 6, Ayrıca Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 3 Sh: 254.

(110) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 254-255, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 5 Sh: 395-397.

(111) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 2-3, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 87-88.

ma durumu iyi bir davranıştır. Veya ihtiyatlı bir davranıştır.... Müslüman kardeşine; yardım elini uzatması sevâbı gerektiren bir hususdur. Bunun için Fetih'te şu ibarelere yer verilir: **Kefâletin ihtivâ ettiği çok güzel taraflar mevcuttur. Bunlardan birisi «malının zayi olacağı, alamıyacağı korkusunda bulunan alacaklı kişinin bu düşüncesini ondan atma, ödeyemediği takdirde şahsına bir zarar geleceği korkusu taşıyan borçlunun bu korkusunu izâle etme gibi hususları ihtivâ etmesi bakımından,» faydaları ihtiva ettiği muhakkaktır. Bu da her ikisi için nimettir. Buna göre kefâlet; alicenaplığın gereği bir husus olarak karşımıza çıkmış bulunmaktadır.** «Tevrat'ta şöyle yazılıdır ilh!.» Mültekatta gördüğüm bir ifâdeye göre, «Rumeli illerinde bir kapı üzerinde bu şekilde yazı olduğunu gördüm» diye bahsedilir. Buna göre; buradaki ifade üzerine ikinci bir sûret eklenir ve **«İnanmayan kişi denesin ve bu denemesiyle kefil olmanın felâket mi, selâmet mi olduğunu açıkca görsün»** denmektedir. (112)

2013

VA'DELİ BORÇ'A KEFALET: Günümüzde genellikle; va'deli satışlar revaçtadır. Malûm olduğu üzere; peşin satış ile va'deli satış arasında, korkunç fiat farklılaşması ortaya çıkmıştır. İtimad senedi hükmünde olan paranın; enflasyon karşısında hızla değer kaybetmesi ve faiz oranı; bu korkunç fiat farkını gündeme getirmiştir. İşin ilginç tarafı; helâl ve haram hususunda titizlik göstermesi gereken, hatta şüphelilere yaklaşmaması icabeden kimseler dahi; cahiliye devrine ait özellikler taşıyan (Tefecilik, faizcilik vs.) ekonominin bu durumunu gizleme gayretindedirler. Va'de sebebiyle meydana gelen normal fiat farklılaşması hususunda; fükaha ihtiâf ederken, bunlar faiz sonucu meydana gelen farklılaşmaya (müçtehid imamların içtihadlarını da, te'vil ederek) fetva vermeye cüret etmektedir. Bu konu üzerinde daha önce kısaca durmuştuk.. (113) Şimdi vâdeli borca kefâlet üzerinde duralım. Feteva-i Hindiyye'de: **«Bir kimse; kendisine va'deli borcu bulunan şahıstan, kefil taleb ettiği zaman, bu vâde, kefil için de geçerli olur.» (114) hükmü kayıtlıdır. İbn-i Münzir: «Ölen kimsenin insanlardaki va'deli alacakları, onun ölümüyle müeccelliyet (Acele ödenme mecburiyeti) kazanmaz. Aksine va'desi gelinceye kadar beklenir» (115)** hükmünde, icmâ olduğunu kaydetmektedir. Dolayısıyle va'deli borca kefil olan kimse; vade sonunda (Ödenmediği takdirde) mes'ul olur. Ödendiği takdirde; kefâlet'ten (Kefil olma mes'uliyetinden) beraat eder.

---

(112) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 11 Sh: 453-454.

(113) Geniş bilgi için Bakınız Madde: 1391, Faizle ilgili olarak Bak: Mad: 1397-1400.

(114) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 279.

(115) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ank: 1983 Sh: 70.

HAVALE'NİN TARİFİ VE MAHİYETİ

2014

● Önce kelime üzerinde duralım. Havale; lûgat yönünden *ihâle* manasına *isimdir ve mutlak* surette «nakletmek» manasına gelir. (116) İslâmi ıstılâhta: **«Borcun, bir kimseden, diğer bir kimseye nakledilmesine havale denilir»** (117) tarifi esas alınmıştır. Havale; sadece borçlarla ilgili bir anlaşmadır. Şöyle ki; borçlu olan kimse, alacaklıyı kendisinden uzaklaştırıyor ve kendisinin alacaklı olduğu başka bir borçluya onu havale ediyor. Istılâhta ise; mutlak manada *bir nakil değil, borcun nakledilmesinden* ibarettir. Çünkü havale eden demek; «Borcu nakleden» demektir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Varlıklı (Zengin ve muktedir) olan kimse; kendisine havale olunan kimseye tabi olsun»** (118) *buyurduğu* bilinmektedir. Buradaki *tabi olsundan maksad; havaleyi* kabul etsin demektir.

2015

● **Havale'nin rüknü:** tarafların *rızasını beyan eden icâb ve kabûldür.* İcab; havale edenin teklifidir. Yani borçlunun alacaklıya: «— Seni ben filânın üzerine, alacağım şeyle havale ettim» demesidir. Kabûl ise; Alacaklı ve *üzerine havale yapılan kimselerin her birinin ayrı ayrı* «Kabûl ettim», veya «Razı Oldum» demesiyle gerçekleşir. (119) **Havalenin hükmü şudur:** Muhil (Havale eden kimse) borcundan kurtulmuş olur. Eğer o borç*la ilgili kefili varsa, o da kefalet'den beraat eder.* Havaleyi kabul eden kimse; borçlu duruma geçer. (120)

2016

● Havalenin sahih olması için; çeşitli şartlar aranır. Bu şartların bazısı borcu havale eden kimsede (Muhilde), bazısı havaleyi kabul eden kimsede (Muhtalûn leh'de), bazısı havale eden kimsenin borcunu ödemesi gerekende (Muhtalûn Aleyh'de) ve bazısı da havale olunan borçta aranır. (121) Havalenin sahih olmasının ilk şartı; bunların tamamının rızasıdır. İbn-i Abidin bu hususta şunları zikretmektedir: «Havalenin sahih olmasının şartı

---

(116) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkâm Fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 308.

(117) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 295.

(118) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 5 Sh: 444

(119) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 15, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 295, A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 129 Madde: 680.

(120) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 17, Ayrıca A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 131 Mad: 690.

(121) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 295.

lih..» Nehir'de şöyle denmiştir. **Havale edenle ilgili olarak havalenin sahih olmasının şartı akıldır.** Dolayısıyla deli olanın havalesi, henüz meseleyi idrak edemeyen, mümeyyiz olmayan çocuğun havalesi de sahih olmaz. **Onun için ikinci şart rızadır.** İkrah edilen (Zorlanan, tehdit edilen) kimsenin havalesi de sahih değildir. Baliğ olmaya gelince; bu sıhhatinin değil nefâzının şartıdır. Çünkü akıl olup, baliğ olmayan mümeyyiz çocuğun havalesi, velisinin icâzetine mütevakkıf olarak sahihtir. **Hürriyet şartlardan değildir.** Çünkü mutlak olarak kölenin havalesi sahihtir. Ancak kendisine ticaretle izin verilen mezûn dediğimiz kölenin havalesinde borç hemen taleb edilir. **Sıhhatli olma şartı da yoktur.** Çünkü hasta olan kişiden havale sahihtir. **Alacaklı olan ve lehinde havale yapılan kişi hakkında ise bu şartlar; akıl ve rıza şartıdır.** Hür ve baliğ olma şartı bunda da nefâzının şartıdır. Küçük ve mümeyyiz olan çocuğun alacağının başka birine havale edilmesi, onun da bu havaleyi kabul etmesi (velisinin icazetine mütevakkıf olduğu gibi) havaleyi üstlenen ikinci borçlunun, birincilden daha zengin, borcu ödeyebilir durumunda olması şartına da bağlıdır. Yetimin malıyla ilgili olarak borçlusunun havale kabul etmesi de, aynen buna benzemektedir. **Havalenin sahih olmasının şartlarından birisi de meclistir.** Haniye'de bu konuda şöyle denmektedir: «Burada şart olan yalnız alacağı havale edilen kişinin mecliste bulunmasıdır. Bulunmadığı takdirde onun lehine yapılan o havale sahih olmaz. Ancak bu durumda onun yerine havaleyi kabul edecek başka bir kişi, yani vekili (naibi) varsa o zaman sahih olur. Havaleyi kabul eden; yani borcu yeniden üstlenen kişinin mecliste olmaması, havalenin sahih olmasına mani teşkil etmez. Buna göre kendisine havale yapıldığını duysa ve kabul etse sahihtir. Bezzaziye'de de bu açıkca ifade edilmiştir. Tabii ki bu kabulde rıza'nın olması muhakkaktır. Çünkü kabule zorlanan kişinin, kabulü sahih olmayacağından havale de sahih olmaz. **Havalenin sahih olmasının şartlarından biri de; havale edilen nesnenin ödenmesi lâzım gelen bir borç olmasıdır.** Kefâlette olduğu gibi burada da kitabet bedeli olan borçta havale sahih olmaz. **Hepsinin rızası şarttır. Havale edenin rızası şarttır. Çünkü kişiliği olan insanlar, borçlarının başkaları tarafından üstlenilmesine tahammül etmezler, rıza göstermezler. Onun için açıktan razı olması şart koşulmuştur. Alacağı olan kişinin de rızası şarttır. Çünkü bu havalede ona ait bir hakkın, bir zimmetten, diğer bir zimmete intikâli sözkonusudur. Zimmetler değişiktir. Onun için, onun rızası da şart koşulmuştur. Borcu üstlenen; havaleyi kabul eden, üçüncü kişinin de rızası şarttır. Zira havale borç ile bir kimseyi ilzâm etmektedir. Kendisi böyle bir borcu iltizâm etmediği**

takdirde, borçla ilzam etmek mümkün değildir. İltizâm etmesi de rızasına bağlıdır» (122)

2017

● Havale; mutlak ve mukayyed olmak üzere ikiye ayrılır. (123) Havale-i mutlak'da kendi arasında; «Mutlaka-i Hal» ve «Mutlaka-i Müeccel» olmak üzere tasnif olunur. Fükaha; bu tasnifi, borcun mahiyetini esas alarak yapmıştır. Günümüzde; «Müşteri Senetlerinin» birbirine verilmesi suretiyle, havale yapılmaktadır. Ancak havalenin sıhhat şartlarına riayet edilmediği için; bir-çok mesele çıkmakta, ihtilâflar mü'minlerin kardeşliğine zarar vermektedir. Ticaretle meşgul olan mü'minler; gerek kefâlet, gerek havale hususunda titiz olmak zorundadırlar.

ARIYET'İN (ÖDÜNÇ VERME'NİN) ÖNEMİ

2018

● Arapça mütehassısları «Ariyet» kelimesinin lûgat manası hususunda ihtilâf etmişlerdir. **Sıhâh'ta:** «Ariyet; teşdid ile «Ariyyet» şeklindedir. Sanki o; âr'a (Utanmaya) mensûbtur. Çünkü ariyet (Ödünç) istemek; utanma vesilesi ve ayıbtır» şeklinde izâh edilmiştir. **Hidâye'de:** «Ariyet; ariyye'dendir. Arîyye ise atıyye (İhsan, İkram) dır» denilmiştr. **Kâfi'de ise:** «Ariyet; teavürden'dir. Teâvür ise; nöbetleşe manasınadır. Sanki ariyet veren; mülkü ile faydalanma hususunda kendisine geri verilinceye kadar, başkasına nöbet vermiştir» (124) şeklinde izâh edilmiştir. İslâmi ıstılâhta: **«İvazsız (Herhangi bir karşılığı olmadan, ücretsiz) menfaati temlik etmeye «Âriyet» denilir.** O bir nevi ihsan ve atıyyedir. (125) Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hz. Safvan (RA)'dan cihad için, zırhları ödünç (iâre) olarak aldığı bilinmektedir. Bir kimsenin; bütün ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla karşılaması mümkün olmaz. Hatta öyle zaman olur ki; zengin bir kimse dahi, ödünç (iâre) talebinde bulunabilir. Mü'minlerin birbirlerinin ihtiyaçlarını; (misli olan mallarda) iâre olarak karşılamaları «Kardeşlik Hukuku'nun» tabii bir sonucudur. **Ariyet'in (Ödünç'ün) rüknü; icab, kabul ve taleb edilen malın teslimidir. Müîrin (Ödünç veren kimsenin) sükûtu ka-**

---

(122) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1985 C: 12 Sh: 56-57.

(123) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 297.

(124) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 220, Ayrıca Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 241, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 100-101.

(125) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 214, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 133.

bûl sayılmaz. Sarih olarak beyan etmelidir. (126) Ariyet veren kimseye «Mûir», âriyet (ödünç) alan şahsa «Müsteir» ve âriyet (Ödünç) almaya da «İstiâre» denilir.

2019

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Sütü için alınan koyun (Minhe) geriye verilmeye müstehâktır. Ariyye (Ödünç alınan) ise; tediye edilmek durumundadır»** (127) buyurduğu bilinmektedir. Hanefi fûkahası: «Menfaati bir bedel (ivaz) karşılığı olmaksızın; rücûu kabil olmak üzere, temlik edilen mala ariyet (Ödünç) denilir. **Ödünç veren kimse (Mûir) istediği vakit; îâre'den geri dönebilir.** Bunun herhangi bir zamanla sınırlandırılması sözkonusu olamaz. Müsteir (Ödünç alan kimse) herhangi bir ücret ödemeden ariyet'in (Ödünç verilen malın) menfaatine malik olur. **Ayrıca ariyet; (Ödünç alınan mal) ödünç alan kimsenin (Müsteir'in) elinde, emânet hükmündedir.** Herhangi bir kasdı veya kusuru olmadığı halde; telef olur veya kıymetine zarar verecek bir hal zûhûr ederse, tazmin etmek (Ödemek) durumunda değildir. Ancak kasden veya kusur sonucu telef olursa; tazmin etmek durumundadır» (128) hükmünde ittifak etmiştir. İmam-ı Şafii (rh. a): «Ödünç alan kimse'nin (Müsteirin) kasdı veya kusuru olmasa da; ariyet (Ödünç) olarak aldığı şeyin telef olması durumunda ödemek zorundadır. Çünkü o başkasının malının menfaatini taleb etmiştir. Mûir (Ödünç veren kimse) geriye almak istediği zaman; aynen teslim etmesi vacibtir. Eğer helâk olmuşsa, ödemek durumundadır» (129) hükmünü zikreder. Esasen ödünç alan kimsenin kusuru sözkonusu olursa; bütün müçtehidlere göre, ödenmesi şarttır. Nitekim İbn-i Münzir: «Bir malı âriyet olarak alan kimse; onu telef ederse, ödemek zorunda kalır» (130) hükmünde icmâ olduğunu beyan etmektedir.

2020

Ariyet'in (Ödünç vermenin) sahih olması için; hem ödünç veren kimsenin (Muir'in), hem ödünç alan şahsın (Müsteirin) akil ve mümeyyiz ol-

---

(126) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 383, Ayrıca A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 156.

(127) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 163.

(128) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 220, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 214-215, A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 157 Madde: 812-813.

(129) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 103-104, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 215-216, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 220-221.

(130) İbn-i Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1983 Sh: 73.

ması şarttır. Bulûğa ermiş olmaları şart değildir. Ancak delinin veya sabi'nin «İare Akdi» yapmaları sahih olmaz. Zira her ikisi de şer'an mes'ûl değildir. **İkincisi: Ödünç verilen şeyin (Müstearın) malûm olması gerekir.** Meselâ: Bir kimse: iki hayvanından birini iâre olarak verse, fakat hangisi olduğunu tayin etmese akid sahih olmaz. **Üçüncüsü: Ödünç olarak verilen şeyin (Müsteârın) kullanılmaya elverişli olması şarttır.** Meselâ: Kaçak olan bir beygirin, iâre olarak verilmesi sahih değildir. Zira ödünç alan kimsenin; onun menfaatinden faydalanma imkânı yoktur. **Dördüncüsü: Ödünç olarak verilen şeyin (Müstear'ın); ödünç alan kimseye teslimi esastır.** Nitekim Mecelle'de: «Ariyetde kabz şartı olup; kabl el-kabz hükmü yoktur» hükmü kayıtlıdır. Esâsen İmam-ı Yusuf (rh. a)'un, «Ödünç verilen mal teslim edilmediği müddetçe, iâre akdi mün'akid olmaz» buyurduğu bilinmektedir. Zirâ akdin konusu; ödünç olarak verilecek mala (Müsteâra) dayanmaktadır. (131)

2021

● Ödünç olarak verilen malın (Müstearın) herhangi bir masrafı sözkonusu ise; bu masraf müsteir'in (Ödünç alan kimsenin) üzerinedir. Meselâ: Bir çiftçi hayvanını âriyet olarak (Ödünç); diğer bir çiftçiye verse, onun beslenmesi müsteir'e (Ödünç alana) aittir. Mecelle'de: «**Müsteârın (Ödünç alınanın) nafakası ödünç alanın (Müsteirin) üzerinedir**» denilmiştir. Ödünç veren kimse; herhangi bir zaman ve mekân kaydı ortaya koymazsa «İare-i Mutlaka», aksi halde ise «İare-i Mukayyede» gündeme girer. Mü'minler; ahidlerinden dolayı mes'ûldürler. Ödünç veren kimse; kardeşine belli bir süre tanımışsa, mutlaka o süreye riayet etmelidir. Ödünç alan kimse için de; aynı husus geçerlidir. (132) Fukaha; «Tarafların herhangi bir şart koşmaması durumunda; o beldede ki, örf ve adetin geçerli olacağı» hususunda müttefiktir. Dikkat edilecek husus; ödünç veren kimse, «İâre akdi» sonucunda, herhangi bir fazlalık taleb etmemelidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Menfaat sağlayan her ödünç; faiz çeşitlerinden birisidir**» buyurduğu bilinmektedir. Bu hadis-i şerif; Abdullah ibn-i Mesûd, İbn-i Abbas ve Abdullah b. Selâm'dan mevkûfen rivayet edilmiştir. İmam-ı Kasani: «Menfaat sağlayan (Ödünç verene) her ödünç akdi,

---

(131) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 363, Ayrıca İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 11 Sh: 133-134, İmam-ı Kasani-El Bedaa'i's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 215-216, A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkâmı Adliyye-İst: 1979 Sh: 156-157 Madde: 868-810.

(132) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 303, Ayrıca İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 222-223, A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 158-159 Madde: 815-817.

Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından nehyedilmiştir. Çünkü burada ödünç verenin lehine şart koşulan menfaat, karşılıksız bir fazlalıktır ve bu açıdan faize benzemektedir» hükmünü zikreder. Esasen Ariyet (Ödünç verme) herhangi bir bedel karşılığı olursa; icare'ye (Kira'ya) dönüşür. Zira belli bir süre ortaya konularak; ödünç verilen ma' için, ücret tesbit edilmiş olur. **Mü'minler; ister mutlak, ister mukayyed olsun, birbirlerine «iâre'de» (Ödünç vermede) cömert olmalıdırlar.** Çünkü kardeşinin bir sıkıntısını gideren kimsenin; âhiret hayatı noktasından, kazancı büyüktür. Bilhassa ticaretle uğraşan mü'minler; birbirlerinden ödünç almak mecburiyetini hissederler. **Burada dikkat edilecek husus; piyasada «Misli bulunan» malların, iâre akdine konu edilmesidir. Eğer misli olmayan mallar sözkonusu olursa «iâre» (Ödünç alma) hükmü, cereyan etmez.** Misli olmadığı için, aynen iade edilmesi sözkonusu olmaz. (133) Dolayısıyle taraflardan birisinin zararı gündeme girer. Şurası da unutulmamalıdır ki; Ariyet, hem borç, hem borç değildir. Şimdi «Karz-ı Hasen» (Güzel borç) üzerinde duralım. Maalesef günümüzde bu iki mahiyet arasındaki incelik; Türkçe'de her ikisine de, «Borç» denilmesi yüzünden, kavranamamaktadır. En azından geniş bir kitle; «Ödünç» almak (İâre akdi) ile borcun (Karz'ın) aynı şey olduğu kanaatindedir. Ayrıca veresiye alış-verişten doğan borç ile; diğer (Elden verilen) borç arasında; farkı beyan edecek, herhangi bir kelime Türkçe'de yoktur. Ancak Arapça'da «Karz»; genellikle elden verilen borcun adıdır. Veresiye alış-verişten doğan borca «Deyn» denilmiştir. Daha önce de izâh ettiğimiz gibi; ödünç almada (İâre'de) «Mülkiyet» gündeme girmez. **Bir anlamda; ödünç alınan (Müsteâr) emânet hükmündedir.** Ödünç alanın kasdı veya kusuru olmadan telef olursa, tazmin etmesi gerekmez. Karz'da ise; durum farklıdır.

KARZ-I HASEN'İN TARİFİ VE MAHİYETİ

2022

Önce kelime üzerinde duralım. Kârz: lûgatta, geri almak üzere verilen demektir. (134) «Kesmek» manasına da gelir. Borç veren kimse; kendi malından bir kısmını kesip ayırarak, başkasına verdiği için «Karz» denilmiştir. Islâmi ıstılâhta: **«Misli olan maldan; benzerini geri almak üzere başkasına vermeye karz denilir»** (135) tarifi esas alınmıştır. Hanefi fû-

(133) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 215-217, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 222-223, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: : Sh: 364-365. İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 110-112.

(134) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1984 C: 11 Sh: 89.

(135) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 394, Ayrıca İbn-i Abidin-A.g.e. C: 11 Sh: 91.

kahası: çarşı ve pazarda benzeri sürekli olarak bulunan malları, «Mîsli» kabul etmiştir. **Borç veren kimseye «Mûkriz», borç alana «Müstakriz» ve borç alma işine de «İstikrâz» denilir.** (136) Sadece Allahü Teala (cc)'nın rızasını gözeterek; hiçbir karşılık beklemeden ve menfaat ummadan, verilen borca «Karz-ı Hasen» denilmiştir.

2023

Kur'an-ı Kerim'de: **«Hakiykat sadaka veren erkeklerle, sadaka veren kadınlar ve Allah'a «Karz-ı Hasen»le borç verenler (yok mu?) Onlar (ın mükâfatı kat kat artırılır. Onlar için çok şerefli (başka) bir mükâfat da vardır»** (137) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler: bu ayet-i kerime'deki «Sadaka»dan kasdın; farz olan zekât olduğunu beyan etmiş'erdir. «Karz-ı Hasen» hususunda ise; «Allahü Teala (cc)'nın herşeyden müstağni olduğunu, dolayısıyle sırf kendi rızasını gözeterek borç verenlerin; kendisine borç vermiş hükmünde olacağının müjdelendiğini» zikretmişlerdir. Ayrıca «Zekât'ın» dışında; sırf Allahü Teala'nın rızası için, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını, herhangi bir süre beyan etmeden, borçla giderenlerin uhrevi mükâfatlarının fazla olacağı kaydedilmiştir. 138) Bir başka ayet-i kerime'de: **«Kimdir o adam ki; Allah'a güzel bir borç versin de, (Allah da) ona kat kat fazlasıyle (verdiğini) ödesin!.. Allah (kimini) daraltır, (Kimini) genişletir. Siz (Hepiniz) ancak O'na döndürüleceksiniz»** (139) hükmü beyan buyurulmuştur. Abdullah İbn-i Mesûd (RA)'un rivayet ettiğine göre; bu ayeti duyan Ebû'd-Dahhâh El Ensari (RA) Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: **«— Ya Resûlallah!.. Allah bizden borç mu istiyor?»** diye sorar. Allah (cc)'ın Resûlü **«— Evet ey Ebû'd Dahhâh»** deyince, o zaman Resûl-i Ekrem (SAV)'e hitaben: **«— Elini ver ya Resûlallah!.. Hurmalığımı Rabbime (Yolunda harcanmak üzere) borç veriyorum»** diyerek, hepsini infak eder. Resûl-i Ekrem (SAV) Cennet'te Ebû'd-Dahhah (RA)'a, içinde altıyüz hurma bulunan bir bahçenin verileceğini, karısının ve çocuklarının da orada kendisiyle beraber bulunacağını müjdeler. (140)

2024

● Karz'ın rüknü; tarafların rızasını beyan eden icab, kabul ve malın teslimidir. İmam-ı Muhammed (rh. a) mal teslim olunmasa dahi; icab ve ka-

---

(136) **Seyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 3 Sh: 201.**

(137) **El Hadid Sûresi: 18.**

(138) **Mecmuata't Tefasir-İst: 1979 Çağrı Yay. C: 6 Sh 177-178, Ayrıca İbn-i Kesir-Tefsirû'l Kur'an'il Aziym-Beyrut: 1969 C: 4 Sh: 311-312.**

(139) **El Bakara Sûresi: 245.**

(140 **İbn-i Kesir-A.g.e. C: 1 Sh: 299.**

bul'le «karz Akdi'nin» tamamlanacağını esas almıştır. **Tarafların akıllı ve mümeyyiz olmaları, akdin sıhhati için şarttır.** Bulûğ şartı aranmamıştır. Ancak çocuğun velisinin izni gerekir. Bu da sıhhatinin değil, nafiz olmasının gereğidir. **İkinci şart: Çarşı ve pazarda misli olan malın bulunmasıdır.** «Karz» genellikle; piyasada geçerli olan para vasıtasıyla gerçekleşen bir akiddir. Çünkü borç talebinde bulunan kimse; para ile ihtiyacını karşılayabilir. **Üçüncüsü: Bir şahsın diğerine, herhangi bir menfaat şart koşmadan «Karz»da bulunmasıdır.** Esasen borç verene; menfaat temin eden (Dünyevi açıdan) her türlü karz yasaklanmıştır. (141) Hatta borç veren kimse; borç talebinde bulunana: **«— Borcunu öderken, bana bir de yemek yedirirsin»** dese, bu şart sebebiyle «Karz» caiz olmaz. Çünkü yemek; herhangi bir karşılığı olmayan fazlalıktır. Hatta alacaklının (Mukriz'in); başka bir şehirde tahsil edilmesi şartıyla, borç vermesi dahi caiz değ'ldir. Zira yoldaki emniyetini; borçluya yüklemiş olur. Bu da karşılıksız bir menfaat hükmündedir. Günümüzde; belirli bir mal özelliği taşımayan ve itimad senedi durumunda olan kağıt paraların (Nakid); sürekli değer kaybetmesi dikkate alınarak, «— Efendim!.. Borç veren kimse (Mukriz) sürekli zarardadır. İhtiyaç sahibi olduğu gerekçesiyle; borçluya belli bir süre de koymuyoruz. Bu defa iş; onun insafına kalıyor» şeklinde sızlanmalar mevcuddur. Tabii bu; borç alıp-verme hadisesini, asgariye düşürmektedir. Bilhassa hızla para basma olayının arttığı (Emisyon) ve enflasyonun yükseldiği dönemlerde; kağıt para karşılığı borç veren kimselerin (Mukriz'in) zarara uğradığı bir gerçektir. **Ancak «Karz» tarifinden de anlaşılacağı üzere: «Misli olan maldan; benzerini geri almak üzere başkasına verilendir, «mutlaka kağıt para değildir!.. Dolayısıyle «Karz-ı Hasen»; bu bahanelerle, terkedilmemelidir.** Kaldı ki müddet; ihtiyaç sahibi kimsenin (Borçlu'nun) zor duruma düşürülmemesi için, «islâmî kardeşlik noktasından» zikredilmez. Fakat mûkriz (Borç veren kimse) kendi ihtiyacını beyan ederek; her an geri istiyebilir. Bu onun şer'i hakkıdır. (142) Hatta belli bir müddet zikredilmiş olsa dahi; o müddete, sırf «Ahde vefa» noktasından uymak durumundadır. Diğer borçlardan; bazıları hakkında, te'cil caizdir. Ancak «Karz» hakkında tecil mutebar değildir. (143) Borç veren kimse (Mûkriz); istediği zaman geri alabilir. Borç talebinde bulunan kim-

---

(141) İmam-ı Kasani-El Bedaiü'ş Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 394, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 201, El Mavsili-El Ihtiyar fi Ta'lili'l Muhtar-İst: 1980 Çağrı Yay. C: 2 Sh: 38, Ömer Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 6 Sh: 99-100 Madde: 326.

(142) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 394, Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen-A.g.e. C: 6 Sh: 95 Madde: 373.

(143) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 11 Sh: 78, Ayrıca Ömer Nasûhi Bilmen-A.g.e. C: 6 Sh: 95 Madde: 373.

se (Müstakriz) bunu bilmelidir. Zira «Borç talebi» içinde bulunduğu bir haldir!.. Mükellefe; içinde bulunduğu hal ile ilgili ilimler ise «Farz-ı Ayn» dır.

VEDİÂ VE EMÂNET'İN MAHİYETİ

2025

● Önce «Vediâ» ve «Emânet» kelimelerinin luğat manaları üzerinde duralım. Vediâ; mutlak manada «bırakmak ve terketmek» demektir. (144) Emânet ise; masdar olarak «Eminlik, başkasının hak ve hukukuna riayet» manasına kullanılır. Islâmî ıstılâhta: **«Muhafaza edilmesi için; emin olarak bilinen bir kimseye teslim edilen mala vediâ denilir»** (145) tarifi esas alınmıştır. Genellikle vediâ ile emânet aynı manada kullanılır. Fakat aralarında ince bir fark vardır. Meselâ; rüzgâr sonucu bir kimsenin evinin bahçesine, komşusunun bir eşyası düşse; aralarında akid olmadığı için, ev sahibinin nezdinde o eşya «Vediâ» hükmünde değildir, fakat emânettir. Zira mü'minler; her hakkı, hak sahibine teslim etme hususunda emindirler. Türkçe'de «Vedia» kullanılmamış; genellikle «Emânet» kelimesi yaygınlık kazanmıştır. «Galat-ı Meşhur, lûgati fasihten evlâdır» kaidesine uyarak, emânet kelimesini kullanalım. Esâsen emânet; Allahü Teala (cc)'nın gerek kendi hukuku, gerekse bütün yarattıklarının hukuku ile ilgili tekliflerinin tamamına verilen bir isimdir. «Mü'minler emindir» derken; İslâmın bütün emir ve nehiylerine, hiçbir mazeret ileri sürmeden tabi oldukları kasdedilir.

2026

● **Emânet'in rüknü;** serâhaten yahûd delâleten icab ve kabûlün gerçekleşmesidir. Emâneti koyan kimse: «— Sana emânet ediyorum, veyâ emânet koydum» diyerek icâb'ta bulunur. Kendisine güvenilen kimse ise: «— Kabûl ettim, aldım veya bunların benzeri bir hükümle» kabul ederse emânet gerçekleşir. Örfen kabûl de geçerlidir. Eşyayı koyduğu zaman susmak ve itiraz etmemek gibi!.. Şayet bu işe razı değilse: «— Ben emânet kabul etmiyorum» diyerek, durumu açıklığa kavuşturabilir. Serâheten ve delâleten hükmü, icâb sahibi için de geçerlidir. (146) **Emânet'in hük-**

---

(144) **Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 244.**

(145) **Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 338, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 244, A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkamı Adliyye-İst: 1970 Sh: 145 Madde: 762-768.**

(146) **Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 244, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 4 Sh: 338, A. Himmet Berke-A.g.e. Sh: 147 Madde: 773.**

mü: Kendisine emânet konulan kimse üzerinde; emanet edilen şeyin korunmasının vacib olmasıdır. (147) Zira icâb ve kabûl sonucu; taraflar arasında «Emânet Akdi» gerçekleşmiştir.

2027

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Kendisine emânet konulup; ihanet etmeyen kimse, (Emânetin) zararını tazmin etmez»** (148) buyurduğu bilinmektedir. Ancak ihânet ederse veya ihmal sonucu; emânet zayi olursa, ödemek durumundadır. İbn-i Münzir **«Emânetçi, vediayı (Emâneti) muhafaza altına alsa, sonra da onun kaybolduğunu söylese, sözü yemin etmesi şart yla kabul edilir»** (149) hükmünde, icmâ bulunduğunu kaydeder. Hanefî fükahası: «Herhangi bir kasdı veya kusuru olmadan; emânet eşya kaybolur, çalınır veya telef olursa, emânetçi bunu tazmin etmez. Eğer bu gibi hallerde ödemesi emredilirse; hiç kimse **«Emâneti»** (Vedîâ'yı) kabul etmez. Halbuki buna ihtiyaç vardır.» (150) **hükmünde müttefiktir. İmam-ı Malik** (Rh. a) «Emâneti kabul eden kimse; töhmet ve zann altında kalmaktan kurtulmalıdır. Bu da ancak ödemekle mümkün olur» (151) hükmünü zikreder.

2028

Emânet (Vedia) belli bir ücret karşılığı teslim edilmişse; sakınılması mümkün olan bir sebeble, telef veya zayi olursa tazminat gerekir. (152) Ayrıca kendisine emânet bırakılan kimse; bu emâneti, kendisi ve ailesi vasıtasıyla muhafaza etmek durumundadır. Başka birisine (Ailesinin dışında) teslim eder ve emânet telef ve zayi olursa, tazmin etmek durumundadır. (153) Mecelle'de: **«Müstevdâ (Kendisine emânet bırakılan kimse) kendi malını nerede hıfz ederse (Muhafaza ediyorsa) vedia'yı dahi orada hıfz edebilir»** (154) hükmü kayıtlıdır. Esâsen tıpkı kendi malı gibi muhafaza ederken kaybolursa; zararı ödemesi gerekmez. Nitekim İbn-i Mün-

---

(147) Şeyh Nizamüddin-A.g.e. C: 4 Sh: 338, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 245.
(148) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 89.
(149) İbn-i Münzir-Kitabû'l İcma-Ank: 1963 Sh: 73.
(150) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 218, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 207.
(151) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 245, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 89.
(152) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 149 Madde: 777.
(153) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 218, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 245, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 89.
(154) A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 149 Madde: 781.

zir: «Emânetçi, vediayı (Emaneti) sandığında, dükkanında veya evinde kendisi korur iken telef olursa, ödemekle sorumlu olmaz» (155) hükmünde icmâ bulunduğunu kaydeder. Esasen akid sebebiyle; bizzat kendisinin koruması vaciptir. Aile çevresinin ihanetinden korkarsa; onlardan da hi, saklamak zorundadır.

HERHANGİ BİRŞEY BULUNDUĞU ZAMAN NE YAPILMALIDIR? (LUKATA)

2029

● Önce «Lûkata» kelimesi üzerinde duralım. Lugatta; yerden alınıp kaldırılan mala verilen isimdir. Kaybedilmiş, düşürülmüş bir mala da; genellikle yerden kaldırıldığı için bu isim verilmiştir. Sokağa bırakılmış çocuğa «Lâkit» denilir. İnâye'de: «**Lâkit ile lûkata; lâfız ve mana itbariyle birbirine yakındır. Lakit; fakirlikten veya zinâ töhmetinden korkularak hamam kapısına veya yol üzerine bırakılan çocuktur. Lûkata ise; sahibi bilinmeyen ve yerde bulunan maldır**» denilmektedir. Islâmi ıstılâhta da: «**Yolda bulunan ve sahibi bilinmeyen mala lûkata denilir**» tarifi esas alınmıştır. Kelime manasıyla, ıstılâhi manası arasında fark yoktur. (156) Yerde bulunan birşeyin; alınıp-alınmaması hususunda ûlema ihtilâf etmiştir. Bir kimse lûkatayı yerden aldığı takdirde; sahibine vermiyeceğini (Nefsine mağlup olacağını) bilirse, yerde bırakması farz olur. **Eğer sahibine vereceği hususunda kendine güveni varsa ve almadığı takdirde kaybolacağını (Zannı galiple) bilirse, kaldırması vacip olur.** Fakat böyle bir tehlike sözkonusu değilse alıp-almama hususunda muhayyerdir. Bu durumda da lûkatayı almak mübahtır. (157) Feteva-ı Hindiyye'de «Farklı görüşler» zikredildikten sonra: «**Alimlerimizin tercih ettiği kavil; lukatayı yerinden alıp kaldırmanın daha efdal olduğudur.** Muhıyt'de de böyledir» (158) hükmü kayıtlıdır.

2030

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Lukatanın (Bulduğun malın) özelliklerini iyi tanı, sonra onu bir sene tarif ve ilân et**» buyurduğu bilinmektedir. Hanefi

---

(155) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ark: 1988 Sh: 73.

(156) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1983 C: 9 Sh: 120-121, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 289, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 180.

(157) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 121, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 180, İmam-ı Kasani-El Bidaü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 200.

(158) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 289.

Fükahası: «Herhangi birşey bulan kimse; onu sahibine vermek için aldığını dair şahid tutar. Bulduğu yerde ve insanların cemaat halinde olduğu mahalde: **«Ben bir lûkata buldum. Sahibini bilmiyorum. Kaybeden gelsin ve malını ta'rif etsin, kendisine vereyim»** diye ilân eder. Lûkata kendi yanında «Emânet» hükmündedir. **Bulduğu malın değeri bin dirhemden (veya yüz dinar'dan) fazla ise, sünnet gereğince bir yıl ilân eder» (159)** Hükmünde ittifak etmiştir. Mecelle'de: **«Bir kimse yolda yahud diğer mahalde bir şey bulup da, kendisine mal olmak üzere ahz etse gasb hükmünde olur»** (160) buyurulmuştur. İbn-i Abidin (lûkataya) «Şahid tutulan kimselerin âdil olması şarttır. Şahid tutmada; lûkatayı yerden alıp kaldıran kimsenin «Benim yanımda bir buluntu vardır. Bunu arayan bir kimseyi işitir ve görürseniz haber veriniz, bana müracaat etsin» demesi kâfidir. Lukatanın bir ve birden fazla olması arasında fark yoktur. Çünkü lukata cins isimdir. Bilhassa bu zamanda lukatanın altın veya gümüş olduğunu belirtmek vacip değildir. Lukatayı ilân edene «Münşid», lûkatayı arayan kimseye «Naşid» adı verilir. Lûkata bulan kimse; sokaklar, çarşılar, mescid kapıları ve kahvehaneler gibi insanların toplandığı yerlerde «Ben bir lûkata buldum, arayan kimseye tesadüf ederseniz, bana yollayın» diye ilân eder. Çünkü bu gibi yerlerde yapılan ilânlar çabuk duyulur. Bununla beraber lûkatanın bulunduğu yerde ilân edilmesi daha evlâdır. Çünkü sahibi orada arar» (161) hükmünü zikreder. Şimdi bu ilân ne kadar devam eder? sualine cevap arayalım. Essah olan kavle göre; «— Artık sahibinin aramaktan vazgeçtiğine kalben kanaat getirilinceye» sürer. Bu İmam-ı Serahsi'den nakledilen kavildir. Hidaye ve Muzmerat'ta bu esas alınmış; Cevhere'de ise «Fetva bu kavil üzeredir» diye zikredilmiştir. Bu kavil zahir-i rivayete muhaliftir. Zahir rivâyete göre; tarif ve ilân müddeti —*Lukata az olsun, çok olsun*— bir senedir Buna göre bazıları «Her Cum'a», bazıları «Her ay», bazıları ise «Her altı ayda bir tarif ve ilân olunur» demişlerdir.

2031

● Eğer lukâta; beklemeye tahammülü olmayan veya bekletildiği takdirde özelliğini kaybedecek bir mal olursa; *Kadı'nın (Hakim'in)* huzurunda satışı yapılır ve parası muhafaza altına alınır. *(162)* Malın sahibinin bu-

---

(159) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetil'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 2 Sh: 1/5, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiû's Sanai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 200-201, Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 130-131.

(160) A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 146 Madde: 769.

(161) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 9 Sh: 125.

(162) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 2 Sh: 290, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 176.

lunması halinde; malın değeri (Parası) kendisine teslim edilir. Eğer bu satışa razı olmazsa; ikâle (Satışı bozma) hakkı vardır.

2032

● Lukatayı bulan ve sahibine vermek niyyetiyle, şahid tutarak alan kimse; bütün arama ve gayretlerine rağmen sahibini bulamazsa ne yapacaktır? Hanefi fûkahası: **«Eğer lûkatayı bulan kimse; çok fakir ve muhtaç bir kimse ise, ilân müddetinin tamamlanmasından sonra kendi nefsine harcayabilir. Zengin ise; sahibinin adına fakirlere tasadduk etmesi gerekir. Bunun dışında; «Beytü'lmal'e» konulmak üzere, Ulû'lemr'e veya Kadi'ya (Hakim'e) teslim edebilir»** (163) hükmünde müttefiktir. Lukatayı bulduktan sonra; şahid tutan ve ilân eden kimse, herhangi bir kusuru olmadan bunu kaybederse, tazmin etmek mecburiyetinde değildir. Çünkü o lukâta; yanında emânet hükmündedir. (164) Kasdı ve kusuru olmadığı sürе içerisinde; emânet'in, zayi olmasından mes'ûl olmaz. Ancak şahid tutmaz ve ilân etmezse; kaybolması durumunda ödemek mecburiyetindedir.

REHİN-İN TARİFİ, MAHİYETİ VE HÜKMÜ

2033

● Rehin'in «Emânet'le» ilgisi açıktır. Zira rehin bırakılan mal, (kendisine rehin bırakılan kimsenin elinde) «Emânet» hükmündedir. Rehin; lûgatta mutlak sûrette alıkoymak demektir. (165) İslâmi ıstılâhta: **«Maldan alınması mümkün olan bir hak sebebiyle; al.ş-verişe konu olan (mütekavvim) bir malı, hak yerine getirilinceye kadar alıkoymaya (Habsetmeye) rehin denilir»** (166) tarifi esas alınmıştır.

2034

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Eğer bir sefer üzerinde iseniz, (Borcu yazacak bir katip de bulamadınızsa, o zaman (borçludan) alınmış rehinler (de yeter). Eğer birbirinizden emin olmuşsanız, kendisine inanılan adam (borçlu) Rabbi olan Allah'dan korksun da, emânetini tastamam ödesin. Şahid-**

(163) İbn-i Abidin-A.g.e. C: 3 Sh: 127, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 2 Sh: 291, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 176-177.

(164) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 131, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 2 Sh: 175.

(165) İmam-ı Kasani-El Bedâiü's Senâi-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 135, Ayrıca İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 5 Sh: 189.

(166) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 120, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 135, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 85 Sh: 189.

liği gizlemeyin. Kim onu gizlerse, hakikat şudur ki, onun kalbi bir günâhkardır. Allah ne yaparsanız hakkı ile bilendir» (167) hükmü beyan buyurulmuştur. Rehin yalnız seferde değil, mûkim iken dahi verilebilir. Fakat seyahat halinde iken yazma işi güç olduğundan, borcun teminatı olarak rehin vermek daha lüzûmlu hale gelir. Ayeti kerime'de sefer halinin zikrediimesinin sebebi de budur. Mûkim halde iken; rehin verilemez manasına değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV) Medine'de mûkim iken; kendi zırhını ailesinin geçimi için, otuz vasak arpaya karşılık bir zımmiye (Yahudi'ye) rehin olarak vermiştir. (168) Dolayısıyle Rehin; kitap, sünnet ve icmâ ile sabit olan bir akiddir. Senet garantisi yerine geçmek üzere borçlu; alacaklı olan kimseye rehin bırakabilir. (169) Rehin; borcun vesikası hükmündedir.

2034

Rehinin Rüknü; tarafların rızasını ortaya koyan icab, kabûl ve malın (Rehin bırakılan) teslimidir. Rehin veren kimseye «Râhin», rehin alan kimseye «Mürtehin», ve rehin olarak alıkonan şeye de «Mürtehen» adı verilir. (170) **Rehin veren kimsenin sarih izni olmadığı müddetçe; rehin alan kimse, o maldan kat'iyyen faydalanamaz.** (171) Çünkü o sadece vesikâ (Senet) hükmündedir. Başka bir kimseye devredilmesi de mümkün değildir. Ancak rehinin muhafaza edilebilmesi için; belli bir masraf sözkonusu ise, bu doğrudan doğruya rehin alan kimseye aittir. Ancak rehin bırakan kimse; sırf kendi arzusuyla bu masrafı üzerine alırsa, teberrû hükmünde olur, sonunda hak talebinde (masrafı istemek suretiyle) bulunamaz. (172)

2035

Hanefi fûkahası Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Rehin kilitlenmez»** hadisini esas alarak; «rehin bırakılan şeyin; rehin alan kimsenin mülkiyetine dahil olamıyacağında» ittifak etmiştir. Ayrıca kendisine rehin bırakılan bir at;

---

(167) El Bakara Sûresi: 283.

(168) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 337.

(169) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 126, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 135.

(170) İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 135-136, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 431-432.

(171) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 250, Ayrıca A. Himmet Berki-Açıklamalı Mecelle-i Ahkam Adliyye-İst: 1978 Sh: 141 Madde: 750.

(172) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 130-131, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 251, A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 138 Madde: 725.

ihmali sonucu ölünce Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «Rehin alan kimseye» hitaben; **«Senin hakkın gitti»** buyurduğu bilinmektedir. Eğer borcun miktarı ile rehin alınan malın kıymeti birbirine eşit olursa; (Telef olma durumunda) rehin bırakan kimsenin borcu düşer. Yine Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Rehin bırakılan şeyin kıymeti bilinmediği zaman (Örtülü hale gelince); o hakkında verildiği borcun mukabilinde, tazmin olunur»** buyurduğu bilinmektedir. Dolayısıyle alacağına karşı rehin isteyen kimse; onu muhafaza etme hususunda hassasiyet göstermek mecburiyetindedir» (173) hükmünde ittifak etmiştir. Rehin bırakan kimsenin; istediği zaman, bu malı geri talep etmesi mümkündür. Çünkü rehin bıraktığı malı geri alması, borcu düşürmez. Hatta rehin alan kimse (Alacaklı); aynı malı; borçluya, âre (Odünç) olarak verebilir. İmam-ı Şafii (rh. a) «rehin alan kimsenin elinde; rehin aldığı mal telef olsa, tazmin etmesi gerekmiyeceğine hükmetmiştir. Rehin alınan malın helâk olmasının borcu iskât etmeyeceği» görüşündedir. (174) İbn-i Münzir: **«Rehin; rehin alan kimsenin hakkı ödeninceye kadar, rehin veren tarafından satılamaz, hibe edilemez, sadaka olarak verilemez ve kendisine teslim edilen şahsın elinden çıkarılamaz»** (175) hükmünde, icmâ bulunduğunu kaydeder.

2036

● Taraflar (Rehin alan ve veren) rehin olan malın; **«Adil bir kimsenin yanına bırakılması»** hususunda ittifak ederlerse, bu caizdir. Adil olan kimsenin; borç ödeninceye kadar, rehini taraflardan herhangi birine verme hakkı yoktur. (176) Eğer verirse; meydana gelebilecek zararı tazmin etmek (ödemek) durumundadır. Zira mal hususunda; rehin koyan kimsenin «Emanetçi'si» olduğu gibi, hak hususunda da, rehin alan kimsenin emânetçisidir. İkisinden biri, diğerine yabancıdır. Bilindiği gibi; yabancıya verilen emânetin zayi olmasında tazmin mecburiyeti vardır. Kendisine «yed-i adl» (Adaletli el) denilmiştir. Nitekim Mecelle'de: **«Deyn (borç) baki iken adl olan kimse; râhin ve mürtehinden birinin rızası olmadıkça, rehni diğerine veremez ve verirse istirdada (geri verilmesini istemeye) selâhiyeti vardır. Ve kabl el istirdâd (Geri almadan önce) rehin telef olsa, adl anın kıymetine zamin olur»** (177) hükmü kayıtlıdır. Dolayısıyle tarafların rızası ile; kendisine rehin bırakılan kimse, **«Borç ödeninceye kadar»** görevini sa-

(173) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 191-193, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 249. İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 127, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 432.

(174) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 127, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 249.

(175) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ank: 1983 Sh: 69.

(176) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh. 220, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 254.

(177) A. Himmet Berki-A.g.e. Sh: 142 Madde: 754.

dakatle yerine getirmek mecburiyetindedir. Emâneti kabul ederken taraflara; bu hususta, herhangi bir talebi kabul etmeyeceğini bildirmelidir. Eğer rehin alınan mal; adil olan kimsenin elinde iken, hiçbir kasdı olmadan telef olursa, rehin alan kimsenın zararına telef olmuş sayılır. Çünkü bu noktada adil kimsenin eli; rehin alan kimsenin eli hükmündedir. (178) Eğer borcun ödenmesi hususunda herhangi bir müddet tayin olunmuşsa; süre dolduktan sonra, rehin bırakılan mal satılır ve ücreti alacaklıya teslim edilir. Bu hususta adil kimse; vekil hükmündedir. (179) Şimdi vekâlet üzerinde duralım.

VEKÂLET'İN ÖNEMİ VE MAHİYETİ

2037

Vekâlet; lûgat yönünden muhafaza etmek, korumak manasınadır. Allahü Teala (cc)'nın güzel isimlerinden birisi olan «Vekîl» de; bu mahiyettedir. Bu sebeble: «— **Seni malıma vekîl ettim**» diyen kimse hakkında biz; «— **Ancak o kimse, muhafaza etmeye malik olur**» deriz. Ba'zıları: «Vekâletin tertibi; tefvîz ve i'timâd manasına delâlet eder» demişlerdir. Tevekkül'de; bu mahiyettedir. Nitekim: «**Allah (cc)'a tevekkül ettik**» denir. Yani «**Biz işlerimizi Allahü Teala (cc)'ya tefvîz ve teslim eyledik**» manasınadır. Tefviz; bir işin idâresini birine vermek veya işleri birine ısmarlamaktır. **Bu sebeble; tevkîl (Vekil kılma); lugat yönünden, işi başkasına tevfiz etmek, ısmarlamak demektir.** (180) İslâmi ıstılâhta: «**Bir kimsenin, başka bir kimseyi; kendı yerine koymasına ve tasarruflarını belirlemesine vekâlet denilir**» (181) tarifi esas alınmıştır. Resûl-i Ekrem (SAV)'in alış-veriş işlerinde Hz. Hizâm (RA)'ı vekîl tayin ettiği bilinmektedir. (182) Daha önce Hz. Ali (RA)'in; davalarını takip etmesi için, kardeşi Akil b. Ebi Talib (RA)'i vekil tayin ettiğini zikretmiştik!.. Hanefi fükahası: «**Bir kimsenin; kendisinin akid yapması caiz olan her hususta, bir başkasını vekil tayin etmesi sahihtir. Çünkü insan; bazı hallerde, kendisi bizzat yapma gücüne haiz ol-**

---

(178) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 142, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 264.

(179) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 222-223, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 265, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 143-144.

(180) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut: ty C: 19 Sh: 2, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 282.

(181) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 8 Sh: 560, Ayrıca İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 19.

(182) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhü Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 120, Ayrıca İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 20, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 6 Sh: 104-105.

mayabilir. Bu gibi durumlarda; ehil olan bir kimseyi, vekil tayin ederek ihtiyacını giderir» (183) hükmünde ittifak etmiştir. İbn-i Münzir: «İlim sahiplerinden ileri gelenlerin hepsinin icmâ'ına göre: *mahkemeye gidemeyecek durumda olan hasta ile şehirde bulunmayan kimse, haklarını talep edecek ve kendileri adına konuşacak bir vekil tayin etme yetkisine sahiptirler»* (184) hükmünü zikreder.

2038

● **Vekâletin rüknü;** kendisi ile vekâletin sabit olduğu hususi sözlerdir. «— Seni, şu malı satman için vekil tayin ettim» demek gibi.. İstihsanen vekilin; vekâleti kabul etmesi, sıhhatinin şartlarından değildir. Fakat vekâleti kabul etmediğini açıkca söylerse, o vekâlet reddedilmiş sayılır. Şayet; «İstersen vekilim olmayı kabul et ve şu malımı sat» der, muhatabı olan kimse susar ve satışı yaparsa caiz olur. Fakat «Hayırl.. Kabul etmem derse» batıl olur. Serahsi'nin Muhıyt'inde de böyledir. (185)

2039

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in döneminde «Vekâlet» daha ziyade; alış-veriş işlerinde yaygındır. Haklarını savunmada güçlük çeken kimseler; Kadı (Hakim) huzurunda, vekilleri tarafından temsil edilmektedirler. Günümüzde de; en çok ticari işlerde ve «Avûkat» adı altında mahkemelerde, vekillere raslanmaktadır. Sonuç olarak; insanların ihtiyaçlarında fazla bir değişiklik sözkonusu değildir. **Vekâlet'in hükmü; vekilin, kendisini tayin eden kimsenin (Müvekkilin) yerine geçmesi ve onun adına tasarrufta bulunmasıdır.** Vekil tayin eden kimsenin koyduğu şartlara aynen riayet gerekir. Sarih bir izni olmadığı müddetçe vekil; bir başkasını vekil tayin edemez. (186) **Vekâletin sıfatı'na gelince;** vekâlet caiz olan akidlerden (Sözleşmelerden) ibarettir. Vekil müvekkilini, müvekkil de vekilini istediği an azledebilir. Belli bir süre ile sınırlandırılması mecburiyeti yoktur. (187) Vekil; yapacağı veya yaptığı iş karşılığında müvekkilden ücret talebinde bulunabilir. Bu gibi hallerde vekil; ecir (ücretli) durumuna geçer. (188) Her-

---

(183) İmam-ı Serahsi-A.g.e. C: 19 Sh: 3, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 136, İmam-ı Kasani-A.g.e. C: 6 Sh: 20.

(184) İbn-i Münzir-Kitabü'l İcma-Ank: 1953 Sh: 90.

185) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 566.

:186) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 6 Sh: 21, Ayrıca Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 566.

:187) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 3 Sh: 567.

(188) Ömer Nasûhi Bilmen-Hukuki İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kamusu-İst: 1976 C: 6 Sh: 328 Madde: 53-54.

hangi bir ücret tayin olunmamışsa vekil'e; ecr-i misil (Ehl-i vûkuf'un tayin edeceği ortalama ücret) ödenir. Müvekkilin ölümü halinde; vekâletten azil kendiliğinden gerçekleşir. (189) Müvekkilin veya vekil'in; cinnet getirmesi veya akli dengesini kaybetmesi durumunda, aralarındaki akid (Sözleşme) sona erer. Nitekim Mecelle'de: **«Müvekkilin yahud vekilin tecennüm etmesiyle (cinnet getirmesi ve delirmesiyle) vekâlet batıl olur»** (190) hükmü kayıtlıdır. Esasen bu gibi durumlar ferdi; tasarruftan alıkoyan ve velisinin yardımını gerektiren hallerdir. Fıkıhta bu hale «Hacr» denilmiştir. Şimdi kısaca bu meseleyi izaha gayret edelim.

FERD; HANGI HALLERDE TASARRUFTAN MEN EDİLİR? (HACR)

2040

Hür, akıl-baliğ ve ehliyet arızası bulunmayan bir kimse; malını dilediği gibi sarfedebilir. Mülkiyeti kullanma hakkı; diğer insanlara (kat'i olarak) zarar verdiği sabit olmadığı müddetçe, sınırlandırılamaz. Fakat ferd; bazı hallerde tasarruftan menedilir. Şimdi «Hacr (veya hıcr)» nedir? sualine cevap arıyalım. Hacr; lûgat yönünden mutlak manada alıkoymak ve men etmek manasına gelir. Islâmi ıstılâhta: **«Bir kimseyi, bazı sebeb'erden dolayı sözlü (Şifahi) tasarruftan men etmeye hacr denilir»** (191) tarifi esas alınmıştır. Genel olarak ferdi; tasarruftan alıkoyan sebebler, üç kısımda izâh edilmiştir. Bunlar: Küçüklük (Sabi'lik), Kölelik ve cinnet getirmektir. (192) Hacr altına alınmış kimseye «Mahcur» denilir. Sebebler ortadan kalktığı zaman Kadı (hakim) haklarını iâde eder. Bu durumda kendisine me'zûn (İzin verilmiş) denilir.

2141

Kur'an-ı Kerim'de: **«Yetimleri nikâh (çağın)a erdikleri zamana kadar (gözetip) deneyin. O vakit kendilerinde bir akıl ve salah gördünüz mü mallarını onlara teslim edin. Büyüyecekler (de ellerine alacak'ar) diye bunları tez elden yemeyin. (Velilerden) Kim zengin ise (yetimin malını yemeye tenezzül etmesin) kaçınsın. Kim de fakir ise; o halde örfe göre (bir şey)**

---

(189) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhu Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 454, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 294.

(190) A. Himmet Berki-Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye-İst: 1979 Sh: 320 Madde: 1530.

(191) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 300, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 273, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 54.

(192) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 280, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 278, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 310.

yesin. Artık onların malını teslim ettiğiniz vakit, karşılarında şahid bulundurun. Tam bir hesab sorucu olmak bakımından ise Allah yeter» (193) hükmü beyan buyurulmuştur. Ayette; nikâh çağına varıncaya kadar yetimlerin denenmesi emredilmektedir. Belli bir yaş beyan edilmemiş; rüşde ermek şart koşulmuştur. O döneme kadar; malların tasarrufunun; velilerine ait olacağı da hassaten zikredilmiştir. Bu bir anlamda; küçük çocuğun, malı hususunda tasarruf hakkının bulunmadığının delilidir. İbn-i Abbas (RA) ve Said İbn-i Cübeyr'e (RA) göre; **«Dinini ve malını muhafaza edecek güce gelen kimse, rüşde ermiş sayılır.»** Bazılarına göre ise; fuhşiyattan ve israftan kaçınan kimse, rüşde ermiştir. Esasen «Akıl ve salah'ın» birarada zikredilmesi; hacr halinin kaldırılması hususunda Kadı'nın (Hakim'in) ictihadına ihtiyaç belirtmektedir. Hz. Aişe (R. Anha) validemizden rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (SAV) **«Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Uyuyan kimse uyanıncaya kadar, küçük çocuk büyüyünceye (buluğa erinceye) kadar, deli akıllanıncaya yahud şifa bulunca-ya kadar»** (194) buyurmuştur. Bunlardan kalemin kaldırılması; tasarruf haklarının bulunmamasıyla ilgilidir. Çünkü bu haller «Ehliyet noksanlığı ve arızasını» beraberinde getirir. Nitekim Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Her talak (boşama) caizdir. Sadece küçük çocuğun (Sabî'nin) ve mecnunun (Cinnet getirmiş, bunamış kimsenin) talakı caiz değildir, vaki olmaz»** (195) buyurduğu bilinmektedir. Zira bunların; şehvet duyguları ya yoktur veya mahiyet değiştirmiştir. Nikâh nimetinin kadr-û kıymetini kavrayamazlar. Dolayısıyle sözlü tasarruftan men edilerek (Hacr konarak); ehliyetin yerine gelmesi beklenir. Bilindiği gibi «Kölelik Hali»; mükteseb ehliyet arızalarından birisidir. İslâm'a karşı savaşma sonucu ortaya çıkmıştır. Bir insan; ruhlar aleminde gerçekleşen misakı reddederek müslümanlara karşı fiilen savaşırsa «Köle Hukuku» gündeme girer. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Köle ve mukateb herhangi bir şeye malik olamaz, ancak talaka (Boşamaya) yetkilidirler»** (196) buyurduğu bilinmektedir. Çünkü köle de olsa; nikâh nimetinin kadrini bildiği için, ehil sayılır. Diğer tasarrufları ise; efendisinin iznine tabidir. Me'zun (İzinli) kölenin, tasarruf hakları, kendine iade olunur. İmam-ı Azam Ebû Hanife (rh. a); bir kimse rüşde ersin-ermesin, yirmibeş yaşına kadar beklenir. Yirmibeş yaşından sonra malı kendisine teslim edilir. Çünkü: **«Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değiştirmeyin, mallarınızı onların mallarına katarak (helâl, temiz malınızı kirle-**

---

(193) En Nisâ Sûresi: 6.

(194) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 Çağrı Yay. C: 1 Sh: 658 Had. NO: 2041 K. Talak:

(195) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 313.

(196) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 281, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 313.

tip) yemeyin. Çünkü bu büyük bir günahtır» (197) ayet-i kerimesi tahsis belirtmemiş, yetimin malının mutlaka kendisine teslimini şart koşmuş'tur. Diğer ayet-i kerime ise; malın teslimini rüşde ermekle sınırlandırmıştır. Eğer yetim evlenecek yaşa geldiği halde; temyiz gücüne kavuşmazsa beklenebilir. Ancak bu bekleme süresi yirmi beş yaşını aşamaz. Nitekim Hz. Ömer (RA)'den de; yirmibeş yaşına geldiğinde kendisine teslim edileceğine dair rivayet vardır. (198)

2042

● Çocukluk, kölelik ve cinnet getirmek (Delirmek) dışında; bazı hallerde, Kadı'nın (Hakim'in) muayyen şahıslar hakkında «Mahcuriyet» kararı verme hakkı vardır. **Bazı kimselerin; zararı bütün ümmete dokunan fiillerinden dolayı, hacr edilmeleri caizdir.** (199) Meselâ: Yeterli bilgiye sahip olmadıkları halde; doktorluk yapan ve verdikleri ilâçlarla, insanların ölümüne sebeb olan kimseleri tasarruftan men etmek şarttır. Zira insanların «Can emniyetini» muhafaza etmek esastır Yine büyücülük, muskacılık, cinlerle temas ve sihir gibi işlerle meşgul olan kimseler tasarruftan menedilirler. Din âlimi geçinen ve insanlara hileli yollar öğreten «Mecin Müfti'nin tasarruftan men edilmesi; «Din Emniyeti'nin» sağlanması için zaruri olur. İflâs ettiği halde; insanlardan bunu gizleyip, sürekli borçlanmak suretiyle hileli yollara sapan tüccarın men edilmesi; «Mal Emniyetini» korumak noktasından elzemdir. Ancak bu çeşit «Hacr»ın; mahiyeti farklıdır. Nitekim İmam-ı Kasani; «Bununla murad, hacrin hakikati değildir. Tasarrufun geçerli olmasını meneden şer'i hükümdür. Görülmez mi ki; macin müfti, eğer fetvadan menedildikten sonra, fetva verse ve isâbet etse caiz olur. Şayet mahcuriyetinden önce fetva verip hata etse, caiz olmaz. Kezâ bilgisiz doktor; menedildikten sonra ilâç satsa, fakat isabetli olsa, satışı geçerli olur» hükmünü zikredei. Esasen kat'i mahcuriyet sebeblerinin dışındaki haller; doğrudan doğruya, ümmetin uğrayabileceği zararlara karşı Kadı'nın (Hakim'in) tedbir almasıdır. Nitekim bir kadı (Hakim) muayyen bir şahıs hakkında mahcuriyet kararı verse; aynı şahıs bu kararı, diğer bir Kadı'ya müracaat ederek kaldırılmasını talep edebilir. Eğer müracaat edilen kadı (Hakim); mahcuriyet kararını kaldırırsa, bu caiz-

---

(197) En Nisâ Sûresi: 2.

(198) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1967 C: 2 Sh: 274-276, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 318-319, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Fetava-i Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 55.

(199) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Sanai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 170-171, Ayrıca İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 282-283.

dir. Çünkü ictihadların farklılaşması mümkündür ve sahihtir. (200) Fakat muayyen bir şahıs hakkında «Mahcuriyet» kararı verildiği zaman; kendisine izin verilinceye kadar, aynı mesleği icrâ etmesi mümkün değildir. Mutlaka Kadı'nın (Hakim'in) hükmü gerekir. Fûkaha; malını har vurup, harman savuran sefih kimseler başta olmak üzere; kimlerin hangi sebeblerle «Mahcuriyetine» karar verileceğinin üzerinde hasseten durmuştur. Mahcuriyet kararının verilmesinden önce ferdin uyarılmasının vacip olduğunda ittifak vardır. **Bunun sebebi şudur: tasarruftan men etmek, insanın bazı haklarına el koymak manasına gelir.** Bu sebeble; ağır bir cezâ hükmündedir. Zaruri olmadığı müddetçe bu yola gidilmez. İkâz (Emr-i bi'l maruf) sonucu; hatalı yoldan dönme ve mahcuriyete muhatab olmama imkanı doğar. Sebeb yokken; insanın haklarına engel olmak, zûlümdür ve haramdır.

İKRAH'IN TARİFİ VE MAHİYETİ

2043

● İkrah; lûgatta bir kimseyi istemediği bir sözü söylemeye veya bir işi yapmaya zorlamaktır. İslâmi ıstılâhta: **«Bir kimseyi; tehdit ederek (İcbarla) razı olmadığı bir sözü söylemeye veya bir işi yapmaya, haksız yere sevk etmektir. Tehdit edilen kimseye «Mükreh» denilir.** (201) İcbar etmek (Mecbur bırakmak) manasına gelen «Cebr» aynı mahiyettedir. **Cebrin karşılığı (zıddı) «İhtiyar» ikrahın karşılığı (zıddı) ise: Rızâ'dır.** Dolayısıyle rızânın ortadan kalkması; ikrahın her çeşidinde sözkonusudur. Zira bir kimse razı olduğu bir işi yaptığı zaman; o kimse için, «İkrah altındadır» denilemez. Fakat «İhtiyar» meselesi farklıdır. İkrah bazı hallerde; ihtiyarı ifsad eder, bazı hallerde ise; ferdin «İki şerden birisini seçmesi» sözkonusu olduğundan, ihtiyâr mevcuttur. (202) **Şöyle ki; İkrah altında olan kimsenin, ölüm tehlikesi veya bir uzvunun koparılması sözkonusu olursa «İkrah-ı Mülci» gündeme girer. Bu halde; hem rıza, hem ihtiyar ortadan kalkar. Ancak hapis etmek, dövmek veya bağlamak gibi durumlarda** (Ölüm tehlikesi ve uzvun koparılması sözkonusu olmadığı için) **«İkrah-ı Gayri mülci'den» sözedilebilir.** Bu halde ferdin rızası yoktur, ancak ihtiyarı mevcuttur.

2044

● Kur'an-ı Kerim'de: **«Mü'minler, mü'minleri bırakıp da, kafirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa (Ona) Allah'dan hiç bir şey (Yardım) yok-**

---

(200) Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 275, Ayrıca İbn-i Hümam-A.g.e. C: 7 Sh: 320-321, Şeyh Nizamüddin ve Heyet-A.g.e. C: 5 Sh: 56-57.

(201) İmam-ı Kasani-El Bedaiü's Senai-Beyrut: 1974 C: 7 Sh: 175, Ayrıca El Meydani-El Lübab fi Şerhi'l Kitab-Beyrut: 1400 C: 4 Sh: 107.

(202) Molla Hüsrev-Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 260.

tur. **Meğer ki onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız. Allah size (asıl) kendinden korkmanızı emrediyor. Nihayet gidiş de ancak Allah'adır»** (203) hükmü beyan buyurulmuştur. Müfessirler bu ayet-i kerimenin nüzûlünü farklı hadiselere bağlamışlardır. Ancak mahiyet ve getirdiği hüküm noktasından ittifak vardır. İbn-i Abbas (RA) **«Meğer ki, onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız»** hükmünün tefsirinde: «Bu, kalbi iman ile dopdolu olduğu halde, dilliyle küfür kelimesini söyleyip, işkence ve ölümden kurtulmuş olmasıdır. Böyle yapan kimse hem hayatını kurtarır, hem o anda günahı kaldırıldığı için mes'ûl olmaz» (204) diyerek, «İkrah-ı Mülci» anındaki duruma işaret eder. İbn-i Kesir: «Bazı yer ve zamanlarda kafirlerin (şerrinden) korkarlar; niyyet ve kalblerinden değil de, dış görünüş itibariyle kendilerini koruyacak şekilde davranabilirler» (205) buyurur. İmam Ebû Bekir El Cessas: «Hayatınızın veya bazı uzuvlarınızın imhâ edilmesinden korkmanız halinde; kalbiniz imanla dolu olduğu halde, onlara dost görünmeniz müstesna'dır» (206) hükmünü zikreder. Hanefî Fukahası: «Ölüm tehlikesi ve uzvun koparılması sözkonusu olursa; dilliyle küfür kelimesini izhar etmesinde günah yoktur. Çünkü Hz. Ammar b. Yasir (RA) ikrah-ı mülci ile mübtelâ olduğu zaman Resûl-i Ekrem (SAV): «— **(Küfür kelimesini söylerken) Kalbini nasıl buldun ya Ammar?»** sualini sormuştur. Hz. Ammar b. Yasir (RA): «— **İman ile mutmain olarak ya Resûlallah»** cevabını verir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SAV): «**Eğer yine aynı işkenceyi yaparlarsa, sen de aynısını yap (ve kurtul)»** buyurmuştur. Allahü Teala (cc)'nın şu hükmü, bunun üzerine inzâl buyurulmuştur: «**Kalbi iman üzere (sabit ve bununla) mutmâin (ve müsterih) olduğu halde (Cebr-ü) ikrâha uğratılanlar müstesnâ olmak üzere, kim imanından sonra Allahı tanımaz, fakat küfre sine (i kabûl) açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başınadır. Onların hakkı en büyük azabtır»** (En Nahl Sûresi: 106) Çünkü ikrah altında iken (dil ile küfür kelimesini) söylemek, imanın zail olmasına sebeb teşkil etmez. Zira kalben tasdik mevcuttur. O şartlarda dahi; kelime-i küfrü söylemekten ve kafirlerin dediklerini yapmamaktan kaçınmak, ölümü göze almakla mümkündür. Bu sebeble ikrah altında (Kelime-i küfrü söylemek) caiz olur. Denildi ki; sabreder; küfür kelimesini söylemez ve bu sebeble katledilirse, büyük sevab kazanır. Zira Hz. Habib (RA) küfür kelimesini, bütün işkenceye rağmen söylemedi ve onu idâm ettiler. Resûl-i Ekrem (SAV) Hz. Habib'e **«Seyyid-i Şühedâ»** ismini verdi ve buyurdu ki: «— **O cennette benim arkadaşım-**

---

(203) **Al-i İmrân Sûresi: 28.**

(204) **İmam-ı Kurtubi-El Camii Li Ahkami'l Kur'an-Kabire: 1967 C: 4 Sh: 57.**

(205) **İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 1 Sh: 357.**

(206) **İmam-ı Ebû Bekir El Cessas-Ahkamü'l Kur'an-Beyrut: 1335 C: 2 Sh: 9.**

dır». Çünkü o halde (İkrah-ı Mülci anında) dahi küfür kelimesini söylemenin haramlığı bakidir. İslâmı aziz kılmak için; kafirlerin dediklerini yerine getirmekten imtina etmek azimettir. Kelmə- küfrü söyleyip kurtulmak ise farklıdır. Çünkü o halde iken (İkrah-ı Mülci halinde) sadece günahı kaldırılmıştır.» (207) hükmünü müttefiktir.

2045

● İkrah'ın (Tehdit'in) sabit olabilmesi için bazı şartlar vardır. Aksi takdirde ikrah sahih olmaz. **Birincisi: Tehdit eden kimsenin (ister devlet, ister ferd olsun); tehdit ettiği şeyin hakikaten yapabilecek kudrette olması gerekir.** Bu «imameyn'in kavlidir. İmam-ı Azâm Ebû Hanife (rh. a) «**Zorlama ancak sultandan (Devlet'ten) tahakkuk edebilir**» buyurmuştur. Çünkü kudret; asker olmadan sağlanamaz. Asker ise devlete bağlıdır. Fûkuha: «— Bu ihtilâfın kaynağı delile değil, zamana dayanır. İmam-ı Azam (rh. a)'ın zamanında, devlet'ten başka hiçbir güç, tehdit ettiği şeyi yapabilecek kudrette değildir. İmameyn'in (rh. a) zamanında ise; fesâd zuhur etmiş ve iş zorbaların eline geçmiştir. Fetva İmameyn'in kavli ile verilir.» **İkincisi: Mükellefin; tehdit eden kimsenin, tehdit ettiği şeyi yapabileceğine inanması ve korkması şarttır.** Meselâ: Bir çocuk, şunu yapmazsan seni döverim dese, ikrah olmaz. Çünkü dediğini yapabilme gücü yoktur; mükellefin de, buna inanması ve korkması düşünülemez. **Üçüncüsü: Mükellefin; tehdit edildiği konu; ya kendi hakkı, ya kul hukuku veya Allahü Teala (cc)'nın hakkı olmalıdır.** Kendi malını telef etmesi, başkasının hakkını iptal etmesi, şarab içmesi, zina etmesi vs. gibi!.. **Dördüncüsü: Tehdit eden kimsenin; öldürmeyi veya bir uzvu koparmayı zahiren ilân etmiş olması gerekir.** Yani rızayı yok eden ve ızdırabı beraberinde getiren bir hal gündeme girmelidir. (208) **Ferde; herhangi bir zarar vermeyen zorlama-ar; «ikrah» hükmünde değildir.** Çünkü ikrah olabilmesi için; rıza'nın kesinlikle ortadan kalkması gerekir. Bu asgari şarttır. Zira insanın «rızası ve ihtiyarı» mevcutken; amellerinden mes'ûl olmaması düşünülemez.

---

(207) İmam-ı Merginani-El Hidaye Şerhû Bidayetü'l Mübtedi-Kahire: 1965 C: 3 Sh: 277-278, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 270-271, İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1317 C: 7 Sh: 299-300.

(208) Şeyh Nizamüddin ve Heyet-El Feteva-ı Hindiyye-Beyrut: 1400 C: 5 Sh: 35-36, Ayrıca Molla Hüsrev-A.g.e. C: 2 Sh: 270, İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 3 Sh: 277, El Meydani-A.g.e C: 4 Sh: 107-109.

MÜSABAKALAR VE GÜNLÜK HAYAT

2046

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Seni Allahü Teala (cc)'yı anmaktan alıkoyan her şey kumardır»** (209) buyurduğu bilinmektedir. Mü'minler; konuşmaya başlarken veya herhangi bir işi yaparken **«Besmele-Hamdâle ve Salvale»** getirmeyi ihmal etmemelidirler. Kur'an-ı Kerim'in ilk nazil olan ayet-i kerimesi: **«— Yaratan Rabbinin adıyla (Besmele Çekerek) oku»** (210) mealindedir ve emir sığasıyla inzâl buyurulmuştur. Bu emir sadece peygamberimiz efendimize değil, bütün mü'minleredir. Çünkü Usûl-i Tefsir'de önemli kaidelerden birisi de: «Sebebin hususi olması, hükmün umûmi olmasına mani değildir» (211) hükmü ile ifâde edilmiştir. Esâsen Allahü Teala (cc)'nın adını zikretmeden yapılan her işte, bereketsizlik ortaya çıkar. (212) Mâlum olduğu üzere; haram olan herhangi bir işi yaparken besmele çekilemez. Fukaha; «Haram li aynihi» olan herhangi bir yiyeceği, kasden besmele çekerek yiyen kimsenin küfre gireceğinde ittifak etmiştir. Her işe; Allahü Teala (cc)'nın adı ile başlama şuuru, «Helâl» ve «Haram» hududlarına riayeti kolaylaştırır. Zira «besmele» ile başlayamıyacağı hiçbir işi yapmama itiyadı zamanla gelişir.

2047

Her an; zikir ve ibadet içerisinde olan varlıklar meleklerdir. Zira onların fıtratı, bu esasa dayanır. Neşe içerisinde yaşamak, dinlenmek, eğlenmek ve zevklerini tatmin etmek, insanın fıtratı içerisinde mevcut olan duygulardır. Sürekli keder ve üzüntü içerisinde olmak; insanın dünyaya bakışını değiştirir. Mü'minin neşe ve kederde itidal üzere olması esastır Resûlallah (SAV)'ın: **«Allahım!.. Kederden ve üzüntüden sana sığınırım»** (213) şeklinde dua buyurduğu bilinmektedir. İslâmî hududlara bağlı kalmak kaydıyla; latife, şaka, mizâh ve nükte yapmak mümkündür. İnsanları güldürmek ve eğlendirmek niyetiyle de olsa; yalan söylemek haramdır. Resûl-i Ekrem (SAV): **«Etrafındakiler gülsün diye konuşup da, yalan söyleyenlere yazık, çok yazık»** (214) buyurmuş ve onların acınacak bir du-

---

(209) İbn-i Hümam-Fethü'l Kadir-Beyrut: 1316 C: 8 Sh: 182.

(210) El Alak Süresi: 1.

(211) İmam-ı Süyuti-El İtkân fi Ulûmü'l Kur'an-Kahire: 1951 C: 1 Sh: 29.

(212) Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 C: 1 Sh: 619 Had. NO: 1894.

(213) Sahih-i Buhari-İst: 1401 K. Cihad: 74 C: 3 Sh: 224-225.

(214) Sünen-i Tirmizi-İst: 1401 C: 4 Sh: 557 K. Zühd: 10, Aynen Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 5 Sh: 254 K. Edeb.

ruma düştüklerini beyan etmiştir. Bilindiği gibi insanların şeref ve haysiyetleri; şer'i hududlarla muhafaza edilmiştir. Latife, şaka ve mizâh niyetiyle de olsa; o hududlara, hiç kimse tecavüz edemez. Ayrıca işi-gücü lâtife ve mizâh olan kimse; cemiyet içerisinde güvenini kaybeder. Resûl-i Ekrem (SAV)'in zaman zaman lâtife yaptığı; fakat daima doğru söylediği bilinmektedir. Nitekim Tirmizi'nin «Şemail» isimli eserinde şu hadise buna misâl olarak verilmektedir. Ihtiyar bir kadın Resûl-i Ekrem (SAV)'e gelerek: «— Ya Resûlallah!.. Beni cennete koyması için Allahü Teala (cc)'ya dua buyur» temennisinde bulunur. Bunun üzerine Resûlallah (SAV): «— Ey fülân'ın annesi!.. Ihtiyar kadın cennete giremez» buyurmuş, kadın da hiç cennete giremiyeceğini zannederek ağlamaya başlamıştır. Kadının bu durumuna şahid olan Resûl-i Ekrem (SAV) sözünün maksadını açıklayarak: «— Ihtiyar kadın cennete yaşlı olarak giremiyecek!.. Allah (cc) onu yeniden yaratacak, genç bakire olarak girecek» buyurdu ve ona şu ayeti okudu: **«Hakikat biz onları; yepyeni bir yaratılışla yaratmışızdır; onları bakire, eşlerine düşkün ve yaşıtları kılmışızdır»** (215)

2048

● Bilindiği gibi mü'minlerin; yeryüzü müstekbirlerine karşı cihad etmeleri farzdır. Kafirlerin; islâm topraklarına tecavüz etmeleri halinde bu «Farz-ı Ayn» olan bir ibâdet durumuna gelir. Muhakkak ki cihad; kuvvet ve kudrete dayanan bir hadisedir. Bu sebeble; mü'minlerin güçlü-kuvvetli olmaları gerekir. Bu noktada karşımıza «Spor ve müsabaka» hadisesi çıkar. Hz. Ali (RA)'nin çok hızlı koşan birisi olduğu muteber kaynaklarda zikredilmektedir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in; Hz. Aişe (R. Anha) validemizle iki defa yarıştığı, ilk koşuda Hz. Aişe'nin, ikinci koşuda da Hz. Peygamberin yarışı önde bitirdiği bilinmektedir. (216) Cihad noktasından; o dönemde oldukça öneme haiz bulunan «Ok atmak» teşvik edilmiştir. Ok atma ve kılıç kullanma eğitimi yapanlara Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Haydi atın!.. Ben de sizinle beraberim»** (217) diyerek, onları teşvik ettiği sabittir. Cihadın önemli unsurlarından birisi de; ata iyi binmektir. Peygamberimiz'in at yarışı yaptırdığı ve birinci gelene armağan verdiği rivayet edilmiştir. (218) Ata iyi binmek, güzel kılıç kullanmak ve okları hedefine isabet ettirmek; o dönemde, cihad için zaruridir. Bunun dışında Sa-

---

(215) El Vakıâ Sûresi: 35-37.

(216) Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 3 Sh: 58-60, Ayrıca Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 6 Sh: 264.

(217) Sahih-i Buhari-İst: 1401 C: 3 Sh: 230 K. Cihad: 78.

(218) Ahmed b. Hanbel-El Müsned-İst: 1401 C: 2 Sh: 50-81, Ayrıca Sünen-i Ebû Davud-İst: 1401 C: 3 Sh: 59.

habe-i Kiram'a «**Yüzme öğrenmelerini ve çocuklarına öğretmelerini**» tavsiye buyurmuştur. Bütün bunlar dikkate alındığı zaman; şer'i hudud'ara (Tesetture riayet etmek ve kumara alet etmemek) riayet etmek şartıyla spor yapmak müstehabtır. Hatta Resûl-i Ekrem (SAV)'in; o dönemde hiç kimsenin yenemediği pehlivan Rükane ile güreş tuttuğu ve onu yendiği bilinmektedir. (219) **Cahiliye döneminde; arapl.. aras.nda horoz, manda ve tosun gibi hayvanları döğüştürmek yaygın bir adettir. Zevk ve eğlence için; hayvanlara eziyyet etmek Resûl-i Ekrem (SAV) tarafından yasaklanmıştır.** «Boks Müsabakalarında» da; insanların birbirlerine eziyet etmesi sozkonusudur. Hayvanlara eziyyet etmek yesaklanınca; insanların birbirine eziyyet etmesi, evleviyetle yasaktır. Nitekim Resûlallah (SAV); av kasdı olmaksızın, canlı hedefler üzerinde ok talimi (Müsabaka) yapılmasını kabul etmemiştir. Zira bu fiilde de; canlı.ara eziyyet ve haksız tasarruf sözkonusudur. Günümüzde yaygın olan; Futbol, voleybol, tenis ve basketbol gibi müsabakalar Resûl-i Ekrem (SAV) ve Sahabe-i Kiram döneminde mevcut değildir. **Bunlar genellikle; belli kişiler tarafından oynanan, binlerce kişi tarafından da seyredilen müsabakalardır. Oynayanların** spor yaptığı kabul edilebilir; **fakat seyredenler için aynı şeyi söylemek** mümkün değildir. (Maalesef başta **Spor-toto olmak üzere; bir-çok organizasyonlar, bu spor dallarını kumara alet etmektedirler.)**

2049

Satranç, tavla, *dama ve ondört taş gibi oyunlar hususunda* Fükaha farklı görüşler ortaya koymuştur. Bunun sebebi; bu oyunların Sahabe zamanında yaygınlık kazanmasıdır. *Once satranç'ı ele alalım:* Satranç; Brahman Sissa adında bir hintlinin, Hind Kralı «Balhait'i» eğlendirmek için, o zamanki Hind ordusunun yapısını esas *alarak uydurduğu bir oyundur.* Sanskrit dilinde dört demek olan «Çatur» sözcüğü ile; kısım anlamına gelen «Anga» sözcüğünü, birleştirerek «Çaturanga» olarak isimlendirmiştir. Bu oyun Iran ve çevresinde oynanmaya başlanınca «Çatrang» adı ile anılır hale gelmiştir. İslâm orduları Iran'ı fethedince «Catrang» oyunu ilgilerini çekti ve bunu arapçada «Satranç» olarak nitelendirdiler. İran'ın Fethi Hz. Omer (RA)'in döneminde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla satranç oyunu; Sahabe-i Kirâm döneminde bilinmekteydi. Sahabe-i Kiram bu oyunun fıkhi hükmü hususunda ihtilâf etmiştir. İbn-i Abbas (RA) ve Ebû Hureyre (RA) mübahlığı üzerinde durmuş, Hz. Ali (RA) ve diğer bir kısım sahabe de kumar noktasından ele alarak «Haramlığı'na» hükmetmiştir. Hanefi fûka-

---

(219) İmam-ı Serahsi-El Mebsut-Beyrut; ty C: 14 Sh: 57.

hası «Satranç» üzerinde hassasiyetle durmuştur. (220) Molla Hüsrev «Kimin şahidliğinin kabul, kimin edilmiyeceğini» tasnif ederken şunları zikreder: **«Satrançla kumar oynarsa yahûd satrançla oyalanıp namazı terkederse, şahidliği kabul edilmez. Çünkü bunlardan her biri** (Kumar ve namazı terk) **aşağılığa delâlet eden büyük günahlardandır. Fakat kumar oynamadan ve namazı terk etmeden; sadece satranç oynamak bize göre mekrûh ise de, İmam-ı Şafii** (rh. a)**'ye göre mübah olmakla onda ictihada mesağ vardır.»** (221) Tavla, dama ve ondört taş için Fûkaha: «— Eğer bunlarla kumar oynanırsa; kumarın nass'la haram kılındığı bilinmektedir. Fakat kumar oynanmazsa; o zaman abesle iştigaldir. Bu noktada da «Mekrûh» olduğu sabittir» hükmünde müttefiktir. Sonuç olarak; Oyunun ismi ve mahiyeti ne olursa olsun, kumara alet edildiği müddetçe «Haram»dır. Bunun bir «Çay içmek» olmasıyla; büyük meblağlarda olması, arasında fark yoktur. Çünkü kumar; kitap, sü..net ve Sahabe-i Kiram'ın icmaı ile haramdır. Bu hususta hiçbir ihtilâf yoktur. Herhangi bir oyun; namazın zamanında edâsına zarar veriyor veya terkine sebeb oluyorsa, oynanmaması vacip olur. Çünkü namazın terkine sebeb olması; ma'siyete vesile sayılır. Kumar oynamadan ve namazı terketmeden; herhangi bir oyunun oynanması (Satranç, Tavla, vs..) mekruhtur. Zira (abesle iştigal ve) zamanı boşa harcamaktır.

2050

● Şimdi «Müzik» üzerinde duralım. Maalesef «Müzik ruhun gıdasıdır» sözü herkesin dilinde!.. Bilindiği gibi Müzik; insanların ses ve alet ile icrâ ettikleri malûm sanatın adıdır Hanefi fûkahası Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«Çalgı aletlerini, kendi arzusuyla dinlemesi insan için ma'siyettir. O çalgı meclisinde oturmak faasıklıktır ve çalgı sesiyle zevklenmek küfran-ı nimettir»** hadis-i şerifini esas alarak, müziğin haram olduğunu beyan etmiştir. İmam-ı Merginani; bir deynek çubuğun, yere ahenkli şekilde vurulmasından çıkan sesin dahi «Müzik» hükmüne dahil olduğunu zikreder. (222) İmam-ı Serahsi; kendini dinlendirmek ve yalnızlığını defetmek için (Harama vesile olmamak kaydıyla) caiz olduğunu zikretmiştir. İmam-ı Merginani'ye göre bu da caiz değildir (223) Sadece savaşta vu-

---

(220) İbn-i Hümam-Fethû'l Kadir-Beyrut: 1318 C: 8 Sh: 132, Ayrıca Şeyh Muhammed İbn-i Süleyman-Mecmuaû'l Enhûr (Şerhû Damad) İst: 1316 Bsk. ofset: Beyrut: ty C: 2 Sh: 553, İmam-ı Merginani-El Hidaye-Kahire: 1965 C: 4 Sh: 96.

(221) Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fi Şerhu Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2 Sh: 381.

(222) İmam-ı Merginani-A.g.e. C: 4 Sh: 80, Ayrıca Şeyh Muhammed b. Süleyman-A.g.e. C: 2 Sh: 553, İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 38.

(223) İbn-i Hümam-A.g.e. C: 8 Sh: 37-38.

rulan kös ve düğünlerde çalınan def müstesnâdır. Resûl-i Ekrem (SAV) düğün ve bayramlarda def çalmaya müsaade etmiştir. (224) İbn-i Nüceym: «Mücerred teganni (Musiki dinlemek ve söylemek) hususunda ûlema ihtilâf etmiştir. Bazılarına göre bu mutlak haramdır. Şeyhülislâm Hulvani bu görüştedir. Diğer bazılarına göre; usanç ve yalnızlık anlarında sırf bu halden kurtulmak için caizdir. Fakat harama vesile olmaması esastır. Bu da Serahsi'den nakledilmiştir» (225) hükmünü zikrediyor. İmam-ı Şafii (rh. a) ve İmam-ı Malik (Rh. a)'in düğün merasimlerinde çalınan musikinin hiçbir mahzuru olmadığına hükmettikleri bilinmektedir. İmam-ı Gazali «İhya» isimli meşhûr eserinde; müzik hakkında varid olan bütün ihtilâfları zikrettikten sonra, müziğin tek bir hükme bağlanamıyacağını, durumuna göre haram, mekrûh, mübah ve müstehab olabileceğini kaydetmektedir. (226) Bu konuya; ayrı bir bölüm tahsis etmiştir. Zahiriye mezhebi (ve semâ'yı esas alan bazı tarikâtlar) ise; müziğin her çeşidinin helâl olduğunu esas almış!.. Hem Hanefi, hem Şafii fükahası, «Müzik icrâ eden kadın olur ve dinleyenler onun sesinden şehevî hislere kapılırlarsa, bu kat'î olarak haramdır.» hükmünde müttefiktir. Sözleri ve müziği; islâmi hükümlerin reddini esas alıyorsa, bunun (Müzikli veya müziksiz) icrâ edilmesinin caiz olmayacağı malûmdur.

2051

● Bazı insanlar: «Köpek ulumasını, baykuş ötmesini, evden çıkınca kedi veya köpek görme hadisesini uğursuzluk sebebi» sayarlar. Ayrıca bazı harf ve rakamlar «uğursuz» ilân edilir. Maalesef içinde yaşadığımız cemiyette; hergün bu tip insanlara raslamak mümkündür. Şimdi bu konu üzerinde duralım. Kur'an-ı Kerim'de: **«Gerek yeryüzünde, gerek nefislerinizde vûkû bulan hiçbir musibet yoktur ki, onu bizim yaratmamızdan önce, bu kitapta (Levh-i Mahfuzda) yazılı olmasın. Şüphesiz bu Allahü Teala (cc)'ya göre pek kolaydır»** (227) hükmü beyan buyurulmuştur. Büyük veya küçük; meydana gelen veya gelecek olan her hadise, levh-i mahfuz'da kayıtlıdır. (228) Meydana gelen hiçbir olay; şunun veya bunun uğursuzluğu sebebiyle ortaya çıkmaz. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: **«İslâm'da teşe'üm (uğursuzluk) yoktur. En hayırlısı tefe'üldür»** (229) buyurduğu bilinmekte-

---

(224) Bedrüddin Mahmud b. Ahmed El Aynî-Umdetü'l Kari-İst: 1308 C: 8 Sh: 359 vd.

(225) İbn-i Nüceym-El Bahru'r Raik-Kahire: 1311 C: 8 Sh: 214 vd.

(226) İmam-ı Gazali-İhyâu'ulûmi'd-din-İst: 1975 C: 2 Sh: 675-751 (Semâ ve Vecd'in Ada bı Bölümü)

(227) El Hadid Sûresi: 22.

(228) Mecmuatu't Tefasir-İst: 1979 C: 6 Sh: 184-185.

(229) Abdi'l Latifi'z Zebidi-Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Ank: 1975 C: 12 Sh: 92 Had. NO: 1956.

dir. Cahiliye döneminde araplar; vehimlerine ve hayal güçlerine dayanarak, bir-çok olayı uğursuzluğa izâh ederlerdi. Meselâ: Şevval ayında evlenmenin uğursuzluk sebebi olduğuna inanmışlardı. Resul-i Ekrem (SAV) Hz. Aişe (R. anha) validemizi şevval ayında nikâhlıyarak bu hurafeyi darma-dağın etmiştir. Fükaha «Şirkû'l esbab» (Sebeblerle koşulan şirk) uzerinde hassasiyetle durmuştur. Ibn-i Abidin «Haram» olan ilimleri tasnif ederken: «Bir takım çizgi ve noktalardan meydana gelen şekillerle, malûm kaideler tahtında harfler çıkaran ve buniardan ileride olacak şeylere delâlet eden cümleler kuran bir ilimdir. (Ilm-i Remil) Bunun kat'i haram olduğu malûmdur» (230) hükmünü zikreder. Hûrufilik ve bahailik; harfleri ve rakamları (Uğurlu-uğursuz) ayırımına tabi tutarak, putlaştırmıştır. «Noktavilik» için de aynı şeyler söylenebilir. Mü'minler; teşe'üme (Uğursuzluk saymaya) asla itibar etmezler.

KISA BIR DEĞERLENDIRME VE HATIME

2052

● Kur'an-ı Kerim'de: **«İnsanlar (Yalnız) inandık demeleriyle bırakılıvereceklerini, kendilerinin imtihana çekilmeyeceklerini mi sandılar? Andolsun, biz onlardan evvelkileri de imtihan etmişizdir. Allah elbette sadık olanları bilir, elbette yalancı olanları bilir. Yoksa kötülük yapanlar bizden (Kaçıp) savuşacaklarını mı sandılar? Ne fenâ hükmediyorlar. Kim Allah'a kavuşmayı umarsa, şüphe yok ki Allah'ın tayin ettiğ. o vakit, herhalde gelecektir. O hakkı ile işiten, kemaliyle bilendir. Kim cihad ederse; ancak kendisi için cihad etmiş olur. Zira Allah, elbette alemlerden müstağnidir. Iman edip de, salih amellerde bulunanların kötülüklerini herhalde (afv ile) örteriz ve her halde o işlemekte olduklarının daha güzeliyle onları mükâfatlandırırız»** (231) hükmü beyan buyurulmuştur.

2053

● Resûl-i Ekrem (SAV)'in tebliğe başladığı ilk yıllarda; Mekke müşrikleri, müslümanlara, akıl almaz işkenceleri revâ görüyorlardı. Nitekim Hz. Bilâl-i Habeşi (RA) korkunç derecede sıcak olan kumların üzerine yatırılmış, göğsünün üzerine ağır kayalar konulmuş ve Allah'a şirk koşması istenmiştir. Onların akıl almaz işkencelerine rağmen Hz. Bilâl (RA) «Allah bir, Allah bir» diyerek haykırmış ve **«Allahü Teala (cc)'ya yemin ederim ki: sizi bundan daha fazla kızdıracak bir kelime bilseydim, hiç çekinmeden onu da söylerdim»** (232) diyerek meydan okumuştur. Bilindiği gi-

(230) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 1 Sh: 44.

(231) El Ankebût Sûresi: 2-7.

(232) İbn-i Kesir-Tefsirü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 2 Sh: 556.

bi Mekke'de mü'minler; bütün tağutları reddediyor ve yalnız Allah'a kulluk edilmesi gerektiğini haykırıyorlardı. Bugün Tağuti güçlerle işbirliği yapan ve onlardan dünyalık koparabilmek için dalkavukluğu esas alan kimselerin; iman iddiaları bir vehimden ibarettir.

2054

Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**İnsanların en çok sıkıntıya uğrayanları Peygamberlerdir. Sonra salihler, sonra ard arda gelen iyilerdir. Kişi dinine göre belâlarla imtihan edilir. Eğer selâbet-i di. yesi varsa, belâsı daha da artırılır. Eğer dininde (imanında) zayıflık varsa; ona göre belâsı da azalır**» (233) buyurduğu bilinmektedir. Sadakatle bağlı olanlarla, iki yüzlülerin ortaya konulması için Allahü Teala (cc) insanları fitne ve belâlarla imtihan etmektedir. Muhakkak ki Allahü Teala (cc) imtihana tabi tutmadan önce de, kimin kalbinde sadakat, kimin kalbinde iki yüzlülük bulunduğuna iyi bilir. Zira kalblerin mahiyetini en iyi bilen ve kalbleri değiştirebilen Allahü Teala (cc)'dır. **Bu imtihanla; Allah (cc) tarafından bilinen, fakat insanlar tarafından bilinmeyen gerçeklerin ortaya çıkarılması murad edilmiştir.** Şartların ağırlığına rağmen; imanında sebat eden ve salih ameller işleyenler (hangi halde bulunursa bulunsun) hiçbir şey kaybetmezler. Aksine göstermiş oldukları sabır ve metânetleri sayesinde; imtihanı kazanarak, ebedi saadete ererler. Kat'i nasslarla sabittir ki sadece «İman ettik, inandık» demek kafi değildir. Ehliyet sahibi bir mü'min; Allahü Teala (cc)'nın bütün emirlerini (Her türlü sıkıntıya rağmen), emrettiği şekilde yerine getirmeye memurdur. İşkence ve zulüm olsa dahi; metânetle «Sırat-ı Müstakiym'de» ilerlemek mecburiyetindedir. Zira «**Zerre miktarı iyiliğin de, zerre miktarı kötülüğün de, hesabının sorulacağı güne**» adım adım yaklaştığını bilir!.. Nitekim bir ayet-i kerime'de: «**Her nefis ölümü tadacaktır!.. Sizi bir imtihan olarak hayr ile de, şer ile d· deniyoruz. (Nihayet yine) Ancak bize döndürüleceksiniz**» (234) hükmü beyan buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem (SAV)'in ve Sahabe-i Kiram'ın; işkence ve zulme rağmen, İslâmı nasıl tebliğ ettiği malûmdur. *Makamı ve ünvânı ne olursa olsun;* hiç kimse, İslâmı onlardan daha iyi bildiğini iddia edemez.

---

(233) **Sünen-i İbn-i Mace-İst: 1401 O: 2 Sh: 1334-1335 K. Fiten: 28, Ayrıca Sünen-i Darimi-İst: 1401 Sh: 724 K. Rikak. (Not: Sırf Allahü Teala (cc)'nın dinini müdafaa ettiği için; hakarete uğrayan, hapsedilen ve işkenceye tabi tutulan mü'minlere ne mutlu!.. Tağuti güçlere şirin görünmeyi marifet zanneden ve cihad edenleri «Tedbirsizlikle» suçlayanlara gelince!.. Onlar farkında olmadan kalblerindeki nifakı dile getiriyorlar.)**

(234) **El Enbiya Sûresi: 35.**

Bu eserin te'lifi; Allahü Teala (cc)'nın kullarının en zayıfı ve O'nun rahmetine en çok muhtaç olan bir kulu elinde; 24. Şubat. 1986 Pazartesi günü tamamlandı. Te'lif kararı; 22. Şubat. 1980 tarihinde, bir istişare sonucu alınmıştı!.. Allahü Teala (cc) şahiddir ki; müctehid imamların kavillerini incelemede ve maksadlarını kavramada bütün gücümü sarfettim. Zahir'ür-rivaye ve fetva olan kavilleri tesbit hususunda titizlik gösterdim. Durri'l Muhtar'da: «Ben bu tahkikatı, büyük ûlemadan aldım. Ama Allah (cc) kendi kitabından başka hiçbir kitabın hatasızlığını kabul etmez. İnsaf sahibi çok sevabın yanında az hatayı affedendir» hükmü kayıtlıdır. İbn-i Abidin bu metni izâh ederken şunları zikrediyor: «Allah (cc) kendi kitabından başka, hiçbir kitabın hatasızlığını kabul etmez. Bu ifade ile şarih merhum özür dilemektedir. Demek istiyor ki, bu kitap her ne kadar müteehhirûn ûlemanın yazdıklarını ve adı geçen tahkikatını içine alıyorsa da masûm değildir. Yani hatadan salim değildir. Çünkü Allahü Teala (cc) kendi kitabından başka, hiçbir kitabın hatasız olmasını takdir buyurmamıştır. Kendi kitabı içinse: «— **O'na önünden ve arkasından batıl gelemez**» buyurmuştur. Başka kitaplarda hata ve kusur olabilir. Bu onların şiarıdır. Çünkü onları insan te'lif etmiştir» (235) Şurası muhakkaktır ki müctehid imamlar; Allahü Teala (cc)'nın kitabının hükmünü ve Resûl-i Ekrem (SAV)'in sünnetinin mahiyetini, izaha gayret etmişlerdir. Bütün müctehid imamlara ve onların usûlünü takip eden ûlemaya ne kadar dua etsek azdır. Bize düşen herhangi bir mazeret ileri sürmeden; Allahü Teala (cc)'ya emrettiği şekilde kulluk etmeye gayret etmektir. Resûl-i Ekrem (SAV)'in: «**Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü Teala (cc)'ya yemin olsun ki, arzusunu İslâma tabi kılmayan kimse iman etmiş olmaz**» (236) buyurduğu bilinmektedir. Yeryüzünde fitneden eser kalmayıncaya kadar cihad edilmesi emredilmiştir. Duam şudur: «*Allah'ım!.. Tağuti güçler; hakaret, ve işkence ederek, benden razı olmadıklarını ortaya koydular. Ben de; kat'iyyen onlardan razı değilim. Onlar bu dünya'da benim yüzümü görmekten bile tiksiniyorlar!.. Allah'ım!.. Ben de ahirette onların yüzünü görmek istemiyorum. Tağut'un, Bel'am'ın ve hased ehlinin şerrinden sana sığınırım.*»

Bu eserde; ortaya koyabildiğimiz bütün doğrular İslâm'a aittir. Hatalarımızdan; esirgemesi ve bağışlaması bol olan Allahü Teala (cc)'ya sığınırız. Amellerimizin başı ve sonu Allah'a (cc) hamdetmektir. Verdiği nimetleri; icmalen dahi, saymaya gücümüz yetmez.

---

(235) İbn-i Abidin-Reddü'l Muhtar Ale'd Dürri'l Muhtar-İst: 1982 C: 1 Sh: 27.

(236) İbn-i Kesir-Tefsîrü'l Kur'an'il Azîym-Beyrut: 1969 C: 3 Sh: 490.

KİTAPTA GEÇEN SURE VE AYET-İ KERİME'LERİN ALFABETİK FIHRISTI

(DIKKAT: Fihrist hazırlanırken sahife değil, madde numaraları esas alınmıştır. Sûrelerin baş tarafında bulunan parantez içerisindeki rakamlar Kur'an-ı Kerim içerisindeki sıra numaralarıdır.)

(A)

Sûrenin adı	Kitapta geçen ayet numarası	Madde numarası:
(33) El Ahzab Sûresi	28-29	1170.
	32	1663.
	33	1131, 1666.
	36	1795,
	39	170.
	53	1757.
	59	1128.
	62	33.
	72	711.
(96) El Alak Sûresi	1	2046.
(3) Al-i İmran Sûresi	2	152
	7	30
	19	104.
	26	154.
	28	1739, 2044.
	52	101.
	77	1392.
	78	187.
	79-80	1780.
	81	1785.
	85	104.

Sûrenin Adı	Kitapta geçen ayet numarası.	Madde Numarası:
	92	1717, 2001.
	97	209, 938, 951.
	104	1803.
	110	1805.
	134	1742, 1869.
	135	1742.
	139	777.
	159	219.
	169-170	707.
	195-197	760.
(29) El Ankebût Sûresi	2-7	2052.
	8	148.
	45	399.
(7) El A'raf Sûresi	26	1621.
	27	1626.
	28	1627.
	31	1612.
	73	164.
	157	55, 1979.
	179	19.
	204	475.
	(B)	
(2) El Bakara Sûresi	8	114.
	14	184.
	29	270, 899.
	30	1603.
	42-44	1739.
	83	1760.
	87	164.
	120	1731.
	132	101.
	136	126.
	150	439.
	154	707.
	158	989.
	159	1740.

Sûrenin Adı	Kitapta geçen Ayet numarası	Madde Numarası:
	172	1977, 1610.
	173	275, 1964, 1610, 1977.
	178-179	1314, 1325.
	180	1907.
	183	792, 824.
	184	796, 824, 832.
	185	57, 802.
	188	1540.
	193	729.
	196	1016, 1019, 1047.
	213	7, 185.
	215	1718.
	217	228.
	220	1707.
	221	1094.
	222	330, 387, 1678.
	223	1677.
	224	770.
	226	1174.
	228	1154, 1210
	229	1095, 1139, 1166, 1178.
	230	1168.
	231	1182.
	233	1120, 1226.
	234	1212.
	235	1218.
	236	1105.
	237	1869.
(2) El Bakara Sûresi (Devam)	238	410.
	240	1907.
	245	2023.
	253	174.
	256	104, 717.
	258	171.
	262	1720.
	263	1720.

Sûrenin Adı	Kitapta geçen Ayet Numarası	Madde Numarası
	267	918, 1719.
	273	1722.
	275-279	1397.
	282	1356, 1846
	(C)	
(72) El Cin Sûresi	1-2	182.
	18	560.
(62) El Cum'a Sûresi	9	629.
	(E)	
(6) El En'am Sûresi	17	154.
	33	169.
	101	133.
	118	1975.
	121	1963.
	152	1710.
(21) El Enbiyâ Sûresi	21	136.
	22	136.
	35	2054.
	47	199.
(8) En Enfâl Sûresi	11	335.
	30	764.
	42	162.
	61	778.
	65	788.
	69	785, 1373.
	72	715, 733.
	75	153, 1893.
	(F)	
(35) El Fatır Sûresi	15	138, 148.
(89) El Fecr Sûresi	17	1713.
(25) El Furkan Sûresi	58	152.
	67	1370.
	74	1684.

Sûrenin Adı	Kitapta geçen Ayet Numarası:	Madde Numarası:
(41) Fûssilet Sûresi	15-16	1783.
	34	1804.
	(H)	
(22) El Hacc Sûresi	7	168.
	27	939.
	29	842.
	39	768.
	75	156.
(57) El Hadid Sûresi	18	2023.
	22	2051.
	25	1779.
(69) El Hakka Sûresi	19-25	199.
	44-48	169.
(59) El Haşr Sûresi	6	1504.
	7	1504, 1800.
	8	1504.
	9	767.
	10	1504.
(15) El Hicr Sûresi	9	189.
	90-93	748.
	99	256.
(49) El Hucurat Sûresi	6	1776.
	9	1778.
	10	1734, 1762.
	11	1775.
	12	1762.
	13	1605.
(11) Hûd Sûresi	6	210, 1486.
	59-60	1783.
	113	1537.
	120	758.
	(İ)	
(14) İbrahim Sûresi	32-34	1485.
	41	1698.
(112) El İhlâs Sûresi	1	146.

Sûrenin Adı	Kitapta geçen Ayet Numarası:	Madde Numarası:
(76) El İnsan Sûresi	8-11	1714.
(84) El İnşikak Sûresi	10	199.
(17) El İsrâ Sûresi	11	199.
	15	173.
	23-25	1698.
	27	184.
	32	1247.
	1-4	134.
	33	1316, 1323.
	53	1759.
	70	1603.
	73	172.
	95	161.
	(K)	
(97) El Kadr Sûresi	1-5	839.
(50) El Kaf Sûresi	33	154.
(68) El Kalem Sûresi	10-13	1765.
(54) El Kamer Sûresi	52-53	205.
(28) El Kasıs Sûresi	26-27	1111, 1530
	32	164.
	59	173.
	68	138.
(18) El Kehf Sûresi	29	718.
	56	1684.
(108) El Kevser Sûresi	1	200.
	2	1066.
	(L)	
(31) Lokman Sûresi	13	1689.
	14-15	1695.
	16	1690.
	17	1691.
	18-19	1608, 1692.
	(M)	
(5) El Mâide Sûresi	3	1959.

Sûrenin Adı	Kitapta geçen Ayet Numarası:	Madde Numarası:
	4	1982.
	5	1968.
	6	284, 310, 323, 351, 437.
	8	1844.
	32	1313.
	33	1292.
	34	1297.
	38	1278.
	41	114.
	42	1885.
	45	1362.
	49	1238, 1533, 1796
	50	1796.
	51	1730.
	89	1986.
(Maide Sûresi'nin Devamı)	90	262, 1268, 1583
	91	1269, 1583.
	95	1036.
	96	1042, 1457, 1978.
	106	1913.
(19) Meryem Sûresi	77-80	756.
(47) Muhammed Sûresi	12	1368.
	33	818.
(58) El Mücadele Sûresi	1-4	1185.
	11	1102.
(74) Müddesir Sûresi	11-26	747.
(67) El Mülk Sûresi	15	1366.
	67	184.
(40) El Mü'min Sûresi	185	121.
(23) El Mü'minûn Sûresi	5-7	328, 1651.
	16	198.
	17	153
	91	135, 146.
(60) El Mümtehine Sûresi	8-9	1726.

Sûrenin Adı	Kitapta geçen Ayet Numarası:	Madde Numarası:
	(N)	
(16) En Nahl Sûresi	16	439.
	17-18	257, 401.
	36	100, 160, 254. 1689.
	43	342.
	77	154.
	78	1758.
	81	1622.
	91	1997.
	106	233.
	116	266.
	125	1805.
(53) En Necm Sûresi	3-4	39, 173.
(4) En Nisâ Sûresi	1	1248.
	2	2041, 1248, 1712.
	4	1262.
(4) En Nisâ Sûresi	6	1193, 1711, 2041
	7	1892, 1708.
	10	1576.
	11	1887, 1890.
	15-16	1249, 1878.
	19	1127, 1669.
	22-24	1086.
	25	1253.
	28	1074.
	29	1575, 1376.
	30	1376.
	34	1119, 1132, 1672 1667.
	35	1674.
	36	1702.
	37-38	870.
	43	1145.
	51-52	108.
	58	1792.
	59	212, 1797.

Sûrenin Adı:	Kitapta geçen Ayet Numarası.	Madde Numarası.
	75	715.
	76	254, 717.
	78	21, 156.
	83	49, 1798.
	86	1747.
	92	1326.
	93	1311.
	98	732.
	101-102	482, 677.
	103	404.
	115	43.
	119	1637.
	129	1135.
	136	193.
	161	1401.
	164	163.
	176	1891.
(24) En Nûr Sûresi	1-2	1248.
	4	1262.
	6-9	1193.
	19	1265.
	27-28	1744.
	29	1755.
	30	1643.
(24) En Nûr Sûresi	31	1128, 1643.
	33	1580.
	37	1375.
	45	154.
	58-59	1682.
	61	1285.
	(R)	
(55) Er Rahman Sûresi	27	146.
(30) Er Rûm Sûresi	7	1368.
	30	1073.
	50	154.
	54	1693.

(S-Ş)

(38)	Es Sad Sûresi	24	1420.
		26	1532, 1782.
		2-3	1735.
(61)	Es Saf Sûresi	100-108	1064.
(37)	Es Saffat Sûresi	11	150.
(42)	Eş Şûra Sûresi	38	219.
		40	1869.
		43	1869.
		51	191.

(T)

(20)	Tâ-hâ Sûresi	44	1759.
		112	118.
(83)	Et Tahfif Sûresi	1-4	1394.
(66)	Et Tahrim Sûresi	2	1996.
		3	1668.
		6	176, 1685.
(65)	Et Talak Sûresi	1	1139, 1160, 1220.
		2	1172.
		4	1211, 1164.
		5	1164.
		6	1220.
		11	117.
(9)	Et Tevbe Sûresi	5	770.
		13-14	769.
		29	725.
		30	134.
		34-35	857.
		36	714, 1725.
(9)	Et Tevbe Sûresi	38-39	721.
		40	765.
		41	776.
		60	880.
		65-66	236.
		70	164.

	71	1665.
	107	561.
	108	279, 396, 562
	122-123	774.
	128	162.
	(V)	
(56) Vakıa Sûresi	35-37	2047.
	79	28, 319.
	(Y)	
(36) Yasin Sûresi	79	198.
	82	158.
(10) Yûnus Sûresi	72	101.
	84	101, 126.
	99	718.
(12) Yusuf Sûresi	53	400.
	87	248.
	111	1781.
	(Z)	
(51) Ez Zariyat Sûresi	19	1716.
	35-36	126.
	56	252.
(39) Ez Zümer Sûresi	7	208.
	9	1102.
	62	133.

BIRINCİ VE IKINCI CİLT'DE YER ALAN KONULARIN ALFABETIK FİHRISTİ

DIKKAT: Fihrist hazırlanırken sahife değil, madde numaraları esas alınmıştır.

(A)

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Abdesti bozan şeyler	1	310-317.
Abdesti bozmayan şeyler	1	314-317.
Abdestin çeşitleri	1	319-321.
Abdest Duaları	1	306-307.
Abdestin edebleri	1	304-305.
Abdestin farzları	1	286-289.
Abdestin sünnetleri	1	290-303.
Abdestte şüphe	1	318.
Adak	1	842.
Adak'ın (Nezrin) Rüknü	1	844.
Adak'ın (Nezrin) Şartları	1	843.
Adalet	2	1779-1784.
Adalet Siyaseti	2	1785-1789.
Ahirete İman	1	192-193.
Ahiret hayatına ait hadiseler	1	197-202.
Ailenin geçimini sağlamak	2	1119-1125.
Ailede karşılıklı hak ve görevler	2	1126-1137.
Aile içerisinde adab-ı Muaşeret	2	1665.
Aile içerisinde çocuklarla ilgili edeb	2	1684.
Akika kurbanı	1	1079.
Akile	2	1335.
Akilenin önemi	2	1336-1337.
Akşam Namazının vakti	1	408.
Alay etmek	2	1775.
Alış-verişte dikkat edilecek hususlar	2	1384-1394.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No.
Alış-verişi bozmak (İkale)	2	1395.
Alış-verişte muhayyerlik	2	1381-1383.
Allah (cc)'ın haklarında vasiyyet	2	1912.
Allah (cc)'a ve sıfatlarına iman	1	131-143.
Altın ve Gümüş yüzük	2	1633-1634.
Altın ve Gümüşün zekâtı	1	909-911.
Amellerin imandan cüz olup-olmadığı	1	116-120.
Anne-Baba bir kardeşlerin durumu (Mirasta)	2	1929.
Anne ve Babaya iyilik ve itaat	2	1693-1700.
Anne bir kardeşlerin hali (Mirasta)	2	1932.
Anne rahmindeki çocuğu düşürmek	2	1344-1348.
Anne rahmindeki çocuğun mirası	2	1957.
Annenin Halleri (Mirasta)	2	1925.
Ariyet (Ödünç) Nedir?	2	2018.
Ariyet'in hükmü	2	2019.
Ariyetin rüknü	2	2018.
Ariyetin şartları	2	2020-2021.
Artık sularla ilgili meseleler	1	346-349.
Asabe	2	1933.
Asabe bilgayrihi	2	1940-1945.
Asabe maagayrihi	2	1946.
Asabe binefsihi	2	1934-1939.
Ashab-ı Feraiz	2	1921.
Ashab-ı Tahriç	1	75.
Ashab-ı Temyiz	1	77.
Ashab-ı Tercih	1	76.
Asl	1	790.
Asli vatan	1	623.
Astronomi alimlerinin hesapları	1	805.
Aşı ve iğneler	1	820.
Atılacak taşın miktarı (Hac'da)	1	999.
Atılacak taşın vasfı	1	1000.
Atların Zekâtı	1	906.
Avcıda aranan şartlar	2	1984-1985.
Avcı hayvanda aranan şartlar	2	1983.
Av ile meşgul olmak	2	1982.
Avlanmanın cezası (Hac'da)	1	1036-1044.
Aviye	2	1948.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Ay tutulduğu zaman kılınan namaz	1	673-674.
Avakları yıkamak	1	289.
Ay plamak	2	1775.
Azimet	1	273.

(B)

Baba bir kız kardeşin durumu (Mirasta)	2	1930.
Babanın durumu (Mirasta)	2	1922.
Bağış (Hibe)	2	1561-1562.
Bağiler	1	790.
Bakmak ve dokunmak yasaklığı	2	1128-1129, 1650-1656.
Başı meshetmek	1	288.
Başsağlığı dilemek (Ta'ziye)	1	702.
Başkası adına hacetmek	1	1048-1050.
Bayram namazları	1	652-657.
Bayram namazının vaktı	1	658.
Bayram Namazı nasıl kılınır?	1	659-661.
Bayram Namazı kaza edilebilir mi?	1	662.
Bağ-bahçe ortaklığı: (Müsakat)	2	1519-1524
Bedenî ibadetler	1	941.
Besmele ile başlamak	1-2	292, 1975, 1966.
Bid'at Ehli	1	251, 496.
Bid'at üzere boşama	2	1163.
Birbirine mirasçı olma sebebleri	2	1895.
Borç hususunda titizlik	2	1393.
Borçlular	1	884.
Borcun terikeden ödenmesi	2	1914.
Borç yüzünden hapis	2	1881.
Boşamanın hükmü	2	1153-1154.
Boşama nevileri	2	1155-1159.
Boşamada dikkat edilecek hususlar	2	1160-1163.
Boşamayı kadına bırakmak	2	1170.
Boşamada şahid gerekli midir?	2	1172.
Boşamanın rüknü	2	1143-1144.
Boşamada sarih ve kinayeli sözler	2	1151-1152.
Boşamanın sayısı	2	1166-1169.
Buruna su vermek	1	296, 323.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Burunda bulunan kuru kir	1	323.
Büyük annenin (Sahih Nene'nin) Halleri	2	1931.
(C-Ç)		
Caniyi bulmak için yemin verdirmek (Kasame)	2	1338-1343.
Cebretmek (Zorlamak)	2	2043.
Cemaat'in hükmü	1	486-487.
Cemaatin fazileti	1	487.
Cemaate katılmamcyı meşru kılan özürler	1	488.
Cem'i Takdim, Cem'i Tehir	1	413.
Cenaze namazı	1	691.
Cenaze namazını kimin kıldıracağı	1	693.
Cenaze namazı kılınmayanlar	1	692.
Cenaze namazı nasıl kılınır?	1	694-697.
Cenazenin taşınması	1	698-701.
Çıplaklığı şeytan tavsiye eder	2	1626-1627.
Cihad	1	711-713.
Cihad'ın sebebi nedir?	1	714-716.
Cihad'ın keyfiyeti	1	721-729.
Cihad'ın teşri merhaleleri	1	741-759.
Cihad kimlere farz değildir	1	771-775.
Cihadla ilgili diğer meseleler	1	786-790.
Cinlerin mahiyeti	1	180-184.
Cinsi münasebette bulunmanın cezası (Hac'da)	1	1026-1029.
Cinsi ilişkide adâb-ı muaşeret	2	1676-1681.
Cinayet nedir?	2	1306-1308.
Cizye	1	725-729.
Cum'a Namazı	1	628-629.
Cum'a namazı kimlere farzdır?	1	630-634.
Cum'a Namazının edâsının şartları	1	635-642.
Cum'a Hutbesinin farzları	1	643.
Cum'a hutbesinin sünnetleri	1	644.
Cum'a namazının vakti	1	639.
Çalınan malın nisab miktarına ulaşması	2	1280.
Çalınan mal mütekavvim olmalıdır	2	1281.
Çalınan malda milkiyet şüphesi		

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
olmamalıdır	2	1282.
Çalınan mal gizlice alınmalıdır	2	1283.
Çalınan mal korunmuş yerden alınmalıdır	2	1284.
Çocuğa bakmak (Hidane)	2	1223-1227.
Çocuklarla ilgili adab-ı muaşeret	2	1684-1692.
Cenine karşı işlenen cinayet	2	1344-1348.

(D)

Dâr	1	731.
Dâru'l Harb	1	731-734.
Dârü'l İslâm	1	731-734.
Darû'l Musalaha	1	732.
Dâru'l Harbin, Darü'l İslam'a dönüşmesi	1	739-740.
Darü'l İslâm'ın Darü'l Harbe dönüşmesi	1	735-738.
Dâvâ	2	1832.
Dâvânın mahiyeti	2	1832.
Dâvânın sıhhatinin şartları	2	1833-1834.
Dâvânın hükmü	2	1835.
Dâvâlara nerede bakılır?	2	1836-1837.
Dâvâlara ne zaman bakılmalıdır?	2	1838.
Davâda ikrar	2	1856.
Dâvâda yemin	2	1860.
Dâvâlar ne zaman ve nasıl sonuçlanır?	2	1867-1869.
Dâvâların zekâtı	1	901-902.
Darılmak (küsmek)	2	1762-1764.
Dâvetlere icabet	2	1757.
Devlet'in tarifi ve mahiyeti	2	1790-1794.
Devletin gelir ve giderleri (Beytülmal)	1	925-927.
Devlet reisinde aranan şartlar	1	212-223.
Develerin zekâtı	1	904-905.
Devir	1	605.
Din	1	914-917.
Dinlerin farklı olması mirasa manidir	2	98-99.
Dinden çıkanlar	1	227.
Define ve madenlerin zekâtı	1	100-112.
Dinlerin mahiyeti ve tasnifi	1	1899.
Diyetin mahiyeti	2	1326-1334.
Diyeti kim öder?	2	1335-1337.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Doğum kontrolü	2	1347-1348.
Düşmanla sulh yapmak	1	777-779.

(E)

Ehl-i kıble'nin tekfiri caiz değildir	1	251.
Ef'al-i küfür (İnsanı küfre düşüren fiiller)	1	229-231.
Elfaz-ı Küfür (İnsanı küfre düşüren sözler)	1	232-245.
Enkaz altında kalanların mirası	2	1956.
Erkeğin erkeğe karşı avreti	2	1646-1648.
Erkeğin kadına karşı avreti	2	1650.
Erkeğin hanımına bakması	2	1651.
Erkeğin kendi mahremine karşı avreti	2	1652.
Erkeğin yabancı kadına karşı avreti	2	1654.
Eti yenen hayvanlar	2	1976-1981.
Eti yenmeyen hayvanlar	2	1976-1981.
Evlenmede denklik (Kefaet)	2	1101-1103.
Evlenmede karşılıklı rıza meselesi	2	1083-1085.
Esas olan «Beynel havf ve'r-recâ» halidir	1	243.
Eşlerin karşılıklı helalleşmesi	2	191-1198.
Ezân'ın meşru olması	1	419-421.
Ezan farklı dillerle okunabilir mi?	1	420.
Ezan'ın hükmü	1	420.
Ezân okuyanda aranan vasıflar	1	422-425.
Ezânın vasıfları	1	426-427.
Ezânla ilgili diğer meseleler	1	428-432.
Ezâ veren kadınlar	2	1140.

(F)

Faiz ve Faizciler	2	1397-1403.
Farz	1	265.
Farz-ı Ayn	1	13, 18, 265.
Farz-ı Kifaye	1	13, 18, 265.
Farz-ı Kifaye olan namaz	1	691.
Farz Namaz	1	398-403.
Farz Oruçlar	1	801.
Farz sahipleri	2	1921.
Fasid ortaklık	2	1455-1457.
Feraiz	2	1887 vd.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Ferâizi icra memuru (Kâsım) ve vazifesi	2	1915-1919.
Fidye'nin hükmü ve miktarı	1	832-833.
Fitre	1	928-930.
Fitre'nin edâsının vakti	1	933-935.
Fitre'nin miktarı	1	936.
Fitre'nin vücûbunun şartları	1	931-932.

(G)

Galiz necâsetler	1	391-393.
Ganimet	1	783-785.
Gasb	1	1587-1590.
Gemide namaz nasıl kılınır?	1	627.
Gayr-i Müslimlerle ilişkiler	2	1725-1732.
Giyim hususunda dikkat edilecek hususlar	2	1621-1623.
Güzel giyinmek müstehabtır	2	1624.
Giyimden icab eden cezalar (Hac'da)	1	1021-1022.
Gusül nedir?	1	322.
Gûsûlün farzları	1	323.
Gusulün sünnetleri	1	324-326.
Gusulü icab ettiren haller	1	327-330.
Gusül abdestinin çeşitleri	1	331.
Gusül ile ilgili diğer meseleler	1	332.
Güneş tutulduğu zaman kılınan namaz	1	670-672.
Gıybet	2	1770-1774.

(H)

Haberleri Tahkik etmek	2	1776-1778.
Hac	1	937 vd.
Haccın edebleri	1	963-964.
Haccı kaçırmak	1	1046-1047.
Haccı kıran	1	1008-1010.
Haccı Temettû	1	1011-1013.
Hac'da (İhrama giren) Cinayetleri ve cezalar	1	1016-1045.
Haccın vücûbunun şartları (Kimlere farzdır)	1	944-951.
Haccın edâsının şartları	1	952-958.
Haccın edâsının sahih olmasının şartları	1	959.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Haccın farzları	1	960.
Haccın Sünnetleri	1	962.
Haccın vacipleri	1	961.
Haccın sebebi	1	941.
Haccı vasiyet etmek	1	1051.
Hacc'da kadınların farklı amelleri	1	1006-1007.
Hac ibadeti nasıl edâ edilir (Keyfiyeti)	1	983-1008.
Hacet Namazı	1	588.
Hadesten taharet	1	437.
Hadd Nedir?	2	1236.
Had'leri kim tatbik eder	2	1242-1244.
Hadd-i Kazf'ın mahiyeti	2	1261-1267.
Hadd-i Sirkat (Hırsızlığın cezası)	2	1276-1291.
Hadd-i Şürb (İçki cezası)	2	1268-1275.
Hadd-i Zina (Zinâ Cezası)	2	1246-1260.
Hafif Necâsetler	1	392.
Hakkı tesbit, batılı iptal mücadelesi	1	80-84.
Hakem tayini (Tahkim)	2	1674, 1883-1886.
Hakim (Kadı) Tayin etmenin hükmü	2	1821-1822.
Hakim'in (Kadı'nın) Görevi	2	1823-1825.
Hakim (Kadı) Maaşını nereden alır?	2	1826-1829.
Hakim'in (Kadı'nın) Tarafsızlığı	2	1830.
Hakim'den hakime yazışma (Gaib'in Durumu)	2	1866.
Halvet vakitlerinde dikkat edilecek hususlar	2	1682-1683.
Hangi cemre'ye ne zaman taş atılır?	1	998-1001.
Hapis Cezası	2	1877-1882.
Haram	1	266.
Haram li aynihi (Bizzat haram olanlar)	1	266.
Haram li gayrihi (Bazı sebeblerle haram)	1	266.
Harem bölgesinin bitki ve ağaçları	1	1045.
Hasta olan mükellefin namazı	1	614-618.
Hataen öldürme	2	1309-1313
Hata yerine sayılan öldürme	2	1309-1313.
Havale	2	2014.
Havalenin hükmü	2	2015.
Havalenin sıhhat şartları	2	2016-2017.
Havalenin rüknü	2	2015.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Hayız'ın tarifi ve müddeti	1	379-380.
Hayızla ilgili meseleler	1	381-382.
Hayız ve nifas hakkında müşterek sekiz hüküm	1	387.
Hayvan kesmenin şartları	2	1959-1975.
Hayvanların işlediği cinayetler	2	1352-1355.
Hayvanların zekâtı	1	900-908.
Hazine mallarının (Beytülmal'in) harcanması	1	925-927.
Hedy'in tarifi ve hükmü	1	1052-1055.
Hedy'in etinden yemek	1	1053.
Hedy'in kesilme yeri	1	1054.
Hırsızlık nedir?	2	1277.
Hırsızlığın teşekkülü	2	1278-1287.
Hırsızlık cezasının keyfiyeti	2	1288-1290.
Hırsızlığın tasnifi	2	1291.
Hibe	2	1561.
Hibenin rüknü	2	1563.
Hibenin sahih olmasının şartları	2	1564.
Hibeden rücû etmek mümkün müdür?	2	1566-1571.
Hibede çocuklar arasında adalete riayet etmek	2	1572-1573.
Hicr (Hacr-Tasarruftan men etme)	2	2040-2042.
Hilâli görmek (Rüyet-i Hilâl meselesi)	1	802-806.
Hûl'un mahiyeti	2	1177-1182.
Hûsuf Namazı	1	673-674.
Hükmün icrası ve cezanın infazı	2	1874-1882.
Hünsâ'nın tarifi ve mahiyeti	2	1954.

(I-İ)

Iskat-ı salat	1	604-605.
İbâdet nedir?	1	252-255.
İbâdetin müddeti ve dereceleri	1	256-260.
İcma-i Ümmet	1	42-47.
İctihadın mahiyeti	1	60-70.
İçki içmenin cezası	2	1268-1275.
İçmek ve yemekle ilgili adab-ı muaşeret	2	1610-1620.
İddet'in tarifi ve mahiyeti	2	1207.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
İddet'in şartı	2	1208.
İddetin rüknü	2	1209.
İftarı mübah kılan özürler	1	824-831.
İftitah tekbiri	1	443-445.
İhtikâr yapmak (Karaborsacılık)	2	1388.
İhdad (Süslenmeyi terketmek)	2	1215-1218.
İhrama girmek	1	971-974.
İhrama giren kimsenin dikkat edeceği hususlar	1	975-982.
İhsar (Hac'dan menedilmek)	1	1046-1047.
İhtilaf (*İlk cemaat, ilk İhtilâf*)	1-2	2-8/1672-1675.
İkâmet vatanı	1	623.
İkâle (Alış-verişi bozmak)	2	1395.
İkindi Namazının vakti	1	407.
İkrah'ın tarifi ve mahiyeti	2	1856.
İkrar	2	2043-2045.
İlâ'nın mahiyeti	2	1173-1176.
İlimin tarifi ve sınıflandırılması	1	9-18
İman nedir?	1	113.
İmanın rükünleri	1	114-115.
İman ile emel arasındaki münasebet	1	116-120.
İmanın sahih ve kabule şayan olması	1	121-123.
İman ve İslâm	1	124-128.
İmama uymayı ortadan kaldıran haller	1	507.
İmama tabi olunan ve olunmayan durumlar	1	508-509.
İmama uyma ile ilgili diğer meseleler	1	510-516.
İmamet-i Kübra ve İmameti suğra	1	482-485.
İmamda bulunması gereken vasıflar	1	489.
İmamete kim daha lâyıktır?	1	490-494
İmamete geçirilmesi mekruh olan kimseler	1	495-497.
İmametle ilgili diğer meseleler	1	498-504.
İnfak ve ihsanda dikkat edilecek esaslar (edeb)	2	1716-1724
İnnin (Cinsi iktidarı olmayan kimse)	2	1200-1215.
İnsanın cüzlerinden faydalanmak	2	1640
İnsanın fiilleri ve irade	1	206-210.
İpek ve altın	2	1628.
İrse (Mirasa) *mani olan haller*	2	1898-1902.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
İstihsan	1	57.
İstihare namazı	1	589.
İstislâh	1	55.
İstihaze'nin tarifi	1	385-386.
İstimna (Otuz bir çekmek)	1	328.
İstinca (Pislik yolundan çıkan necaset)	1	394-
İstinca ile ilgili meseleler	1	395-396.
İstinca'nın nevileri	1	397.
İstiskâ babı (Yağmur Duası)	1	675-676.
İstitaat	1	209.
İş ahkamı ve işçi hakları	2	1544-1554.
İtibar ortaklığı	2	845.
İtikâf	1	847-848.
İtikâfın şart ve rükünleri	1	846.
İtikâfın çeşitleri	1	849-851
İtikâfı bozan şeyler	1	852-853
İtikâfla ilgili diğer meseleler	1	
	(K)	
Kabirleri ziyaret etmek	1	706.
Kabirin hazırlanması	1	700-701.
Kadere iman	1	203-205.
Ka'de-i Ahire (Son oturuş)	1	457-460.
Kadir gecesini aramanın hükmü	1	839-840.
Kadınların erkeklerle bir hizada durması	1	505-506.
Kadınların hacc işleri	1	1006.
Kadın-erkek ilişkilerinde adab-ı muaşeret	2	1642-1645.
Kadının kadına karşı avreti	2	1649.
Kadının erkeğe karşı avreti	2	1657-1658.
Kadınlara mahsus bazı haller	1	378-387.
Kafir	1	224-226.
Kafir ile mürted arasındaki fark	1	227-228.
Kafirlerin nikâhı	2	1094.
Kan-koca hakları	1	1126-1133.
Kasm (Zevceler arasında adalete riayet)	2	1134-1136.
Kadını, kocasına karşı ifsad etmek	2	1137-1674.
Karz-ı Hasen'in tarifi ve mahiyeti	2	2022-2024.
Kasden adam öldürmek	2	1309.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Kasame	2	1338-1343.
Kasr için mesafe	1	620-622.
Kazaya kalan namazlar	1	598-603.
Kazanç	2	1366 vd.
Kaza ve keffareti gerektiren şeyler (Oruçta)	1	817-823.
Kazf cezası	2	1261-1267
Kefâletin tarifi ve mahiyeti	2	2006.
Kefenin cins ve miktarı	1	686-690.
Keffaret Nedir?	1	841.
Kendi başına asabe olanlar	2	1934-1939.
Kendini erkeğe benzeten kadın	2	1635-1636.
Kendini kadına benzeten erkek	2	1635-1636.
Kerahet vakitleri	1	416-417.
Kesbin (kazancın) mahiyeti ve sıfatı	2	1366-1371.
Kıbleye yönelmek	1	439.
Kıraet	1	448-450.
Kısasta umumi bir hayat vardır	2	1314-1316.
Kısasın vacib olması için gerekli şartlar	2	1317-1323.
Kısas nasıl tatbik edilir?	2	1324.
Kıyam	1	446-447.
Kıyas-ı Fûkaha	1	48-53.
Kiralamak	2	1555-1559.
Kitap	1	25-31.
Kitaplara iman	1	185-189.
Kocanın halleri (Mirasta)	2	1923.
Kocanın dikkat edeceği muaşeret esasları	2	1669-1671.
Koku ve yağ sürünme cezası (Hac'da)	1	1017-1020.
Kolları yıkamak farzdır	1	287.
Komşuluk münasebetlerinin önemi ve mahiyeti	2	1701-1706.
Korku Namazı	1	677-678.
Korku Namazı nasıl kılınır?	1	679-680.
Kolonya kullanmak	1	391.
Konuşurken nelere dikkat edilmelidir	2	1758-1761.
Kölelik	2	1231-1235.
Kumar ve yarışmalar	2	1583-1585, 2046-2049.
Kur'an okumada yanılmalar	1	480-481.
Kurbanın tarifi ve mahiyeti	1	1063. vd.

Kurban kesmek kimlere vaciptir?	1	1068.
Kurbanın edâsının şartı ve rüknü	1	1069.
Kurbanda bulunması gereken vasıflar	1	1070.
Kurbanın eti ve derisi	1	1071.
Kûsûf Namazı	1	670-672.
Kusur araştırmak ve arkadan çekiştirmek	2	1767-174.

(L)

Lâhik	1	514-516.
Lâkit (Yitik çocuk)	2	1228-1230.
Liân	2	1191-1194.
Liânın şartı	2	1195.
Liânın hükmü	2	1196.
Liân nasıl yapılır?	2	1197-1198.
Lûkata (Herhangi birşeyi bulmak)	2	2029-2032.

(M)

Malın tarifi ve çeşitleri	2	1267 vd, 1377 vd.
Mehir'in mahiyeti	2	1104-1106.
Mehirin miktarı	2	1107-1111.
Mehr-i Müsemma	2	1113.
Mehr-i Misil	2	1114.
Mehirle ilgili diğer meseleler	2	1115-1118.
Mekruh	1	272.
Meleklere iman	1	176-179.
Mesbûk	1	511.
Mesh	1	365.
Mestler üzerine mesh yapmak	1	365-366.
Mestler üzerine meshin caiz olmasının şartları	1	367-369.
Mestler üzerine mesh nasıl yapılır?	1	370.
Meshi bozan şeyler	1	371-374.
Mezâr ve Mezâr ziyareti	1	700 vd.
Mendub olan abdest	1	321.
Mezhebte müctehidler	1	73.
Mezheblerin teşekkülü ve tasnifi	1	85-95.
Mikatlar	1	965-970.
Musafaha etmek sünnettir	2	1752.
Mudarebe (Sermaye-Emek ilişkisi)	2	1463-1466.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Mudarabanın hükmü	2	1467.
Mudarebenin çeşitleri	2	1468-1469.
Mudarebenin şartlar.	2	1470-1474.
Mudaribin (İşleticinin) hakları	2	1476-1481.
Mudarabenin sona ermesi	2	1482-1484.
Muhafazaya bırakılan mal (Vedia)	2	2025.
Muhsan ve muhsane kimdir?	2	1263-1265.
Mübah	1	270.
Müdrik	1	510.
Müezzinde aranan vasıflar	1	422-425.
Müezzine icabet etmek	1	433-434.
Mühazatü'n Nisâ	1	505-506.
Müfsid	1	271.
Mükellef olan kimsenin fiilleri	1	264-272.
Münesehâ	2	1955.
Müneccimlerin hesabı	1	805.
Müstehab	1	269.
Mürted	1	26-228.
Müsafirin namazı	1	619-627.
Müsâkat (Bağ-bahçe ortaklığı)	2	1519-1524.
Müzaraa (Ziraat ortaklığı)	2	1511-1513.
Müzaraa'nın rüknü	2	1514.
Müzaraa'nın şekilleri	2	515.
Müzaraa'nın sona ermesi	2	1516-1517. 1518.

(N)

Nafaka	2	1119-125.
Nafile Namazlar	1	579-59.
Namaz	1	398-403.
Namaz Vakitleri	1	404-409.
Namazı vaktinde edâ etmenin önemi	1	410.
Namazın şartları	1	435-441.
Namazın sıfatı	1	442-462.
Namazın vacipleri	1	463.
Namazın sünnetleri	1	464.
Namazın Edebleri	1	465.
Namazın keyfiyeti (Namaz Nasıl Kılınır?)	1	466-473.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Namazlarda Kur'an-ı Kerim Okumak	1	474-479.
Namazı edâ ederken abdestin bozulması	1	517-521.
Namazı bozan haller	1	522-524.
Namazı bozan sözler ve fiiller	1	525-537.
Namaz için sütre dikmek	1	538-539.
Namazın mekruhları	1	540-559.
Namazı terketmenin hükmü	1	402.
Necasetler ve onların temizlenmesi	1	389-390.
Necâsetlerin kısımları	1	391-393.
Necasetten tahare	1	436.
Nezr'in tarifi ve hükmü	1	842-844.
Nifas'ın tarifi ve hükmü	1	383-384.
Nikâh'ın tarifi ve mahiyeti	2	1073-1077.
Nikâhın Sıfatı	2	1078-1079.
Nikâhın Rüknü	2	1080.
Nikâhın Şartları	2	1081.
Nikâhın Hükümleri	2	1082.
Nikâhlanması haram olan kadınlar	2	1086-1095.
Nikâhta velâyet ve kefaet	2	1097-1103.
Niyet	1	441.

(O-Ö)

Oğlun kızlarının halleri (Mirasta)	2	1928.
Oruç'un tarifi ve önemi	1	1419 vd.
Oruç'un şartları	1	791-794.
Oruçun vakti	1	795-797.
Ortaklık (Şirket)	2	798.
Oruçun çeşitleri	1	801.
Oruç tutmanın mekruh olduğu günler	1	810.
Orucu kasden terketmenin hükmü	1	811.
Orucu bozan şeyler	1	813-816.
Orucu bozan ve kefareti gerektiren haller	1	817-819.
Orucu bozan ve kazayı gerektiren haller	1	821-823.
Oruç tutmamayı mübah kılan özürler	1	824-831.
Oruçla ilgili diğer meseleler	1	834-838.
Öğle namazının vakti	1	406.
Öğretmen-öğrenci ilişkilerinde edeb	2	1734-1743.
Ölü araziyi ihya etmek	2	1491-1494.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Ölüme hazırlanma	1	682-683.
Ölüyü yıkamak	1	684-685.
Ölünün kefenlenmesi	1	686-690.
Ölünün defnedilmesi	1	698-701.
Örf ve adet	1	56.
Öşür ve haraç	1	918-924.
Özür sahibinin hükmü	1	388.
(P)		
Parayı, para ile satmak veya değiştirmek	2	1413-1416.
Parayı, para ile satmanın caiz olmasının şartı	2	1417-1418.
Parayı peşin verip, malı veresiye almak	2	1404-1412.
Peşin ve veresiye satışlardaki fiat farkı	2	1391.
Peygamberlere iman	1	159-167.
Peygamberanı kiramın sıfatları	1	168-175.
Peygamberimizin mezarını ziyaret etmek	1	1056-1061.
(R)		
Ramazan Ayı	1	802.
Red meselesi	2	1947.
Rehin	2	2032.
Rehinin rüknü	2	2034.
Rehinin hükmü	2	2035.
Rehinin adil bir kimseye bırakılması	2	2036.
Resim	1	548-549.
Rızk temini için çalışmanın (kesbin) mahiyeti	2	1366-1368.
Riba (Faiz)	2	1397-1403.
Riba-i Fadl	2	1399.
Riba-i Nesie	2	1399.
Recm Cezası	2	1255-1257.
Ribat ve Murabıt	1	
(S)		
Sabah Namazının vakti	1	405.
Sahabe-i kiramı ancak hayırla anarız	1	247.
Sakalın hükmü	1	300.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Sakalı tamamen kazımak	1	300.
San'at ortaklığı	2	1413-1416.
Sarf ve Sarraflık	2	1447-1451.
Sarfın caiz olmasının şartları	2	1417-1418.
Sargılar üzerine mesh	1	375-377.
Satışın kısımları	2	1377-1380.
Savm (Oruç)	1	791 vd.
Sebebiyet vererek ö dürmek	2	1309 vd.
Secde etmek	1	453-456.
Secdeyi vacip kılan ayetler (Tilâvet Secdesi)	1	610-613.
Seferle ilgili meseleler	1	619-627.
Sehiv (Yanılma) Secdesi	1	606-609.
Sehiv secdesini gerektiren işler	1	606.
Sehiv secdesi nasıl yapılır?	1	609.
Selâm	2	1747 vd.
Selâm nasıl ve ne zaman verilmelidir?	2	1748-1749.
Selâm vermenin caiz olmadığı durumlar	2	1750.
Selâmdan sonra «Merhaba» demek	2	1751.
Selem	2	1404-1406.
Selemin rüknü	2	1407.
Selemin sahih olmasının şartları	2	1408-1409.
Selemin hükmü	2	1410-1412.
Setr-i Avret	1	438.
Sığırların zekâtı	1	903.
Söz taşımanın (Nemime'nin) hükmü	2	1765-1766.
Sular ve hükümleri	1	334-335.
Suların tasnifi	1	336-342.
Sulh'un tarifi ve hükmü	2	1870.
Sulhün sahih olmasının şartları	2	1871.
Sünnet	1	32-41, 268.
Süslenmeyi terketmek (İhdad)	2	1215-1217.
Süt kardeşliği	2	1088.
Serhoş iken boşama	2	1145.
Suçlu tahkir edilmez	2	1240-1241.
(Ş)		
Şahid	2	1844.
Şahidde aranan şartlar	2	1259, 1850-1852.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Şarta bağlı boşama	2	1171.
Şehid'in tarifi ve hükmü	1	707-710.
Şehid'de aranan şartlar	1	709.
Şehid ve mürtes	1	710.
Şer'i deliller (İslâm fıkhının kaynakları)	1	19-59.
Şirket nedir?	2	1419-1423.
Şirket çeşitleri	2	1424.
Şirket-i mülkün mahiyeti ve kısımları	2	1425-1427
Şirket-i Akd'in mahiyeti	2	1428.
Şirket-i Akdin rükünü	2	1429.
Şirket-i Akdin hükmü	2	1430.
Şirket-i Emval (Sermaye Şirketleri)	2	1433.
Şirket-i Mufavaza	2	1434-1435.
Şirket-i Mufavaza nasıl meydana gelir?	2	1436.
Şirket-i Mufavazanın şartları	2	1437-1439.
Şirket-i Mufavazanın kısımları	2	1440-1441.
Şirket-i İnan	2	1442-1444.
Şirket-i İnanda kâr ve zarar	2	1445-1446.
Şirketü'l Amel (İş Gücü şirketi)	2	1447-1451.
Şirketü'l Vücûh (Kredi-İtibar ortaklığı)	2	1452-1454.
Şirketlerle ilgili muhtelif meseleler	2	1458-1462.
Şübheli günde (Yevm-i Şek'de) oruç tutmak	1	807-809.

(T)

Tabii güzelliği değiştirmek (Fıtrata Müdahele)	2	1637-1641.
Tafsili iman	1	129-130.
Taharet	1	278-282.
Taharete yararlı olan sular (Suların tasnifi)	1	336-345.
Taharete elverişli olmayan sular	1	343-349.
Tahrimen mekruh	1	272.
Taş atılırken ne söylenir	1	999-100.
Talak (Boşama)	2	1143 vd.
Tavaf, sa'y ve şeytan taşlamalarla ilgili cinayet	1	1030-1035.
Ta'ziyede bulunmak (Başsağlığı ve sabır		702-705.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
dilemek)	1	587.
Teheccüd namazı	1	583.
Tahıyyetü'l Mescid Namazı	1	591.
Tevbe Namazı	1	590.
Tesbih Namazı	1	667.
Tekbir getirmenin şartları	1	665-669.
Teşrik günlerinde alınan tekbirler	1	666.
Teşrik tekbirlerinin lafzı	1	668.
Teşrik tekbirinin aslı ve sebebi	1	272.
Tenzihen Mekruh	1	592.
Teravih'in mahiyeti	1	593.
Teravih namazının vakti	1	593-597.
Teravih namazının kılınış şekli	1	598.
Tertib	1	598-599.
Tertib'in sakıt olması	1	1914.
Terike'nin tarifi ve taksimi	2	1903-1906.
Terikenin üzerindeki haklar	2	350-351.
Teyemmüm Nedir?	1	352.
Teyemmümün Sıhhat şartları	1	353-354.
Teyemmümün Rükünleri	1	355-356.
Teyemmüm Nasıl yapılır?	1	357-358.
Teyemmümü bozan şeyler	1	359-364.
Teyemmümle ilgili çeşitli meseleler	1	912-913.
Ticaret mallarının zekâtı	1	610.
Tilâvet secdesi	1	611.
Tilâvet secdesinin hükmü	1	612-613.
Tilâvet secdesi nasıl yapılır?	1	612.
Tilâvet secdesinin şartları	1	1298-1303.
Ta'zir Cezasının tarifi ve mahiyeti	2	1349-1351.
Tıbbi Müdahaleden doğan zararlar veya ölüm	2	1394.
Tartı'da hile yapmak cinayettir	2	1625.
Tekebbür için giyinmek mekruhtur	2	1795-1800.
Teşri (Kanun Koyma) Hakkı kime aittir?	2	1803-1806.
Tebliğ (Hükümleri anlatma) fonksiyonu	2	

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
	(U-Ü)	
Udhiyyenin vakti	1	1063.
Ulû'lemr	1	212-223.
Ulû'lemr'in evlilliğe son vereceği haller	2	1199-1206.
Ulû'lemr'in hakkı	2	1242-1244.
Ulû'lemr'e itaatin sınırları	2	1798-1800.
Umre'nin mahiyeti ve hükmü	1	1014-1015.
Umumi yerlerde (cadde-sokak) kadınlara bakmak	2	1659-1662.
Ücretle Kur'an Okumak	1	705.
Ücretin; alının teri kurumadan verilmesi	2	1548-1549.
Ücretin miktarının tayini	2	1545-1546.
	(V)	
Vacib	1	267.
Vacib olan abdest	1	320.
Vacib itikâf	1	851-853.
Vacib olan namaz	1	569-vd. 652 vd.
Vacip olan oruçlar	1	801.
Vacib olan boşama	2	1140 vd.
Vakit	1	440.
Vakıf'ın tarifi, hükmü ve mahiyeti	2	19999-2005.
Vakfın sebebi	2	2000.
Vakıfın rüknü	2	2003.
Vakıfın şartları	2	2004-2005.
Vasıta üzerinde namaz	1	627.
Vasiyetin tarifi ve mahiyeti	2	1907.
Vasiyetin rüknü	2	1908.
Vasiyetin sıhhati	2	1909-1910.
Vasiyet ne zaman yapılmalıdır?	2	1911.
Vasiyetin kısımları	2	1912.
Vasiyete şahid	2	1913.
Vatan-ı Asli	1	623.
Vatan-ı İkâmet	1	623.
Vatan-ı Sefer	1	623.
Veli; asla nebi derecesine ulaşamaz	1	249.
Vedia'nın tarifi ve hükmü	2	2025.
Vekâletin önemi ve mahiyeti	2	2037.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Vekâletin rüknü	2	2038.
Vekâletin hükmü	2	2039.
Vekâletin sona ermesi	2	2039.
Vitir Namazı	1	569-574.
Vitir Namazı ile ilgili meseleler	1	575-578.
(Y)		
Yağmur Duası	1	675-676.
Yanılma secdesi (Secde-i Sehiv)	1	606-609.
Yaralamak (İnsan uzvuna karşı cinayetler)	2	1358-1364
Yatsı Namazının vakti	1	409.
Yazılı beyyineler	2	1857.
Yed-i Adil'deki rehinin durumu	2	2036.
Yemek ve içmek hususundaki hükümler	2	1610-1612.
Yemekten önce eller yıkanmalıdır	2	1613.
Yemeğe besmele ile başlanılmalıdır	2	1614.
Yemekten sonra «El-Hamdû li'llah» denilmelidir	2	1615.
Yeminin tarifi, rüknü, hükmü ve mahiyeti	2	1986-1989.
Yeminin ne üzerine yapılacağı	2	1990-1991.
Yeminin çeşitleri	2	1992.
Yemin-i Lağv	2	1995-1996.
Yemin-i Gamus	2	1993.
Yemin-i Mün'akide	2	1994.
Yemini bozmak ve keffaret	2	1997-1998.
Yetimlerin ve kimsesizlerin korunması	2	1707-1715.
Yitik çocuk (Lakit)	2	1228 vd.
Yitik mallar (Lukate)	2	2029 vd.
Yol kesmenin (Eşkıyalığın) cezası	2	1292-1297.
Yolcu nereden itibaren kasreder	1	622.
Yolculuğa niyyet	1	621.
Yolcunun (Müsafirin) Namazı	1	619-627.
Yüzü yıkamak	1	286.
Yüzük takmak	2	1632-1634.
(Z)		
Zekâtın manası ve önemi	1	854-858.
Zekât vermeyenin durumu	1	855.

Konunun Mahiyeti	Cilt No:	Madde No:
Zekâtın vücubunun şartları	1	859-869.
Zekât ibadeti nasıl edâ edilir?	1	8970-872.
Zekât Memurunda aranan şartlar	1	873-876.
Zekât ile vergi arasındaki fark	1	877-879.
Zekât kimlere verilir?	1	880-887.
Zekât'ta «Müellife-i Kulub» meselesi	1	888.
Zekât vermenin caiz olmadığı yerler	1	891-898.
Zekâta tabi olan mallar	1	899 vd.
Zelle	1	480-481.
Zevcenin halleri (Mirasta)	2	1924.
Zevcenin, kocasına karşı vazifeleri	2	1666 vd.
Zevi'lerham'ın durumu (Mirasta)	2	1950.
Zıharın tarifi ve mahiyeti	2	1183 vd.
Zıharın tahakkuku için gerekli şartlar	2	1186.
Zıhar'ın hükmü	2	1187.
Zıharın keffareti	2	1189-1190.
Zina	2	1246 vd.
Ziraat sözleşmesi (Müzaraa)	2	1511 vd.
Ziyaret'in Önemi ve dikkat edilecek hükümler	2	1744 vd.
Ziyaret'te izin kaç defa istenir	2	1753 vd.
Zorla bir şeyi almak (Gasp)	2	1587-1590.
Zorlama (İkrah)	2	2043 vd.